

MONUMENTA
HUNGARIAE HISTORICA.

DIPLOMATARIA.

XXV.

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR
TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

ELSŐ OSZTÁLY: OKMÁNYTÁRAK.

HUSZONÖTÖDIK KÖTET

BUDAPEST, 1875.

A M. T. AKADEMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

OLÁH MIKLÓS

II. LAJOS ÉS MÁRIA KIRÁLYNÉ TITKÁRA, UTÓBB MAGY. ORSZ. CANCELLÁR,
ESZTERGOMI ÉRSEK PRIMÁS ÉS KIR. HELYTARTÓ

LEVELEZÉSE.

KÖZLI

IPOLYI ARNOLD

M. AKAD. IGAZG. ÉS BEND. TAG.

BUDAPEST, 1875.

A M. T. AKADEMIA KÖNYVKIADÓ HIVATAL.

ELŐSZÓ.

Oláh Miklósnak itt közzé tett levelezése eddig kiadatlanul s ismeretlenül rejtett.

A kitünő állásnál fogva, melyet Oláh Miklós hazánk történetében s irodalmában elfoglalt, levelezése a magyar történelemre több irányban érdekes kuttatót szolgáltatathat.

Történetünk legválságosabb korszakában, közvetlen a mohácsi vész előtt s az után a tevékenyebb, tehetségesebb és szellemiesebb királyi titkárok egyik legbefolyásosabbja volt. II. Lajos eleste után özvegye mellől sem távozott. Mária királynét, midőn országát és hazáját elhagyni kényszerült, minden útjaiban és viszontagságaiban megható hűséggel követte és kísérte. Éltette e közt a remény, hogy viszsza is kísérheti még egykor hazájába, Magyarországba a királynét; ki nagy tehetségeinél, nemes és emelkedett jelleménél fogva, melynek Oláh Miklós, a hű titkár mindennapi szemlélője és tanuja volt, a trónra és kormányzásra mintegy termett vala. Ezen nemes ragaszkodással kísérte még Németalföldre is a királynét, mint V. Károly császár helytartóját. Itt is mint magyar királyi titkár és tanácsos szolgált. Mert a magyar királynői terjedt javakat Mária királyné birtokában megtartotta; s őt is tartotta még mindig a remény, hogy oda egykor visszatérhet birtokába,

csak szűnjék meg egyszer a pártviszály s a török-háború *).

Fájdalom, nem szűnt. Ő legalább nem élhette meg. Mire a kilátás mindinkább kétes lőn, Oláh Miklós egyedül tért vissza. I. Ferdinand magyar király cancellára lett, és mint ilyen, előbb zágrábi, majd egri püspökké neveztetett. Végre esztergomi érsek, az ország primása és királyi helytartó volt. Így a legsúlyosabb helyzetben a párt-királyok versengése közt, a török-hódítás és litujítás első korában, mint az ország főembere, első államférfia s egyháznagyja viselte annak kormányát.

Ha még is itt kiadott, közel 600 számba menő levelezése korának nevezetesebb férfjaival, az akkori történeti eseményekre a remélhetőnél netalán kevesebb új s ismeretlen adatot hozna elő: annak oka részben az, hogy ezen korszak, a mohácsi vész utáni kor, a történetkuttatókban is aránylag bővelkedik; s annak eseményei már eddig részletesebb történetvizsgálatok tárgyát is sűrűbben képezték.

Másrészt Oláh Miklósnak e levelei a meghitt magán levelezések, az akkor úgy nevezett »Epistolae Familiares« neméhez tartoznak. Mint azokat maga is e czim alatt állította össze. Nem sorozhatók azért a történet azon kuttatói közé, melyeket a szorosan vett diplomatai oklevelek s az állami ügyiratok szolgálnak.

Ily nevezetes férfinak azonban még magán és bizalmas levelei is a kor egyik legérdekesebb emlékeül tekinthetők, mint a melyek több irányban képesek korának eseményeit megvilágítani. Ez értékét még

*) Lásd saját szavait Oláh Miklós levelében.

inkább nevelhetik a sajátos helyzet és körülmények, melyek közt e leveleket írta és vette. II. Lajos özvegye udvarából intézte azokat mintegy tíz éven át kora nevezetes államférfiaihoz, a fejedelmi udvarok hivatalnokaihoz, a tudósokhoz s írókhoz; és vette viszont ezek leveleit és válaszait. A kör, melyben élt, Mária magyar királyné s a művelt virágzó Németalföld helytartójának udvara, egyike volt akkor Európa legszellemesebb udvarainak. A hatalmas V. Károly császár, I. Ferdinand magyar király, a francia és dán királynő Máriának testvérei voltak. Nála mind ez udvarok politikájának szálai áthuzódtak s egymásba szövődtek. A magyar ügyek pedig az özvegy magyar királyné udvarában épen a legélénkebb érdeklődés tárgyát képezték. Ezek az Európát fenyegető török invasiónál fogva a világpolitikát akkor egyaránt foglalkoztatták. Az előkelő magyar államférfiak Mária iránt mindig a legélénkebb részvétellel viseltettek. Még kétes reményeik szárait is a multból a jövőbe átszőve, gyakran hozzá fűzték; mint épen ezen levelezések is tanusítják. Oláh Miklós a magyar ügyekben az államférfiak- és diplomatákkal majd hivatalosan a királyné részéről megbizva, majd magánügyekben, mint meghitt embereivel, pártfogóival és barátaival levelezett. Közben ő maga is Európa főhatalmasságaihoz, VII. Kelemen pápához, V. Károly császárhoz, I. Ferdinandhoz leveleket, előterjesztéseket, emlékiratokat intézett Magyarország dolgában. Sőt az ellenpárton, I. János király pártján levő államférfiakkal is, mint részben régi barátaival és ismerőseivel bizalmas leveleket váltott. Az udvar élénk irodalmi, tudományos, sőt művészeti életében pedig Oláh Miklósnak, mint királyi titkárnak épen egyik

IV

kiváló szerep jutott. Mélyebb irodalmi tanulmányok által, melyekkel egyre foglalkozott, erre teljesen képesítve volt. Most elég ideje is lehetett rá. Mint magyar királyi titkárnak inkább bizalmi, rendkívüli állása volt. A kevés rendes hivatalos teendők nem vették egész idejét igénybe. A tudomány s irodalom volt életének egyik nemes eszménye. Ezen tanulmányok képezték élete legszebb örömeit. Mint tudós humanista író a classiai irodalommal, mint egyházi férfiú a theológiával s különösen a szentatyák iratai tanulmányozásával foglalkozott. Ő közvetíté most az írókat és tudósokat a tudomány s irodalom iránt élénk érzékkel bíró nagy érdeklődéssel viseltető szellemes Mária királyné udvarával. Oláh folytonosan levelezett innét a tudomány akkori elsőrangú tekintélyeivel és hangadó coriphaeusaival. Rotterdami Erasmussal például, kinek az udvarhoz meghívását eszközölte, épen oly készséggel váltott levelet, mint azon másodrendű s apróbb írók seregével, kik munkáik és tanulmányaik által feltűntek, vagy csak a királynét megénekelték, neki munkáikat felajánlották. Pártfogolta, segélyezte mindannyit, ki tehetséget mutatott és képességet tanusított. Majd az udvarnál szerzett nekik alkalmazást. Majd hivatalt keresett számokra. Ügyeiket előmozdította a kormánynál. Pártfogójok és közbenjárójok volt a királynénál. Másokat tiszteletdíjjal s évjáradék kieszközlésével segélyezett. Többecket magához szolgálatába szegődtetett, irodájába vett fel. A legkitünőbbek is irodalmi maecenásuknak tekinték. Munkáikat neki ajánlották. Ezek kiadásait előmozdította, íróikat jutalmazta. Mindezt oly közelismeréssel, általános tetszés közt és meglepetést gerjesztve tette, hogy Erasmustól kezdve mindannyian

nem győznek neki eléggé hálálkodni, s áldva a gondviselést érte, bámulni az idegen magyaron, kiben ily tudományos férfit nyertek az udvarban, a királyné mellé; ki új boldog aerát nyitott a tudomány- s irodalomnak hazájokban megjelenése s kezdeményezése által. Mig ő maga szerényen lép soraikba mint író társuk; közli velök irodalmi és tudományos készületeit. Eljár a löveni egyetem tudós tanáraihoz, ha csak rövid időre elhagyhatja is a daliás királyné szolgálatát és távozhat oldala mellől, a mint vele lovagolva jár vadászni. Felkeresi, midőn a fejedelművel bentazza az országot, annak visszavonulva tanuló szobáikban rejlő íróit; s belátogat a monostorok celláiban lappangó tudós szerzetesekhez. Bátorítja őket tanulmányaikban. Versenyez amazokkal s felül haladja mindannyit a classici irányban s költészetben; mig emezekkel vetélkedik görög szent atyák s írók tanulmányában és fordításában sat.

Ime e levelek tartalma legfőbb vonásaikkal jelezve. E helyzetben s ily körülmények közt Oláh Mihály az akkori politikai életnek sokszor mintegy kellő közepén volt. Az irodalmi és tudományos törekvéseknek pedig éppen színvonalán állott. Ezen állásban írta ezen leveleit, s azok tartalma ezen helyzetének volt többnyire kifolyása. Méltán szolgálhatnak e kor egyik érdekes történetkutfejeül.

Tekintve a levelek alakját, azok — kivéve a néhány közéjük vegyült hivatalos és diplomatiái iratot — nagyban hasonlók a renaissance-kori humanista írók azon időbeli irodalmi leveleihez, minők

akkor többnyire az *Epistolae Familiares* czim alatt divatban voltak és számos kiadásokban megjelentek.

A XV. és XVI. századi humanisták irodalmi műveinek kétségtelenül egyik legérdekesebb részét épen az e nemű irodalmi levelek képezik. Művelték bár az irodalom akármily ágát, a műlevélírás e nemében a nevezetesebbek majdnem mindannyian felléptek. Petrarca, a humanisták atyja példája nyomán divatos volt a remek-írály e nemét gyakorolni, s a *classicus* levél-írály modora utánzott formájával lépni fel az irodalom terén. Barátaikhoz, maccenasi pártfogóikhoz intézett ily levelekben vagy olykor csak ily levélalakban is nagyobbára rendesen csupán a *classica philologia* és *archeologia* kérdéseit tárgyalták. Ez képezi az első humanisták: Bruni és Poggio, Traversari és Filelfo, Calcagnini Celio és mások híres mintaszerű levelei tárgyát... A politikai napi események és újdonságok, az ezek felőli nézetek és vélemények bennök rendesen hiányzanak; sőt azokat óvatosan kerülni látszanak.

Oláh Miklós levelei is a *classicusok* s a humanisták familiaris levelei divatos modorát követik alakjukra nézve. De a tartalomban ezek s az ő levelei között nagyobbára az a különbség, a mi az utánzott, modoros, csinált irodalmi levél s a természetes levelezés között. Közelebb jár emélfogva e levélnemnek azon közvetlen s eredeti első alakjához, mint annak első mintaszerű remek példányát Cicero megalkotta az *Epistolae Familiares* czim alatt ismert leveleivel. E levelek tárgyát is hasonlóan már a politikai napi események képezik. Ezek állásáról, fordulatairól értesíti bennök pártfeleit, barátait és pártfogóit. A politikai helyzetből kifolyó vagy közben más oldalról felmerülő magán ügyeik állásáról

tudósítja őket. Megbízásokat vesz tőlök s ad nekik. Tájékozza ügyfeleit nézetei előadásával; majd utasításával is igyekszik eljárásukra befolyást gyakorolni s viszont tájékoztatja magát általok. Ezen s más hasonló classikai levelezések mintaszerű alakja szolgált a föléledt classicismus korában a magasabb s irodalmi levélírály példányaul. De a tartalomhoz képest természetesen módosul azok iránya is.

E tekintetben legközelebb állanak még Oláh Miklós levelei a humanista iskola egyik első e nemű levélírói tekintélyének Piccolomini Aeneas Sylviusnak (utóbb II. Pius pápa) hasonló leveleihez. Ez is némileg hasonló állásban és minőségben, mint humanista író s udvari titkár, a classicus levélírály ezen remek alakja modorában értesíti barátait, pártfogóit, ügyfeleit az udvarból a politikai világeseményekről. Tudósítja az udvarnál fenforgó magán ügyeik állásáról, s ajánlja viszont nekik saját ügyeit s érdekeit. Igyekszik őket pártjának, nézeteinek megnyerni. Érdeklődik irodalmi s tudományos sikereik iránt. Közli velök saját munkálatait. Másoknál törekszik a tudomány s irodalom iránt érdeket kelteni s a humanistikus tanulmány-irányt terjeszteni. Mindenfelé elterjedt levelei Európa szerte az udvari irodákban hasonlóan, mint a tudomány s irodalom kedvelői előtt, mintaszerűek voltak. A diplomatáknak és cancellároknak, titkároknak és fogalmazóknak a magasabb irály példányaul szolgáltak. Nemcsak classikai szólamaik, bölesészeti phrasisaik, de a kifejezés alakja, a mondatok fordulata ezer s ezer levélben utánoztatott. Nevezetes részt képezett ezekben rendesen az ujdonságok rovata is. Nemcsak a szövegben, függelékül mellékletkép is következtek a hírek: Nova, ujdonságok miutegy e

VIII

leveleknek olykor lényeges, máskor csak kiegészítő része. Ekkor, midőn a hírlapok még a jövő méhében rejlettek s az ezeket megelőző röpivek csak egyes nagyobbsterü vagy szörnyű események híresztelésére épen divatozni kezdettek, — rendesen az udvari titkárok s írnokok látták el pártfogóikat s meghitteiket ujdonságokkal. Aeneas Sylvius e nemű leveleinek hasonló rendes rovata van. S Oláhnak például Sforzia milanói fejedelem titkárával Gilinussal váltott s itt közlött levelei mutatják, hogy az e nemű levelek egyik feladata a fejedelmeknek szóló politikai hírek s ujdonságok közlése volt. E tekintetben a petrarcái s erasmusi hasonló mintaszerű levelezések is távolabb állnak az e nemű, hogy úgy mondjuk, ügyviselői levelezéstől. Ezek tartalmában nagyobbára hiányzik azon érdekes rész, melyet az ügyviselés az előbbieknek, valamint Cicero hasonmemű példányszerű leveleinek szolgáltat. A politikai eseményekre nézve, melyekben amazok cselekvőleg részt nem vesznek, általánosabb s távolabb álló szempontból indulnak ki. Máskép is nagyából keresett válaszoknak s üdvözleteknek köszönik keletkezésöket, vagy főleg csak a tudomány s irodalom, a didaxis és polemia képezik szövegök tárgyát.

Más az, mi e levelek alaki és tárgyias oldalán felül itt még tekintetbe vehető tartalmok történetkutatási értékét illetné.

Az e levelekben közlött eseményeknek tulajdonképpen legnagyobb részét jelenleg már az akkori egykorú történetírásból, emlékiratok s oklevelek kiadásából ismerjük.

A bennök felmerülő hírek olykor, mint elhamarkodottak, hamisaknak bizonyulnak. Mások leg-

alább teljesen meg nem bizható jelleggel tűnnek fel. Gyakran a ezéltatos vagy félszeg felfogásuk miatt elfogadásukban óvatosságra intenek. Olykor ismét mellékes, adiaphor becsöknél fogva csekély vagy épen semmi értékűek. A vélemények és nézetek sokszor csak a pillanatnak és érdeknek, mely hevenyében a levelet létrehozta, sugallata alatt keletkeztek. Ehhez számos levél, köztük egyszerűn, csak magán és minden közérdek nélküli tudósítás vagy közlés. E tekintetben tehát Oláh Miklós levelezése, mint történetkuttó használva, mindazon történet-kritikai szabályoknak hasonlón alá vetendő, mint minden más, ily és hasonmái kuttó. Másfelől azonban épen úgy kétségtelen, hogy Oláh Miklós magánlevelezése is mindazon előnyökkel bir, melyet az e nemű történet-kuttók közvetlensége és leplezetlensége nyújthat. Mély tekintetet engednek vetni a bennök egész nyíltsággal előnkbe tárt ügyekbe, íróik szándéka és nézeteibe, hangulatába és jellemébe. Megvilágítják olykor a fenforgó diplomatikai és politikai actiók titkos szálait. És ha mást nem szolgáltatnak is, érdekes néha bennök a történőben levő események fejlődéséről a legközvetlenebb készülődéseket, híreket s nézeteket megértetünk. A történet szálai mintegy előttünk fonódnak és szövődnek. Halljuk a szereplő férfiak felfogását, megértjük saját szavaikból cselekvésök indokát. Küismerhetjük ezeknek titkos rugóit. Leveleikből kifejlik alakjuk. Hazánk történetének több nevezetessége, például Szalaházy Tamás cancellár egri püspök, Turzó Elek országbíró, utóbb királyi helytartó, Broderics István, János király korlátnok, és különösen Schepper Kornél a török-magyar békét közvetítő követ levelei érdekes világot deríte-

nek ezen főszereplőknek e részt eddig kevésbé ismert alakjaira. Nem is említve Mária királynét s udvarát jellemző vonásait, vagy épen Oláh Miklósnak nemes egyéniségét, kinek megragadó honvágyát, emelkedett hazaszeretetét s magas irodalmi és tudományos törekvéseit s tanulmányait egészen új világításban állítják elő.

De ezeknél is jóval érdekesebb kutfőt szolgáltatnak e kor irodalom- s műveltség történetére. E részben nemcsak új s ismeretlen, hanem becses és értékes anyagot nyújtanak. A mily ellanyagolt eddig hazai műveltségtörténelmünk; amily hiányosak ezen időszakból szóló irodalom- s műveltségtörténeti adataink, amnyira meglepőn új és becses adatokatszolgáltat erre e levelezés. Belőle értesülünk, mikép hazánkban egyik itthon képzett férfia a művelt külföld egy része tudós férfiai egész körének központját képezi éveken át. És ha ezekhez vesszük még Oláh Miklós számos kiadatlan szépirodalmi műveit, melyek hasonlóan kéziratban eddig fennmaradtak, s azon tudományos iratait, melyek tárgyáról részben épen egyedül ezen levelekből értesülünk most először: előttünk állandó egy eddig ismeretlen egész humanistai irodalmi s tudományos iskolának köre, melyet Oláh Miklós hazánkban s a külföldön képzett salakitott. Ez azonban részben már azon koron túl esik, valamint Oláh Miklós egyháznagyi s kormány férfiúi-tevékenysége is, melyben ezen levelezés keletkezett; mely Oláh fellépése első korszakára és udvari titkári hivatala rövid tíz évre szorítkozik csupán.

De ennek is tartalmára és értékére itt egyszerűn figyelmeztetnem elég, hol csupán e levelezés kutfői becsének jellemzése feladatam.

Adataik összefüggő részletes előadása s összeállítás egy külön monographiának: Oláh Miklós élete s kora megírásának feladata, mely általam már is munkába véve készülő-félben van.

Tartozom azonban itt még a kiadott kútfő eredeti példányáról s a kiadásban követett eljárásról számot adni.

Oláh Miklós ezen itt kiadott levelezésének gyűjteménye hárttyába kötve ivrét nagyságu 582 beírott lapnyi papír codexben foglaltatik az Esterházy hercegek kismártoni családi levéltárában. Kivülről a kötésen következő, ugy látszik, mult századi czimirattal van jelezve: Prothocollum Literarum Nicolao Olahianorum, ad diversos missarum. Repos. 71. Bent a codex első lapjának czime vele egykoru kéz által írva:

E p i s t o l a e F a m i l i a r e s N. O l a h i a d A m i c o s e t c. Ez alatt későbbi kéz feljegyzése érdekesen tudósít történetéről, és mikép került e codex az Eszterházy-család birtokába:

»Sopronii die 13. mensis Junii 1684. — Per Magnificam olim Dominam Susannam Gyulaffy, Magnifici condam Domini Stephani Liszty relictam viduam Valentino Szente donatum. Per eum viro Celssissimo Domino Comiti Paulo Eszterhazi, hodie concordii universorum Statuum et Ordinum voto et desiderio in Regni Hungariae Palatinum electo tamquam libri huius Domino proprietario restitutus et humillime presentatus per Valentinum Szente manu propria.«

E felirat azon megjegyzése, hogy a könyvilleté-

kes birtokosának tulajdonába visszaadatott, kétségtelenül csak arra vonatkozhatik, hogy az Esterházy-család leányágon Oláh családjának egyik örököse volt. Oláh Miklós nővére, Orsolya, előbb Császár Kristófhöz, utóbb Bona Györgyhez ment nőül. Az első házasságból született Császár Miklós, kitől a Dersffyak által leányágon az Esterházyak származtak. Másfelől Oláh Miklós Máté nevű testvére fiának, Tamásnak leánya, Lucretia, Liszti Jánosné volt, ennek fia pedig és unokája I. és II. Liszti István, kit a könyv felirata nevez ¹⁾.

A levélgyűjtemény nem képez ugynevezett leveles könyvet »prothocollum literarum« mint fenebbi későbbi czimirata jelzi; s a minőbe a levelek fogalmazása vagy csak leírása rendesen bevezettetett, mint ez az irodai levelezések jegyzőkönyveinél az eset. E könyvben Oláh Miklós levelezéseinek részletes gyűjteménye másoltatott le csupán. A másolat azonban kétségtelenül Oláh Miklós életében s az ő parancsára készült az eredeti levelekből. Az több meglehetősen ügyetlen írnoknak ugyan jól olvasható, de hibás leírása által létesült. Oláh Miklós ismeretes írásának vonásai a javításokban és változtatásokban felismerhetők. De hogy javító keze az egészen át nem mehetett, azt a számos bennmaradt értelemzavaró hiba tanúsítja. A gyűjteményben nyilván csak hazáján kívül tartózkodása idejéből származó levelezését kívánta összeállítani. Észrevehető azonban e levelekből, hogy még ezeknek is nagy részét elhagyta. Számos válasz, melyre e levelek hivatkoznak, hiányzik. Nem csak

¹⁾ Lásd Nagy Iván: Magyarország családai VII. 214 és 144. Hol azonban, ellenkezőleg Szenté Bálint feljegyzésével, Gyulaffy Zsuzsanna nem Liszti István, hanem Liszti Ferencz testvére István nejeének állíttatik.

azokat hagyhatta el a gyűjteményből, melyek talán egészen érdektelenek, vagy csupán legszorosabban vett magánügyekben pongyolán, rossz hibás iránylyal, sőt talán más nyelven, nevezetesen rokonaitól magyarául voltak hozzá írva, kiktől egy ily levél sem jön elő, ámbár kétségtelen, hogy velök gyakrabban váltott levelet. Hanem saját levelei közül is, melyekre hasonlóan vonatkozások történnek, több közben elmaradt. Lehet, hogy néhány közben el is veszett s ez volt csupán az ok, hogy a többi közé fel nem vétetett. Több még is kétségtelenül szándékosan mellőztetett, nemcsak mint fölösleges, hanem mint olyan, melynek közlését azok magántermészete nem engedte meg. Másokból csupán egyes ily részletek hagyattak el. Mindez arra mutat, hogy Oláh Miklósnak összegyűjtött levelezése leírásában valamely határozott célja volt. Azokat a kor divata szerint e gyűjteményben mint feliratuk is »Epistolae familiares ad amicos« mutatja, e czim alatt talán kiadni készült. Vagy hogy azokat csak családjában emlékül kéziratban fenhagyni óhajtotta. E célra, úgy látszik, átadta a kiválasztott vagy fentartott eredeti levelezések egész kötegeit egykét leírónak, kik azokat, egyes iv-füzetekre másolták le, minden tekintet nélkül a levelek keltének időrendjére. Összeállításuk sorrendjében itt-ott azon terv észlelhető, mintha egyes írók leveleit egymás mellé sorozni lett volna szándékuk.

De ez a terv sínes következetesen átvive. Ha egy s ugyanazon személy több levele egymásután van is leírva, azért más levelei szétszórva másutt is előjönnek. Ugy látszik tehát, hogy a mint az egyes írók néhány levele a csomagokban együvé volt állítva, a szerint írhatták le csupán azokat egymás után.

A levelezés kiadásában, bár a legszigorubb hűséget tartottam szem előtt, mégis mindenekelőtt e levelek sorrendjét az idő kelte szerint helyreállítandónak véltem. Ez nem okozhatott úgy sem nagyobb nehézséget vagy zavart, mert a levelek rendesen keltezve lévén, a legtöbb iránt e tekintetben épen semmi kétség sem merülhetett fel, hogy illető helyére soroztassék. Néhánynál, hol vagy az évszám vagy a hó és napnak kelte hiányzott, a szöveg tájékozott sorrendje iránt.

Nagyobb nehézséget okozott itt-ott a hibás leírás által megzavart szöveg helyreállítása. A legtöbb helyütt a helyes értelem, a leírás hibái daczára könnyen felismerhető lévén, visszaállítása minden további kétség és erőszak nélkül eszközölhető volt. A többire nézve a kiigazító változtatásban, mi mindössze csak néhány helyütt történt, a legnagyobb mérséklettel jártam el. Csak, ott hol egy vagy más szótag vagy segédige és kötszó kihagyása, a hajlítás elvétele szembetünőleg felismerhető volt, igazítottam ki minden további megjegyzés nélkül a világosan felismerhető hibát. Máshol az értelemzavaró hibára, vagy hiányra zárjel alatt alkalmazott javítással vagy kérdőjellel figyelmeztettem. Másképp még a nevek írásánál is szigoruan ragaszkodtam többnyire az illető szövegeknek gyakran egymástól is eltérő írásmódszeréhez. Innét egy s ugyanazon tulajdonnév különbözőn írva úgy olvasható, mint az illető szövegben előjön. E hűség által a nevek írására is és az akkori írásmódra véltem olykor érdekes adatot szolgáltatni. Ezen elv vezérlett a Tartalom s a Tárgymutató szerkesztésében is. Ha a név alatt felismerhető volt a hely- és személy-név, azt hiven adtam úgy, mint a szövegben

előjön. Csak egyes neveknél, hol azok változtatva használtatnak vagy el vannak torzítva, véltem a magyarázatot melléklendőnek s a felismerhető hibát kiigazítandónak.

Bars-Szent-Kereszten, 1875. nov. 10.

Ipolyi Arnold.

Emericus a Kalna Archidiaconus Transsilvanus N. Olaho
Thesaurario Albensi, Secretario et Consiliario Regio.

Post mei commendacionem, Charissime domine Nicolae. Quoniam sic fuit fortunae visum, ut nos prosterneret, ac penitus solo illideret, vos autem eleuaret, et in summo collocaret, quid dicam, nostrum est manus tendere, et ad alios recurrere si quid est, in quo aliorum opera et auxilio indigeamus. Itaque cum hiis diebus Albae constitutum sit, ut omnes qui partes aduersas secuti fuerant coram Rege Ferdinando spacio quindecim dierum a festo Sancti Martini sub nota perpetuae infidelitatis comparere debeant, mihi ad te hominem amicissimum est confugiendum, ut me ab hac constitutione seu edicto publico liberes, ne ego nunc ad vos ire tenear. Quod tu facile certe poteris efficere, si volueris, cuius tanta, scio est auctoritas apud curiae primores, dominum videlicet Palatinum et dominum Episcopum, vel etiam ipsum principem, ut nihil non sis ab eis impetraturus. Et ut efficias etiam summopere peto. Quod ego si vivam, et si qua in re potero, curabo profecto omni studio rependere. Est autem haec res, quam a te peto levis et minima et impetratu facilis, modo te pro amico verbum facere non pigeat. Ego autem si quid forte sinistri de me cogitares, quamuis nihil possum, sed si etiam aliquid possem, pollicor me aduersum vos nihil moliturum. Nec puto hanc constitutionem ob alios factam esse, quam ob eos, qui adhuc quiescere non possunt, sintque in proposito aliquid moliendi. Poteris autem hanc rem etiam cum aliis dominis et amicis nostris, domino videlicet Gerendy et domino Nádasdy communicare, et eos meo nomine rogare: velint veteris amicitiae nostrae memores esse, et tibi in hoc negotio leui certe ut dixi

et minimo adiumento esse. Qua de re scripsi et ad Dominum Matzedoniay, qui et ipse credo, pro sua humanitate mutuoque amore, quo inuicem coniuncti fuimus, non grauabitur id facere, quod ego fecissem pro eo, proque omnibus vobis factururus, si forte ita fortuna tulisset, ut mea opera indignissetis. De beneficio Strigoniensi, de quo frater meus tibi Albae loquutus fuerat, habeo tibi summas gratias quod te obtulisti, nihil te facturum de eo sine scitu meo. Nec ego credidi, te pro amicitia nostra secus facturum. Equum tuum quem mihi alendum commiseras, remittam tibi cum volueris, significes modo quando vis, ut tibi eum remittam. Est autem talis, qualem nunquam sperassem fore ut talis fieret. Estque pro tali homine militari qualis iam es ipse factus in Germanos belli studiosos. Alia dicet is servitor meus Michael literatus, cui in hiis, quae nomine meo retulerit, velis fidem praestare. Et vale, ac me per amicitiam nostram ab onere eundi Budam, vel ubi futuri estis liberares. Hoc te iterum atque iterum peto. Habeo autem ex voto, quod pene praetermiseram, et ad Chezthako proficisci, ut certe siue damnetis, siue non, ego nunc istuc ire non possum. Et promisi me non ante alio iturum, quam hoc quod feci votum exoluero. Quod Lutheriani quamuis irrideant, ego tamen talia pro vera duco pietate et religione, breui etiam in Terram Sanctam iturus, ut totus bonus Christianus euadam. Iterum vale et peto rursum sis meae petitionis memor. Ex possessione nostra Rendwe XIII. Novemb. 1527.

Servitor Emericus Kalnay.

Thomas Episcopus Agriensis N. Olao Secretario, et Consiliario R. M.

Scripsi ad Maiestatem reginalem, ut cum eius bona gratia liceat vos sequi regis curiam, nec dubito, quin possim impetrare; sunt enim rationes non leves, pro quibus vel ipsa Maiestas reginalis sua sponte vos mittere ad hoc officii deberet. Rogo ne quid difficultatis aut morae interponatis. Expectemini magno id vobis et commodo, et honori futurum, dabo

operam, ut Thesaurarius aliquid viatici aut mittat, aut deputet. Ego quoque de meo, ut primum aliquam nactus ero pecuniam, in sumptus vestros summam aliquam suppeditabo. Non pigeat tamen vos interim ab amicis mutuum capere. Ego me vobis et sponso, et fideiussorem facio, quod debitum hoc quantumcunque in hos usus contraxeritis, solvetur. Nemo nostratum apud regem est, qui expedire quidquam possit, quod non mihi tantum, idest Cancellario, sed toti regno maximum detrimentum afferre poterit. Rescribas mihi per primam postam te esse paratum, ut acceptis a me litteris ad Maiestatem regiam et aliqua instructione sine mora voles celerrime. Salutes meo nomine matronas ac puellas. Negocium d. Likercae cum Thesaurario confici per me nondum potuit. Nihil est ei nominatim a rege commissum, curabo tamen quantum in me erit serius, ocyus, ut bonum habeat effectum. Budae in festo Annunciationis Mariae Anno Domini 1528.

Thomas Episcopus Agriensis Nicolao Olao Secretario, et Consiliario Serenissimae Mariae Reginae Hungariae.

Charissime frater impetrari nunc a thesaurario, et camera nihil potest, dicunt in tanta regii sumptus magnitudine, et mediocritate proventuum posse vos esse contentos illis trecentis florenis, qui de bonis custodiae sunt deputati. Egi diligentius, quam si mea res privata ageretur. Rogo vos ne detrectetis illam, quam scitis provinciam, undecunque corradite viaticum. Ego interim curabo vel de meo vobis suppeditare aliquid pecuniae, simul atque locari decimae poterunt. Ducatis vobiscum Andream interpretem litterarum Rascianarum, quo item se egere Maiestas regia scribit. Non erit vobis hic oneri, habebit enim expensas, vestro tamen curru vehetur. Nam nec equum, nec currum habet. Rogo, faciatis me certio, quo die vultis proficisci, quod velim, fiat citissime. Bene valete. Commendatis me matronis ac puellis reginae. Budae feria sexta ante Dominicam Judica 1528.

Thomas Episcopus Agriensis N. Olao Secretario.

Gaudeo charissime frater Serenissimae Dominae meae Reginae, ac vobis omnibus bene esse. Hic praeter molestissimas animi curas, ac incredibilem rerum omnium caritatem, ac penuriam etiam a pestis contagione periculum est, fratres nescio, quot minores ad Sanctum Joannem, et in utraque civitate nonnulli hoc morbi genere perierunt; capio, ne Maiestati Reginali desint isthic aves aut ferae, quas animi et voluptatis causa sectetur, donec Rex in Hungariam fuerit reversus. At ubi Maiestas Regia Posonium, aut Óvár attigerit, nolim in Moravia anas, aut lepusculus maneat, qui Maiestatem Reginalem punctum temporis isthic remoretur. Novi nihil, quam quod exercitus Reginalis in factionem Joannis, atque adeo in ipsum Joannem progreditur. Habardanez rediit; ferunt Gasparum Seredi nostrum in festo Natalis Domini fecisse ad Wyhel excursionem, cepisse multos, sed praecipuos: Michaelem Farnay et Laurentium Barbor. Mei equites et Bebeck cum Callay, et Ladislao Magno hoc triduo manus conseruisse dicuntur ad oppidum Forro. Qui fuerit eventus pugnae, nondum intelligo. Bene vale, et me tui esse amantissimum nihil dubites. Negocia tua, quae ad me referentur perinde, atque mea curabo diligenter. Bene vale. Budae XI. Januarii 1529.

Nicolaus Olaus Amico diu absentī Salutem.

Quibus in terris agas, neminem adhuc audire potui, qui me certo edoceret. Tua absentia multum licet ut ego arbitror, commodi tibi sit paritura, tamen non parum certe damni his omnibus tuis, qui a te pendent, patrocinium, auxilium et opera expectant tuam, potest afferre; nam tametsi laude sit dignum aliquando a patria procul vitam agere, laudatissimum tamen est suis domi prodesse, et eos qui inopem agunt vitam nutrire. Sed sis procul licet, modo aliquid a te certi habeamus. Ubi gentium agas, quae te tamdiu detineant loca vel suae amoenitate, vel aliis suis illecebris, vel quid tibi commodi afferat

diuturna haec tua absentia. Alii hac de re nihil nobis referre potuerunt. Tu vero tam taciturnus vel (si id concedis) animi elati esse videris, ut de te tuaque conditione ac habitatione, ne minimum quidem nobis haecenus significaris. Sunt multi qui domi magno tui teneantur desiderio, propter iucundissimam illam familiaritatem et sodalitatem: quam ab ineunte aetate tecum una suavissime peregerunt, sunt item non pauci, qui te perpetuo abesse velint propter similitudinem cum eis multos annos habitam, tamen hos te contemnere et eorum in te malevolentiam virtute tua superare, illis te satisfacere si sapias convenit: et scito ubi ubi sis, si reverti oporteret, ut veterem illam vitae consuetudinem ac familiaritatem iucundissimam renovare possis, cum maxima omnium tuorum leticia, oro igitur te et obtestor: ut quibuscunque habites in terris et quaecumque te detineant deliciae, quodcumque te habeat oblectamentum, fac ut cito redeas, vel si redire nequaquam poteris litteris saltem nos tuis fac certiores, ubi sis et in quem locum nostrae ad te li (kiszakítva terae) . . . dari possint. Znoymae oppido Moraviae. 14. Maii Anno 1. (kiszakítva 5) 29.

Ad Joannem Arnoldum.

Non moveare te tantis affectum esse calamitatibus, quandoquidem ea semper fuit conditio humanae naturae, ut variis subiecti simus dum vivimus, periculis, et nullum temporis momentum tutum nobis sit relictum a molestiis,urbationibus et persecutionibus. Recreatus sum mirum in modum novissimis tuis litteris quibus scribebas te omni iam Deo volente molestia esse liberatum, homines in te factos esse benevolentiores, omnes miris affici erga te studiis, favoribus et beneficiis. Auram etiam eam qua nunc frueris, mirifice coepisse esse iam tuae incolumitati faventem. Cupio haec diuturna tibi fore, gratulorque tibi ac tuis virtutibus, te tua patientia, humanitate, et ingenio omnes adversos malevolorum tuorum animos superasse. Id factum fuisse minime arbitrarer, ni singulari tua prudentia, omnibus rebus obviam ire scivisses. Basilienses tamen tuos, prius in te studiosos nunc vero alieniores factos doleo, et

mirari satis non possum, cum alioquin semper rebus in omnibus habiti sint constantissimi, tam subito factos esse sui dissimiles, non deesse inter eos arbitror, qui dolo, technis et suis artibus, aliorum proborum animos a te alienare contenderint. Quos te credo iam plane animadvertisse, futurum tamen esse existimo: ut non secus quam alios tuos inimicos, hos quoque tua virtute patientiaque superes, tantum tibi inesse scio consilii et prudentiae. Quod ut facias te vehementer rogo. Vides quantis nunc ubique locorum homines agitentur tumultibus, quae omnibus bonis tendantur insidiae, et quam quisque agat nunc tragoediam. Si paulum modo his qui adverso sunt animo resistere cogitaris, hi mox nihil erit quod non moveant. Satius igitur est patientia et tollerantia omnia vincere, quam te in tumultum conjicere. Vale Znojmae 23. Maii 1529.

Ad Emericum Archidiaconum.

Non possum me a magnis lamentis mi Emerico continere, cum praesentis temporis conditionem considero, et patriae nostrae periculum. Magnam habebamus spem, futurum esse, ut ab Imperii principibus id habituri essemus, et auxilii et subsidii, quo nos Rex Ferdinandus a periculis quibus iam multos annos torquemur, facile liberare posset. Venit nunc certissimus nuntius, omnes fere Imperiales tractatus Spirae factos in fumum transiisse, factam quidem alicuius auxilii inposterum ferendi nonnullam promissionem, sed eam quoque incertam, rebus fidei, quam neglecta patrum nostrorum traditione quisque ad arbitrium suum nunc trahit, mirifice obstantibus. Non desunt multi, qui nihil aliud curent procul agentes a periculis in summo otio quam dissensionem inter principes christianos serere, atque adeo omnem rem invertere, ut omnia et divina et prophana simul misceant. Proh dolor, quantis Hungaria nunc premitur calamitatibus. Maior et potior illius pars Turcarum irruptione, quam ante triennium magna Christianorum clade fecerant, exusta est et in nihilum redacta, nunc ea quoque quae supererat pars diripitur, vastatur et spoliatur a nostris militibus, a quibus defen-

sionem potius quam ruinam expectare debebat. Joannis Regis factio viscera regni occupat, et omnia agit pro sua libidine, praedaturque, omnes colonos miris cruciatibus ad stipem solvendam cogit, neminem a gravissima et crudelissima exactione relinquit immunem. In alijs locis tanta est animorum varietas, tantus tumultus, ita quisque suam et sequitur et mordicus tuetur factionem, ambitionis et modici lucri gratia: ut minime mirum videri debeat, si omnis (quod omen Deus longe avertat) Hungaria in extremam redigatur perniciem. Solius Dei optimi maximi clementiae tribuendum est, non humano aliquo consilio aut prudentiae, si ea Hungariae pars, quae utcumque superest, hactenus non fuerit periclitata, dum illam in tot partes distractam quisque pro sua libidine dilacerat, et quod sibi videtur, impune agit; ac Rex Ferdinandus tandiu abest ab Hungaria, et hii qui nostras sequuntur partes, sint omnium pauperrimi. Quid mirum si ad hanc quam nunc patimur redacti sumus miseriam? Haec tibi amico animo volui significare, ut scias quo sim in moerore, quo dolore, dum patriae periculum futurum cogito, quoque in statu sit misera nunc Hungaria. Cuius credo te quoque pro eo amore, quem patriae singularem debes, miserescere; quo te animo omnino arbitror, si ad me, ut saepius iam es pollicitus, cito veneris, communem calamitatem hic mecum una deploraturus. Quo vero in statu res tua hic versetur et quam difficiles habeas adversarios, potuisti partim ex meis literis, partim ex Joanne tuo, cui his de rebus, mandata ad te dederam, jampridem plane intellexisse. Res hae tuae licet non sint sine magna difficultate, et multa illis obiecta sint impedimenta, omnia tamen facile vitari poterunt, si quam primum veneris, et tua praesentia res tuas stabilieris. Multum enim tui conspectus habet apud nostros authoritatis, contra absentia, non minimum affert omnibus audaciae, ut tuis rebus et conatibus obsistatur. Quod facillime in bonam partem vertere poterimus si veneris. Vale. Ex Znoima. 25. Mai 1529.

Ad Philippum Moranum.

Quid hic factum fuerit post tuam profectionem, potuisti iam aperte intellexisse. Tum ex multorum litteris, tum ex Nicolao tuo. Cui ego ipse omnia, quae ad rem tuam visa sunt pertinere, coram exposui. Qui non secus quam si praesens tecum essem, meque narrantem audires, tibi referre de rebus omnibus poterit. Nihil est mi Philippe, quo magnopere commouearis. Tanta est omnium erga te benevolentia, ut mirum in modum ab omnibus desidereris et non secus quam aliquis de meis principibus praeclarissime meritis observeris et venereris, nemo tibi deerit, nisi tu ipse. Neque tu ipse deesse poteris, nisi consulte honorem tuum minuere velis. Consule igitur rogo tuae dignitati et cum primum ex tuo commodo licebit advola; mihi crede, adventus tuus erit omnibus gratissimus. Et nihil arbitror esse in rebus tuis tam difficile, quod non praesentia tua facile transigi, ex animi tui sententia possit; fratres tui, qui iam pridem hic fuerunt, et tuas res omnes perinde ac suas curarunt: mirifice omnibus sunt charissimi, non tantum ipsorum, quantum tua causa, cuius memoria omnibus est gratissima. Consules igitur non modo tuae, sed fratrum quoque tuorum gloriae, si relictis istis bono ordine tuis rebus, cito ad nos veneris. Id te facere volunt et fratres et amici tui omnes, qui tuo nomini favent; de reginae meae in te clementia, nihil est quod dubites. Nemini adhuc suam benevolentiam negavit, multo minus eam abs te retrahet, homine de se, cui multos iam annos constanter servieris, optime merito; sepius ipsius expiscatus sum in te benevolentiam, multaque ei de te dum usus fuit sum loquutus, semper optime de tua in se fide sentit, et adeo clementer respondit, ut si etiam tute adesses, nihil aliud ex ipsius verbis comprehendere posses. Quem eius in te fauorem caue amittas, retinere autem poteris, si sollicitus acuratusque eris in his quae iam pridem coepisti servitiis, et rebus in omnibus tibi demandatis, prae te tuleris fidelitatem, plus a te quam praestare possis nemo expetere potest. Id si praestiteris, optime rebus tuis consultum erit; nec te moueant nonnullorum inuidiae contra te motae. Sola virtus inuisa est malis; qui nihil in se habet aut virtutis

aut ornamenti; nullorum subiectus est inuidiae. At qui praestat ceteris, et bonos quosque aemulatur, sequitur virtutes, nihil sibi alienum arbitratur quam vitia: is demum non paruum contrahit in se aliorum inuidiam; hominem vacuum culpa esse decet. Parum curandum est, si quos habeas aut inuidos aut obtrectatores, modo id inique et praeter causam faciant. Haec ideo volui tibi significare, ut intelligas elementiam Reginae tibi non defuturam, qua virtute tua parta, nihil est quod aliorum malevolentiam vereare. Tuto igitur si tuae famae honori et commodo vis consulere, ad nos venire poteris. Quod ut facias te vehementer rogo. Vale. Ex Znomyae 28. Maii. 1529.

Ad Joannem Brassicanum Responsio.

Quod tu Erasmi famulum, mi Brassicane, mihi tantopere commendas, facis tu quidem amici officium, qui soleas facere amicos apud me commendatos; et tua igitur commendatione, et Erasmi nomine fuit poliphemus, satis apud me commendatus, saneque cognovit nec tuam commendationem, nec domini sui amorem, quo illi iampridem ob eius magnas virtutes, ut tute scis mirifice sum deuinctus, apud me fuisse vulgarem, quibus in rebus indiguit meae operae, liberaliter eam est expertus, quod ab eo dum ad te venerit intelliges. Erasmi virtutes non in hemicyclo ut tu scribis solum, sed in alijs quoque omnibus locis, dum fuit usus, mirifice celebraui. Est enim dignum ut ab omnibus rara ipsius virtus et divinum ingenium praedicetur. At cur ego illius virtutes doctrinam et miram eruditionem non suspicerem? qui a tot illustribus viris et celebratus iam olim est, et nunc quoque in ore honorum omnium versatur? Viderer mi id facerem omnium esse incivilius, daturus sum ad eum meas, ut tu cupis, litteras, tu et frater tuus scient, quid de me ad illum scribant. Credo ambos, quae vera erunt scripturos, non est opus cur vos scriptionis admoneam, satis superque mei nominis observantissimos et mihi amicissimos. Vale Znomyae 28. Maii. 1529.

Ad Emericum Kalnay Archidiaconum Transsiluanensem.

Non possum non mirari mi Kalnay, hanc tuam diuturnam, qua uteris taciturnitatem, credo te omnino vel malam habere valetudinem, vel veteris nostrae amicitiae et familiaritatis suauissimae, esse oblitum; causam cur ita tamdiu taceas nec cogitare nec suspicari possum. Prouocatus aliquot meis iam litteris ne iotam quidam ad me rescripsisti, hanc ne putas amici hominis debere esse, aut naturam, aut consuetudinem, ut perpetuo apud amicos sileat; id si ita esse arbitraris, erras mirum in modum, an ignoras hominem nihil reddere magis commendabilem, quam humanitatem, comitatem et in amicos singularem benevolentiam, benevolentiae autem non minima pars in eo pendet, si amicis de nobis bene meritis in tempore responderimus, hiis maxime a quibus crebris litteris ad scribendum prouocamur, fortassis otium te domesticum delectat, eo amicis scribendo suauior esse deberes, quo plus habes otii; sed te mouet, quod descueris a nostra parte, et pudet rursus redire, vel vereris aliquid litteris committere, quod alteri factioni molestum esse possit. Hoc si cogitas et huius rei dolor te angit, non parum a vero aberras. Non nouum est quod fecisti, multi praeclari et sapientissimi viri tempori cesserunt; et eam quisque secutus est partem: quae sibi visa est optima. Nonne legisti M. Tullium, parentem patriae suae, partem Pompei, cui multum ob illius in se beneficia debebat, deseruisse, cessisseque tempori, et in aliqua parte Julio Caesari adhaesisse. Itidem multi etiam alii praestantissimi fecere viri, quos tibi nunc ideo non enumero, quod sciam te illorum optime meminisse. Si igitur tu quoque lapsus es, secutus animi tui iudicium, et tempori non nihil tribueris, non ideo perpetuo tacere et moerere debes. Resipiscendum est aliquando, et post errorem commissum sanius consilium amplectendum, ne studiorum et rationis nostrae, qua a Deo optimo ornati sumus, omnino obliti, in inhumanitatem quandam relabamur. Quod tu meo iudicio facere, et facilius et commodius poteris si te ab otio domestico in hanc curiam, laboribus licet non omnino vacuam ocyus contuleris, et non tantum commodo tuo, quantum utilitati patriae inserueris. Scio te

magnum habere matris fratrumque tuorum desiderium, non parum quoque te hac re mouere, ut procul a curia, et tu vitam domi agere cum illis possis, et illi tua se oblectent praesentia. Tamen non tam difficiles eos esse arbitror, quin te ad tempus exiguum tui potius quam alterius commodi causa, facile careant, haec eos facere, eorum in te amor benevolentiaeque qua afficiuntur admonent. Nam si perpetuo delitesces domi, vitam acturus otiosam, nullique aliquam utilitatem allaturam, nec eis nec tibi ipsi proderis, sed procul dubio et te et eos facti poenitebunt, te quod non veneris patriaeque dum opus erat non inseruires, ipsos quod facultatem tam bonam rem faciendi, tibi eripuerint. Non premaris ea cura quod hic Hungari sint pauci, quibuscum familiaritatem habere possis, pauci licet sint, sunt tamen omnes qui hic sunt verae amicitiae amantes. Illi quoque Germani, quorum maior est numerus, usque adeo sunt humanissimi, ut non secus tecum vivant, quam si Hungari essent, et vetusta maximeque tecum iuncti familiaritate; si sapis igitur scribe ad me deinceps crebrius, vel venias citissime. Vale Znoymae ultima Maii Anno. 1529.

Thomas Episcopus Agriensis Nicolao Olao Secretario R. M.

Charissime Domine, et frater! Accepi Lucretiae Virginis munusculum bene auratum; egi illi gratias, et per vos ago, quas possum, quod mei memor fuerit; utinam aliqua inveniri possit digna conditio virtuti suae, mea defutura non est industria, ut optima Virgo, viro item optimo, idque in Hungaria locetur. Quaeris, quid agatur, non facile possum uno aut altero verbo explicare. Caesar expectatur, timetur, fuga est undique et nobilium, et civium, et agrestium tanta, ut maior fieri nequeat. Mohach iterum per Mehmetbegum combustum funditus. Item Bathae dimidia pars, Nasadistam nullum habemus. Nullus fit apparatus, neque erit, antequam vires aliquae externae compareant. Bene valete. Budae in festo beatorum Petri et Pauli Apostolorum. Anno Domini 1529.

Ad Regem Ferdinandum N. Olans.

Quum ego tuas eximias, Rex Serenissime, animi dotes mecum ipse considero, non possum non in incredibilem duci admirationem, Deum optimum maximum his postremis Christianarum rerum temporibus te ingenio, sapientia, iustitia et omnibus excellentis animi virtutibus abunde praeditum, regno Hungariae aliisque prouinciis, hostibus Reip. Christianae propinquis, praeesse voluisse; vix enim cogitari potest quemnam alium, te et sufficientiorem et meliorem Deus populo suo multos iam annos, plurimis attrito malis et calamitatibus, praeficere hoc tempore potuisset. Nam qui tot laboribus, curis et sollicitudinibus, quas maximas regni Hungariae nunc requirit defensio, sufficere videatur, repertu est difficile; tum quod huius laboribus et curis, pro Rep. Christiana suscipiendis, aetatem floridam, industriam, prudentiamque singularem, maxime coniunctam esse oporteat. Tum quod is sit praeclara oriundus domo, stemmate, opibus, diuitiis, fratribus potentissimis abunde communitus. Haec vero omnia in nemine magis quam in te uno, nostro hoc aeuo reperire possumus. Quem enim nobilitate vetustate familiae, quam ex antiqua ducis Caesarum origine, aetate quae in te est nunc florentissima, curis, sollicitudinibus et laboribus, quorum omnibus anni temporibus es maxime patientissimus, tecum conferre possumus? Nimium neminem nunc esse in omni fere Christianitate existimo non modo principem aut regem, sed ne priuatum quidem, qui his omnibus, quae in vero inesse debeant principi, animi virtutibus tecum certare audeat. Maecte igitur animo et virtute, Rex Serenissime, te tantis a Deo maximo auctum esse animi corporisque dotibus, nos vero laetari et sorti tuae gratulari debemus. Eum regem et principem ex gratia Dei nos esse consequutos, qui miserum populum Hungaricum tot annis, cum hostibus fidei acerrime pugnantiem et concertantiem a seruitute, quae iam iam nobis (nisi Deus te ministro prospexerit) imminere videtur turpissima atrocissimaque, liberare et in pristinam asserere libertatem, quietem et tranquillitatem collocare possit. Quo magis enitendum est tibi Rex Inclite, ut Dei

in nos collato beneficio, vita, mores et actiones tuae futurae respondeant; nam si a tuis pristinis moribus virtutibusque, quibus in minoribus agens preclarissime, et cum maxima tam tua, quam tuorum gloria, subditis tuis praefuisti, nunc illecebris fortunae tuae maioris aliquo modo degeneraueris et descueris, atque tuorum subditorum, quibus praees defendendorum, modicam habueris curam: frustra te a Deo nobis donatum existimabimus, et non minores tuis laudibus ante actis offundes tenebras, quam prius re bene gesta magnam tibi compararas gloriam; denique non etiam tui te subditi ferent, sed dum perspexerint gratis se in te spem suae defensionis fixisse, sub tuoque nomine periclitari potius quam pristinum recuperare statum, nihil erit quod in te non sint molituri. Omnes inquirent vias, omnem pertentabunt modum, quibus a te deficere conentur, et alium a Deo sibi dari flagitent, quo defensore ac principe salus et quies eorum pristina ad eos redeat. Licet autem non sim nescius quam diligentem et accuratam operam impenderis a multis iam annis, et quantum sollicitaueris principes Christianos et communitatem omnem Imperii, ut aliquid adferrent auxilii ad communem hostem Christianitatis propellendum. Tamen non vereor me aliqua notari temeritate, si te amore ductus patriae, maxime vero defensionis Christianitatis, sine calcaribus satis ut dicunt currentem, his paucis meis admonerem, non ut addi possit aliquid tuae diligentiae et sollicitudini, quae maxima est, sed ne inter quam plures, qui te urgent, sollicitant, et ad hoc ipsum orant: solus videar tacere et oblitus esse patriae salutis; veni igitur Rex Serenissime et tuo regno Hungariae olim florenti, nunc vero penitus desolato ocyus succurre, et quod iam pridem es pollicitus, nunc dum tempus est, praesta viriliter et strenue: atque hostibus qui iam in limitibus sunt Hungariae resiste, non deerunt hic tuorum tibi subsidia et praesidia, imprimis autem diuinum auxilium praesto tibi erit. Quod ipse procul dubio virtute sua ineffabili faciet, ut hostes ipsi sponte fugient. Sis modo signifer et Imperator populi Christi. Haec quaecumque sunt, quae scripsi in bonam princeps Serenissime, oro accipe partem, et me non alium existima, quam tuum fidelem seruitorem, scripsisseque propterea, ut iam

tandem defensionem Regni tui capescas. Quod feceris si ex Bohemia, ubi multa iam egisti tempora, cito redieris. Vale. Znomyae 11. Julii 1529.

Ad Joannem Henkellum Parochum Cassouiensem.

Dum nihil de te certi audire possemus, venit tandem ad nos triste nuncium, quo accepimus te in manus quorundam praedonum, cum iter non longe a Wratislauiā faceres, incidisse, et viatico quod ferebas equoque a me tibi donato, esse priuatum. Id incredibilem certe tristitiam et mihi et tuis omnibus concitavit, verum non parum rursus deposita tristitia laetati sumus, tibi nihil in corpore contigisse periculi. Jacturam rerum compensabit corporis incolumitas. Gratulor igitur tibi mi Henkelle, te euasisse incolumem manus latronum et agere Wratislauiā. Si iactura rerum tuarum ablatarum moeres, facis tu quidem humanis id affectibus, ut omnes homines damno accepto tristari solent, sed si apostolorum Christi, quorum tu vices geris, disseminando verba domini, acta recordaberis, si calamitates, pericula viarum, quae latissime Paulus noster percenset, cogitaris, nihil erit quod magno tenearis rerum amissarum moerore. Optime tibi prouisum fuit, te reculas illas tuas discedentem apud me reliquisse, fortasse illis quoque si tecum habuisses priuatus fuisses. Nunc lactari potes, te talem habere rerum tuarum conseruatorem, qui eas dum redieris saluas tibi reddat; non omnino tamen tuae id fortunae tribuo, sed Erasmi potius nostri, cui poculum apud me relictum iampridem designasti, priuatus eo et ille, et tu fuisses, si hunc tecum detulisses; dum saluus es corpore, nihil plus de te audire concupiscimus, adeo nihil nos mouet rerum temporalium iactura, pro quibus amissis, si in praeceptis Dei perseuerauerimus, mutuam amplexi fuerimus charitatem, spem nostram uniuersam sincera fide in Deo collocauerimus, centuplum in vita illa coelesti et saepe etiam in hac praesenti consequemur, nihil tibi aliud est curandum, quam ut confectis istis tuis rebus, cito ad nos revertare. Regina ut fuit semper in te benigna, nunc quoque non paruum suae erga te beneuolentiae indicium

declaravit, iussit enim ut Sawormanus centum ducatos Wratislaviae numerari tibi curaret. Quos istic ab ipsius liberis accipies. Vale. Znoymae 19 Julii Anno 1529.

Ad Michaelem Praepositum Doctorem Utriusque Juris.

Quantum semper tuis virtutibus tribuerim, et quam te amarim ob incredibiles animi tui dotes, clare iam pridem multis argumentis intelligere potuisti, nam ab eo tempore, quo te cognoui miris modis te semper veneratus sum, non aliter ut meum alterum parentem, hii enim qui virtutibus sunt praediti et nihil aliud quam praeclari semper facinoris in alios edunt argumenta, parentis loco haberi debent, hanc nimirum ob causam, ut virtus suum ubique habeat honorem, et alii quoque honoris in se conferendi facti cupidiores, studeant bonos imitari; haec paucis ad te volui scribere: ut intelligeres, quanto in te semper fuerim amore, et qua sim etiam nunc benevolentia. Quo si me esse in te animo existimaveris, merito certe id facies, et dignam rem ostendes mutuae nostrae amicitiae. Quod ita te facere arbitrabor, si haec mea erga te voluntas grata tibi futura erit, et id ita esse, mihi litteris tuis significaveris. Vale. Znoymae 19. Julii Anno 1529.

Ad Amicum.

Multis modis sum de te amice charissime anxius; iam dudum enim nihil certi de tuo statu audiivi, et ob eam rem turbor maxime, nec cogitare possum unde id contigerit, quod a tanto tempore nec ad me quemquam miseris, nec scripseris; fac ergo si me amas, ut quam saepissime ad me scribas. Vale et me ut soles ama. Ex Znoyma 19. Julii Anno 1529.

Ad Paulum Gerebium.

Torqueor mirum in modum praesentium temporum perturbatione. Video undequaque nobis mala imminere, quae vi-

tari certe poterant, nisi principes nostri belli, quam pacis, et privati magis, quam publici commodi, sine ullo futurorum malorum respectu cupidi, se sua sponte in haec mala conicere voluissent. Iam perlubenter rem et consilium suum mutarent, si commode fieri posset, sed frustra res agitur, dum occasio et tempus praeteriere. Audivimus Caesarem Carolum venisse ad Italiae fines. Quid id nobis praesidii afferre poterit? Satis habet negotii res suas priuatas curare, magis eum in animo habere credo, quo pacto in urbe coronetur, quam Hungariae et omnium vicinarum regionum defensionem. Regem nostrum quantum in se est arbitror, totis viribus innisurum ad nostram regnique sui tam auiti, quam quaesiticii tutelam; sed prae hoste tam potentissimo et multis triumphis victoriisque aucto, quid solus facere potest? Novem iam abest mensibus, eo nomine, ut aliquid praesidii et auxilii ab imperio et aliis suis Regnis ad Hungariae defensionem compararet; et tamen nihil video a tanto tempore confectum esse, praeter inane auxilii, contra turcos mittendi nomen; verborum et pollicitationum, et ab Imperio, et aliis regnis satis habemus, re tamen ipsa nihil praestari videmus, ob quam rem nihil aliud, undique video quam pericula (ni Deus ex immensa sua bonitate celeriter nobis providerit) toti Christianitati imminere. Spes nulla nobis est, et si quae est, vana est, nullum praesidium quo possumus tuti esse; unde autem haec malorum nostrorum seges accesserit, et quae sit origo periculi Christianitatis, attende brevibus: dum nullius est boni respectus, dum suae quisque studet utilitati, et publica negliguntur, iustitia nemini administratur, viduae et orphani miris affliguntur malis, postremo dum et diuina et humana sine ullo discrimine posthabentur. Interim hostis potentissimus irruit in viscera nostra: hortatu nescio cuius principis Christiani. Quinqueecclesias occupavit et Albam Regalem; eius duces sunt hii, de quibus bene erat merita Hungaria. Hii nec Deum, nec honorem suum timentes, omnia promiscue agunt, eorum hortatu miseri coloni in servitutem abducuntur perpetuam, virgines stuprantur, conjugatae opprimuntur, viduae ad omne libidinis genus compelluntur. Quod vero crudelius est, non contenti finibus Hungariae, et omnium

qui in ea sunt, periculis, aliis quoque Christianitatis regnis exitium et simile periculum moliuntur, eoque sunt, ut iam apertissimis indiciis et documentis cognouimus, animo, ut vicinas Hungariae regiones inuadant, et per eas alia quoque Christianorum regna penetrent. Rex noster licet maximis curis, studiis in hoc dies et noctes versatur, hoc cogitat, ut coactis omnium suorum regnorum viribus, primo quoque tempore Hungariae subueniat, hostesque Dei auxilio propellat: tamen ubique videntur res tardius, quam existimabamus sperabamusque procedere. Bohemi polliciti fuerant, ultra ea quae promiserant ante auxilia, sese quoque in propria persona paratos futuros cum rege, dum Turcarum aduentum audituri, et certo intellecturi essent. Iam sole clarius intelligunt Turcum Budam usque peruenisse, Quinqueecclesijs et Alba Regali captis. Et nihil adhuc de eis audimus, quod declararet eos promissa seruaturus; heri venit ad me spectatae fidei nobilis Bohemus ex Praga, qui mihi hac de re percontanti, nihil apparatus se vidisse dixit. Moravi instruunt tria peditum milia, ultra datam illam pecuniae summam, quam regi ad alia tria milia peditum conducenda, nuper dederunt: hii videor videre, ultra omnes alios, regis negotiâ curae habent, et sollicitius rem Christianitatis tractant, si quid soli facere possunt. Ex Silesia quingenti afferuntur equites, duce comite Joanne ab Hardeck, qui ad diem dominicum proxime venturum constituturi sunt in finibus Moraviae versus Hungariam. Austria non magnam dare potest cum Stiria, Carniola, Carinthiaque hominum copiam; ea, quam Rex et ab Imperio, et ex aliis principum ac ducum auxiliis secum speratur ducturus hominum copiam, maior futura esse creditur inter alios omnes apparatus, quae si etiam aduenerit, utinam par sit tanto hosti repellendo. Dum haec scriberem accepi, copias, quae promissae sunt in subsidium Hungariae, plures futuras quinquaginta milibus hominum; hic numerus si adiunctae ei fuerint copiae provinciarum vicinarum, non parvus esse videtur; ad hostis ipsius conatus comprimendos; verum quando conuenient? Dum se parant, accingunt, monent, interea Turcus occupata Hungaria Viennam usque appellere potest. Deus qui habenas omnium habet regno-

rum, scit, quid sit rebus Christianorum concessurus, benignus est, bonus est, pius est, permittit ad tempus propter scelera populum suum affligi. Non patietur tamen ad extremum periclitari, dum viderit preces piorum ad se continue aduolare, auresque suas continuis piorum obsecrationibus pulsari, solus ipse est spes nostra, qui rem paruum augere, magnam minuere potest; nihil aliud nobis deest, quam quod nos ipsi desumus rebus nostris. Si boni erimus, Deus dexteram suam porriget, si mali, auertet a nobis suam faciem. Haec tibi volui significare, ut scires quo in periculo versaremur: et quis nos maneret rerum status, et ut te posses consolari, omnem tuam in Deo figens spem, qui bene de se sperantibus nunquam deficit. Vale. Ex Znoyma 4. Septembris 1529.

Ad Joannem Boclerum.

Diu et per varios casus ex Znoyma ad Lincium peruenimus; utinam melioribus avibus, sperabamus omnia nos istic felicia reperturos. At ea quae antea fama ipsa audiebamur, oculis intuiti sumus, magnam inter omnes esse trepidationem, nihil omnino boni praeter quandam spem. Caesaris Turcarum aduentum iamdudum audiebamur. In Lincio dum eo peruenimus non modo audiuius aduentum, sed certo comperimus eum Wiennam obsidione 24 die septembris cinxisse et tam magna, ut hii qui ex eo loco venerunt asserant omnes eius ciuitatis montes obsessos copiis Turcarum, Caesarem autem tentoria sua fixisse sub Eberstorff, arcem regiam venatoriam. Dum haec res certo ad Lincium perlata esset, et nos quoque ipsi videremus fugientium copias, regique exploratores, unus post alium reuertentes, id confirmarent et Turcarum multitudinem ad trecenta esse millia affirmarent: Rex noster ut est princeps ad omnia pro Christianitate perpetiunda paratus, et animo fortissimo, mox se Pragam per equos cursiles celeri itinere contulit: ut Bohemos omnes ad quos antea quoque pluribus et crebris litteris de hostis aduentu et potentia scripserat, in hac extrema necessitate excitaret et copiis morauicis ac slesicis quoque cum illis coniunctis, primo

quoque tempore cum exercitu reuerteretur, atque nostros qui Wiennae sunt acerrime obsessi, ab obsidione liberaret. Nos vero cum Regina mea Maria et Anna coniuge ac liberis regiis, illius iussu aduerso flumine huc venimus, magna certe iactatione Danubii et incommoditate nautica expectaturi, dum aliquid boni a rege et de rerum euentibus, simus audituri. Vale. Ex Patauio 8 die Octobris. Anno 1529.

Ad Paulum Gerebium.

Scripti ad te Paule Charissime, quae hic fuerint acta, cupio ut ea quoque quae consecuta sunt, ex meis potius quam aliorum litteris cognoscas: dum auide expectaremus regis in Bohemia apparatum et exercitum, qui ex eo regno venire debebat, fama aduenit Turcam tentata septies, cum suorum strage, Wiennensi oppugnatione, ignominiose aufugisse, liberatamque Wiennam ab hac quoque periculosa obsidione. Sub idem fere tempus Regina Anna parabat cum liberis suis abitionem ad Aenipontem, ut iussum ei erat a rege, nos vero cum Regina nostra Maria eramus ultra quam dici potest solliciti, utrum ad Aenipontem, an in Bohemiam iter faceremus, nam profectio illa Thirolensis et Germanica terrebat nos plurimum, propter victualium, qua ea gens saepe laborat inopiam, desiderabamus autem iampridem Bohemicam mansionem, ubi facilior victus nobis parari poterat, tum propter ciuitates Reginae illic existentes, tum facultatum etiamstrarum tenuitatem. Qua de causa miseramus iampridem nuncium ad regem, ut ex eo intelligere possemus, quid nobis proficiscente Regina Anna ad Ispruck faciendum esset, haerebamus inter duos scopulos sic, cum nuncii reditum et regem expectaremus, venit mox fama de Turcorum discessionem, qua intellecta descendimus sine cunctatione ex Patauio Lincium. Triduo post aduenit Rex Ferdinandus, non eo tamen quo expectabamus itinere, nam ex via diuenterat Patauium amore visendae coniugis et liberorum suorum, et etiam sororis suae Mariae. Cum ergo aduenisset iussit hic nos consistere, et Reginam Annam, liberis suis ad Ispruck uti constitutum erat missis, huc expectare;

venientibus autem de die in diem multis tum ex Imperio tum ex aliis locis, et peditum et equitum copiis, ac hiis Hungaris paucis, qui hic erant, Regem ad Hungariam ante hanc hyemem recuperandam sollicitantibus, Rex descendit ad oppidum Chremsium, eo enim omnes quotquot habuerat exercitus sui duces et capitaneos, tam Bohemos quam Germanos fecerat conuocari, in eum finem ut deliberaretur, quid esset factu commodius, et quomodo expeditio Hungarica prosequi deberet. Intelligo autem iam istic designatos, non paucos milites, qui in Hungariam cum exercitu progrediantur. Quorum pars iam aliqua progressa est, reliqua subsequetur, classe quinquaginta, si verum est, quod huc scribitur, nauium, et tormentis et hominibus bene instructa. Dicuntur arces, quas nuper amiseramus, absque praesidio a Turcis esse relictas: id verum ne sit, an confingatur, pro maiore nobis danda consolatione incertum habeo; non est absurdum creditu, Turcis parum praesidii in eis reliquisse. Nam cum arbitrati fuerint, nos omnibus viribus et copiis adnisiuros ut eos nostri insequerentur, et arces illas, quae prae foribus sunt prope nostris recuperare conarentur; itaque cum Turcarum fines longo a nobis sunt intervallo, nec facile illis conseruandis, intendere tam procul possint: verisimile est, illos noluisse pati aliquid iacturae et detrimenti in amittendis praesidiis, quae ad arcium ipsarum tutelam relinquere debuissent. Si quae tamen veriora audire poterimus, tum hiis, tum aliis de rebus faciemus te certiolem. Haec interea volumus tibi nota esse. Ex Lincio 4 Nouembris 1529.

Ad Nicolaum Gerendi Episcopum Transsiluanensem.

Non possum tuis non moueri querelis, qui iam aliquoties mecum tum de comunibus miseriis, tum de hiis quae perpressus sis malis expostulaueris; litterae tuae quibus mecum egisti, et si mirum in modum me delectarint, scribendi tamen argumentum, quo mecum es usus, non parua me contraurbatione affecerunt; nam intellexi ex pristina nostra consuetudine non parum esse hiis malis praesentibus acceptis diminutum, quod quam ob rem factum sit, nescio. Mala enim quae-

libet, et si durissima sunt ad patiendum, tamen non usque adeo hominem commouere, fortem praesertim, debent, ut veteris amicitiae obliuiscantur. Quae si quando obrepunt homini, patienter sunt ferenda, dum meliora successerint tempora; scis enim rerum humanarum magnam esse vicissitudinem, nunc bona, nunc mala adesse tempora hominibus, quae qualiacumque ventura sunt, aequo ferenda sunt animo, meminisseque nos oportet, ea lege esse natos, ut et prospera et aduersa aequo toleremus. Quae si cogitatio animum occupavit tuum, profecto non minimum ex tuis doloribus et anxietatibus remiseris, spem habens superuenturum rursus boni aliquid, quod animum tuum exhilaret, et mala praeterita, bonis praesentibus leniat; si sapis igitur, et cupis te longam viuere vitam, depone cordis anxietatem, et animum indue omnibus curis liberum. Quod facile facere poteris, si cogitaris hominis vitam temporariam esse et brevissimam. Quam satius est tranquille peragere et cum animi laetitia, quam maximis animi perturbationibus. Haec ad te scribere volui, ut cogitares me tibi etiam male affecto in nullis curis defuturum, modo intelligam, quid me facere velis. Vale Lincii 30. Decembris 1529.

Thomas Episcopus Agriensis N. Olao Secretario R. M.

Charissime frater S. Feci, et faciam, quod hortaris ac petis diligenter, quociens erit opus, ac mea commendatione rebus tuis apud maiestatem regiam prodesse potero. Commenda servitutum meam Serenissimae reginae dominae, et patronae nostrae. Joannes iam pridem fugisset in maximam malam crucem, si nostri aut vellent, aut auderent descendere; post recuperatam Övar nihil prorsus agunt, feriantur, terunt tempus, absumunt regis stipendium. Mirari satis non potero quatenam haec sit infelicitas. Nostri iam pridem Turcas usque adeo abominantur, ut nihil non aggredierentur in gratiam regis. Serenissima regina nihil rescribit ad meas litteras, quibus illi declaro, qua laborem penuria: bene vale, et me diligas. 1529.

Thomas Ep. Agr. Nicolao Olao.

Noli, te rogo, in deteriorem accipere partem, quod raras ad te litteras dare soleam, faciunt me assiduæ curæ et occupationes non quidem immemorem officii, sed adeo anxium, ut non semper possim, quod maxime cuperem amicis vel scribendo gratificari. Agria iam pridem vehementissime periclitatur. Ioannes, quas potuit vires omnes Hungaricas, Polonicas, infernas et superas in illius loci expugnationem, id est ad fideles regis, qui a Cassovia usque Agriam in illius arcis defensionem convenerunt, debellandos. Exercitus regis dici vix potest, quam sit timidus, dicere volebam cautus, omnia circumspicit, omnia etiam quæ fieri non possint, futura existimat. Sic fiet nos etc. (igy). S. Maiestati reginali servitutem meam commendes, rogo. Tricesimator duo vasa vini dedit tam exigua ut utrumque quinque, aut sex diebus sit exhaustum, negat se daturum plura, Posonii deputat quibusdam in locis, unde vix iusto vini pretio huc adveherentur; cura ut Maiestas reginalis mandet, reddantur Posonii et bona, et non adeo parva. Ad maiestatem reginalem nihil est, quod scribere possim aliud, quam quod audio Habardanecz in Joannis captivitatem deductum. Georgius de Bathor et Episcopus Q. ad Joannem miserunt oratores, impetrataque gratia se fideles fore promiserunt, fecte ut nobis significant. Sed talia figmenta non libenter audio, utinam non deteriora audiamus; sumus tardi, lenti, timidi. Vale. Posonii 2-a Januarii 1530.

Ad Thomam Nadasdinum.

Non potui nec a te, nec ab aliis intelligere, quid tu in rebus tuis, de quibus iamdudum ad me scripseras, agendum constitueris. In eo si permanes proposito, quod mihi significas, minus sapere videris, nam quid tibi commodi illud afferre posset, non satis potui hactenus mecum cogitare, quid vero rursus incommodi multas mecum perpendi rationes, de quibus alio tempore tecum copiosius sum acturus, nunc causa requirit ipsa, ut hac de re ad te scribam.

Scis te ab ineunte nostra aetate semper fuisse mihi amicissimum, semper nos duxisse et prospera et aduersa pro nostra mutua familiaritate communia, et nihil esse inter nos admissum, quod nostram mutuam diremisset coniunctionem; hiis de causis videor esse obligatus, ut si quod in tuis rebus tibi dare sanum possem consilium, id facerem accurate. Sanius autem nullum dare possum, quam quod te ab pristino proposito auertere, et amicorum tuorum exhortationes, bonorum virorum praesertim admitte. Nihil igitur meo iudicio praeclarius et tuae conditioni conducibilis facere poteris, quam si quam ocysime huc aduolaris, principisque gratiam, et tuapte virtute et amicorum tuorum praesidiis tibi reconciliaris. Quae quamvis bono cuique est prompta et obuia, facilius tamen consequi potest illius praesentia, qui eam habere velit, fitque in eos prope modum procliuor, qui illam videntur efflagitare. Nihil autem tibi defuturum esse video si veneris. Ea es virtute praeditus, hac morum honestate et modestia, accessione etiam tanta amicorum munitus, ut facile omnia sis impetraturus tum a principe, tum ab his quibuscum agere habes, ni tute tibi deesse velis. Quae mihi nuper per tuum Joannem mandaras, memoria tenco, ea mihi non excident, sed curabo exequi diligenter. Ne sis sollicitus, si quid a me in commodum tuum fieri poterit, perinde curabo ac rem meam: utinam amici in me quoque essent tam officiosi, quam ego sum erga eos, profecto alter alterius officium non requireret. Tua igitur negotia non secus erunt mihi commendata, quam mea propria. De tabellario quid mihi scribas non satis intelligo. Scribe ad me de eo certius; si quem tuorum ad me mittere voles, gratanter eum expectabo, vel si neminem mittere volueris significa mihi cuius sis voluntatis et in quam partem mihi litteris tuis scripseris de Tabellario, nam eas non possum intelligere. Joannes noster quid tibi retulerit, scire cupio, potuit enim talia dixisse, quae a me non habuit in mandatis; vidi eum esse varium et in rebus quae ei demandantur, plerumque negligentem, vereor ne ea tibi dixerit, quae a me non acceperit; facies igitur mihi gratum, si ipsius verba mihi significaris, ut si legationem ei commissam fideliter peregerit, possim eum de diligentia et fidelitate commendare; sin secus mentem meam, quam per eum tibi significa-

ram, aperte declarare et errorem ab eo commissum reformare. Mi Thoma non possum non gratulari tuis domesticis commodis, quae te habere intelligo. Quae ut diuturna sint precor Deum optimum. Mallem tecum in ista tua felicitate etiam mediocri vivere, si meae servitutis iampridem initae conditio pateretur, quam hic in altissima, plena curis et variis affectibus. Si quid certi habes de patria nostra communi, rogo fac me certiore. Vale. Ex Lincio 7 Januarii Anno. 1530.

Ad Nicolaum Feretanum Praepositum.

Reversis nuper sine responso nunciis tuis, qui ad me urbem hanc ingredientem celeri itinere venerant, coactus sum meum proprium ad te cum his litteris mittere, ut intelligeres quod mihi cordi curaeque sint tua omnia negotia; in quibus quid actum sit, et quid post tuam hinc profectionem reiectum, quid admissum, plane ex illis meis litteris cognovisti. Mirum in modum sunt animi multorum a te alienati, sunt contra plerique, qui in officio permanentes suo, diligentissime omnia facerent, quae ad rem tuam pertinerent, ni vererentur animos potentium, tibi aduersantium offendere. Omnis res tua tuta adhuc est, quae iam diu integra stare non poterit, si mature non veneris; omni cura, studio et diligentia elaborauimus, ut interea dum ad nos aduolaueris, negotia tua omnia sint integra; de ceteris rebus clarius ex meis litteris aliis intelliges. Hoc unum volo tibi esse cordi et ad hoc te moneo pro iure, quo ab ineunte aetate nostra usi sumus amicitiae, ut si iacturam tuarum rerum non vis videre, propera ad nos celeriter. Multis rebus crede mihi obuiabis, si mature veneris. Quid hic tecum praesens, tum de tuis privatis, tum de multis aliis rebus publicis fuerim amicissime locutus, -- credo te tenere memoria (admonui enim tunc te, ne nostram illam communicationem, patereris tibi excidere). Huius nostrae collocationis si memineris, scies profecto, quid sit tibi faciendum, nam ex re consilium capere poteris. Quod ita tibi erit commodum et utile, si accepta occasione cito ad nos veneris. Nicolaus tuus quibus rationibus se et tuas omnes res

fidei suae creditas, palam sit tutatus, accepisti iam ex proximis meis litteris, non est opus, me illas nunc replicare, ne solito molestior tibi esse videar. Vale. Ex Lincio 13. Januarii 1530.

Ad Andream Chasmensem Praepositum, Theologum et Utriusque Juris Doctorem.

Non possum multis exprobare tuam sinceritatem, qua in me iam saepissime sine ulla causa es usus. Si tibi inofficiosior solito, si inciuilior sum visus: non te ergo decebat, me coram multis et amicis et inimicis accusare. Amicos facilius ferre potuissem praesentes, at inimicos, qui mea calamitate semper gauisi sunt, nullo modo. Qui utinam abfuissent cum tu me obiurgasti, nihil in me ulterioris in te resideret rancoris. Quomodocunque tamen negotium contigerit, condono tibi unam hanc obiurgationem, video, in quibus simus temporibus, in quas redacti calamitates et quam perversi sint hominum mores, divinus quispiam sit oportet, et Paulinam superet doctrinam ac mores, qui velit hominum vitare calumniam. Non sum nescius quibus tu rebus compulsus, hunc mihi inieceris errorem. Et si multas tibi confingere potueris rationes, nullae tamen iustae videri possunt, quae te ad hanc rem contra me faciendam impellere debuissent. Si aliquid in me fuit, (ut fateor plurima esse) reprehensione dignum, venissem ad te unicis saltem litterulis vocatus, et coram libenter tuam admisissem obiurgationem, tecumque si quid fuisset communicassem et meas contra tuas attulissem rationes. Nunc cum omnem vitae familiaris conditionem excesseris, non potest mihi non esse molestum, quod te erga me amicum et certe omnibus officiis, ubicumque opus fuit tibi deditum, tam seuerum gesseris. Nunc plura scribere non possum: nec locus enim, nec tempus est plura scribendi. Cum erit tempus scribam ad te pluribus. Vale. Ex Lincio 13 Januarii 1530.

*Ad Franciscum Wylaki Praepositum Posoniensem,
Secretarium.*

Gratum est mihi, quod crebris me exhilares tuis litteris. Nam inter maximum amicorum meorum gregem te solum video, qui veteris amicitiae nostrae non sis oblitus, et crebris pulses tuis epistolis. Non est mirum me praeteritum esse ab aliis, optime enim memini, quendam praeclare depinxisse: amicos saepe tempori seruire consuesse, et dum facultas prosperaeque adest flatus fortunae, multos numerari amicos, sed aduersitate adueniente quam paucissimos. Tu ex hoc prouerbio te exemisse videris. Nam unicus es reperi- tus inter alios, quibuscum laetos aliquando rebus prosperis habuimus dies, qui constanter colas amicitiae iura. Tribuat tibi Deus, quod optaueris pro hac tua constantia, litterae tuae tam gratissimae mihi sunt semper, et tantum mihi afferunt voluptatis, hoc maxime tempore turbulationum, ut nisi his recrearer, nescio quam haberem in aliena terra viuendi iocunditatem. Hiis tuis acceptis, quamuis sim in maximo moerore, dum nostrorum nullus hic sit, tamen ita recreor, ut tristitia omni abiecta, tuis solis litteris me oblecter, praesertim cum non nihil ex eis semper intelligo noui de patria nostra com- muni, de fratrum nostrorum statu et incolumitate, quod me aliqua afficiat laetitia. Intelligis, quantum voluptatis tuae mihi adferant litterae. Quare mihi gratum facies, si crebras ad me dederis. Datum Lincii 15. Ianuarii 1530.

Ad Ladislaum Macedonem Episcopum Waradiensem.

Non possum tuis non commoueri querelis, qui usque adeo ab ineunte nostra aetate fui tibi amicissimus, ut charior fueris meo fratre. Et nunc me multis agitas querelis, nihil certe aliud, quam mutuum odium inter nos parituris. Arbitra- ris fortasse me hiis rebus futurum meliorem, vel tui obseruan- tiorem, vel te id omnino effecturum, ut et pedibus, et manibus tua curem negotia. Id si sentis, erras mirum in modum. Nam scis amorem beneuolentia comparari inter amicos verum et

syncerum: simulatus amor, hiis artibus quibus tu mecum agis conciliari consuevit. Quare si sapis desine me hiis lacessere querelis. Nullus est apud me querelarum locus. Qui meminerim me a pueritia, non inter querimonias et altercationes, sed inter suavia blanda et iucunda amicorum colloquia esse educatum. Mirabar quid nuper sibi vellet Joannes tuus ad me missus. Qui cum vesperi tempore suspectissimo ad me venisset, defatigatis ut ipse simulabat equis et servitoribus suis, inter coenandum multa mecum communicare de tuis maioribus coepit, referre ea quae iam a multis annis erga te praestitisset amicitiae officia, teque in eum multis modis fuisse ingratum, et palam te declarasse, quod omnium beneficiorum, quae amici in te tuamque dignitatem augendam conferre soleant, frequenter sis immemor; hiis omnibus affatim recensitis, subinde veniebat in mei mentionem, commemorans, quantis te semper affecissem ornamentis, quas pro te accepissem inimicitias, quae multorum odia et non odia modo, sed etiam quam difficulter aliquoties, cum tuis ornamentis studerem, evitaue- rim personae meae periculum. Quae cum audiuissem, mox animaduerti, cum non recta via incedere, sed a te praeparatum, ut mecum de te hiis ageret artibus. Quem ut potui ex mea facultate, tractavi liberaliter, et refectum cibariis, introduxi in cubiculum, ut se a lassitudine, quam simulabat, recrearet. Dilucescente die, cum humaniter eduxi et tua gratia comitatus sum ad satis magnum loci spacium; ubi autem nunc sit ignoro, existimo si nunc non est apud te, propediem eo venturum. Haec ipsius facta et verba volui tibi significare, ut intelligeres me bene accepisse vestras practicas et non esse ignarum earum rerum, quas contra me nunc tenditis: non possum autem non mirari quid sit causae. Cur haec moliri cogitetis; an nescitis me quoque aequae et vos esse hominem, et humanitate potius et bonis artibus, quam malis et seueritate delectari: humanitate certe sola non eiusmodi practicis vinci sum solitus. Quam si mihi praestiteris, nihil erit tam graue quod non sim factururus. Contra si aliter mecum rem tuam tractaris, nihil tam facile, quod faciam etiam quantumuis vel rogatus vel admonitus. Vale. Ex Lincio 25. Ianuarii 1530.

Ad Episcopum Labacensem Christophorum.

Nonne dulcissimum est viuere in patria praesul amplissime? Id ego et si iam dudum, et coram et litteris meis frequentibus tibi insinuarim, tu tamen ut es regis nostri amatissimus, nec patriae tuae suauitatem, nec propria tua curas commoda, modo illi inseruire rebusque Christianis, procul dubio, in extremum iam deductis periculum, subuenire possis; licet autem videam esse quam plurimos, qui anguillas, ut est in prouerbio, captare studeant, immemores bonorum publicorum suique priuati commodi curatores. Tu tamen de eorum numero esse minime es existimandus, qui tuas omnes priuatas res, pro publicis rebus iam dudum praetermiseris, non gustasti tu, quibus cauda est nigra ut dicitur; nam ab initio, non prauorum, sed bonorum virorum consuetudine es usus, neque arctum gestasti anulum. Quaecumque rem incepisti, ea laudabiliter etiam est a te perfecta, non erant tui mores maritimi, licet una scutica omnes incitemur; constans namque fuisti in seruitiis tui principis, ex eius sententia obeundis. Quamobrem licet sit delectabile in patria viuere, ut saepius dixi, tamen delectabilius est homini praesertim integro, et qui cupiat nomen suum immortalitati commendare, in curia principum reipublicae seruire, et illius praeponere commodum suae propriae utilitati; non est igitur cur facti tui te poeniteat. Vale. Ex Lincio 27. Ianuarii Anno 1530.

Ad Pontificem Clementem VII.

Si ignorarem Pater Beatissime te nescire, quibus procelis regna haec Christiana, quae vicina sunt Turcis, iam olim seuissime sint iactata, uberiores ad te darem litteras, ut paulo altius intelligeres maxima Christianorum pericula. Sed cum sole clarius intelligam te eius esse vigilantiae, sollicitudinis, et animi ad res Christianas, cuius cura humeris tuis incumbit, accuratissime administrandas, ut omnem et horum regnorum et aliarum rerum christianarum statum, optime noueris; tum

etiam cum non ignorem eam esse principum nostrorum diligentiam, ut omnia quae ad hanc rem pertineant, nota tibi reddant: malui de hiis quae tu et suapte ingenio et ex significatione principum intelligis, tacere, quam pauca scribere. Hoc unum tamen tum pro mea in rem Christianam charitate, tum pro tua Pater Beatissime, gloria minime reticendum esse existimaui, quod nisi compositis inimiciis, quibus respublica Christiana et principes illius in tota fere Europa, multos iam annos cum magna Christianorum clade laborant, concordiam inter eos dissidentes tua autoritate feceris, eosque in amicitiam firmam reduxeris, vereor ne omnes Christianorum res propediem in extremam calamitatem decidant, ex qua vix vel cum magno detrimento postea erigi possint. Accipio nunc quasdam inter te et alios principes initas fuisse inducias. Has si in bonum factae sunt finem, probo. Si vero privati cuiusque commodi gratia, non possum non reprehendere. Nam ut hactenus quoque privatae cuiusque res praepositae sunt publicis, et hoc modo negotia Christiana praecipitata; ita et in posterum nullus bonus sequetur rerum malo animo inceptarum exitus. Vale. Ex Lincio 28. Januarii 1530.

Ad Ferdinandum Regem Hungariae.

Tua sollicitudo facit, Rex Serenissime, omnibus anni temporibus accuratissima, ut te omnes gentes, quas hac habent regiones, mirum in modum venerentur et miris extollant laudibus. Nam si te viderent, ut alios qui ante te fuerunt principes, rebus Christianis minus intendere, subditorum tuorum defensionem minimam adhibere curam, iam penitus desperassent; sed cum nihil a te praetermitti nec laboris, nec diligentiae, nec curae conspiciant: nemo est omnium, qui non maximam spem ceperit, ut regnum tuum ab hostibus propediem, tuo ductu, auspicio et defensione liberetur. Age igitur Princeps Serenissime, et spem quam quisque de te concepit optimam, tuis laboribus et cursitationibus omnibus adauge. Non sinas tuum populum, quibus cum summa laude hactenus praeuisti, taeterrima sparcissimaeque infidelium premi serui-

tute, non deerit tibi auxilium diuinum, tam pium et clarissimum facinus amplectenti, non tuae gentes atque subditi, qui ut suam vitam propriam, ita tuam charissimam habent. Non denique etiam vicini principes, tibi et religionis communione, et necessitudinis coniunctione obstricti. Caesarque Carolus, frater tuus germanus, ubi viderit, te hostibus Christianae religionis impune Christianos in seruitutem perpetuam abigentibus, obuiam iturum, auxilio tibi erit, et fraternitatis iure, et quod caput sit Christianitatis defendendae, maximeque illi competat, hostes a ceruicibus populi Dei submouere; non igitur frangaris modico hoc labore, quem iturus Pragam te subire oportebit, pro labore eo temporario, habebis quietem, post hanc vitam apud Deum sempiternam, nullo acuo finiendam. Ex Lincio 30. Ianuarii 1530.

Ad Alexium Turzonem Iudicem Curiae Regiae in Hungaria.

Dum ego sollicite expectarem tuas ex Hungaria litteras, ut ex eis quid istic fieret, et an aliqua esset spes liberationis nostrae intelligere possem, venit nuncius, qui te affirmaret Posonio relicto una cum uxore, ac tota familia ad tuam arcem Sempthe profectum esse. Ea res non paruam induxit mihi admirationem, primum quod eum locum ubi ceteri essent domini, et ubi publica et Regis nostri negotia tractari deberent, tam cito deserueris; deinde quod te in eam arcem, quae vicina est hostibus, cum uxore et aliis tuis coniecérís, hiis dubiis temporibus. Mouerunt te fortasse milites exigui illi regii, qui sunt Timariae, addideruntque animum, ut illi loco formidoloso tu te committeres. Si me et tuos, quibus es charissimus, et qui tuo bono delectantur, consuluisses, certe et meum et aliorum, ut arbitror tui amicissimorum, id fuisset consilium, ne te in locum tam ancipitem conferres. Habes fortasse spem aliquam ab hiis, qui apud Joannem regem agentes tuae quietis et commodi rationem habent. Non omnibus nunc est credendum hominibus, una scutica omnes monemur. Illi suo capiti parentes, ut aliquid sibi commodi faciant, facile te in periculum ducere possunt. Et ut nos spe pacis et futurae

utilitatis consequendae nostrum observamus principem, ita illi eorum parent principi, et illius causa non nihil aut in te, aut in alios regis nostri subditos moliuntur. Quare tutius erit rebus tuis consultum, si cito reuerteris, et eam in arce tua adhibueris custodiam, ut tutos habere possis dies et noctes. Vale. Ex Lincio 30. Januarii 1530.

Ad Joannem Dobrawiczki Vicecomitem Cremnicienssm.

Quam sis hic causam habiturus, quae ratio sit cur vocatus sis, cum adueneris intelliges. Mea haec erat sententia ut in hac re non tantum tibi daretur laboris, de qua re domum scribi poterat. Quae si confici istic non potuisset, ita postea te venire oportebat. Maioris tamen partis rationes nostram vicere sententiam; si scire velis causam tuae vocationis, mihi eam tibi multas ob causas significare non licet. Scio probitatem, virtutem et constantiam tuam, qua omnes tuos aequales iam pridem superasti et quibus cumprimis es abunde ornatus. Nihil a te admissum esse arbitror, quo tibi dedecoris aliquid offerre possit, propterea quandocumque veneris, spero te paratum venire. Nam tua virtus et singularis humanitas satis te iam pridem contra omnium aduersariorum figmenta munuere, probe et fideliter principibus tuis (ut semper cognitum fuit) constanterque seruiuisti. Nihil existimo in te causae reperiri posse, in quo condemneris. Sola virtus ubique in tuto est. Quare ni Joannes oro te per amicitiam nostram communem, iam a puero diligentissime et amantissime obseruatam, ne negligas quam primum venire, inimicorumque tuorum ora, qui de te dum abes mala spargere sunt soliti, praesentia tua obtundas, non deerunt tuae innocentiae — etiam amicorum tuorum, quos non paucos habes, praesidia. Vale. Ex Lincio ultima Januarii 1530.

Ad Regem Ferdinandum.

Quem rerumstrarum exitum, Serenissime Rex, putemus futurum, non satis coniectare possum; omnis quidem nostra

spes, omnis salus, defensio, quies in te uno, tua virtute, tuis est posita praesidiis. Cum te intuemur, in te omnes nostras res veluti in tutissimo aliquo portu locamus: non parum confidentes, aliquando appariturum diem nobis exoptabilem, qui nos ab exilio, taeterrima tyrannorum servitute, a pernicie, clade et calamitate nostra sit liberaturus. Id autem ut speremus futurum ea re inducimur, quod videmus, Rex Serenissime, nullis te corporis et animae laboribus parcere, dies et noctes agere, moliri, et curare ut aliquid subsidii, quo nos et tuum regnum liberes, contrahere posses. Nullum tempus, imo nulla penitus hora relinquitur abs te vana: in qua omnem tuam curam, industriam et cogitationem ad regni tui commoda non intendas. Tibi Rex Serenissime, si qua fit negligentia rerum Christianarum, merito adscribere non possum, cum omnia facias tua sponte; sed illis boni publici hostibus, qui te et tua consilia turbant, quos dii deaque perdant omnes. Nihilominus tuum est Rex inuictissime officium, ut eos pro tua in omnes tum elementia, tum si ea apud malos locum non habuerint autoritate, ad sanitatem veramque viam traducere debeas. Quod enim bonis non fit verbis, id saepe imperio fieri consuevit. Vale. Ex Lincio 2. Februarii 1530.

Ad Regem Ferdinandum Hungariae et Bohemiae.

Quorsum res nostrae tendant, et quem habiturae sunt finem, nemo est omnium qui non modo sciat, sed ne cogitare quidem possit. A multo iam tempore, Rex Serenissime, magna alimur spe, magnam habemus in te uno fiduciam, omnium regum vicinorum maximo, ut ab hiis quas iamdiu et a Turcis Christiani nominis hostibus, et a Joanne Rege, seuerissimas perpassi sumus calamitates et miserias, te protectore, te propugnatore liberemur et ab exilio tam diuturno in patriam, ad amicos, fratres, et propinquos nostros reducamur. Ea spes licet hactenus in nobis fuerit firmissima, quam etiam tuae nobis factae promissiones, tua sollicitudo, cura et labor diurnus et nocturnus in nobis mirum in modum auxerunt, tamen omnia vide-

mus nescio in quod precipitium tendere. Exercitus is tuus exiguus, qui iam dudum sine ullo timore, et sine ulla etiam periculi suspitione Budam usque descendere, et trepidantibus Joanne rege et suis qui cum eo sunt omnibus, amissas quasque arces libere recuperare poterant, circum Tirnauiam sine utilitate agit, colonos miseros predatur, tempus terit inutiliter, stipendium tuum consumit sine commodo. Imperator illius nihil magis in animo habet, quam cunctationem, qua sola Joannis vires se posse frangere frustra certe cogitat. Ea cogitatio mirum in modum eum fallit. Nam posteaquam ille semel ex Hungaria fuerat elapsus, Poloniae fines omnes sine ulla sui quiete pertentauit, nullibi sibi reperiens requiem. Non certe cunctatione nostrorum et terrore his inanibus mouetur, inest ei magnitudo et vis animi; nihil non, ut eum ego noui, in se ante non expectabit periculi, quam loco cedat et alienis cursitet regionibus; si eum fatigare velis, praesentibus opus est viribus, qui eum extrudant sedibus. Omnes qui tibi iam ab initio fauerunt, qui tuas secuti sunt partes, cum illis una quos ad seruitia tua trahere potuere, tensis ad sydera palmis te ceu numen aliquod expectant, malunt sub te perpetuam seruire seruitutem, quam sub Turcarum imperio vivere. Venerunt frequentes hiis diebus ad me litterae, ab amicis meis ex Hungaria missae, quae omnes declarant colonos quoslibet pertaesos iam tam exitiabilis tyrannidis uno omnium consensu ad exercitum tuum aduoluros, si quem modo in Hungariam properantem videant. Tu vero Rex Serenissime quid agas rerum, et quid etiam tuus exercitus molitur, incertum habemus. Exercitus ut dixi tuus cunctatur, nescio quibus in locis, tu autem conuentum ex conuentu agis, nihil quod ad salutem nostram pertineat allaturum. Nunc es in Bohemia, nunc in Morauia, nunc in Silesia, conueniunt illarum omnium prouinciarum primores et procures, et tamen nihil deliberari audimus, in quo liberationis et defensionis nostrae radicem et spem figere possemus. Age igitur Rex Serenissime, libera nos ab hoc metu et calamitate, memineris tuae promissionis. Non aliorum quam tua causa, hoc suscepimus exilium, nostrasque omnes facultates hostibus diripiendas reliquimus. Ingratus igitur iudicaberis, si nobis

primo quoque tempore ut promisisti non succurreris. Vale. Ex Lincio. Quarta Februarii 1530.

Thomas Episcopus Agriensis Nicolao Olao.

Nostrum exercitum infecto, id est perturbato vehementius negotio, retrocessisse, credo iamdiu intellexisti. Historiam aliunde velim cognoscas. Vesprimium Choron die Iovis recuperavit, quum paucis ante diebus intellexisset, movisse regis exercitum ad Budam recuperandam. Vereor ne rursus, et quidem subito amittamus. Dabo operam quoad fieri possit, ne id eveniat; retinere tamen huiusmodi arcem contra multitudinem oppugnantium non est certe mearum virium. Vale. Litterae de vinis heri sunt allatae, habeo magnam gratiam. Nisi statim comparabit rex exercitum navalem ac terrestrem iusto numero, iacturam maiorem quam credit, pacietur, et nos in fine gememus ac laborabimus. Vale iterum. D. Magistrae Curiae, Lucretiae etc., camerario Sebastiano Pempflinger commendabis. Posonii 13-a Februarii 1530.

Ad Papam Clementem VII.

Magna affecti sumus laetitia, Pater Beatissime, cum te tuosque omnes sacros cardinei coetus ordines ad extremas usque Italiae oras Germaniae propinquos, saluos atque incolumes aduenisse cognovissemus, quippe cum omnibus malorum generibus, calamitatum saeuissimarum turbinibus tota laboraret Christianitas, hac una re hiis malis prouisum iri arbitrabamur: si tu, qui caput es Christiani populi et vicarius Jhesu in terris, propius accessisses, et conuentu cum principibus christianitatis habito, aliquid decerneres, quo tot malis mederi posset. Id nunc nobis Pater Beatissime, omnibus votis optantibus contigisse ex Dei omnipotentis gratia videmus, nam tu nobis appropinquasti, conuenisti cum Carolo caesare, cum aliisque Italiae principibus in paterno amore, clementia, mansuetudine et benignitate; dissidentem multos iam annos popu-

lum redegisti in concordiam, et civitates ab obedientia tua et Caesaris iamdudum elapsas, ad veram reduxisti obedientiam, et non reduxisti modo, sed foedus cum eis pepigisti perpetuum. Quo pie, sancte et religiose observato, communis (sic) christianitatis hostibus resistere possetis, viribus Christianorum coniunctis et firmiter connexis. Desciuerant a te Florentini tui municipes, homines factionibus pessimis studentes; parere suo nolebant superiori priuati commodi causa, quos Caesar ipse Carolus tuo hortatu, tuis monitis usque eo induxit, tum prece, tum formidine, ut iam non grauatim in coetum aliorum obedientium subditorum venerint, omnia quae illis iubet, paratissimo facturi animo. Cum autem hanc animorum concordiam et unionem audiuius Pater Beatissime, in spem ducimur maximam, futurum propediem ut religio christiana iam a multis annis internis principum seditionibus labefactata renouetur, et suum pristinum consequatur pacis statum. Illud quoque non minimam spem christianitatis pacandae nobis attulit, quod intelleximus te Romam iam coepisse regredi cum Caesare, ut tuis auspiciis et beneficio coronam istic accipiat caesaream; haec omnia boni sunt signa futuri et venturae pacis indicia. Verum enimvero, Pater Beatissime, res moram nullam patitur Christiana, ad extremum iam usque eo contrita, ut et unicus dies sit illi periculosus. Nam etsi sciam, te statum et conditionem rerum nostrarum iamdiu a multis intellexisse, et non intellexisse modo, verum etiam experientia ipsa didicisse; tamen ut a me quoque periculi nostri communis commemoratio apud te aliqua fiat, et malorum nostrorum initium intelligas: volui de nostra, imo totius christianitatis calamitate, ad te haec pauca litteris dare. Si altius rem incepero, quae tua est Pater Beatissime erga omnes clementia et mansuetudo, facile id mihi condonabis. Initio rerum dum Rex adhuc Ludouicus felicis memoriae, dominus meus in humanis ageret, et si erat adolescens, bonam indolem in suis omnibus prae se ferens actionibus, nihil tamen praeclarius ducebat, quam omnia sua dicta et facta eo dirigere, consilia tendere, vires parare: ut Turcis religionis sacrosanctae hostibus obuiam ire, et eos ab impia ad fines christianos eruptione procul arcere posset; dum autem dies et noctes hoc versaret animo, et nec animi,

nec corporis apud eum quies esset ulla; quin omnes suas vires, ad salutare hoc propositum laudabiliter perficiendum protenderet, multosque milites in finibus Hungariae aleret, qui excursionem hostium exciperent, christianos ab aliorum rapinis immunes conseruarent; arcibus quibusdam limitaneis praefecerat Paulum Thomoreum Colocensem Archiepiscopum, virum bonae spectataeque probitatis, et ob scientiam rei militaris omnibus probatissimum. Is assiduos hostium experiebatur insultus, non parua mercede suos alebat milites, adiutus et redditibus sui archiepiscopatus, et munificentia regis, qui menstruos illi suppeditabat sumptus. Is autem post multas acceptas clades, multos etiam conflictus, quos et ipse et sui milites cum Turcis saepe numero commiserant, certiore fecit Ludovicum Regem, Caesarem Turcarum cum suo omni exercitu et viribus iam a duobus aut tribus annis maximo studio comparatis, velle inuadere Hungariam eo proposito: ut eam vel ditioni suae totam subigeret vel sibi faceret tributariam; proinde Rex cogitaret frequenti suo consilio de via et modo, quo tanto hosti, multis iam subactis nationibus praepotenti, plurimis victoriis et triumphis elato, resisti posset; viam autem eam esse, ut Rex conscriptis suis quas haberet viribus, illi obuiaret, se interea illum suscepturum, et quatenus a se fieri posse, prohibitorium, ne tam cito quam ipse cogitauisset, posset ad Hungariae viscera penetrare; providendum tamen esse, ne rex imparatis viribus et minus paribus illi obuiaret. Nam si quid infortunii experiretur, et mars belli Turcae succederet, procul dubio id futurum esset in periculum non modo Regni Hungariae, sed etiam totius christianitatis. Facile namque occupata Hungaria omne iter suum, in omnem christianitatis partem pateret. Haec et multa alia Regi ille et litteris et certis nuntiis palam fecit. Quae cum ad regem et frequens consilium fuissent perlata, multos dies res fuit in disceptatione. Tractabatur in utramque partem, quid esset faciendum: hinc regis et suorum inopia, illinc Turcarum copiae potentes versabantur ob oculos. Non videbatur esse modus aliquis, quo rex paribus illi occurrere posset viribus, fiscus et aerarium exhausta erant praeteritorum annorum bellis, dominorum quisque suas facultates retinebat, et non libenter publicam

egestatem priuatis opibus subleuabat; factum itaque nihilominus est: ut coactus sit, ni Regnum Hungariae amittere rex mallet, se in campum conferre, omnibus omnium ordinum hominibus ut id faceret, multum vociferantibus. Cum itaque ventum esset facili et tardo progressu ad oppidum Mohaach, obuius fit nobis ipse Colociensis Archiepiscopus, qui Turcarum Tyrannum iam affore nuntiabat cum exercitibus suis; hoc nimirum triste erat omnibus, et nostras vires quoque exiguas esse cogitantibus, placuit tamen omnibus una sententia, ut fortuna belli Deo optimo maximo, qui plerumque etiam res in periculum et desperationem delapsas, subleuare consuevit, omni animi deuotione commendaretur. Itum igitur est illi praeferoci hosti obuiam, et cum castra hostis a castris regis non multum abessent, iaculari coeptum est tormentis et machinis bellicis utraque ex parte. Ego Beatissime Pater, licet non affuerim eo momento temporis, quo haec iaculatio facta fuit, remissus enim eram triduo ante eum diem a rege celeri itinere ad reginam; tamen has utrimque factas iaculationes familiares mei, qui rebus ipsis interfuerant, certo mihi retulerunt, crebras et maximas fuisse; secutus deinde est clamor validus, nostrum exercitum voce terribili non parum concuciens; post quem consertum est proelium, in quo nostri excurrerunt usque ad ea loca, ubi tormenta composita erant; cum maxima illorum strage verum repulsi mox sunt et tandem in fugam versi. Quid multa? Maior pars nostri exercitus, partim trucidata, partim in Danubio est periclitata. Rex noster nescio quo fato dum fugere hostes vellet, venit in stagnum quoddam citra Mohaach, ex quo euadere non potuit propter equi casum ex freni retractione factum, ibidemque a nemine suorum adiutus miserabiliter interiit. Rex ipse, dum adhuc incertus esset de Turcarum aduentu, tum per litteras crebras, tum per nuncios frequentes admonuerunt Joannem, tunc Waijwodam Transiluanensem, nunc regem, ut comparatis in Transilvania viribus, cum exercitu in auxilium suum primo quoque tempore veniret. Ille promisit quidem se sine ulla mora in regis sui subsidium cum omnibus Transiluanensibus viribus venturum, tamen antequam Turca cum rege conflingeret, non venit. Erat fama non vulgaris, eum iam ante

nescio quam mutuam cum Turca iniuisse confoederationem, non paruumque diu antea de se affectati regni Hungariae multis ex causis praebuerat suspicionem, quae tandem hac sui tarditate omnium testimonio est confirmata. Joannes ipse rex, cum Caesar Turcarum deletis viribus regis Ludouici, combustaque Buda et multis aliis Hungariae locis domum reuertisset, ut multorum de eo ferebantur sermones, iam non occulte sed palam coepit agere de regno Hungariae consequendo; indictisque primum comitijs ad arcem suam Tokay, procerum primorumque regni Hungariae eo conuocatorum consilio deliberatum istic est: ut in Alba Regali, quae ciuitas locus est coronationis regis, de creando nouo rege consultaretur. Quod cum Regina Maria regis Ludouici vidua et Stephanus Bathoreus Regni Hungariae palatinus, Stephanus Brodericus Episcopus Sirimiensis Cancellarius, Thomas Vesprimiensis antistes, Alexius Turzo Judex curiae regiae, ac dominorum Hungariae pocior pars quae cum Regina tunc Posonii erat, certo intellexissent: monere, hortari, et rogare Joannem coeperunt, ne priuatum publico commodum anteponeret, et ne tam nouum pessimumque in rege creando exemplum in rempublicam Hungaricam induceret, sed veniret cum aliis una ad Reginam et Palatinum (mortuo rege) principem Hungariae, communibusque istic votis transigerent de eo eligendo, qui esset ad gubernamen Hungariae magis idoneus, utilior et sufficientior. Ipse tum a suo proposito non destitit, sed proficiens in Albam, ab ea portione Hungarorum, qui partes eius sequebantur, in regem creatur, et corona, cuius custodiae praefuerat, coronatur. Quae res cum Reginae, Palatino et aliis dominis Posonii tunc constitutis innotuisset, vix dici potest, quantum moestitiae et tristitiae omnibus attulerit; nam veluti e speculo quodam praeuidebant futuram tempestatem, regni Hungariae pestem, cladem et perniciem, et cogitabant quantum incendium ex ipsius coronatione omnibus bonis esset futurum; conclusum itaque est omnium consiliis, ut in comiciis illis, quae iamdiu litteris reginalibus publicata erant et ad quae ipse etiam Joannes vocatus erat, quisque conueniret, ac tractaretur legitime de rege vero et legitimo creando. Dies comitiorum aduenit; conuenerunt domini nobiles et ciuitates;

deliberatum est et conclusum communibus votis : ut Ferdinandus Archidux Austriae in regem Hungariae nominaretur, eo consilio, quod iam ante per dominos Bohemos rex Bohemiae coronatus, et dux Silesiae per Silesitas, per dominos vero Morauos Marchio Moraviae electus fuisset; neminem namque alium magis idoneum, aptum, sufficientemque arbitrati sunt, qui Hungariae regnum multis iam calamitatibus, periculis et cladibus obnoxium, a direptione miseranda Turcarum fratris sui Caroli Imperatoris auxilio defendere posset. Cum itaque res sic acta esset, et Ferdinandus ad imperium Hungaricum vocaretur, venissetque postea, ut rem breuiter exequar, cum octo milibus hominum, aliquot vocacionem (sic) temporibus, Joannes rex eius aduentum praesentiens, non ausus est Budae eum expectare, sed Tokay versus, ubi initia Regni sui fuerat auspicatus, profugit; in qua arce dum aliquamdiu cum hiis, qui eum secuti erant commoratus est, misit Rex Ferdinandus alium rursus contra eum exercitum, qui eum fugavit et coegit Tibiscum traicere, deinde Poloniam migrare. Ipse vero Rex Ferdinandus corona regni Hungariae accepta, quae concordibus dominorum Hungarorum animis ei fuerat decreta, reuersus est Wiennam. Et cum annum et medium a regno Hungariae abfuisset: omnibus interea viis modis et laboribus, apud exterarum nationes, subditis etiam aliarum prouinciarum agebat et laborabat, ut regno Hungariae, ad quod occupandum Caesar Turcarum cum suis omnibus viribus rursus exire statuerat, suppetias ferrent. Ab eo tempore in eum usque diem, quo Caesar Turcarum hortatu vel potius ductu nonnullorum christianorum fines Hungariae attigerat, non destitit Rex Ferdinandus omnes principes christianos urgere, monere et sollicitare, ut ei auxilium ferrent contra tam potentissimum hostem, christianum sanguinem fundere parantem. Illi tamen omnes has illius sollicitationes pro nihilo habuere, adeo ut ne tunc quidem crederent Turcam aduenisse, dum ille iam Wiennam oppugnaret: factum itaque est principum christianorum negligentia, ut parum abfuerit, quin Vienna caperetur. Si octo vel ad summum decem diebus prius hostis ad obsidionem venisset, ea capta fuisset; nam nostri milites vix duobus aut tribus diebus ante Turcarum aduentum fuerunt

Wiennam ingressi. Qui nisi aduentum Turcarum praeripuis-
sent, actum iam omnium iudicio erat de Vienna. Quam cum
frustra diu oppugnassent viginti vel circiter dierum curriculo,
Caesar magna ignominia ab illius obsidione discessit, praete-
ritarumque rerum a se praeclare gestarum gloriam, hoc suo
conatu frustra tentato, non parum imminuit. Interea autem
dum ipse in Wiennensi obsidione magno conatu occuparetur,
praecursores sui aliquot millia Turcarum, maiorem fere par-
tem inferioris et superioris Austriae partim igne, partim
gladio vastarunt, homines senes trucidarunt, quidquid virorum,
puerorum, puellarum et mulierum aetate florentium capere
potuerunt non solum ex Austriis, sed ex Hungaria reuersi
domum miserabiliter abduxerunt, latamque omnium rerum
fecerunt stragem, ut memoriam eius calamitatis et ruinae
acceptae multa secula meminerint. Haec mala christianorum
ruinamque, Pater Beatissime, quis unquam arbitratus fuisset
futuram. Quae christianis nequaquam euenissent, si principes
christiani sepositis mutuis odiis, inimicitiis et diuturnis con-
flictationibus concordi voto rebus nostris succurrere, et quod
officii eorum erat, exequi curassent. Nimirum Dei in nos admis-
sum esse arbitror flagellum, qui ex sua bonitate, ut nos a
peccatis nostris ad penitentiam reuocaret, hiis tribulationibus
corrigere voluit. Quos putat Beatitudo Vestra, esse emissos ad
coelum usque ciulatus, quas lachrymas fusas, cum Turcarum
Tyrannus, et germanas et hungaras gentes, viros, matresfami-
lias, virgines, viduas, puellas, vinctis post tergum manibus
ad miserabilem seruitutem impune abduceret, et eos omnes
spurcissimae suae dominationi seruire per omnia seruitiorum
et etiam libidinum genera, ad nutum suum sollicitet, urgeat,
et cogat. Si aliquis inesset principibus christianis sensus, cha-
ritas erga Deum et proximum, non profecto Pater Beatissime
se ex maximo moerore ac lachrimis abstinerent; cum talia si
non viderint corporeis oculis, at ex litteris intelligant, et ab
hiis qui crudelem hanc Turcarum rabiem vix euasi, in eorum
regnis inopem agunt vitam, saepe audiant. Et si autem sciam
tuam beatitudinem omnibus curis, studiis et laboribus ab initio
eo fuisse propensam, ut coniunctis principum christianorum,
iamdiu cum summa peste reip. christianae dissidentium ani-

mis, omnes illi vires christianas contra tyrannum tam ferocem et crudelem hostem conuerterent. Nescio tamen quo fato nostro hactenus id nullum progressum habere potuit, deditque sint magis omnium animi pompis nescio quibus et domesticis otiis, quam huic rei tam salutari et christianae. Non deesse video vires christianas, modo animus et voluntas non deesset. Quam ob rem Pater Beatissime, miserere reip. christianae tam diu internis diuulsae controuersiis; moueat te populi Dei tam crudelis et miserabilis in seruitutem abductio; excitent lachrimae viduarum et virginum, honestarumque matrumfamilias, quibus Turcae impune abutuntur: tuum id est officium. Tibi Deus eum tribuit statum, ex quo tamquam ipsius vicarius, rebus christianorum multos iam annos contrariis, bene et laudabiliter primo quoque tempore compositis, principes alios, quibuscum nunc conuentum agis, inducere possis ad expeditionem generalem contra Turcos suscipiendam: ut in nomine Ihesu Christi, qui sanguine suo pretioso nos et omnes fidei suae subiectos a seruitute illa perpetua liberauit, hostibus obuiam progrediatur, liberentur miseri a tanta calamitate duriore quauis morte. Si omni conatu, omnibus viribus et votis id complexus fueris, in eaque re elaboraueris, nemini est dubium, quin iam pro dimidia parte christianus populus, maxime vero Hungari, Turcarum et diuturnis et nocturnis excursionibus obnoxii, liberati sint ab hiis teterimis crudelissimisque cruciatibus. In manu tua est salus omnium. Si voles libertas nobis erit. Si noles prompta est seruitus perpetua. Utrum malis, tuae est voluntatis. Malle autem debes salutem potius et quietem populi Dei, quam seruitutem; nam quid tuum officium expetat, nemo melius quam tu ipse diiudicare potes, nempe id, ut non modo curas, cogitationes et labores omnes pro populo tibi commisso subeas libentissime, sed etiam mortem, si casus ita ferat. Haec Pater Beatissime volui tibi nota esse; quae ideo longiora sunt quam decreueram, quod ex maximo meo, cum tanta christianorum pericula videam et aspiciam, profecta sunt moerore. Quae in bonam partem accipe, supplico. Vale. Ex Lincio 15. Februarii 1530.

*Ad Stephanum Bathoreum Comitem Palatinum Regni
Hungariae.*

Adeo varii ad nos afferuntur nuncii, ut nescias quid verum quidve fictum sit cognoscere. Superioribus omnibus temporibus constantissima erat apud omnes fama, Caesarem Carolum iam ex Bononia cum Pontifice et aliis, qui cum eo sunt principibus mouisse, et Romam progressurum pro corona caesarea accipienda, Nihilque aliud iam suspicabamur, venerant enim nuncii et litterae frequentes constantesque, tum ad regem Ferdinandum, tum ad reginam Mariam hac de re missae. Ecce autem subito nunc venit nuncius Caesarem adhuc Bononiae esse, coronationem ad Festum Matthaei apostoli ibi futuram. Id quam insperatum nobis fuerit, et quantam praeter omnium expectationem omnibus admirationem attulerit, vix potest explicari. Licet ego crebris meis litteris de Caesaris in urbem progressu et te et meos alios certiores fecerim, feci tamen id non temere. Sed quod ita res nunciabatur et per omnium ora circumuolitabat. Ea si mutata est, hominum et temporum inconstantiae abscribendum est, et non ego sum merito a te accusandus, sed qui in horas mutantur, et nihil constantiae in se habent. Vale. Ex Lincio 17. Februarii 1530.

Ad Jacobum Episcopum.

Et si a multis iam annis tuam erga omnes singularem humanitatem, amorem et beneuolentiam plane cognoueram, ea tamen notiora mihi fecit Joannes tuus, ad Regem tuo et capituli tui nomine nuper missus. Qui non de illis modo veteribus nostris consuetudinibus, sed etiam de hiis, quae post meum a te discessum consecuta sunt, mecum plura communicauit; declarauit namque multis verbis, quam honorificam de me sepe facere soleas mentionem, et quam cordi tibi sit, mei, si qua post tot curas, labores et sollicitudines benignitate Dei fieri posset promotio. Habeo cumulatissimas gratias tuae Reverendae Paternitati, qui tua sponte me ames, nullis aliis, preterquam conuersatione quotidiana, meis prouocatus officiis.

Id est vera dignum gloria, cum quis non modo bene meritum, sed etiam qui bene mereri studeat, amore, humanitate et charitate prosequatur. Haec tua laus tanto est excellentior, quo tuapte natura te facis in alios humaniorem; perge igitur ut agis et nomen tuum immortalitati commenda, quae sola virtute comparatur. Non minima autem virtutis pars est, cum quis de aliis benemeritis esse cupiat. Quae mihi et prius per Joannem tuum, et postea per litteras apud regem meum conficienda mandaueris, satis intellexi. Ea mihi non excident, faciam pro mea facultate: ut primo quoque tempore sentias nec regiam tibi clementiam, nec meam operam defuisse. Quae tamen in re tua difficultas obstat, iam pridem cognouisti, eam puto nos disrumpere posse: si alii quoque tui amici in fide et officio permanserint. Vale et me ama. Ex Lincio 17. Februarii 1530.

Ad Amicum.

Quis fueris, et qualem te semper praestiteris, satis mihi constat, et qua etiam humanitate in rebus tuorum amicorum usus fueris, iam pridem multis argumentis notum omnibus fecisti, ego vicissim quid in rebus tuis facere potuerim, mihi demandatis, tute melius scis quam alii. Non passus sum pro mea facultate meum abs te officium desiderari. Quare quid me deinceps facere oporteat, fac me certiore, deinceps quoque eandem, quam hactenus praestabo operam et diligentiam. Tu pariter non sis tui dissimilis, sed in ea, quam in hunc diem amplexus es, humanitate permanc. Vale et me ama. Ex Lincio 17. Februarii 1530.

Ad Stephanum Brodericum Episcopum Sirmiensem.

Multi sunt qui tibi succenseant, quod a tua constantia, probitate et integritate si non omnino deflexeris, at aberrasse videaris, et illum quem prius habueris animum, nescio quo pacto quibusve tuis cogitationibus immutaris. Constantem te omnes antea virum iudicarunt, et nec minis, nec pretio a virtute integritateque morum deflectentem, sed nunc in tantam

omnium venisti criminationem, ita ab omnibus tua improbantur facta, ut reperiri posse arbitror neminem, qui de te cum magno meo dolore non mala dicat et sentiat. Satius tibi erat nomen integritatis retinere, quam nescio qua spe commodi consequendi a recta via deduci. Ubi nunc sis terrarum, quid agas, quidve moliaris, vel quid cogites, nemo non modo scire, sed ne audire quidem potest. Cuperem te pro nostra vetere amicitia sanum esse ubicumque ageres, sed ita, ut aliquando resipisceres. Vale. Ex Lincio 18. Februarii 1530.

Ad Emericum Kalnay Archidiaconum Transilvaniensem.

Maximo teneor tui videndi desiderio. Ubi sis locorum, Joannem ne sequaris Regem, an domi deditus otio litterario latites? iam a multo tempore nequaquam cognoscere potui. Si domi es gaudeo, tum quod abes a tumultu illo turcico et calamitate pestifera, tum quod domi honesta voluptate fruaris. Verum cuperem, ut aliquando simul esse possemus, vetus illa nostra familiaritas qua inuicem coniuncti, ut scis, fuimus, non paruum mihi iniicit desiderium: ut te quam primum videre possem, cum maxime inter alienas sim nationes, quibuscum mihi etiam mea re salua vix ulla consuetudo intercedere poterat. Non desunt amici licet boni, probi et praestantes viri, sed nescio quae mea natura me rapit ad desiderium illius pristinae nostrae mutuae, et etiam aliorum nostrorum amicorum, quos scis, conuersionis. Audiueram iam olim te satius initiatum esse, et nescio quibus deditum ceremoniis. Id et laudabam et vituperabam; laudabam quod quemlibet hoc tempore maxime conueniat statum vitae sibi deligere, et in his quibus nunc sumus occupati vitae periculis calamitatibusque, quemuis non ullius principis obligatum esse seruitiis; vituperabam autem, quod te in laqueum istud tam cito intruseris, et si res ita est, ut de te fertur, quod tam maxime omnium esses obnoxius rebus illis ceremonialibus, in quibus nunc totus usque adeo sudat orbis, ut nulla requies sit nec pontifici nostro maximo, nec principibus nostris secularibus, nec plebi, nec aliis bonis viris. Quare oro te per nostram amicitiam, fac me

certiorem, quis sit tuae vitae status, quis ordo, quid agas et ubi sis? vel si cum tuo commodo fieri potuerit, veni ad me. Vale. Ex Lincio 18. Februarij 1530.

Ad Albertum Praepositum.

Vide quam me opinio de te mea fefellerit, et quam longe aliter res ceciderit, quam tu hinc discedens mihi promiseras. Pollicitus eras te de rebus omnibus posteaquam ad Regem venires, me certiorem facturum. Id in hunc diem minime est factum, vel quod fidum tabellarium non habueris, vel quod mei sis et promissionis tuae oblitus, vel omnino, quod res nulla inciderit, quae aliquid mihi voluptatis affere potuisset. Quare mi Alberte nisi promissum bona fide servaueris, accusabo te inhumanitatis, non video esse causam aliquam, cur tabellariorum inopiam accusare possis, veniunt in dies a rege ad nos nunciū maximis itineribus, quas postas nostri vocant. Nihil istic rerum contingere potest, de quo me non certiorem facere commode possis, modo velis, velle autem debes, cum semel id receperis te esse facturum. Ego contra ad tuas omnes tibi respondebo et earum rerum quae hic aguntur, vel quae etiam ex imperio per eos qui continue illinc ad nos veniunt, deferuntur, faciam te participem. Omniaque quae hic habiturus sum tibi impartiam. Vale et me ama. Ex Lincio 18. Februarii 1530.

Ad Albertum Praepositum.

Incredibile dictu est, quantum a tuis rebus sim alienatus. Non multo post tuum hinc discessum varia de te, tuisque rebus habuimus noua. Quae quantam tristitiam mihi attulerint, ex aliorum te litteris malo, quam meis cognoscere. Propter amicitiam nostram communem tua et tristia et laeta sunt mihi communia. Nisi igitur in tempore prudenter rebus tuis consulueris, nihil tibi boni spero futurum. Vale. Ex Lincio 21. Februarii 1530.

Ad Paulum Archiepiscopum Strigoniensem.

Offensus sum grauitur tuis malis artibus, quibus te contra tuum et nostrum principem usum esse, non rumore ipso, sed certa omnium relatione intellexi; utinam aliquando resipisceres, et tuam aliis nocendi naturam in bonam frugem conuerteres, melius certe rebus tuis foret consultum. Non ne meministi optimos praecessorum tuorum mores, vitam integram, religionem sinceram; hii non modo non adhaeserunt Turcis, religionis nostrae sacrosanctae hostibus, sed eos viribus omnibus sunt persecuti. Qua in re non dubitarunt et facultates suas omnes quascumque habuerunt, et vitam suam praeclarissime effundere, cuius rei testes sunt, multae praeteritorum annorum cum Turcis susceptae pugnae. Conflictus etiam ad oppidum Mohaach, cum magna nostrorum clade et interneccione commissus. Earum rerum si tu memor esses, ut deberes, profecto non modo non descisceres a veris principibus christianis, sed etiam omne periculum pro tua fide, penes eos, qui illam defendunt, paratissimo animo subires. Propone tibi eos, quos nominaui tuos praecessores. Thomas Cardinalis Strigoniensis, vir omnium cordatissimus, quoties omnes fere facultates suas in milites contra Turcos missos liberaliter elargitus fuit? Hunc sequutus est Georgius a Sathmar: vir et animi et corporis dotibus, nec minus vitae sanctimonia illustris. Qui ut Hungariae periculis subueniret, me sciente et vidente: omnes suas opes effudit. Postremo omnium Ladislaus Zalkanus, et ingenii et consilii viribus praestans, in Campo Mohaach Turcarum manibus necatus est. Horum igitur imitare facta, quae profecto ab omnibus, qui religionem hanc christianam amplectuntur, sunt imitanda. Id si feceris, nunquam a vera via aberrabis. Postremo nonne te monent tuae promissiones, interueniente iuramento sanctissimo fidelitatis obseruandae, in frequenti consilio, me et aliis multis viris optimis praesentibus, regi nostro factae. Ea unica res, si non plures essent aliae, quae tamen sunt innumerabiles, te ab defectione ista abducere deberent. Quare si sapis, et nomini tuo perpetuas tenebras offundere non cupis, resipisce et consule honori tuo. Vale. Fx Lincio 25. Februarii 1530.

Ad Alexium Turzonem Judicem Curiae Regni Hungariae.

Non potes inficiari, quin maxima semper ab omnibus prosecutus sis humanitate, dum in curia es versatus. Quamdiu te noui, magno habitus es in honore, veneratus, obseruatus, non ab aequalibus modo tuis, sed etiam a maioribus nullumque est honoris in te praetermissum exemplum, quod ad te honorandum, ornandum et decorandum visum est pertinere. Quam ob rem igitur tu te tanto temporis spatio a nobis abstraxeris, et omnium bonorum colloquium, amicitiam et familiaritatem vitaueris, non facile cogitare possum; haec te una res fortasse mouebat, quod non poteras tantam, quanta nunc est, curiae indignitatem et malitiam, improbitatemque hominum ferre. Ea si res te absterruit, mirum in modum erras, qui plus sensu oculorum, quam aurium mouearis; nonne eadem haec, quae in aula videre potuisti, etiam audis, et nonne tam auditione commoueri potes, quam sensu oculorum, et si maiorem adfert tristitiam cum, aliquid videmus, quod nolumus, tamen certe etiam quod audimus, videturque esse iniquum, non parum affert nobis tristitiae et doloris. Quare si rebus tuis bene vis consultum esse, et cupis tua facta ab omnibus probari, fac ut derelicto tuo domestico otio, cito te ad nos conferas, et hic potius esse malis, ubi virtutis ornamenta maiora sunt quam domi, ubi parum ornamenti consequi potes. Vale, et me haec amico animo ad te scripsisse existima. Ex Lincio 25. Februarii 1530.

Ad Eundem.

Tametsi sciam, quae tua sit natura, et quam mirifice rebus quibusque aduersis afficiaris, tamen virtutis est non infimae, aduersus tempestates, et rerum aduersitates forti esse animo, et quaecumque fortuna tulerit, siue prospera, siue aduersa patienter ferre. Conturbatus mirum in modum esse diceris, quod nuper noster exercitus sub Strigonium, per summam aliquorum improbitatem sit depulsus, et quod hanc postea ob rem, non cum parua nominis regii iactura coactus sit regredi. Ea re et si non tu solum, sed omnes qui regem hunc

nostrum Ferdinandum sequimur, in summam proiecti sumus tristitiam. Tamen si varietatem fortunae consideraveris et martem esse communem belli, ab hac certe tristitia liberari debemus, et laetiolem quendam animum induere, semper meliorem sperantes fortunam, ex Dei optimi clementia, in quo ab initio confisi sumus, nobis affuturam. Desine igitur iam tristari, et potius cogites cum aliis regiis consiliariis Posonii constitutis, quibus nunc summa rei regiae commissa est, ut hanc acceptam nominis nostri iacturam insigni quadam victoria compensare possimus. Non deerit huic negotio rex etiam ipse noster. Auxiliabuntur vobis ex regio mandato regentes Austriae, quorum aliquos nunc vobiscum agere intelligo. Vos quoque ipsi vobis et regno non desitis. Id ita fiet, si exercitum cito reparaueritis et regias vires quisque vestrum pro sua facultate augebit. Vale. Ex Lincio 25. Februarii 1530.

Ad Ursinum Velium Historicum et Poetam.

Quid multa? Multis a me nominibus mi Ursine reprehendi iure potes, quod immemor amicitiae nostrae communis, iamdiu cum summa testificatione amoris nostri mutui familiariter inita, iam a multo tempore nihil ad me litterarum dederis. Miror de tua hac tam diuturna taciturnitate. Quam non aliunde procedere arbitror, quam ex alienato tuo in me animo. Qui cur alienatus sit, causam ignoro; nulla enim a me est unquam data occasio, qua vel impeditus vel commotus, alienior in me esse deberes. Utcumque sit, ignosco tuae praeteriti temporis taciturnitati, ea tamen lege, ut post hac crebrius ad me scribas, ut discedens mihi promisisti. Vale cum uxore et liberis. Ex Lincio. 25. Februarii 1530.

Ad Eundem.

Qua mecum Logus noster sit iunctus familiaritate, tu imprimis non ignoras. Is ea est morum suauitate, verborum

ubertate, facetiarum lepore praeditus, ut non solum mihi, sed etiam omnibus aliis, qui eius usi sunt familiaritate, merito debeat esse carissimus; et hanc ob causam bene ei esse volo, et si qua possum aut munificentia, aut humanitate eum prosequi, id certe mea sponte, non alicuius inductus hortatibus libenter faciam, tuum quoque erit, pro vestra mutua coniunctione et studiorum aequalitate, ut ornatum eum esse velis. Quod si volueris facile poteris, dum enim tuis illum inserueris historiis et ingenii illius suavitatem, virtutem et doctrinam probaueris, non parum gloriae eius nomini adicies. Vale, et me ama. Ex Lincio 25. februarii 1530.

Thomas Episcopus Agriensis Nicolao Olao.

Credo iam te certius cognovisse, quod nuper ignorabas; ut exercitus regius retrocesserit, me piget meminisse. Facis mentionem Agriae, quae iam pridem in hostium venit potestatem. Cum prius mensem unum et dies aliquot omnibus viribus equestribus, pedestribus, quas habebat Joannes, fuisset acerrime oppugnata, et per meos strenue item et fortiter defensa; Hieronimus Lasko cum Polonis, Cozka cum Bohemis, et tormentis bellicis, Joannes Tahy, Joannes Zerechen, Caspar Raskay, Petrus Bodo, Thomas Nádasdy, Pazthay, Puthnoky, denique omnis turba perfidorum ad illius arcis expugnationem concurrerat. Vesprimiensis arx recuperata nuper fuit per Andream Choron, et alios familiares meos, et mox per Joannem Tahy, Franciscum Somogy, Petrum Emresy et quosdam pedites Bohemos, et per aliquot millia rusticorum fuit obsessa et oppugnata violentissime, sed Deo et fidelissimis castellanis meis propugnantibus servata; Johannes Tahy cum suis turpissime depulsus, occisis et vulneratis hominibus circiter quadringentis, amisso etiam fratre et plerisque familiaribus; negant de Bohemis superfuisse decem, quin saucii fuerint aut mortui. Erant autem, ut intelligo, trecenti de meis, duo levissime vulnerati. Piskey his diebus ad Ugrot per nostros est profligatus. Hispani civitatem Strigoniensem nuper diripuerant. Turcarum Nasadistae capitulum diripuerunt, e civitate

quidquid erat hominum abductum; hic nulli fiunt apparatus. Vale. Posonii 27. Februarii 1530.

N. O. Ad. N. Thwroczi Magistrum Aulae Regis Ferdinandi.

Quo nunc sis in loco et quibus negociis occupatus, nequaquam intelligere possum. Alii dicunt te Posonii cum aliis proceribus, qui rem agunt istic regiam, una esse; alii ad regem Pragam profectum. Quid tamen de te credam, ignoro. Scio te in tuis facultatibus non parua suscepisse incommoda, multas fecisse in servitiis regiis impensas, et hac de re non possum induci ad credendum, quin tuis sumptibus sis profectus Pragam ad regia servitia: cum memor sim tuae querelae, quam hinc discedens apud me facere solebas, ne autem taciturnitatis a te arguerer, dedi has ad te litteras, incertus ubi locorum ad te peruenturae essent, Posonine vel Pragae. Quam ob rem rogo te, ut si crebriores et longiores me ad te vis dare litteras, fac me certiore, quo in loco sis; ne litterae meae in incertum quempiam locum, quo nollem, veniant. Vale, et si apud regem es, mea servitia illi commenda rogo. Ex Lincio 27. Februarii 1530.

Ad Eundem.

Non sum nescius quibus in rebus crucieris, iisdem et nos omnes qui in hoc exilio sumus torquemur. Mirum est nobis omnibus desiderium patriae nostrae iam tandem reuisendae. Quod propediem nobis Deum concessurum spero. Iam proculdubio huius desiderii nostri finis esset impositus, ni factum, nescio quod aduersum, his diebus proximis obstitisset, et exercitus noster a Strigonio non modo rebus nullis praeclare istic actis, sed etiam cum aliqua nominis, authoritatis et dignitatis regiae diminutione retrocessisset, non cum parua iactura et honoris et comeatum nostrorum; haec licet ita facta sint, desine tamen cruciari, et magnis animi sollicitudinibus teipsum conficere. Communis est haec calamitas, perturbatio et anxietas. An nescis miseris magnum praebere solatium societatem

aduersitatis; ea res si me non fuisset consolata, fortasse plus aliis lugerem, nec lugendi moerendive finem antea facerem, quam ad optatas patriae oras pertingerem; nunc id solum est agendum, in eo elaborandum, ad id rex noster iustissimus iuxta ut mitissimus omni studio et ingenio admonendus: ut habita ratione suae dignitatis, authoritatis et bonae existimationis, nostrumque omnium calamitatis, ac diuturnae miseriae, curet, cogitet et faciat, ut regnum suum e manibus hostium recuperet, nosque in patriam nostram, ubi ei seruire, et fidelitatis ac integritatis nostrae argumenta erga eum declarare possimus, primo quoquo tempore reducat. Tuum est officium, ut hanc rem apud regem solicates, et si sua etiam sponte, satis propensum et sollicitum ad id negotii agendum; mea quoque opera, studium et labor, hic in hoc negotio apud hos, apud quos erit agendum, non deerit. Vale. Ex Lincio 28. Februarii 1530

Ad Georgium Sulyok Episcopum Quinqueecclesiensem.

Nemini mirum esse debere iudico, si te tuasque omnes actiones fortunae committendas esse putaueris; fuisti satis longo tempore patiens calamitatum aduersitatumque; multas miserias fortiter pertulisti; arcem et bona tua omnia ut regi nostro seruire posses hostibus relinquere coactus es, et quod maius est, tu quoque ipse compulsus es hostium imperium ad tempus subire. Quod non vehementer improbo, dum modo te ita geras, ut fidelitatis regi nostro seruandae semper memineris. Vale. Ex Lincio prima Martii 1530.

Ad Georgium Sulyok Episcopum Quinqueecclesiensem.

Cum illius omnes essemus de te existimationis, ut iam fractus calamitatibus et multis malis, quae ab inimicis regis Ferdinandi forti animo huc usque pertuleris, coactus paruisses imperio Joannis regis, ecce aduenit Bernardus Sarkan, qui nunciaret, te et Georgium Bathorem in fide Ferdinandica, amissis licet omnibus bonis et rebus vestris, constanter per-

mansisse, idque eum certo accepisse ex Stephano Swlyok fratre tuo, qui nuper ad Wywar venerat. Mirum in modum laetati sumus, vos maxima constantia, singulari integritate preditos, perseuerasse in vestra erga regem fide; verum ut is vester animus diuturnus sit cupio. Quantum ego rem hic intelligo, non diu his malis communibus laborabimus, curae est regi et vestra, et aliorum suorum liberatio. Nam aliter si maxime etiam vellet, facere non potest, honore et dignitate sua id exigente. Sis igitur tu et Georgius Bathoreus forti, constanti et integro animo, nec aliqua vos breuissimo quoque hoc tempore, si longiore antea non fregit aduersitas, commoueat et debilitet; futurum erit propediem, ut et vos et omnes boni ab hac pernicie, Deo primum authore, deinde curante hoc rege nostro, liberentur, et tranquillam post haec securamque agant vitam. Non moueamini illis damnis, quae hactenus perpessi estis, pro hiis multo maiora commoda habituri. Jucundissimum olim erit, meminisse malorum in hac temporum aduersitate constanter perpessorum; non denique vobis et clementia et munificentia regia, si vos in vestra constantia penes eum permansisse prospexerit, erit defutura. Vale. Ex Lincio, prima Martii 1530.

Ad Bernardum Cardinalem Tridentinum.

Quam multi sint, qui tuam hic praesentiam exoptent, Reverendissime Praesul, est dictu difficile; abfuisti iam longo satis tempore, ob quam rem, nihil mirum si omnes teneantur tui desiderio: fuisti enim erga omnes liberalis, nemini tuum studium, curam, laborem, industriam et patrocinium denegatum esse voluisti. Quibus nimirum rebus effectum est: ut omnium amorem et benevolentiam mirum in modum tibi conciliaris. Accedit etiam quod rebus regiis non parum videtur decessisse post tuam hanc abitionem; nam pauci sunt in tanta consiliariorum multitudine, qui videri possent idonei et sufficientes rebus tam magnis regiis in bonum statum deducendis. Quam ob rem si rebus publicis bene vis Reverendissime Antistes, esse consultum in tanta omnium negotiorum peruersitate, si commodis regiis, quod profecto facis, pro tua in regem

obseruantia, studes et fauces, compositis cito domi tuae rebus, ad regem reuertare. Ita et regiis negotiis satisfeceris, et desiiderium eorum qui te auide expectant, ubertim explebis. Vale. Ex Lincio 3. Martii 1530.

Ad Thomam Episcopum Agriensem Cancellarium Hungariae.

Maximo affectus sum Reverendissime Pater moerore, cum tuas hodie accepi litteras, ex quibus ea certo intellexi, quae iam antea rumor ad nos detulerat: arcem tuam Agriensem a turba infidelium, cum magna nostrorum clade raptam, nostros qui in illis fuerunt regionibus, ab hostibus miserrime et pulsos et persecutos, Strigonium direptum, colonos ciuitatis et incolas captiuos per Turcas crudeliter abductos; haec et alia multa meum quem antea, in similibus conceperam malis, mirum in modum auxerunt dolorem. Utinam Deo optimo maximo prospiciente iam tandem aliquis finis his nostris daretur calamitatibus; non modo suspicari, sed ne cogitare possum, quid sit nobis sperandum. Ex omnibus fere partibus quibus nobis subueniri posset, non aliud quam intestinas seditiones, odia mutua, plurima mala audimus, et quid eiusdem malis nobis imminentibus praesidii sperare possumus? Spes, quae sola miseris temporibus homini solatium praebere solet, ea quoque nunc nobis est erepta. Quare quid sperandum sit, et quid faciendum, non satis possum cogitare. Illud, quod cum magna hostium clade Wesprimium arx tua, virtute et fortitudine castellanorum tuorum, optimorum et fidelium virorum, conseruata sit, gaudeo; utinam ex locis etiam aliis tam iucunda et laeta nobis nunciarentur, nostrum est, si quid aliunde bonae rei adderatur mediocriter laetari; in aduersis autem non magnopere animo esse deiecto, si quid erit etiam deinceps Reverendissime Praesul, quod aliquid animi nobis addere posse videatur, rogo fac de eo nos huc certiores. Vale. Ex Lincio 7. Martii 1530.

Ad Thomam Episcopum Agriensem, Cancellarium Hungariae.

Auditum est a quibusdam post tuas nobis heri redditas litteras, certum nuncium Wiennam pervenisse, qui retulisset, Joannem regem accersitis viginti millibus Turcarum velle ea loca Austriae, quae Marckfeltus appellatur, invadere, et frumentum omne ac commeatus, quorum magna in locis illis copia, intercipere: ne Wiennam comportari possent. Ea res si vera est, non potest nobis non esse molesta. Fac igitur rogo te Rssme Praesul, ut quid hac de re certum sit, quam primum sciamus, gratum et reginae et nobis id erit. Vale. Ex Lincio 8. Marcii 1530.

Ad Turzonem.

Quid ego tibi multis depingam faciem rerum praesentium et temporum calamitatem, quae magna est et incredibilis. Quam et si nihil dubito, quin tu quoque ipse iam cum uxore et tuis domesticis expertus fueris; tamen ego et mei similes usque adeo experti sunt, ut ne cruciatus quidem illius Tantali et Sisiphi quam mala praesentia possint esse acerbiores: haec te ridere videre videor, risus tamen procul dubio simulatus est, qui non ex gaudio aliquo, sed cogitatione rerum aduersarum procedit. Memini optime, quoties tu iam ante faciem temporum eorum, quae nunc nos premunt, futuram mihi praedixeris, videbaris tunc mihi nimium esse timidus non tam ob alias res, quam tuas facultates, quibus ne amitterentur cauere; nunc tamen sentio, te longe ante haec mala prudenter praeuidisse. Ego quantum ad me pertinent hac utor consolatione: plures nos habere calamitatum socios, et non solum nos urgeri his aduersis rebus, sed multo plures et nobis maiores, quibus et genus, et fortuna, et honor amplior est quam noster; non paruam igitur mihi afferret consolationem, si aliquando una esse, et una vel tristari vel lactari possemus, earumque quae presentes sunt rerum una leniremus molestiam, illarum autem quae iam praeterierunt, ac de quibus aliquando verba fecimus, calamitatem meminissemus. Vale. Ex Lincio 8. Martii 1530.

Ad Carolum Imperatorem. *

Multa licet me, Caesar Inuictissime dehortantur, ne ad te aliquid hac in re dem litterarum; sed plura excitant, ut si non doctas at fidelitate, synceritate et animi mei in te et tuam domum propensitate refertas mittam litteras; nam cum tuam virtutem, ingenium et rei militaris disciplinam, fortitudinemque singularem, quibus inter alios caesares maxime enituisti, intra me saepius considero; et contra aliorum periculum quae Christiana resp. multos iam annos ab hostibus fidei accepit, venit mihi in mentem: indignissimum tuis esse virtutibus iudico, ut te imperante et aliis Christianis praesidente, hostes Christi tantas sibi vires comparent, quibus sint Christianos miseros ad extremum usque periculum deducturi. Quas caedes nuper Turcorum Tyrannus, fidei Christianae hostis et propugnator acerrimus, profligato Ludouico Rege Hungariae, tuo sororio, non in Hungaria modo, sed etiam Austria, ducato tuo auito crudelissime fecerit. Non dubito quin non modo audieris, sed plane etiam senseris; nam frater tuus germanus minor natu Rex Ferdinandus, omnem Tyranni illius crudelitatem, et nuntiis et litteriis me sciente saepius tibi declarauit. Quae tanta profecto fuit inter omnium aetatum et omnis sexus homines, ut omnem memoriam facile superarint, haeque regiones per quas haec pestis peruasit, huius calamitatis perpetuo meminere. Nunc Deus optimus maximus coelitus rebus humanis ex sua singulari benignitate prospexisse videtur, cum te Caesar Inuictissime, omnibus et maris et terrarum periculis facile superatis ad nos saluum et incolumem venire voluerit, cuius aduentu tanta est spes omnibus iniecta, ut te Imperatore Tyrannorum dominia, auxilio Dei, finem sunt, si velis, propediem habitura. Quae cum Pontifice optimo maximo et aliis principibus Italiae cum summa laude nuper Bononiae egeris, tractaueris, et concluderis: iam omnibus sunt nota; non commodo inductus ea fecisti, sed potius neglecta tua priuata utilitate, publicae saluti consuluisti, pacemque publicam peperisti. Quid enim ex tam concordibus, humanis et officiosis tractatibus aliud, quam pax perpetua sequi potest? Quam etsi multos iam annos, rebus omnibus christianorum in summam

perniciem deductis, miro desiderio concupiuerimus; tantarum, quas perpassi sumus, calamitatum diuturnis malis penitus confecti: neminem tamen in hunc diem fortuna nobis obtulit, cuius opera aut virtute singulari eam adipisci potuissemus. Nunc tu Caesar Potentissime es nobis diuinitus datus, qui eam pacem nobis paraueris, et in quo uno perpetuae quietis ac salutis nostrae anchoram figere possimus. Nam pace cum omnibus fere principibus Christianis confecta, Bononiaeque vigesima quarta Februarii a summo Pontifice corona Imperiali, quae iam pridem tuo decreta erat capiti, cum summo honore accepta, iter ad conuentum imperialem instituisti, ubi pacatis omnium similiter animis, depulsis mutuis principum imperii simultatibus et internis seditionibus, eos ad bellum contra Turcos suscipiendum concitares. Quod licet negotium multi et regum et imperatorum et pontificum saepe frustra tentauerint, est tamen omnium maxima spes ut tuis virtutibus, ingenio et prudentia, quod antea frustra tentatum est, id nunc laudabiliter perficiatur. Quotiescumque de hoc negotio agi coeptum antea fuit: oborta sunt semper plurima impedimenta et difficultates, quae rem Christianam conturbarent. Sed tu ex diuina tua prudentia iam ante hiis omnibus impedimentis, quae intercedere possent, obuiam iuisti. Eo enim ingenio, integritate et modestia omnes has res es moderatus, curastique, ut nihil a te sit reliquum, quod ad sanctum piumpque propositum hoc tuum retardandum impedimento esse posset. Quae cum ita sint, Caesar inuictissime, tota primum Hungaria, quae iam pene desolata est, tum Austria, Carinthia, Carniola, Stiria, auitae tuae prouinciae, tota deinde Christianitas, cui ob praeteritam Turcarum excursionem et rabiem maxima est illata calamitas; omnes postremo boni summis periculis a te contendunt: ut pacatis prius rebus imperialibus, et mutuis illis dissensionibus primo quoque tempore ad concordiam et optatum finem reductis, expeditionem Turcicam ne moreris; christianum populum ab hac teterrima immanique seruitute liberes, pacem et quietem bonis omnibus pares; ut tui memoria, virtus et integritas perpetuis semper temporibus ab omni posteritate, ad quam beneficia tua deuoluentur, miris laudibus celebretur, et tua domus

insigni hac tua gloria et virtute perpetuo glorietur. Vale. Et meam servitutem licet exilem, fidelem tamen clementer suscipe. Ex Lincio 11. Martii 1530.

Ad N. Gerendi Episcopum Transsilvanensem.

Pudet me eorum nominum quibus te iuste meritoque accusare possim. In puericia condiscipulus, in adolescentia socius, in aetate hac quam nunc agimus, singulari semper erga te deditus fui amore. Et tu horum omnium es oblitus, immemor quid amicitiae et necessitudinis officia postulent; hoc autem ideo commemoro, quod plures iam ad te dedi litteras, ad quas ne unicas quidem rescripsisti. Id si negligentia tua factum est, non possum eam non improbare. Sin itinerum difficultate, quod minus tute litterae huc perferri possint, ignosco. Vale, et scribe ad me frequenter. Ex Lincio 14. Martii 1530.

Ad N. Gerendi Episcopum Transsilvanensem.

Magnis tuis permotus sum anxietatibus, quibus te mirum in modum iam a multo tempore affectum esse intellexi. Quae et si mihi molestae sint, non parum tamen contra me res ea consolatur, quod neque te, neque nos qui partes regis nostri fuimus secuti, diu in his malis spero futuros. Nam ea propediem ut video secutura sunt tempora, is est rerum omnium et principum nostrorum animus et voluntas: ut ni Deus optimus maximus nos pro nostris reatibus diutius castigare velit, propediem salutem, pacem et quietem post mala haec diuturna simus consecuturi. Licet autem intelligam omne temporis momentum esse tibi difficile, horam quamlibet breuem grauem tolleratu: tamen si tamdiu ea quae contigerunt, forti pertulimus animo, haec quoque residua, quae preteritorum respectu exigua esse videntur, fortiter sunt ferenda. Eadem et me quae te premit calamitas, is dolor conficit, qui

te et alios nostrae sortis homines. Tamen dum liberationem nostram non diuturnam fore intelligo, acerbitas doloris et calamitatis nostrae mirifice mitigatur. Quare si sapias, fac tu quoque eadem sis patientia et memineris, te cum maxima difficultate ad hunc gradum honoris, in quo nunc es collocatus, peruenire potuisse, nisi principis nostri clementia tibi affuisset. Dum igitur haec subit in animum tuum cogitatio, faciliora tibi omnia, quae nunc hiis aduersis temporibus pateris esse videbuntur. Nam et priuatus non multo laetiora patereris, quam nunc pateris, accessione autem facultatis ac dignitatis tuae facilius fortunae aduersae insultus ferre potes. Sis igitur animo quieto, forti et constanti; omne propediem nostrae calamitatis iugum Deo fauente excutiemus. Ex Lincio 15. Martii 1530.

Ad Eundem.

Quid causae sit, quod tantum delitueris in ciuitate illa Cibiniensi cum omnibus tuis collegis, et cur hostibus, qui eam ciuitatem quotidie oppugnare dicuntur, minus restiteritis; nemo est omnium, qui cogitare possit, non desunt vobis quemadmodum huc significatur, pecuniae ciuitatum, non copiae ex fidelibus regiis conscriptae, non dux exercitus, qui coniunctus omnibus istis viribus regiis, hostibus nostris resistere possit. Et tamen tam diu sine ulla utilitate desidem istic agitis vitam, si quis fuisset vobis animus hostibus resistendi, procul dubio, fauente Deo res regis in Transsilvania meliorem haberent statum; sed cum tam negligenter omnia istic per vos, quorum curae illa iniuncta sunt, agantur: nemo est qui aliquid boni istine futurum confidat, miraturque rex mirum in modum de his vestris factis, de tanta negligentia, et de hostium quae in dies crescat potentia. Haec ego amore quo tibi sum deuinctus ad te scribo, ut cogites, quid tibi sit faciendum, et quibus rebus praeteriti temporis negligentiam resartire possis, ne in regis maleuolentiam incurras. Quae si honori et dignitati tuae faues, in bonam accipies partem, et me laude potius, quod haec ad te scripserim, quam reprehensione dignum existimabis. Vale, et me ama. Ex Lincio 16. Martii 1530.

Ad Ladislaum Macedonem Episcopum Waradiensem.

Non possum non mirari, quam tibi conditionem viuendi proposueris, quod arci illi inclusus nullis tuis amicis deditus, perpetuo taceas, et ad tuorum neminem dare litteras soleas. An moeres nostris rebus aduersæ actis. Ea res non te solum, sed multos alios quoque attingit. Qui si tuæ essent naturæ ac animi, tecum una perpetuo moererent. Et nullum lugendi modum facerent; sed virum quemuis fortem esse oportet, et aduersas æque ut prosperas patientem, qui aulam sequi velit; desine igitur tristari, bono sis et forti animo, ne cogitare quidem potes quam felicia propediem aduentura sint tempora, quæ omnem nostram tristitiam animo excutiant nostro, et lætitiā incredibilem inducant. In quacūque partem fortuna sese verterit, virtuti nusquam locus deerit. Non est timendum, quin locum honorificum Deo fauente simus habituri, modo salui esse possimus; salus autem multum hiis rebus et solitudine, quam tu nunc agere diceris, exturbatur. Si ergo vis sanus esse, lætiorem habere animum, familiares tuos adhibe tibi in colloquium, cum eis totos transige dies, meliora spera quam sunt hæc præsentia, et crebro ad me, et etiam alios tuos, qui olim tecum familiariter vixerunt, da litteras. Quibus et te bene valere significa et eos in amicitia tua conserua: hæc si feceris non parum valetudini profecto tuæ prosperæ consules. Vale. Ex Lincio 16. Martii 1530.

Ad Eundem.

Dum meas proximas ad te misissem, nuntiatum mihi est te ad regem esse profectum, tum in tuis, tum in Ladislai Országh negotiis; placuit mihi tua profectio, qui iam dudum sine utilitate, et tua et amicorum nescio quibus in latebris delitueris. Miror tamen te adeo factum esse taciturnum, ut amicos tuos litteris non modo non inuisere, sed ne consolari, plenus iam tu in aula rerum nouarum, digneris. Arbitrabar te veteris tuæ naturæ esse oblitum, qua sæpius in amicos videbaris negligens esse, sed nunc video te non modo illius non

esse immemorem, sed eam in te radices fixisse. Quam, nisi violenter, extirpare minime possis. Sed fac, vim quandam tibi adhibe. Inuita etiam Minerua tuis amicis cura satisfacere, et scribe aliquando, ne te negligentiae omnes quotquot summus arguere possimus. Nunc occasionem habes scribendi, de rebus praesertim hiis quae Pragae vel tractantur, vel iam actae sunt. Ex quibus omnis nostra spes pendet, et liberationis nostrae ab exilio constans fiducia. Quare sis amicorum tuorum non immemor, et praebe te talem, qualem amici te existimant. Vale et commenda me et fidelia mea seruitia regi. Ex Lincio 18. Martii 1530.

Ad Bernardum Cardinalem Tridentinum, Cancellarium Regis Ferdinandi.

Non est mihi integrum multis me rationibus disserere de praesentium temporum acerbitate. Ea enim apertior clariorque est, quam ut multae indigeret declarationis: Turcas aduentare, et ob oculos subditorum regionum versari, omnia quaecumque penetrare possint loca, igne et ferro vastare in dies aperte intelligimus. Et tamen nihil fieri videmus apparatus, qui eos ab hac crudelitate arceant. Tu videris et cogitaue-
ris, pro tua singulari prudentia, Reuerendissime Praesul, quid futurum sit. Vale. Ex Lincio 24. Martii 1530.

Ad Christoforum Episcopum Labacensem.

Cum hinc discessisti, non fuit mihi copia te adeundi, licet id maxime voluerim propter summam tuam humanitatem, qua dum usus tulit, tu me es persecutus; huius rei copiam nescio per quem casum mihi ereptam esse mirifice dolui, et dici vix potest, quam fuerim perturbatus tua praepropera abitione; omni fere tempore dum regina venatum exiuit, fui cum ea, neque ab illa discessi: casu ita accidit, nescio quali ut tunc, cum hinc discedere velles, reginaque et tu pariter exiueris venatum, ego hic domi manerem, sic tu me nescio, petita a regina abeundi facultate, domum es reuersus. Errorem hunc

vel casum potius, quod tibi valedicere domum reuertenti non potuerim, mihi ignoscas pro tua in me benevolentia. Hanc potissimum ob rem tecum agere volebam, ut me tibi commendarem, et tandem aliqua tecum communicarem, quae e re utriusque nostrum erant. Quae nunc nec litteris nec nuncio tuto committere possum. Sum eius animi ut propediem illuc accedam, tum visendi tui, tum solatii gratia. Id temporis commode de hiis communicare poterimus. Vale et me ut soles ama, tuaque prosequere beneuolentia. Ex Lincio 28. Martii 1530.

Ad Eundem.

Cum ego principum mores et conditionem mecum ipse considero, non possum explicare Reuerendissime Pater, quanta ducat admiratione negligentiae eorum et exiguae, quam in rebus suis habere soliti sunt curae, solitudinis ac diligentiae; videmus quotidie magnum excelsumque principes nostros habere animum, et omnia acutissimo praeuidere ingenio, cognoscere et discutere. Quod magis est necessarium id non prouident, nemini dubium est: apparatus bellicos magnis parari sumptibus; nihil sine pecunia, quae neruus est belli, in castris fieri gloria dignum, eam autem si quis parare velit magna adhibeatur diligentia necesse est. Subditi defendendi ab hostibus, ne depraedentur, spolientur, diripiantur et in seruitutem abigantur. Nam si ea principes neglexerint, amissuri procul dubio sunt tributa, vectigalia et omnes alias, quibus regnum et parari et defendi potest, commoditates; deinde fiscus diligenter custodiendus, ne a questoribus et illius praefectis mille artibus exhauriatur. Quod nunc nostro tempore saepenumero contingere videmus, nostrosque principes tam negligenter suum fiscum custodire, ut illis direptis in extremam nonnumquam deueniant mendicitatem, dicere volebam, necessitatem. Qui fit Reuerendissime Praesul, ut questores, et qui rem tractant principum nostrorum pecuniariam, breui tempore ditescant? Cum paulo ante nihil penitus habuerint, principes vero pauperescant? Nimirum ex negligentia eorum, qui plus credunt suis receptoribus et financiariis, quam bono-

rum consiliis. Imo quod maius est, propriis oculis vident sui ipsius rapinam ac desolationem. Et licet nostri questores dicant se antea quoque quam ad principum venissent seruitia, satis habuisse opum, facultatum et diuitiarum: tamen neminem adhuc ex tanto hominum grege, qui eos antea nouerint, vidimus, qui fateatur eorum vera esse verba. Quod si etiam verum sit, quis non credat eos plus foenoribus creuisse quam bonis artibus; videntur nunc principes foeneratoribus impudentibus veluti esca esse propositi. Non parua mihi videtur esse culpa principes nostros suarum rerum adeo esse negligentes, ut ipsi reddantur in dies pauperiores, sui vero ditiores. Quae tu omnia iam olim multis in rebus aperte cognouisti. Nam dum militibus te praesente stipendium pendere principes nostri debuerunt, tunc primum ut vidisti, senserunt fiscum suum exhaustum, suos vero ditatos. Quare regnum magno labore, impensis plurimis partum, breui amiserunt: nonne idem nunc quoque fieri videmus. Nam Hungariam quam prius defendi et conseruare totam non magnis copiis poteramus, nunc quoque non magna manu recuperare, et Turcis illis finitimis, qui illis prouinciis, quibus tu es vicinus, nunc sunt infestissimi, facile resistere possemus, si quae maior rebus principum nostrorum adhiberetur prouisio. Attamen nescio quo infortunio nostro res nostras in deteriore in dies partem verti videmus; et non videmus modo, sed etiam sentimus. Meminisse potes, illorum temporum, quae Posonii pereginus, licet multa saepe contra nos intendebantur pericula, multas tempestates experiebamur. Tamen auxilio imprimis Dei, deinde dominorum, qui ibi fuerant, et etiam tuo consilio omnibus nobis ingruentibus malis, peropportune fuit obuiatum, nihilque existimo fuisse praetermissum id temporis, quod ad regiam dignitatem et nostram fidelitatem honoremque pertinere fuit visum; hoc unum tunc quoque, non paruum nobis defuisse videbatur, quod omnium eramus egentiores; et dum res aliqua ardua modica pecunia expediri poterat, semper haerebamus ut in scopulo, indigentes istius rei pecuniariae. Eadem res nunc quoque nobis obstare videtur. Quoquo nos vertamus, undique nobis necessitates imminet quam plurimae, et minima etiam res cum magna dilatione et negotio

maximo plerumque vix expediri potest: non possumus hanc causam regi nostro, qui in omnibus rebus est omnium diligentissimus, aliquo pacto ascribere, sed suorum malitiae et iniquitati, qui plus gaudent rebus et commodis suis studere, quam regis promouere. Non te fugiunt quoties cum maxima animi nostri perturbatione actum fuerit Posenii, cum tu aderas, de rebus regis commode tractandis. In hiis raro diligentiae et sollicitudines nostrorum defuerunt. Cuius rei tu ipse potes esse testis locupletissimus, sed deerant nobis nonnunquam facultates. Qua ex re maxima plerumque affectus fuisti, una cum aliis dominis molestia. Eadem penuria facultatum res principum nostrorum ut olim, ita et nunc urgent; de qua re usque adeo tristamur et dolemus, ut vix explicare possimus. Quare si tardius quam opinamur res regiae et nostrae procedunt, nemini mirum esse debeat; cum haec inter nos sint negligentiae vel potius inordinationes; et malorum plus habeatur apud principes nostros respectus quam bonorum. Si quid igitur remedii Reuerendissime praesul adhibere hiis poteris, adhibe id pro tua in regem fidelitate, obseruantia et singulari, qua praeditus es prudentia. Plura ad te scriberem, si scirem te haec latere et non omnia singulari iamdudum proprio ingenio prospexisse, et in dies prospicere aperteque videre, quibus cardinibus res nostrae versentur. Vale. Ex Lincio 30. Martii 1530.

N. Olai Thesaurarii Albensis etc. Serenissimae Mariae Hungariae et Bohemiae etc. Reginae Secretarii et Consiliarii etc. Ad Stephanum Bathorem Comitem Palatinum Hungariae.

Tanta est famae et nunciorum varietas, ut iam non modo certo scire, sed ne cogitare quidem quod verum sit possumus. Nunciabatur Carolum Caesarem nunc iter coepisse, et venire Oenipontem versus. At nondum ex Bononia mouit, nec ante festum Paschae eum venturum Oenipontem arbitror. Quid igitur credere oporteat ignoro. Iam enim tantum mihi taedii hii perfidi nuncii incusserunt, ut nihil audeam vel tibi vel aliis meis dominis et amicis hiis de rebus scribere, ne mendacii argui possim. Vale. Ex Lincio ultima Martii Anno Domini MDXXX.

Idem ad Regem Ferdinandum.

Quae tu incommoda Rex serenissime variis anni temporibus, diuersis in rebus passus fueris et patiaris, multi quotidie vident, et non vident modo, verum etiam experiuntur. Nam ut alia omnia quae in hunc diem pro christianitatis emolumento perpeusus es incommoda, silentio praeteream: quis est qui non miretur tam brevi tempore, te tantas res praeclaras summo cum labore, maximisque et animi et corporis curis insigniter obuisse. Germaniam primum, procerum illius ad expeditionem Turcicam adhortandorum gratia, deinde Bohemiam duabus vicibus, ut aliquid auxilii contra immanissimos religionis nostrae hostes parare posses, mira celeritate peruagasti. In quibus regnis quantum laboris, sollicitudinis et curae, ut saluti reipublicae christianae in tempore provideretur praestiteris, quis est qui ignoret? Verum quam surdis fabulam narraris, et quam pertinaciter tuis hortatibus, Rex serenissime, ubique sit reluctatum, res ipsae declarant. Nam tuis multorum temporum sollicitudinibus vix efficere potuisti, ut Bohemi centum millia ducatorum pro militibus conscribendis tibi se pensuros promitterent. Germania vero adeo aures occlusit tuis etiam quam sollicitis et querelis et precibus, ut nihil de eis audire possimus, quod fuissent ad tam salutarem expeditionem Turcicam polliciti. Si igitur est neglectum vel adhuc negligetur aliquid in rebus fidei strennue et diligenter defendendis, id procul dubio non tibi Rex optime, sed partim Bohemorum pertinaciae et difficultati, partim Germanorum duritiei vitio verti potest. Tuus fuit semper animus, voluntas et studium, ut rebus christianis pro tuis viribus provideres. Si quid non propter tuam negligentiam, sed illorum temeritatem impetrare non potueris, id procul dubio nequaquam tibi, sed illis adscribi potest. Totius christianitatis fere principes tuae cursitationis, curae, sollicitudinis et diligentiae, testes sunt locupletissimi. Non est igitur Rex Serenissime, cur te maxima excruciet animi anxietas, te hactenus parum efficere potuisse, et tuam sanctam voluntatem non potuisse ad effectum perducere: voluntas tua grata est et Deo et hominibus. Caesar Carolus frater tuus, quas brevi tempore res gesserit, et

quanta odia et simultates, diuturnaue dissidia mitigauerit, nemo est omnium qui non viderit, pacem cum summo pontifice. Venetis et aliis Italiae potentatibus intra duos menses cum insigni laude pepigit. Coronam caesaream Bononiae accepit. Nunc expeditionem Turcicam, quam multi imperatores ante eum frustra tentarunt, restaurare cupiens, pergit ire ad conuentum imperialem, ut istic quoque animis hominum dissidentium et principum ad veram concordiam, pacem et mutuum amorem reuocatis, hanc ipsam expeditionem Turcicam suscipiat, ad eam omnes qui vere sunt christiani excitet; proponat ob oculos, quam maximam cladem religio christiana a professoribus impiae sectae Mahometicae, oscillantibus haecenus christianis principibus, impune acceperit. Eius igitur virtute fore spero propediem, ut quod haecenus vel socordia vel nescio quorum obstantibus factionibus ac simultatibus est neglectum, cum summa non modo gloria totius Christianitatis, sed etiam insigni omnium quiete reparetur et resarciatur. Quod igitur tu maxima cura ob peruersorum hominum conatus perficere non potuisti, id caesar frater tuus incredibili tum virtute, tum authoritate proculdubio praestabit. In quo nihil deesse audio, quod ad bonum spectet imperatorem, praeterquam quod aliquando in rebus aggrediendis promptior ac celerior esse posset; verum corda regum Deus dirigit, quos ipse et celeres et tardos facit. Ab eo igitur sunt expectanda omnia, diriget ipse res omnes in bonum finem, si nostras spes in eo collocauerimus. Is primum, deinde Caesar Carolus frater tuus, tum tu rebus christianis tamdiu afflictis providebitis, et non patiemini ut in summam detrudamur perniciem ac calamitatem. Vale Rex Serenissime et me minimum tuum seruitorem, fide tamen aequalem omnibus etiam maximis, habe commendatum. Ex Lincio penultima Aprilis Anno 1530.

Ad Amicum.

Quam turbato animo ex Lincio huc venerim et quam non libenter, multi sciunt, sed tu praecipue amice charissime,

ex plerisque meis literis intelligere potuisti. Iam antequam hoc iter aggredieremur, versabatur mihi in animo, quantam difficultatem, laborem et rerum omnium penuriam nos pati necesse esset, si diutius extra patriam agere contingeret. Ea me cogitatio hactenus non fefellit. Nam et hic Lincii plane sum expertus quantum inter has et nostram intersit regionem, rebus in omnibus, maxime vero in comestatibus usui hominum necessariis, et quam dura sit peregrinatio non assuetis. Nimirum miseram hanc aulicorum conditionem nemo est qui reprehendere merito non possit. Nam ut alia multa, quae aulici patiuntur incommoda, praetermittam, quid est quod eos non premat? nulla est eorum quies, nulla in aula vel rarissima vera societas, omnia ficta ac simulata. Si adblandiri potentioribus, alterius famae, honori et nomini detrahere nescias, frustra rem tuam curas; demum si omnes tuae aetatis annos fideliter istic in servitiis impenderis, parua proditorum mendacia, tua omnia anteacta seruitia pessumdabunt. Ut nunc principum aures sunt apertae adulationibus audiendis, ita quam maxime oclusae esse deberent. Haec omnia bonum virum aulicum non possunt non mouere. Qui cum bonus est, vanus et insipiens esse putatur. Haec igitur ob eam rem recensenda esse existimaui, ut scires te honestiorem, utiliorem, commodiorem et quietiorem domi, quam nos hic agimus, agere vitam. Si ulterius progrediemur, quod procul dubio fiet, et infertilia Germaniae loca peruagati fuerimus, sequente nos ubique aulae miseria, quid tibi postea scribere poterimus de nostris rebus laeti, laetissima? Haec una res nobis affore videtur, quod habemus spem certam, opera et consilio et virtutibus Caroli Imperatoris, pristinam nos dignitatem, auctoritatem et quietem nostram breui recuperaturos, hoc boni non secus, quam Deum optimum maximum vel eius quaequam praeiosissima munera expectamus. Non deesse video huic rei consequendae naturam caesaris, promptissimam ad omnia pro libertate Christianorum subeunda. Non virtutes, quae aliorum omnium nostrae aetatis principum Christianorum facile superant. Non scientiam rei militaris, inter omnes mortales insignem. Non denique fortunam quae ut inter omnes alias hominum res, in bello primum habet locum. Haec igitur omnia

ut nobis, ita tibi quoque non paruum spem adferre debent, propediem nos consecuturos eam, quam iamdiu exoptauimus pacem. Nunc de hiis satis, plura scribam, cum plus oei sum habiturus. Datum in Inspruck 18. Maii Anno 1530.

Ad Ladislaum Macedonem Episcopum Waradiensem.

Multis iam admonitus rebus cogor, licet inuitus, ad te literas dare. Nam etsi decreueram hoc toto biennio futuro silere propter taciturnitatem tuam, vicit tamen necessitas meos cogitatus. Stephanum Bathorem Palatinum Hungariae fato concessisse audiui. Mois eius incredibilem omnibus nobis attulit tristicium. Nam ex obitu eius nihil aliud nos consecutos arbitramur, quam ad pristinas sollicitudines nostras non parum additum esse calamitatis. Magnus ad eum a Joanne rege et ipsius sequacibus habebatur respectus. Nostrarum rerum Hungaricarum bene erat conscius, libertatis publicae erat defensor acerrimus. Nunc ejus morte non paruum res nostra cepit iacturam. Hac igitur causa coactus sum has meas ad te dare literas, ut cum sciam te non parua palatino fuisse necessitudine coniunctum, tuis rebus cogitares, et si saperes, sine mora ulla ad regem in quo et tua et nostra pendet salus, venires. Vale et me ama. Ex Inspruck 27. Maii 1530.

Ad Ladislaum Macedonem Episcopum Waradiensem.

Quibus rebus inductus non veneris tua sponte ad regis seruitia, nec ego, nec alii, qui tibi sunt amicissimi, cogitare satis possunt. Multa licet tibi tribuas, et non pauca de te pollicaris, neminemque prae te satis prudentem arbitraris, tamen etiam si merito id facere posses, saepius hominis de se iudicium in errorem ducitur. Quare quaecumque ob rem istae manseris non possum non reprehendere tuum consilium. Quod certe aliud fuisset, si amicorum tuorum admonitio aliquis apud te fuisset ponderis. Vale ex Inspruck prima Junii MDXXX.

Ad N. Thuroczy Magistrum Curiae Regis Ferdinandi.

Post regis et tuum hinc discessum maximo tenebar desiderio, ut de vestro itinere aliquid audire possem, et an recta, uti constitutum erat, proficisceremini Augustam, vel aliquantum temporis remoraremini in urbe Monaco, aliisque ducum Bauariae oppidis. Ecce autem literae tuae subito reditae sunt mihi, ex quibus de toto progressu itineris vestri, quam a recto itinere declinaueritis, quantumque qualibet in ciuitate temporis acturi essetis, factus sum certior. Gratissimum est mihi te officii amicitiae familiaritatisque nostrae mutuae non esse oblitum, et de hiis me fecisse certiore. Id si antea quoque fecisses, et ad eas, quas ad te dedi meas literas respondisses, non paruam certe officii laudem esses ab omnibus consequutus. Nos hic bene valemus. Tacet pudetque tanti temporis, quantum hic consummere frustra debemus. Expectamus sollicite nuncium regis, qui nobis de protectione hinc nostra certi aliquid nunciet. Vale. Ex Inspruck VIII. Junii Anno MDXXX.

Ad Emericum Kalnay Archidiaconum Transsiluaneensem.

Ubi sis gentium non intelligo, varii fuerunt de tua habitatione rumores. Alii dicebant te domi vitam agere otiosam. Alii Joannem sequi. Alii contulisse in Transsylvaniam. Mirifica laude ab omnibus extollebaris, si constanter in fide regia perseuerasses. Tuum a nobis discessum nemo est qui non reprehendebat. Sed cum id rationabili ex causa a te factum esse animaduertissemus, neminem iam audimus qui hunc tibi vitio vertat. Quamobrem famae tuae optime consules, si forti et constanti animo in fidelitate regia permanseris. Vale. Ex Inspruck X. Junii MDXXX.

Ad Cardinalem Tridentinum.

Magnas habeo et habiturus sum tibi gratias, qui me ab ineunte mea aetate summis es prosecutus honoribus, dignitate

et officio, usque adeo, ut dum vivam meminerim semper tuae in me beneficentiae ac liberalitatis. Quid potest hominem facere immortalem, quaque magis re, quamvis nulla debet mortalis ad immortalem fieri collatio, homo Deo comparari potest, quam liberalitate et beneficio. Is enim qui confert in alterum beneficium, non secus ei est qui accipit, quam Deus quispiam. Quamobrem ut initio dixi non parum tibi debeo. Et quamcumque in condicionem fortuna me detruserit, tibi me perpetuo debere confitebor, vicissim tuum quoque est Reuerende Pater officium, ut cum me tam gratum futurum esse sentias, pluribus me, dum potes, ornes cumulesque ornamentis. Id ad perpetuam accedet tuam immortalitatem. Vale et sis mei memor. Ex Inspruck XIII. Junii Anno MDXXX.

Nicalaus Olans Thesaurarius Albensis, Secretarius et Consiliarius Serenissimae Reginae Mariae, Erasmo Roterodamo S.

Licet non dubitem, quin et antea ex tuorum amicorum litteris plane cognoveras, quantum voluptatis et delectationis Serenissimae Reginae meae Mariae, et nobis omnibus attulerit tuus de Vidua Christiana editus, et nomini suo dicatus libellus. Tamen ex me quoque licet ignoto amico velim intelligas opus illud tuum tam gratum illi fuisse, ut gratius accidere nihil potuerit. Nam et animum eius amantissimi sui coniugis desiderio plurimum exacerbatum mirifice recreavit, et quibus artibus viduitas regenda instituendaque sit, doctissime informavit, effecitque, ut ipsius in te amor et benevolentia mirum in modum augetetur. Quod te nuper ex litteris ipsius ad te propria manu scriptis arbitror, plane cognovisse. Magno tenemur videndi tui desiderio. Qui hoc praesertim tempore, dum multorum cum pernicie in rebus fidei disceptatur, maxime hic esses necessarius, ut tuum, quod in rebus esset his dubiis praesens, proferres iudicium. Speramus igitur te huc venturum, si non amicorum tuorum hortatibus, at publicae tranquillitatis causa; ob quam rem plura ad te in praesentia non scripsi. Hoc tamen unum praeterire non sum arbitratus τὸν πολέμημον τὸν σὸν, satellitem regium, qui tuo nomine libel-

lum a te missum reginae praesentarat, nihil praetermisisse, quod ad bonum, fidum et diligentem tuum clientem pertinuerit, omniaque, quae a te ei fuerant demandata tum apud reginam, quam apud alios sibi deditos, accurate fuisse exequutum. Ego licet ex facie sum tibi ignotus, tamen tam tu es mihi charus et cognitus ex tuorum librorum, quos in horas manibus meis tracto, frequenti lectione, ut etiam his, qui tecum cottidie versentur, tuaque fruantur svavi consuetudine, hac una re nequaquam sim cessurus. Cuius mei in te amoris, et studii Ursinus Velius, Henkellus, idem ὁ πολυερημος, qui has tibi reddidit, ac quam plures alii tui et mei familiares, optimi sunt testes. Si Deus optimus maximus incolumem te, ut spero, huc aduexerit vel aliqua alia mihi dabitur occasio te videndi, tu ipse id experieris, et meam in te observantiam, qua jam pridem propter divinum tuum ingenium et virtutes excellentes tibi sum deditus, coram cognosces; quam ut admittas, meque in tuorum numerum adscribere velis, te vehementer rogo. Vale, meque tui ex animo amantem habe commendatum. Augustae 1-a Julii 1530.

*D. Erasmus Roterodamus Nicolao Olao Thesaurario
Albensi, Secretario, et Consiliario M. S.*

Animum istum tuum humanissime Nicolae, lubens exosculor, tuum nomen inter praecipuos amicos ascripturus. Optimae reginae pietatem et humanitatem singularem frequenter mihi suis litteris depredicavit Henkellus, cuius autoritas apud me plurimum habet ponderis. Caeterum reginae nomine ad me nulla venit littera nec illius, nec aliena manu scripta; si venisset epistola, fuisset mihi in molestissima valetudine magno solatio; ignosce brevitati; adhuc tenellus sum, et scribo multis. Reginae precor omnia fausta lactaque. Bene vale. Friburgi 7-a die Julii 1530. Priusquam obsignarem hasce litteras, a caena redditae sunt litterae reginae et Henkelli, una cum ipsius poculo.

Ad Cardinalem Tridentinum.

Multis nominibus tibi gratias debeo cumulas Reuerendissime Pater, qui eo usque non quieuiſti, donec me in ſtatum honorificentiffimum, quo nunc ſum cumulatus, perduceres. Id eſti multi inuideant et omnibus rationibus turbare conabantur, tua tamen virtus et aliis benefaciendi voluntas vicit eorum inuidiam; et dum illi conati ſunt tibi obſtare, tu tam me, quam multos alios maioribus ornasti cumulaſtique honoribus. Dum igitur vixero non obliuiſcar tuorum in me beneficiorum. Vale et pluribus bene facere cura. Ex Augusta XIII. Iulii Anno MDXXX.

Ad Alexium Thurzonem Iudicem Curiae Regiae.

Rumor increbuerat te miſſum eſſe Oratorem a noſtris dominis Hungaris ad conuentum hunc Auguſtensem. Incredibili omnes afficiebamur lactitia, te venturum, qui omnem rerum noſtrarum ſtatum optime noſſes, et quem etiam non fugerent principum noſtrorum mores. Te adueniente ſperabamus aliquid boni rebus noſtris futurum, cum et hortando et monendo et ſupplicando nonnihil boni negociis noſtris adferre poſſes. Nunc intelligimus te a propoſito eſſe auerſum. Id quomobrem feceris, non ſatis mirari poſſumus. Si non reipublicae et communis boni, quod multo praestabat, at tuae propriae utilitatis cauſſa veniſſe debueras, ut perſpectis rebus quae hic geruntur, facilius tuae conditioni conſulere potuiſſes. Non poſſum igitur non reprehendere hoc tuum variuſ conſilium. Mihi crede conſultius feciſſes ſi veniſſes. Quam igitur ob cauſſam non veneris, ſi non principes, ſaltem eos qui te amant, qui bonum tuum cupiunt, honori tuo fauent, fac rogo certiores. Vale. Ex Augusta XIII. Iulii Anno MDXXX.

Ad Alexium Thurzonem Iudicem Curiae Regiae.

Multi multis modis tuam in rebus regiis curandis interpretantur conſuetudinem. Eum tamen tuum arbitror eſſe mo-

rem, illud consilium, ut consulto nunquam errare velis, malisque subire omnem calamitatem, quam ab instituto tuae constantiae recedere. Quae causa fuerit tuae istic mansionis, et quod delectus ab omnibus huc venire recusaueris, nemo est omnium qui intelligat. Tenuitas fortasse expensarum te remorata est, quin veneris. Non secus domi quoque quam si hic esses, tibi est pecuniis viuendum. Non igitur haec sufficiens est causa tuae mansionis, quam cura, ut certo sciamus. Vale.
Ex Augusta 23. Iulii 1530.

Ad Amicum.

Quid scribam non habeo, haberem quidem multa, sed omnia tam sunt incerta, ut potius silendum sit, quam aliquid scribendum. Malignitas hominum eo peruasit, ut pauci reperiantur amici fideles nihilque fidele sit, in quo sperare certo possis. Nec mirum approquinquare tempora illa extrema a prophetis praedicta. Expectandum est quodcumque tempus futurum. Nostra omnis spes, caeteris iam omnibus rebus amissis, in eo pendet, ut caesar et rex noster propediem reddat nos patriae nostrae. Quae si nos fefellerit, actum de nobis erit. Vale, et si quid est, quod consolationem aliquam adferre nobis possit, fac rogo de eo me certiore. Vale. Datum Augustae. 11. Augusti Anno 1530.

Ad Amicum.

Miraris fortasse cur tam diu nihil ad te scripserim. Mirari desines, si praesentium, quae hic aguntur rerum varietatem cogitaris. Adeo omnia, de quibus aliquis lacti aliquid sibi posset polliceri, sunt conturbata, ut pigeat hominem calamo manum admouere. Non parum enim augeri existimo animi anxietatem, dum ad res quae oculis cernuntur turbulentas, etiam cogitatio futurorum malorum accedat. Hoc unum te scuisse sit satis, nihil hic agi, nihilque haecenus actum esse, quod homini certam aliquam spem futurae quietis adferre possit, video animos omnium adeo esse odiis, iniuria et aliis

malis affectibus inuolutos, ut praeclarissimum esse iudicem, si quis in tutum aliquem locum se contulerit, unde non videat, sed fama saltem audiat futurarum calamitatum acerbiteratem. Vale. Ex Augusta VIII. Septembris Anno MDXXX.

Ad Joannem suum.

Tuus incredibilis amor, quo me etiam absentem prosequi consueuisti, facit ut te magis ac magis diligam ac amem. Qui etsi antea quoque multis in rebus fuit mihi notus, tamen factus est notior, dum meus Philippus proxime a te reverteretur, et qua erga eum usus esses humanitate, mihi multis audientibus predicaret. Habeo tibi pro tuis hiis factis gratias non vulgares. Si quando erit occasio tui iuuandi et honoribus, qui in mea sunt potestate, te augendi, non deerit certe tibi mea opera, eo quidem maior, quam antea, quod tu quoque maiore uti consueueris in meos humanitate. Vale. Ex Augusta XV. Septemb. 1530.

Ad Joannem suum.

Quantum ex tuis molestiis cepi doloris, et quantum fuerim turbatus, auditis tuis, quas passus es aduersitatibus, non est facile dictu. Cui enim plus tribuerem, pro tua in me obseruantia, et quem magis ob singulares virtutes diligerem, habeo neminem. Merito igitur tuis incommodis fui conturbatus, verum cum postea accepissem te calamitatibus illis minime fractum esse, et constantem fortemque egisse virum, dici vix potest, quantam habuerim rursus laetitiam. Quare mi Joannes fac deinceps quoque in hac tua constantia, fortique permanes animo. Nec ullam unquam calamitatem rebus humanis contingere posse existima, quam fortis constantisque viri animus, si velit, facile perferre superareque non possit. Nam si considerauerimus qua nati simus conditione, quamque natura nascentibus nobis legem imposuerit, quaecumque casus et fortuna tulerit nobis conditionem, siue bonam, siue malam, eam paci-

enter certe feremus; et nihil existimabimus tam graue, quod putemus ad tollerandum difficile. Vale, et me ut soles ama. Ex Augusta XVI. Septemb. MDXXX.

Ad Laurentium Praepositum Albensem.

Nihil dubito quin magna ducaris admiratione, quod a tanto tempore nihil a me literarum acceperis. Si caussam scies huius meae taciturnitatis, mirari desines. Tanta enim negotiorum et meorum et amicorum per hos omnes dies, quibus hic sum, fui obrutus mole, ut non modo ad scribendum, sed ne ad res meas urgentes curandas aliquid ocii habere potuerim. Tu me arguis taciturnitatis et negligentiae, verum si liceret, ego te accusare eo crimine possem. Cum enim domi sis, ocium habeas quam maximum, nec multae aut priuatae aut publicae te urgeant occupationes, tam factus es tardus, ut ne minimam quidem iotam ad me scribere digneris. Fac itaque ut scriptis me prouoces; non me, crede mihi, hoc scribendi officio vinctes. Qualescunque ad me literas dederis, longiores ego rescribam. Vale, et me quemadmodum hactenus fecisti ama. Ex Augusta XX. Septemb. Anno MDXXX.

Nicolai Olai ad Erasmum Roterodamum Responsio.

Non possum non gratulari tuis praecipuis ornatissime Erasme virtutibus et humanitati, qui me, ut scribis, meumque nomen inter praecipuos amicos adscribere cogitaris; hac humanitate, virtute et singulari animi nobilitate meritis es iam dudum, ut te omnes colant, observent et venerentur. Quare perge, ut cepisti, meque in tuis habeto, et fac, ut me tibi charum esse sentiam. Vale. Ex Augusta 20. Septembris Anno 1530.

Ad Paulum Comitum.

Ex omnibus tuis, quos saepe ad me mittere solitus es seruis, placuit mihi magis nemo quam Joannes, magna sua in te

obseruantia et fide et integritate. Multis ego cum rationibus sollicitavi, et nonnulla etiam non obscure confinxi, ut eius animum et ingenium percontari possem, mansit tamen semper constantissimus, nihilque in eo deprendere potui, reprehensione dignum. Meritus ideo est mi Paule, ut tuis eum rebus praeficias, et quicquid habeas negotii, quod ad tuam dignitatem, salutem et quietem pertineat, ei confidenter demandes. Nisi meum de eo fallat me iudicium, certus esto non errabit; sed in sua erga te permansurus est semper fide et constantia, hunc si voles, quascunque res siue paruas, siue magnas expediturus, ad me mittas, neminem mihi crede ex tuis inuenies hoc fideliores. Quomodo valeas, quid agas, et cuius sis propositi, permansurus ne sis ulterius in seruitiis, an in ocium honestum literarium te collaturus, quod te a multis iam temporibus, summis votis concupivisse certo scio, fac me cito certiores, ut meas quoque actiones tuis sciam accomodare. Matrem tuam optime valere gaudeo. Scio ex longaeva ipsius vita tantum gaudii te habere, quantum ex nulla alia re. Quod profecto merito facis. Nam admonemur etiam natura, ut eorum vitae, qui nobis vitam humanitus dederunt, et ex quibus auram hanc temporalem suscepimus, nobis sint iucundissimae. Vale, et de tuis rebus scribe ad me. Datum Augustae XXII. Septembris Anno Domini MDXXX.

Oratio Extemporaria ad Caesarem Carolum Quintum, nomine Status Hungariae et Sclavoniae Anno MDXXX. prima octobris Augustae habita.

Praelati, Comites, Barones, Nobiles cacterique Status Hungariae et Sclavoniae, Caesar Inuictissime, sua seruitia, obedientiam, fidem, et omnia quaecumque praestare possunt seruitutis officia, tuae Maiestati humiliter commendata esse cupiunt, foelicitatemque omnem, vitam incolumem, rerum omnium tuarum fortunatissimum progressum et exitum summis votis desiderant, et Deum precantur optimum, maximum, ut pro christianitatis salute diuturna te frui patiatur foelicitate. Gratulantur autem tuis virtutibus, foelicitati et auspica-

tissimis successibus, quod ab omnibus, quoscunque ad haec usque tempora habueris, hostibus spolia amplissima reduxeris, ut non modo occidentalis orbis plagam, quae clarissima est, inclitissimo tuo imperio adieceris, et trophaeis decoraveris, sed etiam non antea auditam illam insulam maritimam, nouum quem appellant orbem, tuae subegeris ditioni. Quod vero praeclarius est et salutaris: illius insulae populis, ferarum ritu hactenus sine ulla religione, lege et iustitia uiuentibus, religionis nostrae christianae regulam notam feceris, leges inter eos sanciueris, et curaueris, ut veritas euangelica illis innotesceret. Quarum rerum caussa, omnium mortalium, qui res tuas tam praeclare gestas, non modo cognouerit, sed saltem audiuerit, nemo est, qui spem non conceperit firmissimam, tuam Maiestatem fore, quae vexillo Jesu Christi redemptoris nostri satis munita, Turcarum Tyrannum copiosissimo et robustissimo exercitu sit inuasura, amissa christianorum dominia summa cum laude recuperatura, et postremo tyrannum ipsum crudelissimum sedibus suis expulsura. Non minimam etiam habent nostri, Caesar Potentissime exultationem, quod tu post habitis tuis omnibus priuatis commodis, malueris pacem amplecti et principes christianos mutuis iam dudum caedibus madentes, in concordiam reducere, quam tuis tuorumque liberorum et regnorum inseruire emolumentis, statuque totius Italiae in summam tranquillitatem reducto, imperialia ornamenta et insignia, a Pontifice Maximo Clemente septimo (quod foelix faustumque sit) more maiorum praeclarissime acceperis. Ex quibus omnibus nos nostrique procures vitam suam hanc temporariam se tibi debere fatentur, quod tot rebus breui tempore, cum summa omnium tranquillitate foeliciter confectis, et dum opus fuit propter futuram christianitatis pacem, iuribus etiam tuis nonnullis tua sponte neglectis, ex Italia in Germaniam magnis itineribus celeriter adueneris, Austriaeque prouinciae tuae auitae, quae crudelitatem Turcicam dies ac noctes anxie ferebat, subuenire curaueris, et Hungariae iamiam periturae spem certam liberationis suae praestiteris. Qui quidem tuus aduentus, quae tua Caesar optima benignitas et cura defendendae christianitatis, tanto fuit omnibus nobis desideratior et iocundior, quo maiorem spem et fiduciam tam diutur-

nis malis miserisque attriti habebamus, tuam scilicet Majestatem solam nobis a Deo datam, in quo uno omnis nostra salus, quies et tranquillitas pendeat, et qui nostram pristinam libertatem recuperare possit; diuinæ autem misericordiæ munus esse, non nos modo sed omnes orthodoxi, quibus tua Maiestas est cognita, arbitrantur: quod relicta domi imperatrice charissima tua coniuge, tuis liberis, ex Hispania ad hunc usque locum appuleris, non tam iuuandi fratris tui serenissimi et clementissimi regis nostri, quam imperii christiani recuperandi, defendendi et proferendi causa. Cuius quidem iam pridem de te conceptæ spei, iam olim a nostris præbitum est testimonium. Nam etsi non deerant nostris multæ et insignes occasiones, amisso rege Ludouico foelicis memoriae, regem suo more eligendi quemcumque placuisset alium, tua tamen Sacratissime Caesar potentia, tuæ virtutes, tua clementia, quibus omnibus huius temporis principibus facile præstas, nos et nostros incitarunt, ut fratrem tuum germanum serenissimum in regem suum deligerent, crearent et coronarent, sperantes ut tuis et ipsius viribus, potentia et virtutibus, se in pristinam libertatem facilius vindicare possent, totusque orbis christianus depulsa Turcarum a ceruicibus suis tyrannide, veram libertatem, religionem et tranquillitatem sit consequuturus. Verum ut omissa hac virtutis et fortunarum tuarum longa commemoratione, eo redeat nostra oratio, unde ceperat euagari: quid opus est multis commemorare verbis nostras et miseræ patriæ nostræ a centum et triginta annis crudeliter acceptas clades, calamitates, ruinas et vastitates. Nam cum omnibus sunt ea nota, tum maxime tibi Caesar Inuictissime, qui a fratre tuo serenissimo Rege nostro, incendia Austriæ et vicinarum illi prouinciarum, innumerabiliumque christianorum in seruitutem perpetuam per summos cruciatus abductionem, iampridem plane cognoueris: consideret tua Maiestas, quot millia Christianorum Turca anno superiore, tum ex prouinciis auitis tuis, tum ex Hungaria nostra, unico aduentu abduxerit. Quod si fecerit, facile animaduertet magnitudinem calamitatum miseriarumque nostrarum, quas nos a centum et triginta ut dixi annis, a Turcis fuerimus (pro dolor) perpassi, quæ præ tam potente hoste fuerunt quam maxima. Moneat itaque tuam Maiestatem Cesaream, nominis et domus

tuae inclytae splendor maiorumque tuorum gloria. Cogitet omnium spem et defensionem a tua Maiestate pendere, omniumque oculos in te unum esse conuersos. Quem hanc maxime ob causam Deus suo pracesse populo, tot virtutibus ornare, tot trophaeis insignem reddere, innumerabilesque illi subesse regiones et nationes voluit, ut tyrannum crudelissimum a finibus christianitatis arceat, christianos in sua libertate conseruet, dominia christiana ampliet et extendat. Nunc, nunc est Caesar Inclytissime tempus, nunc opportunitas rei bene gerendae, nunc occasio hostis si non exterminandi, at procul a finibus repellendi. Nam si tuos et aliorum principum christianitatis exercitus Turca viderit, fractus procul dubio, propter praeteritam expeditionem viribus, terga dare, arces a nobis occupatas vacuas relinquere, et ad extremas regni sui oras, uti speramus, retrocedere cogetur. Nunc potissimum, dum principes imperii una sunt, tractandum est, finiendum et deliberandum, quid contra hostes geratur, quomodo illorum rabiei resistatur, quibus artibus hostium vires debilitari possent. Nam si conuentus is, in quem omnium stant fixi oculi, frustra dissoluetur, quid ulterius miseri Hungari et Sclauī sperare poterunt? venient procul dubio in summam desperationem, ex qua cogentur etiam nolentes omnibus viis modum cogitare, ne ad extremum periclitentur. Qua ex re non parum hostium vires capient incrementi, nam adhaerentibus illis et Hungarorum et Sclauorum copiis, nihil est crudelitatis, quod non in Germaniam, quam multos iam annos sitiuerunt, reliquamque christianitatem, quam totam tyrannidi suae subicere cupiunt, animo fortissimo intendant. Faciat igitur tua Majestas Caesarea, ut sentiamus eam calamitatum et aerumnarum nostrarum misertam esse. Qui si patrocinio et defensione tuae Maiestatis adiuti et protecti fuerimus, nihil erit dubitandum, quin plus adhuc tuae Maiestati et christianitati contra hostes fidei inseruire possimus, quam quacūvis alia natio, nec quempiam mouere debet, Hungarorum nomallos sentire cum Turcarum praefectis, hii enim nec admodum multi sunt, nec ita animati, ut cum videant rem hinc per Maiestatem Tuam et Serenissimum Regem nostrum serio agi, non ultro ad obedientiam veniant, et cum regiis copiis hostibus sese opponant, una

et contra illos viriliter arma capiant. Nam etsi Hungarorum aliquis sit numerus Turcorum praefectis fauentium, partim tamen metu ad id insaniae delapsi sunt, partim desperatione rerum, quod tuam Maiestatem Caesaream iam Christianitatis defendendae immemorem, Serenissimum vero Regem nostrum, fratrem tuum, ad tam memorabile facinus obeundum insufficientem esse, arbitrati fuere. Quamobrem inuictissime Caesar per eius, qui populum suum suo sanguine praetioso a perpetua tyrannide diabolica liberauit, inexplicabilem amorem, per salutem populi Christiani te obtestamur et precamur, cures Hungariae et partibus ei subiectis, primo quoquo tempore suppetias ferre. Non patiaris eam non vexatam solum, sed iam penitus attritam diuturnis malis, penitus concidere, Id autem quod facere te tuus in rempublicam christianam amor cogit, fac citius et dum tempus patitur. Nam frustra postea dum occasio praeterierit conaberis tempus elapsum reuocare. Si ergo tempore oportuno rebus nostris in extremum discrimen prolapsis, succurrere non curaueris, veremur ne nos primum, deinde Austria, postremo tota Germania iugum Turcarum suis ceruicibus sit susceptura. Quod ut Caesar Inclyte repellas, te iterum atque iterum supplices obtestamur, tibiue nostram salutem, vitam, opes et fortunam unice commendamus. MDXXX.

Ad Principes Imperii.

Reuerendissimi in Christo Patres, ceterique Illustrissimi domini Electores, aliique Principes sacri huius Romani Imperii, salutant vos praelati, Barones, Comites, Nobiles aliique ordines regnorum Hungariae et Sclauoniae, domini ac fratres nostri, ac sese singularemque eorum in vos obseruantiam vobis commendant, et cupiunt vos domi unanimes concordisque esse, foris contra hostes Deum fortunare, foelicemque prestare rerum vestrarum successum. Tametsi omnis nar ratio deplorandae nostrae calamitatis et miseriae supernuacanea esse videatur, tum quod, quae multos iam annos et Hungari et Sclauiperpessi ab hostibus fidei fuere, et rumore ipso satis sint vobis cognita, et per crebros oratores nostros patefacta; tum etiam quod per

serenissimum regem nostrum clementissimum Ferdinandum anno superiore abundantissime vobis sunt declarata, et mala illa ac pericula, quae in vos et christianitatem, nisi in tempore rebus nostris christianaeque reipublicae prospiceretis, ventura, essent explicata: tamen nostra interesse putauimus extremo iussu dominorum et fratrum nostrorum, a quibus ad vos missi sumus: suppliciter vos admonere, prospiceretis saluti nostrae et christianitatis, curaretis auxilium ferre et vires, quibus nos et per nos reliqua christianitas, a periculis iam iam imminentibus liberari posset. Reuocate in memoriam quoties serenissimi reges nostri vos admonuerint, et summis praecibus fuerint exhortati, ut cum ipsi non modo ad sustinendos propriis suis viribus impetus hostium nulla parte sufficientes essent, sed etiam ad tutanda vada, ne hostes illa superare traicereque possent, longe impares: cogitaretis vos Principes Illustrissimi modum, quo hostium impetus coerceri potuissent, regibus eisdem nostris ferentes auxilia, quibus illi remorarentur. Id tamen nequaquam consequi a vobis potuerunt, fortasse, quod nostrorum regum sollicitas praeces parui feceritis, aut quod salutem regni Hungariae nihil ad vos pertinere fueritis arbitrati. Et quamuis oratores nostri non paruis promissis acceptis a vobis redierint, effectus tamen promissorum nullus fere unquam re ipsa apparuit. Non cum Belgradum expugnatum fuit, non cum Rex noster Ludouicus cum proceribus fere omnibus et maiore regni sui parte in campo Mohaach pro fide christiana praeclarissimam obiit mortem, non quando superiore anno Turcus aduenisset, cum a Serenissimo rege nostro diu ante praenunciatum vobis fuisset, illum per Hungariam in Austriam venturum. Si oratorum nostrorum, regis nostri, et nostrae querelae aliquem apud vos locum habuissent, Principes Illustrissimi, et nostris subuenire calamitatibus placuisset, diutissime profecto vos pace optata frui licuisset, neque timendum fuisset a Turcarum irruptione. Si nunc quoque eadem tarditate, qua prius, res agetur, et expeditio Turcica differetur, nobis non fuerit subuentum, nihil certe restabit, quin et Germania, eandem quam prius Hungaria, deinde Austria sensit, cum maximo periculo sentiat calamitatem et ruinam. Satis cognitum apud vos esse arbitramur,

quantas ruinas, labores, pericula et mala, per hos centum et triginta annos Hungaria et Sclauonia fuerit perpessa, cum nulla in ea sit domus aut dominorum aut nobilium, quae non aliquot ex suis magnis cum lachrymis desideret, nulla ecclesia, quae non post aliam innumerabilem populi multitudinem, partim in seruitutem abductam, praelatum suum amissum lachrymetur. Id quoque pariter intellexisse vos credimus, principes amplissimi, quantas rebus eorum adhuc integris et saluis victorias, quantos triumphos Hungari et Sclai cum magna sanguinis eorum effusione praeclarissime obtinuerunt. Qui quomodo quibusue artibus cum Turcis christianitatis hostibus, bellum sit gerendum, suo cum periculo didicerunt, ob quam rem hae nationes minus negligi debent: si velitis eas dum expeditionem in Turcam generalem susceperetis, auxilio vobis rebusque vestris futuras. Quam necessarium autem sit contra Turcas, Principes Clarissimi, arma rapere, bellum gerere, licet credamus vos ipsa periculi magnitudine satis esse edoctos, putarunt tamen domini et maiores nostri, per nos quoque obtestari vos et precari, per nomen Domini nostri, cuius sanguine redempti sumus, et aeternae vitae, quam quilibet sperat christianus, foelicissimum praemium, ut praeteriti temporis negligentiam, in rebus fidei defendendis commissam, iam iam diligentia et maiore promptitudine resarcire velitis. Quis scit an Deus opt. max. expeditionem hanc Turcicam a multis seculis licet sepe numero paratam, non tamen hactenus impetratam, ad haec usque tempora Inuictissimae Caesareae Maiestati, Serenissimo Regi nostro, et vobis Principes Clarissimi reseruauerit: ut auxilio, consilio, viribus, et facultatibus vestris rabies hostium contundatur, victoria de eis referatur, et sic in summa christiani populi pace nomen Saluatoris nostri et gloria exaltetur. Quae quidem expeditio nunquam alias, nostro iudicio, commodiore et opportuniore tempore, quam nunc incipi, prosecui et perfici poterit. Turco enim praeteriti anni expeditione, inedia, labore, frigore et multis aliis incommoditatibus fracto et debilitato, et magna irrecuperabiliaque fere damna in equis, camelis et iumentis accepto, si aliquem nunc coegeretis exercitum et paulo diligentius incubueritis, victoriam certe in manu habetis, et nos vosque, et christiani-

tatem facile a periculis liberabitis. Quod si cessaueritis et subito more expeditionem ipsam ab hoc tempore commodo prolongaueritis, sentietis procul dubio hostem ipsum breui multo maiore et potentia et viribus, quam antea breui venturum, et vestra imperia, dominia et terras in ditionem suam redacturum. Si vero expeditionem facere curaueritis, accedent ad vos ultro Hungaricae et Sclauonicae vires, quae pro salutem vestra tum ipsorum, omne subire periculum non formidabunt, satiusque ducent se hostibus acriter resistendo, foris praeclarissime mori, quam domi hostium tyrannidi seruitutem seruire perpetuam. At vero si Turci expeditionem, quam molimini, anteuerterint, et priores ad fines Hungariae peruenerint, cogentur velint nolint Hungari et Sclauum cum eis insurgere et una vestram hanc nobilissimam, et maiorum vestrorum virtute ac gloria florentem patriam inuadere, igne ferroque vastare. Cogitate itaque per Deum immortalem Principes Illustrissimi, hoc tantum auertere facinus, et quae Turcis preberi posset occasio, eam vos praeripite, ne tam rerum bene gerendarum opportunitatem praetermisisse frustra vos postea poeniteat. Quae autem iussu nostrorum a vobis petamus Principes Incliti, ex articulis sequentibus cognoscite.

Articuli Caesari praesentati et aliis principibus Imperii.

Dignetur Maiestas vestra Caesarea, Serenissimus Rex noster Ferdinandus et caeteri domini Principes Electores, ea praesidia in Hungariam et Sclauoniam nunc mittere, ut eorum robore et viribus hac instanti hyeme, uniuersi eorundem regnorum status parari, et confinia Turcis vicina ita firmari possint, ut adueniente vere, quo Turcus cum sua omni potentia egredi contendit, possint illius vires et copiae remorari. Interea dum exercitus Maiestatum vestrarum ad Hungariam descendere poterunt. Si enim id neglectum fuerit, et Turcarum vires, Maiestatum vestrarum copias preuenerint, arcibus ipsis finitimis sine praesidio inuentis, timendum erit, ne et Hungaros et Sclauos cogat secum arma capere, et vicina illis regna christiana inuadat, eosque in primo congressu viribus vestrarum

Maiestatum obiciat, ut tandem eas caedibus Hungarorum et Sclauorum defatigatas militibus quietis inuadere et frangere possit. Quoniam fecimus de Hungaria et Sclauonia hac hyeme pacanda aliquam superius mentionem, necessarium imprimis videtur, ut gentes et exercitus, qui ad nos per Maiestates vestras mittentur, sint bene soluti et in disciplina contineantur militari, ne et diuina et humana promiscue vertant in praedam, et bonos fidelesque Maiestatum vestrarum ab malis et infidelibus discernant, hos poena illos proemio et honore afficiant. Quum autem Sclavonia paucis viribus in concordiam reduci, arces nonnullae, ex quibus pax turbatur, Turcis auxiliatur, fidelibus regiis resistatur, non magnis sumtibus ad obedientiam renocari possint, Maiesates vestrae Caesarea et Regia, vosque Principes clarissimi, dare velint in Sclauoniam tria peditum milia et quatuor tormenta bellica muris apta perfringendis, totidemque minora campis idonea. Regnicolae adiungent equitatum huic peditatui, quorum viribus spem habent certam se hac hyeme totam Sclauoniam posse pacare et unanimes reddere eius accolae, ita ut nihil sit vere adueniente istic timendum, quod futurae expeditioni generali resistere possit. Quoniam per totam fere Hungariam et Sclauoniam diuulgatum est inter omnium statuum homines, copias vestras caesareas, regias et imperiales potius ad discindendam abolendamque, quam defendendam gentem Hungaricam et Sclauoniam defensuras, pernecessarium itaque videtur ad eos rumores de medio nostri extirpandos, et ad omnium mentes pacandas, Maiestatumque vestrarum clementiam internostros propagandam, ut dare velint et suas et imperii literas, quibus assecurent Hungaros, Sclauos et alios illis subiectos, ut quilibet in suis iuribus, libertatibus, priuilegiis conseruabitur, neminemque oppriment, qui fuerunt et futuri sunt in fidelitate regia, et penes exercitum vestrarum Maiestatum contra Turcos arma capient, illorumque Maiestates vestrae miserebuntur, qui hactenus non mala arte ingenioque coacti Turcis adhaeserunt. Quod si Maiestates vestrae et vos Principes illustrissimi, hac hyeme Hungariam et Sclauoniam pacare non curaueritis, hostesque ex eis non exterminaueritis, cogentur, velint nolint, Turcarum Tyranni tributum dare, ut vastitatem et desolationem regni sui utcumque vitare

et vitam suam aliquantisper preferre possint. Qui licet pro pacanda aliqua in regnis suis pace, tranquillitate et libertate omnia extrema a multis iam annis tentare non formidarint. Tamen externo praesidio frustrati, non possunt iam ulterius spectaculum tam triste et lamentabile toti orbi praestare, ut mutua caede sese contaminent, et patrem filius, frater fratrem, affinis cognatum intra domos et parietes proprios trucident, et reliquias suas quae a praeteritis caedibus paucae supersunt, soli internecioni dedant. Quia saepenumero Hungariae et Sclavoniae procures Christianitatis Principibus supplicarunt, nunc per literas, nunc per suos oratores, ut eis suppetiae contra tam potentem hostem Turcam mitterentur, easque impetrare raro vel potius nunquam potuerunt, volunt medio nostri solenniter protestatum esse omnibus vobis, reliquisque Christiani nominis hominibus, hac extrema nostra legatione, quod nisi Maiestates vestrae vosque Principes Inclyti eos iuueritis, et eis subsidium praestiteritis in rebus eorum tam periculosis, cogentur non liuore, odio, aut malignitate aliqua, sed magis desperatione externi auxilii, et propter defensionem non iam sedium suarum, quae pro maiori parte distractae sunt et desolatae, sed salutis et vitae huius temporalis, quacumque via et conditione id fieri possit, cum Turcis societatem inire. Ex qua quid in Christianitate sequatur, viderit Deus optimus, maximus, iudicent etiam boni Principes Christiani. Augustae I. Octob. MDXXX.

Ad Paulum Comitem.

Multis sumus curis anxietatibusque solliciti. Nam cum a multis iam temporibus spem habuissemus non minimam fore, ut caesar cum principibus imperii in negotio fidei, in quo etiam satis diu est sudatum, bonum facere posset finem. Consumptis hic frustra multis bonis temporibus, nihil est finitum. In medio tractatus, primum Lanthgravius Hessiae, demum in exitu Joannes Dux Saxoniae senior, caesare nolente, hinc discesserunt. Quid aliud finitum sit, praeterquam quod materiam fomitemque belli futuri praebuerint, neminem scire video. Vereor ne in Germania tale oriatum incendium, quod

non facile restingui possit; pauci licet sint principes Lutheranae sectae fautores, magna tamen est multitudo vulgi, quae non modo sequi hanc videtur doctrinam, sed anordicus tenere, ut quicumque eos ab hac eorum doctrina auertere velit, eum mox vice hostis habeant. Nihil ergo aliud expectare possum, quam in Germania magnos tumultus futuros, animis omnium mirum in modum concitatis. Ciuitates non paucae imperiales et locis et munitionibus fortissimae huic sectae adhaeserunt. Helvetii fauere eis multas ob causas videntur. Communis vulgus ita nouitatibus studet, et ita iam libertatem hanc Lutheranam, quam ipsi Euangelicam appellant, manu tenet, libertatis alioqui semper cupidissimus, ut vix credibile sit eum ab hac opinione eorum abduci posse. Nostrum est mi frater temporibus hiis periculosus vitam agere in tranquillo aliquo loco, honestam, et lectioni et scriptioni continue dare operam, proculque abesse ab hiis tumultibus. Vale ex Augusta I. Octobris Anno MDXXX.

Ad Thomam Episcopum Agriensem, Cancellarium Hungariae.

Ubi laetitiam expectabamus non parua accepimus animi turbationem. Nam cum Serenissimus Rex noster nuper exercitum suum Duce Wilhelmo de Rogendorff insigni viro, et in arte militari utcumque exercitato, nobis omnibus eam expeditionem sollicitantibus, in Hungariam expediuisset, et in horas famam alicuius praeclari facinoris expectaremus, subito venit nuncius: Turcas ad viginti millia itineribus et secretis et magnis irruptionem fecisse ad eam Hungariae partem, quae terra Mathiae (Mathyus kitörölve) appellatur. Ubi combusta ciuitate Tirnauensi, et aliis oppidis, locisque plaerisque in finibus adhuc Morauiae, quae contermina est illi Hungariae parti, agere, igne ferroque omnia vastare, senes trucidare, virgines, puellas, iuenculas, honestas matres familias captas praemittere in Turciam, frumenta omnia et alios commeatus in horrea iam congestos incendere, ut nostris in futuram hyemem desint victualia. Haec res quam acerbitalis et calamitatis plena sit, non facile est explicatu. Principes qui hic sunt imperii, in primis autem caesar et rex non parum sunt hoc nuncio com-

moti, cogitaturos eos spero procul dubio, quo pacto tantae crudelitati hostium primo quoque tempore obuiam eatur. Sed hoc unum vereor ne cogitatio ista non multum nobis adferat commodi. Dum enim nos cogitamus, consulimus, tractamus et deliberamus Turco obuiam ire et resistere, interea ille omnes suos conatus perficit, et securus domum suam, praedaeque onustus, multis inter Christianos prius commissis caedibus, absque formidine aliqua reuertitur. Hae Turcarum conditiones, licet tibi ob propinquitatem magis sint quam mihi cognitae, et opus non erat me multis eorum mores explicare, tamen volui has ad te dare literas, tum ut principum animum, tum ut meum quoque moerorem ex hac christianorum clade susceptum cognosceres. Vale. Augustae IIII. Octobris Anno MDXXX.

Ad Eundem.

Subit mihi in mentem illius viri recordatio, cuius superioribus diebus feceramus tibi mentionem. Quis enim illius furta, flagicia, scelera enumerare posset? Quam ille immunitatem, quam praerogatiuam, quod proemium, vindicata sibi regia autoritate vel priuatis hominibus vel communitati vel nobilitati non vendidit? licet omnis seruitus est misera, tamen intollerabile est, homini illi impuro, impudico, effeminato seruire et nunquam, ne mane quidem sobrio. Cuius ego viri cum recorder, explicare vix possum, quantum ab illis temporibus, quibus ipse ad nutum suum utebatur, abhorream. Vereor ne eadem nos conditio et sors maneat, et ne quae fugiebamur tempora, eadem rursus nobis occurrant. Quid igitur tibi videtur, et quod ceperis consilium, fac rogo me certiore. Augustae 7. Octobr. 1530.

Ad Eundem.

Quam vellem si aliquid tibi certi de rebus nostris scribere possem. Scio te esse cupidissimum earum rerum quae hic geruntur. Et profecto ego quoque cuperem ad te de hiis

aliquid veri scribere. Ut rebus regiis et nostris communibus facilius a te et aliis dominis prouideri posset, sed quid scribam nescio. Tanta varietas est animorum, ea hominum mutatio, ut unius diei tractatus alterius praecedentis interturbet. Adeo erant superiorum dierum de Turcis allato nuncio commoti omnium animi, ut non parum de spe pacis ineundae quibuslibet decesserit. Tertio vel quarto post die aduenerunt alia rursus nobis de Turcorum excursionibus noua. Illos quidem circumequitasse Tirnauiam et alia illi vicina loca, non com-
bussisse tamen eam ciuitatem, sed alio itinere diuertisse ad fines Morauiae, in qua oppidum Brod Hungaricale, et nonnulla etiam alia istic loca, igne consumpsisse. Deinde reuersos Tirnauiam versus fama est, fodinas aureas et argenteas inuadere velle, ut eas partes, quae iam dudum ut scis in obediencia sunt regis nostri, suae dicionis faciant. Id si fiat procul dubio viribus nostris non minimum detrahetur, qui ea sola loca reliquis fere omnibus amissis tenebamus, ex quibus aliquid nobis penderetur tributorum. Miror quid Rogendorff Dux exercitus nostri Viennae agat, et an cogitet aliquam expeditionem, cuius parandae caussa hinc fuerat expeditus, vel omnino istic tempus terendum esse censeat. Si huius erat animi, satius fuisset eum hinc non mouisse. Nam protectione ipsius hostes quoque etiam si quiescere maluerint, sunt excitati, et vereor ne ipsi hanc eorum bonam occasionem prosequantur, delitescentibus nostris Viennae, diuisus est, ut audimus, noster exercitus, pars illius una nescio, quo in loco Nitriam versus, se defodisse in terram, Turcarum metu, dicitur; altera Viennae est cum Rogendorff. Si id Turcae persenserint, timendum erit, ne omnes artes, omnem operam adhibeant, ut nostri conuenire non possint. Quid igitur sperandum sit nescio. Nec constat mihi, quid hinc spei tibi et aliis dominis dare possim. Nullum quidem tempus hic praetermittitur tractandis rebus idoneum. Sed nescio quo nostro fato nullam rem video ad exitum deduci; principes imperii polliciti sunt se daturus caesari quadraginta millia peditum et octo millia equitum cataphractorum. Cupiunt tamen et ipsi scire, quantum caesar, quantumque rex Franciae, quantum imprimis pontifex, et quantum rex noster Ferdinandus ad hanc

futuram expeditionem generalem sit daturus militum numerum. Id si ab unoquoque eorum intelligetur, intereaque nihil imperium daturum sit, dum haec certo resciant, actum erit de expeditione illa, quam tot annis summis votis exoptauimus. Nam dum et hii principes ac reges, quos commemorauimus, comitiis prius factis, cum suis hac de re consultauerint et deliberarint, fit interea Turcus nobis obuiam, cum multo maiore quam anno praeterito venerat exercitu. Quid ergo sperandum sit, non satis cogitare possum. Utinam Deus omnia prospera et felicia concedat. Sed timendum est maxime procul dubio, ne tempora, quae consecuta fuerint, peiora futura sint praeteritis. Tu pro tua singulari prudentia, animi ingeniique tui praestantia qua polles praestasque cacteros, fac cogites, quid iam non modo nobis sit agendum, sed sperandum, ut accepta ingenii tui excellentis opinione, possimus hic nos consolare, et fortiozem aliquem habere scriptis tuis animum, ad futura quaecumque venerint tempora, patienti animo ferenda. Vale feliciter. Ex Augusta VIII. Octobris Anno MDXXX.

Ad Joannem Franciscum.

Cum essem sollicitus intelligere, quantum damni aut incendii Turcae in Moravia et Hungaria, ubi iter fecerunt commisissent, venerunt literae ab Alexio Turzone, quae significabant, Joannis de Broda, Moravi, bona omnia esse combusta, quadraginta vel circiter millia hominum partim Hungarorum, partim Morauorum a Turcis partim interfecta, partim in seruitutem perpetuam abducta. Tres habuisse eosdem in bonis Turzonis consessus, vel potius descensus. In quolibet consessu repertos circiter quingentos infantes, partim dissectos, partim in terram collisos: haec est crudelitas Turcarum. Vale et memineris quibus malis Deus nos merito pro nostris delictis puniat. Ex Augusta VIII. Octobris MDXXX.

*Erasmus Roterodamus Nicolao Olao Thesaurario Albensi,
Secretario et Consiliario R. M.*

Non mediocri mihi solatio est mi Nicolae, quod hoc saeculo, quod nobis undique tot gignit hominum portenta, fides, charitas et humanitas non modo friget, verum etiam prorsus extincta sepultaque videtur, reperiuntur adhuc aliqua ingenia sincera candidaque, unde spes est aliquando fore, ut aureum illud genus mortalium $\epsilon\omega\pi\upsilon\sigma\iota\theta\omega$. Aliquot amicos habui sic addictos iuratosque, ut vel vitae suae dispendio meis commodis consulturi viderentur, si res ita tulisset, quos nunc patior hostes, plusquam capitales, adeoque desierunt esse amici, ut homines etiam esse desierint. Nullae pristinae consuetudinis, nulla meritorum memoria, nulla fidei religio, nullus humanitatis sensus revocat illos a maleficiis. Quae res ut mihi veteres amicos, qui in fide perstiterunt, reddit chariores, ita novos, si qui obtingunt, maiorem in modum commendat. Ipse simplici natus ingenio, delector candidis amicis, qualem te esse tum ex litteris tuis, tum ex Quirini mei narratione mihi videor liquido deprehendisse, ut tuis munusculis, alioqui lepidissimis, mihiq; gratissimis nihil fuerit opus. Penitius impressum est animo meo Olahi simulacrum, quam ut inde possit revelli aut aboleri; perquam grata tamen fuit ista tua supervacua sollicitudo; quippe quam intelligo ab amoris abundantia proficisci. Hoc quoque voluptatis adferet mihi cocleare tuum ac fuscinula, quod hac certe ratione Nicolaum meum habiturus sum convivam, ac subinde licebit amiculis dicere, hic est ille meus Olaus, quando reliquam vitae consuetudinem nobis invidere fata. Libet autem utriusque felicitati gratulari: tuae, cui contingerit apud eam, qua inter principes foeminas nulla est neque humanior, neque moribus sanctioribus honorificum tenere locum; meae, qui tam candidum habeam amicum apud prepotentem dominam, cui magnopere velim esse commendatus; cuiusque in me favorem optarim esse perpetuum. Ad id quantum habeat momenti benevolus convictor, iam pridem experimentis compertum habeo. Etsi non mentitur vetus graecorum proverbium: simile simili amicum esse non dubito, quin illi pro morum sinceritate,

ingeniique candore sis egregie charus. Nec me fugit, quantum illa valeat apud germanos suos, Carolum caesarem et regem Ferdinandum, quorum favor si me destituat, non video, quid possim adversus tot portenta subsistere. Hactenus certe praestiterunt quidquid ab amantissimis principibus expectare debui. Superest, ut gratiarum auspiciis pulcherrimum hoc certamen inter nos decertemus, in quo, quo maiore contentione nitamur, hoc erit firmior amborum amicitia. Sanctissimae reginae Mariae precor felicitatem plurimam. Bene Vale. Datum apud Friburgum Brisgoiae. Nona Octobris 1530.

Ad Thomam Episcopum Agriensem, Cancellarium Hungariae.

Missis prioribus meis ad te literis tres horas ingenii exercendi caussa ab aliis meis occupationibus, quibus in horas distineor, suffuratus sum, et orationem quam Varadiensis Episcopus Ladislaus Macedo ad caesarem et principes imperii, nomine status nostri Hungarici et Sclauorum habuerat, mutavi non sententia sed verbis. Eam orationem misi ad te, ad quem illius quoque antea miseram, ut pro tuo iudicio et prudentia ingeniique felicitate proferres, quid de utraque sentiret. Ea enim es sententia praeditus, Reuerende Praesul, hiis ingenii dotibus, ut tuo iudicio quod protuleris, facile omnes locum sint daturi. De rebus aliis quas te scire cupere intelligo, non est nunc quod ad te scribam, cum eas alii tibi abundantissime significarint; hoc unum nolim praeterire, Regiam Maiestatem nihil negligere, quod pertineat ad nostram salutem, quietem et tranquillitatem, et ad regni nostri defensionem. Vale. Ex Augusta X. Octobris MDXXX.

Ad Erasmus Rotterodamum.

Non sum dubius quin audieris eam crudelitatem, quam Mechemthbecus Turca, praefectus arcis Jaurini, quam superioribus annis cum maxima christianitatis clade amiseramus, diebus praeteritis in Hungaria commiserit. Is enim cum decem

vel circiter millibus Turcarum, tam celeri itinere ex Jaurino co, ubi cladem et praedam egit, peruenisse dicitur, ut intra septimum diem hoc itineris, quod est ultra quinquaginta miliaria Hungarica confecerit, illicque omnem eam regni partem, quae terra Mathiae a nostris appellatur, igne consumpserit, viros et adolescentes, quorum aetas erat robustior et vigentior, ultra quindecim milia captos, in Turciam praemisit. Dicitur stationes tres habuisse in quibusdam pagis Alexii Turzonis. Qui cum post Turcarum abitionem visendae crudelitatis illorum gratia exiisset, et ad alteram stationum illorum venisset, ultra quingentos infantes partim confectos gladio, partim terrae illisos istic mortuos reperisse, ex quibus quinquaginta, trahentes adhuc aegre spiritum, delegisse, et duobus curribus, ut reuocari in sanitatem aliqua cura possent, ad castrum suum Sempthe misisse dicitur, pietate erga semiuiuos infantes, et crudelitate permotus Turcarum. Vide mi Erasme, quam graui christianus populus prematur tyrannide, et Hungaria, quae olim magnis florebat triumphis, magna virtute, ac illustribus suorum splendebat facinoribus, quam magnam nunc paciatur seruitutem, ut nec dies, nec noctes tuta sit ab hostium fidei direptionibus et rapinis. Vale. Ex Augusta XIII. Octobris MDXXX.

Ad Emericum Kalnay.

Non possum non conqueri de temporum malignitate, principumque inconstantia. Princeps meus temporibus superioribus, me hanc certe gratiam nihil petente promiserat, et non vanis sed solennibus verbis, uti principum est iusiurandum, in verbo suo regio promiserat inquam, se mihi sacerdotium illud quaecunque in Hungaria nostra primitus vacaret, collaturum. Nunc vacauit unus item alter episcopatus, utrumque, non seruans promissionem, alteri contulit; vide quanta sit inconstantia eorum, qui constantiae exemplum aliis praebere deberent. Haece non mea caussa scribo, contentus enim, ita viuam, semper fui mea sorte; quae dum pax est, non est inter alias

inferior. Sed vicem eorum doleo, qui sunt tam varii, quam constantes esse deberent. Vale. Ex Augusta XIII. Octobris MDXXX.

Ad Joannem Venceslaum Amicum.

Aliquot mensibus daturus sum operam sacris literis, et hanc ob rem hiis temporibus hybernis concessi in villam optimi principis nostri, utinam me id facere licuisset te comite mi Joannes et duce Paulo; utemur tamen ut in aliis, ita in hac re vulgato illo proverbio: quando non possis quod velis, id facias quod possis. Tui est in me amoris Petrum Jacobum urgere, ut me libris aliquot illustret. Ambrosium, Augustinum mittat rogo in Paulum, petat a Paulo Originem in Paulum, et pro me fide iubeat, non decipietur. Si fieri poterit mittantur Origenis Homiliae, una quas habet Andreas Faber. Chrisostomum vel alium, qui in Paulum scripsit, mittite pariter ad me. Triduo post missurus sum vehiculum, quo hii libri vehantur. Interim cures, ut in eum diem libri sint parati. Si Andreas Joannesque vel alii me inuiserint, cupidissime eos videbimus. Vale. Ex Augusta XIII. Octobris XXX.

Ad Emericum Kalnay.

Hodie dum peracta solemniter missa templo egrederemur, inter veniendum allocutus sum regem, assecurationes ipsius quamplurimas reduxi in eius memoriam, firmissimis verbis suis ante omnes alios quicumque sunt nostrae conditionis, et literis et verbis mihi factas, exhortatusque sum eum, ut mei memor esset; dixit se nondum in beneficiis illis, quae vacant, resolutum esse, fore tamen mei memorem, ita ut bene essem contentus. Haec ipsius verba fuere, de quibus quid sperem nescio, praecesserunt etiam antea multa talia verba, nullum tamen effectum sortita sunt, utinam haec sorciantur aliquem, et aliquando firma, ut spero, futura sint quae retulit, et non retulit modo, sed etiam promisit: principes veridici esse debent. Quorum verba integra, immobilia et constantia esse

oportet. Alioquin quid princeps est aliud vacillans, quam quivis alius popularis. Videbimus quid sequatur. Quicquid futurum erit faciam te certiore. Verum si aliquo honestiore quoque ornatus fuero statu, nescio profecto cur mihi magnopere letandum sit, in tanta patriae nostrae calamitate. Quae tanta est et tam atrox, ut ni Deus optimus, maximus ex singulari sua bonitate res nostras in meliorem reducat conditionem, in Hungaria frustra et bona temporalia et beneficia ecclesiastica sinus possessuri. Nam Turcarum Tyrannus omnia simul occupabit, nullumque habituri sumus meo iudicio locum, qui securus sit futurus. Vale et mei sis amantissimus. Ex Augusta XVI. Octobris Anno MDXXX.

Ad Michaelem Praepositum Colocensem.

Quanta cura, quam magna sit aulicorum molestia et animi perturbatio, neminem esse puto, qui possit explicare. Nunc una, nunc altera re ita commouentur aulici, maxime hii, qui ambitione distrahuntur, ut nullum temporis momentum videatur eis delectabile. Id expertus tibi scribo. A pueritia ferme sum in aula educatus, multas et prosperas et aduersas pertuli fortunas, sed nihil in iis tam graue unquam fuit, quam videre praeferri quempiam talem in honoribus consequendis, qui et tempore et aliis, absit arrogantia, ingenii dotibus videatur tibi esse inferior. Tu cupis te aulae committere, mihi crede non mediocriter erras, si curialium status prae tuo fortunatiores et feliciores esse iudicaueris. Nunc contentus paruo domi, illi cui vis te dedis studio; si voles, quiescis; si libet, das operam agriculturae, laboribusve domesticis, aut studio literario animum summa afficienti voluptate, vel animi recreandi gratia venationi aucupisque ac aliis rebus similibus. Si futurus es in curia, nihil istarum rerum habere poteris; honoraberis hic a multis, virtutibus tuis id exigentibus. Es tamen continue sollicitus, ut aliis praeire, praestare et antecellere possis, quemadmodum principis tui gratiam captes, amicos contineas in te ornando et augendo. Quae tam ingentem curarum molem secum trahunt, ut nullam quietem sis

habiturus, non die non noctu. Interim, si quae bonae sunt in te literae, magnis antea laboribus et studiis partae, exarescunt: ut curae, sollicitudines et animi cruciatus, te bonis dare operam literis non sinent. Si igitur sapis, fuge aulam; et confer te, si domi tuae non est quietus locus, in eum locum, ubi Deo servire, et ingenium tuum excolere possis. Vale. Ex Augusta XVII. Octobris MDXXX.

Ad Emericum Bebek Praepositum Albensem Minorem.

Miratus es fortasse non modice, quod ad tuas ad me iam pridem datas literas nihil rescripserim, et factus sim tam taciturnus, ut raras imo nullas potius ad amicos dare soleam literas. Non sine caussa id certe miraris. Quis enim fuit scribendo antea me diligentior, quis maiorem in negociis amicorum curandis impendit operam? quem magis sollicitum in dandis responsis vidisti? Nunc factus sum tam tardus, tam negligens, tam indiligens, ut non modo amicorum negotia negligam, sed mei quoque ipsius pene sim oblitus. Quid quaeris caussae est huius rei, nescio, nec respondere tibi ad eam rem facile possum. Quicquid ago, etiam sano, ut mihi videtur, consilio, id omne aduersissimum est. Credo Deum optimum, maximum mihi esse pro meis maximis delictis iratum. Id si est causa mearum aduersarum, fateor me multa contra Redemptorem nostrum admisisse et in dies admittere crimina, et gratias ei ago, qui hiis aduersitatibus merito me visitet, et errantem tam benigne, clementer, paterne corrigat. Omnia quaecunque igitur contingunt aduersa, aequo fero animo; sperans Deum ipsum optimum maximum indignationem suam a me auersurum, et clementia sua meas res, dum fuerit voluntas, amplexurum. Si igitur rarius ad te, quam eram solitus scribo, tribue id mi frater meae perturbationi, quae non in me solum, sed in alios etiam fortes viros cadunt. Vale et me ama. Ex Augusta XX. Octobris MDXXX.

Ad Thomam Episcopum Agriensem.

Volui ut scias, quae hic circumferantur: hodie dum essemus in prandio, venit fama, praedones pecuniam caesaris,

quae huc vehebatur ex Italia, non sine magna suspiriisque plena curialium expectatione, quibus iam aliquot mensium debetur stipendium, ad duodecimum hinc miliarium intercepisse, eamque vertisse omnem in praedam. Quod si ita est, cogita quae sint suspiria curialium? qui exertis ut dicunt linguis, eam expectabant, qui clamores hospitum? qui ex his pecuniis solui debebant. Verum haec quoque nonnulli cogitant, caesarem ex Italia pecuniam tam subito, ut sperabat habere non potuisse, et ut aulicos ulterius sine clamoribus protrahere possent, hanc famam in vulgus sparsam. Nuper item venit fama certissima vice-gerentem Burgundiae, coactis copiis et Burgundiacis et ducis Sabaudiae, inuasisse ciuitatem Geneffa. Ea ciuitas confoederata est Heluetiis et aliis ciuitatibus imperii, quae sectam nunc sequuntur Lutheranam; cum igitur haec ciuitas Burgundiacis et ducis Sabaudiae viribus non parum oppugnaretur, ut iam suburbia illius capta essent, Heluetii insurgentes, nostros omnes ab illius expugnatione repulisse dicuntur, et illos in fugam vertisse ac in Sabaudiam usque penetrasse, atque aliquot iam arces nobilium illius provinciae vi cepisse. Ducem vero pro petenda pace ad eos legatum misisse; illos ante regredi nolle, quam trium mensium stipendium eis pendatur. Quod ducem nunc praestare non posse, in ore est omnium, qui non magna habere dicatur vectigalia, non uberes regionis suae prouentus; fore igitur non dubitamus, ut cum dux hoc minime praestare possit, quod Heluetii ab eo petant, illi ulterius sunt progressuri, et omnes vel saltem potiozem regni sui partem sint occupaturi. Quod si factum fuerit, vide quantum in Germania incendium oriatur quod non facile restingui possit, nisi cum magna sanguinis christiani effusione. Ad id ciuitates imperiales, hae fere omnes, quae potentia, diuitiis et auctoritate praestant caeteris, videntur caesari Carolo esse inobedientes. Cum nuper caesar ex potiorum principum decreto imperii statuisset, ut omnes quicunque essent sub ipsius imperio, perseuerarent in vetere nostra religione, ecclesiastici, qui expulsi essent, suis restituerentur sedibus, bona vero quae illis essent adempta redderentur, nonnullae mox ciuitates insurrexere, quae facta prius cum aliis mutua conspiratione, dixerunt se paratos esse omnia

facere, quaecunque Caesar imperaret, modo ea non essent conscientiae eorum contraria, gentes et alia omnia pro viribus eorum contra Turcas praestare praesidia, sed in rebus hiis quae conscientiam eorum attingerent, non posse Caesaris voluntati inseruire. Haec quam graui animo Caesar et Rex Ferdinandus acceperit, tu ipse cogita. Credo non abfuturum, quin graues in Germania seditiones breui hanc ob rem cooriantur. Miramur omnes nullum nos ex Hungaria habere nuncium de progressu regii exercitus: quos nescimus ubi sint et quid rerum agant. Iam tempora rigescunt, dies adierunt ad aliquid praeclari agendum incommodissimi. Quare ut nos hac de re certiores facias, rogamus te plurimum. Vale. Ex Augusta XX. Octobris MDXXX.

Ad Erasmum Roterodamum.

Legi et diligenter et amanter tuas ad me datas literas. Ex quibus cognoui tuam perturbationem, qua mirum in modum affectus esse videris, propter amicorum tuorum, qui grati in te esse debebant, perfidiam. Non est mi Erasme, quod eorum scelera et perfidia te unum exerceant; licet enim multi reperiri possint virtute, probitate, aliisque animi dotibus praediti amici, hii tamen quam pauci sunt prae illis, qui malitia, nequitia, infidelitate sunt pleni. Quamobrem non modo tu, sed etiam omnes alii merito de infidelibus amicis conqueri possunt. Meae, si sapuero, amicitiae, te non poenitebit. Contra ex tua familiaritate tantum capio voluptatis, ut eam cum thesauro nullius sim commutaturus. Credo te cupere intelligere statum Hungariae, olim magnis rebus gestis florentissimae, nunc vero ultra, quam dici potest, oppressae. Quae nuper Turcae in ea fecerint, alias tibi abunde perscripsi. Rex noster nuper expediuit eo exercitum, ut opinor militum duodecim vel quattuordecim milium. Is cum omnibus rebus, quae ad expeditionem ipsius sunt necessariae, bene instructus et viribus etiam naualibus auctus, progressus esse dicitur usque Strigonium. Quid isthic iam fecerit est adhuc incertum, unum hoc vereor, ne temporis asperitate debilitetur et frangatur,

hostiumque vires utpote, quae in patria possunt esse et contra alia impedimenta mitiores et magis prouisae euadant (quod Deus opt. max. auertat) superiores. Quod si fiet et aliquid illis periculi contingeret, nullam deinde spem recuperandae Hungariae habituri essemus. Nam Turcae ut scis praepotentes sunt hostes, eorum autem vis in celeritate maxime consistit. Interea dum principes imperii aliquid contra illos facere velint, ipsi totam igne et ferro deuastare poterunt Germaniam, vercorque multum ne illud commune vaticinium, ob principum christianorum et internam seditionem et negligentiam, nostro hoc aeuo verificetur, Turcos scilicet ad Coloniam usque Agripinam ituros, et illic esse debellandos. Spes erat maxima caesarem, regem et caeteros Germaniae principes in hoc imperiali conuentu ea deliberaturos, quae ad propellendos ex Hungaria Turcas pertinere viderentur. Secus tamen quam opinabamur contigit. Nam omnis fere tractatus in altercationibus est consumptus, et praetextu fidei religionisque nostrae conseruandae, alia omnia sunt neglecta, ita ut nihil penitus tractatum esse hoc in conuentu, aut finitum dicere possit, quam promissa quadraginta millia peditum et octo millia equitum, ad futuram contra Turcae generalem expeditionem: hac tamen lege, si caesar Germaniam pacauerit, ac principes in negotio fidei concordēs reddiderit. Id autem quando fiat, et utrum nunc fieri possit, nemo est qui sciat. Tanta est animorum diuersitas, principum tam diuersi animi. Hiis igitur rebus ita stantibus, et rebus omnibus potius ad intestinum bellum, quam pacem mutuam spectantibus, quid aliud expectare possumus, quam reipublicae christianae periculum, et post Hungariam amissam, Germaniae totius excidium. Plura me scribere volentem intercepit tabellarii subita profectio. Boni igitur consule mi Erasme, si non quas velles elegantes legeris litteras. Vale. Ex Augusta XXV. Octobris MDXXX.

Ad Emericum Kalnay.

Non puto te tam esse obliuiosum, quin memineris mearum, quas ad te frequentes dedi literarum. Quibus omnibus

tuum ad nos aduentum exhortatus sum, et scire optavi ubi esses gentium, quid ageres, et quod genus viuendi tibi proposuisses. Neutrum a te obtinere potui. Cum alterutrum licitum erat me consequi, nec certum me fecisti ubi esses, nec ad nos venisti; si venisses, non accepisses procul dubio, tantum calamitatis, quantum nunc te a Turcis perpersum esse intelligo. Turcus eam Hungariae partem, ubi tu et tui habitant proxime deuastauit, igne omnia fere loca, quae inter Nitriam, Wagum et Danubium fluuios a Trincinio usque Strigonium erant, exussit; ferro eorum accolas, qui provectoris erant aetatis trucidauit, qui vero adolescentiores erant, cum virginibus in seruitutem perpetuam abduxit. Inter alia loca tua quoque domus combusta esse dicitur, et ubinam mater tua fuit? Ubi tu? Vidistisne tantum incendium? tantam Turcarum in christianos crudelitatem? Si istic fuisti, et oculis hanc stragem vidisti, miseret me tuae sortis; sin abfuisti, non minorem tamen ut arbitror accepisti audiendo dolorem, quam si ea vidisses. Quamobrem mi Kalnay, scis me ab ineunte nostra aetate tibi fuisse amicissimum, et nunquam contra tuam utilitatem quidquam molitum, sed potius summis semper votis expetiuisse, ut omnia tibi secunda obuenirent. Hoc me in te animo scias nunc quoque esse. Si igitur viuis valesque, et cum tuo matrisque tuae, cui semper fuisti amantissimus, commodo fieri licebit, fac ut aduoles ad nos, licet sint hic quoque quam plurima, quae ut te ita et nos omnes non admodum delectent; tamen pauciora hic quam ubi nunc es, et videbis et audies, quae te offendant. Si sapis igitur fac ut cito venias. Vale. Ex Augusta XXVIII. Octobris MDXXX.

Ad Alexium Turzonem.

Oblitumne me putas officii, humanitatis et benevolentiae tuae, qua me in rebus meis omnibus etiam hiis, quae honorem concernebant meum, singulari amore es prosequutus. Maxime omnium qui sunt, fuerunt et futuri sunt, ingratus iudicari deberem, imo ne inter homines quoque connumerari, si huiusmodi beneficiorum in me collatorum immemor essem. Quod

te quoque ita, ut scribis, iudicaturum esse confido. Nam et prudentis est et in amicos beneuoli, non semper fidem habere hiis, quae de amico temere circumferuntur; si de tua prudentia et singulari erga me studio dubitarem, vererer, ne faciles aures aliorum, qui nos tanta coniunctos esse dolent amicitia, sermonibus praeberes. Sed cum et te quo in me sis animo, et meorum quoque factorum conscientiam nouerim, non admodum curo, quid quisque de me loquatur. Tu modo te talem praesta in amicitia, qualem cupio, aliorum iudicium non magni facio. Quod ut tu pro vetere tuo ingenio, virtute et probitate facias, te vehementer rogo. Augustae 30. octob. 1530.

Ad Eundem.

Quid agas rerum, et quid cogites, neminem tuorum intelligere arbitror. Accepisti sane magnam a Turcis rerum tuarum iacturam. Quae res non potest te ut etiam omnes alios non commouere. Ita enim nati sumus, ut omnibus perturbationibus simus obnoxii; sed tamen aequo animo ferre debemus, quicquid fortuna nobis tulerit; consulte igitur facies, si contemptis vel potius non admissis animi tui perturbationibus, te hac una re consolatus fueris, non diuturnam nobis fore hanc calamitatem, denique te liberaturum ab hisce malis: hoc si feceris, et ad nos veneris, nobiscum una perpeusus fueris et bona et aduersa, sanius feceris. Vale. Ex Augusta ultima Octobris. Anno MDXXX.

Ad Franciscum Wilaky Praepositum Posoniensem.

Cum scias ex veteri prouerbio, neminem bene imperare, nisi prius paruerit imperio: non possum satis mirari de homine illo, quem scis utriusque nostrum amicum, qui imperare velit, nunquam prius accepto imperio. Tanta illius temeritas et impudens audacia, ut nihil non audeat; pudet me facti illius, quod sine ulla veneranda verecundia et humanitatis ratione assidue facit, nullum habet cum veneranda verecundia commercium. Ita omnia emendicat et palpat quemlibet stolidis

potius quam modestis verbis, ut mirareris de ipsius stultitia, si quando eius facta videres. Haec volui tibi nota facere, ut scires, quam hic non laudabilem agat vitam; omnino futurum opinor esse necessarium, ut aliqua ars quaeratur, quae hominem ab hac impudentia deterreat, et ut dicunt, quaerendum esse malum cuneum, quo malus cuneus extrudatur. Vale et scribe ad me saepius quam hactenus. Ex Augusta primo nouembris MDXXX.

Ad Eundem.

Nondum mecum constituere potui, plusne gloriae adferat nobis amicus ille noster, de quo proxime ad te scripseram, an turpitudinis. Non possum ipsius facta ignominiosa enumerare, ne tibi plus quam tempus patitur occupato, multis molestus esse videar; hoc tamen unum praeterire nolui, illum tam esse sui amantem, omnisque humanitatis et verecundiae oblitum, ut quid pudor sit prorsus ignoret; tota jam curia ipsius impudentiam admiratur. Emendationem contemnit ita, ut hic unus natus esse videatur ad nationis nostrae ignominiam sempiternam. Scis ipsius verba Reuerende Domine et caetera similia, quae et adulando omniaque emendicando plaerumque effutire solet. At pauper est et cogitur se huic immittere fabulae? Non est certe nobis utrisque pauperior et aliis, qui similem nunc agimus peregrinationem, paremque canimus cantilenam. Imo tantum abest, ut sit egentior, ut opibus et facultatibus nos multum superauerit. Scis collo eius pendere longissimo fune crumenam plenam ducatis, et eam tam anguste constrictam collo, ut cicatricem reliquerit ex longinquo videndam. Cum igitur non usque adeo egens sit, ut perire possit fame, in eaque constituatur conditione, ut maiorem honoris deberet habere rationem: dolco eum sic rem suam agere. An oblitus es, quid nuper tecum in equo prius tibi promisso egerit? Quam miris technis illum quoque tibi eripuerit! Ubi est tua fuscinula? Ubi aliae res, quas fidei suae concrederas? Perierunt inquires; perierunt tibi certe, sed non ei. Quare mi frater cantus deinde sis velim tuo, ut dicunt, damno, et caue ei quicquam credas, in quo tibi non velis

damnum aliquod accedere. De eo satis. Literae tuae quas ad me nuper dederas, mirificam attulerunt mihi laetitiam. Nam ex eis illud intellexi, quod me scire magnopere mea intererat. Cognoui semper et nunc quoque cognosco eam singularem humanitatem, quam in hanc usque horam a pueritia integram erga me conseruasti, pro qua ut hactenus, ita magis in posterum habebis me tibi deuinctissimum; verum cum res meae sint nunc in acie nouaculae, et tuae humanitatis, officii et laboris non minimum indigeam, fac reperiam te talem, quem semper reperturam sum confisus. Quale sit meum, de quo admoniturus sim, negotium, intelliges nunc aliqua ex meo Joanne. Apertius tamen postea ex meis literis, quas ad te daturus sum, si Joannem bonis auibis remiseris. Vale. Ex Augusta II. Nouembris, MDXXX.

Ad Laurencium Praepositum Albensem.

Cupidissimum te esse scio rerum nouarum, earum praesertim, quae utilitati reipublicae christianae aliquid sunt con-
ducturae; hanc ob causam, putavi mei esse officii, te certum reddere hiis de rebus, quae hic agantur. Audiuisse te antea credo ex multorum tuorum literis, satis diu hic per caesarem Carolum, regem Ferdinandum, caeterosque principes imperii, duabus de rebus tractatum esse: de bello contra Turcos inferendo, et de reformando uniendoque schismate, quod in religione christiana est ortum; utrisque ita (quod foelix faustumque sit) est prouisum rebus, ut arbitrer omnes bonos, ea quae caesar, rex et caeteri principes concluderunt, aequi bonique consulturos. Admonebat primum caesar pro sua in religionem nostram pietate, ut est princeps christianissimus, animoque ad religionem colendam propensissimo, admonebat inquam, principes imperii, ut instituta primum sanctorum, religionem veterem nostram, quam maiores nostri a mille vel pluribus annis sacrosancte obseruarunt, pluris facerent, quam nouas has aliquorum neoteriorum virorum nescio quas professiones, et a doctrina institutisque maiorum non aberrarent, sed ea sanctissime colerent, obseruarent et venerarentur. Multis

autem et quidem omni pietate, humanitate et beneuolentia plenius verbis ad haec principes ipsos fuit exhortatus, inter quos duo fuere vel tres ad summum, aliquot praeterea ciuitates: ut Nuringa, Argentina, Ulma, Francfordia et pleraeque aliae, quae tam piam non admitterent exhortationem; principes ipsi qui contrarii fuerunt, Joannes Dux Saxoniae cum filio, Lanthgrauus Hessianae et Georgius Marchio Brandenburgensis erant, qui non expectato fine contentus, partim nescio, partim annuente caesare, unus post alium discesserunt. Quorum discessu ciuitates non parum confirmatae sunt in sua pertinacia. Caesar dum ita per eosdem principes rem agi vidisset, etsi mirum in modum, ut debuit, fuerat conturbatus, et omnia quaeque extrema, pro rectificando hoc fidei schismate pati intra se deliberauerat: maluit tamen hanc, quaecunque esset rectificationem aliquantisper differre, quam expeditioni, quae contra Turcas parabatur, aliquid inferre turbationis. Ea enim quam necessaria esset, Turca monarchiam totius orbis machinante et quam maximos, quin res contra tam potentem hostem agi deberet, exposceret apparatus, iamdudum animo conceperat. Quamobrem negotium fidei ad futurum prorogauit concilium, ut in eo, quod quantocius fieri per communem expeditionem posset, cogeretur, omnium votis postea concluderetur, quo in statu, ordine et constitutione res christiana permanere deberet. De expeditione vero Turcica conclusum est, ut principes imperii quadraginta milia equitum mitterent; caesar, rex et alii principes tantum et ipsi numerum darent. Ea tamen lege imperiales dictas copias polliciti sunt, si usque ad concilium generale pax in Germania servata erit, et ab omni belli terrore interea erunt securi: in eaque re caesaris literis et promissione assecrabantur. Quod caesarem facturum arbitramur, ut enim est natura ad pacem reique publicae tranquillitatem, concordiam et quietem natus, ita omnia ultro videbitur factururus, quod facere possit et quod honor et dignitas ipsius feret. Itaque facturum esse existimo, ut optatam, quam diu maximis votis molitum sumus, expeditionem contra Turcos simus habituri. Et tantam, quae illorum potentiae et viribus, toto terrarum orbi formidolosis facile sufficiat. Non deerit nobis Dei quoque optimi,

maximi, cuius iram in populum suum, propter scelera nostra immissam deprecari debemus, auxilium singulare. Quo freti ac industria, virtute et opera principis nostri, tum viribus non imperialibus modo, sed etiam aliorum principum christiano-
rum arbitror propediem futurum, ut Turcarum tyrannidem simus propulsaturi, et respublica christiana, quae tot annis indicibilibus malis est pene obruta, suum florem, decus et gloriam sit recuperatura. Vale et me ama. Ex Augusta III. Nouembris Anno MDXXX.

Ad Joannem Stomberium.

Venit ad nos hodie nuncius certissimus, qui retulit Wilhelmum a Rogendorff capitaneum exercitus regii in Hungariam missi, factis cum Paulo Strigoniensi Archiepiscopo aliquibus pacis conditionibus, Strigonium in ditionem suam XXVII. huius mensis recepis-
se; imposuisse in arcem praesidium Hispanicum quattuor vel quinque vexillorum. Qua re istic confecta, cum copiis regii omnibus Budam versus descendisse, Joannem vero Wayuodam audita Strigoniensi deditione Buda aufugisse, tormenta-
que quindecim, quae in arce erant secum aduexisse. Credo ipsum Rogendorff auxilio Dei optimi, maximi, in hunc diem ipsius quoque arcis Budensis potitum esse. Haec volui tibi significare, ut quid nunc in Hungaria gereretur scires. Vale et scribe ad me frequenter. Ex Augusta. quinta Nouembris Anno MDXXX.

Ad Eundem.

Ferdinandus rex dominus meus, dum hodie assideret mensae in prandio, dixit mihi, venisse nuncium, affirmantem vigesima septima octobris mensis praeteriti Strigoniensem arcem traditam in ditionem suam; decima vero nona eiusdem mensis turrin illam, quae ad ripam est Danubii, quam aquaticam vocant, et arcem Wissegradiensem nostros consequutos fuisse, et eodem die castra posuisse in planitie campi Wissegradiensis, protensi Budam versus. Joannem vero de

de Zapolya in eum diem adhuc Budae fuisse. Quid ab eo die a nostris tentatum sit, nondum scimus. Credo nullam rem illos esse remoratos, quin recta Budam sint profecti. Deus fortunet foelicitetque eorum progressum et conatus, ut tandem post tot patriae nostrae clades, nostrasque calamitates et aerumnas maximas, si non optata, saltem aliqua frui pace possimus. Ex Augusta nona Nouembris Anno MDXXX.

Ad Jovium Amicum.

Quid caussae fuerit quod Nitria hactenus praelatum suum non habuerit, hoc primum die sole clarius intellexi. Seis nominatissimum illud Beati Sorardi sepulchrum, in quo ossa huius beatique Viti (sic! loco Benedicti) erant recondita, fuisse Nitriae; illud videre ut videor, tu ipse vidisti, dum aliquando Nitriam eras inuitatus, amicitiae cum Episcopo ineundae causa, non videbis posthac neque ibi, neque alibi monumentum hoc praeclarissimum; ut hoc diuorum ossa hactenus conseruauit, sic deinceps homines viui in visceribus suis idem conseruabunt. Si videtur tibi impossibile, ut viui sepulchra mortuorum recondant in sua viscera, Vienneenses incudes monetariae testimonium huius rei tibi praebebunt non vulgare; nihil iam obstabit hoc sepulchro in monestes conflato, quin Nitria episcopum suum habeat. Utinam bonis res nostra procedat auius, vereor ne Deus irascatur nobis saeuus quam hactenus. Nollem esse vates aduersus, sed formidandum procul dubio est, ni Deus ex singulari sua clementia nos a malis custodierit, ne propter sacrilegium aliquid nobis aduersi contingat. Ex Augusta X. Nouembris MDXXX.

*Ad Michaelem Utriusque Juris Doctorem, Praepositum
Colocensem.*

Volui tecum communicare, quae nunc habeo laeta foeliciaque. Venit hodie nuncius, antequam mane ingrederemur templum Beatae Virginis Mariae sacrum audituri, adferens Regi: Wilhelmum a Rogendorff ducem exercitus Hungarici ultima octobris praeteriti victualia, quae Joannes comes Sec-

pusiensis ad arcem Budensem nauibus inferri parabat, interceptisse occupasseque, ac Budam obsidione cinxisse. Joannem Scepusiensem cum Ludouico Griti, notho ducis Venetiarum in arcem inclusum, eundemque ipsum Wilhelmum a Rogendorff praemium proposuisse decem millia ducatorum, quicumque Joannem viuum ad manus suas duceret, qui mortuum mille. Eodem die quo Buda est obsessa, magna pars muri ciuitatis tormentis demolita fuerat. Utinam Deus optimus, maximus iam calamitatis et tam diuturnae interneccionis miserae nostrae nationis Hungaricae misereatur. Haec te scire volui. Vale. Ex Augusta XI. Nouemb. MDXXX.

Ad Eundem.

Dum essemus in summa expectatione rerum nouarum, quae ex Buda afferentur rumore publico, qui veritatem aliquando complectitur, audiuius Wilhelmum a Rogendorff, capitaneum regium, nec dies nec noctes praetermittere, quin sit diligentissimus et sollicitus in oppugnatione Budensi. Multos ex civitate ad nostros transfugere obsessos, inedia pene exhaustos; inter quos dicitur Blasius mercator, qui huius anni Budae est iudex, ad castra nostra venisse, relictis in civitate uxore, liberis et fratribus suis; qui omnem civitatis illius et eorum qui obsessi sunt defectum penuriamque victualium nostris exposuit. Qua re nostri intellecta acrius et diligentius instant, ut quamprimum civitate illa primum, deinde arce potiantur. Quid tamen futurum sit, Deus solus scit. Speramus bona omnia laetaque et foelicia. Si quid audiuerimus, faciam, ut scias. Nam licet sis Budae propinquior quam nos, plerumque tamen contigit, ut postae citius ad regem veniant cum rebus nouis, quam vos eas intelligere possitis. Tamen curae tu quoque habeas rogo me certiore facere de hiis, quae intellexeris. Mirari non satis possum quid sentiat, et quid sibi velit, quantumque sibi arroget praepositus noster Albensis, plurimas iam ad eum literas dedi, ut eum qui natura est insolens, in amicitia retinerem. Ad quas omnes non pluribus hactenus respondit, quam unicis saltem literulis, hiisque quam

breuissimis; et hiis quoque non satisfacit meae dignitati et honori. Nam rex dignatur mihi titulum honorificum non meis meritis, sed sua ex dignitate praescribere suis, quas ad me saepe dat literis. Ipse vero perinde ad me scribit, ac quempiam unum ex minoribus. Si tanta est vel superbia vel arrogantia, vel ne peius dicam malitia plenus, ut honorem alterius consulte reticeat, non ero inscius eum suis armis petere. Scis comicum illum poetam, optimam dedisse artem, qua nobis insultantibus insultare possimus. Eam profecto et etiam aliam omnem ipsius poetae phrasim, quam a puero observaui diligentissime, sum contra illum, tanta superbia elatum, accurate emissurus, par scilicet pari referam, donec eum mordeat. Nec patiar meo honori, quem modeste mihi tribui non dedignor, per eum aliquid derogari. Qualem quisque se in te prestat, talem tu quoque in eum te praestare debes. Haec scito, ut aliquando nacta occasione dum familiariter tecum egerit, possis ei subindicare, satius esse sibi, si humanius, quam consuevit, erga amicos se gerat. Vale scribe ad me frequenter. Ex Augusta XIII. Nouembris MDXXX.

Ad Comitem Joannem a Hadelburg.

Quorsum attineant tuae querelae, quibus iam a multis temporibus apud me es usus non possum non admirari. Nam si omnes temporum praeteritorum rationes, quas tecum suavissime transegi, diligentius mecum reuoluo, nihil certe possum reperire, quod tibi aliquam dedisset occasionem de me conquerendi. Negligens tibi videor in tuis rebus mihi demandatis, negligentiam sane ita accusare poteris meam, si res tuae nullum optatum consecutae sint exitum. At ego ita scio, res tuas nunquam in meliori fuisse statu et conditione, quam nunc sunt. Nec illas potuisse confici a quoque laudabilius et tibi honorificentius, quam a me sunt confectae. An aliorum criminatione moneris? Non est porro tuum, qui singulari semper praeditus fuisti humanitate et prudentia, iniusta aliquorum accusatione moueri: dubitas ne defuisse multos, qui mihi de te praeclara quaeque et honesta praedicanti, multa talia dixerint,

quae non parum contra tuam essent dignitatem. Eorum tamen ego verba minimi feci, et malui tecum in amicitia iamdiu sanctissime culta permanere, quam eorum verbis et mendaciis honestis (sic!) locum dare. Quare negligentia mea, qua me criminarijs, non potest a te merito reprehendi, qui me laudibus afficere debes, quod res tuas curae habuerim singulari. Quam possum tibi maximas gratias habeo, quod res meas cordi habueris, dignus es certe vir, qui ab amicis obserueris, et miris extollaris laudibus. Non es oblitus officii amicitiae, quod iampridem suscepisti. Tuae virtutes et ornamenta ab omnibus, qui tecum necessitudine ac familiaritate sunt iuncti, praedicantur ubique, inter quos habebis me eorum praeconem non taciturnum. Vale et desine de me queri, meque ama. Ex Augusta XV. Nouembris Anno MDXXX.

Ad Ludovicum Ricium.

Scripseram ad te diebus proximis Budam a nostris obsessam esse et acerrime oppugnari. Venit rumor non omnino quidem vanus, quadraginta vel quinquaginta ex nostris militibus in ea oppugnatione cecidisse et duos Hispanorum praefectos; post eum rumorem nihil ad nos allatum est novi. Utinam Deus res nostras bene vertat. Vereor tamen, cum nuncium nullum a tanto tempore certum acceperimus, ne res nostrae durius quam nos opinamur sint processurae; utcumque res cedat, sarcinas nostras et res quas nobiscum habuimus, imposuimus ratibus, quae cum rebus reginae crastina die Lincium versus descendent. Quod si aduenerint aduersiora, quam speraremus noua, res ipsae Lincii consistent, et nostrum istic aduentum praestolabuntur. Nam regina quoque nobiscum una, si viatico promidebimur a caesare die Lunae vel Martis proxima hinc soluet, recta Ratisponam equitatura, ubi consensa nauis adnauigabit Lincium. Ex Lincio, si res (quod Deus longe auertat) eam non retinuerint aduersae, Viennam descendemus, vel ad minus Carneoburgam. Caesar vero et rex Ferdinandus eo ipso die quo nos hinc soluent, profecturi Spiram, deinde Aquisgranum, ubi rex corona regis Romanorum

coronabitur. Haec volui te scire. Vale Augustae Vindelicorum XVI. Nouembris MDXXX.

Ad Erasum.

Tredecimus agitur iam dies mi Erasme, quod nullum e Buda habuerimus nuncium. Mira sane res tam diu nos nihil certi istine, unde omnis nostra pendet salus, accipere potuisse. Audita nuper obsidione Budensi, ex prima oppugnatione certissimam conceperamus spem, nos eo oppido et breui potituros, Joannemque ad manus nostras, una cum caeteris, qui in arcem sunt inclusi, venturum. Nunc longe ab ea spe decidimus. Et non modo non dubitamus nos ista consequuturos, sed veremur propter tantam moram, ne res nostra male in illa obsidione agatur. At inquires Wilhelmus a Rogendorff capitaneus propterea hactenus nihil scripsit, quod expectat negotii finem, ut si res prospere succedat, laetioris aliquid noui inexpectato scribere possit, forte haec est caussa tam diuturni ipsius silentii, sed mallemus omnia siue aduersa, siue prospera in tempore scire, ut in utramlibet partem prouidendum esset, id in tempore curaremus. Si res prospera esset laetaremur, si aduersa cogitaremus, ut viis et remediis quibus fieri posset, omnibus in rebus eis mederemur. Verum utcunque negocium procedat, a Deo, optimo maximo, ex cuius manu omnium mortalium res pendent, est exspectandum. Et si quid laeti prosperique nobis contigerit, illi agendae gratiae; si sinistri, nostrae id culpae tribuendum, qui id mali propter peccata nostra nobis iuste inflixerit. Tu qui inter omnes nostrae aetatis iudicaris, et quidem merito, prudentissimus, fac me reddas certum de hiis rebus, in quibus ad te nuper scripseram. Vale et me habe commendatum. Augustae XVIII. Nouembris Anno Domini MDXXX.

Ad Episcopum Agriensem Cancellarium.

Sollicite hactenus expectauimus exitum huius conuentus imperalis, scireque maximis optauimus votis, quid boni ex eo

sequutum esset, videbamus enim hinc si concordēs futuri essent principum animi, omnem nostram salutem, quietem et liberationem pendere. Si vero dissensionibus res finiretur, procul dubio nobis exitium et perditionem imminere. Ecce autem hodie proclamatum est: caesarem, regem, ceterosque principes imperii venturos ad horam primam post meridianam in praetorium civitatis, et palam ibi praelecturum iri omnia, quae in hoc sex mensium concilio tractatum et deliberatum esset. Expectauimus sollicitē hanc horam statutam; venimus cum Wilaky in curiam regis, ut cum eo in praetorium progredieremur. Rex per posticum elapsus est ad caesarem, nos per taesi longae expectationis praecessimus, venimusque in praetorium, ubi horam fere et dimidiam transegitis confabulationibus, donec caesar et rex, alique aduenirent. Qui tandem ad pulsum horae fere quartum aduenere. Caesar consedit in loco sibi praeparato; ad dextrum latus cardinalis Moguntinus, tum rex noster Ferdinandus, tum oratores Treuerenses et Colonienses, deinde ex ordine omnes praelati imperii. In sinistram vero marchio Joachimus, comites palatini circa Rhenum, et Joannes duces (sic) Saxoniae, electorum oratores, deinde omnes ordinatim duces et principes seculares imperii. Antequam tamen consedisent, marchio Joachimus non multis verba fecit ad caesarem, principes omnes venisse inquit, ad conuentum per caesarem indictum, et de rebus omnibus, quas caesar proposuisset eis, tractasse et conclusisse; eaque omnia in articulis redegisse, propterea si liberet caesari, illa curarent perlegenda. Caesaris nomine Fridericus dux Bauariae, comes palatinus Rheni respondit. Caesari optime placere ut ea, quae tractata fuissent et deliberata, palam perlegerentur. Tum considentibus omnibus, eo quo proposui ordine, factoque silentio, secretarius cardinalis Moguntini legere articulos cepit. Quorum lectio a quarta hora ad sextam fere, vel parum ultra durauit. In quibus multa sunt de religione, de variis nostrae tempestatis schismatis, de bello contra Turcas inferendo, de capitaneis, de neruis belli, de spoliatione ecclesiarum, et de aliis quamplurimis rebus, multis verbis copiosissimeque perscripta. Quae opus non fuit me tibi omnia literis nota facere, ne modum literarum excedere viderer, ob eam

maxime rem, quod caesar pollicitus sit, ea omnia curare imprimenda, ut omnibus nota fiant. Quae cum primum typis excudentur, curabo ut illarum copiam habeas. Vale et me ut soles ama. Augustae Vindelicorum XX. Nouembris MDXXX.

Ad Joannem Comitem Ferentinum.

Vide quanta sit mi Joannes, curialium miseria et animi inquietudo. Finito hoc imperiali conuentu caesar et rex parabant hinc abire. Curiales ab aliquot mensibus insoluti, non parum tremere murmurisque rem agere ceperunt, quod aliquibus nihil daretur solutionis, aliquibus parum; regina quoque mea Maria post multas peregrinationes, quas amisso marito suo rege Ludouico, domino meo clementissimo, confecit, ea venerat huc sub spe, ut a fratribus suis, caesare et rege, eius quietis et prouisionis cura haberetur. Qui et procul dubio id diligenter fecissent, ni ipsorum quoque per id tempus non parua esset necessitas. Quam non modice sua fefellit opinio. Nam non omnino ea quae voluit est exequuta. Itaque cum pecunias et viaticum expectaremus, dictum est, non posse illud nobis praeberi; dii boni quantum exacerbat sumus. Attamen cogemur ad tempus aliquot habere patientiam. Ego statui reginam sequi pro nostra in eam consueta fide, et in aduersis penes eam ferendis integritate, quoquo versum profectura sit, siue habituri essemus ab ea viaticum siue non. Nolo enim is esse, qui illam in suis necessitatibus sim derelicturus, posteaquam illi in prosperis fuerim addictus. Quid postea facturi simus, curabimus ut scias. Ex Augusta XXII. Nouemb. MDXXX.

Ad Joannem Comitem Ferentinum.

Dum essemus admodum solliciti de viatico nobis comparando, ut hospitibus nostris solutis, possemus domum cum regina in Austriam reuerti, ecce regina nescio, qua sua necessitate, exsolui nobis iussit, quattuor praeteritorum men-

sium stipendia. Sic laeti praeparauimus nos itineri, ut cras hinc soluamus. Vale. Ex Augusta XXIII. Nouembris Anno Domini MDXXX.

Ad Eundem.

Venimus magnis certe affecti laboribus et lassitudine, trium dierum equitatione ex Augusta huc Ratisponam. Gaudium erat ingens nostrum nos liberatos ab Augustensi molestia et rerum omnium necessitate. Sed interim non parum tristabamur, parum nobis superesse viatici, ex eo quod nobis datum erat Augustae. Quid enim precor magni superesse, persolutis hospitibus ibi nostris, hominibus licet, ut ipsi iactant, euangelicis, sed plusquam pharisaicis, poterat. Remorati igitur hic hunc unum diem sumus, ut nauigia conduceremus ad equos et res nostras deuehendas. Cras Deo auspice commitemus nos nauigationi, et recta nauigabimus Lincium; haec volui te scire, ut intelligeres quid ageremus. Vale. Ex Ratispona XXVII. Nouembris MDXXX.

Ad Joannem Rofferium.

Ut scias itineris nostri rationem, volo te non ignorare ex Ratispona XXVIII. huius mensis venisse ad noctem Straunbingam, ex Straunbinga deinde ad Fylshoffen. Ex ea ciuitate tricesima mensis huius die per Patauium adnauigauimus usque ad Villyring monasterium, distans supra Lincium uno miliari. Ego vero in scaphiolo piscatorio ad multam noctem descendi Lincium, non sine periculo nocturnae nauigationis. Quae nauigatio et laboriosa fuit et longa. Nam Lincium abest a Fylshoffen, sedecim magnis sanc miliaribus, quae etiam aestiuo tempore conficere satis esset, nedum brumali; parendum tamen fuit voluntati reginae. Quae eo tenebatur desiderio venationis, ut parum existimauerit, tantum sufferre uno die laborem, modo voti sui compos fieret, et ad locum venationi aptum peruenire posset. Vale. Ex Lincio ultima Nouembris MDXXX.

Ad Eundem.

Scio te esse valde sollicitum pro nostra iam vetere amicitia, quid rerum agamus, et ubi simus gentium. Nudiustertius tibi perscripseram, qua nauigatione perucnerimus ad Lincium, magna certe et laboriosa. Ex quibus meis literis te sane cognouisse arbitror, qua curiales teneantur anxietate et sollicitudine, dum aliorum nutus et voluntates observare cogantur; cuius rei caussa bene tuis rebus est consultum, qui molestias curialium in omnibus rerum tuarum progressibus vitare curaueris, ut te domi continere volueris; hoc sane meum quoque esset propositum, si quem mihi fata statum quietum concederent. Non sum nescius, multos me ab hac cogitatione auertere velle, et optare ut eorum rebus in curia inservire deberem. Sed multum profecto eos sua voluntas fallat, faciam enim quod e re mea fore cognouero, et quid deliberaturus sim, faciam te postea certiore. Ultima Nouembris ut tibi antea scripsi, peruenimus ad Lincium; prima die Decembris toto istic die quieuius; hoc primum die commisimus nos rursus nauigationi, venimusque ad horam secundam postmeridianam ad Grayn, Julii comitis de Hardeck oppidum; nauigare ulterius poteramus, sed ex composito hic residere volumus. Nam rupes est utrinque ex Danubio non longe infra oppidum ita enata, ut inter duos veluti scopulos, via quadam perangusta aqua non sine magno murmure defluat, qua via unica nauis deferri potest. Quae si illam non teneat, nautaue sit ignarus nauigationis, nauis facile impingi scopulis poterit, nauigantesque naufragium plerumque patiuntur. Noluit igitur regina loco hinc periculoso ad noctem non tantum se, quae animosior est caeteris et cordatior, quantum caeteras suas virgines et familiam committere; neque crastino die se committet. Praemissis enim nauibus ipsa nobiscum una in ripa Danubii, dum alii pertranseant, Danubii hunc locum periculosum praeterequitabit. Vale. Ex Grayn secunda Decembris MDXXX.

Ad Thomam Episcopum Agriensem.

Venimus nudiustertius ad hanc civitatem, in qua tantisper consistere decreuimus, dum aliquid certi, quid Budae agatur, intelligere poterimus; heri venerat rumor publicus et arcem et civitatem Budensem captam esse a nostris. Joannem Vayuodam cum Gritti et aliis suis sequacibus venisse ad manus nostrorum, dum ex arce aufugere molirentur. Mirum quantam omnibus is rumor laetitiam attulerat. Regina quae pacis et quietis futurae est cupidissima, misit mox ad monasterium, huic ciuitati propinquum, cuius abbas dicebatur pridie eius diei venisse Vienna, et ex quo rumor iste ferebatur, cepisse principium, ut interrogaretur, quid certi hac de re haberet. Rediit nuncius, qui vanum esse rumorem affirmavit. Expectamus in horas reditum alterius nuncii, quem Viennam hac eadem de re misimus. Qui si aliquid certi et boni attulerit, illico descendimus Carneamburgam, tum Pruck, deinde ad Owar; sin aduersi habebimus quippiam vel residebimus hic usque ad lactiora noua, vel ibimus Znoinam. Vale et me ama. Ex Cremps V. Decemb. 1530.

Ad Eundem.

Credo te Reuerende Praesul, audivissime expectare si quid rerum de rege, ipsiusque in imperio coronatione, intelligere posses. Ego hiis de rebus nihil certi tibi scribere possum, qui nunc absum ab illius curia, iam duodecim vel circiter diem. Non arbitror Franciscum Ujlaky, tui nominis studiosissimum tam esse negligentem, ut haec te nescire patiatnr. De apparatibus contra Turcas nihil audio adhuc fieri. Quatuor ex principibus imperii electi sunt expeditionis vel potius apparatus Turcici praefecti: Joannes Dux Saxoniae, Archiepiscopus et Cardinalis Salzpurgensis, Wilhelmus Dux Bauariae, Dux de Franspergk; hiis commissum est, ut exploratores habeant fidissimos, qui de Turcorum futuro aduentu eos certiores faciant, intereaque pecuniam illam promissam, quae ad conscribenda quadraginta millia peditum et octo equitum,

erit necessaria, ex imperio colligant, ut adueniente vere, si Turca se mouerit, possint eas gentium copias, sine mora expedire. Capitaneus autem huius expeditionis generalis electus fuit dux Bauariae Fridericus, comes Palatinus Rheni. Is Fridericus antequam caesar se ex Augusta moueret, contulerat se domum. Et dum Ratisponae proximis diebus essemus, miserat reginae dono aprum pinquissimum. Qui post caesarem rursus Spiram celeri itinere proficisci parabat. Cum igitur ipse ad caesarem vadat capitaneus huius expeditionis, unde satis longo tempore vix reuerti possit, et etiam alioquin per praedictos quattuor viros, nullam exactionem fieri videamus, subdubius sum, hanc expeditionem praeparari. Nam ubicumque iter fecimus, siue per ciuitates liberas, siue per dominorum germanorum bona, nullibi de hac solutione pecuniaria aliquid audiuius. Imo dum illius aliquando itinerando fecimus mentionem, responderunt se nihil de hiis etiam rumore ipso audiuisset; sed fortasse tam cito non potuit fieri, ut pro hac solutione in omnem partem scriberetur. Tamen si tempus illud considero, quo Turca se mouere consueuerit, dum aliquam molitur expeditionem, breuissimum certe nobis residuum esse temporis animaduerto, quo nos tanti hosti obuiam praeparemus. Nam si hostis venire voluerit, committet se itineri procul dubio in fine Martii, vel principio Aprilis. Nos vero vix tres menses ad apparatus habemus integros. Infra hos si velimus illi occurrere paratos nos esse oportet. Quare non satis cogitare possum, quo nam pacto tam breui tempore sufficiant illi quattuor viri et ad exactionem pecuniarum et ad conscribendos milites et ad alias necessitates, quae ad usum spectant bellicum praeparandos. Opus igitur est vel festinantissime haec omnia illos exequi, vel Turcus sine ullo hoste sibi obuio, libere usque ad superiores Austriae partes ascendere poterit. Nam si venire voluerit, hoc certe itineris, antequam nos nostras vires moueamus, facile conficiet, haec ego timeo et utinam fulso timeam. Deus veritat rem nostram in bonam partem. Vale. Ex Cremps V. Decemb. 1530.

Ad Michaellem Comitem.

Quid tibi rebus nostris scribam nescio. Tam varia atque dubia ad nos quotidie afferuntur noua, ut nemo sit, qui certi aliquid scribere possit. Nunc concepimus spem ex nunciis, qui Vienna veniunt, certam, fore propediem, ut Buda potiti, et hostibus in ditionem nostram propter inediam, quam pati dicuntur, redactis, pacem diu summis omnium votis expetitam, simus consequuturi. Nunc Turcarum aduentu adeo terremur, ut prope res nostras desperemus. Venit huc triduo ad reginam ex Vienna nuncius cum literis locumtenentis, qui certo attulit Mechmetbecum Turcam praefectum arcis Nandor Albae cum quinque millibus equitum et centum nasadis (quae nauculae sunt), non longe a Buda consedisse, velleque Joanni et omnibus qui in arce sunt suppetias ferre, et eos ab obsidione, quam iam quadraginta dies patiuntur, utcumque fieri a se possit, liberare. Id autem hoc consilio facere ut dicitur cogitat, ut nostros qui Budam obsident, imparatos inuadat, eodemque ipso tempore ex ciuitate quoque ipsa erumpant, ut utrinque nostris terror iniiciatur. Nostri dicuntur esse vigilantes et licet pauci, tamen magno animo cogitant rursus dies ac noctes stratagemate contra illos uti; ut dum Mechmetbecum aduenire senserint, illi partem copiarum, quas cum nostris equitibus leuis armaturae usque ad XVI millia habere dicuntur, mittant obuiam, reliqua parte tamen in obsidione relicta, ne illis manum conserentibus ciuitatenses et arcenses erumpere, et nostros rem cum hostibus habentes intercipere possint; optimum sane consilium. Nam hoc modo futurum esse arbitror, ut unam exercitus nostri partem exiguis Mechmethbeti copiis sufficere putem, et alteram rursus satis futuram potentem, ad ciuitatenses intra muros continendos. Ad haec non deerit prudentia Rogendorffii, insignis certe et praestantissimi in re militari viri, qui multa iam a pueritia et vidit et expertus est; cogitabit, mihi crede, omnibus modis, ut hostibus nostris superiores sint euasuri. Valentinus Theurek, Bakhyth, Ludovicos Pekry et alii, qui artes et mores in bello gerendo Turcicos optime a teneris annis nouerunt, quod in Rogendorffio in re cum Turcis gerenda deerit, cumulatissime supplebunt, et

ubi ille admonendus est alicuius rei, admonebunt, infracto enim animo sunt hii, ut quemlibet eorum cum bonis belli ducibus conferre audeam. Quibus ex rebus non paruum habeo spem, Deum opt. max. res nostras felicitaturum, miserturumque nostrae diuturnae calamitatis, et nos ex illius gratia optatam pacem consequuturos. Pater ut dicitur filium, quem amat, castigat; sic pater noster coelestis, a quo et esse et vivere cepimus, per cuius sanguinem regenerati in novum sumus hominem, nos satis diu iam ob scelera nostra, quae maxima sunt emendavit, amat enim nos et non patietur perire. Et iam misertus nostri reducit in sui cognitionem, vel observationem, ut sanctam iuxta ipsius voluntatem agentes vitam, consequi possimus et hanc pacem temporariam et illam aeternam, cuius nullus unquam erit finis. Vale, et me ama. Ex Cremps X. Decembris MDXXX.

Ad Joannem Zalay Comitem Posoniensem.

Non possum sine lachrimis ad te hac de re scribere. Dum enim veterem illam fratris nostri communis Stephani Maylath suauem familiaritatem reuoco in animum, lachrimae subito erumpunt, et miseret me ultra, quam dici potest, eius sortis ac calamitatis. Erat vir in amicos suavis, comis, humanus et liberalis. Regi nostro fideliter seruebat, omnemque suam et facultatem, et vitam nihili faciebat, ut regi commode et fideliter servire posset. Et quae res alia cum ad hoc coniecit periculum, quam fidelitas regi seruanda? Quid facilius facere poterat, si regis res ei cordi non essent, quam ut intra muros Cibinienses se contineret? ut illi alii amici nostri. Sed regis nostri negotia, quae totis curabat viribus, et fidelitas, quam regi debebat, compulit eum ad regionem Transalpinam, unde regis subditus Vayuoda expulsus erat cum parua manu proficisci, ut Vayuodam ipsum non tam propter necessitudinem, quam cum eo inierat, quam ut regi illam prouinciam redderet penitus adstrictam, in sedem suam collocaret. Interceptus est igitur a Turcis, et a multis hostibus cum suis, quas habebat exiguis copiis oppressus, in manus incidit Turca-

rum; dicitur postea quam captus esset a Turcis fuisse ductus sub arcem Fogaras, et frater suus, quem in ea arce loco sui reliquerat admonitus, ut si fratrem vivere vellet, arcem illam dederet, ille pluris fecit regni illius salutem, quae in illius arcis permansione pendet non minima, quam sui fratris vitam; noluitque arcem dedere, sic ille ductus est in captivitatem. Vale. Ex Cremps 10-a Decembris 1530.

Ad Franciscum Revay.

Scis vetus esse, fumum patrium igne alieno esse luculentior. Amor patriae, etsi iam aerumnis plenae, me monuit, ut domum fere reuerterer, tum amicorum magna et arctissima familiaritas. Quibus in deliciis versati Augustae fuimus, nemo melius quam tu vidisti, cum aliquot diebus nobiscum una isthic esses. Pecuniae licet non admodum nobis abundabant; usi tamen sumus quoquo modo fieri potuit in summa quiete et voluptate. Quare non erat, cur me deliciae domesticae domum inde raperent, si voluptatis et oculi rationem aliquam habuissem. Sed, ut dixi, amor et patriae et amicorum, quorum in numero es tu imprimis, coëgit, ut tandem vos reuiserem. Si quid igitur est, in quo tibi gratificari possum, non paciar meam a te operam et studium desiderari, modo intelligam, quid me facere velis. Vale, et me ama. Ex Cremps 10. Decembris Anno 1530.

Ad Kalnay Archidiaconum Transilvaniensem.

Multis rebus usui esse mihi potes mi Kalnay, si tuam mihi operam et familiaritatem denegare nolueris. Scis magnam inter nos ab ineunte aetate intercessisse necessitudinem, tum aetate pari, tum studiis similibus comparatam; eius ego intercidendae nullam unquam occasionem me praebuisse me-mini; tu quoque ita te mihi semper amicum praestitisti, ut nihil amplius a te expectare potuerim. Fac igitur ut etiam imposterum tali in me sis voluntate et animo, rebusque meis

non sis defuturus; quae quales sint, intelliges apertius ab hoc meo homine, qui praesentes tibi reddet, quem habe commendatum. Ex Cremps 10. Decembris Anno 1530.

Ad Secretarium Regis Bohemum.

Misera certa hominis conditio; quid cuique infortunii et casuum eveniat, nemo scire potest. Momentum ipsum fert homini aliquid, quod antea vix putaras, vel aliquando, vel tam cito posse contingere. Non immerito Saluator noster hominem vigilem esse mandavit in suo Evangelio omni temporis puncto. Nescientem quippe quando mors veluti fur venturus sit; quod Saluatoris nostri praeceptum: si quis semper prae oculis habuerit, quicumque homini casus accidat, sperandum est eum non periturum; hostem enim superuenientem, mortem scilicet, quam nullus vitare potest mortalium, vigil et paratus accipiet. Scis cur haec tibi scripserim? Cum ad hanc civitatem venissemus, et ad hospicium meum, quod est et amplum satis et honestum, divertissem: forte eo ipso die cuiusdam Apothecarii puer, qui in posteriore domus parte hospitabatur, peste interierat; quem nemine sciente clam extulit. Mors huius nemini ex meis fuit nota, imo ne hospiti quidem domus; sic inscientes diversabamur in medio pestis. Tribus deinde post diebus sacellanus meus stabat in solario domus, forte uxor Apothecarii maesta praeteribat; sacellanus meus interrogans eam, quid rei esset, et an aegrotaret, quod tam esset pallida? Illa reticere suspirando dolorem internum non potuit, sed quidquid, inquit, tibi dicam, sum admodum molesta super filiae meae et servi alterius aegrotatione, qui hanc forte noctem non euadet, sed morietur; sacellanus percunctatus genus infirmitatis, illa se non posse ulterius dissimulare, pestis, inquit, eos oppressit, et magno, inquit, supra quam dici potest maerore conficior casu filiae meae, timeo enim ne moriatur. Nam hac nocte servus ipse, ni Deus ei auxilietur, procul dubio morietur; quia et antequam ad hanc domum dominus tuus venisset, unum ex meis extuli. Haec sacellanus meus ad me iam die declinante detulit; ego mox accepta veste egressus sum

domum et in alio hospicio eam peregi noctem; ab eo die in alia dego domo, partemque rerum mearum ex illa contagiosa domo feci efferri, partem, quae non admodum curavi ibi reliqui; sic frater optime, ex medio pestis ex Dei auxilio cum meis evasi. Nescio quid de me, aut meis, quod Deus optimus maximus longe ex sua gratia auertat, adhuc fieri potest. Contrahere enim vel ego, vel mei aliquid contagii in domo illa pestilenti potuerunt. Vale, et me ama. Ex Cremps 11-a Decembris 1530.

Thomas Episcopus Agriensis Nicolao Olao S.

Multum mihi in malis attulerunt solacii litterae vestrae, quibus scribitis maiestatem reginalem Hungariae nostrae appropinquare. Quas habeo res novas, partim ex meis, partim ex amicorum ad me litteris intelliget, maiestas sua, et vobiscum, ut arbitror, communicabit. Exercitus regius haeret adhuc in obsidione Budensi diucius omnino, quam quisquam mortalium sibi persuadere potuisset. Deus, ut spero, hanc nostram sollicitudinem, et labores diuturnos felici aliquo rerum exitu compensabit. Sacerdos vester una cum exercitu hinc est profectus. Dedi ei quascunque voluit litteras, commendavi Choron nostro, et amicis omnibus; nec dubito, quin res vestras bene, et ex vestra utilitate administret. Bene valete. Posonii XII. Decembris 1530.

Ad Michaellem Comitem.

Propter eam familiaritem quam ab ineunte aetate nostra tecum coluimus sanctissime, facere non possum, quin tecum, quae ad me nova afferantur communicem. Regina mea in Chyrendorff dat operam venationi sibi naturaeque suae iucundissimae. Ad quam heri, ad multam noctem, locumtenens regius Vienensis misit nuncium cum litteris. Quae postea hodie ad me sunt missae, in quibus significavit Mechmethbecum infra Budam cum tribus equitum levis armaturae milibus et centum nazadis hiis diebus fuisse. Turcas, qui in

nazadis erant, et eos etiam qui in rippa Danubii, iaculatos ex quattuor tormentis aeneis campestribus, quae secum attulerant, in nostram classem nihil tamen fecisse damni. Capitaneum autem regium Wilhelmum a Rogendorff audito Turcarum aduentu, ex omnibus fere militum Budam obsidentium stationibus, aliquam partem euocasse, sed ita ut integrum castrorum numerum sub Buda reliquerit, hosque euocatos, qui ad centum et quinquaginta equitum cataphrattorum, peditum sex millia, huzaronum mille fuissent, misisse Turcis obuiam. Ex hiis peditibus quadringenti forte vino, ut mos est Germanorum, perfusi, et ordinem suum relinquentes, contulerant se in villam Pestho propinquam. Qui a Turcis isthic reperti, turpiter sunt profligati. Ex quibus trecenti interfecti, centum residui abducti in castra Turcarum, ibique pecudum more ense trucidati. Nostri autem qui obuiam Turcis iuerant, coacti sunt rursus ad oppugnationem Budensem reuerti. Nam Turci in fugam conuersi, eos expectare noluerunt. Wilhelmus a Rogendorff eius est propositi, ut cuniculis factis, heri aut hodie, aut ad summum cras Budam inuerti faciat, et facta muri ruina, mox milites ad inuadendam civitatem undique emittat, ut vel hac via civitate potiatur. Dicitur Turcus quidam ex civitate propter famem clam ad nostros venisse, qui affirmavit, tantam esse intus victualium paucitatem, ut pugillum panis in quemlibet virum singulo die diuidatur. Hungari vero et Turcae vescantur carnibus equinis, constituisse autem obsessos concordibus animis, ut si ad triduum commeatus aliunde eis inferre non possint, mox erumpant armati, et ad mortem usque quisque pugnet, pugnaesque vel euadant vel moriantur, hoc eorum consilium ex ipso transfuga, et ex aliis etiam captiuis nostris iam optime est cognitum, curant igitur nostri se huic obsessorum proposito instruere. Quid iam istic factum sit, vel adhuc fiat, hoc biduo aut triduo ad summum audiemus. Qua de re si quid certi habuero, faciam te rursus certiores. Vale. Ex Cremps XIII. Decembris MDXXX.

Ad Eundem.

Nihil sane aliud rerum hoc triduo audiimus, quam quod tibi proximis litteris nostris praescriptissimus. Miror cur tam tarde ad nos res gestae perferantur. Arbitor non parum esse nostris Budae laboris et periculi, ut civitate et arce potiantur; adversariis intus, dum spirabunt, nostris strenue resistentibus. Neque diu quicquid sit latere nos poterit. Omnino aliquid audiemus hoc biduo. Mallem laeta. Nam taedet iam omnium calamitatis et cursitationis, quas hoc fere biennio non sine et magno incommodo et labore fuimus perpassi. Quicquid audierimus faciam te certiore. Vale. Crempsii 15. Decembris.

Ad Kalnay.

Noli putare mi Kalnay, me quemcumque te habere chariorem. Amorem nostrum mutuum tum vetustas familiaritatis, tum studiorum nostrorum aequalitas inter nos mirum in modum auxit. Noli igitur credere iis, qui tibi persuadere conantur me alio in te esse animo, quam quem ab ineunte aetate multis in rebus cognouisti, id est sincerum et candidissimum. Qui aliud dixerint, et nescio quae figmenta nunc mihi de te, nunc de me tibi nunciant, mihi crede, curant amicitiam nostram iam diu maximarum sanctissimarumque rerum fundamento inter nos conciliatam, debilitare; et nos, nescio in quae odia, amicitiiis et fraternis consuetudinibus pestifera, intrudere. Quare cautus sis, et talium mendacia, si quae ad te delata fuerint, non admitte rogo: hoc idem ego quoque sum facturus. Vale. Ex Cremps XVI. Decembris MDXXX.

Ad Comitem Paulum.

Mirum certe, nos nihil certi a tanto tempore de Budensium rerum progressu auduisse; pendemus animo, aliquid in horas certi expectantes. Attamen nescio, quid sane rei certae adhuc audire possemus. Dicuntur nostri instare vehementius,

quam quisquam cogitare posset, aliquot vexillorum pedites se terra defodisse sub moenibus ipsis prope portam Sabati. Ex alia parte murum similiter fortissima quati iaculatione. Illos etiam obsessos strenuiter rem suam agere audimus. Sunt inclusi cum Joanne rege Episcopus Zagrabiensis, Czyback electus Varadiensis et multi suae factionis strenui viri. Turci infra Budam ad decem millia esse dicuntur et quotidie cum nostris manus conserere. Quid futurum sit incertum est. Expectamus in horas laeta noua. Vale. Ex Cremps XVIII. Decembris MDXXX.

Ad Paulum Iouium.

Proh pudor, dum aliquid paeclari de nostrorum militum virtutibus audire quotidie expectaremus, aduenerunt tristia, quae mirum in modum nos omnes conturbarunt: discessum est re infecta a Budensi obsidione; regressae classes cum tormentis et aliis instrumentis bellicis Strigonium; sequutus est exercitus et peditum et equitum tam leuis, quam grauis armaturae. Nihil incommodius accidere rebus nostris potuisset. Nam si diutius in obsidione nostri durassent, spes erat omnibus, propter inedia obsessorum, Buda omnino potiremur. Nunc frustra istic consumptis diebus et rebus nostris, quid futurum suspicari possimus, non satis intelligo. Certum quidem est hanc nostrorum discessionem non omnino esse sine ratione. Dicunt enim tantam fuisse temporis tempestatem, omnibus quibus ibi fuerunt diebus, ut vix tres dies habuerint nostri serenos; sed semper aut niuium aut pluuiarum magnam intemperiem. Fuit igitur necessitati parendum; quae quantum attulerit rerum nostrarum iacturam, vix explicari potest. Vale. Cremps XXIII. Decembris MDXXX.

Thomas Episcopus Agriensis Nicolao Olao S.

Res nouas credo Maiestatem reginalem et vos habere multo certiores, quam ad me perferantur; ea, quae penes me sunt, hic bonus vir Joannes sacerdos vester narrabit. Inter

multa, quae desunt, vinum mihi non est, neque enim putabam tamdiu me in hoc carcere Poseniensi futurum, et idcirco de comœatu multorum dierum non prospexi; efficeite rogo apud Maiestatem reginalem, ut Tricesimator det mihi duo vasa vini, quod accedet ad cumulum multorum in me beneficiorum illius Maiestatis. Posenii, 1530.

Idem Nicolao Olao S.

Si Maiestas reginalis, Patrona communis, regnum hoc deseret, quicumque tandem noster futurus sit status, lachrimas (modo non perpetuas) nobis relinquet. Nam etsi regem habeamus optimum, laborabit tamen huius infelicis patriae nostrae libertas, si hac regina et parente carebimus; cur ita mihi videatur, litteris non committam. Consilii mei rationem paucis accipe. Noli reginam relinquere, si abs te contenderit, ut in Belgas secum proficiscaris, imo etiam si magnopere non contendat, comitare eius Maiestatem, labor non erit magnus; ubi eo ventum fuerit uno aut altero mense, quid facto sit opus, ipse statues facillime. Quod ad me attinet, nihil est, quod praesentis aut absentis tui causa nolim facere; sicuti res ipsa docebit, ubi feceris periculum. Bene vale. Posenii XXIII. Januarii 1531.

Ad Emericum Kalnay.

Miraris fortasse et cupis scire, quid caussae fuerit, quod per totum Ianuarium praeteritum nullas neque ad te, neque ad alios meos amicos dederim literas. Nunquam mi Kalnay fui perturbator, quam hiis ipsis diebus, quibus tacui. Omnia mea negocia, quocumque me vertam, video in praecipicio esse. Regina itura est ad Belgas, vocatione Caroli caesaris, cum qua iturus ne sim, an mansurus, nihil est quod magis dubitem. Si proficiscor, timeo nationes non mihi bene notas, regionem nescio quam mihi incognitam. Si manebo, quo me diuertam, nescio. Bona mea omnia direpta sunt et occupata in Hungaria, res in praedam versae. Omnia, ut tu melius scis,

qui propinquior es hostibus quam ego, sunt periculis plena. Nec video tutum esse aliquem locum in patria commorandi. Quid igitur melius sit facto, nescio. Inter duo mala minus est eligendum. Inops nunc sum consilii, quid statuendum sit aut quid fugiendum. Quare si quid mihi dare consilii poteris, rogo subuenias amico. Vale. Ex Cremps II. Februarii MDXXXI.

N. Olai ad Eundem.

Sapientis esse scio, consilium tempori accomodare. Magna iactabatur animus meus, ceu nauis in tempestatibus maris, perturbatione, an eundum mihi in Flandriam cum regina sit, vel in patria cum meis manendum. Res, quid ex utraque parte contingere posset, diligenter mecum versabam. Tandem putavi necessitati esse parendum, et relictis rebus meis omnibus Hungaricis sacellani mei curae et industriae, reginam sum secutus, quamcumque in partem fortuna me detruserit. Cupiebam proximis meis litteris a te intelligere, quid nam consilii mihi dare posses, rebus hisce meis turbatis et sollicitis. Nunc cum ipse mecum statuerim, quid faciam; non est, cur te oneres hac cogitatione. Eam potius curam, quam mihi consilio dando praestiturus nunc esses, impertiare rebus meis, si in Hungaria perseueraturus es, domesticis, et tam consilio quam rebus aliis, quibus opus fuerit, sacellano meo praesto esse non graueris. Nihil hoc gratius facere poteris. Vale. Crempsii V. Februarii MDXXXI.

N. Olai ad Amicum.

Decima huius mensis die commisimus nos ex Cremsio itineri, et celeri certe cursu huc venimus. Tribus enim hoc iter diebus confecimus, et arduum et longum, non solum reginae et puellulis, natura imbecillis, sed etiam viris robustis et ad equitandum aptis. Duae res nobis addebant alas. Altera ut regem, qui Lincii erat, cito videre possemus, altera ut caesaris voluntati, quam ex cubiculario suo accepimus, primo

quoque tempore a regina satisfaceret. Reperimus tamen hic res non minimas, quae nostrum iter remorarentur; imprimis autem curandum erat nobis quam maxime, quonam pacto res reginae Hungaricas in bono statu relinqueremus. Ea enim absente, praesertim si Turca, ut certo ferebatur, Hungariam et Austriam inuaderet, omnia ipsius bona et Hungarica et Austriaca in periculum essent ventura; deinde viatici etiam, ad tam longum iter conquirendi, non parua nobis erat cura. Coacti igitur sumus ad tempus aliquod, donec hiis de rebus cum rege tractaremus, hic immorari. Quamdiu autem haec negotia conficere hic possimus, est incertum. Verum quid futurum sit, et quis sit itineris nostri cursus, faciam te certiore. Vale et fac, ut crebras tuas literas habeam. Ex Lincio XIII. Februarii MDXXXI.

N. Olai ad Joannem Episcopum.

Non sum nescius, quibus semper beneficiis ac ornamentis affeceris eos, qui tui nominis fuerunt obseruantes; et non eos modo, sed etiam qui te saltem nosse cupierunt; huius rei caussa scio, eam stare nunc quoque naturam tuam et consuetudinem, ut omnibus sis ad benefaciendum propensus, et neminem patiaris tuum patrociniū implorantem, quem non admittas, quem non subleues, cui non adsis omni quo possis auxilio. Hiis igitur tuis moribus Praesul Amplissime, haec tua natura et aliis quibus imprimis auctus ornatusque es virtutibus, promeritus es, ut ab omnibus ameris, orneris et summis extollaris laudibus. Non patiari igitur, ut unicus reperiatur, qui praedicare possit, te tui factum esse dissimilem, et te consuetudinis humanae esse oblitum. Jodocus tuus olim necessarius tibi quae maxime charus, etsi non leuiter contra te deliquerit et tuam consuetudinem plurimum offenderit, tamen cum nunc poeniteat se sui delicti, et errore quodam non malicia se quod fecit commisisse confiteatur, non exiguae certae laudis et gloriae tibi accesserit Pater Inclyte, si id factum, qualecumque sit siue errore, siue imperitia commissum, ei condonaris. Fac igitur, ut unius culpa ab insigni tua aliis semper benefaciendi natura, ab optimis tuis,

quibus semper omnibus placuisti, moribus te non abducat. Et si multos tibi aduersantes et aemulos tua virtute, pietate et industria vicisti, te ipsum quoque vince, plusque tribuas aliorum iudicii de te olim fiendis, quam tuis affectibus, ex aliqua nunc praesenti contractis animi commotione. Id si feceris nimirum, amplitudini et gloriae tuae non parum consules. Vale et me ama. Ex Lincio XV. Februarii MDXXXI.

*Arnoldus Oridryus N. Olaho Thesaurario Albensi,
Secretario R. S.*

Si quid mihi unquam in vita votis adblanditum est, Olahe procerum merito laudatissime, profecto hoc unice volupe fuit, summoque gaudio, quod ipse primum vir tantus, deinde tam incredibili rerum omnium notitia praeditus, ad haec eruditus omnibus atque in primis D. Erasmi, orbis certo oraculo impense charus, postremo tot curarum, tempestatum et negotiorum mille undis inuolutus, nihilo secius amiculi et tenuis et nuper nati, non est oblita celsitudinis tuae veneranda humanitas; quin et literis etiam multo facundissimis, iisdemque non fastidiose contractis, sed benigna musarum vena ac diuite dilatatis non te piguit, quasi perblandae nutriculae in morem, adolescens illud recens amicitiae pignus nostrum fouere. Ea nimirum fasciae sunt, ac veteris illi Thesaei noduli, quos non leue eruditorum vulgus, sed minime incogitans consuevit genuinus ille e iudicio proficiscens amicorum candor stringere. Caeterum laudes illas quas Oridryo tribuit Olahus, magnas existimo, sed maioris aestimo. Quis est enim tam fibris corneis, imo ferreis, qui non sibi plaumat ac penitissime permoueatur ἐγκωμιάζοντος τοῦ Ολάου? Gratiam itaque habeo, maximam, maiorem etiam relaturus, quod Dominatio Tua charissima literis Oridryum non sis dedignata. Ubi vero et per pristinum meum paedagogicum licuerit fusius et te dignius, modo quicquam celsitudine tua, tam omnibus modis amplissima, a nostra tenuitate dignum proficisci possit; lepide certe blanditur mihi spes, nihil non esse Olahicae sinceritati gratissimum, quod modo e candidis semper musarum ianuis prodierit.

Bene vale atque ut diutissime is sis, quem cupit animus in te, meus, id quod facis, constanter facies. Deo omnes calamitates committes, humeros etiam in delicatissima aula cruci subiicies. Exilium tuum tam mihi dolet et patriae deliquium, quam unice gaudeam te nauiculae nostrae hactenus satis quassae nauclerum coelitus datum. Angiae XI. Marcii.

Nicolai Olai ad Erasmum Roterodamum Responsio.

Noli mirari mi Erasme, quod ad tuas litteras nuper Augustae mihi redditas in hunc diem non responderim. Nam si cogitaris, quantis iactemur in aulis principum curis, laboribus et occupationibus, et quam incerta sit nostra in uno loco permansio: facile mihi veniam dabis de praeteriti temporis taciturnitate, praesertim si post hoc frequentius ad te scripsero. Scripseras saeculum hoc multa gignere hominum portenta, quae te plerumque in maximam duxerint turbationem; charitatem et humanitatem nunc frigere; simulatas esse amicitias; multosque, quos fidos putaueris amicos, et quibuscum benefeceris, ac a quibus bene merebaris oblitos omnis humanitatis a te turpissime descivisse, et ex amicis factos tibi hostes capitales. Nihil mirum est mi Erasme, si homines hac postrema saeculi aetate cum temporibus mutentur, quamvis bonorum eadem est semper constantia, eadem virtus et in amicos humanitas ac benevolentia. Inveniuntur tamen saepenumero, qui cum temporibus in malam rem turpissime se mutari permittant, quibus antequam id facerent, satius erat vel non nasci vel mori. Non debes igitur talium facilitate moveri, quin potius laeteris te talem esse, in quem etiam hi, quibus fuisti amicus, sint ingrati, et Deus per eos tuam aliis illustrem facere velit pacientiam. De cocleari et fuscinula non est, quod mihi gratias agas. Non muneris loco ea accipe; sed ut mei memineris, dum prandes, caenasque. Apud reginam meam licet satis commendatum te tuae fecerunt virtutes, tamen eo eris commendatior, quo in patriam tuam contendemus, ubi quamvis tu mihi suffragari debebas tamquam ignoto, et in illa prouincia peregrino homini; tamen

quantum in me erit, non patiar, ut meam quoque possis operam desiderare. Cum autem istic constitutus fuero, plus mihi veluti hospiti erit ocii, per quod crebrioribus et litteris et amicitiae officii mutuo uti poterimus. Vale, ut coepisti, me ama. Datum Ratisbonae 25. Martii. 1531.

Thomas Episcopus Agriensis Nicolao Olao S.

Noua, quae in praesentia apud nos sint, ad Serenissimam Dominam reginam perscripsimus; quae quoniam D. V. non dubitamus ex iisdem illis intellecturam, non putauimus hic repetenda esse. In negociis D. V. quicquid praestare potuimus, praestitimus; fuit apud nos his diebus capellanus eiusdem, obtulimus illi omnem operam et auctoritatem nostram; possidet Dergycze et illas possessiones D. V. nostris vicinas. Ut dominus Valentinus Therek remmitteret bona, quae occupauit hactenus, adduci non potuit, apud quem quantum possimus, vel hinc D. V. considerare potest, quod omnes nostras in Simigio possessiones variis exactionibus adeo exhaustis, ut multi aufugere coacti sint; multi ne panem quidem habent ad manducandum: hoc modo tractato toto fere Simigio, Nitriam una cum coniuge, liberis et rebus omnibus se contulit. Reliquit capitaneum in Simigio dominum Joannem Lenghyel; forte apud hunc melius agi de recuperatione bonorum D. V. poterit. Nos nihil omitemus, quod praestare poterimus. Scripsimus ad Serenissimam dominam reginam de arce eius Munkách; est adhuc in manibus seruitorum egregii cuiusdam Pauli Arthandy; instant illis, ac variis artibus apud eos laborant quidam, ut tradant arcem; veremur, ne expugnentur. Nam non sunt divites, et huiusmodi genus hominum facile cedit muneribus. Nos decreuimus laborare, si quo pacto arcem e manibus eorum eruere possimus, sed timemus, ne quum negocium aggressi fuerimus, haerendum nobis sit, si litteras reginalis Maiestatis non habuerimus. Quare si placuerit eius Maiestati, ut laboremus, D. V. efficiat, ut quamprimum nobis litteras mittat, unas credentiales in personam nostram ad ipsos castellanos, et alteras expeditorias hoc

exemplo, quod misimus. Si extorquere arcem e manibus eorum poterimus, mox eius Maiestati significabimus, poterit de eo disponere, prout ei visum fuerit, nobis foret admodum molestum, si in manus hostiles deveniret, quod omnino futurum veremur, si reginalis Maiestas cunctata fuerit negotium praevenire. D. V. feliciter valere optamus. Vesprimii secunda Maii 1531.

Idem Nicolao Olao S.

Scripseramus nuper ex Vesprimio ad D. Vestram, et ad serenissimam reginam de negotio arcis Munkách; miramur, quod nihil rescripserit: nam res festinatione indiget. Quamvis enim illi ipsi castellani adhuc eam habeant, qui antea; tamen per varios mire sollicitantur non solum minis, sed et pollicitationibus, largitionibusque. Qui cum sint pauperes, et conditionis infimae, verendum est, ne tandem expugnentur. Nos quidem continue eos hortamur ac admonemus, ut memores fidelitatis et constantiae, arcem illam serenissimae dominae reginae seruent. Nescimus tamen, quantum nostra opera sine litteris reginalis Maiestatis prodesse possit. Quare D. V. efficiat, ut eius Maiestas litteras scribat ad ipsos Castellanos eo exemplo, quod nuper misimus ad D. V. Nos nec laboris, nec sollicitudinis quicquam omittemus, quo commodis eius Maiestatis inservire possimus. Sed festinatione opus est, ne illi interim artibus aduersariorum seducantur. Induciae annuae confectae sunt, sed parum bene observantur. Nescimus, qui motus in dies audiuntur. Monachus etiam ille Thikonienensis post nostrum a Vesprimio discessum capellanum D. V. cepit ac mulctavit, bonaque D. V. occupavit. Arbitramur ea rursus per Choron nostrum recuperata esse. Nam ut id faceret, ei commiseramus. Abbatiam de Thapoleza nunc unus, nunc alter possidet; tenetur nunc ab illis de Dyosghyer, sed parum defenditur, bona eius dicuntur plurimum esse desolata. Si Cassouiam, quemadmodum constituimus, proficisci poterimus, prouidebimus abbatae illi; prout melius fieri poterit, defensionem nos suscipiemus; caeterum prouentus eius V. D. esse paciemur. De futura concordia nihil adhuc

affirmari potest, si quid intellexerimus, faciemus D. V. certiore. Quae et bene valeat, et subinde nos, servitiaque nostra Serenissimae Dominae reginae humillime commendet. Litteras, quas D. V. missura est, mittat in curiam regiae Maiestatis ad manus domini Francisci Wilaky, praepositi posoniensis, secretarii regiae Maiestatis, qui eas ad nos perferendas curabit.

Nicolai Olai Thesaurarii Albensis ad Amicum Epistola.

Mi frater, scis vetus esse prouerbium: fumum domesticum igne alieno esse luculentior. Utinam id dictum, antequam huc venissem, animo meo inhaesisset; melius et meis et tuis, cuius commoda mihi curae sunt, rebus esset consultum. Sero, ut dicunt, sapiunt Phryges. Si mutare consilium sine mearum rerum detrimento possem, profecto nihil morarer; sed cum plurimae sint rationes, ut subito id me facere non liceat, neque sit possibile. Perferenda est, quaecumque nos maneat fortuna. Nunquam meae me cogitationes fefellissent, neque me in Charybdim immissem, si hortatus amicorum meorum pluris non fecissem, quam meum consilium. Nunc tarde nimirum intelligo cum magno meo et damno et animi perturbatione, quam multum errarim aliorum consilia meis praeferens; utcumque tamen sit, mi frater, patienter omnia fero. Etsi laetos aliquamdiu tecum, et cum aliis nostris amicis communibus pulcherrime obivimus dies, hos quoque tristes solus patienti perferam animo. Si amici mei adessent, facilius omnia etiam acerbiora perferrem, sed cum solus sim, videor tristem agere vitam. Vale. Ex Gandano 21. Maii 1531.

N. Olai Ad Joannem Amicum.

Non possum non probare tuum consilium, qui etsi cum de rationibus rerum communium tractabamus, videbaris non parum aberrare a vero consilio, tamen nunc primum sapuisse videris, et tua prudentia ingenique tua perspicacia omnem nostram sapientiam anteuertisse, ab omnibus iudicatur. Quare

mi Joannes, crede mihi, in mala perturbataque tempora incidimus. Ex quibus vix vel cum magna difficultate exire poterimus. Quid dicam, nescio. Et quid mihi sit consilii penitus ignoro; cum video ista aduersissima tempora, ea quoque quae adhuc superuentura sunt pericula reformidat animus, et quid mihi sit agendum ignoro. Mallem si Deus id ex sua gratia concederet, in loco aliquo esse, ubi quiete vitam hanc temporariam agere possem, et quod reliquum est vitae sine animi perturbatione transigere. Si quid mihi dare consilii poteris, rogo pro nostra communi amicitia, eaque coniunctissima id facere non graueris. Vale. Anno MDXXXI.

Ad Eundem.

Quid mihi consilii dederis, et cuius me voluntatis esse velis hiis rebus aduersis, ex litteris tuis ad me rescriptis sane intellexi. Non possum non mirari tuam prudentiam, qui amicis aduersissimo tempore optime consulere didiceris. Erat certe in animo meo fixa tua admonitio, et nullo modo patiar eam auelli. Verum si per tuum otium, mi Joannes, fieri liceret, et rebus tuis non officeret, nulla res maiorem mihi consolationem afferre posset, quam tua praesentia. Qua me depositis omnibus animi perturbationibus plurimum recreari existimarem. Si igitur aliquid unquam in te amicitiae contuli, vel quicquam mearum fuit tibi iucundissimum: fac rogo, quatenus id e re tua fieri poterit, ut ad me cito venias. Vale. Ex Gandano XXIII. Maii MDXXXI.

N. Olai Ad Paulum Venetum.

Durum est esse in curia, semper videas aliquid quod doleas, quod tibi summopere displiceat. Mens nunquam quieta, cogitat quisque semper, quo pacto aliorum aduersetur fortunis. Nunquam secura est hominis conditio. Nunc hanc, nunc in illam impellitur partem. Si te viderint rebus affluentem: es omnibus honori, magnis afficeris ornamentis, qui prius te

salutet, is melior est et laudabilior; verum si fortuna aliquantisper tibi aduersabitur, et ea te in praecipitem quempiam locum deiecerit: nihil est te abiectius, eris omnibus ludibrio, derideris ab iis, quibuscum aliquando benefeceris, et quibus ornamento fuisti. Quid igitur plura tibi de statu curialium scribam? Cum hic nihil reperire possis, quod constans sit. Omnia ad flatum fortunae mutantur. Sed fortasse te mouet principis fauor et gratia. Ea quoque non secus, ut alia, temporibus regitur, et in horas mutatur. Quare desine, mi frater, anxius esse et sollicitus, quod te a curia iamdudum in otium honestum contuleris. Sapiens enim, mihi crede, si te cupiditas curiae non sollicitauerit, et te in eo loco ubi cum maxima et animi et corporis tranquillitate nunc agis, continueris illud quod superest aetatis tuae ocioque literario te dedideris. Vale, et me haec in bonam partem ad te scripsisse existima. Gaudani XXVI. Maii MDXXXI.

Idem ad Joannem Baronem.

Novarum rerum te esse valde studiosum, omnes qui ex istis veniunt partibus, mirifice apud omnes depraedicant. Quod satis mirari non possum, te, si id ita est, nuper humanum, modestum, tuis rebus contentum, omni praeditum virtute: tam parui temporis momento subito esse mutatum et rebus nouis struendis faciendisque esse intentum. Si ea in re quod non credo, perseueraris, et longius perrexeris, magnam mihi crede, perniciem et calamitatem tibi contrahes. Quae nihil aliud tibi alioquin a bonis studiis, et ab hiis, quae virtutis sunt comites, rebus non abhorrenti, quam magnum dedecus et periculum, mihi crede, sunt allatura. Quare scis me tui semper fuisse studiosissimum, nihil unquam quantum mearum virium fuit, quod ego sciam, tibi consuluisse, quod rebus tuis fuisset detrimento. Eodem igitur quo semper fui in te amore, studio et benevolentia te rogo, et si pateris exhortor, caue ne tui sis dissimilis, et ne quid rerum novarum, periculum tibi tuisque adferentium, incipias, sed ea, quam tibi fortuna tribuit, facultate contentus, vitam agas quietam, et quae, quate-

nus a te fieri poterit, nullius criminationi sit obnoxia. Iterque tuum quod coepisti bonis litteris colendis, libris legendis, continua. Quod si ficeris, mihi crede, sapienter non solum rebus tuis, sed etiam vitae consules. Vale. Gandani XXX. Maii Anno D. MDXXXI.

Alexius Turzo Comes Locumtenens Regis Ferdinandi in Hungaria, Nicolao Olao S.

Reuerende Domine, Amice nobis honorande! Postquam D. V. ex hac Patria nostra communi in regna ac provincias externas se recepit, et nostri et officii sui immemor raras eius accipimus litteras, non fuisset alienum a nostra amicitia ut D. V. more suo alias consueto frequentiores de rebus omnibus, praesertim de iis, quae dignae fuissent ad nos perferri, fecisset nos certiores. Sed ita usu venit, ut absentia obliuionem eorum, quorum consuetudo intermittitur, adferat. Caeterum meminit D. V. quod alias quoque loquuti sumus D. V. de negotio plebaniae de Miskolcz, quae ut D. V. non ignorat, fuit capellano etiam nostro, videlicet Magistro Ladislao de Soklyos, canonico ecclesiae Poseniensi collata, quod D. V. cum alioquin non indigeat in praesentia eiusmodi beneficio, amicitiae nostrae causa, plebaniam illam eidem capellano nostro dare, remittere et resignare curaret; protraxit tamen D. V. id ipsum usque in hoc tempus; et cum quidam Martinus presbyter, qui D. V. in ea plebania vicem gessit, iam sit vita functus, et plebania illa careat suo moderatore: rogamus D. V. plurimum et ex animo, velit amicitiae nostrae causa plebaniam iam dictam capellano nostro praescripto remittere et resignare. Si D. V. in hoc nobis (sicut non dubitamus) morem gesserit, habeat sibi pro persuaso, quod rebus suis et accessionibus omnibus ita fauebimus, ut recompensa illi vicissim conferamus. Expectamus in hoc ita nobis responderi, ne videamur hoc exiguum negocium non potuisse tantis precibus nostris consequi. Cupimus D. V. feliciter valere. Ex arce nostra Sempthē feria sexta proxima ante dominicam Rogationum 1531.

Nicolaus Olaus ad Franciscum Praepositum.

Quod scelus, quae flagitia, quam turpitudinem tu in tuis litteris commemorares nescio. An te aliquid ex tuis accepisse mali sentis, vel in tuis negociis, quae maxima te habuisse certo intellexi, tibi impositum esse putas? Si apertius in tuis literis uteris, et clarius tuam voluntatem animique sententiam explicares, possem fortasse tibi consulere. Sed cum tam implicate ἐπερβολικῶς fere in tuis scriptis sis usus, quis amicorum tibi consulere potest? Scelera, flagitia, turpitudinem quandam in tuis litteris commemoras, sed retices earum rerum causam, vel a quo ea tibi sint illata, vel quid tibi contigerit rerum alienarum. Quare si vis amicorum tuorum, et velle debes, uti consiliis, auxilio et ope, fac ut clarius te intelligamus, tua permotus amicitia et familiaritate, qua ab initio, ut scis, constantissime inuicem fuimus, non secundis modo, sed etiam multis aduersis rebus, quae veram a falsa amicitiam discernere consueuerunt. Misi ad te Joannem Cornelium tui et mei studiosissimum, ut si quid esset rei secretioris, te animumque tuum anxie torquens, quod litteris mandare nolles vel non auderes, huic esses significaturus. A quo cum tandem tuum animum intellexero, non discedam, mihi crede, a meo officio, sed faciam quantum in me erit, quod amico praestare debet. Sed heus tu quae te consilia nuper ceperint, ut a nobis abesse, et nescio quam solitariam vitam, quam nobiscum agere malueris, huius fortasse facti te poenitet. Dum enim asvetus es a pueritia tua vitae aulicae et consuetudini eorum, qui sunt in principum conspectu, huius tuae vitae praesentis te taedet. Vidi enim, ego multos, qui cum ex levitate quapiam vel desiderio vitae nouae assumendae, vel propter leuem quampiam iniuriolam, suum statum et viuendi conditionem immutarunt, qui in maximam prolapsi sunt paulo post tempore animi perturbationem. Ex qua aliquando in immedicabilem inciderunt aegritudinem, ut enim animi morbus cruciatusue maior est quam corporis, sic corpora quauis confecta aegritudine facilius sanantur, quam animi affectus. Ea si re cruciaris, optimum apud te medicum agere scio. Nam idem adhibendum est remedium, quod tibi prius

detractum fuerat, idest: curiae status. Fac me modo certior, quae res te cruciet, et cuius sis voluntatis, praestabo apud principem meum, ut conualescas. Vale et me ama. Gandani secunda Junii Anno MDXXXI.

N. Olai Ad Eundem.

Quae res oro te mi frater impulit, ut in eam vitae conditionem praecipitares, unde vix, vel cum summa difficultate, te eruere posses. Si proprio id consilio fecisti, leuitatem hanc tuam, ne dicam imprudentiam, nemo est qui non vituperet. Sin amicorum tuorum, quos non paucos habuisti persuasionibus, minus tu quidem errasti, sed non parum illi, quales quales sint tui amici, sunt reprehendendi, qui te imprudentem in hunc statum pellexerunt. Attamen meminisse debebas, neminem melius et prudentius tibi in rebus priuatis tuis, quam te ipsum consulere posse. Quocumque modo tamen res sit, fac ut Joannis nostri admonitionem, quem nunc ad te misimus, non reicias. Vale Gandani. Quinta Junii Anno MDXXXI.

Alexius Turzo Nicolao Olao S.

Reuerende domine amice nobis honorande! Credimus D. V. esse nostri iam factam immemorem. Quandoquidem post eius cum reginali Maiestate discessum nihil litterarum a D. V. accepimus. Quamvis non ignoremus D. V. non praetermisisse ad alios scribere; forsitan non fuisset alienum, si etiam ad nos aliquid rerum nouarum scripsisset. Expectamus id quod hactenus neglectum est, litterarum frequentia resarciri. Caeterum scimus D. V. compertum esse, quamdiu Magister Ladislaus Soklyossi capellanus noster nobis inseruit, supplicauit, ut cum D. V. plebaniam de Miskolez nunc habeat, nec unquam in illius possessionem se conferat, cum maiora D. V. habeat beneficia, virtuteque sua indies ad ampliora provehatur, pro illius plebaniae resignatione eidem fieri partes nostras apud D. V. interponeremus. Proinde cum seruitiorum ipsius Magistri Ladislai non vulgaris apud nos habeatur respectus

rogamus D. V. plurimum et ex animo, velit amicitiae nostrae causa plebaniam iam dictam capellano nostro praenominato libere resignare. Si unquam nostra opera D. V. indiguerit, propenso animo in rebus suis id D. V. rependemus, et gratificabimur. Sperat capellanus noster autoritate nostra id a D. V. se consequuturum, quod optat; nos quoque arbitramur indubie, quod in hac re exigua apud D. V. repulsam non patiemur, quam cupimus feliciter valere. Pragae in vigilia beati Joannis Baptistae, Anno Domini 1531.

Ad Ferdinandum Regem Romanorum, Hungariae etc.

Non sum nescius quantum is conatus meus, Rex Inclytissime, a multis reprehendi possit, et quod ex officio me facere oportuit, id ex temeritate susceptum esse multi dicant. Tamen temeritatis notam qualemcumque malui subire, quam non officio meo, quod tibi a multis iam annis debeo, aliqua ex parte satisfacere, praesertim cum non dubitem, eam esse Serenitatis Tuae in me clementiam, ut quicquid pro mea in eam observantia hiis meis litteris sim mandaturus boni aequique consulas. Tuas animi dotes, virtutes, aequitatem, magnitudinem principi excellenti dignam, quis ignorat? Aut quae esse potest in orbe natio, ad quas virtutis, gloriae ac nominis tui fama non peruenerit? Nullum certe arbitror non modo propinquum nobis populum, sed etiam remotissimum, qui non audierit, qua virtute, animi constantia, fortitudine et alacritate contra hostes fidei semper decertaueris, et dum etiam certandi tempus non fuit, quibus curis et cogitationibus semper molitus sis, ut occasione sese offerente, possis hostibus fidei et maxime tuis, qui prouintiae tuae fines dies et noctes incursant, quam praeclarissime et strenuissime resistere. Ad hoc Rex Serenissime, tuas animi vires semper tetendisti, ne quid temporis praetermitteres ad rem bene gerendam apti et conuenientis, sed ut aliquis ad luctam strenuissimam natus, continuo quantum in te est, tuis hostibus tete opponeres; maxime autem hiis temporibus superioribus, id ex animo tentasti. Nam cum caesar Carolus, inclytus frater tuus germa-

nus, in Germania superiore aetatem praeteritam exegisset, et rebus fidei aliquorum malignitate infectis, id saltem in imperio post multas curas et labores perfecisset, ut quisque contra Turcas animo forti et constanti conflueret, viresque ac facultates suas impertiretur. Ac nonnihil imperii ac auctoritatis tibi uni Caesar tribueret, ad bellum hoc Turcicum peragendum, Tu paratissimo animo hoc negotii quantumcunque grauis et propter hostis potentiam difficillimi, acceptasti, et iam tunc primum decreueras, omnia tua quaecunque haberes pro religione christiana tuenda ad hanc insumere expeditionem Turcicam; et non modo tuas omnes facultates, sed etiam si ita casus ferret, vitam tuam esses in ea expositurus. Cum igitur hoc animo esses, caesar ut te magis sufficientem et idoneum faceret, ad id, tantumque negotii obeundum, non putauit esse indecorum liberis suis, quos ex se genuerat, imperii sui non minimam partem adimere, ut te ea dignitate ornaret, conuocatis itaque electoribus principibus te in regem Romanorum creauit, ut eo esses contra hostes firmior, auctior et instructor, quo maiore imperio fulcireris et maior tibi dignitas, authoritas et nomen accessisset. Cum ergo in ea omnes boni essent spe, ut inter omnes alios christianos principes tu esses unicus, qui hostibus obuiare, vires eorum obtundere et fugare et auderes et posses: venit huc ad nos fama, rem aliter ut omnes opinabamur, cecidisse. Ita res humanae sunt inconstantes, leues et mutabiles. Nam allatum est Hieronymum a Lasko qui nuncium Joannis regis rebus inter vos tumultuantibus aliquoties apud Turcarum Imperatorem egit, siue commissione ipsius Joannis, siue sponte sua apud Turcam effecisse, ut liceret inter vos annuas esse inducias, ea lege, ut intra annum hoc tempus posset etiam de pace futura, eaque perpetua inter vos tractari, huic autem rei te consensisse. Id cum certo acceperimus visa est omnis tua voluntas, omnis conatus rei aduersus Turcas hoc anno gerendae, nunc interclusus esse, et haec quae nunc est occasio pro religione christiana aliquid agendi, omnino sublata. Quae licet tibi nunc erepta sit factis annuis induciis, non tamen hac re credendum est, te omnino animum abiecisse ab aliqua expeditione in posterum contra Turcas praeclare facienda. Erit adhuc ex Dei benignitate

tempus, quo tuum pristinum tam sanctissimum propositum perficere aliquando possis. Quis scit, an Deus optimus maximus, cui curae sunt res populi sui, hanc ipsam expeditionem ad tempus magis conueniens et opportunum prorogare voluerit, ut interea maioribus viribus christiani sese munire, et hostibus obuiam ire te duce possent. Non est igitur cur te huius tui facti vel ex necessitate, vel quaecumque aliam ob rem suscepti, maxime poeniteat. Quod nunc prorogatum est, tempore adueniente maiore cum laude confici poterit. Id unum tamen in animo tuo res christianas curae habenti diligentius semper reuoluito, pacis tempore cogitandum esse, quid postea bello interueniente praestare possis. Ea si cogitatio animum tuum insederit, et iacula venientia praeuideris, minus tibi verendum erit, quin tibi ea obfutura sint, et aduersa quaeque tempora tibi rebusque tuis nocitura. Non est autem Princeps Serenissime, cur ego te huius rei admoneam, satis dies noctesque cogitantem de hiis, quae contra hostem nostrum communem repellendum pertineant, tuae naturae, ingenio, industria et cogitatione tua facis, quantum ego a secretis tuis hactenus tuos mores cognoui, quae ad rei publicae christianae defensionem, nominis tui gloriam pertinere videntur; hoc unum saltem me ex ea, quam tibi debeo, integritate ac fide monente, admitte rogo, ne tantum tuis tribuas nonnullis domesticis, quantum hactenus tribuisti, hii enim occasionem, mihi crede, praestitere, ut subditi tui, quibus pre es, et Bohemi et Hungari tuae voluntati tam saepe non accederent et facerent, quod ab eis contenderes. Tanta est illorum apud eos indignitas, ut omnia quaecumque in hanc horam sunt in tuo imperio siue Hungarico siue Bohemico, siue Austriaco male facta, illis tribuant, illos in omnibus reprehendant, tuaque omnia quae hactenus tibi contigerunt aduersa, illorum malis consiliis adscribant, et dicant aperte omnibus audientibus tuam licet naturam Rex Inclyte, prudentiam, iustitiam et alias animi virtutes, omnibus regibus qui nostra sunt tempestate nunc praeferendas esse, tamen pace tua dictum sit, Rex optime, ita te illaqueatum esse et constrictum illorum persuasionibus, ut non sit liberum te ea quae velis, quaeque honesta sunt, et quae ad utilitatem tuam

et regnorum tuorum ac reipublicae christianae pertineant, sequi, praestare et facere. Quare Princeps Potentissime, si consideraris, quam necessarium et in rempublicam christianam sit, contra hostes fidei, Christo iuvante aliquid praeclari agere, quamque nunc huic rei agenda sit bona occasio, hancque materiam querendi tuis subditis ademeris, et eorum verbis, persuasionibus adulationique, qui bonis omnibus sunt exosi, posthac aures ocluseris, proculdubie rebus tuis non parum commodabis et facies, ut quique boni te ad coelum usque efferant, ac rebus tuis quas habiturus es contra Turcas, hostes fidei, non modo faueant, sed etiam et facultates suas omnes, et quod maius est, vitam denique suam paratissimo animo praestent praebentque. Vale et mea obsequia fidelia habe commendata. Ex Bruxellis 11. Julii 1531.

Ad Thomam Episcopum Agriensem.

Dum hic pertaesi laborum et expensarum, quibus maxime urgemur, expectaremus in dies sollicitè, quid in rebus reginae futurum esset, primores cum designatis harum provinciarum oratoribus ad hunc diem huc conuenerunt, Caesar cum regina ad palacium iam ante triduum peristromatis preciosis, auro argentoque textis adornatum et inuolutum ad horam nonam antemeridianam descendit. Et cum utrique assedissent loco, qui eis erat praeparatus, provincialesque expectarent verba caesaris, episcopus Panormitanus, cancellarius in hiis provinciis caesaris, homo propectae iam aetatis, et in rebus gerendis iam diu versatus, lingua Gallica caesaris nomine verba fecit. Quorum sententia haec erat: Caesarem mortua Domina Margarita in animo frequenti cogitatione versasse, quemnam gubernatione harum provinciarum praeficeret, qui et ei et provincialibus esset utilitati et ornamento. Ad hoc autem muneris neque aptiorem neque sufficientiorem circumspexit omnibus quemquam alium reperisse, quam Serenissimam Reginam sororem suam; quam magnis licet precibus tamen huc accersivisse, eamque nunc praesentem gubernatricem eorum constituere; ipsam itaque audirent,

ad eius nutum, voluntatem et arbitrium omnia agerent. Qui quidem secus faceret, eum se poenitutum ob mandatum neglectum. Proceres et nuncii missi gratias caesari egerunt de ea gubernatrice eis data, cuius prudentiam, integritatem, virtutem iampridem audiissent, et nunc certam intuerentur, facturi igitur essent omnia ad caesaris mandatum. His ita factis discessum est ab aula, comitatusque sum reginam ad cubiculum, cui in ingressu dixi: me cupere hoc regiminis sui principium Deum optimum maximum fortunare et prosperum facere et concessurum, ut feliciter hiis regionibus praeesse possit; verum si pax futura sit in Hungaria stabilis, debere maiestatem suam Hungariam reuisere. Ipsa hanc meam precationem conclusit hiis verbis inquires: Amen. Non puta hoc oneris me remoraturam hic, modo Hungaria, uti speramus, stabiliatur. Haec volui meo more tibi significare, ut scires, quid hic sit actum. Vale et sis mei memor. Bruxellis VI. Iulii 1531.

Ad S. Doctorem Amicum.

Varium et mutabile semper τὴν γυναικα εἶναι, credo te saepe legisse, hoc certe dictum non sine ratione impositum esse ταῖς γυναιξί arbitrator. Quandoquidem in multis iam rebus adeo mihi mores et naturae faemineae cognitae fuerunt, ut velim ne eas tam crebro et tam diu cognossem. Quantum enim ea res mihi attulerit calamitatis, quantumque rebus meis detrimenti et iacturae, non possum mi frater nunc tibi litteris declarare. Nec te ea moueat cogitatio τὰς θεὰς τῶν γυναικῶν multum a vulgaribus esse dissimiles. Dissimiles fateor sunt facultatibus, opibus, deliciis, sed non moribus, non conditione naturae. Non possunt heae quoque sexum suum mentiri ut illae, imo tanto sunt illis inconstantiores et mutabiliores, quo ditiores, quo facultatibus affluentiores. Dominam Margaretham nosti, haec cur ad te scripserim est causa; quam scies apertius cum te convenero, et meas apud te querelas iustas certe apud te deposuero. Vale et me ama. Ex Bruxellis XI. Iulii Anno Domini MDXXXI.

Ad Eundem.

Bene te valere gaudeo, valeo utcumque ego quoque, utinam melius valerem. Res tuas prosperas libenter audiui, non deerunt inimici rebus prosperis qui te expugnent, fortiter hiis pro tuo more resistas; vellem, ut scribis, in meis rebus aduersis adfuisses, doloris minus habuissem, nec ego nec tu tantis fuissetis malis affecti. Quantum enim mutua societas et conuersatio detrahat malis, eaque leniat, iam pridem satis es expertus, ego quoque non sum nescius. Vale. Bruxellae XV. Julii 1531.

Ad Eundem.

Si quid velis me facere, amicorum optime, fac ut quamprimum significes. Nihil est tam graue, nihilque tam asperum, quod non tua caussa mihi sit et iucundissimum et levisimum; verum haec una res obstat, si non tam accurate rebus tuis, quas operae meae es mandaturus, quam aliis quietioribus temporibus, nunc satisfacere possum, quod varia mihi de rebus meis Hungaricis in dies afferuntur, et quidem tristissima noua, quae vix dici potest quantum me in externis nunc constitutum excrucient et exacerbent. Si illud: tu ne cede malis, sed contra audentior ito, deinde: nemo desperet meliora lapsis, frequenter in animo meo non reuoluissem, ac omnibus aduersitatibus forti animo restituissem, gratias agens in omnibus Deo, qui me meamque in malis ferendis patientiam experitur, nescio certe quid mihi iacturae etiam incolumitate corporis contingere potuisset. Verum ab eo me corporis malo Deus opt. max. hactenus praeseruauit. Quem deinceps quoque ex sua bonitate, spero me custoditurum. Si igitur aliquod committetur tarditatis in tuis negociis demandandis, id patientius paulo feras rogo, quam alia ferre es solitus. Curabo tamen nihilominus, ne quam negligentiam iuste meritoque mihi ascribere possis. Vale et me ut soles, ama et tuum puta, quemcumque me fortuna seruauerit. Bruxellae XV. Julii MDXXXI.

Ad Albertum Praepositum Quinqueecclesiensem.

O dira in rebus humanis egestas, quid tu non cogis mortalia! Exteras visere nationes, tuas res domesticas labantes et in summum adductas discrimen relinquere, incertum pro certo amplecti, et omnia denique pericula constanter subire. Haec ego tibi, mi Alberte, longe antequam venirent praedixeram, et non modo praedixeram, sed iam tum trepidabat animus ea perpeti, verum tu iubebas me constanti esse animo. Vide igitur iam utrius consilium et diuination verior fuerit, tuane an mea. Expertus ego quam saepissime scribere ad te certo possum, me pluries et quidem innumerabilibus vicibus deceptum esse, dum aliorum meis praeferrem consilia. Verum cum me adultiores dare mihi consilium viderem, tribui magis illorum aetati et experientiae quam meae rationi. Quare consulo tibi, sis ibi ubi nunc quietus, non deseras cum interea quem cepisti locum, dum alium maioribus affluentem videris. Non te huius tui facti, mihi crede, poenitebit, nec me accusabis imprudentiae, quod tibi id suaserim. Quid mihi sit posthac faciendum, nondum satis constitui. Video enim res reginae, ex quibus meae pendent, adhuc non esse firmas, sed nescio quam ob rem varias et inconstantes. Verum cum aliquid certi constituero, faciam te mox certiore. Interea vale et me ama tuisque litteris inuise. Bruxellae XX. Julii MDXXXI.

Ad S. D.

Scito me nunquam fuisse animo perturbatiore, quam nunc sum. Quaeris causam cur? Multae sunt, mihi crede, inter multas tamen ea est potissima, quod parua admodum inter homines alienigenas, expertes meae conditionis et consuetudinis fieri potest familiaritas, qua absente, nihil in vita potest esse homini suaue; tum excrucior aduersitate rerum mearum domesticarum, quarum conditionem, statum et fortunam aduersam ex tuis et aliorum amicorum meorum, quam domini Agriensis literis, satis clare iampridem intellexi. Deinde quod non ea mihi proponi hic videatur vivendi et

manendi conditio, quam sperabam, et cuius spe promissis suauius speciosisque verbis fretus, meas domesticas res turbatas deserueram; postremo nescio, quid alieni animum meum sentio praesagire de futura regni Hungariae aut mutatione, aut euerione. Accepisti nunc causas cur sim animo anxio, vide pro nostra mutua amicitia, quid mihi praestare possis auxilii et consilii, utriusque essem indigens, maxime in tanta amicorum non dicam peruersitate, sed infidelitate. Si igitur vis rem gratam, qua gratiorem nunquam feceris, mihi nunc ostendere fac, ut si qua in re, vel praestare auxilium, vel mihi consulere poteris, operam et officium tuum mihi impartire. Ita amicitiae nostrae mutuae satisfacies. Vale. Bruxellis XXIII. Julii MDXXXI.

Ad Eundem.

Quam maxime et quam late ingratitudinis vitium pateat inter mortales, iampridem te ex multis rebus cognouisse scio. Ego vero ita expertus sum, ut nihil magis. Miror tamen ultra quam dici potest, hoc viciū non tam inter populares dominari, quam inter principes, et eos maxime, quorum magna cura esse deberet, nomen suum virtutibus reddere imortale. Quae potest maior esse mi frater ingratitudo, quam non meminisse laborum, calamitatum, periculorum et grauissimorum impendiorum, pro quiete, salute et honore principum susceptorum? Quae turpior turpitudine et crudelitas, quam obliuisci eorum, quae aliquis in re dubia principis sui, cum magna et suarum rerum iactura praestiterit? Saeculum praesens est hoc malo, ut non secus existimetur is, qui pro principe suo constanter omnia obiuit, quam quiuis ignotissimus. Desine mirari cur haec ad te scribam. Multa fieri indigna video in benemeritos amicos. Si hic esses haec eadem quae nos sentires, et fortasse maiora peioraque. Consultius igitur te fecisse arbitror, qui ab his ingratissimis hominibus, omni pernecie peioribus, quam si eadem quae multi boni perferunt, tu quoque non modo perferres, sed ne conquerendi quidem haberes locum aliquem, in quo tuas querelas deponere tuto

auderes. De Joanne tuo quae mihi scripseris, curae habebō, faciam ut amicitiae meae illum, quantum in me erit, non poeniteat. Vale. Bruxellae XXIII. Julii 1531.

Nicolaus Olaus Thesaurarius Albensis etc. Erasmo Rotterodamo.

Quirinus tuus hoc triduo ex Anglia ad me rediit, confectis isthic, ut mihi dixit, rebus tuis omnibus. Longiorem epistolam ad te per eum non dedi. Nam de omnibus antea te per Leuinum tum litteris, tum nunciis feci certiore. Sum in exspectatione, ut redeas. Quod felix, faustumque sit. Petri a Montfort negotium, quantum in me est, nunc ago in commendatura; consultius et quietius videtur, ut cum altero, qui in absentia sua curavit in successorem viventis commendatoris se eligi, concordaret. De praepositura Harlemmensi nunc res agitur, de qua, et aliis sacerdocis nescio quas, ut vocant, rotulas caesar constituit, ut vacaturae quibusdam designatis personis conferrentur. Quod nisi obstiterit, spes est, ut hic ὁ πολύσαρκος ἀμφοτέρω ἡμῶν ὁ φίλτατος voto suo potiatur. Regina perendie ad Flandriam perlustrandam proficiscitur, ubi credo eam haesuram duobus aut tribus mensibus, quo si reverti contigerit, praemitte Leuinum. Vale. Bruxellae 25. Julii 1531.

Ad Amicum.

Medaeam illam, ut scribit Cicero, seis dixisse: quam multos laudem fuisse consequutos amplissimam, quod honestam procul a patria egerint vitam. Hoc scilicet dicto significantem, sese quoque abesse a reprehensione, quod Corinthum arcem nobilissimam peregrinam accesserit. Id vitae genus multi nunc sibi usurpare possunt, qui reginam sunt sequuti, nescio quo fato. Nam nihil licet sit hic utilitatis futurae, qua maxime capi possemus, tamen eam, ut possumus, agimus hic honestam vitam, quam a nemine merito accusari posse arbitror. Et quam-

vis multa nobis desint, quae in patria affluebant copiosissime, nihil tamen deesse videtur, quum nos eas longe antequam huc veniremus praeuiderimus, quae nunc sollicitant incommoditates, et nihil non ante animo conceperimus, quod nunc est nobis ante oculos. Quum igitur sponte nos huic fortunae obtruserimus, etiamsi multa desint, tamen nihil deesse putamus, et vitam agimus, etiam extorres patria, dignam gloria. Tuum consilium, quod tuis literis nobis dederas, non mihi solum, sed omnibus qui et mei et tui sunt familiares summo-
pere placuit, nec aliud ex eo comprehendere potuimus, quam maximi tui in me amoris indicium. Quem etsi iam pridem multis rerum argumentis clarissime cognoui, facis tamen tu, amice charissime, continuis tuis in me studiis et amicitiae officiis, ut illum in dies prospectiorem habeam. Sequar igitur, quod consulueris, si tempus patietur. Vale. Bruxellae XXV. Julii 1531.

J. Longolius Johanni Henckel parocho Schueidnicensi.

Quum nudinis hisce Nissae futurus non essem, Vir Humanissime, de emenda tibi tela negotium Sebastiano nostro dedi, quem diligenter eam rem curaturum certo scio. Accipe nunc nouas res, quas ex Polonorum Cracouia partim litteris domino meo perscripsit regis nostri legatus D. Sigismundus ab Heberstain, partim secum attulit Valerius Schellenschnidt, qui hisce diebus, nescio quibus de rebus nomine ducis Caroli ad Polonos orator ierat. Turcarum caesar benigne litteris suis Polonorum regi pollicetur multa, in quibus est illud, se eum contra omnes hostes ac aemulos copiis armisque suis defendere velle. In quo genere Imbraym satrapes domino Cristophoro Schidliniczky, tanquam fratri suo coniunctissimo, nescio enim fraternitatis quid huius inter se contraxerunt, priuatim vel triginta millia hominum, contra quosuis aduersarios promittit. Mira esse dicitur apud Turcas, tum ipsius caesaris, tum Imbraym, quippe dulci fortuna ebriorum insolencia; cuius pertaesi populares homines animis fremunt et quodammodo ad defectionem spectare videntur. Satrapam Aegypti omnemque eam regionem, quae olim Sul-

tano paruit, ab eis descivisse pro certo tradunt. Atque item illud, regem Persarum, quem Sophi nominant, turcis pacem renunciasset, bellumque pro ea indixisse. Turcarum Caesar Wayuodae Moldaviensi plenas minarum literas scripsit. Nisi is provinciam oblatam Poloniae Regi, una cum damnis datis restitueret, mandasse se eiusdem Boiaris, ut eo interempto caput ad se adferrent. Quod ni facerent, se ita vastaturum esse Moldaviam omnem, ut ne aues quidem superuolantes vel locum hospicio commodum, vel cibi quicquam sint reperiaturae. Has tantas minas contemnere dicitur Barbarus. Quare Poloni vim contra eum parant, et collectis ex omni regno militibus armis hostem aggredientur. Ludouicus Gritti magno supercilio se regni Hungariae gubernatorem in litteris suis scripsit, et Turcarum caesaris intimus est. Paucis illis diebus quae inter trimestres illas et istas annales inducias intercesserant, Johannes Wayda oppida Transsylvaniae certa vel armis vel dedicione recepit. De eis regi nostro restituendis, nunc Cracoviae est actum, apud Poloniae regem, eius controuersiae arbitrum. Sed is nondum sententiam tulit, quod propediem facturum eum dicunt. Quicquid is dixerit, eo partes stare debent. In omnibus negociis praecipua est opera Hieronymi a Lasko. Is cum equitibus XXV in comitatu D. Sigismundi nuper ad regem Ferdinandum, Turci et Waydae mandata habens proficiscitur, inducias istas confirmaturus, et de longiore pace, si regi placuerit, tractaturus. Quum de impetrandis publicae fidei litteris apud regem, per D. Sigismundum ageret, petiit, ut eis omnes, quos secum adducturus esset, comprehenderentur. Id denegatum homini est. Initum enim consilium fuerat, ut Dominus Vitztum, Valetzky alique item Moraui et Bohemi, qui nulla iusta de caussa a nobis ad hostem descivuerunt, inter comites eius essent, si quo modo veniam delicti a rege impetrare possent. Itaque ipsi tantum Hieronymo ministrisque eius publica data est fides, reliqui exclusi omnes. Incredibile est quanta istius hominis sit apud Polonos iactantia, Thrasonem aut Pyrgopolinicen esse credas; propalam praedicat, insigni virtute sua, deiectis sex in conspectu Turcarum imperatoris, equestri certamine, atque superatis tribus Turcis viris fortibus, emeruisse insignia seu

stemmata noua. Quibus in vexillis, scuto et galea pro militari more, veteribus illis ac auitis reiectis, uti non erubescit. Sunt autem ea pennae tres, ex aquilae ala extractae. Multis haec conficta et falsa esse videntur, nec mirum, cum certum sit, nullum esse apud Turcas insigniorum usum. Quin hominis impudentissimi stultitiam rident boni plerique omnes, quod in locum stemmatis, quod maiores eius a Christianis principibus excellenti virtute obtinuerunt, signa a crudelissimo tyranno perpetuo nominis christiani hoste, oblata reponat. Est et eius generis illud, quod se a Turca supra centum millia aureorum nummorum Hungaricorum accepisse dictitat, quos rursum amicis ac propinguis donauerit. Quum Ferdinandus Hispanus regis nostri ad Turcam orator, collega eius ac legationis socius, cum praeter vestem purpuream, auro intertextam, non plures quam quingentos aureos proditionis mercedem (sic enim homines interpretantur) muneris honorarii loco accepisse asseueret. Hoc quia dominus meus Polonicam iactantiam detestans, vehementer improbat, et ut per quos homines nunc res nostrae quam maxime gerantur videas, ad te scribendum duxi. Quin illud quoque breui sic habeto. Agi per certos homines, ut vir iste a Waydae ac Turcae partibus ad caesarem nostrum pertrahatur. Quod ego profectionis istius causam esse credo. Tam enim principes quam Turcae huius generis hominibus indigent. Tabellarius ille Turcae, genere Polonus, quem ego Cracouiae nuper vidi, haereditatem paternam a consanguineis petiit, et infecta re cum litteris ad tyrannum suum est remissus. Hinc aestima gentis Turcaicae inexplebilem auariciam, quum nullam lucri occasionem praetermittat. Wayda rei pecuniariae inopia maxime laborat. Nec multo magis ab aere valet aula nostra. In Hungaria infesta sunt omnia. Nullus enim cum ab hostibus, tum a nostrae factionis hominibus praedandi fit finis. Paulus Pakyth, qui eruptionibus faciendis in Viennensi obsidione cum levis armaturae equitibus bonam nauauit operam, quod stipendii solutione se frustrari videret, et nuper Brunnæ nullam sui rationem habitam esse doleret, eam Hungariae nostrae partem, quae inter Tybiscum amnem ac Transsylvaniam integra ad hoc tempus permanserat, crudelem in modum diripuit atque vastavit. Mussitatur praeterea

non longe a Buda naues illas Viennensium mercatorum, per nostros milites per summum scelus oppressas direptasque esse. Non minus itaque hominibus nostris periculi ab amicis quam inimicis impendet. Seruet eos Deus. Magister Andreas notarius Cassouiensis cum Ecchio, maximis pollicitationibus in spem erectus a Budweis per Olomutium Cracouiam, inde in patriam est reversus. Res parochiae tuae non dubito quin breui concludantur; nam id unice a Weydnero contendit dominus meus. Porro negotio tuo in tutum locum adducto, ut me de exspectatione mea certiore facias quamprimum velim. Vale et Gasparem Scheps meo nomine saluere iube. Ottmuchau ipso die S. Jacobi 1531. Poloniae rex et Georgius dux Saxoniae arces Strigonium, inferiorem Blindeburgk, Agriam et Kaszmark fiduciaria possessione tanquam sequestres hisce diebus receperunt.

Ad Paulum Comitem.

Parumne animi aut roboris in eo esse putas, qui nuper ad te caesaris nomine fuerat profectus. Est profecto is vir, cui et animi et roboris inest maximum; quod tum experieris, cum eius opera et virtute uti volueris. Non sunt igitur illi adhibendi, qui aut inuidia, aut malitia aliqua inducti secus de eo opinantur, et aliter tuis amicis persuaserunt, quam veritas se habeat. Nam tanta est in illo ultra ea, quae dixi, et constantia et virtus, ut neminem esse arbitrer, cui plus tribuere possis in rebus tuis etiam quam maximis bene et cum laude curandis. Non est igitur, cur cum reiicias; sed potius sunt quam multae magnaeque causae, propter quas amplecti debeas. Consules igitur optime rebus tuis, si illius usus fueris amicitia et familiaritate. Vale et me ama. Bruxellae XXVII. Julii MDXXXI.

Ad Paulum Comitem.

Non est simile veri, quod ad me nuper Joannes noster Trifernus constanter pertulit. Nam nisi hominis illius, de quo

dicebat, omnis virtus, prudentia et constantia, quibus, ut scis, ab ineunte sua aetate maxime praestitit, penitus sit immutata; nisi maiorum suorum oblitus sit, et te hostis loco ducat: id certe contra te nunquam facere esset ausus. Quare cogita mi Paule, multos esse nunc inter mortales, qui vel invidia vel aliquibus aliis malis artibus inducti, aliorum societatem et iucundam familiaritatem conentur turbare. Quibus mihi crede nihil est turpius, nihil perniciosius. Tuae igitur est, mi Paule, constantiae, te in proposito tuo perseuerare et nihil de amico nostro illo communi aduersi cogitare. Est enim profecto ni fallor talis, qui tuam erga se benevolentiam iampridem optime meritus sit et mereatur. Vale. Ex Bruxellis prima die Augusti. Anno Domini MDXXXI.

Ad Comitem Joannem.

Pudet me tibi referre, quas conuersationes quotidie inanes faciamus; bona omnia tempora sine aliqua vel ingenii vel corporis cura turpiter negligentes; ad omnem cuiuslibet nebulonis et impurissimi nuncii praedictionem nos insurgere, equitare, volare necesse est. Cuius rei nos ita piget taedetque, ut totius diei escam magnis sudoribus tollerantes, vix vespertinam requiem expectare possimus. Tu vero conquere-
ris et non tibi viuere videris, quod absis a curia. Non parum certe desipis, si adhuc in ea es curiae cupiditate. Quam, mihi crede, abiceres, et tuam vitam prae nostra iucundissimam indicares, si tribus saltem aut quattuor continuis diebus eam, quam nos, cum magna lassitudine faceres equitationem. Quamobrem desine tuis plus tribuere desideriis, quam optimorum amicorum tuorum sanis consiliis; eorum maxime, quos, quid aula sit et quos homini tribuat labores, experientia docuit. Nos qui eos usque ad fastidium pertulimus, vix expectamus vitae placidae nos dare. Tu vero ex quieta conditione mauis tibi turpem, laboriosam et aerumnis plenam vitam deligere, quod certe nomisi summae est insipientiae. Vale et sapientius tibi consule. Bruxellae quarto Augusti MDXXXI.

Ad Albertum Praepositum.

Non secus quam si Trophonii antrum subiissem, ita videor mi amice omnibus horis moestus molestusque esse; primum quod rebus meis omnibus, nescio, quibus in periculis domi relictis, ad has regiones naturae meae non parum inconuenientes quasi inuitus accesserim; deinde quod carcam te et aliis amicis, quibuscum mihi magna olim fuit familiaritas. Verum, utcumque fieri poterit, pauci huius temporis grauem licet molestiam aequo feram animo, ne inconstantiae argui possem; licet, quae inconstantia iudicari possit, dum aliquid ex necessitate facias, quod te postea poeniteat, non satis intelligo. Quare disce meo exemplo amice mi, te dum aliqua venerit necessitas, non subito in aliquam vitam praecipitare, unde te exire vix liceat. Vale. Bruxellae V. Augusti MDXXXI.

Ad Andream Praepositum Strigoniensem.

Quam durum sit et perniciosum contra naturam agere tuam, et inuita ut aiunt Minerva, tuae vitae conditionem mutare, satis cognitum tibi esse arbitror. Venit enim saepissime mihi in mentem illius conuersationis nostrae mutuae, quam aliquando in patria rebus nostris prosperis et felicibus suauissime habuimus, meminique tuarum querelarum, quibus apud me de tuo statu, de viuendi conditione, quam tunc duram et contra tuam naturam te agere existimabas, multis nostris communibus amicis praesentibus es usus; quae non aliud significarunt, quam acerbissimum esse homini vitam agere contra naturae suae instituta. Miraris fortasse, cur nunc post tantam temporis intercapedinem ad te hac de re scribam. Mirari desineres, si videres, quam in fortunam simus, nescio, an fato an nostrorum principum voluntate proiecti, et quam inuitam taediosamque agamus vitam. Nunc scribere plura non possum, vel quod non liceat, vel quod tempus non habeam; sed plura propediem accipies. Vale. Bruxellae VIII. Augusti 1531.

Ad Franciscum Uylaky Praepositum Poseniensem.

Non sit tibi mirum, si parumper a meo officio, quo tibi pro meo iure amicitiae nostrae obstrictus eram, destiterim. Id enim non sine magnis iustisque (causis ?) est factum. Nam cum ego a te et etiam ab aliis nostris amicis, quorum in me pietatem et affectum tam magnum esse firmumque existimabam, ut nulla vi nullisque terroribus auelli a me amando posset, ab eo fere tempore quo a vobis discessi, penitus derelictus viderer; et multis a me prouocati et litteris et officiosis hortatibus nullas ad me, non modo alias quas petebam res, sed ne litteras quidem dare curaretis: ego quoque sum a vobis, ne grauiore utar verbo, factus alienior; ut meminissetis, non conuenire, ingratos homines magnis crebrisque afficere beneficiis. Si igitur aliquid haecenus a me commissum est negligentiae, id non meae magis naturae, quam vestrae ingratitudini adscribere poteris. Si me facere officiosorem volueritis, curate in me esse gratiores, et beneficentem a me acceptorum non immemores. Quod si erit, ego quoque talem sum me praestiturus, qualem volueris, et nihil eorum praetermissurus, quae amicitiae iura postulauerint. Vale et me ama. Datum Bruxellis die duodecima Augusti Anno Domini MDXXXI.

N. Olai Thesaurarii Albensis Serenissimae Mariae Hungariae et Bohemiae etc. Reginae Secretarii et Consiliarii etc.

Ad Joannem Amicum Praepositum.

Durum ais te esse in eos futurum, qui veteris amicitiae obliti in te acerbissimi essent. Si diuinorum praeceptorum memineris, non durum sed facilem ad condonandum quaeuis errata, mitem et benignum in tuos inimicos te esse oportet. Nam si in amicos es beneuolus et liberalis, quae tibi teste Salvatore gratia referri potest? At si inimicum amore prosequeris, et illis a quibus mala acceperis, benefeceris, ita demum meritum reportabis, et carbones ignis congeres in caput aduersarii. Quare si mea admiseris monita fraterna et amicis

amicus eris futurus, et inimicos amore prosequeris, ita tam hos beneficio suo tibi deuinces, in amoremque tui prouocabis, quam illis mutuum in amicitia reddes. Vale. Bruxellae XV. Augusti Anno MDXXXI.

*C. Ursinus Velius N. Olao Thesaurario Alben. Secretario
R. M.*

Eizóra siue effigiem meam adhuc apud te esse arbitror. Proinde mihi pergratum feceris, si primo quoque tempore miseris Spiram. Nos fruimur induciis annuis, quas tamen aduersarii non admodum sancte observant. Ego Viennae totos sex menses fui, illic et quartum historiae librum absolui, et libellum confeci *De interitu Ludouici Regis et clade Hungariae*; praeterea versu Elegiaco composui *Querelam Austriae ad reliquam Germaniam*, in qua utriusque Pannoniae laus imprimis enitescit. Simulatque Spiram ventum fuerit, typographis excudendam mature tradam, una cum *Epistola Itineraria*, in qua descriptum est iter in Ubiis usque in Austriam. Die VII. Augusti suscepi ex uxore filiam, satis scitam viro puellulam. Etiam atque etiam T. D. rogo et oro, ut Illustris. atque Excellentissimae Faeminae ac Reginae clarissimae de optima nota me subinde commendet. Ego amoris tuo ac fidei me penitus trado et committo. Stutgardiae, die X. Septembris Anno 1531. Utor suauissima consuetudine Francisci Posoniensis praepositi, ac quoties per assignatores licet eodem cum eo diuersorio accipior, garrimus inuicem, interdum etiam de te, et nonnumquam libris, sed frequentius Libero operam damus.

Thomas Episcopus Agricensis Nicolao Olaho S.

Non possumus in praesentia pluribus ad D. V. scribere, quod is, cui praesentes commisimus, festinabat plurimum. Novi siquid apud nos est, ex litteris ad Serenissimam Domi-

nam reginam datis D. V. intelliget. Abbatiam de Tapolcza commisimus quibusdam de seruitoribus nostris propterea, quod ex Agria et a dominis Bebeck et plerisque aliis locis molestabatur; hi ex prouentibus alent monachos et presbyteros, qui illic sunt, deinde aliis necessitatibus monasterii prouidebunt; praeterea pendent hoc anno D. V. centum et quinquaginta florenos, quos nos D. V. mittendos curabimus, quamprimum fauente Domino Posonium redierimus. Alio modo illi abbatae prouidere non potuimus, ut D. V. vel ipsa abbatia mansisset, vel commodi ab ea aliquid habere potuisset. Plebaniam de Miskolcz optabamus ut Ioannes presbyter de Czegléd administrasset; verum iam ciues illius oppidi unum elegerant, qui administraret, et D. V. rationem suae administrationis redderet. Egit nobiscum et dominus Sebastianus Pempflinger, ne contra voluntatem ciuium alius curator illius plebaniae constitueretur, quum D. V. nihil hinc incommodi accederet. Dominus Valentinus Therek bona custodiae non remisit, nec arbitramur eum remissurum, postquam aequum existimat, bona quorumcunque possunt occupare. Occupavit nostra quoque bona Paulus Bakyth, nec hactenus efficere potuimus, ut ea remisisset. Dominus Tininiensis, cui quaedam bona custodiae commendata erant, obiit; scripsimus Andreae Choron ut ea defendat, et alicui bono viro administranda committat, prouentusque D. V. colligendos curet; postquam fauente Domino redibimus Posonium, mitemus Joannem presbyterum de Czegléd, qui nunc nobiscum est, ut illorum bonorum et prouentuum D. V. curam habeat, et quidquid pro commodo D. V. facere poterimus, sedulo dabimus operam; quam bene valere optamus. Cassouiae feria tertia ante festum beati Michaelis Archangeli 1531.

*Ad D. Cristophorum Seydlouuetz, Cancellarium Regni
Poloniae etc.*

Non sum nescius te plurimum fuisse miratum de mea tanti temporis taciturnitate, cum a multis iam temporibus

nihil ad te dederim litterarum; tamen si iuste dabitur locus excusationi, parcius miraberis, et omnem praeteriti temporis vel negligentiam varietati magis temporum et rerum, quam mihi tribues. Nam quis per Deum immortalem fuit per haec tempora locus scribendi? quae condicio? quae securitas? Materiam etsi nacti iratis Diis eramus satis amplam, uberem et patentem, utpote qui in mediis praeteritorum annorum fluctibus et tragoediis versaremur. Sed quam periculosum, quam formidabile fuerit, inter tot hominum genera, tot animos diuersos etiam bona hominum facta pessime interpretantes, aliis, maxime vero ad Poloniam scribere, nemo est, qui non cogitare possit. Non defuerunt enim multi, neque nunc desunt, qui certo teneant, Joannis regis fautores, amicos, vires et omnem potentiam ex Polonia pendere. Res suas isthinc habere fundamentum tueri, agi, procurari. Ego vero, quem fortuna ad seruitia reginae meae concluderat, et qui videbar serenissimi regis Ferdinandi partes tum rebus ita ferentibus, tum quod regina mea ipsius est soror, sequi debere, nihil est quod non metuebam. Accedebat huc, quod omnium omnia facta, imo non facta solum, sed etiam quodammodo omnes cogitatus adeo observabantur, ut ne hiscere quidem sine suspicione potueris; discutiiebantur tabellarii, et nihil erat quod non exquireretur, licet id mea ex parte secure fieri poterat, fui enim et sum meae conditionis, fideique bene conscius. Hisce igitur temporibus et hominum moribus et naturis aliquidne ad te scribere poteram? licet optime de me meritum, et ob tua in me multa maximaque a puero collata beneficia, a me omnibus obsequiis maxime mihi deuinciendum. Quibus igitur affecti simus turbationibus, et quae obstiterint mihi impedimenta, ut ad te nihil scribere potuerim, iam sane intelligis. Sed si ea quoque quae dixi non fuissent meae ad te scriptionis impedimenta, hiis a tempore cladis atrocissimae serenissimi olim regis mei Ludouici iactatus sum fortunae calamitatibus, ea mutabilitate rerum, ut vix sane mihi constituerim. Nec loca diuersa in quibus fugientum more et regina et ego ab eo tempore diuersati sumus, videbantur pati, ut ad te, ad quem unum inter omnes mortales maxime cupiebam, litteras in tanta locorum distantia constitutum commode dare pos-

sem. Nam si velim loca enumerare, in quibus a tempore incinerationis Budensis, nunc brevius, nunc tardius pro temporis conditione rerumque progressu perstitimus, non epistolam sed historiam contexere merito viderer. Si quid ergo a me commissum est aut noxae, aut eroris, aut visus sum in meo erga te studio ac officio negligentior, id non mihi, sed rerum et temporum varietati tribues pro summa, qua praeditus es, et prudentia et humanitate. Quod si feceris duplex mihi accedet laetitia, tum quod te mihi praeteriti temporis taciturnitatem condonasse, et solita tua humanitate te usum in me esse arbitrabor, tum quod me mei in meas principes suscepti muneris, quod haecenus fideliter et constanter meo iudicio obui, non poenitebit. Nam mortuo reuerendissimo olim Georgio episcopo Strigoniensi, amico et fratre tuo adoptiuo, me tuis etiam adiutum suffragiis seruitiis Ludouici Regis felicis memoriae addixeram, qui me in numerum suorum, qui a secretis et consiliis dicuntur, ascribere voluerat. Is ipse ut petitioni reginali coniugis suae satisfaceret, me illi ut eundem apud eam quoque agerem statum, concesserat. Ego vero et viuente ipso domino meo clementissimo Ludouico rege, et post eius mortem, ut etiam superius retuli, non modo munia seruitiorum sed etiam fortunarum varietatem apud reginam animo parato pertuli. Et ut meo officio et honori et fidei quoque nunc satisfacerem, secutus sum ipsam ad has usque regiones, tutam et fidam ipsius mansionem, in quibus tantisper mansurus sum, dum visum fuerit et placebit, ac bona ipsius principis meae venia patriam meam me reuiscere licebit. Verum amor patriae meae miserae, iam ac partim per factiones domesticas, partim hostium incursione paene perditae, citius quam liceret, domum me rapiet, cogetque, si multa patriae rebus omnibus inuersis seruire non possim, saltem numerum nostratum augere, et eum quem Deus rerum nostrarum Hungaricarum olim florentissimarum, nunc vero adeo afflictis, ut vix partem minimam veteris nominis sui retineat, dederit exitum; quem felicem a Deo imprimis, tum serenissimo rege Poloniae domino meo clementissimo et te curante spero futurum, domi praestolari. Haec ideo volui ad te scribere, ut meum in rebus omnibus tuis obsequendi animum nunc quoque

eundem esse scias, qui prius in multis rebus fuerit, et velis mihi, si qua res inciderit, quam mea opera curari velis, non secus praecipere, quam uni ex tuis domesticis familiaribus. Vale. MDXXXI.

Ad Eundem.

Si meae litterae, quas proxime Joanni Dantisco, oratori hic apud caesarem agenti, ad te mittendas dederam, sunt redditae, nihil dubito quin meam iustam et rationabilem excusationem, cur tam diu ad te nullas meas dare potuerim, ex tua singulari erga me beneuolentia admiseris; pluribus enim verbis explicaui, quibus impedimentis tamdiu siluerim. Nunc quoque non multum sum scribendo prolixus. Nam eas omnes res, quae nunc hic aguntur, et de quibus possem ad te scribere, referre poterit is nuncius serenissimi regis tui, qui aliquot hic dies commoratus, multa paeneque omnia, quae hic fiunt, et vidit et audiuit. Restat igitur, ut meam omnem operam, studium et obsequium tibi commendem. Quem tu non secus, quam unum ex tuis domesticis veteribusque familiaribus tenere et velis et debeas. Cui id erit maxime gratum, si obsequia studiaue mea tibi grata fore intellexero. Vale feliciter et me habe commendatum. Bruxellae II. Octobris MDXXXI.

Ad L.

Quibus rationibus inductus fuerim, ut meam a te voluntatem alienauerim, multis verbis tibi declaraueram nuper. Non mea id reuera factum est leuitate, sed tua culpa, qui neglectis rebus omnibus, quas tuae demandaram fidei, nescio quid ex tuo proprio cerebro inceperis, ita ut res meas omnes non modo in summam perniciem adduxeris, sed a me alienaris adeo, ut ne minimam quidem meorum bonorum partem nunc possideam. Multa mihi cogitanti de hiis meis rebus aduersis, quotidie occurrunt, quae me in maximam conciliunt curam et sollicitudinem, praesertim cum in animum induco, qua negligentia meas res gesseris. Non minimum curae mihi iniieisti

tuis negligentis et tua timiditate, nec dies nec noctes possum quiescere, ita sum animi perturbati propter tua facta. Prouidere autem ea via, quam scribis, rebus meis absens non possum. Si res meas omnes turbatas relinquerem, ita nunc tam subito ad vos advolare possem. Et vereor ne si id facerem, contingeret mihi, quod dicitur *ὀπὲ ἀισθάρωνται οἱ ζῆμαί*, hoc est, Cumaei sero sapiunt. Tarde persentiscerem, quod ad tuos hortatus fecissem. Quare si vis praeteritum tuum errorem futuris benefactis emendare, cura ut si non omnia mea negocia, aut pars saltem eorum aliqua tua rursus diligentia reformetur, et quod negligentia praetermisisti, sollicitudine noua rectifica: id et mihi et tibi non parum erit utile. Amaritudo secuta est amaritudinem. Nam cum in maximis essem doloribus animi earum rerum, quas in fidelitate erga meos principes meo amisi desiderio, et augetur cura maxima tum ob illarum amissionem, tum ob meam necessitatem, superuenerunt litterae ex Hungaria declarantes mearum rerum statum aut conditionem. Quae me mirum in modum conturbarunt, et priorem meam tristitiam anxietatemque auxerunt. Nam summam rerum mearum omnium ex amicorum meorum litteris intellexi, quod sacellanus meus omnia mea, quae possidebat, amisisset, et ne unicum quidem colonum meum gubernaret. Quae res in quam turbationem me coniecerit, vix explicare possum. Nam quid iam facturus sim nescio, nisi spes quam in Deo optimo maximo et eius genitrice Virgine Maria habeo amplissimam et verba serenissimae Reginae meae, quae semper propitia sunt, sed nunquam in effectum dantur, me hic hactenus retinuissent, iamdudum non exiuissem modo ad vos, sed aduolassem. Ita me huius loci mansionis vitaeque taedet poenitetque. Deus vertat omnia in meliora et feliciora, quod spero futurum. Nam licet Deus iustus sit, et hactenus pro meis delictis me castigarit, est tamen et misericors, qui poenitentibus misereatur, et post emendationem tribuit refocillationem. Haec mi frater volui tibi significare, ut si quod scies remedium, amico laboranti adhibeas; et non patiari eum in maxima tristitia constitutum diutius, si id a te fieri potest conflictari. Vale. Bruxellae XV. Octobris MDXXXI.

*Ad Joannem Antonium Baronem Burgi, Clementis VII.
Pontificis apud Angliae Regem Oratorem, Nicolaus Olahus.*

Nonne tibi videor inofficiosus, ne dicam inhumanus, qui ad te tanto temporis curriculo nullas dederim litteras. Verum me hoc vitio a te accusari minime posse arbitror. Nam ut in mei excusationem paulo altius repetam, ea quae post serenissimi regis mei Ludouici cladem miserabilem consecuta sunt tempora, licebit me initium scribendi sumere ex tua Pisonio a nobis in urbem profectione. Cum tu bene de regno Hungariae et serenissima regina mea Maria propter tuas virtutes meritis ex Posenio ad urbem reverteris, nihil erat Broderico nostro, mihi et aliis omnibus tui obseruantibus tua profectione molestius, qui tua iucunda familiaritate, consuetudine et humanitate carituri essemus. Sed necessitas vicit nostrum affectum. Et quod ex affectu moleste ferebamus, id necessitate patienter nos ferre oportuit, praesertim cum tuam profectionem magnum tibi in urbe decoris, commodi, utilitatis et gloriae parituram existimavimus. Discessisti igitur a nobis non sine nostro magno tui desiderio, quod tua, quam coram saepissime egeramus, comitas, humanitas et mansuetudo mirum in modum in nobis auxerat. Ab eo tempore ubi egeris gentium, in urbene commoratus fueris, an alibi locorum, non prius scire potuimus, quam proxime ex redeuntis a Gallia Czethlicz sermone, et ex litteris tuis ad virginem Lucretiam datis. Ex quibus et sermonibus et litteris cognoui, te in Anglia oratorem agere pontificis. Quod maximae mihi fuit voluptati, eam maxime ob causam, quod te prope haberem, cum quo et literis et, si tantum esset futurum mihi otium, coram agere possem. Nunc vicissim nostrum ab eo tempore, quo nos Posenii reliqueris, studium accipe, et quae nos interea sollicitauerit presseritque fortuna, quibusue fatis agitati fuerimus, animaduerte. Brodericus non multis post tuam profectionem diebus a nobis ad Joannem regem discesserat profectusque fuit Budam. Ab eo tempore quid fecerit, ubi fuerit, quam habuerit conditionem, certo nunquam potui intelligere. Rumore quidem ferebatur ipso, profectum eum fuisse legatum ad pontificem, tum Franciscum regem Galliae

et ad alios principes. Nos Posonii post regis nostri Ferdinandi electionem, cui et Brodericus non modo adfuerat, sed et album, ut dicunt, calculum adposuerat, aliquandiu commorati, tum ibi tum Viennae fuimus. Tandem proceribus nostris, quos Posonii reliqueras, ita volentibus, Rex ipse noster Ferdinandus profectus fuit ad Hungariam cum exercitu, septem aut octo millibus hominum; Strigonium ei deditum per Paulum archiepiscopum erat, Buda pariter dedita. Joannes interea Rex profugerat Agriam versus, ubi fuerat ad arcem suam Thokay a nostris prostratus. Non multo autem post tempore indicta die coronationis rex Albam Regalem proficiscitur. Coronam Petrus Perény, cui eam Joannes servandam traderat, spe ductus polliciti ei praemii adportat. Rex coronatur anno Domini 1527. die tertia Novembris cum summa omnium utriusque ordinis dominorum exultatione. Revertitur regina ad Owár. Rex Strigonium profectus est. Ego vero cum secutus, tum quod res meae ita exigebant, tum quod volebam me a reginae servitiis, si fieri potuisset, eximere, ne perpetuo in gynaccio desiderare viderer. Strigonii in domo mea commoratus sum aliquantisper, et confectis istic apud regem meis negotiis, non ut ipse desiderabam, sed ut fortuna tulerat, et aemuli mei passi erant: hii enim episcopatum Transsylvanicensem, mihi a Rege promissum, a me omnibus suis viribus alienarunt. Reuerti coactus sum ad reginam, cum pluribus ipsius et scriptis et sollicitationibus, ut reuerterer, admonitus fuisset. Contigit sub eo tempore, ut rex proficisceretur Pragam ad conuentum inter Bohemos agendum, qui cum id temporis secretarium regni Hungariae apud se haberet neminem, et regiis et Agriensis episcopi, cancellarii Hungariae, literis sollicitatus fui aliquoties, ut ad regem proficisceretur et officium istic meum exercerem. Sed refragante retinenteque regina id me facere minime licuit. Ab eo tempore semper me regina detinuit, cuius ego quoque, cum viderem in omnibus Hungariae locis tempestatem oborituram, non multum sum voluntati refragatus, licet id non cum minimis meis expensis ac damnis fecerim. Nam ad id, quod mihi pro viatico ex curia datum est, quicquid habui ex Hungaria reditum, quod certe non erat minimum, adiacere me necesse fuit, et omnia, ut meis

conditionibus satisfacerem, liberaliter profundere. Taceo quae interea temporis loca cum regina peragratus fuerim, similior currenti quam residenti, quas cursitationes, quos labores obiverimus. Si enim ea omnia, quae interea peragraverimus loca explicare tibi vellem, dies unus et alter me deficeret, nec tibi arbitrarer me voluptatem hae rerum nostrarum commemoratione allaturum. Nouissimae de rebus etiam in extremis reginae pro mea in illam fide et constantia deesse viderer, secutus sum eam hucusque, ut postquam in multis aduersis fortunis, casibus et cursitationibus in ipsius egestate eam secutus fuerim, viderem hic quoque ipsius statum conditionemque futuram, et quem exitum esset habitura. Sum itaque hic non tam abunde, ut liceret et mea ferret conditio, prouisus. In regina nihil mihi deesse videtur, pollicetur omnia. Fortunam futuram, prouisionem honestam, honori et statui meo conuenientem, et ea quae homini permansionem suadere possent. Sed mores hominum non noui, alieni illorum sunt a meis moribus. Videntur omnia et simulare et dissimulare, multa verbis polliceri, re parum praestare. Salutare quemvis libenter, corde longe diversa meditari. Omnes eorum cogitatus in lucro commodoque sibi parando versari. Utilitatis priuatae potius, quam verae amicitiae et charitatis in proximum rationem habere. Praeterea non me cognoscunt, neque ego eos, quod quantum afferat homini turbationis, cogitare ipse potes. Ego tamen nihilominus facio, quod meum exigit officium iam pridem susceptum, quod e reginae re et mea esse videtur. Non praetermittam fidelia mea in principem meam officia. Quae ab initio nullis deteritis incommodis, laboribus et periculis prae me semper tuli. Intellexisti omnium rerum statum et illorum temporum, quo a nobis Posonio discesseras, et horum praesentium, in quibus nunc versamur, conditionem. Si aliquid habes, quod mea opera et officiis effici posse putaueris, fac intelligam. Gratissimum mihi erit pro vetere nostra amicitia et familiaritate, quicquid mihi demandaueris, et quicquid in rem, usum et commoditatem tuam me praestare volueris. Vale, et me ut soles ama. Bruxellae 16. Octob. 1531.

N. Olai ad Joannem Antonium Baronem Burgy.

Reversus nuper, ut antea ad te scripseram, Cetlycz ex Anglia errore quodam, cum sit experts literarum, retulit mihi apud serenissimum regem Angliae agere oratorem cognomine Burgonem, qui eum humaniter excepisset. Ego errore deceptus eo, quem ipse ex cognomine hoc (videtur enim inter Burgonem et Baronem non nihil esse affinitatis) veluti ignarus literarum fecit, non fui arbitratus te esse, de quo ille dicere vellet, sed Andream Burgonem qui apud reginam meam plus duobus annis in Hungaria fuit; alioqui longe ante meas ad te dedissem literas, tum quod tua singularis erga me humanitas, fauor et benevolentia iam a multis annis fuérat mihi satis perspecta, tum quod iam diu propter meam in te observantiam animique affectum sciscitatus frequenter a multis fui, ubi ageres, ubi esses locorum? Quod tamen ipsum a nemine poteram certo intelligere, antequam cum Augustino de Augustinis, cardinalis Campegii physico his paucis diebus fuisset locutus. Qui mihi dixit, te esse apud Anglos oratorem Apostolicum, tuamque optimam valetudinem et felicitatem mihi id sciscitanti declaravit. Gratulor itaque tuis bonis, mi Baro; Deus conseruet te diutius in ea, qua esse audio prospera valetudine, meaque opera, studio ac obsequiis dum libebit voluerisque utere liberaliter. Nihil erit tam graue, quod mihi demandaueris, quod pro mea facultate non libenter sim obiturus et tibi inseruiturus. Brodericum nostrum amiseramus, ut scripsi ad te antea, non multo tempore post tuam ex Pisonio profectionem. Is enim nescio qua superstitiosa ductus sua conscientia, confugit ad alterius factionis partes. Quid deinde fecerit, ubi sit, quidue rerum agat et quam habeat conditionem, iam diu de eo nihil certi habere potui. Non secus mihi cordi est eius prosperitas, quam mea, omniaque ipsius commoda et prospera (salua mea in principem meam fide) mirum in modum concupiscerem. Est enim iam pridem de me optime meritus, et cui plurimum debeam. Sed heu me et alios Hungaros infelices! Divisio haec et bellum intestinum quam amicos ab amicis, fratres a fratribus acerbissime detraxit, arcitissima et familiaritatis et necessitudinis iure olim

inter se coniunctos, quanta excitauit mala, quae pericula, quas Christianitatis clades, quas Hungariae vastitates, quam turpitudinem induxit, ita ut hostes fidei Christianae iam in Hungaria non secus omnem rapinam, licentiam libidinemque suam exerceant, quam in regno religione, principe et libertate vacuo. Exeunt tumultuose eo quo volunt numero, incendiis omnia miscent, rapiunt pueros et puellas, senes trucidant, quos abducere non possunt. Quod ipsum Hungaria non sine lacrymis ultra suam illam memorabilem praeteritorum annorum cladem anno exacto in mense septembri atrocissime fuit experta. Cum ex Joannis et Ferdinandi regis subditis aequo iure usque ad quadraginta, ut scriptum ad nos fuit, millia ex ea Hungariae, quae est inter Strigonium et Posonium parte, fuerint partim abducta, partim trucidata. Quod vero a tot cladibus in Hungaria superesse potuit, id nunc factiones diripiunt ac vastant. Non hospes ab hospite, non frater a fratre est tutus. Sine ullo discrimine nunc haec, nunc alia factio in aliam saeuit; haec induciae annuae, quae nuper in mense Maio factae sunt, aliquantulam dedere tantorum malorum cessationem. Sed nihilominus nihil aliud nunc quoque ex amicorum literis istic fieri accipio, quam depraedationem, latrocinia et alia multa facinora per eos quibus stipendia debentur, et qui nouis student rebus hiisque ditari volunt. Si hoc modo res agitur et vel Deus vel christiani principes rebus Hungaricis non subuenerint in tempore, actum de reliqua quoque eius parte erit. Etiam si nullam Turcae in posterum (quod tamen nunquam facient dulcedine tantae praedae capti) irruptionem in eam fecerint, mole tamen sua, si in praesenti conditione res permanserit, ruere Hungariam, Deus id auertat, necesse erit. Eo autem perdita Christianitas tota non parum profecto sentiet detrimenti. Haec pauca volui ad te scribere, tum quod me tuum esse existimares illum veterem, tum quod ex doloris acerbitate, quam ex patriae calamitate quotidie accipio, non potui ea tibi non recensere, quas in Hungaria felices aliquando habuisti dies et cuius periculum ut alios omnes bonos, ita te quoque non parum mouere existimauerim. Vale, et me habe commendatum. Bruxellae 25. Octobris 1531.

Ad Joannem Rocetum.

Quid censes caussae fuisse, quod tuas res mihi a te familiariter hactenus commendatas non perfecerim. An putas me tui et tuorum fuisse immemorem. Non profecto videris bene de me sentire, si in eam de me venisti opinionem. Nam nihil unquam in vita mihi videtur esse suavius, nihil delectabilius, quam me amicorum inseruire commodis. Quorum in numerum tu iam pridem merito es adscriptus. Quamprimum enim te noui, et mores, consuetudo, vitae conditio, doctrinaque mihi innotuerunt, mox ad te amandum mirum in modum sum accensus, ita ut omnes, quas potui sciuique vias, pertentaui, quibus tibi gratificari moremque gerere possem. Sed quod tuis rebus tam subito commodare non potuerim, et ad te de illorum statu non scripserim, multae et pernecessariae fuerunt caussae. Quas ad te omnes perscripsissem amicorum optime, ni existimassem, hunc Paulum tuum et meum familiarem et commodius et latius illas explicare posse. Hunc igitur ad te certas ob res tum meas tum suas proprias profecturum, maiore quam possum tibi commendatione commendo, et de manu, uti aiunt, in manum trado. Quem si me vis afficere beneficio, ornes quantum poteris, ornabis autem si tua eum complexus fueris humanitate et beneuolentia, tibi certo persuadens nihil tam magni te posse conferre in hominem, quod non iam dudum sit meritis. Quod ipsum quoque tibi ego omni officio cumulatissime sum resarciturus. Pergratum igitur mihi feceris, si intellectis rationibus, ob quas tua negotia hactenus dilata sunt, me apud te habueris excusatum, et ipsum etiam Paulum amore tuo et humanitate dignum putaueris. Vale et si quando dabitur a rebus publicis tibi otium scribendi, neminem patiari ad me sine tuis literis venire. Bruxellis XXVI. Octobris MDXXXI.

Ad Amicum.

Animi mei iudicium cupis a me intelligere, quid de moribus, ingenio, doctrina et eruditione Joannis Dantisci oratoris Poloni sentiam. Licet non sit mei instituti, naturae et

consuetudinis aliorum vel mores, vel ingenia, vel eruditionem diiudicare, et de hiis etiam apud eos, qui mihi intima sunt familiaritate iuncti, iudicium meum proferre; tamen ut tuae cupiditati, quae visa est ardentissima, propter mutuam, qua iuncti sumus amicitiam, si non in omni, saltem in aliqua parte satisfacerem, non grauatus sum, quantum meum fert iudicium, aliquid de illius viri scriptis ad te scribere. Doctus est, eruditus vir et experientiae plurimae, qui iam a puero et deditus fuerit optimis artibus et versatus a multis annis in multarum arduarumque rerum regis sui tractatione, nihilque videtur in eo posse desiderari, quod ad bonas literas, maxime vero ad ipsas musas amoeniores pertineat; perpetuo tamen filo orationis, non undequaque est illis viris, qui eloquentia sua nonnihil frugis huic aetati nostrae attulerunt, comparandus. Quem tamen si continuauerit, et tantum huic quoque tribuerit laboris et temporis, quantum ipsis musis, non paucos ea quoque dictione praestabit. Habes quod petiisti, fac id boni consulas. Vale. Bruxellae XXVII. Octobris Anno MDXXXI.

N. Olai ad Joannem Anton. Baronem.

Post eas literas, quas ad te proxime dederam, venit fama Brodericum nostrum huc venire nunc ad caesarem, a Joanne suo missum. Id si ita est, non possum non laetari, eum, quem iam dudum vidisse concupiueram, ad nos appropinquare. Verum hoc unum vereor, ne aduentus ipsius plus mihi adferat tristitiae quam voluptatis. Nam familiaritate ut scis non vulgari olim iuncti eramus, tamen ut nunc est hominum conditio et mores, principumque nostrorum status, amici inimicorum loco sunt tenendi, et si bonae inter tuos principes vis esse famae, vix datur locus et conditio, ut talem amicum inuisere possis. Nam ut principes sese inter se voluntate seiunctos esse sciunt, sic volunt subditos suos conuersatione mutua procul abesse. Tamen nihilominus si fieri poterit et principis mei beneuolentia permiserit, curabo ut eum amicum, quem iam olim tantopere desiideraui, inuisam. Vale et me habe commendatum. Bruxellae 29. Octob. 1531.

Ad Amicum.

Scis me non saepe tecum in rebus seriis esse iocatum. Crede igitur mihi me vix unquam fuisse animo perturbatiore quam nunc; ita omnes viae, bonis viris ingenioque, doctrina et virtute excellentibus, in tanta omnium rerum aduersitate praeclusae esse videntur, ut nescias quo ingenio, quauē virtute te eruere et aliquem quietum tibi statum comparare possis. Nescio quis *αποδαίμων* me in hanc detruserat provinciam, satius mihi erat me meis reliquiis bonorum domi esse contentum, quam nescio ob quam spem, preciosaque mei principis verba huc venisse. Sed transeant haec; si Deus quispiam liberarit, non facile me in talem rursus nauem intrudam. Vale. Bruxellae XXX. Octobris Anno MDXXXI.

*Joannes Antonius Baro Burgy N. Olao Thesaurario Albensi,
Secretario M. S.*

Gratissimae mihi fuere literae tuae mi Nicolae suauissime, tum quod ex iis intellexi te optime valere, tum quod ostendis beneuolentiam et amorem tuum erga me eundem esse post aduersam fortunam, qui et solebat esse in prospera, quod etsi multis documentis fueras testatus, idque sic fore mihi persuaseram; tamen nescio quo modo ob cessationem tuarum literarum suspicatus fuerim te penitus mei esse oblitum. Est propterea quod tibi et mihi congratuler, non solum quod audiam te in obsequiis serenissimae reginae nostrae constantissime perstitisse, sed etiam quod amicitia sic arctissime amplexaris, quod haud scio si ex gente nostra de uno vel altero, te excepto, vere mihi liceat praedicare. Calamitates provinciae nostrae ita iniquo et tristi animo tuli, quod pene ad solum auditum consternatus sum, augetque dolorem meum, quod non video, quem finem sint calamitates illae habiturae. Urget enim atrocissimus hostis, qui simulato nomine pacis, et suppetiarum ferendarum causa, id animo voluit, id tendit, optat et agit, ut vires provincialium conterantur et ad nihilum reducantur, suae vero ita in provinciam firmentur et stabilian-

tur, ut cum ei visum fuerit, paruo labore paruoque negotio totam prouinciam sibi ipsi vindicet et supponat, ad quae nisi maturius, quam solent principes Christiani respexerint, sentient postmodum, quantum incommodi, quantumque detrimenti, ut leuius dicam, ad rempublicam Christianam inde perueniet. Nosti gentem bellicosam, nosti nouarum cupidam, et fortis laboris tollerantem esse gentem nostram, quae si se ad turcicam potentiam adiunget, ut timeo fore cum senserit se pro neglecta et derelicta haberi, vereorque quod non erit nobis de Hungaria controuersia, sed pro Italia, pro religione, pro orbis imperio decertandum, idque etsi iam pridem ita fore cognouerim, tamen hoc tempore et sentio et praedicere non desisto, ubique terrarum, ubique gentium sim, quod eo libentiori animo facio, quod scio hoc idem Domino meo esse persuasum, de his omnibus Sanctissimus princeps et gregis dominici pastor admonet principes, excitat, urget, orat, supplicat, ut tandem ad commune periculum respiciant, animunque intendant ac consulant mature, ne respublica Christiana aliquid detrimenti capiat. Sed nescio quo fato vel potius diuina prouidentia aures omnium ad salutares preces et admonitiones Pontificis ita obsurduere, ut callum induxerint. Quapropter solum id nobis restat, quod in extremis miseriis euenire solet, ut lugentes diuinum auxilium imploremus. De Broderico nostro hoc possum dicere me audiuisse ipsum oratorem egisse apud Christianissimum regem anno superiori, mihi que contigit cum essem Parisiis, ut pridie ipse appelleret Parisios, quam et ego Parisiis recederem; fateor me intellexisse aduentum suum ante meum discessum, sed ut est ciuitas magna, mihi que meisque incognita, non potui hominem inuenire, cupiebam maximopere hominem conuenire et colloqui, idque contigit, quod ipse ex hospitio in quod primum diuerterat, migrauerat, eratque hospiti incognitum, quonam secundo loco diuertisset. Sed cum mihi hospes suus affirmasset, cum parare reditum in Hungariam per Angliam, mihi facile persuasit, quod cernebam nullam aliam viam sibi tutiorem fore, quam si in Angliam transmearet, hinc postea in Prussiam se transmitteret et inde per Poloniam in Hungariam. Sed me opinio haec fefellit, expectaui hominem diu, sed frustra; mihi post

aliquot dies literae suae sunt allatae, Parisiis datae, per quas mecum conquerebatur, quasi congressum suum vitare voluissem, ad quas literas rescripsi purgans me amice ut soleo; audiui postea ipsum Venetias peruenisse, nec quid inde postea egerit mihi cognitum est. Caeterum mi Nicolae est quod me, ut soles ames, et saepissime ad me scribas; non patiar a te neque amore, neque diligentia in scribendo superari, etsi soleas esse et benevolentissimus et diligentissimus. Vide quid me cogit amor polliceri, et forsitan polliceor quae praestare non possum. Sed si vincam, volo bono animo sis, si te in hoc genere vincam, tua erit haec victoria, cum ob istos tuos candidos et ingenuos mores ita sis amabilis, ut studeant omnes te in amore superare, et ita sis diligentiae studiosus, quod si quis cupiat te esse diligentiores, ob hoc ipsum eum diligas et amplexaris. Serenissimae reginae obsequium meum cupio per te commendari, ut intelligat nullam rem mihi esse ita maximam, quam ego libenti animo non effundam, modo cognoscam in rem maiestatis suae ac familiarium suorum fore. Dominae Lucretiae commendari cupio. Dominum Badium caeterosque conseruos nostros meo nomine salutato. Tuque saluberrime valetote in plures annos. Londini VIII. Nouembris Anno a Christo nato 1531.

R. Rescius N. Olao Thesaurario Albensi Secretario R. M.

Felicibus plane auibz misi tibi chartarum munusculum, quod tanetsi vile omnino et nihil nisi charticeum esset, talem tamen patronum et amicum mihi conciliauit, cui nullum aureum quantumuis magnum donarium comparari possit; utinam quicquid est chartarum supellectilis apud me, sic extrudere possim, bene profecto tunc ageretur cum rebus meis. Gaudeo igitur mirum in modum, non tantum mei sed et omnium studiosorum causa, nobis talem apud principem harum regionum obuénisse patronum, qui non tantum fautor sit literarum ac literatorum, sed ipse etiam literatissimus. Conseruet nobis Deus hunc ipsum diu incolumem. Habeo ego gratiam magnam D. T. quod tam benigne officium ac patrocinium tuum mihi obtuleris. Ego vicissim obsequium meum

offero et addico tibi, quo uteris in quavis re, quae per me fieri potest, semper paratissimo. Ex literis tuis plane intelligo esse verissima, quae D. Erasmus de te literis editis testatus est, quaeque Magnus Jacobus et quidam alii de te praedicarunt. Perge sedulo in studio literarum graecarum, ego quicquid mea officinola suppeditauerit librorum, tibi donabo. Jacobus tuus nouit quicquid a me excusum est, iniunge ei ut mihi significet, quid tibi ex ipsis arrideat, illico ad te transmittetur. Bene vale Olae colende. Raptim. Louanii XII. Calend. Decemb. 1531.

U. Velius N. Olao Thesaurario Alben. Secretario. R. S.

Non est quod accusem officium tuum, cum et ipse cesator fuerim et in scribendo ad M. T. piger. Effigies quominus missa fuerit non per te stetit. Verum vel negligencia accidit illorum, qui se missuros polliciti sunt, vel penuria hominum certorum, quibus perferenda tuto committeretur. Scribam vero ad illos denuo. Sed neque magnopere dolebo si perierit *εἰς ὧρ* cum et mihi aliquando sit occidendum. De clade Ungariae et Ludouici regis interitu optimi et innocentissimi principis libellum mature absolui, nomina nostrorum quorundam in illo proelio occisorum mihi desunt, et captiuorum quibus insertis nihil aliud addam, nec minuam. Quem mittam ad serenissimam dominam reginam breuem, sed tamen multa complexum libellum meum. Tua dominacio interea perget, ut solita est me illius Maiestati etiam atque etiam commendare. Austriae Epistolam illam, quae nunc Augustae excuditur, propediem absolutam isthuc mittam. Uxor Vienna non potest abstrahi, ne metu quidem pestilentiae, illic iam aperta incendia, haecenus enim scintillas sparsit, molientis. Venit hic nuper Hieronymus Lasky, cum rege bis aut ad summum ter arcano collocutus. Pestilentem annum et bellicosum omnes augurantur futurum. Nimirum duplici bello concutietur Germania, intestino cum Lutheranis, externo cum Turcis, utroque exitioso. Resalutant T. D. praepositus et Episcopus Maccdonia. Bene vale. Logus Paduae inter literatos et philosophos suauissimam vitam degit, ego etiam adhuc cum iactura

rei familiaris aulae parum feliciter haereo, procul domo, uxore, liberis et libris. Iterum valeat D. T. M. cui me totum dedo. Insprug Die XXI. Nouemb. MDXXXI.

Ad Antoninum Baronem Siculum.

Non paruo sum affectus gaudio, te ad meas literas rescripsisse. Primum quod tuam valetudinem prosperam ex tuis literis intellexi, tum quod aperte cognouerim, quantae curae sit tibi res Hungarica. Eum si animum in Hungariam omnes alii quoque haberent, et si intelligerent, quantum in Hungaria aut conseruanda aut amittenda positum esset reliquae christianitati ponderis aut momenti, profecto conari aut omnibus suadere non desisterent, et pedibus et manibus, ut ad illius defensionem conseruationemque quisque accurreret; sed surdis videmur fabulam narrare, cum Hungariae calamitatem depraedicamus. Nesciunt enim, non experti sunt illarum terrarum momentum, hostium vires, sed experientur reuera dum hostis fores pulsabit. Memini ego Austriacos, quoque olim non credidisse querelas nostras, dum ad eos ut alios vicinos legationes frequentes pro auxilio nostris rebus petendo mitteremus, et nostra pericula imminencia illis depraedicaretur. At paulo post non modo non crediderunt, quae prius nihili faciebant, sed etiam cum suo et Viannae magno malo experti fuere. Quare vereor ne idem superioribus Germanis nunc surdis breui contingat, sed haec ipsi viderint. Nihil mihi gratius accidere potest, quam scire si qua in re tibi inseruire possim, fac igitur, ut si quid e re tua sit meae facultati conueniens, non mihi parcas. Ut enim aliis omnibus libenter inseruire sum a puero asuetus, sic tibi maxime volo, a quo in Hungaria beneficio sum affectus. Brodericus noster post meas literas nuper ad te datas dicebatur huc venturus, orator a Vayuoda cum Comite de Frangepanibus, monacho et Grithi ad caesarem et conuentum imperialem, qui celebrari in mense Septembri Spirae debebat. Nunc tamen audio retraxisse pedem, constitisseque in aliqua civitatum Germanicarum et expectare conuentum Ratisbonensem imperialem, qui ad men-

sem Ianuarium futurum est celebrandus. Rem quam mihi praecipis conficiam, et si quando erit tabellarius, cui meas ad te dem litteras, non paciar meum officium scribendi desiderari. Sed vereor ne meis tibi, magnis in rebus occupato, aliquando sim molestior. Quam tamen molestiam amor et beneuolentia tua singularis, qua me es semper prosequutus, facile ut spero, superabit. Reginae meae etsi es satis commendatus, tamen ut iussisti meum apud eam feci officium. Noua hic pauca sunt. Caesar die Saturni futura profecturus est hinc Tornacum, celebraturusque ibi comitia ordinis velleris aurei, fortasse illis confectis etiam cum rege Gallorum conuenturus. Regina pariter eo proficiscetur. Redeat ne Caesar huc postea, an eo ex loco proficiscatur in Germaniam superiorem, nemo est qui certo sciat; res et negotiorum status eius profectionem moderabuntur. Me tibi commendo et te bene valere cupio. Bruxellae XXIII. Nouembris Anno MDXXXI.

Alexius Turzo Nicolao Olao S.

Reuerende Domine, Amice nobis honorande. Salutem et commendationem. Nudiustercius redditae nobis sunt litterae D. V. R. de XXIII. Octobris datae, in quibus inter caetera scribit, nos ad priores litteras suas nihil respondisse. Profecto quantum nobis occurrit, nullas litteras D. V. R. adeo negleximus, ut non aliquod rescripsissemus. Nolumus enim eoaduci ut litteras D. V. quisquam nobis minus gratas fuisse dicat; fuerunt enim pergratissimae tum eo nomine, quod velut e peregrino orbe ad nos allatae sunt, tum maxime quod a tali loco profectae nihil contemnendae rei conlinebant. Est enim D. V. apud reginalem maiestatem pene ad latus, continua autem est maiestas reginalis cum sacra caesarea maiestate, fratre suo, unde nostra et omnium Hungarorum spes hactenus pendit, ac nisi illius ope ab his malis, quae iam pridem nos premunt, vel potius iam attriuerunt, liberari posse credamus; hinc D. V. aestimet, an litterae suae apud nos viles esse potuerunt. Sed ut nostra iam attingamus: communis omnium lamentatio est, spe externi auxilii in hanc miseriam regnum

hoc peruenisse; cum verbo ampla, et magnifica promissa sint, effectus vero nullus sequeretur. Nemo est enim, cui non imminens tempestas tam potentissimi hostis formidini sit, et quem non perterreat, salutisque admoncat. Credat D. V. Hungaros etiam eos, qui sub Joannis ditione sunt, cupidissime velle adhaerere, indeque stare, ubi salutis spem viderent; mallent autem extrema quaecque tentare, quam ut Turcae ditioni subiciantur. Confugerent quidem ad maiestatem regiam dominum nostrum elementissimum uniuersi, si modo certis argumentis, ac re ipsa salutem sibi possent polliceri. Quoniam verbis, literis, ac promissis se credere non audent, cum toties sub magna spe quae verbis offerebatur, in maxima pericula incidissent. Negant amplius verbis, ac pollicitationibus se commissuros, ob id conventum indixerunt ad calendas Januarias in villam quandam Kenese prope lacum Balatini: huc dominos ac militares et nobiles quosque conuocant, quo communibus consiliis de salute (amissis enim rebus et fortunis, vita tantum restat), et incolumitate tractent, statuuntque, quid potissimum in hoc rerum aestu sequantur. Et quantum nobis intelligi datur, hoc agitur, ut quando destitutos omnium auxilio et protectione se vident, sique salutem nulla ratione sperare possint, vel saltem id agant, ut vitaquamdiu possit potrahatur; ne ipsi primi intereant, aliis ociose spectantibus. Nec desunt tamen, qui non modo salutem et incolumitatem, verum etiam castrorum finitimorum omnium praeter Nandoralbam restitutionem polliceantur, modo Hungari in concordiam redeant, et Joannem principem recognoscant; hoc et imperatoris Turcarum et Joannis nomine ubique spargitur; putant autem Joannem medio Gritti posse efficere, ut arces illae Hungaris restituantur. Haec in quantum ab aliis didicimus, D. V. scribimus. Convocat et princeps noster praecipuos quosque subditos ad se Lyncium ad festum circumcisionis Domini, ut de rebus Hungaricis tractet; sed praeter dominum cancellarium, qui venturi sint, ignoramus; forte vix quisquam alius aderit. Nos certe nescimus, an caesarea maiestas ad imperialem dietam Ratisbonam se conferat, vel regem Franciae conueniat. Sed nisi maiestas regia aliter rebus suis prouideat, breui de rebus nostris actum erit. Veremur autem, ne et hi Hungari, quos

habet, deficient. Nec alia causa arbitramur paucissimos ex his, quos vocavit ad maiestatem suam venturos, quam quod imminet illis et existimationis et rerum omnium iactura. Praeterea quod dominatio vestra ostendit in litteris suis placere sibi redditum in patriam, sed deesse locum, ubi commodè esse liceret, quae sola causa a redeundo dehortaretur; — fatemur et nos idem. Verum etiam si commodum aliquem locum D. V. videretur habere, adeo hic omnia confusa sunt, adeo intuta omnia, ut vix ullam commoditatem et quietem uspiam D. V. tutam futuram putem; quoad haec rerum facies manebit, omnes omnium res praedae sunt expositae. Impune omnia ex illorum arbitrio geruntur, qui violentiores sunt, et ex raptu viuunt, ut ex tam atroci, ac diuturna oppressione nihil, quam mendicitas sit pene omnibus speranda. Cum interim nullum his malis remedium appareat; nihilominus quantum in nobis erit, quicquid pro D. V. facere poterimus in nullo sumus defaturi. D. V. rogamus commendet nos, ac servitia nostra maiestati reginali. Nos profecto maiestatis suae fratribus multa serviivimus, sed tot servitiorum nostrorum nullum hactenus fructum aut commodum sensimus. Praeterea D. V. frequentius ad nos scribat, rogamus. Non defuturam materiam arbitramur, inter tot principum negocia, hoc ea ratione petimus quod speramus forte non nihil D. V. de his scripturam, quae ad salutem huius afflicti regni pertinerent; poterit D. V. quotiescunque voluerit litteras dare, per futaros commodissime, qui isthic quoque non longe a D. V. homines suos habent; inde ex Augusta litterae ad nos dirigentur. D. V. bene valere cupimus. Ex arce nostra Sempthe sexto die Decembris 1531.

Ad Amicum.

Dii boni, quae est curialium molestia, qui labor, quae omnium malorum patientia! Si omnem aetatem cuiuspiam in curia versantis diligenter perquirere velis, nullum spero te diem reperire posse, quae non plena sit miseriarum. Dum quieturum te credis et bonis aut studiis aut rebus aliis operam daturum, tunc oriuntur impedimenta quamplurima, quae

te a bono proposito disturbent et animi tui deliberationem mirum in modum impedian. Non possum negare hominem in curia plerumque magna consequi solere, magnis affici et praemiis et honoribus; tamen libertas ipsa, quae caput est omnium bonorum, abest ab aula quam maxime. Quod nolis, id te facere oportet, et quod plurimum abhorret a veris studiis. Deliberaram mecum hisce diebus Bruxellae, cui ciuitati iam assuetus eram, otio me operam daturum literario, et molestiam temporis, quam ex patriae meae periculo maximam et pene intolerabilem accepi, utcumque fieri posset deuorare. Idque cum facere vellem, caesar parauit profectionem Tornacum, cum quo et regina eo venit. Equidem licet ex meo instituto plurima sim usus excusatione, ut me ab hoc labore liberare possem et Bruxellae manere; tamen regina voluit, mihiq; iussit, ut eam sequerer. Ego ut in omnibus aliis rebus semper reginae obediui mandatis, sic ne nunc quoque serui-
ciis eius deessem, nolens licet, tamen coactus sum huc Tornacum venire, quod oppidum nominatissimum, licet sit inter alia Flandriae oppida Galliae finitima, non tamen tam pulchra et decora visa est, quam prius fama conceperamus. Caesar ut ciues honorare ornareque propter eorum in eum veterem fidem et merita videretur, nullum hactenus praetermisit hic diem, quo non aliquid ederet spectaculi. Tertio statim postquam ingressi sumus die, dominica nempe festum diui Andreae sequenti, ingressus est ecclesiam cathedralem cum magna pompa, insignibus et habitu rubro ordinis velleris Gedeonis indutus. Quem praecedebant duodecim ex ordine dominorum et comitum similem gestantes habitum, die eo solemniter peracto, secundo die inferiae celebratae sunt, hiis qui sunt ex eo ordine demortui. Qui ad numerum sese extendunt viginti quattuor. Cui caesar cum suis in habitu pulchro interfuit. Sub offertorio secretarius caesaris lingua sua gallica, ut dicebatur, disertissimus et facundus, prolixam habuit de laudibus maiorum caesaris orationem. In qua enumerauit eos quoque, qui fuissent authores et postea commilitones huius ordinis. Tertio deinde die caesar, cum superstitibus fratribus eiusdem ordinis habitum ferens album, ingressus est iterum ecclesiam maiorem, in qua in agendis diuinis rebus magna erat

omnium ordinum frequentia. Quarto die celebrati sunt in civitatis theatro lusus hastarum, qui dicuntur rumpere lanceas. Nunc expectatur, ut nomina eorum, qui in locum demortuorum fratrum electi sunt, pronuncientur. Caesar diebus singulis cum militibus eius ordinis est in consilio. Nam illorum arbitrio eligi novi debent, nondum tamen aliquid ab eis est conclusum. Ego ut non libenter ad hanc ciuitatem veni, ita magno aestuo desiderio regrediendi Bruxellas, non ut istie quoque meliorem animi quietem habeam, sed quod videor istie commodius me expensis, quae tenues nunc mihi sunt, parcere posse. Vale amicorum optime. Tornaci. Decima Decembris Anno Domini MDXXXI.

Erasmus Roterodamus Nicolao Olao Thesaurario Albensi.

Ego vero de Olai mei in me singulari beneuolentia nunquam dubitavi, nec mei moris est officio litterarum metiri amicitiam. Scribunt et qui parum bene volunt Erasmo. A tui similibus amicis, ut gratissimum est venire litteras, ita facile patior non venire, videlicet de animo illorum securus. Polyphemus Augustam relicturus, perscripsit ad me, quo in statu esset; quo locorum se contulerit, nescio, pollicitus est se significaturum sed hactenus non fecit. Extorserat litteras ab amicis, quasi recta ad me profecturus, nec venit. Litteras commiserat cuidem dominicano Ulmae, quae tamen bona quapiam fortuna, per Dominicum mihi redditae sunt. Polyphemus significarat te quoque scripturum, sed nihil est redditum ab Olao. Suspicio te pollicitum scribere, sed aliquid incidisse, quominus factum sit, quod erat in animo. Verum hic mi Nicolae nihil est, quod excuses, persuasissimum habeto istud tam candidum ingenium nusquam cessare in officio, quoties usus est, dum mea in te officia verbis exaggeras, non recedis a candore tuo genuino, quod si quid egregium de te meritis essem in praesentia, nihil aliud a te possim petere, nisi, ut pergas Olauus esse. Hoc enim nomen omnia amicitiae officia semet complectitur; quemadmodum ille uno aduerbio regaliter putabat omnia contineri. Leuinum meum reginae Mariae commen-

daui, in cuius familiam ille miro quodam affectu cupit adscribi; nec satis video, quam ob rem. Ei quaeso, ut non desis si modo videbitur idoneus loco, quem ambit; mihi ob ingenium ac litteras videtur ad secretarium munus appositior. Pedis cruciatus me intra triduum reliquit, sed successit stomachi proluuium, quod tamen Deus bene cessit. Caeterum dum per salutatores non licet servire corpusculo, recidi in aliud malum, quod et ipsum me statim reliquit. Postea stomachus meliuscule coepit habere, quam habuerat antea. Spero has aedes posthac mihi futuras aliquanto prosperiores. Ad te non scripsi saepius, quod incertus essem, an etiam num in reginae famulatio viueres. Nam Leuinae litterae mihi sero redditae sunt. Non semel cogitavi de Brabantia repetenda. Sed amici quidam fuerunt authores, ut hic tantisper haerem, donec isthic res per caesarem essent compositae. Hic magno metu liberati sumus, extinctis duobus ecclesiasticis Zvinglio et Oecolampadio; quorum interitus incredibilem plerisque attulit animorum mutationem; haec est nimirum Dei manus excelsa, quae utinam quod coepit perficiat ad sui nominis gloriam. Bene vale. Datum Friburgi 11-a die Decembris Anno 1531.

Erasmus Rotterodamus Mariae, Ungariae, Bohemiae reginae ac Germaniae inferioris Caesaris vice Gubernatrici etc. S. D.

An non evidenter agnoscimus in te faeminarum illustrium optima, divinam bonitatem, quae post vinum et acrimoniam tentationis infudit oleum consolationis, ac post saevissimas procellas fortunae saeuientis largita est optatam serenitatem. Adversis rebus exercuit simul ac illustravit tuam pietatem; exercuit, ut uberius coronaret; illustravit, ut exemplo foeminae viri discerent patienter ferre manum Domini flagellantis non ad interitum, sed ad salutem. Nunc abiit hyems tristium, flores apparuerunt laeticiae, praeteriit molesta tempestas, successit amoena prosperitas, quam tibi perpetuam optamus. Itaque qui pro te dolumus, merito pro te gratias quidem agimus Deo, gratulamur autem non tam tibi, quam patriae nostrae, talem habiturae dominam, cuius auspiciis guber-

nata longe magis pietate ac disciplinis liberalibus, quam opibus efflorescet. Hic mors Zvinglii, qui in acie periit, et Oecolampadii, qui paulo post apostemate et febris exstinctus est, incredibilem in plerisque mutationem animorum invexit; si Deus dignabitur admovere manum suam, spero finem huius mali. Dominus autem sic temperabit animum invictissimi caesaris, ut sic euellantur zizaniae, ne simul eradicetur et triticum. Itaque compescetur impietas, ut victoria cedat in Christi gloriam, potiusquam excitet quorundam tyrannidem. Accurrunt enim complures ad hoc ecclesiae incendium sedandum, qui privatis affectibus corrupti suum agunt negotium; quemadmodum plerumque fit, ut in conflagratione domus accurrant quidam non ut opitulentur, sed ut praedentur. Multi curant pilos et ungues intactis ulceribus, unde nascitur totus hic mundi tumultus; sed Dominus aliquando dignabitur finem his malis imponere. Levinus Panagathus iuuenis ingenii dextri, et utriusque litteraturae satis peritus, qui mihi fuit a manibus annos ferre sex, miro studio ambit esse in aliqua parte tuae familiae, sive tua maiestas dignetur illum recipere in numerum eorum, qui sunt a cubiculis, siue in quodcumque aliud officium quamvis mediocre. Inter tua mancipia cupit esse quocunque numero. Notus est Alfonso et Valdesio, nec ignotus tuo Nicolao Olao. Si ex illorum sententia tua benignitas dignabitur illi dare locum in tuo famulitio, erit mihi vehementer gratum, et in me collatum ducam, quod in illum contuleris. Inclytam maiestatem tuam incolumem, ac bonis omnibus florentem tueatur Dominus Jesus. Datum apud Friburgum Brisgoiae 12-a die Decembris anno 1531.

Ad Amicum.

Felicibus auibz reuersi ex Tornaco sumus, ciuitate non undequaque inter alias Flandriae ciuitates inferiore, tum propter sui munitionem, situsque bonitatem, tum propter arcis quae in ea est insignem fortitudinem. Dum istic eramus, pigebat nos diu istic esse ob aëris intemperiem et magnam pluuiarum vim ac tempestatem. Et vix exspectabamus reditum, qui ideo dilatus fuit diebus aliquot, quod caesar erat

occupatus in creandis novis in locum demortuorum militibus velleris Gedeonis. Ego dum egressi sumus urbem, reginam ad duo vel tria comitatus sum equitando milliaria; postea vero cum viderem eam aucupiis et aliis rebus venatoriis deditam esse, pertaesus tantae morae praeveni eam, recta huc Bruxellas reuersus illudque itineris quod regina quatuor confecit diebus, uno et medio transegi: nunc licet in otio aliquando hic agam, tamen non parum sollicitor de rebus meis Hungaricis, interque spem et metum pendeo. Spem habeo aliquam ut aliquando pacem in Hungaria simus habituri. Metuo autem, ne etiam pace sequuta, non parum incommodi nobis accidat, propterea quod alienas secuti simus partes. Nam pacem aliter fieri despero, quam si cum Joanne fuerit concordatum et ei regnum Hungariae relictum. Quod si fiet, nobis qui regem hunc nostrum secuti sumus, parum commodi haec pacificatio est allatura. Me autem hic in externa patria perseuerare et aliorum expectare opes, etiam fauente mihi regina, acerbissimum esse videtur, maxime cum amicis caream et procul a patria, sanguine et necessitudine iunctos mihi videre non possim. Neque enim et ipse ferreus sum, qui non mouear amicorum et propinquorum necessitudine; utrum igitur consilium mihi eligendum sit, an fortunaene exponendum, vel manendum in tenui conditione, fretus promissione et beneuolentia reginae, non satis constituere possum. Tu qui iam ob aetatem grandem multa et vidisti et fecisti et expertus es, fac me tui consilii participem. Et si quid ad rem meam facere iudicaris, cures ut id sciam celeriter. Scio te mei semper curam habuisse quam maximam, perficias ut nunc quoque experiar tuam mihi non defuisse operam. Vale. Bruxellis XV. Decembris MDXXXI.

Arnoldus Oridryus N. Olao Serenissimae Hungarorum reginae primario, eidemque longe omnium oculatissimo consuli ac Domino meo.

D. N. Olao τοῦ Θεοῦ φίλιαν καὶ πάντοτε ἐμπράττειν. Dici non facile poterit, ne ab ipsis quidem Musis, ornatissime consul, quam unice quamque impense gratuler saeculi nostri felicitati,

cui non modo bonae literae, prius extinctae, ab orco vindicatae, quasi postliminio restitutae sunt, non modo sanctissimae leges, utpote sumptuariae et de subueniendis pauperibus, hoc est nudo et famenti Christo, vestra ope reuixerunt; verum etiam cui tot, tam eruditi, tam opulenti, tam omni virtutum genere praestantissimi Heroes, coelitum evidenti benignitate obuenerunt. Neque semel dubito, quin Deus cp. max. caeteris illa tristi clade occumbentibus, te quasi carum quendam unionem reipublicae nostrae reseruauerit, a qua hactenus tui similes, hoc est, tum pii, tum eruditi magnis votis permulti desiderati sunt; ut scilicet non innocentes solum, sed et literati habeant suae quoque industriae confugium et asylum. Quamobrem etsi non fuissem id D. T. pollicitus, ut scilicet eam subinde literis meis liceret interpellare, tamen ultro etiam id tentassem, praesertim huc toties instigatus, optimi eiusdemque non sane illiterati clientis tui Jacobi Jaspari Dani amicissimis colloquiis, et iam communis iste nobiscum literarum amor plane persuasit, ut aliquando literatissimo principi meo aut gratularer feliciter graecissanti, aut gratificarer de omnibus bene mereri parato. Utere rudimentis nostris illis graecanicis, ac praescriptas ob oculos coniugationum, formationum, contractionum tabulas introspecte per otium. Nimium otiosus est persaepe Theodorus Gaza et rem nimis obscure persequitur. Ipsi vero in libello nostro docemus et consulimus et pene citra grammaticen facimus grammaticos. Graeci in plerisque cum latinis conueniunt, quid hic necessum est onerare latinum lectorem taediosis praeceptis iisdemque otiosis? Habes tecum Jasarum qui rem omnem facile expediuerit, si et me per otium aliquando adesse liceret, tribus horis facile rem omnem commonstrauerim. Quod si te nostris, quod spero, regionibus haerere per fata detur, agam frequenter literis, missurus etiam munusculi loco Haesiodi opusculum, cui titulum inscripsit *ἔργα καὶ ἡμέρα*, per me versum de verbo ad verbum, quo sit fructus uberior graecissanti, si modo per otium rescripserit D. T. sibi officioli nostri non displicere humilitatem. Bene vale. Angiae e nostro literario ludo, quem velim commendatum habeas, si casus inciderit. Anno 1531. ipsis Nataliciis.

Ad Regem Ferdinandum.

Paucis ante diebus satis te perspexisse arbitror, Rex Serenissime, quibus difficultatibus res Germanica sese inuoluerit, et quantum mali breui, ni mature subueniatur, exurgat, non minimam perniciem toti christianitati allaturum, licet Heluetii nunc valde attriti esse videantur, et illa execrabilis haeresis, quae illorum animos mirum in modum occuparat, de illorum medio extrusa, imo potius exsecta, capite et authore illius interfecto esse iudicetur. Non tamen usque adeo rebus prosperis est confidendum, ut accepta modica victoria statim quieti nos dedamus, rempublicam christianam et negotium fidei derelicturi. Nam si id fecerimus, nihil est profecto, quod hostis fidei nostrae sacrosanctae aduersum tuam Maiestatem non moliatur, fractus videtur esse viribus a Persis, et non minima clade affectus, omnibusque fere suis viribus attritus; ubi tamen viderint christianorum vires languescere, tuamque Maiestatem otio esse deditam, reliquos Germaniae principes rebus domesticis occupatos, et quemque proprio studere commodo, quieti et otio: exurget mox procul dubio, fractas suas vires recolliget, excitabit ac imparatos aliisque rebus deditos inuadet. Cui suae voluntati non deesse possunt facultates, quas habere dicitur maximas, multis regnis breui tempore suae ditioni subactis, non suorum obedientia, quae in regno parando magni est momenti. Mox ubi res christianas vel torpentes vel rerum suarum minus sollicitas viderit, volueritque accurret, et tuae Maiestati aliisque principibus Germaniae non modo negotium facesset, sed etiam maximam incredibilemque adferet rerum turbationem. Non parua nunc est omnium spes caesarem optimum maximum fratrem tuum, dum est in Germania rebus omnibus pro eo officio, quo christianitati ex debito obstrictus est, tibi et christianitati, pedibus et manibus subuenturum. Idque cum tum ex facultate tum ex prudentia et rerum gerendarum dexteritate facile posse facere; tamen cum longius absit ab hostibus et non parum etiam in Hispaniis suis moderandis curam habere debeat, non tam accurate fortasse, quam licitum esset, rebus hiis Germanicis intendet animum, maxime cum te hiis Germaniae rebus administran-

dis praefecerit et eam curam tuis humeris imposuerit; tamen eam scio ipsius esse in te fraternam affectionem, cum in christianas res amorem, et tam memorem etiam sui officii, ut tibi assistat rebus omnibus, quibus a se fieri possit te auxilietur, non facultati, non capiti, sanguini, et si fortuna ita ferat vitae suae sit parciturus, quin omnia quae ab eo voles expectasque, et quae christianitatis res exposcant, diligenter accurateque sit exequuturus. Verum si Hungariae statum, in quo illa misera et afflicta regio iam diu versatur, nunc bene considero, eadem et caesaris et aliorum principum christianorum provisionem et praesidium aegre expectare posse videtur. Sextus iam annus agitur interitus Ludouici regis. Ab eo tempore non modo non defensa Hungaria, sed ab externis et internis hostibus multis magnisque affecta est cladibus, calamitatibus et periculis, adeo ut etiam breue quodlibet tempus ad illius defensionem designatum longissimum esse videatur. Imploratum est hiis praeteritis omnibus annis finitimorum Hungariae principum praesidium. Missae frequentes nostratium legationes, ut tua Maiestas optime nouit, ad conuentus imperiales. Nihil a nostris praetermissum, quod alios ad commiserationem excitandos, et etiam non modo nostrae Hungariae imminentem, sed etiam futuram christianitati calamitatem commemorandam pertinuerit. Sed ut experti sumus frustra a nostris insudatum est, frustra aliorum opes imploratae; in hanc horam, licet promissa praecesserint multa, tamen nihil ad nostri tutelam est factum. Quibus tu rebus, Rex Serenissime, ut visus es frequenter, non parum fuisti conturbatus, quippe cuius res in Hungaria vel defendenda vel hostium insultibus relinquenda ageretur. Quid tamen non modo turbatione tui, sed etiam frequenti apud principes sollicitatione profeceris, licet omnes videant sentiantque, tamen tu ipse omnium melius et scis et expertus es. Nam tanto oneri ferendo solus es suppositus. Nullius facultas tibi suppeditatur, non praesto sunt qui partem oneris tui alleuent et tibi succurrant. Caesar frater tuus unus omnium tum vinculo iunctus, non deesse visus est rebus tuis, neque deerit ut dicit; sed si quid tibi in rebus Hungaricis opitulari velit, prius componenda ei est Germaniae dissensio, principes in concordiam reuocandi, haereses si non

tollendae saltem mitigandae. Quantum autem id facere sit negotii, et quantae difficultatis, vix explicari potest. Quis enim per Deum immortalem tantam animorum diuersitatem, tot sectas et schismata, tam multos principes, tum priuatarum rerum tum publicarum caussa dissentientes, in unionem reuocare possit; nisi Dei spiritus, qui omnia hominibus etiam impossibilia plerumque perfecit, mutuam concordiam inspirauerit, frustra laboratum iri in hiis rebus pacificandis arbitror. Quis enim locus fieri potest pacis statuendae tot sectis et schismatibus inter principes imperii firmas iam radices agentibus! Diuinæ est virtutis et non humanae hoc malum extirpare. Nam etsi caesar potentissimus sit, prudens, omniaque ex alto faciat statuaturque consilio, tamen late patet imperium germanicum, in quo multi, ut scis Serenissime Princeps, sunt principes, plurimas et arces et ciuitates munitas habentes. Qui si ab eorum secta et proposito iam firmato auerti cogentur: multum opus erit, multo longoue tempore, quo suis bonis, arcibus et ciuitatibus exuantur, quae illis non solum iuramento, sed etiam firmis praesidiis ita sunt obnoxiae, ut ab illis segregari vix vel cum magna difficultate possint. Interea autem dum haec caesar non modo perfecit, sed saltem incipere poterit, Turca aduenturus est, ut multi iam exploratores retulerunt, et quicquid iam a multis annis animo concepit, facile perficere poterit. Quo enim modo caesar principibus imperii eum non sequentibus obuiare sine magno et suo et suorum detrimento valeat, non satis cogitare possum. Tu vero Rex Serenissime, etsi omnibus viribus, studio, consilio et prudentia totus in hoc sis, ut hostibus illis si non resistere, aut saltem aliquid obicere possis obstaculi, quo ab irruptione ditionis tuae contineri possint; tamen sine caesare, sine aliis imperii principibus impar esse, bona venia dictum sit, videris tanti hostis viribus. Haec cum ita sint, quid sperandum sit nobis boni, vix satis non modo intelligere, sed ne sperare quidem possum. Una videretur esse spes Hungariae conseruandae, si priuatis commodis, quae magnam plerumque adducunt inter principes animi alienationem, in partem nunc sepositis, bonae concordiae et paci studueritis, tuque id acciperes, quod aequum rectumque esset, et Joannem aliquo modo contentum

reddere curares: hac unica ni fallor breuissimaque via futurum existimarem, ut et Turcarum caussam ad Hungariam irrumpendi adimeretis et facile illum aliquibus modis domi contineretis; et vobis ipsis securitatem, pacem et tranquillitatem perpetuam facile parare possetis. Et Hungaria, nobilissimum regnum, reffloresceret, et quodam modo a tot malis et oppressionibus, pristinas suas vires, decorem, amplitudinem et dignitatem esset recuperatura. Si enim hoc modo vel relinquetur vel prorogabitur res Hungarica, etiamsi Turca domus suae se continuerit, Hungaria internis et tuis et Joannis factionibus est in extremum periculum prolapsura. Tuum igitur est, Rex Inclyte, tot periculis providere, et caesarem fratrem tuum admonere, ut pace in imperio confecta vel hostibus resistat, vel id si fieri non posse viderit, pacem tecum una cum Joanne statuatur firmetque, ac illi, si acceptare velit, aliquem locum designare debeat, ubi ab Hungaria excitanda vacuus habeatur. Haec si feceris, non videberis, Serenissime Rex, inconsulte res curasse Hungaricas. Vale. Bruxellae. XXVI. Decembris MDXXXI.

Ad Ursinum Velium, Historicum Regis Ferdinandi.

Gaudeo te meam epistolam, qua me expurgaram, accepisse; plus autem laetor, te officio esse functum et ad me rescripsisse, cessatorem licet te esse scribas, qui ad me a longo tempore praeter unicas literas non dederis. Non videris tamen esse cessator, cum in rebus nostris communibus Hungaricis describendis sis et fueris versatus, unicas licet ad me priuatim dederis literas, tamen quicquid operae et sudoris in rebus nostris publicis posteritati tradendis praestitisti, id mihi uni a te praestitum arbitror. Noli igitur te apud me hominem tibi amicum purgare, modo rerum Hungaricarum non obliuiscare, nihil erit, quod tibi non sum condonaturus, etiamsi toto anno ad me nihil scripseris. Vale. Bruxellae. XXVI. Decembris MDXXXI.

Ad Amicum (Joannem).

Quid mihi frater amantissime licere censebis, cum caussam, quae inter me et Paulum Toletanum a multis iam temporibus non sine rerum mearum iactura agitur, unde et quibus ex causis orta sit, cognoueris. Non arbitror te futurum talem, qui re bene intellecta meos cogitatus meaque acta reprehendas. Scio te aequi esse obseruantissimum ut amantissimum, et nihil quod aequitati contrarium sit admissurum. Tuis consiliis, tuo iudicio, aestimationi et voluntati me et mea omnia negotia committo, quae qualia sint, quos iam processus habuerint, quae intercesserint inter nos media, et quibus me ille conditionibus orauerit, omnia haec ex scriptis, quae de omnibus nostris mutuis rationibus confecta sunt, optime cognoscere potes. Ea enim haec voluntate ad te misimus, ut interea dum adueniret tempus remissionis, te ex eis facilius informare posses. Quare mi Joannes amicorum optime, si vis me maxima liberare molestia, si prospicere rei meae familiari, si salutis, vitae et bonae fortunae consulere cupis, pro nostra amicitia et imprimis tua aequitate et iustitia, qua mirum in modum cacteris praestas, fac ut rem ipsam bene perpendas; et paratum beneque instructum te praesta ad rei cognitionem, ut dum postea tempus aderit remissionis, possis caussam tam diu inter nos pendentem cognoscere et utrique nostrum, quod aequum erit, pronuntiare: gratius nihil hoc mihi erit. Bruxellae. XXVI. Decembris MDXXXI.

Ad Kalnay.

Quibus rebus adductus domi maneat tam diu, non modo scire, sed ne cogitare quidem possum. Si domestico ocio delectaris, aut alicui rei priuatae deditus es, aut ideo abes, ne videas cum magno dolore, quod alii nequaquam aspicere in curia possunt: partim laudare, partim tuum propositum vituperare possum. Nam si occupatus es re domestica, ea occupatio et iucunda est, et non parum utilitatis homini plerumque afferre consuevit. Si vero otium te delectat patrium, idque

seiunctum est a bonis studiis, non possum non reprehendere tuum consilium, qui natus sis ad aliquid agendum dignum viro bono et profecturo reipublicae. At vero si moueris curiae molestiis, mihi crede, multos habes huius rei socios, qui aequae ut tu hiis, quos quotidie inuiti vident, maxime excruciantur. Verum ut nunc est et tempus et conditio hominum, omnia cum moderatione et patientia sunt tolleranda. Quare tua mi Kalnay absentia, etsi potest esse multis molesta, mihi tamen, mihi crede, est molestissima, qui tibi tuaeque amicitiae iam olim a puero fuerim adsuetus, et tu item singulari in me fueris obseruantia semper et coniunctione. Nihil ergo hoc tempore potest esse mihi tua absentia acerbius, quam tanto fero iniquiore animo, quo minor est bonorum in curia virorum copia et pauci sunt quibuscum familiariter viuere possim. Non parum igitur mihi afferes voluptatis et laetitiae, si me quamprimum inuiseris. Si curiam aspicere nolueris, modo intelligam tuam voluntatem, aduolabo propius te, ut commode conuenire possimus. Tuum negotium, de quo nuper ad me scripseras, fuit mihi et est cordi, non secus illius curam habeo diligentem, quantum mea est facultas ac mearum rerum. Sed quo sit in statu intelliges a meo homine, qui has meas tibi reddet. Idem ille alia quoque de tuis aliis et meis rebus tibi loquetur. Quae cum acceperis fac, quod e re utriusque nostrum fore arbitratus fueris. Id te prudenter fecisse putabo. Vale et si congressus noster tardius processerit quam putarem, scribe ad me aliquid de tuis tuorumque rebus. Bruxellae. XXX. Decembris Anno a Christo nato MDXXXI.

Ad Amicum.

Ex multis meis doloribus, hoc unum mihi magnae fuit consolationi, quod intellexerim me adhuc apud vos habere amicos fidos, qui meae veteris amicitiae meminerint, et non passi sint se ingratitude vitio, quo nihil reprehensibilius esse potest, notari; utinam a Deo optimo maximo tempus aliquando opportunum, quo vicissim in eos amicos meos, qui nunc acceptorum beneficiorum sunt memores, gratus esse pos-

sim: certe si quid erit, curabo ut me bonum eorum et amicum et fratrem cognoscant. Vale. Bruxellae. XXX. Decembris MDXXXI.

Ad Joannem Amicum.

Quaeris caussam, amicorum optime, cur tamdiu praeter naturam consuetudinemque meam siluerim, et te non fecerim rerum mearum participem. Non equidem hoc sine caussa est a me factum. Nam etsi multis de rebus tum meis tum tuis erat mihi ad te scribendum, cuius in me amorem ac benevolentiam iam pridem optime cognoueram, tamen omnes meas rationes scribendi ita obstruxerant haec molestissima tempora, et iniqua rerum mearum, vitaeque meae condicio, ut sine maximo dolore ad te scribere, etiamsi maxime voluissem, non potuerim. Quod ipsum vitare cupiens et meis quodammodo parcens doloribus, fui tamdiu scribendo negligens, non quod tui non meminissem, et nostrae consuetudinis iucundissimae, iam olim sanctissime a nobis mutuo observatae, fuissem oblitus, sed quod scribendo et tibi molestus esse nolui meam iniquam vivendi condicionem commemorando, et meum dolorem, quem recordatus meae pristinae et praesentis sortis accipere potuissem, refricare nolui. Si quid ergo est a me erratum, et tu aliquid de me es suspicatus aduersi, fac hanc depone suspicionem, et mihi ignosce. Si quae post haec tempora consequentur felicia, non admittam ut meam scribendi operam desiderare possis, faciamque ut quod a me praetermissum est et crebritate et prolixitate meorum scriptorum rependam, maxime si tibi meam operam scribendi gratam esse cognouero. Vale et me ut soles ama. Bruxellae. XXXI. Decembris Anno Domini MDXXXI.

Ad Alium.

Acceptis nuper tuis literis, quid de te nobis faciendum sit, et quem in statum collocandus sis, ut aliquid et videre et

consequi possis, satis nobiscum constituimus, varia licet animum nostrum de tuis factis peruersis mouebant, et pro hiis ut disceres te emendare cogitabamus; tamen nostra in te et alios benignitas vicit animi tui peruersitatem. Nisi igitur aduersari nobis malueris et tua facta nobis opponere, habebimus quantum in nobis erit rationem tuae promotionis. Cura igitur et enitere, ne tu ipse animum nostrum bonum scilicet et beneuolum a te alienes, vel procacitate tua immodica, vel exprobratione seruitiorum tuorum nobis praestitorum. Nemo magis quam tu tibi et prodesse poterit et cbesse, utramque viam in manibus habes tuis, utrum electurus sis, tui erit arbitrii. Consulo tibi, si exuium ut dicitur leonis non sufficiet, addas tibi et vulpinum, id est omnibus rationibus enitere, ut meam in te beneuolentiam et animum liberalem a te sponte tua non repellas. Quod Joannem tuum consobrinum nobis commendas, faciemus tuis permoti seruitiis, quod e re et utilitate ipsius fore arbitrabitur. Non perdet operam suam et impensam modo nobis fideliter obsequi curet, maxime cum multis animi dotibus eum conspicuum esse cognouerimus. Datum MDXXXI.

Ad Quendam.

Eane est tua promissio, quam mihi abeunti fecisti? Ea humanitas, qua te alios vincere praedicabas, ut breui hoc tempore omnem humanitatem exueres, et omni bellua crudelissima sis deterior? O te miserum miserabili facie tuos peruersissimos mores obtegentem, hiisne moribus credis tibi homines fore beneuolos?! Amicus noster quidam communis, dum simul eramus Augustae, mihi haec de te praedicabat, explicabatque omnem fere animi tui affectum. Miram tuam naturam detegbat, credere tamen illi tunc nolui, maluique tuae voci muliebri fidem adhibere, quam illius boni viri verbis vera de te referentibus. Desine igitur tam inhumanus et rigidus erga amicos tuos esse, morem hunc tuum syluestrem in eos exerce, qui te exosi sunt, non qui amarunt et amant. Nam si in hac tua natura permanseris et tam superbe quam hactenus tacueris, omni bellua eris inferior et abominabilior, contemnerisque non

ab inimicis solum, sed amicis quoque, quos in odium tui vocaueris. Quare si sapiēs, consule rebus tuis; tempus iam est te id facere. Vale. Bruxellae. MDXXXI.

Ad Paulum Baronem Siculum.

Quando rem omnem tuam ita agis, ut nescire me velis, non multum sum cupidus res tuas intelligere, simul etiam me magno leuas onere, qui alioqui solitus sum amicorum meorum negociis non parum tribuere laboris, curae et sollicitudinis. Quare perge ut coepisti, et rem tuam communica his quibus velis. Non id aequo animo ferre grauabor, et tam aequo animo, ut aliquid etiam sim tibi libenter condonaturus, dummodo a rebus tuis curandis me liberes, nihilque mihi oneris imponas. Vale. Bruxellae. MDXXXI.

Ad Amicum.

Non est integrum me tuis respondere querelis, omissis aliis iustis caussis hiisque multis rationibus, ob hanc praecipue unam rem, quod tam inhumanus ne dicam superbus per haec tempora, quibus a te abfui in me extitisti, ut licet multis a me sis prouocatus literis, tu tamen ne unicas quidem ad me remittere curaueris. Vale.

*Arnoldus Oridryus N. Olao Thesaurario Alben. Secretario
etc. R. S.*

Cum pastor hic affinis meus decreuerat D. T. salutare, cum ad hoc officio et ipse quoque gestirem, iussit ut hoc literis agerem, idque tribus quod aiunt verbis. Ut enim me ludus domesticus, ita te publicae salutis studium (ut opinor) vix tuum esse sinat; et est iam mihi in manibus volumen aliquod Sathanæ et Euclionibus nostris non admodum gratum, quo pluribus persuadere conor, id quod verissimum est, optimi imperatoris nuper de educandis pauperibus latam legem,

multo omnium sanctissimam, rem unam, qua hac rerum humanarum calamitate Deum potissimum demeruerimus. Bene vale. Angiae.

R. Rescius N. Olao Thesaurario Allen. Secretario R. M.

Perlibenter admissem in aedas meas Joannem tuum, si aliquo pacto locum habuissem. Rogatu enim amicorum plures suscepi alendos, quam domus mea commode capere possit. Rogavi D. Petrum canonicum Moguntinum ut ipse admitteret illum in contubernium suum, id quod et tui et nostri causa non grauate fecit. Erit ibi optime. Habent contubernales ipsius domus doctum praeceptorem M. Nicolaum Mermillanum, mihi abhinc multos annos notum. Nam fuit conuictor in eo collegio nostro decem plus minus annos. Spero quod tuus Joannes operam et impensam apud illum non perdet. Ego obtuli ei meam operam in quauis re promptissimam. Nihil est mi Olae, quod tui caussa non libentissime susceperim. Paulo maioris emit victum, quam tuus Jacobus asseuerat morem esse Louanii victum emi. Vix credo usquam tali summa conuictores ali. Ipse autem soluet pro victu 42 fl. brabanticos. In multis aedibus soluunt quinquaginta. Solent olim 36 tantum fl. solui pro victu. De eo tempore fortassis Jacobus cogitabat, cum illam summam nominaret. Cum per negocia tibi vacauerit huc venire, erit nobis aduentus D. T. gratissimus. Bene vale d. Secretarie in primis colende. Louanii. Postridie Regum. Anno MDXXXII.

N. Olaus Francisco Uylaky, Praeposito Posoniensi, Secretario et Consiliario Ferdinandi Regis Romanorum.

Proximis diebus redditae sunt mihi tuae literae cum literis regiis, quas in negotio Bartholomaei mei opera tua expediendas summis rogaueram precibus, habeo tibi gratias cumulatatas, qui in rebus absentium tuorum fratrum tam diligentem te semper praestas, quam in praesentium. Si quae unquam dabitur occasio tibi gratificandi, meis rursus omnibus

viribus faciam, ut vicem rependam officii et fraternitatis et gratitudinis. Casus miserandus fratris tui unici tam mihi gravis fuit, quam alicuius ex meis mihi arctissima iunctis fraternitate. Nam ex me ipso possum diiudicare, quantum tibi attulerit moeroris huius unici fratris amissio, qui meorum clade simili afflictus sum ex dolore et acerbitate. Et etiam alioqui si boni viri esse velimus: alter alterius condolere debet calamitati. Sed posteaquam mortales omnes sumus, et omnibus in horas subiecti periculis, quicquid Deus voluerit vel potius in nos permiserit aut boni aut aduersi, aequo ferre debemus animo. Idque magnae debet nobis esse consolationi, neminem esse neque tam diuitem qui dum viuit huius vitae incommoda, postremo mortem vitare possit. Cum igitur totius vitae humanae cursus ita a Deo opt. max. sit institutus, ut nunc laeta nunc tristitia experiamur, gratiae sunt ei agenda, quicquid aut boni aut mali nobis obuenerit, omniaque illius providentiae tribuenda. Quod si fecerimus, dolor et animi nostri molestia non parum sedabitur. Marcum Pemfflyngerum et Nicolaum Apaffy saluos esse gaudeo. Utinam fortuna ita tulisset, ut ambos maxime vero Pemfflyngerum videre potuissem; credo eos quoque, ut omnes nos, non parum esse pertaesos morae liberationis nostrae et tam diuturnae expectationis. Quae utinam iam iam habitura sit finem. Qui nisi caesaris ad conuentum Ratisbonensem profectione et rerum Hungaricarum diligenti isthic tractatione sequatur, nescio postea an tam facile res Hungarica transigi possit. Verum quid ego de his rebus praesagio, quae tibi notiores esse debent. At ego quoque non nihil de hiis coniectari possum, multa iam et videns et expertus de huius temporis hominum moribus. Constituerat caesar nono huius mensis die hinc abire; sed profectionem distulit ad diem sedecimum; an ab eo quoque ad longiorem differat diem nescio, video enim saepe etiam certa mutari. Vellem Lasky et alii oratores apud Wayuodam aliquid boni facerent, ne miserum regnum Hungariae magis ac magis nostra aetate in periculum collaberetur. Nisi igitur, ut repetam priora, praesentia caesaris aliquid boni Ratisbonae concludatur, in absentia postea illius vix aliquid egregii sequuturum confido. Waradiensis τῇ εὐχόρῃ viue gratulor. Credo infantulum hunc

relaturum parentes suos. Quis enim ex sacris initiatis irreligiosus procerari potest? Si enim bene recorder, mater dicebatur ex coenobio Augustam venisse, fieri itaque nequaquam poterit, quin ex hoc infantulo magnus quispiam exurgat ὁ πορφύτης, tam sacris orto parentibus. Mearum non est virium τὴν θησίαν ἀντῶν, ut scribis, imitari posse, sed curabo, ne frustra consenuisse videar; haec ioco. Dum auxilio Dei reuersus fuero, feram tibi huius patriae tabellam imagine pictam, si non spirantem at spiranti aliqua ex parte similem. Saluta meo nomine Marcum Pemfflyngerum et N. Apaffy. Si fata mihi restiterunt, quominus cum eis praesens esse potuerim, (quod maxime voluissem) breui tamen literis apud eos agam. De rebus meis Hungaricis ne iota quidem scio, et in magna sum anxietate; si quid tu vel intellexisti vel adhuc intelligere de hiis poteris, rogo fac me certiore. Dum Ratisbonae aliquid boni finiatnr, puto me hic mansurum, precaborque Deum, ut principes interea reipublicae nostrae Hungaricae utilia istic et tractent et finiant. Commenda seruitia mea Maiestati Regiae fidelia. Bruxellae, undecima Ianuarii 1532.

Ad Paulum Brabancium.

Acceptis literis tuis, licet neque antea quicquam de tuo in me animo beneuolo dubitabam, quippe mihi multos iam annos satis perspecto; tamen visus sum rursus in eam incidere cogitationem, ut te mei etiam absentis esse memorem certo intelligerem, et dum usus mihi esset te me eodem quo prius semper prosecuturum amore et benevolentia. Res nostra communis Hungarica, patriae periculum et direptio rerum, honorumque eorum, qui partem regis sequuntur, quam mihi acerba sit, vix explicare possum. Nam quantum ea res afferat reipublicae nostrae damni et incommodi, neminem esse puto qui nesciat. Omnis rerum turbatio ex eo pendere videtur, quod principem nobis deesse video, cui nostra salus et defensio curae esset, propterea deuenimus in praesentem hanc calamitatem, quia defuit nostrae salutis propugnator. Nostra iustitia coargui ex hoc potuit, quod in initio rerum nostra-

rum non satis consulte rebus nostris prouidimus; sacius erat nos unum regem delegisse, et illius paruisse voluntati, quam diuisos fuisse, ut in hanc deueniremus calamitatem, verificataque est in malis ea sententia, qua sciimus republicam discordia dilabi magnam, concordia vero parvam augeri et locupletari. Quid tibi scripturus sim nescio, vereor ne magnum aliquod, ni Deus rebus nostris mature prouiderit, passuri simus detrimentum. Nam statu nostro praesenti durante vix nos et regnum nostrum diutius stare posse spero, ita sunt omnia non modo plena periculis, sed et labefactata et immutata. Quam igitur simus spem habituri rebus hoc modo durantibus, nescio, quandoquidem non est quo nos vertamus, cuiusque praesidium hiis rebus nostris aduersis imploremus, nec qui nos defendat et cuius autoritate salui esse possemus. Deus hanc punitionem merito propter scelera nostra immisit, ut acceptis aliquibus peccatorum nostrorum poenis meliores reddamur. Sed video nihil nobis profuisse, neque meliores nos diuina factos austeritate; sed potius in interitum nostrum in dies deteriores sumus, ob quam rem diuina nobis imploranda est clementia, ut gratia sua nos illustret, quo poenitentiam reatum nostrorum agentes, vitam nostram peruersam renouemus, et ipsius afflati gratia in meliorem frugem transmutemus. Ita fiet ut vitam nostram emendantes, res nostrae meliores sint futurae, regnique nostramque pacem simus habituri. Si quid esset noui, facerem te de eo certiore, sed scribendo longior esse non possum. Bene vale et me ut soles ama. Bruxellae. XIII. Ianuarii MDXXXII.

Ad Amicum.

Quantum ex tuis me comprehendere licuit literis, videris mihi subirasci quod tamdiu nullas ad te dederim literas et quasi cessator euaserim, tuique et officiorum tuorum in me collatorum penitus immemor. Irasci licet et primis animi affectibus commoueri humanae esse arbitror conditionis, sed viro prudenti, multisque lectionibus ac doctrinis ornato sine rationabili caussa alteri succenseri, maxime cum nulla sit ratio a

me unquam erga te praestita, cur merito irasci possis, minime conuenit. Si hac ratione vis effugere quin in posterum eam quam consueuisti in me conferas beneuolentiam, et huius indignationis tuae caussa susceptae velis meam amicitiam respuere, id quidem facere poteris, nemine te nunc, cum omnium sis maximus, reprehendente; sed iterum atque iterum cogita, an te id facere conueniat, et hac te in hominem tibi amicum uti ingratitude. Quare si vis me eum de ceteroque esse, qui fuerim antea semper, hoc est tibi amicissimum tuique nominis obseruantissimum, fac leniorem erga me te praebeas et ostende declaraque nihil in te reperiri posse, quod te tuosque mores ab humanitatis officio auocare possit. Non est tuae naturae bonam fortunam, quae nunc tibi arridet, te efferre posse, et illa elatiore te esse animo, quam antea erga amicos fueris, maxime de te bene meritos; ut omnes cognoscant tui, te non factum esse tui dissimilem, et mores tuos cum fortuna non mutauisse. Id si feceris mihi que non succenseberis, ac solita tua in me et tuos usus fueris humanitate, crede mihi non parum tibi honorique tuo consules. Vale et me ama. Bruxellis. XVIII. Ianuarii MDXXXII.

Joannis Campensis ad Nicolaum Olauum Secretarium et Consiliarium Serenissimae reginae Responsio.

Ingenii felicitatem, vir modis omnibus ornatissime, et summam eruditionem, quam tribuis, adeo in me non agnosco, ut sciam illam a me abesse quam longissime. Quod de meis laboribus tam multum effutiuerim praeter morem meum in causa est dominus ille Hispanus, qui audierat, nescio a quo, mihi nonnihil fuisse contentionis cum Theologis Louaniensibus, quod quia falsum erat, volui sinistram illam suspicionem ex animo illius delere penitus. Quare multa dixi, quae quamuis vera erant, nonnihil tamen et inter dicendum, et finito colloquio multo me magis facilitatis meae poenituit. Tuum ergo erit, D. mi, ignoscere, si quid amplius, quam oportuit mihi imprudenter tum exciderit. Nuncquam potui iurare in verbis hominis alicuius. Sacrarum litterarum scriptores sem-

per excipio, quare cum conflictationibus illis theologicis, quas scholasticas vocant, multis annis pene detritus essem, vidi in illis multa quidem esse non penitus contemnenda, sed quae ad intelligentiam genuinam sacrarum litterarum facerent admodum pauca. Quare animum adieci ad linguas illas discendas, quibus sacratissimorum Bibliorum auctores in conscribendis illis usi essent. Haec cum tentarem, subito exstitit Lutherus et illo doctior Philippus Melancton, quorum libros quatenus licuit per imperatorem, non alia de causa legi, et cum doctioribus de dogmatibus illorum disserui, quam ut rem intelligerem, etsi quando usu veniret, cum ratione utrique parti respondere possem eisdem illis scripturis, quibus sua asserere conarentur; cuius rei me adeo nondum poenituit, ut optârim illos, qui sedandis huius temporis tumultibus adhibentur, eandem libertatem in iudicando seruare, et non potius affectibus propriis indulgere. Verum haec hactenus. In Daniele et aliis multis, quia et tu et alii multi me orant, praestabo, quod potero, nec ullam praetermittam occasionem, quo id possum certius consulam Iudaeos, qui in Germania sunt plurimi, sed unus est omnium, qui his proximis annis mille vixerunt doctissimus Elias, natione Germanus, sed qui tota fere vita sua versatus in Italia, nunc autem est in familia Reuerendissimi Patriarchae Aquilegiensis apud Venetos; apud illum, si mihi contingere potuerit mensibus aliquot versari, beatissimum me iudicabo. — Vale domine mi, si non ingratum fore tibi iudicauero, scribam saepe quocunque peruenero, candorem enim tuum amo vehementer. D. Jacobus Danus offert operam suam in conscribendo carmine, quo opusculum hoc psalmodum laudetur, habeo profecto gratias illi, sunt alii, qui et scripserunt et scribere iterum cupiunt; verum ego si efficere potuero, ne Dantisci quidem carmen libello adscribi patiar. Iterum Vale. Louanii 4-a Februarii 1532.

Nicolaus Olaus Joanni Campensi S.

Cum nuper mi Campensis doctissime, satiati prandio Dantisci nostri una commentaremur, licet et doctis et huma-

nissimis sermonibus tuis nihil aliud de te suspicari potueram, quam admirabilem quamdam felicitatem ingenii tui in te esse sitam, non paruo tuo, ut tu ipse dicebas, labore partam; tamen ex familiaribus illis colloctionibus, qui inter nos tunc primum notitiam et amicitiam contrahentes mutuo conferebantur, non tantum tunc te potui aestimare, qui vir esses qua virtute, doctrina, eruditione quibusque ingenii dotibus praeditus, quam postea ex tua Ecclesiastis ex Haebreo in Latinum versione; cuius tu, cum mihi vel reginae potius meae copiam fecisses, quiescere non potui, donec cum ingenii tui foetum statim summo cum desiderio legerim et relegerim. Mirum, quam mihi placuisti et quam tua eruditio singularis magnae fuerit mihi admirationi; contuli veterem translationem tuae novae lucubrationi, quantum sol caetera sidera, tantum tua haec translatio veteres illas praestare videbatur, si ita, ut coepisti sacras litteras illustrare perexeris, non parum ab orbe universo Christiano promereberis, omnisque posteritas se tibi multum debere profitebitur. Quare mi Campensis laborem hunc tuum et utilem et salutiferum persequere, labor iste non te defatiget; sed memineris Deum optimum, maximum ideo te hac ingenii et doctrinae felicitate ornasse, ut primum ecclesiae suae sanctae, tum bonis quibusvis omnibus, tui observantibus, lucubrationibus tuis ornamento et decori sis futurus. Daniele scis, quam maxime in suam quisque trahere conetur sententiam. Id fieri puto tum mysteriis in eo absconditis, tum etiam, quod non versus sit ea sinceritate et claritate, qua tu alios codices sacros vertere feliciter es aggressus. Quare non parum amicitiae nostrae nascenti tribues, si meo rogatu cum latinitate donaris. Labor is tibi homini docto et clarissimo ac Hebraicae linguae peritissimo, ut opinor, non admodum difficilis, non mihi solum, sed omnibus etiam aliis sacrarum litterarum studiosis futurus erit et iucundus et gratissimus. Vale, et me ama. Bruxellae 10-a Februarii 1532.

Ad Amicum Joannem.

Si bene recorder, praeteritique temporis memoria recte mihi succurrit, annus hodie est, nos ex Crempsis Lincium versus cum regina iter arripuisse. Deus bone cum quanta nonnullorum laetitia, et quanta rursus aliquorum tristitia! Erant multi nostrum, quibus hoc iter minime placebat, qui cogitatione futura metiebantur pericula, et in quas miserias, si regna caperent externa, deventuri essent. Rursus laetabantur aliqui, quibus deliciae erant in votis, et qui voluptatibus illecti suis studebant rebus, ac magnopere exoptabant ad haec venire loca, in quibus summam putabant esse et libertatem et voluptatem; me vero ultra res omnes alias maxime mouebat patriae periculum, rerum mearum iactura, quam ex nostrorum hominum malitia fueram perpessus, deinde externarum regionum desuetudo, quae ultra omnes alias res maximam mihi iniiciebat molestiam. Nam animo iam pridem praeuidebam, quanta futura esset in regione externa amicorum iniquitas, quam molestum mihi insueto mores aliorum, postremo quam intolerabilis apud incognitas gentes facultatum exiguitas; haec cum mihi omnia obuersarentur animo, solito eram tristior, mirabanturque non pauci me tam perturbato esse animo. Quum autem causam aut nollent aut nescirent cogitare, nescio quid de me suspicabantur; postea animus constans deuicit omnes meas perturbationes, putauique, quaecumque in fortunam me sors detruderet, aequo ferendum id esse animo. Sic quasi animus obduruit ad omnem casum constanti animo perferendum. Incitabat me praeterea mea in reginam fides iam pridem suscepta. Quae maxima fuit causa, ut huc venire, rebus meis Hungaricis in magno relictis discrimine. Malui igitur fidei et officio meo suscepto satisfacere, quam meorum commodorum aliquam habere rationem, arbitrabar Deum me pro meis in principem nostram officiis non derelicturum, reginam etiam, si grata esset, meorum seruitiorum rationem habituram. Habes rationem mei consilii, quod tibi notum reddere volui. Bruxellae X. Febr. MDXXXII.

Nicolai Olai ad Erasmum Roterodamum Responsio.

Leuini negotium quo in statu sit, ex illius litteris intelliges; curabo quantum in me erit tum tua motus voluntate, tum ipsius moribus bonis et indole non contemnenda, ut voti sui compos aliquando reddatur. Te a pedis cruciatu et etiam aliis corporis molestiis, quas patiebaris, in praesentia liberatum esse, et gaudeo et laetor; cupio vehementer, ut Deus optimus maximus haec optata te diu frui patiatur incolumitate. Sed qua possis patria tua relictâ, sub aëre externo felicitate et prosperitate uti corporis, non satis cogitare possum. Alii pedibus et manibus nituntur, ut in patria, ubi nati sunt et educati, et in qua omnibus ornati sunt bonis et commodis vitam agere possint quietam, et quod eis inest aut virtutis aut doctrinae, ea solum ornare decorareque patriam. Tu, ut libere meoque more tecum agam mi Erasme, a multis iam temporibus secus fecisse videris. Nam etsi ubicunque egeris, non minori fueris patriae tuae ornamento et decori propter insignes tuas virtutes et animi dotes, quam si totam hic egisses tuam aetatem: tamen videtur conqueri de te quodammodo patria, a te nihil accepisse ornamenti et beneficii, cum eam deserueris, eamque tua non ornaris praesentia. At in promptu multas habes caussas, cur tamdiu abfueris, et tuos cives tua priuaris praesentia. Non inficior te nonnullas fortassis habere hactenus potuisse. Sed cum nihil iam hic videam magni impedimenti, quod hominem ab honesto otio abstrahere posset et quod non arrideat homini praeclaro: non iudico esse consentaneum te diutius abesse, praesertim cum serenissimam reginam meam habeas tuae virtutis et doctrinae, ut ego intelligo, amantem et omni erga te affectam beneuolentia. Candorem et sinceritatem in amico animi mei litteris tuis probare videris. Eo igitur, quo me videris laudare candore, haec ad te scribo, qui optauerim semper meos amicos non alios in me esse, quam qualis ego in vos sim. Scribis te aedes emisse Friburgi nouas; attamen non semel te cogitauisse de Brabantia tua repetenda; sed amicos quosdam tuos fuisse authores, ut tantisper istic haereres, cum res per caesarem Carolum hic sopirentur. Aedes te a proposito retinere non

debent. Nam illae non cum tuo damno emptorem habere, ut opinor, poterunt, quandocunque eas venales feceris. Nec video hic ullas esse res tam turbidas et molestas, quae te detertere a reditu possent. Caesar compositis his, quae debuit et potuit, alia omnia in reginae reliquit potestate. Obtuli meam tibi etiam antea operam, qua liberum est, quantulacunque res sit, te uti, modo tuam intelligam voluntatem; non dubito, si propositum est tibi redeundi, quin tibi in ea re possim obsecundare et commodare. Nam etiam non admonitus a te et dum alibi et dum hic fuimus, non semel feci de te illi, cui oportuit, mentionem. Nihilque est a me praetermissum, quod ad te ornandum promovendumque pertinuit. Quod si quando daretur facultas, verbis potius, quam nunc litteris explicare tibi malletm. Quare si amici te amantis vis audire consilium, cogita patriam tuam inuisere; in qua ultra patriae ipsius amorem et principem te benevolentia prosequentem multosque habes amicos, et nihil hic esse video ad tuam quietam tranquillitatem et otium literarium tibi defuturum. Nisi forte Franciscanos et Dominicanos metuas. Nemo est ex his, qui tibi fauentibus superis sua loquacitate obesse possit; quorum impudentem impudentiam tum aliis multis hic tibi obsecundantibus rebus tum tua praesentia facile reprimes. Zvingliana et Oecolampadiana peste vos istic liberatos esse, non ego solum, sed omnes boni laetantur. Utinam aliis quoque persecutoribus ἡ ἐκκλησία τῶν πηρώων liberaretur, minus esset bonis viris taedii et laboris. Vale et si quid habes animo, vel potius ad quod tempus te huc expectem, fac me certiores. Meam sinceritatem et libertatem scribendi, si ea te turbauerit, mihi condonabis; ea enim apud amicos sinceros uti sum solitus. Vale et me ama et rescribe. Bruxellae 12. Februarii Anno 1532.

Ad Joannem Episcopum.

Quantis curis, anxietatibus, sollicitudinibus et periculis humanis sit subiecta conditio humana, neminem esse arbitror, qui te melius et cognoverit et sciat. Nam etsi Deo res tuas felicitante in quieto nunc positus sis statu, et nulli nunc

subiectus esse videaris periculo, tamen antequam ad hoc peruenires loci, ut securus tutusque esse posses, multa passus es incommoda, calamitates et, si id tua venia dici poterit, pericula. Quantis a pueritia variis in locis, regnis, inter diuersas nationes iactatus sis turbinibus et quae pericula adiueris, non est nunc mei instituti ea referre. Tu ipse eorum es conscius et testis. Lucem luci addere hac mea commemoratione viderer, hoc unum tuae virtutis maximum fuit testimonium, te in multis fortunae varietatibus non succubuisse, sed constantem semper gessisse animum, nonque fractum tempestatum ac periculorum procellis. Quod autem tuum praesentem statum consecutus sis, virtute duce et Deo volente, non miror. Nam multi alii quoque tibi omnibus rebus inferiores, siue largitionibus siue fauoribus, magnum plerumque statum sunt consecuti. Tu multo magis omnibus praeditus virtutibus dignus eras, qui hoc honore, quo nunc frueris, ornareris; nimirum Deus optimus maximus suo primum gregi tibiue curaeque tuae subiecto bene perspexisse videtur, qui te pastorem tam vigilem, tam pium, tam bonis omnibus decorum illis perficere dignatus est; deinde tu tuis virtutibus non minimum familiae tuae decoris comparasti. Nam etsi ex antiqua ortus eras familia, omni honore et dignitate etiam alioqui ornata, tamen tua hac amplitudine non parum illi adiecisti et decoris et ornamenti. Quare non est quod tristeris, sed est cur maxime laeteris, te tua virtute sola eo honoris prouectum esse, ut aliis praesis, multis bonis viris prosis, tisque sis ornamento. Vale. Bruxellae XVIII. Februarii MDXXXII.

Ad Turzonem.

Miram omnino rem audio, nostros Hungaros fractos tam diuturnis malis ac calamitatibus, velleque tertium regem deligere, et nec Ferdinando nostro, nec Joanni parere; constituisse autem ad eam rem perficiendam festum beati Georgii. Faxit Deus, ut iam tandem finis malorum imponatur, et felicia consequantur tempora. Non est in Dei elementia desperandum, puniat licet nos ad tempus pro nostris sceleribus.

bus, et omnibus modis vocet ad resipiscentiam; tamen ad posterum nostri miserebitur, ut enim est iustus, sic et pius et misericors. Non igitur deseret nos, modo spem certam in eius locemus bonitate, et certa illi fidamus mente. Credo te magis esse rerum nostrarum conscius, quam alium, propterea a te potius haec intelligere debere, quam ego tibi declarare. Tamen nolui ego quoque deesse meo officio, quod tibi sum pollicitus. Vale et me ut soles ama. Bruxellae XVIII. Februarii MDXXXII.

Ad Episcopum Agriensem.

Quanti tuam semper fecerim aestimarimque amicitiam, tu ipse es testis optimus. Nunquam arbitror a te mihi aliquid esse demandatum, quod non libenter praestiterim, vel si facultatem habuerim, omnibus viribus adnissus fuerim, ut voto tuo potireris; ob quam rem saepe in magnam deueni calamitatem, mearumque rerum turbationem et iacturam, verum ὁ Θεὸς ὁ μέγιστος verae amicitiae custos et seruator, me semper a periculis praeseruauit, nec unquam est passus me in calamitatem aliquam magnam dilabi. Quod non aliam ob causam τὸν αὐτὸν mihi concessisse arbitror, quam propter veram amicitiam, per me pie et religiose cultam. Quare si quid a me aliquando est erratum, aut si minus satisfactum amicitiae nostrae communi, id precor mihi condona, et putato non ex aliqua causa id a me esse neglectum, sed quod impotens forte fuerim ad ea perficienda, quae e re tua erant; post hoc curabo diligentius res tuas exequi. Vale et me ama. Bruxellae XVIII. Februarii Anno MDXXXII.

R. Rescius N. Olao Secretario R. M.

Guido caesareae Maiestatis Secretarius ad tempus Louanii habitaturus in gratiam meam scripsit literas ad D. Auditorium, quem confidit breui expediturum priuilegium nostrum. Petimus autem id solum in tres libros Adriani Barlandi Rhetoris Academiae Louaniensis *De rebus gestis ducum Bra-*

bantiae et in eiusdem *Librum de ducibus Venetorum*, quod opus praeter primum quaternionem totum absolutum est. Ipse secretarius D. Guido conscriptam formulam priuilegii mittit D. Audientiaro. Si per negocia tua vacauerit D. Olae, rogo non graueris D. Audientiaro loqui, ut eo citius negocium conficiatur. Theologi ipsi sollicitabunt pro priuilegio suo. D. Mirbricanus, praeses quondam collegii nostri, Conradus Gothnius ac alii summi amici D. Erasmi asserunt Leuinum parum gratiae initurum apud D. Erasmum, quum rescierit qualem patronum ac defensorem nominis ipsius se Leuinus praestiterit, qualesque literas de libris D. Turnout et me scripserit, quum ipse Erasmus non semel praedictum D. Turnout hortatus sit ad operum suorum editionem, quemadmodum videre est in opere epistolarum ipsius. Certe poterat Leuinus me amice monere. Quid opus erat statim sic in me inuehi ac debachari; quid non mortalia pectora cogit auri sacra fames! Debebat esse memor, quod fuerit aliquando discipulus meus quodque ipse a me priuatim etiam ac gratis sit institutus, quum alii discipuli bonam mihi mercedem persoluerent. Profecto verissimus est ille senarius versus: *Ἐπιλανθάνονται πάντες οἱ παθόντες εὖ καὶ κακὸν φέρουσιν καρπὸν οἱ κακοὶ φίλοι*. Verum cum et iuuenis et homo humano more egerit, libenter et ipse homo illi ignosco. Velim tamen deinceps circumspectius agat et eo usque suspendat iudicium, donec partem alteram audierit. Mitto tibi Basilii *ὁμιλίαν* non illepidam, quam rogatu D. Erasmi breui sum hic publice praelecturus. Quum primum Barlandi opus absolutum fuerit, transuolabit ad te. Bene vale. Louanii V. Calend. Martii Anno 1532.

Erasmus Rotterordamus Nicolao Olao Secretario Serenissimae Reginae.

In litteris tuis mi Olahe exosculatus sum istud pectus tuum longe candidissimum. Quod Leuino adfueris, mihi magnopere gratum est; spero fore, ut tuis monitis adiutus, dignum se praestet, tum aula tam celebri, tum cordatissimae reginae famulatio. Patria de me queri non potest; cui an ornamento sim, nescio;

certe illa mihi non multum attulit nec ornamenti nec emolumenti. A Sylvagio pertractus contempsi fortunam Anglicam, et cum praefatus essem, ne quid a me exspectaret obsequiorum, atque ille vocem meam approbasset, post questus est de me, quod non quotidie obsiderem fores ipsius, pransurus aut coenaturus cum eo, imo saepe illo ad duodecimam usque horam exspectato, famelicus aut asperrima hyeme noctu domum rediturus, quod id temporis nec tutum erat per Hispanos. Ex caesaris pensione non recepi, nisi pro sesqui anno absentis. Teruntius numeratus non est, licet caesar ex Hispaniis bis scripserit dominae Margaritae amitae, ut mihi extra ordinem satisfaceret. Pensionem e praebenda Curtracensi mira impudentia intercipit Petrus Barbirius, Decanus Tornacensis, theologus, et talis amicus, ut non dubitaturus fuero illi decem vitas credere, si decem habuissem. Louanii quomodo tractatus sim a quibusdam, nunc non referam; aut abeundum erat, aut exercenda carnificina, quam moliebantur in humeros meos detrudere. De aula tamen non queror, cuius favori hoc debeo, quod libri mei istis exusti non sunt. Nec istis ullum habeo vere sincerum amicum praeter unum Conradum Goelenium; quum in Anglia repererim amicos et prudenter et constanter beneuolos. Regnant istis monachi, praesertim in Brabantia, quo genere hominum nihil stolidius, nihil immitius. Hi me fingunt hostem, quod admonuerim, quibus in rebus sit vera pietas; at illi mallent populum nihil omnino sapere; sed illis mea praesentia imponet silentium, imo potius excitabit clamorem. Armati sunt horribilibus edictis. Vidi edictum Antuerpiae excusum. Aleander Archiepiscopus Brundisinus olim nihil non molitus est, ut me perderet, nec dubito, quin hoc idem nunc agat, utcumque dissimulat. Strauerunt pulcre viam ad id, quod moliantur; exiit volumen Alberti Pii egregie stolidum, sed tamen claritudo nominis me grauat. Successerunt censurae Sorbonicae magno theologorum dedecore, sed tamen apud plerosque facultatis titulus onerat me invidia, quum res non agatur per facultatem, sed per delirum Decanum, ac Beddam hominem simpliciter furiosum. Pio et facultati respondi. Sequutus est Parisiis alius libellus conficto titulo Julii Caesaris Scaligeri, totus

scatens tot mendaciis insignibus, tot furiosis conuiciis, ut nec ipsa vanitas possit mentiri impudentius, nec ulla furiarum stomachari furiosius. Stylus totus tam arguit Aleandrum authorem, quam ipsa hominis facies. Utrumque mihi notissimum est. Reginae Mariae tum singularis prudentia, tum pietas praedicatur ab omnibus, nec me clam est illam beneuolo esse animo, quo sane nomine plurimam illi debeo gratiam. Sed illa modo gubernaculis admota est, ac multis eget; caesar autem, ut audio, demessa segete reliquit illi spicilegium; mea autem valetudo talis est, ut non solum ad nullum obsequium, sed ne ad conuictum quidem sit accomoda. Aegre vitam tueor. Dominicanis ipse caesar in Hispaniis non potuit monachis furentibus silentium imponere. Itaque vereor, ut istic possit id regina. Verum ut haec sint ex animi sententia, metuo ne corpusculum hoc attenuatissimum coelum istius regionis ferre non possit, et frigidum et ventosum. Aedes non reuendam sine damno centum et quinque florenorum. Tamen hoc facile negligam. Exspectabo reditum typographorum e Franckfordia. A paschate fortasse mittam alterum e famulis, qui mihi certa renunciaret quique nidum apparet adventuro, si statuero repetere patriam. Interim obsecro, ut illustrissimae reginae favorem ita ut soles, pergas alere. Zvinglianos habemus paulo mitiores, sed vereor, ne recrudescat malum. Oecolampadius iam habet successorem, vidua illius maritum. Quid agunt Tigurini? Nescio. Non est mi Olahe, quod deprecetur audacitiae veniam, tua candidissima libertas mihi gratissima est, ut quae declaret animum absque fuce beneuolum. Respondi censuris Sorbonicis sed moderatissime; exitum exspecto. Litteras tuas ac Leuini accepi quarto calendas Martias per quemdam, quem huc ob eam solam causam magnus Veredariorum magister iuxta Spiram emandarat. Haec scripsi postridie, hoc est III. calendas Martii. Bene vale. Friburgi Brisgoiae.

Nicolaus Olaus Secretarius Arnoldo Oridryo Hangiensi.

Cum nuper post nostrum ex Tornaco huc reditum aliquantis per, mi doctissime Oridri, respirassem, redditae fuerunt

mihi litterae tuae et elegantes et doctissimae, quibus plane declarasti, quo in esses amore, humanitate et benevolentia. Nec te temperasti, quin mihi eas tribueres virtutum laudes, quas in me minores esse, quam tu de me amicissime praedicas, arbitror; agis tamen tu amantium exemplo, quo etiam eas res, quae fortasse non tam dignae sunt admiratione, tamen ob amorem suspiciunt, reverentur, admirantur; haec tua non in me solum, sed in omnes, ut intellligo, amicos, benevolentia et singularis humanitas magnae est mihi voluptati. Nec satis iudicare possum, an te ex humanitate potius vel ex eruditione singulari admirari incipiam, quam utramque ita in te sedem habere, tum ex multorum sermonibus, tum ex tuis editionibus agnosco, ut in dies fias mihi amicior. Verum aliquid fortasse de me suspicari potes, te mihi non adeo esse cordi, ut significo, nam alioquin citius ad te rescripsissem. Nihil est mi Oridri, quod te tarda haec rescriptio mouere, vel me non amico in te esse animo declarare posset. Nam non rescripsi hactenus tum propter tabellionum raritatem, tum propter mea et reginae meae pleraque negotia, cuius rei optimus testis esse poterit Danus, qui in dies meas videt occupationes. Boni igitur consule si tardius ad te rescripserim, quam vel tuus in me amor, vel meum in te officium exposcebat. Si quid est hac re erratum, crebrioribus meis ad te litteris posthac resarciam, modo tabellarios ad te profecturos nancisci possim. Tua illa graecae gramantices editione, etiam si non hortareris, ut facis amicissime, tamen pro meo commodo uterer quam libentissime. Nam ipse quoque facile diiudico: quantum graecisare incipientibus, hac tua foetura praestiteris adiumenti. Arbitror fore, ut labor, quem illi legendae imperitiero, non mihi inutilis sit futurus. Hoc tamen magno mihi est dolori, me tum per aulica negotia, tum per varias patriae meae calamitates, quae in dies ad me afferuntur, ab hoc ocio honesto litterario plerumque avocari. Verum ita me temperabo eumque constituam in me animum, ut deinceps nullae aut publicae priuataeque occupationes, aut aliae quaecumque bonis litteris res aduersariae me a tuis et aliorum tractandi abstrahere possint. Perge igitur Oridri bonarum litterarum studiosis rem facere tuis lucubrationibus et utilem et gratam

et necessariam; hoc facto bonorum in te amorem beneuolentiamque concitabis. Et praeterea te reddes posteritati memorabilem. Me vero ob insignem doctrinam et eruditionem habebis tui amantissimum et inter tuos nemini beneuolentia erga te cedentem. Vale meque ama. Bruxellae 2-a Marcii 1532.

Ad Joannem Rocenum.

Desedit moestitia paulisper animi mei nuper ex tuorum morte non vulgariter concepta. Quae tibi explicare vix possum, quam multos dies acriter torserat, ita ut parum abfuerit, quin in aliquod malum prolapsus fuero et corporis detrimentum; postea et ex tuis litteris et ex amicorum nostrorum communium verbis, qui a te venerant, accepi, Deum te prole praeclarissima beasse, qua in lucem edita, omnem animi dolorem te deposuisse. Mox magnum quoque mihi accessit gaudium, quod vetere mea extrusa tristitia, animum meum totum exhilararet; cogitabam enim mecum nihil proficere tuis rebus, me nihil et demortuis adferre solacii etiamsi dies perpetuos moerore agerem; contra naturae meae multum officere, si moestissime viuens, continua vexarem animum meum anxietate; denique hanc tuam prolem nunc editam fore, quae amissorum tuorum desiderium a te repelleret. Hac cogitatione visus sum recreari, et meum omnem conceptum dolorem, nescio in quam laeticiam mutare, praesertim cum te idem fecisse, tum ex tuis litteris, tum ex tuorum sermonibus intellexerim. Quare scias me tuum fore amicum et laetarum et aduersarum rerum communionem. Nec te tuarum rerum varietate nimis moueri decet; ego propter eam, qua coniuncti sumus, familiaritatem, quicquid in re tua praestare potero, non committam ut meus a te labor, cura et sollicitudo aliquando desideretur. Scire fortasse cupis, quomodo valeam, qua rerum mearum utar prosperitate. Mallem profecto me laetiora tibi de me scribere posse. Sed cum ita res exigat, ut non possim nisi quae vera sunt ad te scribere, faciam, quod cupis. Sum non in minima animi perturbatione. Quaeris quamobrem? Propter rerum mearum amissionem, et quod tamdiu absum a patria inter nationes exte-

ras; denique quod nescio, an Dei voluntate vel quo meo infortunio reginae animum quotidie video mutari. Vale. II. Martii MDXXXII.

Ad Jacobum Tuberum.

Non sum nescius, quibus curis animique sollicitudinibus res tuas aduersas perferas, et quanto dolore tam diu a tuis absis. Quod cum mihi cognitum sit, mei esset officii amorisque in te singularis tibi consolationem aliquam adferre; ut si non omnes animi tui molestias tollere, saltem menti ita misere afflictæ alleuationem aliquam adferre possem. Verum ea sum et ipse animi molestia et praesentium temporum iniquitate totus circumuallatus, ut ego ipse potius consolatione aliorum egeam, quam aliquam aliis adhibere possim. Si igitur hoc tempore eo, quod tibi debeo, officio minus satisfacere valeo, rogo id tribuas temporum malignitati, non meo in te animo alienato. Hoc unum tamen tibi significandum censui, te non paruam tristitiae et moeroris tui leuandi consolationem tibi afferre, si putaueris, nihil rerum humanarum stabile esse posse; sed variis calamitatibus omnem mortalium vitam subiectam. Vale. Bruxellae 4. Martii 1532.

Nicolaus Olaus ad Gasparem Ursinum Velium historicum et praeceptorem filiorum Regis Ferdinandi.

Cum his diebus regina animi gratia, quem plerumque magnis curarum molibus, ut negotia harum ferunt prouinciarum, obrutum habet, ad quadriduum fuisset venatum profecta, ego vero accepta illius venia Louanium insignem trium linguarum academiam distantem hinc quatuor exiguis milliariis refocillandi animi causa divertissem, ut sicut regina in nemoribus apros ferasque, ita ego Louanii venarer *τῇ ἑλληνικῇ ἐκφώνησιν*, et lectorum publicorum, quibuscum iam pridem non vulgarem contraxi notitiam, renouarem familiaritatem: Hieronymus Grædeus Ragusius, quem mihi commendas, interea cum litteris tuis huc aduenerat, me frustra quaerens. Ante meum hinc Louanio reditum, regina uno aut altero die

redierat. Nam non poteram ab amicorum meorum docta familiarique consuetudine subito divelli. Interea ille redditis litteris commendaticiis quas a reuerendissimo domino Tridentino ad reginam attulerat, hinc Antuerpiam se contulit, cui non potui meum ut amice me admonuisti officium in rerum suarum initio praestare. Tunc cum, ut spero, huc redierit, quod nunc a me fieri debuit, resarciam cumulate. Scribis ad me, ex Pannonio me iam plane factum Belgicum aut Flandrum, et non iam curare Syrmium ac delicias nostras veteres, Budam aliaque loca, fecisseque sapienter, qui procul ab armis et vitam degerem quietam, et inseruirem tempori. Utinam mi Ursine Belgica haec flumina tantam haberent vim, quantam *περὶ τῆς λήθης ποτάμῳ τοῦ Ἄδου* nostri fabulantur, ut praeteritorum et earum, quae audio rerum obliuiscerer, minus laborarem. Hic quidem licet ex Pannonio factus fere Belga *τῷ θεῷ χάρις*, ex principis mei in me fauore hactenus non valde incommode, sed ex animi mei sententia vixerim, putas tamen mi Ursine me tam profunda uti posse philosophia, ut patriae meae, quae me genuit et aluit, calamitate non mouear, non fratrum et propinguorum, non amicorum periculis? de quibus fere quotidie etiam huc ex meorum litteris fio certior; postremo meis etiam priuatis, quas in patria habui commodis, ac facultatibus! Haec me mouent amantem patriae salutis, amicorum felicitatis, tandem etiam meorum emolumentorum. Quantumvis tamen me haec moueant, non tamen *ἡ μέριμνα τέ — καὶ ἀθυρία διὰ τὸν τῆς πατρίδος κίνδυνον* tam deiectum animum in me fecit, quominus omnem fortunam, quaecumque me, et meos manet, constanti fortique feram animo *ἐμοὶ συμβεβηκίαι*. Hoc biduo laeta ex meorum litteris accepi noua, quibus animum constantiorem reddidi. Caesarem scilicet Turcarum misisse nuncium ad serenissimum regem nostrum, et petere pacem, ad quam cum sciam regis animum inclinatum esse, arbitror fore propediem, ut illa confecta, in Hungaria si non tota, at in maiori illius parte quietam agere vitam, ac veteres illas nostras delicias reuocare possimus; de cuius conditionibus si certi aliquid acceperis, fac me rogo certiore. Antequam tuas accepiissem litteras, arbitrabar te vel Viennae esse, vel aulam ipsam regiam terere; nunc primum intelligo, quid tibi demandatum sit

officii, quidue agas et cures. Nescio mi Ursine, an tibi primum vel ipsis principibus gratuler, his, quod nacti sint insigni eruditione, virtute et moribus honestissimis τὸν διδάσκαλον, cuius institutis si imbuti fuerint, nihil dubitandum, quin innatam ingenii nobilitatem sint illustraturi; tibi vero quod habeas principes bonae indolis, ab optimis rarae virtutis parentibus progenitos, in quibus eruditionem, mores tuos honestos, virtutem praeclaram effingere testatosque relinquere possis. Quos quantum tua opera brevi iam tempore profecerint, declaravi serenissimae reginae meae, quae et mirum in modum gavisa fuit, et tuam hanc curam in suos ex fratre nepotes colatam grato clementique a te accepit animo; feci eidem etiam de libello a te super rebus gestis Ludouici regis conscripto mentionem, et ut ad me scripseras te illum, postquam absolveris ad me missurum; respondit se illum, dum missus fuerit, perlibenter visuram. Praeter haec, ut optasti tua servitia ei commendavi, quae commendatio ei fuit gratissima. Non permittam etiam post hac, quin tui apud illam faciam sedulo mentionem, dum occasio se obtulerit. Τὸν εἰκόνα σου nescio an iam acceperis? Ego ut antea ad te scripseram, pecuniam a te acceptam Coloniensi cui illi, mox cum eo appulsem, integram reddideram; si nondum eam habes, mitte litteras tuas mihi ad illum, eas ego eo perferendas hinc curabo, illumque admonebo, ut te diutius tua non frustretur imagine, omnibus fere diebus ex Oeniponte, si voles tibi que ocium erit, ad me per magistrum Veredariorum litteras dare poteris. Scribis libelli de rebus gestis Ludouici regis nondum a te absoluti causam fuisse, quod interfectorum et captiuorum nomina ignoraueris. Ego si recte memini, pro parte maiori eos tibi connumerare possum: ex Praelatis: Ladislaus Zalkanus Strigoniensis, Paulus Thomoreus Franciscanus Colocensis, archiepiscopi, qui et capitaneus belli post regem fuerat; Franciscus a Peren Varadiensis, Philippus More Quinqueecclesiensis, Blasius a Pakos Jaurinensis, Joannes Benedictinus Csanadiensis, Georgius Doctor Bosniensis episcopi sunt in conflictu caesi. Simon⁴ Zagradiensis, Stephanus Podmanicius Nitriensis, Stephanus Brodericus Sirmiensis, qui regis erat cancellarius evaserunt; ex comitibus et Baronibus: Georgius a Zápolya frater germanus

minor natu Joannis regis, comes Scepusiensis, qui collega erat in capitaneatu Pauli Colocensis, Ambrosius Sarcan iudex curiae regiae, Petrus a Corlathkeu supremus praefectus curiae, Joannes Dragffy magister Thauernicorum, et Vexillifer regis, Antonius Palóczy, Franciscus Ország, Gabriel Pere-neus, Nicolaus Tarczay cubiculariorum, Michael Podmanicius aulicorum capitaneus, Andreas Trepka, Stephanus Aczeel. Ex nobilibus primoribus maior fere pars est trucidata. Stephanus Bathoreus comes palatinus Hungariae, Petrus Pere-neos, Franciscus Bathány banus Dalmatiae, Slauoniae, Croatiae, Emericus Ország magister cubiculariorum, Franciscus a Homona, Ladislaus More, Petrus ab Erdewd, Andreas Bathoreus, hi omnes partim comites, partim Barones euaserunt. Capti erant pauci, et hi quoque fere omnes tandem in loco conflictus sine discrimine trucidati. Ex captis fuit Michael Emreffy equorum regis praefectus, postea redemptus. Nicolaus Herczegh, per Ibrahim Bassa, ut nuncius cum duobus aliis Polonis aulicis regiis remissus, per quem caesar Turcarum reginae nunciarat, ne tristaretur mariti clade, quem si viveret, (tunc enim nemini satis constabat regem occubuisse) vellet in regno Hungariae et relinquere et contra suos omnes hostes tutari, ob excelsum illius animum, quod non formidauit parua manu cum eo tantis copiis et viribus instructo congredi. Si mortuus esset, aequo animo regina illius casum ferret. Paulus tunc Agriensis, nunc Strigoniensis non interfuit praelio, Thomas Vesprimiensis, nunc vero Agriensis, ac Alexius Turzo thesaurarius relictii erant apud reginam; ego vero ante diem conflictus missus eram a regina ad regem, cuius eram pariter et Secretarius et Consiliarius, ut percontarer a rege, an cum Turcarum copiis, quae numerum tercentum millia hominum excedere dicebantur, pugnam inire vellet etiam eo exiguo exercitu, quem tunc vigintiquinque aut circiter millium hominum habebat; aut in locis aliquibus expectaturus esset munitioribus auxilia externa, quae ex Germania, Austria et Bohemia erant promissa, et quae ex Transsylvania quoque duce Joanne Vayuoda expectabantur. Ille me nuncio significauit reginae se fortunam experturum, et non subiturum infamiae hanc notam apud posteritatem, ut hosti iam iam instanti

terga dedisset, confisurum in Dei auxilio, cuius clementia parua olim Hungarorum manus magnum fudisset hostium numerum, ni se et Hungariam pro delictis punire vellet, ut superior euaderet; proinde cum belli alea incerta esset, rogare reginam, uti amantissimam coniugem, ut Posonium veluti locum ei tutiorem proficisceretur. Ego reuersus a rege ad reginam, triduo ante conflictum secutum, haec illi retuli omnia; quae tanto partim amore coniugali in regem, partim tam magnanima constansque fuit, ut maluerit omnia perpeti, antequam ipsa fugae signum prima praeberet, et quam certum haberet post me nuncium de pugnae euentu. Sic quarto post meum reditum die superuenit nuncius, quem ad id ordinaramus, qui retulit pugnam amissam, hostesque esse superiores; quo accepto regina ex Buda non tam praebens fugae, quam venationis speciem, lento itinere Posonium venit; unde quando huc et quibus ex rationibus venerimus non est tibi incognitum. Vale et me ama. Bruxellae 10. Marcii 1532.

R. Rescius N. Olao Secretario R. M.

Pro reliquis in me beneficiis tuis, ac pro munere tuo, quo hodie me donasti, habeo D. T. immensas gratias. Medicus ille D. Hieremias Friuerus, de quo hodie tibi locutus sum, subito Bruxellam a quibusdam, quorum curam gerit, vocatus me adiit, ut literas commendatitias ad te scriberem. Venit ad me, cum iam mihi ad praelegendum eundum esset, iccirco boni consules, quod hominem multa certe laude dignissimum tam paucis tibi commendauerim, meretur profecto virtus et eruditio illius, ut tibi tuique similibus sit commendatissimus; si quid ei feceris officii, id mihi factum putabo, ac quamuis tibi sim deuinctissimus ea ipsa re, illi scilicet patrocinando, facies me tibi longe deuinctiorem. Bene vale. Louanii XXII. Marcii Anno 1532.

R. Rescius D. Olao Thesaurario Alben. Secretario etc. R. M.

Statueram humanitatem tuam inuisere, Domine obseruande, sed per occupationes varias hactenus non fuit integrum neque adhuc est. Itaque quam ob causam eram venturus ad te nunc literis exponam. Dedi aliquam operam, ut impetrarem priuilegium generale ad quosuis nouos libros, aut veteres antea hic non impressos aut castigatos, ne eos liceret in aliquot annos chalcographis aliis imprimere, postquam ego magnos sumptus in eos imprimendos et recognoscendos fecissem; ad theologicos autem libros aut sacras literas tractantes non nisi a theologis Louaniensibus, aut iis, quibus hoc commisit caesarea maiestas, approbatos cupiebam priuilegium. Caeterum hactenus non potui voto meo potiri. Idcirco confugio ad te, per quem spero me hoc facile impetraturum esse. Usui autem erit mihi hoc priuilegium statim a festo Paschae. Nam tunc absoluam tres libros Historiarum a Barlando Louaniensis academiae rhetore conscriptos; ac statim post illos exordiar imprimere diuersa opera doctoris cuiusdam Louaniensis, quos ut liceat in publicum edere, ipse theologus impetrabit ex aula. Mihi autem curandum est, ut haec cum priuilegio edantur, ne perdam oleum et impensas, si aliae partes sumptibus statim emittentur, quae mihi magnis laboribus ac sumptibus constiterunt. Tua humanitas et facilitas me animarunt, ut haec tam audacter abs te petere ausus sim; si qua in re tibi aut tuis inseruire potero, ero semper paratissimus. Libellos, quos nunc ad te dono mitto, rogo ut boni consulas. Quum praelum nostrum maiores protulerit foetus, accipies et ipse maiora dona. Latorem huius epistolae Hadrianum Cordatum, virum probissimum ac eruditissimum mihi quē amicissimum quam possum maxime tibi commendo. Habet quoddam in aula negotii, quod sperat se facile per te posse conficere. Confido pro tuo erga omnes studiosos et doctos amore singulari te illi non defuturum esse. Bene vale. Louanii. Postridie palmarum.

Thomas Episcopus Agriensis Nicolao Olao S.

Curabo propediem, ut pecuniam vobis mittere possim aliquam; fiet id, inquam, fauente Deo, propediem. Ut abbatia vestra nec fratribus, nec cultu diuino destituatur, summam adhibebo diligentiam. Et si cognouero ita communibus rebus fore vel utilius vel salutare magis, cogam emigrare Croatos. Maiestati reginali scripsi prolixius de rebus omnibus, quae vel in mentem vel in buccam venerunt. Ego vestri immemor esse nec velim, nec possim, modo non desit occasio. Turcae venturi dicuntur, apparatus nobis adhuc omnis in expectatione tantum est, utpote: quem optamus magis, quam videre quisquam possit. D. Lucretiae commendetis me plurimum. Miror, quonam pacto litterae meae ad eam non peruenerint de obitu D. Thuroczy; simul atque cum D. Turzone conuenimus, non deerit vel mea, vel ipsius opera, ut successorem quempiam virum bonum habeat dominus Thuroczy, non tam magistratus, quam caritatis erga Lucretiam (sic!). Dergeche habet in potestate Hyeronimus, D. Tinniensis nepos; cogere hunc poteram ut cederet, sed mox arripuisset monachus, promittit se soluturum vestros prouentus, quos percepit post induciarum finem; danda erit opera, ut ex Ticonio latro eiici possit; neque enim aliter quiescet unquam vicinia. Valete per feliciter. Posonii quinto die Aprilis 1532.

*Erasmus Rotterodamus Nicolao Olao Secretario Reginae
Serenissimae.*

Litteras tuas, quibus mihi persuades reditum in Brabantiam, accepi; eisdemque per eundem Veredariorum praeffectum, qui miserat, respondi. Hic inuitus haereo, et tamen aedifico. Vix domi latitans retineo languidum, iam iamque fugere meditantem spiritum. Nunc quoniam me defecit vinum Burgundiacum, eoque mutato vino periclitor. Frigusculum aut ventus incommodior me coniecit in lectum. Non video, qua in re Serenissimae reginae possim esse usui. At vereor ne, si rediero, per aulam mihi non liceat huius plus quam vitrei

corpusculi rationem habere. Studiis immori non grauabor; et tamen sub tali domina liberet, quod superest aevi transigere, cuius vix superest *παλαιοτή*. Episcopus Culmensis non nihil succenset Jacobo Dano ob sparsam apud omnes epistolam ad ipsum meam. Leuinum meum tibi commendo, cui velim persuadeas, ut ad aliquod vitae genus sese conferat, in quo locus sit exercendo ingenio et eruditioni. Nam ad litteras natus est, et in his non indiligenter versatus, nec infeliciter. Audio te quoque *ἐλληγίζειν*, quam ad rem Leuinus tibi possit esse usui. Haec scribo per Gerardum Henricum Amsterdamensem, qui in re medica lauream retulit ex Italia; eius commendatione nolim te grauari, nec ille quicquam certi petit. Tu mi Olae perge tui similis esse, et quoties dabitur oportunitas, tuis litteris nos recrea. Serenissimae reginae precor omnia fausta. Vale. Friburgi 3-a die Maii 1532.

Ad Amicum Paulum.

Res tuas scio in summo esse discrimine. Quas, quoniam me saepius te adhortante, ut sollicitus esses, usque in hunc diem neglexisti, nihil est, quod me accuses. Nam praestiti quidem ego omnem, quam potui, operam ac diligentiam, sed tua potius intererat quam mea tuis rebus inuigilare. Non potes igitur me iure accusare negligentiae, quod res tua nondum sit perfecta. Si enim per me stetisset perfecissem procul dubio, ut tua tu potitus esses voluntate; feci, quantum potui, plus a me desiderare, quam facultas mea praestare poterit, non potes. Haec volui tibi significare, ut quid tibi agendum esset, statueres primo quoque tempore, ne maius patereris periculum. Vale et me ama. — Aldernardi VII. Maii MDXXXII.

Ad Praepositum Quinqueecclesiensem.

Mirari desines, quid hic faciam, si vestrarum rerum Hungaricarum condicionem, equitum nostrorum levis armaturae insolentiam, ne dicam crudelitatem, Turcae aduentum

plus quam dici potest formidolosum, patriae nostrae ruinam, quam ob principum nostrorum negligentiam patitur, plane animaduverteris. Noli existimare me tam cupidum esse exterarum regionum, et tam magno teneri desiderio homines externos videndi, ut illos tibi aliisque amicis meis, denique patriae aequo animo praeponerem; si me non magnae caussae, partim praedictae, partim vero antea tibi ex meis litteris satis cognitae ad hoc faciendum et impulissent et cogerent. Non sum nescius plurimos esse, qui hoc meum factum vitio mihi ver-
tant, et malint me etiam in magnis periculis domi esse debere potius cum aliis bonis viris, quam apud nationem externam otiosam agere vitam; tamen si meam conditionem, naturam et facultates considerarint, desinent profecto haec mihi vitio dare. Brugis XIII. Maii MDXXXII.

Ad Joannem Proberum.

Magnis me affecerunt tua infortunia doloribus, quae non secus me commouerunt, propter veterem nostram familiaritatem, quam mea propria. Utinam remedii aliquid tuis rebus adferre potuissem, nihil certe mihi iucundius accidere potuisset. Sed ea nunc sunt mi Joannes tempora, haec rerum omnium perturbationes, ut etiam si quis maxime cupiat et velit, vix aut difficulter possit, amicis laborantibus opem ferre. Tuae licet res quemadmodum ab initio multis rerum argumentis facile cognosti, fuerint mihi maximae cordi, et nihil a me unquam praetermissum sit, quod quidem memini, quod ad te ornandum pertinuerit, verum quid praestare tibi nunc possim, et ipse in non minima positus in praesentia necessitate, ac aliorum indigens auxilio, non possum satis cogitare. Quare, si quid a me est praetermissum officii, quod in te conferre debueram, id praetermissum est non mea voluntate, sed quod aliquid facere non potuerim, et tibi minime opitulari. Boni igitur meum animum consules. Vale. Brugis XVIII. Maii MDXXXII.

Ad Jacobum Tuberum.

Querelae tuae, quas ad me detulit Joannes tuus seruus, quam molestae mihi fuerint ex amicis tuis, qui nunc apud me erant, facile intelligere poteris. Quantum autem, ne deinceps de me conqueri possis, praeuiderim, si non ita aperte amici tibi significare potuerunt, at tu ipse intelliges clarius, cum ad me venies. Non est igitur cur crucieris, aut tuam malam sortem execreris. Ita est, quantum a me potuit, tuis rebus prouisum, ut in posterum, si velis, summam quietem sis habiturus; ac si quid defuturum tibi erit, nemini id quam tibi adscribere potes. — Vale. Brugis 20-a Maii 1532.

Ad Jacobum Praepositum.

Animi tui integritatem ex multis licet argumentis iam pridem cognouerim, tamen proxime ex tuis litteris adeo illa mihi placuit; ut cum litteras tuas legissem, nescio quo pacto nouus amor me tui occupauerit. Quis enim per Deum immortalem te est in amicos in omni fortuna beniuolentior, quis magis amicis quam tu charus ita, ut merito ab omnibus et ameris et obserueris. Quare mi Jacobe perge in tuos amicos esse beneuolus, et eos, qui tibi inuident, tua munificentia et humanitate supera; malum bono vincens, ita eris omnibus merito et charissimus, et nomen tuum immortalitati commendabis. Vale. Brugis 20-a Maii 1532.

Ad Joannem Brecium.

Facis tu quidem mi Joannes ex abundantia quadam amoris erga me tui, ut etiam ea, quae in me minima sunt minimeque digna admiratione suspiceris et omnibus extollas laudibus. Nisi tuam in me humanitatem iamdiu multis in rebus cognouissem, nescio an tuam hanc praedicationem meae laudis et virtutis, aequo ferre possem animo. Sed cum tu ita mihi notus sis iam primum ab ineunte adolescencia, ut nihil

sinistri de te possim suspicari, quicquid de me aut laudis aut vituperii a te proficiscetur, grato sum laturus animo. Hoc unum tamen te mi Joannes precor, fac in omnibus tuis actionibus, ut non modo nostri comunes amici, sed etiam, qui a nobis propter temporis molestiam sunt alieniores, semper cognoscant: nihil amicitia nostra mutua fuisse coniunctius, quod ego quoque omni conatu praestare curabo. Vale et me ut soles ama. Brugis 23. Maii Anno Domini 1532.

Ad Paulum Comitem.

Cogitanti mihi in horas, quid mihi in rebus meis esset faciendum, non modo nihil est quod facere possim, sed nec quicquam venit mihi in mentem; adeo rem meam omnem turbatam esse video, ut nihil plus non modo agere, sed ne sperare quidem in posterum possim; una ex parte periculum patriae obuersatur mihi ante oculos, ex alia video me ab hiis, a quibus deberem et in quibus propter praeclaras pollicitationes omnis spes mea posita erat, non ita curari ut aequum esset, meaque exigenter merita. Reuerterer perlibenter ad patriam, ni viderem illius praesentaneam calamitatem vel potius ruinam. Accedit, quod nec tutum est me illius Joannis regis subdere potestati, sequutus hactenus reginae meae et suorum imperium. Quam ob rem si grati, ut deberent, principes essent, et meorum illis et diligenter et fideliter praestitorum seruitiorum meminissent, non procul dubio paterentur me hanc pati condicionem, iam satis antea quoque continuis cursitationibus extenuatum. Verum Deo optimo maximo, quod unum extremumque miseris videtur spe refugium, ago habeoque gratias maximas, qui pro meis erratibus me hoc modo emendare voluerit. Spero illius diuinam elementiam aliquando mihi propitiam futuram, nonque me perpetuo in hiis sordibus rebus relicturam. Haec tibi significare volui, ut quo animo essem intelligeres. Vale. Brugis 26. Maii 1532.

Ad Joannem Brecium.

Queris fortasse, quid hic agam, et cui rei sim deditus inter nationes externas, quarum et mores et conditiones non nouerim. Breuibus rem omnem accipe. Equidem mallet, si liceret quietam agere vitam, in patria esse, nihilque, mihi crede, in hac luce contingere posset iucundius. Nullam etenim arbitror esse rem laetiores et pleniores voluptatis, quam amicorum et consanguineorum uti consuetudine. Sed cum in patria omnia turbata esse videam, et nihil usquam esse tutum, non dico ab hostibus, sed ab internis praedonibus, hoc quicquid est temporis malo hic in otio litterario transigere, quam isthic in rerum omnium perturbatione. Vale. Brugis 24-a Maii 1532.

Ad Albertum Praepositum.

Nollem licet, tamen non possum mi Alberte, tibi reticere hospitum Brabantiae et Flandriae impudentiam. Qui adeo non modo impudentes, sed quodammodo crudes et efferti sunt homines, ut hospites aduenientes etiam suae gentis pro hospitibus excorient vel quod maius est, excrucient. Quid censes eos facere cum externis, maxime mecum Hungaro, qui mores eorum nesciam; pluries me adeo in hospitiis commouerunt, ut igni vel alio, si quod maius esse potest, tormento cruciari viderer. Tormentum autem igne maius esse arbitror, si quando in facultate tenui omnibus tuis consumptis, ad unicum usque cutem te hospes conatur urgere. Vale. Brugis 27. Maii 1532.

Ad Paulum Comitem.

Quantum ex tuis litteris intelligere possum, nihil tibi fuit molestius, quam te in tempore modo non potuisse ad nos venire. Nam si ex voto tuo aduenisses, sperasses fore, ut omnia tua negotia facile conficere potuisses. Rogo te, ne hac crucieris cogitatione, nec tua absentia quominus nobiscum fueris, te exagitet. Nam hi sunt mores hominum, ea conditio

et haec impudentia, ut si etiam adfuisses, nihil a te perfectum fuisset propter iniquorum hominum et amicorum tuorum perfidiam. Quare bono sis animo, molestiamque, quam ex tua absentia cepisti, hoc consolere, quod hominum iniquorum turpem perfidiam absens non videris, quam si vidisses, maiorem certe concepisses dolorem. Vale, et me, ut soles, ama. Nihil mihi gratius facies, quam si frequenter ad me scripseris. Brugis 27-a Maii Anno Domini 1532.

Ad Joannem Staterum.

Quid futurum sit nescio. Cupis a me cognoscere, quis sit rerum status, quae condicio et negotiorum facies; difficile est rebus omnibus perturbatis perferre, et ea, quae quisque sentiat, libere explicare. Non possem tuae petitionis esse immemor, cuperemque ex animo tibi rebus in omnibus gratificari. Sed quid tibi pollicear, aut quam spem tribuam, nescio. Tantam vides rerum omnium mutationem et varietatem, ut nihil certi audeam tibi non modo polliceri, sed ne significare. Ingenium tuum optime noui, non abhorrens ab hominum nostrae aetatis moribus. Si tu te acomodare rebus praesentibus moribusque hominum non poteris: nemo alius meo iudicio poterit. Ni fallor igitur, tu ipse tibi consulere et providere potes. Quis te tuas res melius nouit? Scis ubi tibi doleat, ubi adhibendum sit remedium. Id cum ita sit, tu tibi subuenias necesse est, frustra aliorum expectamus praesidium, dum nos nobis prodesse possimus. Vale mei non immemor. Brugis, ultima Maii Anno Domini 1532.

Thomas Episcopus Agriensis Nicolao Olao S.

Litteras vestras una cum munere accepimus. Legimus libellum quantum per occupationes licuit, non possumus non laudare opus pii et cruditi viri siue is interpres sit, siue paraphrastes. Non dubitamus, quin reliquum quoque perfecterit, rogamus, ut illud quoque quamprimum licuerit ad nos

mittatis. Pensionem abbatiæ de Tapolcza dudum vobis misissemus, sed ea pecunia una cum aliis, quæ nobis per nuncios ciuitatum afferebantur per Koczka intercepta est, qui et hodie nuncios ipsos captos tenet; dabimus tamen operam, ut eam quamprimum aliunde paremus, et vobis mittamus. Emericus et Francissus Bebek ad Joannem descuerunt, qui abbatiam de Tapolcza inuadentes eam expugnauerunt, famulum Petri Horwat, qui ceteris praeerat, crudeli morte affecerunt, reliquos vero, qui illic fuerunt, captiuarunt; hinc orsi praeclara sua facinora homines fortissimi. Misimus vobis exemplum litterarum, quibus fideles regiae maiestatis seducere conantur, ostendatis illud serenissimæ dominae reginae. Pro bonis D. V. et apud D. Valentinum Terek et apud D. Ladislaum More multum laborauimus, sed nihil efficere potuimus; non videntur posse adduci, ut ea remittant, nisi rex cum exercitu veniat. Nostris quoque bonis nihil paritum est, quæ quamuis non sint occupata, tamen ita sunt deprædata et despoliata, ut expedierit ea fuisse occupata. Ceterum suadere D. V. non possumus, ut nunc in his tempestatibus redeat, exspectet per hanc æstatem, quem finem res nostræ sortiturae sint, deinde si cum bona venia serenissimæ dominae reginae fieri poterit, non improbamus, ut veniat, et regiae Maiestati seruiat; nostra officia non sunt defutura. D. V. quam bene valere optamus. Quæ hic habentur ex litteris serenissimæ reginae D. V. cognoscet. Posonii, ultima Maii 1532.

Ad Amicum Paulum.

Nescio quo fato meo dicam, id sæpe apud me fieri, ut cum maxime laete viuere vellem, tunc minae oboriantur de amissis meis rebus, quam maximæ animi mei molestiæ. Hac tamen una re me consolari sum solitus, quod omnia mea quæcunque futura sint prospera aut aduersa diuinæ voluntati iam dudum commisi. Is sciet, quid mecum facere debeat, et in quem statum res meas sit deducturus. Non possum tamen non meminisse me hominem natum esse, et multis subiectum animi affectibus. Qui dum frequentes veniunt in animum meum, non possum me non mirum in modum conturbare.

Cum enim earum, quas antea habui et quibus usus sum commodissime, subit mihi recordatio, et illarum commoditatem praesentium temporum meorum calamitati confero, non possum me a magna continere tristitia. Sed omnem meam spem locaui fixamque habeo in Deo optimo maximo. Quem spero mihi ex sua benignitate propitium futurum. Tu interea non facies officium ab amicitia nostra alienum, si me admoneris, quid opus sit facto, et aliquando consolatus fueris tuis iucundissimis litteris, de omnibus vero si certiozem feceris rebus quae nunc apud vos agantur, ut illis intellectis possim rerum omnium mearum statum in commodum meum dirigere. Vale. Gandani 23-a Junii 1532.

Damianus Vissenacus D. N. Olao Thesaurario Alben. Secretario R. M.

Ne me hominem malae fidei existimares, vir eximie atque amicorum optime, tibi exploratum volui, filiae meae patruos caeterosque amicos totum matrimonii eius negotium retorsisse in dorsum meum. Itaque hanc prouinciam duram, Deum testor, quam in manu mea esse iam non possum non fateri, mihi soli commiserunt, eam tamen profecto non lubens suscipio, siquidem quemadmoum nosti, si non ex sententia res cesserit nihil esse mali, quod non eius auctori imprecantur ii, qui inter sese contraxere; tam periculosa res est conflare matrimonium utrique, et tuo Leuino, cuius et mores et virtutes apud me tam sincere praedicasti, et filiae meae utilitati atque comodo fore, sentias, tibi obsequetur, tui Damiani animum vicisti. Geratur itaque mos Olao tum ob sui ipsius prudentiam, tum etiam ob eum animum, quem erga omnes doctos nostrum praecipue Erasmus, atque adeo Erasmos gerit. Leuino itaque tuo, ut ad te patrone redeam, imo tibi in tui tamen Leuini usum parata est uxor. Dii bene vortant. Caeterum, cum scio te, cui toto pectore confido apud reginam vestram id posse, quod vis, vel procerum omnium aulae vestrae iudicio tuam humanitatem obtestor, ut mei negotii aliquando memor esse velit. Bene vale et Damianum tuum ama. Gandani ocysime. V. Julii 1532.

*Joannes Antonius Pulleon Baro Burgy, Orator Apostolicus
in Anglia, D. N. Olaho Secretario R. M.*

Quamuis ea sint tempora, ut vix aliquid, quod delectet nunciare alter alterutri possimus; tamen maxima laetitia me affecere litterae tuae; cognoui enim ex eis prosperam valetudinem tuam, et quonam praesidio praeparet caesar noster contra Turcarum tyrannum se defendere, quae etsi ex aliis intellexeram, gratissimum tamen fuit ex te etiam intellexisse: quia ex te certiora et veriora omnia intelligi posse arbitror, cum Serenissimae reginae sis a secretis, tum quia incundiora solent esse ea, quae ab iis, quos diligas, nunciantur, quam si eadem ex vulgaribus amicis audias. Est ergo, quod tibi gratias agam. Quae hinc scribenda habeam, haec sunt. Redditae mihi sunt litterae ex urbe XXVI. die mensis praeteriti datae, ex quibus cognoui Sanctissimum Dominum nostrum destinauisse legatum de latere ad caesarem in illam expeditionem Turcicam Reuerendissimum cardinalem de Medicis, suae sanctitatis nepotem, iuuenem strenuum et industrium ac prudentem supra aetatem; attigit enim vix tertium et vigesimum. Is secum adducet peditum Italarum et Hispanorum non contemnendam manum, quam D. Marchio de Quasto cogit undique per Italiam, dicunt ad XX milia peditum. Dominum Andream Doriam scribunt etiam coegisse bonum numerum triremum ac nauium onerariarum. Quarum praesidio putat non solum se posse facillime a Turcica classe defendere, sed si res poposcerit, ultro eam aggredi; audio, et Siculos propria pecunia parauisse ad X millia peditum pro custodia et praesidio regni, ad quae omnia si accedent apparatus illi, quos tu scribis caesarem cogere, certe nobis sperandum est, quod hoc uno conflictu a tyrannide nobis imminente liberabimur, modo Deus dignetur preces nostras supplicantium admittere, remque suam adiuuare, posthabitis sceleribus et impietatibus nostris, ob quae iure puniremur. De Hungaria nihil certi habeo, quod ad te scribam; exspecto propediem litteras ex meo Mario, qui fuerat a secretis, quem te nosse arbitror; is mea intercessione et opera obtinuerat archidiaconatum Strigoniensem, et ab eo tempore fuit Strigonii vacans

diuinis, suo beneficio inseruiens prius ut par erat; eum nunc audio ob pericula imminencia illi patriae inde recessisse et Italiam pervenisse, a quo exspecto propemodum litteras copiosiores. Si ex eius litteris aliquid intellexero, quod putem tibi non fore ingratum audire, curabo diligentissime tibi perferendum. Interea et cupio et opto assidue me, meaque servitia Serenissimae reginae commendari, simul et accuratissime rogo, quod si cognoveris me Maiestati suae inseruire posse, ut id mihi significes, perficiam id sedulo, quantum in me erit. Lucretiae Italae nostrae meo nomine salutes impartias, et tu, ut soles, fraterno amore nos prosequaris; quia nos te mirum in modum amamus. Ex Londino X. Julii 1532.

Nicolai Olai ad Damianum Vissenacum Responsio.

Non imprudenter, mi Damiane, priuignae tuae patruos et consanguineos fecisse video, qui rem illius totam in te reiecerint. Quis enim ipsius filiae tuae, cuius mores, probitatem et virtutes optime cognouisti, quacum quotidianam habes et conuersationem et colloquia, futurum statum, quietem, et negotia melius, utilius quam tu curare ordinareque posset! Cuius curam et prouisionem et consultius, etsi, ut scribis, humeris tuis grauem, multis tamen ex caussis animo prompto suscipere debes. Tua enim ut coniugis tuae amantissimae res in illius locatione agitur. Quid mei respectu in illius rebus te omnia facturum et paratam Leuino, vel mihi in Leuini tamen usum uxorem scribis, habeo tibi gratias, qui hiis quoque in rebus declares, quo sis in me animo. Matrimonium ut perpetuum est, ita consulto tractandum ac perficiendum; utpote quod postea uiuentibus hiis, qui contrahunt connubium, dirimi diuino iure nequaquam possit (*nota marginalis*: nisi per adulterium commissum). Scribit itaque ad te ea de re Leuinus, cuius mentem ex literis suis intelliges. Consulte feceris Vissenace, si in hoc non parui momenti negotio nihil fuerit actum immaturius et praecipitanter. Tuum negotium, si quid tibi praestare possum commodi, data occasione curae habebo. Solitus sum amicis, quatenus possum, libenter morem

gerere, illorumque studere emolumentis et ornamentis. Vale et coniugem tuam, priuignas et liberos meo nomine saluta. Bruxellae, undecima Julii 1532.

*Joannes Archiepiscopus Panormitanus, Cancellarius Caesaris
in Brabantia Erasmo Rotterodamo S.*

Saluebis plurimum vir ornatissime! Commonstrauit mihi Dominus Nicolaus Olaus a secretis et consiliis Serenissimae reginae regentis litteras tuas praesertim nouissimas, quibus respondes his, quae ipse Dominus Olaus secretarius Maiestatis suae ad te scripsit, confuse tamen, nihil certi renunciatus. Ait D. T. se aedificare Friburgi. Vino Burgundiaco carere non posse. Queritur itinerum molestiam et longam intercapedinem cum aliis id genus nonnullis, quibus facile prospici poterit, suppressa tamen animi sui resolutione, quam] operae pretium est nobis nouisse, antequam apud Maiestatem suam super stipendio tuo et caeteris, quae ad te pertinere possint, ulterius agamus. Eam ob rem licet uniuersa haec prouincia cum communi, tam primatum, quam infimatum expectatione aduentum tuum magnopere desideret, ipsaque patria te reducem cupiat; non est tamen quod praefatus D. Nicolaus et ego D. T. certo renunciare ac polliceri valeamus, donec animum tuum putavimus sis, nec ne, quibus legibus ac conditionibus: an ne veteri pensione deinceps quotannis prompte persoluenda contentus esse voles, an uberiores exigas, nobis absolutius transcribas; quod ut facias, diligenter petimus, effecturi deinde cum D. Olao una apud reginam, ut relictæ Germaniae, molestiarum intineris, aut tantae principi obsecutum fuisse non poenitebit D. T., cui me ex animo commendo. Bruxellae 19-a Julii 1532. — Quod superioribus temporibus rarius scripserim occasionem sumpsit ex tuo silentio; non quod propterea accusam tuam negligentiam, sed excuso meam intermissionem.

Ad Paulum Baronem.

Joannis tui status in quibus sit verseturque conditionibus, non modo ab eo ipso, sed planius ex meis litteris, quas iam pridem ad te dederam, plane intelligere potuisti. Nisi usus fuisset te patrono, et nisi tui respectu amici tui ipsius favissent rebus, nescio profecto, quid commodi consequi potuisset multis undique aduersariis et aemulis suis rem suam persequentibus. Bono ipsius genio tuoque patrocínio, amicorum tuorum ope factum est, ut iam res ipsius securo in statu sit posita, non sitque formidaturus; quin pensione sua iam dudum ei pollicita sit frustraturus. Quam cum in omne futurum temporis habuerit, non modo commode, sed etiam honeste, de futuro suo statu eoque perpetuo providere poterit. Non dubito, quin ipsius virtus, fides et in amicos charitas sit tibi iam a multis annis perspecta, hae tanti fiunt ab hominibus, ut si illis pensio sua debita accesserit, facile futurae suae vitae provideri poterit. Quare, etsi te prius quoque haec intellexisse non fuerim nescius; tamen erat mihi voluntas, ut de his ego quoque pauca ad te scriberem; ut scires Joannis tui negotium, pro quo tantopere laborabas omnem mouens, ut dicunt, lapidem, idem securum peruenisse ad portum. Vale. Meique memineris. Bruxellae 19-a Julii 1532.

Damianus Vissenacus N. Olao Secretario etc. R. M.

Non imprudenter mihi Lactantius ille Firmianus fecisse videtur, Olae clarissime, qui nihil unquam tam suspectum habuit, quam false religiosos, atque adeo ipsa fata, quae profecto nemo unquam magis despuere magisque traducere debet, atque ego. Sed quorsum haec inquires? Certe alias tecum profusius, iam animi turbo caetera eructare non patitur, nisi hoc unum, videlicet Jacobum Danum tuum (citra offensam dixerim) me relegare in Acharontis abyssum, quem dii deaeque omnes perdant cum sua confidentia, atque scurrilitate, eundemque apud nos tesseram fregisse tibi persuadeas. De Leuino nostro quo tibi obsequium meum aduersum te aper-

tius declararem, non potui non abstinere suae voluptati obtemperans, quin sponsorem agens ipsi adolescenti, profecto vel tuo iudicio haud mediocribus honoribus dignissimo, filiam meam desponderem. Itaque illum tibi iam sponsum remitto, ad nos breui rediturum, si promissis stare voluerit, neque vulgo esse fabulam; nam nuptiarum dies Augusti sextus constitutus est, quem tu decorare tua praesentia ne dedigneris etiam atque etiam obtestamur. Ex musaco nostro XI. Calendas Augusti Gandai 1532. Nouum Testamentum dono mittimus, quod tibi gratum fore mihi persuadeo.

N. Olai ad Damianum Vissenacum Responso.

Falsos religiosos mi Vissenace fugere curato. Nec immerito Lactantium Firmianum de hiis scripsisse putato. Solent enim plerumque fieri exitiales, et sub praetextu religionis virus alunt. Quid enim hii in alios non perpetrare audent cum τὴν ψυχὴν σου falsa religione pergunt subuertere. Sed talem non puto esse meum Danum, quem tu insimulas, de cuius licet saepe luserimus cuculla ex verbis Scepperi iocosis, tamen honestum et ipse et ego eum puto hominem, alienumque ab omni turpissimo crimine. Leuinum sponsum tam cito fieri non putassem, quod tamen felix faustumque sit. Maluissem ut et vos et ipse maturius rem perpendissetis, nec tam cito amoris intempestiuo dedissetis locum. Seis quam indissolubilis sit matrimonii ἡ σύνδεσμος. Deus secundet factum. De mea ad nuptias protectione quid facere et possim et valeam, videbo. Nouum Testamentum Graecum dono non accipiam, sed vel commodato vel pretio. Vale et pergas me amare, ac tuos meo nomine saluta. Bruxellae 25-a Iulii Anno 1532.

Nicolai Olai Thesaurarii Albensis, Secretarii Serenissimae reginae, ad Erasmum Roterodamum Responso.

Cum exspectarem sollicite famulum, quem scripseras te a Paschate praeterito huc missurum, qui certa tibi renuncia-

ret et nidum praeperaret aduenturo; nihilque interea ad tuas litteras prius cogitare rescribere, ut a seruitore potius tuo redeunte, quam ex litteris meam voluntatem et alia, quae ad rem tuam pertinerent, cognosceres. Ecce praesto mihi fuit Gandani Gerardus Henricus Amsterdamensis medicus cum tuis litteris, quo viso gaudis non parum primo fueram, arbitratus cum esse tuum illum famulum, quem te huc missurum eras pollicitus. Verum cum et litteras tuas legissem, et cum eo fuisset tum de te, tum de ipsius rebus, quas apud me agebat loquutus, cognoui me frustra gaudisum fuisse. Nolui igitur committere, quin post ademptam aduentus hominis tui expectationem diutius silerem. Scribis litteris tuis tibi esse magnopere gratum, quod Leuino adfuerim. Non ei solum, cuius eruditio et mores iam mihi perspecti sunt, sed nullis etiam aliis, quos tu commendas, quantum in me erit, sum pro posse meo defuturus. Cui quidem Leuino curavi, ut reginae nomine singulis diebus octo grossi numerarentur, interea dum aliquis, praereptis aliis nunc omnibus apud reginam officiis, status ei conuenientior, de quo prouideri possit vacaturus esset. Quem regina apud me reliquit, ut in rebus expediendis eius utar opera. Quo in dies utor familiariter, tum quod tuus est alumnus et per te commendatus, tum quod nihil in eo video, quod esset magnopere deuitandum. Sed heus audi, quid contigerit; nuper dum perlustratis Brabantiae et Flandriae oppidis cum regina venissemus Gandanum, casu exceptus fui hospitio in domo Antonii Clanae illius, cuius consuetudine olim, dum ille viueret, te usum fuisse intellexi. Is ex filia neptem reliquit annos natam decem et octo vel circiter. Virginem non deformem, honestis moribus, et ut mihi visa est, non paucis ornatam animi dotibus. Huius vitricus est Damianus Vissenacus medicus, vir in litteris versatus. Hanc virginem me in scio Leuinus, et illa hunc deperire coepit. Fuimus ibi tribus fere hebdomadis. Et interea nihil mihi certo constare poterat de ipsorum amore, praeterquam quod unus et alter ex meis, nescio quid in aurem meam hac de re insurrauerat. Ego id silentio praeterii, existimans ea de re si verus esset inter eos amor, ipsos mecum loquuturos. Triduo antequam reuertri hinc pararemus, Jacobum Danum τὸν κήρυκα

τε καὶ περὶφόρος laudum tuarum, qui et ipse apud me est, Leuinus ad me misit rogatum, ut curarem apud Damianum medicum efficere, quo vir matrimonio potiri posset. Ego multa prius Leuino depraedicans, plurimaeque matrimonii et comoda et incommoda, si aliter res caderet, enumerans, precibus tandem, ut saltem animum Damiani experirer, eius victus, sum hac de re illum allocutus. Qui habito prius, ut iusseram cum uxore consilio respondit: virginem ipsam iam ab annis duobus aut tribus non ultimae sortis procos habuisse, et non deesse nunc quoque quosdam satis diuites, qui illius ambirent matrimonium; tamen mea caussa, quatenus sua interesset se facturum, ut consultis prius consanguineis ipsius — virginis paternis et maternis eam mihi daret, in Leuini tamen usum. Sic re semiperfecta huc reuersi sumus. Vissenacus consultis suis domi affinibus rediit huc ad me post decimum fere diem, qui eadem, quae prius mihi respondit, se scilicet meae voluntati obsecundaturum, aliosque maioris longe, quam Leuinus fortunae procos reiecturum, quod vix aliorum gratia facturus esset. Quem hinc remisi cum Leuino, ut postquam et dies et noctes animo medicaretur illius virginis connubium, Gandani dotem et haereditates puellae experiretur, ac conuocatis suis amicis ea de re tractaret, cognitisque his, quae dotem ipsius concernerent, re integra ad me reuerteretur, et postea quod ei et commodius et utilius futurum esset, te prius consulto id faceremus; ne si ob intempestivum amorem indotata illi ea contingeret, poeniteret se cum tempore sui facti. Commiseram autem ei, ut nequaquam se isthic, antequam ad me rediret, et hac de re ad te scriberemus, tuamque experiremur voluntatem, aliquo se obstringeret vinculo. Is tandem reuersus retulit cum magno certe meo dolore, se sponsalia cum virgine contraxisse. Quem cum obiurgarem accusaremque neglectae meae commissionis, nihil aliud respondere sciuit, quam se meae commissionis bene fuisse memorem, non potuisse tamen aliud facere siue amore insano, qui per se incantamentum est satis durum, siue aliorum cantibus, quin sponsalia contraheret verbis solennibus. De dote interrogauī, dixit nunc illam annue habituram ad decem et octo ducatos, et post mortem matris successuram in aliquam partem reddituum et haereditatum.

Heus inquit, putas hac exigua pecuniola cum uxore vivere te posse annue, et quam spem nunc ponis magnam in bonis post socerus mortem ad te venturam? Et quid interea et tu et uxor, cui et victus et amictus est parandus, quotidie facietis? Quamvis post rem iam ita perfectam, ut mutari non possit, visus sum aërem verberare, tamen non potui id non facere, partim non parum commotus, partim cupidus status ipsius felicioris. Coepi postremo ei consulere, ut nuptias differret ad tempus aliquod longius, dum conditioni suae melius et certius providere possemus, et ad te ea de re scriberemus. Dixit se ex Gandano post sponsalia contracta diuertisse ad Decanum Brugensem, qui nuper non vulgarem mecum contraxit amicitiam, et eum aliosque suos iam inuitasse ad nuptias ad sextum diem Augusti futuri. Ego audiens eum, remque suam hoc modo sine consilio praecipitasse, age inquit, fac ut vis, perage tuas, ut coepisti nuptias. Vereor tamen ne aliquando facti tui te poeniteat. Habes Leuini negotium, doleo eum tam subito incidisse in casses. Virgo honestis, ut audio, nata est parentibus, modestis et laudatis, ut visa est moribus, laboriosa et otio minime assueta. Sed dos illius tenuis ad se virumque mediocris fortunae alendum. Modico post tempore contingere fortasse potuisset, ut sub nomine reginae apud me existens laetioris ipse consequi potuisset fortunae virginem. Si igitur bene aut male ipsius successerit connubium, insaniae illius et imprudentiae tribue, ac nemini alteri. De rebus nunc tuis accipe mi Erasme doctissime mihique charissime, breuiter. Ego tui nominis et quietis studiosissimus scripsi ad te antea de reditu, atque ex animo cupiens tuo commodo et quieti consulere te admonueram, ut mihi significares, an haberes animum redeundi, ut scirem apud reginam meam agere de tuo statu et quiete futura. Tu fortasse diffusus mihi ambigue binis tuis litteris ad me rescripsisti. Quibus utriusque tuas rationes et valetudinis incommoda enumerans, nihil certi praefinisti. Videris et velle et nolle reuerti. Inter alias causas te iam propter aetatem impatientem esse laboris aulici. Putasne me omnem tuam conditionem ante non praecogitasse, quam proximas ad te darem meas litteras. Syluagii exemplum te non moueat. Si redieris, a nemine cogaris, nisi tua sponte id facere

velis, ad subeundam aulicam seruitutem. Siue hic, ubi regina est, siue alibi malis, licebit tibi deligere locum ad habitandum; meo tamen iudicio hic apud reginam locus est tibi futurus multas ob causas commodior, et dare operam, ut nunc isthic facis, litteris remque Christianam tuis curare augereque vigiliis; interea tuam habiturus esses in patria pensionem sub nomine reginali in quiete, in otio; dumque tibi placeret, aut reginae esset voluntas, eam inuiseres a nemine alio, quam ab ea penderes. Verum times monachos, ne tibi maledicant et obloquantur. Id nunquam ubicunque sis, dum spiritum trahes, vitare potes, maxime multis a te iure editis scriptis in falsos monachos. Quis enim aliorum maledicentiam mortalis effugere potest, Christo etiam talia in carne ad mortem usque passo? Quare ut non ego solus te vocarem, Dominus Panormitanus etiam ad te scribit. Et postquam nihil certi a te habere potui responsi, litteras tuas ad me datas ostendi; fac igitur resolve tuum animum, et significa nobis, an reueri velis. Habebis hic non modo vinum Burgundiacum, cuius te usus istic detinet. Sed omnia alia vina, quibus antea es usus, et tuam nutriuisti olim aetatem. Habebis etiam aliquando Hungaricum non peius, neque insuauius Burgundiacum. Quod ex Hungaria reginae huc naui allatum est, etsi pax in mea Hungaria secuta fuerit, afferetur annuatim. Si quippiam in venditione domus isthic tuae amiseris, solatium, quod habiturus es in solo patrio cum tuis, aliaque tua et tuae regionis commoda, et nos amici qui sumus tui, id cum foenore recompensabimus. Scribe igitur certi aliquid. Ego quicquid in me erit faciam, ut tu ipse iudicare possis boni amici officium in tuam rem me ex animo praestitisse. Nam quoad dubiae fueris voluntatis, et non te nobis aperueris, nec honestum est, nec licet ad aliquid de te agendum me reginam hortari. Non usque adeo caesar demessuit segetem, quin et reginae suam messem reliquerit. Ex qua bonis viris subuenire posset. Non Episcopus solum Culmensis, sed ego quoque plurimum succensueram Dano meo propter epistolam tuam circumlatam; sed id fecit suo more, veniam itaque meretur. Ego utor eo in rudimentis solis Graecae grammatices, ad caetera parcius. Est enim a puero in illis versatus in ludis litterariis. Tu si vis ad te ornandum et nomen

tuum efferendum eius uti opera, scribe ad eum, et utere eo τῷ ἐγχαμύσει, laudatissimo viro. Gerardum medicum libenter vidi, curavi ut haberet responsum a regina non omnino ingratum. Reginae in te fauorem, ut petis, pergam alere. Hanc verbosiorum inconditamque historiam potius, quam epistolam libertatemque scribendi ex pectore sincero apertoque profectam, boni consule, quam nisi viceris tuis prolixioribus, scribam deinceps longiores, ut taedium tibi eas lecturo afferam. Vale, meque ama. Bruxellae 26-a Julii Anno 1532.

Ad Paulum Comitem.

Cupis fortasse scire, quae noua huc ex Hungaria adferantur, scias nos ex litteris hoc biduo ad nos allatis intellexisse Turcarum tyrannum ante vigesimum huius mensis diem in Ezzek, quod oppidum est ad ulteriorem Draui rippam situm, peruenisse; ex quo oppido distante, ut recordari possum, a Buda vigintiquinque milliaribus, iam Budam facile applicuit; ut autem ego eius progressum ratiocinor, quantumcunque lento progrediatur gradu, Viennam octauo aut decimo Augusti futuri die sine labore constitui poterit; est autem eius animi, ut omnes et exploratores et litterae ex illis venientes partibus referunt, ut Viennam obsidens tentet prima et altera irruptione, si ea potiri possit. Quod si minus successerit, audieritque caesarem nostrum contra eum progressurum, statim ei cum suis omnibus occurrat, et cum eo manus conferat. Si caesarem nostrum viderit pugnam detractaturum, ascendat tamen ille ad Germaniae viscera altius, quo fieri possit, et interea per praecursores suos omnia circum loca igne ferroque depopuletur. Hanc et scribunt et dicunt eius esse voluntatem. Ex parte alia unica sola ciuitas Transsylvaniae Cibinium adhuc regis nostri Ferdinandi mandatis parebat. In ea fuerunt inclusi iam a duobus annis Nicolaus Gerendi meus maxime familiaris, et nonnulli illius prouinciae nobiles; hos Andreas Gritthi sollicitare nunc dicitur, sicuti ex litteris Gerendi ad regem missis cognoui, ut ciuitatem ei vel Joanni regi traderent. Nihil eos, si sic facerent, mali perperessuros.

Qnod si facere nollent: paulo post tempore eos velint nolint deuenturos in potestatem Gritthi. Nam Turcarum Caesar totam esset propediem non modo Hungariam, sed etiam Germaniae partem maiorem occupaturus, Cibiniensesque non possent diu durare sub rege Ferdinando, caesar enim Carolus iam pridem abiisset ex Germania. Rex vero Ferdinandus non modo non posset eos defendere, aut eis praesidia, quibus tuti esse possent, mittere; sed id saltem quam maxime curaret, ut impositis certis praesidiis ad finitimas Austriae ciuitates, eas contra Turcum, quod tamen difficulter efficeret, posset conseruare. Haec sunt, quae habui; si certiora habes, fac me certiorum. Vale. Bruxellae 28-a Iulii 1532.

Ad Joannem Baronem.

Ex litteris quibusdam ex Hungaria ad me allatis, et ex quorundam exploratorum certa relatione in scriptis huc perlata certo certius intellexi: Petrum Pereny in festo diuae Margarethae virginis, quod erat vigesima secunda Iulii praeteriti, cum mille et ducentis equitibus leuis armaturae ex arce sua Sothyas obuiam Turco venisse ad Ezzek. Hoc tibi significavi, ut illius statum tibi amicissimi cognosceres. Bruxellae prima Augusti 1532.

Ad Eundem.

Quid ad te scribam nescio, nisi forte cupis a me scire quibus apparatibus Turcarum tyrannus veniet in Hungariam ad Germaniam ascensurus. Venerunt his diebus litterae, quae nunciant illum sexingenta hominum habere millia, triginta millia camelorum, octo millia bouum siluestrium, quos buphales vocant, ad trahenda impedimenta et commcatus praeparata. Scribitur autem ad hunc diem eum Budae cum suis omnibus constitui debuisse. Quod si verum est, arbitror eum ad decimum huius mensis diem non longe a Vienna abfuturum. Nisi eum Strigoniensis arx et aliae arces in rippa Danubii

sitae aliquantisper retineant. Non solet enim temere quampiam arcium post tergum relinquere, quam non suae dicionis faciat, antequam exercitum suum illinc traducat. Haec volui tibi esse nota, ut scires, quid nunc Turca agat. Vale. Bruxellae 1-a Augusti 1532.

Ad Leuinum Panagathum.

Licet erat mihi in animo Leuine, ut si quomodo fieri posset, sicuti in aliis tuis rebus, ut scis praesto tibi fui, ita etiam in nuptiis tuis praesentia mea tuo et Vissenaci honori non deessem; vicit tamen meam in te et illum voluntatem necessitas dura rerum humanarum ἡ ἐκκρίσις. Nam ultra ea, quae in horas nunc ex Austria et finibus Hungariae negocia afferuntur, emersit etiam in Italiam quaedam hodie, non patria expeditio, quae non modo nolentem me retinuit, sed nisi res tua tam ardua nunc isthic ageretur, tuam quoque expeteret hic operam. Quam tamen ego sum confecturus. Boni igitur et tu et Vissenacus, vestraque omnis familia consulat meam absentiam. Quam non meus animus honoris vestri cupidus, sed res necessariae ita ferentes certe faciunt. Misi tamen istic ad vos Jacobum meum Danum, tum ut choreas ducat saltacionis peritus et cupidissimus, tum ut lepore suo ac salibus laetum conuiuium vestrum magis exhilaret, tum praeterea ut poenas Vissenaco nostro pendat. Alia tu, quae ad meum quoque pertinere videbuntur honorem, ut spero curabis. Quod nunc rebus tuis mea absentia videbitur deesse, id suo tempore rependam cumulatius. Dominum Decanum Brugesem mihi amicissimum, si aderit, Vissenacum, sponsam, et socrum tuam meo nomine saluere iubeto, meque illis et maxime domino Decano commendato. Cuius solius consuetudo me illuc, si res etiam tua tam honorifica non ageretur, pertraxisset, nisi id regina volente mihi fuisset integrum. Vale. Bruxellis quinta Augusti 1532.

Levinus Panagathus N. Olao S.

Scio, ornatissime Domine atque idem Patrone optime, D. V. et iampridem eguisse opera mea, et non minus in praesentiarum egere. Quam rem quum apud me perpendo, perpendo enim non raro, quantum animo meo dolorem iniiciat, exprimere nullis verbis possum. Et ut vere et ex animo loquar, vix mihi hic tam suavis est charissimae uxoris meae suavissimus amplexus, quam esset suaue isthuc fungi officio meo, et frui mihi longe omnium gratissimo conspectu tuo. Sed quid facias? non me hic tam detinet uxor charissima, quam isthuc praeter omnem omnium expectationem exorta popularis seditio, quae sola effecit, ut hinc hactenus non sim ausus mouere pedem, meque isthuc conferre. Quis enim audeat se talibus furoribus periculisque committere, si modo vera sunt quae isthinc adferuntur. O quoties te quoque hic optauimus, extra telorum iactum et liberum ab omni discrimine! Et fateor me isthuc in communibus periculis debere degere, sed nemini licet Bruxellas egredi et multo minus ingredi, ut hic fama sparsa est. Utinam rem ipsam per literas vestras intelligere liceret ut se habet, et isthuc quamprimum relictis omnibus transuolare. Interim patrone optime oro atque obtestor D. V. ut pro suo erga me fauore beneuolentiaque dignetur hanc praeter animum meum longam absentiam boni consulere, meque propter dictas causas habere excusatum. Polliceor me quicquid hactenus a me fuerit neglectum, summa diligentia nocturnisque simul et diurnis vigiliis resarciturum. De rebus hic meis malim tecum praesens conferre, et pro animo erga me tuo agimus ego et uxor gratias, acturi et coram immensissimas. Interea, Patrone Optime, optamus D. V. quam rectissime valere. Gandani. Die XI. Augusti MDXXXII.

Ad Paulum Comitem.

Ne nescires Turcarum progressum, volui tibi significare allatas fuisse ad nos heri litteras, quae significarunt Turcam vigesima quinta Iulii praeteriti, quae erat sacra diuo Jacobo,

per pontem istic subito opere fabricatum in Ezzek Drawum traiecisſe cum ſuis copiis omnibus. Si iter inceptum continuare volaerit, et ſi Danubii excuſio, qui nunc praeter ſubitum excreuiſſe dicitur, cum non retinuerit, credo cum nunc non longe a Buda eſſe. Vale. Bruxellis 13. Auguſti. Anno Domini 1532.

Ad Joannem Comitem.

Hodie ipſo die non ſine et dolore animi et admiratione accepimus Turcarum Imperatorem in relictis partibus inferioribus Hungariae ſuis nauibus et impedimentis, non adverſo Danubii flumine uti ſperabatur, ſed per comitatus Simigiſenſem ac Zaladienſem Viennam uſque celeri itinere praeter omnium expectationem adueniſſe eamque obſediſſe. Qua tamen die obſidio facta ſit, adhuc non ſatis cognoscere potui; opinio eſt omnium, ſe poſtquam ſua impedimenta poſt tergum reliquerit, leuique ſub Viennam venerit apparatu, non multum iſthic immoraturam; ſed tentata Vienneniſi expugnatione, ſi res minus ad votum ei ſuccedat, cito reuerſurum. In reditu autem omnia ea loca, per quae aſcenderit, exuſturum. Nunc enim cum aſcendit, illis pepercit: non aliam, ut opinor, ob cauſam, quam ut commecatus in reditu habere poſſit. Si quid deinceps quoque intellexero, de eo te certiore reddam. Vale amicorum optime. Bruxellae 20-a Auguſti 1532.

Ad Joannem Comitem.

Res eſt mira amicorum optime, ut dum pene deſperamus, tum nobis lacta ſaepe obueniunt noua, quae animum noſtrum multis affectum rerum praeteritarum turbacionibus recreent. Verum id mirum nemini videri debeat, ſi plerumque praeter omnem expectationem noſtram nobis plurima, quae velimus, contingere conſueuere. Nam Dei optimi maximi manus omnia mortalia et coeleſtia moderatur. Ipſe poſteſt omnia et regere et mutare nunc in hanc, nunc in aliam, ut ſibi viſum fuerit, partem. Ab ipſo igitur pendere debemus, et omnes noſtras

res fortunasque, quomodocumque contigerint, illi et tribuere et pro hiis gratias agere. Quorsum dices fortasse tam longa litterarum praefatio tendit, certe: ut scias nos laetum nuncium accepisse, cum propter temporis turbacionem aduersa praes-
tolabantur. Ex litteris enim hodie ad nos allatis intelleximus: nostros qui sunt Viennae milites ad Turcarum stationem erupisse, ac interfectis ex illis duobus millibus, quingentos cepisse, summaque cum gloria in urbem rursus rediisse. Haec tibi significare volui, ut quid rerum Viennae ageretur, intelligeres. Vale, et me ut coepisti ama. Bruxellae 27. Augusti 1532.

Ad Eundem.

Arguis me fortasse imprudentiae, quod hiisdem de rebus varia ad te scribam; non te hoc mouere debeat, nec aliquid de me oro suspiceris alienum meo nomini. Nam tam varia dubiaque ad nos quotidie afferuntur, ut in perplexitatem inducaris maximam, et vix diiudicare possis, quid tibi sit credendum. Multae quotidie tum ex curia imperatoris, tum ex Austria veniunt litterae. Quae rem quampiam ita certam affirmant, ut nihil certius fieri possit; altero tamen die ex aliis litteris id omne, quod prius intellexeris, nihil fuisse cognoscas; sicuti his quoque diebus hoc idem mihi contigit. Nam si recordaris, scripseram ad te Turcam obsedis-
se Viennam, et in illius eum occupatum fuisse obsidione, id omnino non fuisse verum. Sic nuncius et litterae a caesare heri aduenientes aperte significarunt, quae dicunt Turcam cum esset in itinere Viennam veniendi cum omnibus suis viribus divertisse ad Gencz arcem, oppidumque mediocriter munitum, nostro hungarico vocabulo Kewszeegh dictam, illicque expectasse in hunc diem suas machinas bellicas et impedimenta: ut curribus ad eum ex Buda, ubi ea reliquerat, quomodo possent, afferentur. Quibus adductis, mox Viennam obsidere cogitat. Et ut accepimus, hoc fortasse die est in obsidione Viennensi. Id quoque nobis significatum est, imperatorem nostrum misisse iam comitem Palatinum Rheni, Fridericum cum quinquaginta hominum millibus ad pontem

usque Viennensem, ut illum, ne a Turcis disrumperetur, defenderent et custodirent, ipsum vero imperatorem nostrum prima sequentis Septembris die se ex Ratisbona moturum, pedetentimque cum suis ita progressurum Viennam versus, ut ad quintum decimum Septembris futuri diem sit prope Cremps oppidum cum omni suo exercitu in castris constiturus. Haec ad te scripsi non ficta, sed quae ex litteris heri allatis putavi esse vera, si secus res acciderit, id non mihi, sed his, qui rem dubiam pro vera et nunciunt et scribunt, te tribuere oportebit. Vale Bruxellae 29-a Augusti Anno domini 1532.

*Erasmus Roterodamus Nicolao Olao Thesaurario Albensi,
Secretario et Consiliario S. R.*

Ornatissime vir, scripsi pridem ad te et ad Levinum nostrum, quem tibi clarum et curae esse gaudeo. Audio maritum esse factum, utinam feliciter. Rogo, ut et illi tuis auxiliis pariter et consiliis adesse pergas. Nunc Quirinum meum mitto in Angliam, per eum reuersum poteris tuto scribere, si quid me scire voles; significabis si qua in re queam vel serenissimae reginae vel tibi gratum facere. Leuino salutem meo nomine. Vale. Friburgi 4-ta Calendis Septembris 1532. Tragoediam Basiliensem misi, bona fide descriptam si voles cognoscere, facinus est horrendum et immane, sed memorabile.

Tragoedia Basiliensis.

Superioribus hisce diebus quarto die Augusti, is erat dominicus, accidit Basileae quiddam vere tragicum, ac prope modum cum Thyestea coena conferendum. Ciuis quidam honestus ac dives Christophorus Bomgartnerus uxorem suam Elisabetham, praediuitis negotiatoris filiam nomine Henrici Davidis, suspectam habebat, quod furtiuam consuetudinem haberet cum famulo nomine Angelo. Zelotypia tantum erat, nullis certis argumentis nixa. Ea per occasionem incruduit; cum famulus abesset a domino iussus colligere a certis debitori-

bus pecuniam, vir ingressus est illius cubiculum venans opinor argumentum, quo quod suspicabatur convinceret, reperit in famuli indusio ligulas aliquot sericas; mox accersitam uxorem percontatur, agnosceretne eas ligulas. Ait: unde inquit has nactus est, nam meae sunt. Confessa est a se donatas. Tum maritus, ut verum extorqueret, pugionem intentavit in ventrem uxoris, promittens nihil futurum mali, si verum fateretur; mortem praesentem minitans, nisi profiteretur. Quoquo magis illam proliceret ad confessionem, ipse prior fassus est se commisisse adulterium, idem de uxore suspicari, nec aliud tamen, quam suspicari. Illa primum inficiari, tandem urgente marito confessa est et ipsa, et confessam maritus dimisit. Illa territa confugit ad sororem in pagum nomine Prattelen. Actum est per affines, et propinguos de reditu in gratiam; maritus se placabilem exhibuit; rediit mulier sabbato tertia die Augusti, deducuntibus eam aliquot cognatis et propinquis, quos maritus accepit hilari compotaciuncula, discessum est cum gratulatione et ut aiunt, ea nocte fuit viro et uxori lectus communis, ne quod offensionis vestigium residere videretur. Postridie, qui dies erat Dominicus, simili familiaritate una pransi sunt, rumor addidit et cognatos aliquot eodem acceptos conuiuio, quo peracto egit illis gratias, rogans ut adesse vellent in coena se paulo lautius illos excepturum. Verum is rumor incerta est fide. Illud certum, mox a prandio ablegavit famulam ad concionem, liberos ex priore coniuge susceptos ad emenda pira. Ita nactus solitudinem obdit pessulum ianuae, grauidam uxorem transfodit, mox filiolam vix quadrimam. His peractis ipse scripsit epistolam ad senatum; confestim in summam aedium partem conscendit, ac ter inclamato nomine Jesu se praecipitem dedit, adeo, ut cerebro disperserit viam iuxta comici dictum, sed nimium tragice. Caligis una ligularum alligarat epistolam, in qua quod modo dixi, continebatur quid, quo consilio fecisset, ac facturus esset. Occidit adulteram confessam, illa poenam commeruerat. Occidit filiam, ne quis in posterum illi maternum paternumque crimen obprobaret. Sibi fuit carnifex, ne longo cruciatu periret damnatus iudicum sententiis. Nunc in corpus saevitum est, fractis ossibus impositum est sublimi

rotae, deinde inclusum ligneo culleo demissum est in Rhenum. Quid acciderit animae, novit Deus. Facinus tam atrox et inopinatum socerum, uxoris patrem, ita percudit, ut totus factus sit atonicus. Frater mariti Jacobus Bomgartnerus prae dolore sibi excidit, ut iam sit in vinculis. Exemplum quamvis impium, non inutile fuerit ad deterrendum ab adulterio, quod iam inter Euangelicos quoque coeperat esse iocus.

Ad Joannem Rosconium.

Turbato diceris esse animo, quod rerum tuarum nullum videas felicem progressum, et tuam accusare fortunam, quod in eo quo et nunc sis statu, aliorumque prae tua felicissimam existimare condicionem, eorum etiam, qui nec eruditione, nec virtute, nec aliis animi dotibus te aequarent. Non possum non mirari, si hoc es animo, tuum iudicium. Quod certe lenius mitiusque tuam reprehenderet condicionem, si aliorum incommoda, sarcinam magnam curarum penitius introspiceret. Non enim, mihi crede, omnes sunt beati, qui vitam agere lautam videntur, num ideo sunt immunes a periculis, quod opibus diuitiisque abundant; multo quietius plerique viuunt mediocris fortunae homines, quam quibus magnae sunt opes. Desine igitur de tua lamentari sorte. Nam et si tu tibi videaris esse infelix, beatus es tamen prae aliis multis diuitibus, qui vulgo praestare ceteris videntur. Tu tua si fortuna contentus es, nihil est quod tibi et ad honorem et ad quietem et ad felicitatem deesse videri possit. Vale et me ama. Bruxellae, penultima Augusti 1532.

Ad N.

Non desunt multi, qui tuas omnes actiones, nescio in quam partem interpretentur, et quicquid agas multis reprehendant; cui rei et nulla si causa, nec maleuoli hi homines habeant ullam occasionem, tamen id natura sua maleuola, amicisque ac bonis omnibus infesta faciunt, non cogitantes quos tu labores, quas curas, molestias et pericula in obsequiis

tui principis acceperis; et quibus frequenter non modo in rebus tuis, sed etiam in capite et vita ut principi tuo seruires obiectus sis periculis. Haec si omnia non illi cogitant ob suam iniquitatem, principum nostrorum esset officium illorum occasionibus non dare locum. Sed quam facile illorum verba audiunt, tam obliviscuntur. Haec esset vera principum virtus, haec gloria, honestas et decor; hac re subditorum animos excitarent ad omnia fidelitatis munia diligenter obeunda, nomenque suum perpetuitati commendarent. Quod si non fecerint, nescio quomodo subditorum animos sibi conciliabunt, et se illis reddent charissimos. Quare quamcumque in partem aemuli tui tua interpretentur facta, tu bono fac sis animo; si maleuolentiam τῶν πονηρῶν ἀνδρῶν vitare non poteris, hoc saltem cave, ne quid vere iusteque te accusare possint, nam ἡ δικαιοσύνη ad parum temporis latere solet, sed paulatim fit φανερά, suumque splendorem emittet ita, ut omnes cognoscant maleuolos illos homines sua malicia non tibi magis, quam sibi odium ac inimicitias parasse. Vale, et me ama. Bruxellae ultima Augusti 1532.

Ad Paulum Litorinum.

Nisi tuos mores apertius cognouissem iam olim argumentis, in magnam certe nunc ducerer tuarum actionum admirationem. Sed cum sole clarius iam satis cogniti sint tui mores, natura, consuetudo et vita, non admodum miror, quid facias. Nunquam enim esse tui poteris dissimilis. Si qua esset amoris erga amicos in te scintilla, curares profecto, ne illi tam acerrime de te iusto quererentur, neque te et tuos ab omni humanitate alienos mores accusarent. Sed quis te ab instituto abducere potest? Quis tuos et invito mores mutare? Permane igitur in tua iam inveterata natura, permanesque perpetuo, nec aliquando te in meliorem conuertere frugem, facque ut amici de te conquerantur. Inquires fortasse amicorum querelam nihil tibi obesse posse. Stultorum est hoc dictum, et ab omni humanitate alienorum. Si etiam in nulla re illorum de te querelae tibi obessent, tamen boni

esset viri cauere praeuidereque, nec quispiam merito lamentari de eo posset. Vale et permane, si secus non vis, in tua natura, nunquamque eam desere. Bruxellae secunda Septembris 1532.

Ad Joannem Comitem.

Quid tibi respondere possim nescio, amissis meis fere omnibus rebus ac fortunis, quaeris, quod meorum consiliorum ceperim, cuiusque sim animi, et quid in rebus meis residuis facere decreuerim; difficile est me ad ea quae quaeris respondere. Nam etsi et illius Hungaricae rei facies, et hae Brabantiae conditiones crebro mihi versentur in animo, utram tamen earum complectar, non satis deliberare possum. Olim aliisque quoque facile dare consilium et sciebam et poteram. Nunc turbato hoc animo, ne mihi quidem ipsi satis consulere possum. Quare si tardius, quam tu fueras opinatus tibi respondi, mea consilia scire cupienti, fac rogo ne id mihi, sed temporum iniquitati tribue. Quae tanta reuera est, ut non puto quempiam tam esse constantis animi virtutisque eximiae, quem non hae turbaciones praecipitem agere possint. Boni igitur meam consule taciturnitatem. Vale et me ama. Bruxellae. Tercia Septembris 1532.

Ad Amicum.

Multis ex causis tua consuetudo fuit mihi semper iocundissima, sed potissimum, quod viderim te omnibus ornatum esse virtutibus, et bonis quibusque viris propterea merito fuisse charissimum. Nunc igitur cum priuatus sum iocundissima tua consuetudine, videor quodammodo non viuere, sed cruciari; praesertim constitutus nunc apud exterarum nationes. Videtur vita mihi esse ἡ ἐντιχνοτέρα, si vel tu ad me venire, vel ego ad te proficisci possem. Vale. Bruxellae. Sexta Septembris 1532.

Ad Ladislaum Macedonem Episcopum Waradiensem.

Non possum cogitare causam, cur tam alieno sis in me animo. An est aliquid, quod in te commiserim. An non semper singulari erga te usus sum amicitia, familiaritate et amore? Quod tu ipse saepe nūmero me non audiente es testatus. Quod si ita est, nescio quid in me alieni animi ostendas, et talem te in me exhibeas et factis et verbis, qualem bonus prudensque vir ne in hostem quidem suum exhiberet, nedum in amicum. Quare si habes in promptu rationem, cur meam iam non colere videare amicitiam, rogo eam mihi significa, ut si talis est, quae excusationem exposcet, possim te mihi reconciliare. Vale et rescribe. Bruxellae 7. Septembris 1532.

Ad Ladislaum Macedonem Episcopum Waradiensem.

Quo magis tuam naturam, tuos mores considero, eo maiori ducor admiratione, te omnium prudentissimum ad hoc delapsum esse inhumanitatis, ut neminem tuorum amicorum cures, nullis faucas, nihil aliud quam tua quaeras emolumenta. An cogitas homines solis ipsis esse natos, et non debere aliis prodesse? Id si cogites, erras profecto; sed quamvis erres, tamen reuera id cogitas. Nam nisi idem facias, iampridem beneuolentiorum te erga amicos praebas. Vale. Bruxellae 7. Septembris 1532.

Ad Amicum.

Quamvis multis ex causis tuam in me beneuolentiam singularem cognouerim; tamen nunc maxime cognoui ex sermonibus tui Joannis, quem nuper ad me miseras. Qui multis mihi declarauit, quo in me animo esses, et qua diligentia omnes meas res curaueris. Non est igitur, cur multum in tuo erga me amore dubitem. Qui mihi certior semper fuit et praesentior, quam ego aut cogitare aut optare potuissem. Idem tuus Joannes miris laudibus tua quoque aedificia mihi extulit, quae tu iam a mense aedificare cepisti. Scio te multa in ea re insump-

sisse et plura adhuc, ut voluntatem tuam expleas, insumpturum. Quae minima omnia esse videbuntur, si aedificia voto tuo respondebunt. Quae quidem ego si videre possem, viderer esse fortunatus: ut ex ipsis aedificiis tuum aedificandi ingenium cognoscerem; dabitur tamen, ut spero, tempus ut et te et tuas domos videre possim. Vale. Bruxellae 8-a Septembris 1532.

Ad Paulum Comitem.

Adeo fama incerta est et dubia, ut nescias quid tibi credendum sit; varia de Turcarum factis antea ad te scripsi, quae non omnia nunc ita esse referuntur, ut prius relata fuere. Nam ex litteris hodie allatis intellexi Turcam nondum Ginsium cepisse, neque oppidum, neque arcem; nunc iam cuniculis coepisse oppugnare, sed id quoque ei non succedere; ubicunque enim res tentatur, statim aqua erumpit. Vale. Bruxellae 10-a Septembris 1532.

Ad Kalnay Emericum.

Nihil unquam probabilius in vita tua facere potuisses, quam tuam viuendi conditionem in eum constituere statum, in quem constituisti. Nemo est omnium, qui tuam in hac re prudentiam non miris extollat laudibus, teque omnium, qui ex tua domo ante te fuerunt, dicat esse sapientissimum, qui ita constitueris viuendi rationem, ut nihil iam haesites, nihil timeas periculi, sed in portu, ut dicunt, nauiges. Age mi frater, tuas cum nunc ita firmaueris res, cura, ut tuorum quoque amicorum, qui tibi ex corde fauent, negotia curae habeas, et illorum causa non te pigeat pudeatque aliquid sufferre laboris. Id facies, si recordaberis te non solum tui ipsius causa natum esse, sed etiam amicorum, patriae. Multae res mihi versantur in animo, quas putem tibi non parum fore conducibiles, ad ea praesertim tua negotia perficienda, quae te iam pridem apud principem nostrum incepisse mihi per litteras significaras. Sed eas ne venirent in manus alterius, non audeo litteris commit-

tere, tum propter tabellariorum perfidiam, tum propter grasatores viarum obsessores, qui multi nunc in via esse omniaque mala perpetrare dicuntur. Exspecto igitur Joannem tuum, quem ad me te missurum significaris, ab eo omnia, quae ad tuam rem pertinebunt, nota tibi faciam. Neque permittam te ea ignorare, quae ego tua interesse putauero. Vale. Bruxellae 10-a Septembris 1532.

Ad Joannem Praepositum.

Quantis iactetur humana conditio fluctibus, partim lectionibus, partim experientia discere iam pridem potuisti. Ea enim tam crebris obnoxia est calamitatibus, ut parum temporis quieti homo, si bene animaduernerit, redditum sibi esse comperiet. Nam quaecumque vitae humanae conditionem ac statum studiose perspexeris, nulla est tam pacata, quin plures incommoditates appareant, quam tranquillitates. Haec ideo ad te scribo amicorum optime, ut nullam iustam causam videam tuae querelae. Quereris te in vita aulica, in qua nunc te esse oportet, maximas cottidie patiurbationes. Id mihi crede, non tuum est proprium. Sed multos huiusmodi calamitatum, vel potius iactationum aulicarum habes socios ac participes. An putas omnibus, qui in curia versantur gratam esse alienae vitae rationem. Multos ego ab incunte mea aetate et audiui et noui, qui quamuis continui fuerint in aulis, et nihil illis, quod ad vitae commoditatem pertinuerit defuisse visum fuerit, tamen nihil grauius pertulerunt, quam diutius principum adesse lateribus in aulis. Quod si aliam viuendi conditionem quaeras, etiam si omnes omnium vitas percurreris, nullam reperies, quae non maioribus malis sit referta, quam bonis. Quamobrem desine tuam lamentari sortem. Nam tuus profecto status multorum aliorum excellit fortunam, tu que prae aliis beatissimus ab omnibus esse praedicaris, qui tuam consecutus sis his perditis temporibus viuendi conditionem; quam noli, si sapis, hoc maxime tempore mutare, ac quiduis perpetiaris miseriae temporanae, modo eam retinere possis. Nam si alterius eris consilii, non parum te tui facti paulo post poenitebit. Vale. Bruxellae 13-a Septembris 1532.

Ad Eundem.

Quantum mihi molestiae attulerit tuus aduersus casus, vix possum explicare. Nam quis est te mihi aut amior, aut iucundior? Cuius rei causa omnia tua et aduersa et prospera mea esse duco. Nec quicquam aut ita existimabo esse tuum, ut non idem sit meum; aut meum, quod non tuum; familiaritas, et ab ineunte aetate nostra diligenter inter nos obseruata consuetudo fecit me hoc in te esse animo. Non dubito te quoque eodem in me esse. Quare si quid possum tibi ferre auxilii, aut opis in hoc tuo infortunio, fac ut sciam; nihil praetermissurus sum meo posse, quod ad tuum commodum pertinere arbitror. Vale. Bruxellae 13-a Septembris 1532.

Mathias Auctus Doctor N. Olao Secretario S. M.

Oportunitate iam iam nacta continere nequui, quin te hominem mihi obseruandum ac amantissimum scriptis meis inuiserem. Id quidem per me iamdudum fuerat constitutum, modo copia tabellionis ad loca tam longinqua adfuisset. Vratislaviae physicum publicum honesto stipendio ago, ubi omnia ex animi sententia, gratia Domini, mihi succedunt. Res in Hungaria et Austria ut se habeant, penitius longe nouisti. Ex Hungaris solus Doctor Henkel mihi consuetudine exstat, quem una cum eius nepote serenissimae Maiestati commendabis; si per occasionem licebit Aucti seruitia suae Maiestati etiam commendabis. Lucreciam virginem pudicissimam salutari opto, faxit dominus ut aliquando conueniamus. Valeat D. T. felix in longum. Vratislaviae 14. Septemb. Anno 1532.

Ad Paulum Rouenum.

Non possum satis mirari, quid causae sit tui tam diuturni silentii. Dum hinc a me fueras profectus ad cardinalem Tridentinum, pollicitus eras mihi te breui rediturum: etiamsi cum tua aliqua id futurum esset incommoditate; nunc tamen

menses duos integros abes. Neque certi aliquid a te intelligo, sis ne adhuc apud cardinalem, an alio te contuleris, vel domum redieris. Scis non minimas meas res ex tuo vel reditu, vel profectione pendere; id autem ob quam causam, coram tibi declaraueram. Quare rogo te, si non grauatim id facies, velis me certum reddere, si huc venturus sis, quando te exspectem, vel si alio, aut domum te contulisti, significa, quid mihi in rebus meis sit sperandum. Vale. Bruxellae 15-a Septembris 1532.

Ad Comitem Paulum.

Quaeris causam cur, multis a Joanne lacessitus iniuriis non restiterim, eiusque conatus, quamuis facile potuerim, non repulerim; dicam uno aut altero verbo. Mea humanitas et in iniuriis ferendis patientia me induxit, ne hominis scelesti et impuri audaciam refroenarem; id autem feci, non quod non potuerim, quantumuis etiam magnam illius iniuriam facile propulsare, quemadmodum tu id omnium maxime nosti; sed partim usus sum mea in eiusmodi temporariis iniuriis humanitate ac lenitate, partim putavi ita rebus serenissimi regis nostri esse conducibilius, si illum ab eius seruitiis, hoc maxime tempore, dum principes his audaculis hominibus ad licita et illicita quaeuis exequenda opus habent, non curarem amouendum; habes causam iniuriae a me non propulsatae. Quam scio te, si rationem temporum praesentium consideraris, aequi bonique consulturum. Vale. Bruxellae 16-a Septembris 1532.

Ad Joannem Praepositum.

Vix dicere tibi possum, quantum molestiae mihi attulerit rerum tuarum turbatio. Nam etsi omnibus artibus modisque elaborauerim omni tempore, ut ἡ τέχνη σου optimum haberet progressum, tamen ἀγνώω, ἢ κακοδαίμωνία omnia tua inuerit, videnturque ea nescio, quibus esse in periculis adeo, ut nisi Deus illis succurrerit, nescio quem exitum statumque sint habitura. Quare mi frater, si poteris, hortor te, non solum

rogo, ut animi tui molestiam depone, accurreque huc propius, ut consulere possimus, quid in his ipsis rebus sit faciendum. Vale. Bruxellae 17-a Septembris 1532.

Ad Episcopum Tornacensem N. Olaus.

Quum anxio sollicitoque essemus animo, ac inter spem metumque, ut dicunt, versaremur, quid futurum esset de Ginsii oppidi oppugnatione: ecce nuncius nobis adfuit, significans Turcam tentatis prius omnibus viis, quas potuit oppugnationis, et aliquot in locis cuniculis aggeribus illius opidi frustra admotis, ab obsidione discessisse, castraque sua versus Vienne ad duo milliaria posuisse. Quo nuncio accepto mirifice laetati sumus, illos, qui in oppido summo erant tum ob victualium, tum ob pulverum penuriam discrimine, auxilio Dei liberatos esse, et Turcam nobis praebuissse spem cum nostris congregiendi. Nam nemo est omnium, qui non prius veritus sit Turcam capto Ginsio, direptisque locis circum circa positis, rediturum in Graeciam nullo conflictu exspectato. His etiam timor ademptus nobis est, cum acceperimus eum Vienne usque aduenisse; hoc autem eum propterea fecisse arbitramur, ut cum a suis exploratoribus, quos procul dubio multos inter malos Christianos habet, de caesaris nostri apparatibus ac aduentu certior factus sit, voluerit prior locum occupare ad congressum aptiorem. Qui tamen ipsius aduentus non parum animi nostris dedit. Nam quemadmodum in hunc diem nostri in omnibus praeliis, quae cum Turca in Austria commiserunt, easere Dei auxilio superiores; ita putant futurum, propter vires illorum ob diurnam inediae viaeque longitudinem non minima ex parte fractas, tum etiam propter nostrorum militum recentem et apparatus et animum, ut victoriam Dei benignitate sint de illis consecuturi. Haec volui tibi nota esse, ut scires, quis esset rerum nostrarum status. Vale. Bruxellae 17-a Septembris 1532.

Ad Joannem Amandinum.

Nullius te consilio indigere intelligo. Idque te palam praedicasse non ab aliis, sed a tuo servitore, quem nuper ad me miseris, aperte cognoui. Haec tua praedicatio, et potius ἡ ὑπολαλία ut multa alia tua facta mihi minime placet, potuisses modestioribus uti verbis, ne in vulgi venires fabulam. Sed quid tibi haec, inquires, obsunt homini opulento, omnibus exabundanti voluptatibus, qui aliorum non cupias tibi praestari aut auxilia, aut opes; mihi crede, nemo est, qui non egeat aliorum ope, auxilio, cura, consilio. Is qui haec non exspectat, aliorumque respuat consilia, mihi quidem omnium videtur esse imprudentissimus, et qui ea minus prospiciat, quae ad hominis usum sunt necessaria, quaeque ad quietem, salutem et commoditatem pertinere videantur. Quamobrem cum talia de te audio: displicet mihi id vehementer propter eam, quae mihi tecum ab ineunte aetate fuit familiaritatem; malleque de alio quovis haec, quam de te praedicari. Si sapis igitur, et meum tui amantissimi consilium vis sequi, rogo obtestorque ne tali magniloquentia utaris, quae nihil aliud tibi, quam invidiam parare potest. Vale. Bruxellae 18-a Septembris 1532.

Ad Sebastianum Pemflingerum.

Difficile dictu est, quid hoc tempore sit nobis faciendum, ita omnia sunt perturbata, ita in mille calamitates ac misérias redacta, ut nescias quid facere debeas, et quam rem sis incepturus, nedum facturus. Aliis qui a periculis remotiores sunt, faciliora sunt omnia factu. Sed melius nihil apparere potest, quod non magnopere timeamus, cogitamus saepenumero meliusne esset me et alios tuos amicos, qui hic sunt, in his degere regionibus, et moribus et naturae nostrae alienis; an ad vos primo quoque tempore properare. Sed tot sunt in utramque partem nobis opposita impedimenta, siue hic manere, siue ad vos reuerti malimus, ut non facile statuere potuerimus, quid factu esset commodius. Si manserimus: expensarum tenuitas, hominum mores non usquequaque mihi fauentes, aëris

intemperies occurrunt. Si reuerterimus, ut cupis, nescio quid istic agere rebus omnibus ita perturbatis, ut non sit quieti locus, deberemus, aut in qua re regi, amicis, patriae inseruire possimus. Quare perplexi sumus, et parum decernere valemus, quid simus facturi. Tu pro tua prudentia, fac nobis significes, quid faciendum censeas, gratius nihil facere mihi poteris. Vale. Bruxellae 19-a Septembris 1532.

Ad Joannem Rutenum.

Quaeris a me causam cur aedificationis consilium praetermisim. Si ab initio rationem mei consilii enumerare vellem, non possem tibi non taedium afferre. Verum quae res me mouerit, ut id facerem, intelliges a Demetrio meo, quem nunc ad te misi, cum iussu, ut omnem rationem mei facti tibi explicet. Siquid postea ultra id, quod ipse tibi narraturus est, a me desideraueris: faciam te tui voti compotem, et non grauabor tibi morem gerere. Vale. Bruxellae 20-a Septembris 1532.

Ad Albertum Praepositum Quinque-Ecclesiensem.

Sigismundus ab Ebersthorff seruator reginae scripsit huc, se accepisse: Sebastianum a Pempflyng, tuum et meum amicum singularem, castrum Dyosgyewr amississe. Incertumque esse, ubi ipse sit gentium, veneritne in manus hostium, an in aliquem locum abditum fortuna eum detruserit. Abbatia mea de Thapolcza propinqua est arci illi amissae, quae iam pridem, ut ex litteris episcopi Agriensis intellexeram per Franciscum Bebek regis nostri et omnium nostrum hostem est occupata, et mihi in ea hanc ob rem non parum damni istic illatum. Tu, qui eo propius es omnia verius scis, quam huc nos audire possimus. Quare rogo te, fac nos certiores, quid nobis de Sebastiano credendum sit. Bruxellae 20-a Septembris 1532.

Ad Amicum.

Quanta fuerit illius Nicolai Jurasyth, quem optime nosti, in Ginsio defendendo virtus et fortitudo, iam pridem scio te optime intellexisse. Nam ea fecit, quae multi alii non fecerunt, et quae fortissimi militis fuerunt officia. Non solum tutatus est et oppidum et arcem ab innumeris hostibus, hiisdemque fortissimis ac acerrimis oppugnationibus; sed etiam in testimonium suae fortitudinis duo accepisse dicitur vulnera, unum hasta, alterum pixide. Ad postremum, quum et ipse et sui non tam animi robore defecisse viderentur, quam pulueres et victualia, quibus arx conseruari conseuevit, omnino essent absumpta; nihilo secius militis strenui executus est officium. Verum Deus illius saluti optime prospexit, occasionemque tribuit, qua ab hac obsidione liberaretur. Nam Ibrahim bassa misit ad eum nunciatum, ut si ad tentorium ipsius ire ac ei reuerenciam facere vellet, salutem ei impetrasset ab imperatore Turcarum, curaretque ut et oppidum et arx illa daretur ei a Turca in haereditatem. Ille cogitans suorum, qui in arce erant paucitatem, pulverumque bombardicorum et victualium inopiam, et quodsi id non faceret, paulo post inuitus cogeretur cedere Turcae, admisit conditionem, acceptisque litteris ab eo salui conductus ac obsidibus, profectus est ad Ibraymum. Quem ille in tentorio humaniter excipiens, sibi assidere fecit, ac post multa ultro citroque dicta verba, eum saluum remisit donatum non modo veste purpura, sed nomine caesaris sui ipsa etiam arce et oppido Ginsio. Hanc illius historiam volui tibi significare. Vale. Bruxellae 22-a Septembris 1532.

Ad Stephanum.

Non possum tibi perscribere, quis status sit noster futurus; ex rerum pendemus eventis. Quicquid fortuna attulerit, id velimus nolumus, amplecti debemus. Spem tamen habemus non minimam in Dei clementia, futurum aliquando, ut finem tantorum malorum simus habituri. Quae si durauerint longo tempore mala, nescio certe quid nobis sit faciendum, aut in

qua re sperandum. Spes nostra in hoc videtur nunc esse sita, si principes nostri contra Turcam habituri sunt victoriam, et Hungariam pacauerint; si id non fiet, non video quomodo aut ipsi in tanta egestate stare durareque possimus, diutius autem res protrahi non poterit. Nam tempus non patitur Turcam diu iam in campo versari tum propter autumni incommoda, tum propter commeatuum penuriam. Imperatorem etiam nostrum longo tempore bellum protrahere non licebit, et ob sumptus plurimos, et ob eiusdem ipsius autumnii molestias. Necessarium itaque erit, ut conflictus diu differri non possit, et negotium nostrum, unde pendemus, vel in hanc vel in aliam partem finiatur. Faxit Deus in bonam. Acies utriusque parata est, restat solum ut conflictus sequatur; quem ad exitum huius mensis credo omnino futurum. Vale. Bruxellae 24-a Septembris 1532.

Ad Transsylvaniensem.

Venit hodie fama Turcam conuocatis omnibus suis qui hincinde dispersi erant militibus, per Stiriam, Carinthiam et Sclavoniam domum revertisse. Id si ita est, non possum non dolere: tum quod arbitror eum multa millia Christianorum in reditu in miseram abduxisse seruitutem; tum quod imperatorem nostrum parum, aut omnino nihil iam hoc anno facturum spero; sed exercitum suum praeter utilitatem magnam quamcumque domum, nulla re insigni facta rediturum. Equidem credo regem nostrum Ferdinandum cum parte exercitus caesaris iturum in Hungariam, et tentaturum, si quid ex arcibus amissis recuperare possit. Tamen nescio, quid hoc nobis afferat magni commodi ac utilitatis, si eas postea retinere vix possimus. Quaeris quare? De hoc alias. Nunc volui tibi haec, quae habeamus significare. Vale. Bruxellae 25-a Septembris 1532.

Ad Transsylvaniensem.

Non possum non mirari, quid tibi proposueris faciendum, et quid de te ipso cogites, curque non tuis prouideris

rebus. At fortasse est, cur in rebus propriis sis tam causa aliqua negligens. Scio τὴν ἀνάγκην οὐδενος ἔχειν τοῦ νόμου. Sed certe rebus tuis consulere potuisses, si quempiam τὴν φρόντιδα illis impendisses. Attamen non omnino tuae negligentiae adscribo te hiis esse moribus, sed potius temporum iniquitati. Quare si aliquid unquam erravi te accusando, oro ignosce mihi. Nam omnis mea obiurgatio non aliunde, quam ex meo in te amore processit. Vale et ut me soles, ama. Bruxellae 26-a Septembris 1532.

Ad Emericum Kalnay Archidiaconum.

Nunc primum sentio, amicorum optime, quam graue sit hominem rerum nouarum cupidum, in horas esse suspensum, et a rebus, quae cottidie nunciari solent, pendere. Nam ita viuam, vix videor spirare, dum sum in expectatione earum rerum, quae geruntur ab imperatore in Austria. Nam scis me et alios ex illis pendere. Quas nisi in dies audire possim, nescio quomodo τὰ πράγματα ἐμὸν ordinare valeam. Quare ἐμοῦ τὸν ἐνδαιμονέστερον σε iudicio, qui in eo nunc sis loco, ubi te non oporteat expectatione eiusmodi rerum esse suspensum; sed omnia, quae nos huc auide expectamus, istic et scias et videas. Nec est causa aliqua ob quam querere te esse infortunatum, cum abstractus a multis sis amicis tuis, nuncque istic inutilem agas vitam. Amici licet quam plurimi tui absint, tamen non video tantam esse bonorum virorum istic inopiam, quin ex multis deligere tibi bonos aliquot possis: quibuscum amice viuas, et quos pro tuis habeas, quibusque tua communices consilia. Sis igitur bono animo, et tuam hanc querelam fac in aliud tempus differ. Vale. Bruxellae 27-a Septembris 1532.

*Johannes Henckel Nicolao Olao Thesaurario Alben. Secretario
etc. R. M.*

Reuerende Domine et frater charissime, si D. V. recte valet, eidemque ad voluntatem succedunt omnia, id ei sincere et ex animo gratulor. Ego, ut soleo, valeo; subinde carnificem

meum, pedum dolorem recurrentem et me excruciantem sciens. Charissime Domine ac frater, frequens inualetudo mea et ingraescens aetas facit, ut verear, ne munus pastorale, quod ad mandatum regiae maiestatis domini mei clementissimi, et vocationem senatus et communitatis Schueidniciae administro, relinquere et Vratislaviam redire cogar, ubi quam aegre et difficulter sumptus tollerare potero; quum praebendam istic meam Curtisanus quidam, pontificia nescio qua gratia, oppugnet et controuersam faciat. Pensio etiam illa, qua mihi reginalis maiestas, domina mea gratiosissima ex Hungaria prouidit, ad proximum diui Michaëlis diem, de integro anno soluta et propter praesentium temporum difficultatem repraesentata non sit. Bona insuper pars debiti mei, nempe septuaginta duo floreni debeantur, facile D. V. colligere potest. Caeterum cum secundum Deum omnes spes opesque meae in serenissima principe domina Maria regina, utpote fidelis ministri et clientis maiestatis suae, sint positae, D. V. pro mutuo inter nos et veteri amore, summo studio oro atque obsecro, ut me sacrae suae maiestati fideliter ac diligenter commendet, quo maiestas sua, pro innata sibi reginali munificentia et liberalitate, mihi aliunde gratiose prouidere dignetur. Id quod Maiestas sua non difficulter aut incommode meo iudicio ex Antwerpia per procuratores seu factores mercatorum Vratislawiensium facere posset. Bona me spes habet id maiestatem suam non grauare facturam, fidelissimorum seruitiorum meorum et aegritudinis meae ratione habita, praesertim si legitima D. V. apud eam mei commendatio, prout spero, accesserit. Adolescens vero qui hasce D. V. literas reddidit Joannes Henckellus iunior, nepos ex fratre meo, ab ineunte aetate virtutis et bonarum literarum studiis, quam feliciter nescio, diligenter certe semper nauauit operam. Quapropter maximam optimamque de ingenio suo apud multos concitauit spem atque expectationem, quam ut eum sustinere posse confidam, ingenita naturae eius bonitas ac indoles mihi persuadet. Cum isto ad reginalem maiestatem mittendum putauim, ut maiestatis suae liberalitate ac patrocinio Louanii aut Coloniae, sub bonis praeceptoribus inchoata coeptaque sua studia absoluat, quo commodius rectiusque

deinde maiestati suae seruire valeat. Nam famulicio eius plane a me est destinatus. Quemadmodum id quoque in literis maiestati suae insinuai. Charissime Domine et frater obseruandissime, adiuuet me in hac etiam caussa D. V. et ipsum adolescentem Reginae de meliore nota commendet, ut id cuius gratia isto venit, eo facilius consequatur. Quicquid studii aut officiorum in me aut illum D. V. contulerit, id eidem ab utroque nostrum pulchre foenerabitur, ut memores et gratos esse D. V. experiatur, reipsa praestabimus. De nouis rebus illud D. V. scribere habeo: rumoribus multorum ad nos esse perlatum, Turcam cum innumerabilibus copiis oppidum Austriae Goncz (sic) obsidione cinxisse, et aliquoties frustra oppugnatione tentata, ubi nostros milites Viennae congregari audiit, in Hungariam retrocessisse, vastatis tamen prius circumcirca ferro et igne pagis, qui ex priore clade supererant, omnibus. Sunt qui eum Budae restitisse, isticque nostrorum aduentum et congressum expectare velle nunciant. Nostris partibus ne cunctatio incommodet periculum est. Carolus caesar, qui in horas Viennae exspectatur, adhuc Ratisbonae, Ferdinandus rex Lincii, ut aiunt morantur. Apparatus belli Viennae instructissimus esse perhibetur. Boni omnes optime sperant, optimorum principum et fratrum concordissimorum virtute, pietate, diligentia, industria, alterius etiam felicitate admirabili confisi. Quid tamen futurum sit magis sperare quam certo conicere licet. Precamur quidem et optamus prospera una voce uniuersi. Deus D. V. seruet incolumem. Datum Schueidnicii, die Martis post Mauritii 1532. Haec in lecto recumbens coactus sum manu alterius scribi facere. Nam podagra me premit nunc arctius.

Ad Kalnay.

Quantumuis ego de tuis commodis rebusque cogitem, nisi tu ipse tibi consulere velis, frustra meam praestare operam. Nam si tu ipse te negligis, quantumuis amici te promovebunt: non aliud agere videbuntur, quam aërem verberare. Quare suadeo, rebus tuis consulas tu ipse. Quod si feceris

melius tuis rebus fuerit prouisum. Amici quoque, si te in tuis viderint diligentem, non erunt in te iuuando segnes neque inofficiosi. Vale. Bruxellae 3-a Octobris 1532.

Ad Eundem.

Mirabile dictu est, a vigesimo fere iam die nihil certi ab imperatore nostro nos audire potuisse, nec venit aliquis, qui nos certos redderet de rebus, quas aut nostri, aut Turcae agant; adeo autem et regina et nos omnes hac tam diuturni temporis taciturnitate non modo confecti, sed quodammodo consternati sumus: ut vix sciamus, quid sit agendum. Multa versamus animo, in utramque partem plurima cogitamus, quid aut imperatori nostro contingere, aut quomodo Turcis resisti potuisset; sed inter spem metumque sumus animo turbato, et nihil est, quod non vereamur. Addidit etiam non minimum cumulum nostro timori cometes hic a quattuor fere iam diebus continue inter quartam et quintam noctis horam visus, qui multos ita metu exanimauit, ut etiam illa, quae fortasse non contingunt suspicemur. Exemplum a morte matris regis Franciae capientes, quae fuerat anno exacto, post cometam hic visum secuta. Quare beatus tu esse videris prae omnibus malis, qui procul es ab his terroribus. Vale. Bruxellae 3-a Octobris 1532.

Ad Amicum.

Miserum genus est tristitiae, quum aliter negotia caderent ac exspectares, aut sperares. Eramus in maxima spe imperatorem nostrum habiturum cum Turcis conflictum, et eos primum diuino auxilio, deinde sua et suorum virtute deuicturum; hodie autem intelleximus ex litteris imperatoris nostri XV. Septembris praeteriti datis, Turcam combustis omnibus Austriae prope Onasum fluuium usque ad ciuitatem Stiriam locis et pagis, reuertisse ad propria, multis millibus christianorum abductis. Ex alia autem rursus parte allatum est Joannem Vayuodam et Andream Gritti Strigonium obse-

disse iam ab aliquot temporibus, et non paruam muri illius partem tormentis bellicis deiecisse, timendumque esse, ne si diutius duret obsidio, arx in eorum deueniat manus. Hanc igitur ob causam Vilhelmum a Rogendorff cum parte exercitus caesariani illuc esse iam missum, ut arci et praesidiis Hispanis in ea laborantibus, primo quoque tempore subueniat. Non dubito, quin ipse Rogendorff peritus belli et rei militaris exercitatissimus, si bene sit a caesare et rege expeditus, aliquid istic boni facere possit, Strigoniumque ab obsidione liberare. Et si auxilio hostes debellaret, etiam Budam in dicionem regis redigere possit. Haec ideo ad te scripsi, ut scires, quid nunc in Hungaria fiat. Vale. Bruxellae 4-a Octobris 1532.

Ad Eundem.

Noua haec sunt audita his superioribus diebus. Imperator noster Turcae retrocessione decreuerat, ut omnes omnium, quae ex curia huc missae sunt litterae, declarabant, ut ex Lincio ad Italiam recta contenderet; vero cum hoc rex Ferdinandus certo accepisset, equis cursoriis statim sese commisit, ac itinere et diurno et nocturno ad caesarem Lincio venit, cui suadere cepit, ut profectionem Italicam, si eum, coniugem, liberos, denique Austriam patriam suam saluam esse vellet, hoc tempore praetermitteret. Quem magnis licet difficultatibus et laboribus, eo tamen perduxit, ut consenserit se velle Viennam descendere, et istic tractare, quam expeditionem ad Hungariam aut rex solus, aut uterque essent facturi. Qui conscendisse autem dicitur in nauem Lincii vigesima tertia Septembris praeteriti. Quid autem nunc agant, et ubi sint, subsequanturque Vilhelmum a Rogendorff decima quarta mensis eiusdem Septembris ex Lincio cum parte exercitus caesariani ad liberandum ab obsidione Strigonium praemissum; an Viennae euentum expeditionis eiusdem Rogendorff praestolentur, est adhuc incertum; quicquid audiuerimus, faciam te certiorum. Vale. Bruxellae 6-a Octobris 1532.

Ad Paulum Comitem.

Non sine causa magnum semper timorem habui, amicorum optime, res nostras in perniciem venturas. Nam posteaquam ab initio viderem regis nostri adolescentiam, consiliariorum imperitiam, curialium lenocinium et ad omnem scurrilitatem facilitatem: nihil fieri posse arbitrabar quod dignum laude esse posset; ita omnes et regis et procerum res turbatas esse videbam, ob quas rerumurbationes futurum procul dubio videbam, ut nisi Deus aliquis nobis subuenisset, negotia nostra de die in diem in periculum essent prolapsura. Quod ego tibi frequenter et scripsi et nunciaui, meorumque omnium consiliorum, quae unquam habere potui, feci te participem: tu autem vicissim, me tui consilii fecisti conscium. Et quid tu quoque ipse de rebus omnibus senseris, iam pridem ex tuis litteris satis perspexi. Non defuerunt tibi nullae rationes, et iustissimae, propter quas nihil boni futurum sperares. Quas, ut tunc, semper probaui; ita nunc quoque non possum non probare. Quare autem ea consecuta sint tempora, et cur in hanc deuenerimus calamitatem miseriamque, tu omnium melius et nosti et intelligis. Nisi aliquorum paruissimus prauis consiliis, profecto melius res nostrae se haberent. Sed nostrarum rerum calamitatis haec causa maior esse videtur: regis adolescentia, consiliariorum imprudentia et curialium insolentia; quae usque adeo non quieuerunt, ut nos ad hanc inducerent perniciem calamitatemque. Merito igitur, ut ad initium meae sententiae, timui semper, ne talia pericula, in quibus versamur, nos occuparent. Vale. Binsii 10. Octobris 1532.

Ad Joannem Praepositum.

Quod semper veritus sum, nunc euenisse videtur, nostros scilicet Hungaros in magnam perniciem venturos. Petrus Perényi iam pridem a Turca in miseram abductus est captiuitatem, sicuti hac de re diu ad te scripsi. Nunc venit fama nescio an vera, Turcam eundem ipsum Joannem quoque Vay-

uodam cepisse, non ipsius parcens infirmitati, qua extreme nunc laborare dicitur, et Constantinopolim duxisse. Infelicissimus is exitus alios etiam Hungaros manebit. Nam si Turca totam suae dicioni subegerit Hungariam, omnes etiam reliquos dominos et potiores nobiles abducet, Hungariamque ipsam suis distribuet officialibus et conseruandam et regendam; nec erit ullum nobilitatis futurae in Hungaria nomen; sed perpetuam et domini et nobiles seruiant seruitutem, aut mortem patientur crudelissimam. Unum videtur esse hoc remedium huic malo auertendo: si rex noster Ferdinandus, ut iam coepisse dicitur, cum exercitu ad Hungariam descenderit, et castra finitima, quae Turcae iam pridem nostra aetate occupant, rursus recuperauerit. Nam si id non fiet, nunquam firmum in Hungaria habere poterit imperium, Turcis libere semper, dum voluerint, eam et inuadentibus et depraedantibus. Si tu rebus nostris ita stantibus aliquid nobis afferre consilii poteris, cura id facere. Vale. Binsii 12-a Octobris 1532.

Ad Paulum Comitem.

Quod miraris me iam diu nihil ad te scripsisse: merito id quidem facere videris. Nam videor non parum a mea iam pueritia observata consuetudine declinasse, et silentio vitam transigere. Sed desines mirari, si in animum induxeris τῷ καρῷ δουλύνειν sapientis semper esse habitum. Nam ea nunc sunt tempora, ut ἀγαθότερον sit tacere, quam multa aut scribere aut loqui, non quod non conueniat amicorum consuetudine et litterarum suauitate mutuo uti; sed ne litterae intercipientur, et bona etiam, quae habent in malam interpretentur partem. Quamobrem aliquantisper tacui, nullas ad te dedi litteras: non ut immemor officii erga te debiti; sed ne, cum tibi cupiam gratificari, in aliquod incidam propter hominum malignitatem periculum. Quare si tu quoque haec tempora praesentia quam formidolosa sint, consideraues, et meae amicitiae memineris, non mihi vitio vertes praeteriti temporis taciturnitatem, sed potius laudi, quod me curauerim a periculo fortuito conseruare. Post hac si non erit tantus

timor, litteraeque aliorum non ita, ut nunc per malos homines observabuntur: faciam, ut tuum, quod de litteris meis habueris desiderium, cumulate expleam, et crebras ad te meas sim daturus litteras. Vale. Binsii 19-a Octobris 1532.

Ad Eundem.

Non possum me continere, quin aliquid ad te scribam, ita sum cupidus tui videndi, et rerum tuarum, quomodo se habeant cognoscendi; scio te iam dudum meam accusavisse negligentiam, quod officium meum ad te scribendi intermiserim. Id quidem, si non cogites causam cur tamdiu siluerim, facere potes; tamen si vis iustus esse rerum mearum *ὁ δίκαιος*, et si ita, ut res se habet, eam perpenderis, omnesque meas rationes tam diuturni silentii circumvolueris, desines profecto me accusare negligentiae, et laude dignum putabis me siluisse in tanta rerum omnium confusione. Hanc unam rationem si tibi significauero, arbitrabor me omnes meas significavisse, eam scilicet, quod tanta est hominum nostri temporis improbitas, et tam magna cura adhibetur ubique ad observandas litteras: ut non modo exemplum ad quemcunque mittere, sed ne loqui quidem aperte audeas. Haec igitur una fuit causa, cur tam raras ad te litteras dederim. Posthac si tempora fuerint securiora, curabo, ut frequentiores a me habeas. Vale, et ut soles me ama. Binsii 24-a Octobris 1532.

Ad Eundem.

Quibus apud te querelis utar nescio; multae essent, sed vetant me de singulis scribere hominum peruersitates. Tuum animum in me singularem multis indiciis cognoui, maxime quod nuper magnis in rebus his, quibus necesse erat, affeceris et laudibus et honoribus; qui etsi videbantur mea in te merita excellere, tamen quia tua sponte id praestiteris, ita grati fuerunt, ut nihil gratius mihi hoc tempore contingere potuisset. Quare praetermissis omnibus querelis tibi persuasum esse

volo, pro innumeris tuis in me collatis beneficiis me tibi futurum perpetuo obligatum. Vale. Binsii 25-a Octobris 1532.

Ad Eundem.

Nulla res magis homines cruciari posse videtur, quam si spes, quam de re aliqua certam conceperis, te fallere videbitur. Hac spe certissima fovebamur, quod reuerso Turcarum caesare ad regnum suum rex noster Ferdinandus cum exercitibus undequaque contra illum collectis solus ad recuperandam Hungariam proficisceretur, et illam iam redderet pacatam, nobisque omnibus diuturno malo afflictis quietem pararet. Ecce autem nunc venerunt litterae, quae declarant regem comitatum esse imperatorem nostrum Carolum ad Italiam proficiscentem, et ad Hungariam misisse Joannem Kachyaner cum exercitu, ut ille ea ageret, quae rex noster facere deberet, Hungariamque in potestatem regis subigeret. Is licet profectus sit, et ut opinor, nihil praetermittat rerum sibi a rege demandatarum; tamen eam scio esse Hungarorum naturam, ut difficulter se regi a capitaneo quopiam paciantur, malintque omnia perpeti extrema, quam alicuius praeter regem perferant imperium. Potest quidem Joannes Kachyaner aliquas arces amissas recuperare; sed Hungaros sibi absente rege obedientes reddere: videtur esse et difficillimum et impossibile. Haec scribo tibi, ut meum animum quem de rebus habeo Hungaricis intelligas, et spem, quam illius recuperatione habebam maximam, me iam totam amisisse. Tu si qua in re me consolari potes, fac ut sciam: gratissimum id mihi erit. Vale. Binsii 25-a Octobris 1532.

Ad Amicum.

Imperatoris Caroli animum itinerisque rationem iam pridem te arbitror intellexisse. Nulla facta in Hungariam, uti sperabamus, expeditione profectus est ad Italiam. Creditur iam esse Mantuae, hinc tendet Genuam, et illinc nauigaturus

est ad Hispaniam. Reliquit regem Ferdinandum in imperio, qui ut rex Romanorum ipsius absentis vices gerat. Nescio quomodo res nostrae procedent. Hungaria plus iam malorum et calamitatis, quam hactenus perpessa est, pati non poterit, ni tota funditus, quod absit, subverteretur. Spes erat unica in caesare illius liberandae, quo nunc ante tempus nulla habita salutis nostrae ratione reuerso in Hispaniam, quid rex facere, in quaue re nostrae calamitati subvenire possit, non modo scire, sed nedum cogitare possumus. Quare omnibus humanis destituti praesidiis, solius Dei imploranda est clementia, quae si vitam nostram emendauerimus, nobis procul dubio aderit, resque nostras iam funditus periclitatas in tutum restituet. Haec te nolui ignorare. Vale. Binsii 6-a Nouembris 1532.

Ad Joannem Comitem.

Nouimus tuam omnibus benefaciendi naturam, nec quicquam tam nobis manifestum esse videtur, quam vitae tuae ratio, idque propter eam familiaritatem, quae mihi tecum a puero fuit, propter quam mihi fuisti et es merito charissimus; nec patiar hunc meum amorem ullo unquam tempore labefactari. Vale. Binsii 6-a Nouembris 1532.

Ad Eundem.

Cum nihil sit earum rerum, quas habeo, aut quotidie audire possim, quod non tecum communicem, volui hoc te scire, hodie aduenisse ad nos nuncium et litteras, quae declarant: Andream a Doria cum classe viginti nauium peruenissesaluum in Peloponesum, captaque istic Modona, et aliis plerisque urbibus induxisse eius loci accolae, ut quinquaginta millia hominum ex eis in verba caesaris et ipsius iurarent; Turcarum autem imperatorem misisse classem quadraginta nauium ad opem Modonensibus et aliis urbanis vicinis ferendam; sed eam Andream ipsum interceptisse ac vicisse; nunc autem cum classe sua ac etiam aliis auxiliariis ex Peloponeso adscriptis militibus recta in Euboeam tendere eo consilio,

ut illam quoque, Deo rebus suis fauente, in ditionem suam redigat. Haec si vera sunt, nihil potest laetius rebus nostris contingere. Nam si occupatis locis illis maritimis nostri vere futuro expeditionem prosequi in Hungaria voluerint, facile reor futurum esse, ut arces omnes Hungaras annis elapsis amissas ad Jaurinum usque recuperare possimus, fortasse etiam ipsum Jaurinum. Namsi Czybak episcopus Zagrabiensis, Petrus Erdewdi, Casparus Raskay, et alii nobiles potiores, ut certo fertur, ad serenissimum regem nostrum Ferdinandum sponte defecerunt, pertaesi seruitutis Turcicae; non dubium est, quin haec arcium amissarum recuperatio facile fieri possit. Neminem enim iam audio ex dominis Hungaris magnae cuiuspiam autoritatis, qui Joannis Vayuodae partes sequatur, et qui expeditionem, quam accincturi proximo vere pro arcibus illis recuperandis sumus, impedire posset. Turcas autem in illis pro praesidio relictos non adeo firmos munitosque censeo, ut nostris, si modo contra eos progressum fuerit, resistere valeant. Haec tibi amicorum optime volui significare, ut rerum, quas accepi, esses particeps. Vale. Binsii 9-a Novembris 1532.

Ad Joannem Ponderium.

Exemplum litterarum Joannis Kachyaner, quas ad regem dedit Ferdinandum, vidimus hodie, quae significabat Joannem Vayuodam et Andream Gritti Strigonium obsidentes, audita ipsius Joannis Kachyaner cum exercitu isthuc profectione, statim obsidionem soluisse et aufugisse, Budae vero relictum filium ipsius Gritti cum ducentis equitibus ac quadringentis peditibus. Quodsi ita est: non ita esset magni laboris Budam ab illis recuperare; sed nostri milites Tyrolenses statim cum pervenissent Strigonium usque, domum sunt reversi, allegantes tempus militiae eorum praeteriisse. Quamobrem Kachyaner mille et quingentos saltem dicitur habere pedites et aliquot ex nostris husaronibus, qui soli difficulter Budam recuperabunt. Vale Binsii 10-a Novembris 1532.

Ad Eundem.

Posteaquam exemplum litterarum Cocianeri, de quibus ad te proxime scripseram, perlegissemus, venit alius nuncius, qui dixit, ipsum relicto consilio Budensis oppugnationis, decrevisse Cassoviam versus proficisci, et tentata duarum vel trium isthic arcium, quas hostes nostri incolunt, expugnatione, si id minus succedat, velle recta Scepusium tendere, et animos illorum, qui fide sunt regis confirmare. Hoc illius propositum et factum quid nobis conducat, quidue rebus meis afferat utilitatis, cogitare tu ipse poteris. Quandoquidem mea bona infra Budam iacent, Scepusium autem, quo Cocianer tendere videtur, multarum dierum abest a Buda spacio. Antea sperabam res nostras meliores futuras; nunc parum spero. Vale. Binsii 12-a Nouembris 1532.

Ad Amicum.

Volui ad te noua perscribere, quae habeam. Turcarum caesar hoc die Constantinopolim, ut ex amicorum meorum litteris conicere licet, intrare deliberavit. Intrabit autem indutus totus veste rubra, et non magna comitiua. Quod ipsum indicium est, ut dicitur Turcorum morum experti, ut vindicare se velit de accepta iniuria apud Germanos. Vale. Binsii 13-a Nouembris 1532.

Ad Eundem.

Nominis tui autoritas quantum apud omnes habeat ponderis, etiam ex hoc facile iudicare potes, nos nullis nec pollicitationibus, nec praemiis, nec fauore potuisse Joannis tui negotia conficere antequam litterae tuae huc essent perlatae, quae tantum addiderunt momenti nostris sollicitationibus, ut rem Joannis fere, ut dicunt, in manibus haberemus. Quam postquam ex animi tui sententia confecerimus, reddemus te certum. Vale. Binsii 15-a Nouembris 1532.

Ad Paulum Borium.

Nemo unquam tuorum ad me venit, qui se ad te profecturum diceret, cui non ad te litteras dederim. Hinc dum a te abfui ternas, ab itinere binas, quae omnes declarabant, quo in te animo, qua voluntate animique affectione essem. Tuas vero ne unicas quidem accepi; quo nihil potest esse mihi admirabilius. Quid enim ex tua hac taciturnitate suspicari aut cogitare possim, sum omnino inscius. Animum tuum nulla unquam in re offendi. Aut igitur quidpiam mali de me homines iniqui tibi insusurrarunt, aut denique, quod omnium maxime timeo, fortuna prospera, quam nuper consecutus es, te elatiorem ita fecit, ut amicorum pauperiorum vel non memineris amplius, vel eos nihili faciendos arbitreris. Quare si non aliqua est harum rationum tuae tam diuturnae taciturnitatis: fac, ut tuas litteras quamprimum habeam, ut quo consilio hanc commiseris, scire possim. Vale et me ama. Binsii 18-a Nouembris 1532.

Ad Amicum, ne mutet locum.

Calamitas quam quisque mortalis patitur, dum vitam viuit hanc caducam, tanta esse videtur, ut si omnem vitam hominis bene annumeres, nihil aliud reperiās, quam malum ex malo, miseriam ex miseria nasci. Non immerito Job ille patriarcha, bonorum omnium exemplum: vitam, inquit, hominis ab eo, quo concipitur in utero matris momento, ad extremum usque obitus sui diem plenam esse miseriarum, nec ullam in hac vita temporaria reperire posse requiem; quod si diligenter aminadvertas, nimirum verum et sancte dictum reperiēs. Quis unquam eorum qui nati sunt fuit usque adeo ex illustribus parentibus, quis ex magno stemmate, quis ex tantis divitiis, quis in excelso honore, dignitate et amplitudine, qui non multa perpersus sit vitae incommoda? Imo tantum abest, ut hi caruerint magnis et fortunae et rerum quotidianarum incommodis, ut his, qui ex tenui orti sunt domo, longe fuerint inferiores infelicioresue. Nam si alterum alteri conferes, divitias sequuntur semper curae, inquietudines et mille mala; at

mediocritatem quies, securitas et animi tranquillitates. Quae si conferas quibuscum divitiis, nemo sapiens non putabit illas, utpote aerumnis plenas, prae his sordescere. Quorsum haec, ais, tam longe repetita principia? huc profecto, ut si haec sit mortalium omnium conditio, cogites neque te neque me ab hac eximi nos posse lege. Sed dum vivimus, pati nos oportet ab his maxime, a quibus minime esset pacendum, sed potius quiete, honore, et praemiis affici deberemus. Esto absint a nobis τῶν ἐξωδὲν ἀωδὸν πῶν molestiae, patieris tamen quotidie a tuis domesticis; accipies non parvasurbationes a familiaribus, de quibus optima quaeque mereri deberes. Quare si sapis, noli locum tuum mutare, non parvis licet aerumnis fateor refertum. Sed cogita te in omnibus locis, quocumque veneris, reperturum quod te mordeat. Vale et me ama. Binsii 19-a Nouembris 1532.

Ad Albertum Praepositum.

Scriberem ad te amice charissime frequentius, si laetius haberem argumentum. Sed quid tibi nunc laeti scribere possum rebus omnibus ita turbatis, ut nihil supra dici queat?! Non possum non dolere nostras vices, qui in haec tempora sordida, plenaque tumultibus incidimus. Meminimus exactorum temporum, recordamur superiorum nostrorum, quibus in Hungaria serviivimus. Hi tam felicibus usi sunt temporibus, ut nihil eis visum sit defuisse, quod ad felicitatem pertinuerit. Paruo labore, minima cura et opera res publicas, quibus praefecti erant tam laudabiliter ex omniumque sententia gesserunt, ut eorum tempestate πράγματα κοινά maximum laudis apud omnes sint consequuta. Mirari te fortasse ais id unde acciderit. Ex temporum felicitate illorumque prudentia, qui sua prae his, quae ad rempublicam spectare nt neglectui habuerunt. Quare mi frater, si rarius ad te scribo, tum iniquitati id temporum, tum inopiae rerum bonarum de quibus scribere deberem, si sapis, tribuito. Quid enim mihi homini ab ineunte aetate scriptioni assueti posset esse aut suavius aut delectabilius, quam ad te scribere, hominem mihi amicum et a pri-

mis annis mihi magna coniunctum beneuolentia? Ut tamen tu ob raritatem mearum litterarum de me queri potes: ita ego non-nihil te accuso, ut quum plus et otii et rerum nouarum habear quam ego, utpote in Hungaria constitutus, ubi quotidie multa emergant scitu digna; tamen neminem ex nostratibus video, qui ad scribendum te sit negligentior. Quam notam abstergere poteris, si et ad me et ad alios tuos frequentius, quam solitus es scripseris. Vale. Binsii 20-a Nouembris 1532.

Ad Amicum Comitem.

Non mea me res, sed tua mouet. Adeo consternato sum rebus tuis auditis animo, ut vix tibi significare possim, quid sim factururus. Noui tuum animum, ingenium, consilium et in rebus omnibus prudentiam, qua etiam si aduersae res tuae contigerunt, omnia sapienter ferre potes. Non deesse tibi video animum, quo omnia, etiam magna, forti feras animo. Sed quid ego de tuis virtutibus multa praedicem?! Quid de tua fortitudine, qui tuo ipsius ingenio et te et omnes tuas res optime moderari consueuisti, nemine te admonente. Id unum saltem mihi maximae est molestiae, te quam paucos isthic inter homines externos habere amicos, quibuscum res tuas communicare, quos in rerum tuarum defensionem aduocare possis; cogit enim me nostra mutua amicitia et necessitudo, quam ab ineunte aetate constanter coluimus, non secus tuarum rerum rationem habere quam mearum, nec minus honoris, dignitatis amplitudinisque tuae studiosum esse, quam meae. Non possum itaque non moueri tuis incommodis, si quae contigisse audio, perinde ac meis. Et si quae esset mihi facultas ea aut auertendi, aut medendi, crede mihi nihil facerem libentius. Quamobrem si quid est, quod mea opera in rebus tuis effici posse confidas, non parcito aut laboribus, aut facultatibus meis. Haec quantulacumque sint, non tibi usuique, commodo et dignitati deerunt tuae. Modo tuam intelligam voluntatem, praestabo procul dubio, ut nemo possit iudicare me in te esse ingratum amicitiae acceptae, aut inofficiosum. Quibus de rebus Joanni tuo, quem ad me misisti,

plura sum locutus; ei in his, quae dixerit, fidem praesta. Ut enim cum paucorum dierum conversatione cognoui, nihil dicet a bono viro alienum, et quod a me non acceperit. Vale. Binsii 20-a Nouembris 1532.

Ad Erasmum Roterodanum.

Adeo turbato animo ferebam mansionem nostram Binsensem tum propter multas causas, tum maxime propter hospitii mei incommoditatem ac hospitis temulentiam, vel potius insaniam, ut vix exspectauerim nos ab illa molestia liberari, ac huc Bergas, oppidum et amoenissimum et hominibus humanis refertum commigrare. Venimus huc nudiustertius cum quanta popularium lacticia, qua puerorum, adolescentium et matrum familias alacritate, non opus esse arbitror me tibi declarare, quandoquidem Quirinus tuus, qui negotiorum tuorum peragendorum causa ad reginam venerit, reuersus ea omnia referre potuit. Quare, mi Erasme, noli putare nos tuarum rerum fuisse immemores. Vidit et ipse Quirinus, viderunt et omnes tui, qui adsunt, nos nihil praetermisisse tuarum rerum, quantum a nobis fieri potuit, aut vel negotii magnitudo, vel principis occupatio visae sunt admittere. Nihil igitur de nobis dubita. Ad id, quod nunc tuus Quirinus ad te detulit, uti credo non tibi omnino ingratum, propediem adiiciemus uberiora, si te bono nunc animo responsum tibi datum accepisse intellexerimus. Vale. Bergis Hannoniae 26-a Nouembris 1532.

Ad Amicum Hungarum.

Noli mirari me in hanc viuendi conditionem detrusisse: nam necessitas, quae omnibus legem imponit mortalibus, me coegit id facere. Si quid istinc audirem laeti, facile hanc mutare possem conditionem. Bergis 28-a Nouembris 1532.

Ad Joannem Comitem.

Arbitratus sum te sciuisse nostram ad Valencenas profectionem. Sed cum tuas proximas acceperissem, intellexi te non solum nesciuisse nostrum illuc aditum, sed nedum audiuisse. Quare ut alios omnes nostros casus et itinera, sic etiam diem et modum huius nostrae profectionis volo tibi significare. Ad vigesimum nonum Nouembris praeteriti cum Valencenas, oppidum Hannoniae munitissimum videre maxime cuperemus, iter hinc illuc coepimus. Erat sane tempus rigidum et valido frigore molestum; sed nostra visendi illius oppidi cupiditas vicit omnem temporis intemperiem. Ad vesperam igitur eo non grauatim peruenimus, oppidum huc distans ad septem leucas Gallicas. Oppidani cum taedis et facibus, ut moris est huius patriae, reginae occurrerunt, et omnia iucunditatis signa, quae fieri potuere, ostenderunt in reginae ingressu. Illic commorati ad quintum sumus diem, frigus patientes ultra omnia alia loca intollerabilius. Gens enim gallea vaporariis carens, caminis in cubiculis nonnunquam rimosis utitur ita, ut si focum in eis extruxeris et te calore reficere volueris, ex una quidem parte calescas, sed ex alia frigeas. Qua re factum est, ut tribus diebus coactus sim ligna uno aureo Philippeo assumere, et nihilominus non paruam pati frigoris molestiam. Ciues eius loci praesentarunt reginae dono hiatum argenteum mediocrem quingentis Carolis impletum. Quod in aliis oppidis nullibi factum esse vidi. Hi soli humaniores aliis hoc facto sunt visi. Posteaquam autem nos sacietas coepisset eius oppidi, venimus ad oppidum quoddam Canay nomine, quod Sempy antiquior ab imperatore habet in officium. Excepti isthic ab eodem sumus humanissime biduum, tractatique honorifice. Nam ultra hospitalitatem nobis factam, praebita sunt etiam spectacula non inamocna. Regina profecta illic fuerat ad viuarium ferarum, in quo et equi siluestres dicuntur esse. His omnibus permeatis reuersi sumus huc Bergas eo primum animo, ne diutius hic tardaremus. Sed mutatus est postea ex consiliis rerum reginae animus, credoque nos ad primum Ianuarii hic mansuros. Haec te scire volui, ut scires a me

nostram itinerationem. Si qua deinceps consequentur, faciam earum quoque te rerum participem. Vale. Bergis 15-a Decembris 1532.

Ad Paulum Comitem.

Noli mirari quid a tanto tempore fecerim, quod ad te nihil litterarum dederim, quibus si non alia, saltem meam tibi conditionem declararem. Non miraberis, si cogitaris, in qua sim animi molestia, ut non modo nullas vel raras admodum ad amicos dare possim litteras, sed nec detur facultas mihi meas vires animi resumendi. Quaeris quid causae sit, cur in tantam animi proiectus sim molestiam? Longum esset, mi comes, tibi causam huius rei declarare. Sed ne te longa nunc verborum detineam perplexitate, causam omnem huius rei tibi declarandam reseruabo in aduentum nostrum propediem futurum. Interea sis animo laeto, et fac mei mearumque veterum amicitiarum memineris. Joannem Roscium, mihi amicissimum, saluere iubeto. Vale. Bergis 19-a Decembris 1532.

Ad Volfgangum H.

Si tu ea sentires, quae ego sentio, non in tantam rerum turbationem te mitteres. Sed cum ignores praesentium negotiorum conditionem, te nescias quibuscum hominibus tibi negotium tractandum sit, non miror, si nesciens te ad hanc viuendi conditionem detruseris. Qua de re plura nunc tecum nec agere, nec loqui possum. Periculosum enim est his temporibus et litteris committere omnia et tractare; verum harum tu litterarum memineris, et si aliquando, quod Deus auertat, in aliquod incideris damnum, me tibi haec perscripsisse recordato. Vale. Bergis 27-a Decembris 1532.

Ad Marcum Pemfflinger Comitem Cibiniensem.

Arbitrabar te post Turcae reditum et nostrorum principum mutationem ad Transsylvaniam fuisse reuersum cum

exercitu regio, quem putabam eo fuisse missum. Hanc ob rem nullas meas ad te dedi litteras. Si enim sciuissem te vel Posonii agere vel in curia regis, non commissem, ut nullas meas haberes. Nunc primum ex litteris meorum amicorum accepi te in curia esse. Eodem tempore et illud intellexi, quod ageretur istic de pace Hungarica, quae improbari a nemine potest salutis reipublicae amantissimo, si cum dignitate, subditorum aequo commodo, bono reipublicae nostrae iam funditus fere desolatae fieri contingat. Si tot mille et bonae occasiones, quibus frangi hostis facile potuit ab his, quibus opus erat, non fuissent praetermissae, iam dudum ea pace, quam optassemus, frui potuissemus. Sed nescio an negligentiae nostrae vel diuinae potius voluntati id pretermissum esse tribuamus. Modica manu Transsylvania tota et magna pars Hungariae recuperari meo iudicio potuisset: nisi aut non pepercissemus minimis expensis, aut plus iusto negligentiores in rebus nostris non fuisset. Sed haec missa facio; tu omnia haec melius, quam ego, nouisti. Tua ab ineunte aetate mea singularis in me beneuolentia, et meus item in te amor me mouet: ut de tuis et meis priuatis ad te scribam. Si concordiam aliquam rex faciet, non paruum tibi prodesse potes, cum praesens sis in curia; arces Chycho et Kykellew permanere apud te et fratres tuos poterunt, si rem tuam apud regem sollicitaueris. Ego hinc, modo sciam tuque mihi significes, quid facere debeam, curabo ut regina in rebus tuis commendandis ad regem scribat, cuius litteras aliquid apud illum ponderis futuras existimo. Si quid igitur velis, fac me certiore; De me autem, etsi sciam te propter beneuolentiam, qua in me semper usus es, curam habere etiam in hac mea absentia; nam ego quoque in absentia tua, sicubi opus esset, libenter in omnibus rebus tibi gratifitor; tamen rogo te, ut si qua concordia tractabitur, apud regem mei memineris et efficias: ut bona mea remittantur. In quo facies mihi rem gratam. Vale. Bergis 30-a Decembris 1532.

*Ad Bernardum Cardinalem Tridentinum, Cancellarium
Regis Ferdinandi.*

Etsi nulla mea singularia obsequia praecesserint, Reuerendissime Praesul, quorum fiducia tam libere te interpellare auderem; tamen reputans mecum quanta sis solitus humanitate et beneuolentia eos prosequi, qui tibi ex animo inseruire cupiant, non veritus sum has meas litteras ad eam dare. Causam meam ex litteris reginae intelliges. Ea talis est, ut nisi patrocínio tuo meis me absente rebus subueniatur, vix alium subuenturum puto. Scio enim, quam potentem et diligentem rerum omnium sollicitatorem, et quidem praesentem, curia regia exigat. Ego vero praesens istic solus causam meam apud regem quam libentissime sollicitarem, sed detinent me hic seruitia reginae meae. Quare rogo te, velis mei apud regem memoriam habere, ac tua auctoritate efficere, ut, si qua concordia in rebus Hungaricis tractatur, in meis bonis Hungaricis, quae habui, conseruer, sicuti his de rebus rex me etiam alioqui certificauit. Siquid patrocínii, in quo nihil dubito, in me praestiteris, meque in meis tutum conseruaris, inter alios tuos tibi addictos habebis me non ingratum seruitorem. Vale mihiq; rescribe. Bergis 30-a Decembris 1532.

Ad Regem Ferdinandum.

Audio aduersarium Maiestatis vestrae Serenissimae pacem ab ea deprecari. Supplico, dignetur meorum seruitiorum fidelium et diuturnorum meminisse, et mandare, ne in absentia hac, qua hic quoque vestrae Maiestati seruió, negligar, damnumque post multa mea seruitia, damna et expensas patiar. Bergis 30-a Decembris 1532.

Cornelius Scepperus Nicolao Olao S.

Magnifice et Excellens Domine, amice honorande! Quominus hactenus scripserim ad sacram reginalem maiestatem, —

praesertim cum iam aliquot hebdomadis fuerim destinatus cum ampla commissione ad tractandum cum Joanne Wayvoda super pace conficienda, pro quo negotio Poloniae rex huc misit Nicolaum a Nympszitz frequenter in Hungaria versatum, — ad eandem misi excusationem, quod sicuti iussus sum omnia facere ex praescripto serenissimi regis Romanorum, cuius maiestati haec negotia omnium maxime incumbunt, ita hactenus nihil mihi imperavit, nisi ut exspectarem definitionem suam, quae duabus in rebus consistit. Altera in scienda extrema et absoluta voluntate pontificiae sanctitatis et caesareae maiestatis, in quo, quanto et quali volunt prouinciis limitaneis Hungariae, dico: Styriae, Carinthiae, Austriae extremo periculo laborantibus succurere. Ad quam rem penitus sciendam, missi Bononiam reuerendissimus Cardinalis Tridentinus, D. Joannes Ungnade, unus Trautzmandorffer, et alius quidam. Altera in sciendo, quid per Joannem Catzianer iam inceptum esset tractare inter maiestatem regiam et Wayuodam; pro cuius Wayuodae parte conuenire debuerat Colocensis, qui non venit, Brodericus et Thomas Nádasdy, D. V. magis, quam mihi notior, qui fuit olim praefectus Budae, priusquam concederet in partes Joannis. Nihil ad ipsius maiestatem scripserim, scio enim quam non soleant libenter maximi isti principes sine re litteras legere. Nunc vero cum de die in diem augurari et conicere possumus responsum Bononiense, et D. Joannes Catzianer iam inceperit tractare cum Broderico et Nádasdy, cuius tractatus nullam habemus certitudinem ad hunc diem, omnino reor breui me iturum in Poloniam. Nam Wayuodam putamus breui venturum in Csemarchiam, cuius praefectus est Hyeronimus Lasky; proinde futurum esse, ut breui interstitio cum illo possimus transigere. Nolui omittere, quin hoc ad maiestatem ipsius reginalem et ad D. V. perscriberem, offerendo illi et D. tuae seruitia obsequiaque, si quid exiguitas mea potest impendere. Qua in re precor, ne patrociniū tuum desit. Quod ad res attinet nostras, aperte fatentur Slesitae et Styrii reliquique velle se rebus suis consulere quouismodo. Cum Cotzka in Hungaria spes fuit aliquid posse boni transigi, sed hactenus nihil successit. In causa aiunt esse, quod non expugnauerit Bystritz Catzianer.

De Turcis silentium est, legati ex Polonia missi Constanti-nopolim redeunt incerto responso. Intendit Polonus habere Dietam in Peterkouia, deinde concedere in Lithuaniam. Multi secreti tractatus fiunt in Hungaria, sed nulli prodeunt, omnino pendemus ex responso Bononiensi, quod breue futurum est. Interim iussus est hic subsistere Nicolaus Nyptzitz orator Polonus, cum quo ego dicor iturus in Poloniam; quod si fiat, scribam copiosius de omnibus. Interim me ex animo M. D. V. commendo, et eandem ex animo valere exopto. Ex Oeniponte, die prima Januarii 1533.

Ad Rescium.

Tuum in Joannem mea causa praestitum officium, mi Resci, gratissimum mihi fuit. Nunquam non curas ea facere, quae iudicas mihi grata fore. Hac re facis, ut et ego tui sim amantissimus, et percipiam in amore, beneuolentia ac officio vicem tibi cumulatam rependere, si quando occasio erit, ut id ex sententia et viribus meis facere possim. Perge iuuenem hunc tuis monitis praeceptisque fouere, ne tyrunculus et plane apud vos hospes in aliquam malam incidat societatem, adolescentibus pestem perniciemque. Ego cum audiuerō Aca-demiam vestram istam insignem praelectionibus calere, si aliquid ocii consequi potero, tui et aliorum amicorum, vestri-que gymnasii videndi causa istuc proficiscar. Vale et ut coepisti me ama tui amantissimum. Qua huc regina inducta fuerit solennitate, et quam Bruxellenses egerint et agant tumultuum perpetratores poenitentiam, referre idem poterit Henkellus. Vale iterum cum tuis. Bruxellae 10-a Januarii 1533.

N. Olaus ad Cornelium Scepperum Oratorem R. M.

Accepi nudiustertius litteras tuas ad me datas, ad quas si longiores rescripsero, boni consule, ex amoreque et necessitate profectas iudicato. Tuis his acceptis, quo affectus sim gaudio, vix litteris explicare possum. Nam praeter ea, quae

illis erant scripta, mihi gratissima, amorem in me tuum ac beneuolentiam singularem, qua res meas te curaturum suscipis, etsi iam pridem mihi satis perspectam, tamen plane nunc cognosco, utpote quae maxime tunc solita sint amicis, cum absint, innotescere. Utinam daretur occasio, qua meam item in rebus tuis operam me declarare liceret; certe animus etsincerus et ad omnia tua vota expositus non deest, non deeritque unquam, modo non desit occasio et opportunitas. Sed missa haec facio, ne hactec commemoratione detineam, satis uti arbitror, meum in te amorem expertum. Litteris tuis acceptis allocutus sum reginam. Retulit mihi se quoque habuisse a te litteras et res, de quibus scriptae erant recensuit; quas partim ego quoque iam ex tuis ad me datis intelligebam. Post plurimos de seruitiis tuis caesari iam exhibitis et etiam deinceps exhibendis sermones, maiestas sua et hilari et clementi vultu accepit oblationem seruitiorum tuorum, nunc in rebus ipsius factam; quam credit speratque te reipsa comprobaturum, dum tempus erit. Ut tamen intelligas apertius maiestatis suae res et bonorum suorum statum in Hungaria existentium: maiestas sua ex dote habet comitatum Veteris Zoliensem, in quo sunt arces, ciuitates, fodinae aurariae, argentariae et minerarum quoque aliarum, haec omnia utcumque fieri potuit etiam temporibus his omnibus perturbatis per suos officiales, licet non sine magnis expensis suis possedit et possidet; habuit praeterea arcem unam Mownkach in finibus Maromarusii, cuius nunc officiales, qui antea descierant a nobis, ad obedientiam serenissimi regis nostri Ferdinandi rediisse, ac Joanni Catzianer capitaneo regis de fidelitate imposterum seruanda iuramentum praestitisse hoc biduo intelleximus; in Maromarusio praeterea arces Hwsch (sic, Huszt) et aliquot alias ciuitates una cum oppidis et montanis salium, qui camera Maromarusiensis uno nomine vocantur. Has quidam officialis reginae, cui nomen erat Paulus Arthandi, dum Ludouicus rex infeliciter occubuit, nomine reginali tenebat; qui, posteaquam venimus in haec turbulenta tempora diuersasque nostrorum factiones et schismata, desciiuit cum bonis omnibus reginae ad Joannem; a quo postea captus et nescio ob quam rem, aliqui dicunt ob proditionem, aliqui ob pecunias (multa enim ex

bonis reginae congesserat) cum fratre suo suasu et consilio Aloysii Gritti fuerat trucidatus. Post horum necem Thomas Nádasdy, quem scribis nunc cum Catzianer conuenisse, profectus est Maromarusium, ubi tantum effecit apud illius Pauli viduam verbis speciosis, ut et arces illas omnes et cameras salium et alia bona reginae in manus illius resignarit; ab eo tempore bona illa fuerunt a regina alienata. Ex alia parte habuit eadem regina oppidum Vetus-Budam prope Sicambriam situm supra Budam regiam, deinde insulam Czeppel infra Budam ad medium milliare. Haec bona occupata fuere per factionem Joannis iam ab eo tempore, quo Budam Ferdinandus rex amisit; quae omnia praedicta spectant ad dotem reginae. Non paruique sunt momenti bona, quae et etiam alia, quae ad dotem reginae pertinent, si qua concordia futura est, reduci deberent opera tua in ditionem reginalem. Credo autem his de rebus et commissionem et informationem a rege Ferdinando; tamen ut singula bona apertius intelligere reginalia posses, qualia et ubi essent, haec ad te non ignorante ipsa regina scripsi, ut scias commodius rebus his operam tuam praestare, si sit tempus et necessitas futura. — Nunc venio ad res meas, de quibus si pluribus, quam decet, scribo, rogo ignosce, nonque sit tibi molestum. Licet mi frater non dubitem, quin omnia sis tum pro tua in me beneuolentia, tum singulari humanitate, qua in amicorum negotiis esse consueueris, tua sponte facturus, tamen ut intelligas quo nomine contendam a te, ut rerum mearum curam suscipias, velim te scire. Nihil mihi gratius, optatius et magis necessarium te aut unquam fecisse, vel imposterum facere posse, quam si tua cura ac diligentia ac auctoritate, quam in hac re caesaris oratorem agens, mea negotia ex sententia conficiantur. Ut ergo rem nostram a primo ouo accipias: antequam rex Ferdinandus veniret ad Hungariam, pleraque habui beneficia in Hungaria in diuersis Ecclesiis, quibus, relictis mea fratri meo in Transsylvania paterna haereditate, me sustentabam; post electionem et coronationem Ferdinandi Nicolaus Gerendy meus singularis ab ineunte aetate nostra amicus, tunc custos siue Thesaurarius, ut vocant, Ecclesiae Albaeregalis translatus fuit ad Episcopatum Transsylvaniaensem, tunc casu per

mortem vacantem. Cuius hanc custodiam Albensem, in qua beneficium non poenitendum rex, cum maius tunc non vacaret, quod mihi iuxta aliquot diplomata sua mihi data, quae et nunc apud me habeo, promissionibus suis satis firma, conferri posset, per illius translationem mihi contulerat; in cuius possessione fui biennio. Ex bonorum eius aliqua parte ego et mei fuerunt postea expulsi, cum rex noster Budam amisisset; aliquam tamen illorum partem etiam tunc mei in comitatu Zaladiensi utcunque retinuerant; quam et meo nomine possederunt tempore induciarum annuarum, quae erant factae post Viennensem obsidionem anni 1529. Quibus exspiratis meus consocius fuit in bonis captus et cruciatus et bona occupata; ab eo tempore meis spoliatus sum; quae nescio, cui per Joannem regem sint collata. Est praeterea quaedam abbatia mea Thapoltza nomine, unum milliare ad arcem reginae Dyósgyewr non longe a Cassouia; quam aestate praeterita Emericus Bebek perfidus inuasit, occupavit, monachos expulit, ex qua, quia est in loco munito, omnem illam regionem depraedatum esse, et spoliasse dicitur; quam, quia caesaris et regis Viennam profectio omnibus perfidis terrorem incusserat, exussit cum ecclesia, et muros diruit, colonos et villas eo spectantes ad arcem suam propinquam occupavit; sic hac quoque abbatia sum priuatus ita, ut nihil fere iam in Hungaria possideam, vacuusque nunc degam omni et onere et cura. Quare si res eo deuenerit, ut tu ad Poloniam proficiscaris ubi, vel etiam alibi, te nomen et auctoritatem caesaris ac regis habente, pax tractetur, oro et te obtestor, velis mei meminisse, et curare pro tuo singulari ingenio, quo vales pollesque plurimum, ut in parta redigar, ac beneficia mea ista, videlicet custodia Albensis, Abbatia de Tapoleza, archidiaconatus Comorionensis in Ecclesia Strigoniensi, et alia nonnulla, quibus priuatus sum, cum bonis ad illa pertinentibus Ungari pacti, et concordiae (sic) mihi in integrum remittantur. Tuam hanc operam et patrocinium meis officiis omni certe tempore rependere et curabo et volo. Nolo te rogare pluribus in his meis conficiendis; quandoquidem et spero et scio te facturum plus me absente, quam ego petere sciam. Quidquid autem actum fuerit, rogo fac me certiore, ut sciam meas res secundum tuas actiones dirigere

ordinareque. — Nuper regina in commendationem harum rerum scripsit et ad regem et ad Tridentinum, credo non eas inter alia negligent, si modo sit aliquis, qui earum mentionem apud eos bono commodoque tempore faciat. Huius negotii conscius est Gabriel Xanthus protonotarius, secretarius regis, amicus meus singularis. Noua scribere non multa possum; frequenter ab his, qui huc veniunt, sciscitor de incolunitate coniugis tuae amantissimae, quam feliciter valere intellexi, nouumque tibi hospitem in lucem edidisse; qui utinam felicissimus sit, patrisque virtutes imitetur. Scripsi et nuper ei, ut litteras, si quas vellet ad te dare, semper ad me mitteret; hactenus nullas misit; credo habuisse, per quem citius ad te mittere potuit. Decanus Brugensis nostrum utriusque amicus bene valet, et alii omnes tui amici, quos hic habes. Selandiae et Holandiae partes aliquas maris inundatione irreuerabilia damna esse passas dicunt; eos vix posse reficere claustra maris, nisi quis decem Croesis sit ditior. Dierum aestus latiora illius prouinciae occupat loca. Verendum est, ne temporibus futuris maius damnum eueniat. Scalda quoque fluius nuper cum essemus Bergis Hannoniae, qui per Valencenas praeterlabitur Gandanum, ex piscinarum propter tempestates eruptione tantum creuit, ut tertia pars oppidi fuerit in aqua, et in Xenodochio pauperum fuerint submersi subito vigintiquinque aegroti. Credo te audisse tumultum Bruxellensem insanum. Regina post multas eorum supplicationes clementiam eis impertita est; confirmationem priuilegiorum a regina per tumultum vi quasi extortam reportarunt; abrogata sunt eorum quaedam priuilegia de homicidis contra gratiam caesaris ad 24. horas occidendis, de concione, ut ipsi vocant, coronata, et pleraque alia; damnificatis, quorum domus direptae erant, soluerunt quatuor millia florenorum, caesari et eius successoribus relaxarunt coronatos sexcentos ut opinor eis solui annuatim consuetos; multamque aliam suae rebellionis exoluerunt poenam. Reginae ad hoc oppidum octaua huius mensis reuertenti usque ad centum et quinquaginta ex primoribus oppidanis usque ad ecclesiam parochialem, quae uno iactu extra portam est versus Haal, prodierunt pullati cum facibus obuiam, illamque genibus istic flexis exorata con-

duxerunt ad curiam. Caesaris filia naturalis nepoti Pontificis Clementis desponsata hinc ad octauum et decimum, ut arbitrator, diem Italiam versus progredietur, habebit comitiū ad centum et quinquaginta circiter equites, conducet eam Episcopus Tornacensis, et quidam ex Comitibus. Vale. Bruxellae 14-a Ianuarii 1533.

Nicolaus Olaus Thesaurarius Albensis Erasmo Rotterodamo S.

In mense Iulii praeterito dederam ad te, mi Erasme, epistolam satis prolixam, qua tibi pluribus significaram, quid mihi et Domino Panormitano in rebus tuis videretur, qui et ipse cum meis una litteris suas ad te dederat. Quae causa sit, cur a tanto tempore nullum a te responsum acceperimus, non satis cogitare possumus. Veremur ne magistri veredariorum negligentia litterae tibi non sint redditae; quod si factum est, dii homini illi malefaciant. Summa litterarum nostrarum ea erat, ut si velis domum reuerti, apertius mentem tuam nobis significares; ipse et ego curabimus, quantum in nobis erit, ut in patria hic apud reginam non poenitendam habiturus sis conditionem. Quare siue acceperis litteras nostras priores, siue non, quae tua sit voluntas, significa, ut nostrum in te officium tibi non sit defuturum. Panormitanus, quo cum saepe una sumus, quaesiuit a me saepius, si quid responsi a te haberem? Totam silentii tui causam adscripsimus veredariorum magistro. Cura igitur, si id tibi est commodum, nobis tuam mentem patefacere. Sed quid ego te hac in re sollicitem, cum vicarius eiusdem Panormitani, qui est Bisontii, his diebus huc veniens retulit se certo acceperisse, te et caesaris et regis Ferdinandi habere litteras ad cives Bisontinos, ut in eam ciuitatem te admitterent, ad quam migrare velles. Id si ita est, quid aliud agis, nisi ut nunquam patriam tuam, amicos, qui hic sunt, reuisas. Unde haec tam subita mutatio? Vini fortasse Burgundiaci cupiditas te nobis abripuit. Ut ex meis prioribus intellexisse potuisti, hic et Burgundiacum et Hungaricum ex penu reginae habere potuisses, quo aetatem tuam foueres. Quid igitur rei sit, rescribe. De Leuini matrimonio et ipsius praeter meam omnem sententiam consilio praeci-

tato ex ipsius et meis aliis, quas in hunc usque diem arbitror tibi esse redditas, omnia te intellexisse non dubito. Qui si meis et consiliis et mandatis paruisset, virginem ampla fortuna doteque ei breui tempore reperissemus. Is nunc a nescio quo caesaris secretario sollicitatur, ut sit illi a manu. Eum ob uberiores quaestum non dehortarer a proposito, nisi viderem, quam non christianum et quam etiam periculosum sit uxorem iuuenulam, iam utero tumentem, maritum deserere ad unum, aut alterum annum, ut hos tuos municipales video hoc facere ex more solitos. Quirinus tuus missus a te in Angliam diuerterat in mense Septembri ad me cum litteris tuis breuiusculis; properauit ad Angliam, ut ei iusseras, cui iniunxeram, ut ad me rursus illinc rediret. Regina abfuit Bruxella trimestri spacio, omnemque interea Hannouiam peragrati sumus. Credo illum hanc ob rem ad me non diuertisse, sed recta ad te reuertisse. Si igitur a me aliquid erratum est, quin ad te scripserim, adscribito, quod fuerim semper in expectatione Quirini. Vale et siue redeas, siue maneat in loco statui aetatique tuae conuenientiori, mei memineris, et me tuum esse totum existimato. Bruxellae ultima Ianuarii anno 1533.

Ad Stephanum Brodericum Episcopum Sirmiensem.

Non possum non laetari audita nuper fama concordiae inter regem nostrum Ferdinandum et Joannem Waywodam propediem fiendae. Quae utinam felix fortuna taque sit et diuturna ac ambabus partibus proficua, regnoque Hungariae diuturnis malis iam penitus attrito saluberrima! Deus miserebitur, ut spero iam illi oppresso regno malisque omnibus a septennio fere funditus contrito. Utinam tu laeta nobis huc noua scribere in eisdem rebus Hungariae posses. Gratius nihil nobis hoc tempore continget. Vale. Secunda Februarii 1533.

Erasmus Rotterodamus N. Olao Secretario S. R.

Oro, ut hanc Epistolam legas solus, nec huic tabellioni quicquam arcani committas, praeterquam obsignatis litteris

Danus ne quid sciat harum rerum. Multa sunt, quae mihi suadent, ut relinquam Germaniam etiam si contingat esse quietam. Multa rursus sunt, quae isthinc deterrent. Illud caput est, mi Olac, ea est corporis et aetate et laboribus fracti valetudo, ut aegre tuear vitam domi conclusus. Corpusculum cribro rarius ne aestium quidem fert coelum. Quodsi aula vellet me ab hac quiete reuocare, mors esset certissima, certum scio. Si quid queam praestare domi manens, perhibens fecero. Amo R. D. Panormitanum non vulgariter, sed est *χρηστολόγος* affatim; etsi satis noui istius aulae ingenium, vix praesenti quicquam numeraretur. Velim imprimis hoc abs te curari, ut huc veniret epistola vel domini cancellarii, vel reginae nomine scripta, quae me reuocaret, ut habeam hic honestam occasionem vertendi solum, ne videar odio cuiusquam discedere. Deinde mitteretur aliquod viaticum honestum. Debetur mihi iam pensio decem annis, aut eo amplius. Nihil magni facerent si unius anni pensio mitteretur. Quodsi non putas sollicitandos financieros, posset munus mitti reginae nomine. Quum peteretur a me libellus de vidua, sex epistolae eodem argumento ad me venerunt; ubi praestita sunt omnia, refrixit Henkellus. Migratio mihi magno constabit tum ob supellectilem, tum ob vitream valetudinem, sed ante omnia cuperem eam honorificam esse. Quodsi litterae per hunc nuncium Friburgensem expediri non possunt, mittantur nundinis vernis per Erasmus Schaetum ad Hieronymum Frobenium, eodem mittatur munus reginae, si dabitur. Sed utcunque res habebit, fac ut sciam in tempore, ut possim meis consulere rebus; ad patriam aspirat animus. Rogo, ne in vulgus erumpat me parare reditum, quo mihi tutius sit iter, variae sunt hominum insidiae; etiam atque etiam oro, ut hac in re declares istum animi tui candorem, quem litterae tuae praeseferunt. Leuinum meum rumor est esse maritum. Quodsi verum est: precor, ut sit faustum ac felix. Non enim dubito, quin se dignam venatus sit. Si perseuerasset in litteris, iam nunc magnus esset. Non vacabat pluribus. Urget tabellio. Non relegi, ignosce. Friburgi. Septima die Februarii 1533.

*Cornelius Sceppeus Orator Caesaræe Maiestatis Nicolao
Olao S.*

Nolo ego nunc seruitiorum oblationibus et id genus verbis uti apud te hominem, qui hæc nosti qualia sint. Si tibi litteræ meæ gratæ fuere, profecto fuere tuæ ad me longè gratissimæ, fuissentque aliquanto gratiores, si longiores fuissent, quamquam tu quidem scribis vereri te, ne prolixitate me offenderes; quod ipsum quale sit, spero te, et ex meis non omnino brevibus facile coniecturaturum. Itaque prius veniam ad tuas litteras. Deinde cum præsentes non possimus absentes tamen commentabimur de iis rebus, quibus aliquando coram Principio subirascor tibi, quod putaveris dignam esse oblationem meam, cui gratias agas, tamquam ego tibi potius non deberem gratias agere, siquid mihi committeres, quod curatum velles; eo enim ipso ostenderes, te neque amici officium aspernari, et de Corneli probitate non male sentire. Sed ego te imitabor, et hæc missa faciam, veniamque ad alia. Quod sacra reginalis maiestas per te informata est de me, id ipsum et ex ipsius maiestatis litteris intelligo, et apud me tanti sit, ut non facile id scripserim. Omnino vero daturus sum operam, ne tu hominem futilem commendasse, et ipsius maiestas minime industrium delegisse dici possit. Quamquam enim ipsius maiestatis negotia ita serenissimo romanorum regi ipsius fratri cordi sunt ut propria, fieri tamen nonnunquam consuevit, ut etiam eorum, quæ maxime curata velimus, subinde obliuiscamur mole magis negotiorum obruti, quam incuria peccantes; quod iis solet accidere, quibus plurima, diuersaque committuntur. At nobis homuncionibus, quibus subsidia vitæ promotioque ex virtute paranda sunt, longè aliud esse animus debet. Imprimis autem curare decet, ne quid parum apte decenterque, ne quid pigre aut etiam insolenter obeamus. Sunt et ipsis regibus aliquando plurima impedimento, quominus ea prosequantur, quæ alias vellent curata esse, quæ ipsa nobis minima officiant. In summa alia alios decent. Quidquid autem id ipsum est, spero neutiquam incommodam te rem fecisse, quod tam diligenter de rebus, et statu bonorum sacræ ipsius reginalis maiestatis me feceris

certiorem. Nam utcumque res cadant siue ipse Serenissimus Romanorum rex est Ouarum venturus, siue eo missurus ex suis, nihil oberit, quod ego haec sciam. Ero enim et sollicitator diligens, et admonitor opportunus. Ut interim taceam, quod longe plus ponderis habitura est interpositio mea nomine caesaris, cum intelligent adversarii tam bene me de omnibus informatum esse. Et iam quoque tametsi nondum cornua concrepuerit, neque signa mota sint, aliquantam apud vestrates opinionem comparavi, hominis studiosi rerum Hungaricarum, et erga praeclarissimam nationem animati et propensi. Hoc sane mihi est cum paucis, qui huic conuentui intererunt, commune. Quod illi quidem siue regii sint, siue aduersarii, non nihil semper intendunt ad priuatas res suas, neque eo animo publicas principum suorum sollicitabunt, quo ego faciam, qui vacuus sum a spe et metu; quae duo solent plerumque optima consilia interuertere. Nolo enim dicere, quod tamen fruequenter meo cum graui dolore audio, maximam partem bonorum eorum, quae regiae maiestati ex Hungaria prouenire deberent, ipsius maiestatis liberalitate in alios homines collatam esse, per quos tamen certissimum habemus res tractatas iri ipsius maiestatis ex parte. At ii ipsi, ut fere inde viuunt, longe facilius excusabunt se, si non ea impetrarint, quae in rem principum faciunt, et sua tueantur, quam si noua illis subsidia facultatum paranda essent, ad ea se cum periculo accingent. In ea enim tempora venimus, ut sicut neque benefacta subsequuntur gratiae, ita neque maleficia puniantur, et praetextum inueniat inexplebilis quorundam auaritia. De quibus in sequentibus. At in me longe alia ratio est. Neque illis cuperem male prospectum, sed tamen imprimis arbitror aequum esse, ut principum dignitatis maior ratio habeatur, quam ipsorum cupiditatis. Proinde si res eo peruenerint, haud dubie intelliges ad id me adlaborasse, casus factum quicumque sequatur, ut est apud poëtam, sane omnes opinantur rem bene successfulam. Pertaesum est enim belli utranque partem et formidini est tertius. Quod quale sit, postea intelliges. Sed neque de euentu dubius sum, et in maximam spem adducor pacem subsequuturam. Tantum de conditionibus vehementer angor; ad quas nisi uterque sese facilem praebeat, demittatque aliquid

ex suo, vereor, ne parum solida aut stabilis futura sit. Velim quoque (modo ita tibi videatur, nam hoc ipsum discretioni tuae committo), quod sacra reginalis maiestas inter alia, quae ad serenissimum regem romanorum scriptura est, modice tangat, quod mihi iusserit, si quando esset occasio admonendi maiestatem suam, aut ipsius commissarios ad hunc conuentum ordinandis super suis negotiis. Hoc enim modo fiet, ut liberius ego instare et urgere possim, et non incurram nomen ardelionis. Est sane et sit maiestas ipsius regia maxime affecta erga sororis res, easque non secus quam proprias commendet; sint et commissarii ad id faciendum admoniti; sint etiam proclives. Quoties tamen experiemur quaedam omitti, uti prius dixi. Sed nunc ad alia. Magnam gratiam habeo tibi, quod res tuas tam familiariter mihi communicaris, idque tibi persuade et caesaris personam interpositurum esse me, et regiam quoque ad hoc ipsum inducturum, deinde quibus potero modis et artibus annisurum, voti uti compotes efficiamur uterque. Neque enim credo maiori voluptati id ipsum tibi futurum, quam mihi. Sane ex animo dolui, cum legerem te ob summam fidem et integritatem, quam hactenus praestitisti, quaeque etiam apud hostes praemium mereri deberent et esse venerationi, bonis et fortunis sacerdotiisque spoliatum esse, atque omnem operam me daturum recipio et polliceor, ea uti restituantur tibi in integrum; id autem quo consilio modoque spero me impetraturum, tibi breuibus aperiam. Authoritas caesaris, regisque ut maxima sit, praeter tamen hanc interpositionem personae utriusque maiestatis, quae haud dubie momentum est habitura, aliud molior. Sunt mihi in Polonia (non mentior, neque maius dico, quam est) magnae et firmae amicitiae. Non dico cum reuerendissimo Joanne Dantisco, Episcopo Culmensi, qui abest ab aula, atque ideo in demortui loco habendus, sed cum his, qui nunc potiuntur rerum in eo regno, quique possunt et apud suos omnia et apud vestrâtes nonnihil. Est et ipse serenissimus Poloniae rex, est regina, uterque tam bene erga hunc Cornelium affectus, ut si tam bene caesar esset, posset se Cornelius beatum existimare. Nihil dico, quod nihil tale, aut cupienti mihi, aut somnianti idem serenissimi rex et regina rerum suarum apud caesarem curam, et omnium

negotiorum suorum administrationem, inducto, ut id mihi iuberet prius ipso caesare, sic mihi commiserint; quod saepe numero et valde frequenter amiceque huic homuncioni scribant, ipsiusque litteris vicissim oblectentur. Est adeoque, ut et non contemnenda mihi istic sors esse posset, si quid grauius apud nos de nobis oceanus statuisset. Cum iis itaque facile ego transigam siue eo proficiscar, siue non, ut commissuri sint suis oratoribus, si qui ad hunc conuentum transmittantur, ut apud aduersarios sedulo et serio hanc rem curent, tamquam utrique maiestati vehementer gratam. Si vero nullus huc orator venturus est, efficere tamen possum, ut ipse rex eodem affectu Wayuodae, atque iis, qui apud eum possunt autoritate, declaret sibi restitutionem tuam in bona et fortunas tuas vehementer cordi esse. Id, quod haud dubie virtutibus tuis plurimum affectus, et clementiae suae erga me est facile praestiturus. Sunt et alii primae autoritatis reuerendissimi domini: Petrus Cracouiensis et Joannes Pzremisliensis episcopi, regni cancellarius, et vice-cancellarius. Est illustrissimus dominus Joannes comes a Tarnow, palatinus Russiae, et generalis capitaneus exercituum regni Poloniae. Est dominus Seuerinus Boner regni zupparius, omnes viri primarii, et nunc post mortem D. Christophori a Schydloicz cancellarii; principes omnes hi tum ab olim bene erga me affecti, tum nunc affectissimi, prout crebris litteris ultra testantur, nuncquam id facturi, nisi animus eo inclinaret. Horum autoritas apud vestros non est vilis, praesertim cum vicini sint, et digni, quorum ratio habeatur. Hos inquam facile inducturus sum, ut serio res istas nostras promoueant. Nam ego id in ipsorum rebus vicissim feci. Quum enim post mortem praefati D. Christophori, qui obiit principio Ianuarii praeteriti, vacaret officium cancellariatus, cui tamen ex dignitate successurus erat Petrus Cracouiensis Episcopus vicecancellarius, sed qui in vicecancellariatus munus succederet, non satis quisquam sciretur; vacaret ad haec castellanus Cracouiensis, prima dignitas in eo regno: duo praefati, reuerendissimus Pzremisliensis et illustrissimus Joannes Comes a me petierunt, operam uti meam interponerem apud serenissimum romanorum regem, ut per eum commendaren-

tur regi suo ad praefata officia. Id, quod etiam feci, commendationemque eam per me procuratam, et ad eos transmissam scio pondere non caruisse. Ipsi vicissim mihi multa obtulere grati animi indicia erga amicum aliquem meum, si quis ipsorum opera opus haberet. Haec eo pertinent, ut rationem consilii mei intelligas. Quamquam ego sane vix puto quicquam nos in Ouaro conclusuros de pace, sed necessario recurrendum fore in Poloniam. Id si fiat, praesentia mea non parum allatura est ad hanc expectationem nostram; si non fiat, uti dixi, ea habemus praesidia, ad quae tuto confugiamus; sed de his suo tempore copiosius scribam, ubi primum videro aliquid nos incipere. Nam iam tertium diem hic haesimus Lincii expectantes scire, quinam ex primoribus regni Hungarici confluerint Ouarum. Nam conuentus ad diem septimum, qui fuit hesternus, illic indictus fuit. Nequedum satis scimus ipsene serenissimus rex eo sit profecturus, nec ne. Neque sua maiestas, quibus modis nos agere velit, adhuc mihi praescripsit. Ubi in earum rerum mentionem venerimus, tunc ego maiestati suae sum reuocaturus in memoriam causam tuam. Cum domino Gabriele Xanthio mihi est summa et gratissima consuetudo. Isque rerum tuarum est cumprimis studiosus. Tridentinus abest, puto illum rediisse Bononia Tridentum. Nam inde soluturus dicebatur pridie calendarum Februarii. Quod ad res meas, quas R. D. V. ad me scripsit, attinet, habeo magnam gratiam, quod etiam de coniugis meae amatissimae salute sis sollicitus, et ad eam tam amice perscripseris, ut si quid litterarum mittere ad me vellet, ad te transmitteret; non possum non exosculari istam tuam benignitatem et humanitatem incomparabilem, oroque, si quando sese obtulerit opportunitas eam de mea incolumitate facias certiore. Nam ego vehementer animo angor, quod multo iam tempore nullas ab ea litteras accepi; id, quod non ipsius culpa negligentiae, sed tabellariorum aut malitia, aut incuria factum esse scio. Nam praeter multa et pessima vitia, quae apud nos succrescunt, introductus est execrabilis iste mos passim litteras alienas perscrutandi, quam abominabilem curiositatem miror Deum Oceani solum inundatione ulcisci, quamquam ea ipsa illis magis perniciosa est, qui nihil tale commisere. Mitto in

praesentiarum fasciculum litterarum ad eandem, aut ad D. Marcum Laurinum Decanum, quem dignaberis alicui fideli nuncio committere, aut quod certissimum est, per proprium tabellionem peditem Brugas transmittere. Nam quod hodie vix cuiquam puto satis tutum esse (de meis dico) credere, et pretium tabellario uxor refundet. Quod natum mihi filium gratulatur R. D. V. gratissimum mihi est, optoque illum praesens videre, quod fiet ubi haec negotia absoluerimus. Nam in Hispanias non est mihi integrum caesarem sequi, quod tandem id fecerim magno meo incommodo, et fortunularum iactura, et sine ulla ipsius gratia, aut attestazione beneuolentiae. Insteti, ut mihi isthic apud serenissimam reginam prouideret de conditione honesta, sed hactenus non respondit. Quicquid sit, ego animum meum obfirmaui, ut nihil praeter opinionem euenire accidereue possit. Neque vero adhuc inuisus uiuo coelestibus auris, ut non possim, si velim, alicubi emergere, et a contemptu meorum conterraneorum me vindicare, sed de his alias. Nunc ad noua quae hic occurrunt. Scripsi prioribus litteris meis esse in Oeniponte oratorem polonum dominum Nicolaum a Nyptzitz expectantem definitionem serenissimi regis Romanorum, an in Poloniam oratores suos mittere vellet de pace tractaturos. Itidem hic esse Sinil Cunam de Baronibus de Constatz, qui a puero fuisset apud Joannem Sapoliensem, et ab eo litteras haberet ad caesarem. Hi ergo, cum expectassent ad decimumtertium Ianuarii, responsum acceperunt tale. Orator Polonus. Quod ideo eum retinuisset serenissimus Romanorum rex, quia sperabat ipsius opera uti in hac pace conficienda. Nunc autem ex quo Hungari indixissent conuentum in Ouaro siue in Altenpurg in diem septimum Februarii, prius audituram maiestatem ipsius quid iidem Hungari sint proposituri; tum deinde si opus sit, recursum futurum ad serenissimum regem Poloniae. Haec responsio fuit. Sinil autem Cuna de Constatz ego dedi responsum nomine caesaris ad ipsius maiestatis litteras, quibus scribebat se ad pacem semper fuisse inclinatum, modo illa aequis conditionibus et honestis offerretur. Cum itaque maiestas sua iam partes suas ad eam interponere vellet, et secundum ipsius Sinil Cuna petitionem ad ea loca mittere, quae essent conue-

nientia ad pacem hanc conficiendam, intellexisse per capitaneum regis Romanorum et Hungariae Joannem Catzianer ceptum esse tractari cum regnicolis Hungariae, et cum ipso aduersario, consensisseque in diem septimum Februarii; proinde nihil esse, quod ad postulata ipsius Cunae maiestas sua amplius respondere possit, sed expectaturum, quid isthic concludatur. Quia autem idem Sinil Cuna litteras attulerat Joannis Sapoliensis scriptas manu archiepiscopi Colociensis, easque repetebet, ut testari apud Joannem posset se bona fide omnia transexisse, iussit mihi caesar, ut eiusdem litteras, nam penes me erant, eidem restituerem; id quod feci, recessitque idem Sinil Cuna decimasexta Januarii cum oratore polono, optime contentus de responso caesaris, sed male de Joanne Sapoliensi. Illum enim asserebat sibi promisisse, quod nihil tractaret, priusquam de eo responsum haberet, quod tamen non seruasset. Proinde se ad eum profecturum asserebat, et quaecunque illic vidisset, bona fide ad me, ut ad hominem, quem non videbat priuatis affectibus magis quam publicae salutis cura duci, ut ipse aiebat, et verum est, scripturum. Nam regios seruitores vehementer culpae solebat, dixitque saepius plus inuidiae et odii regi obnatum esse, quod sui stipendiarii amicis magis essent quam hostibus formidabiles, quam alia ex re; ita uterque abiit. Quorum vero opera potissimum res haec per Catzianerum tractari coepta est, praeterquam unius Thomae Nádasdy, non satis pro comperto habeo. Ipse etiam Polonus vehementer permotus est, cum audiret Vayuodam non petere ut partes suas Polonus rex interponeret, cum praesertim prius semper illum esset assectatus, et nouissime impulerat, ut legatum suum ad serenissimum Romanorum regem transmitteret. Satis constat post primum congressum Nádasdy cum Catzianero, conuenisse alia vice Verbetzy cancellarium et Stephanum Brodericum cum eodem, et tunc conclusum esse hunc diem, in quo quid futurum sit, non satis possunt opinari rerum periti; ego tamen, quae intelligere potui tam ex Polono rerum Hungaricarum bene perito, tum ex Sinil Cuna, et aliis bona fide ad R. D. V. perscribam. Principio certum est Joannem Catzianerum hac hyeme nihil gessisse praeclari. Nam Vayuoda voluntarie sol-

uit obsidionem Strigonii quindecima Octobris, tunc cum Catzianer adhuc ne unum quidem militem haberet, neque aliquot post diebus aduentarit Strigonium. Scio ego quos rumores sparserint isti Germani. Territum Vayuodam aufugisse, quum audiret Catzianeri aduentum, et multa alia magnifica, sed nihil est tale. Plurimi dolent huiusmodi imposturis regis aerarium exhauriri, et Hungariam florentissimum regnum praedae fieri quorundam insolentiae; idque aperte hic dicunt vestri. Cur vero ita soluerit obsidionem, haec causa fuit, quod timeret, ne Turcae ibidem aedificarent, et via sibi ad pacem praeccluderetur, prout ipse retulit Sinil Cunae pridie illius diei. Nam cur alias recederet, cum in horas haberet exploratores, et sciret copias nostras dimissas esse, et Bohemos et Morauos — iam ex Prespurgo rediisse domum, ad quos retinendos frustra missus erat comes Albertus Schlick. Praeterea haberet ad quadraginta hominum millia sub signis. Et Ludovicus Gritti profectus fuerat ad Esseck prope Drauum, ut adduceret duodecim-millia Turcarum. Nam cum imperator Turcarum Drauum fuisset cum uniuersis copiis transgressus, imperauit centummilibus equitum, ut illic quieti manerent expectarentque, si forte caesar et rex Budam veniret obsessum. Quum vero utraque maiestas solutis copiis tenderet in Italiae confinia, idem Ludouicus huius recessus nuncium attulit Turcis, et iam in itinere erat, ut ad Vayuodam cum duodecim millibus delectis in castra ad Strigonium rediret, cum audiuit reliquisse illum obsidionem. Nihil ergo cum gesserit Catzianerus, nisi quod amicis iuxta atque hostibus fuerit grauis, magnum odium conflauit serenissimo regi, ut vestri dicunt, et verisimile est, Cotzkam parantem se dedere subito inuasit, cumque unam ipsius arcem expugnaturum se crederet, frustratus illum a deditioe, quam de octo arcibus facere volebat, auertit, dicentem malle una virga quam duabus percuti. In summa unicum solum monasterium cepit, cum tamen valde magnifica de eo sint scripta et praedicata, quae vana esse euentus docuit. Cum itaque Hungari videant se passim omnibus praedae esse, deliberasse finem tandem aliquem his miseriis statuere et rebus suis consulere, cum neque in serenissimo rege satis praesidii, neque in Sapoliensi fiducia esse

ita compererint; et super hoc ipso conuentum futurum, et eos finaliter scituros, quid sibi agendum ommittendumue sit. Neque enim non vident in regno vestro practicae de tertio assumendo. Cumque ego diligentissime inuestigarim, quis ille tertius esse posset, deprehendi nonnullos vestrum ad Poloniam respicere, hoc modo iuuenem regem assumendum, illi dandos consiliarios ex corpore regni viros peritos rerum Hungaricarum. Nam tales paucos apud serenissimum regem esse, et regni illius negotia per extraneos geri, non modo vestri, qui in Hungaria sunt, sed et hi, qui inde huc veniunt, quique hic curiam sequuntur, conqueri aperte non desinunt. Hoc medio duas fortissimas nationes Hungaros et Polonos iunctis Valachis et Muldauis, quorum primores aperte sint Turcarum iugum retractaturi, vel facile pacem a Turcis impetraturos, vel si bello agatur, pares etiam, aut superiores fore. Quod de Valachis et Muldauis dixi, id omnino habere pro certissimo. Nam ego quaedam noui, dico, ex Polonis, quae scribere non tam possum, quam scio vera esse. Scio hanc rem practicari per Hieronymum Lasky nunc in conuentu Peterkouiensi cum Polonis. Scio illius gentis quam plurimos aliud nihil petere, quam inuolutionem rerum. Unus obest: rex senio confectus, cuius tamen auctoritas cum prudentia deficere incipit apud suos, adeo, ut sermones neutiquam vani sint, illum dimissis gubernaculis regni et traditis filio, et ordinatis per ipsum regnum consiliariis, qui eidem iuniori regi assistant, concessurum in quietem, et reliquum vitae transacturum sine negotiis, quod mihi fit verisimile. Neque desunt quaedam exacerbationes inter nationes, dico, inter Bohemos et Slesitas ab una, et Polonos ab altera parte. Nam Bohemi a Polonis repetunt duos ducatus, qui sunt prope Cracouiam; Poloni dicunt se illos obsedissee supra centumquadraginta annos. Nunc tractant in hoc conuentu, quid debeant respondere Bohemis, aut si bello agatur, quomodo illud propellere; a parte Tartarorum securi sunt; nam Mendliger, is, qui apud Turcas nutritus, ad eosdem hac aestate miserat decem equitum millia, eratque Polonis cum primis infestus imperator, a fratre suo Assalamio sultan, imperio Przecopiensi pulsus est, exulatque apud Turcas, nunc quattuor menses sunt. Est autem Assalam plurimum deuinctus Polonis, ut

qui eum a fratre pulsum susceperint, et minaciter postulatam ad supplicium, defenderint. Neque non fatetur ipse id ipsum. Estque in belli societatem venturus, quocunque vocetur ab iisdem. Bohemi tamen Slesitaeque bellum volunt, sed prudentia sacrae maiestatis Romanorum Hungariaeque id hactenus prohibuit, et prohibitura videtur. Id pro compertissimo habeo: vulgus nobilium in Polonia ad Hungaros respicere; neque vana esse, quae ad te scribo, puta. Neque enim ex me haec scio, sed ex his, qui iidem aut intersunt talibus, aut amici sunt iis, qui praesunt. Euentus autem ostendet; mihi certe formidabilis ista practica videtur. Nam exempli noui non est; sed alias id ipsum apud vos usu venit post mortem Alberti; et nunc longe peritiores estis, quam tunc. Nimiae enim opes vestrae longe maiorem vobis perniciem attulere, quam hostis externus. Nunc autem edocti estis vestro malo. Iterum dico, cum apud me ista considero, vehementer terreor causa nostra. Nam valde magna ingenia nunc ubique vigent, et fere omnia prona ad malum. Quare ego sane, si rex essem, praeuenirem haec incommoda, et pacem facerem, quanto possem citius. Idem facerem, si Vayuoda essem. Nam si pergant ita inter se digladiari, sane timendum erit, ne tertius superueniat, qui utrumque iam exhaustum opprimat. Nisi ea causa sit, quae impulit Sapoliensem maturare hunc conuentum, priusquam certum quid haberet de Sinil Cuna, ego aliam profecto haud scio. Ubi primum rescuiero, quid in conuentu Peterkouienſi conclusum sit, faciam te certiores. Apertissime autem ostendunt Poloni se neutiquam permissuros, ut Serenissimus Romanorum et Hungariae rex toto illo regno potiatur; vires enim ipsas et magnanimitatem ipsius suspectam habent. Idem negant Turcas permissuros. Idem Venetos, e quorum corpore Ludouicus Gritti magnam authoritatem apud vos sibi peperit, non tam Turcarum ex commissione, quam vafria Sapoliensis, qui eo abutitur in castigandis rebellibus, inuidiam a se facti in Turcarum saeuiciem reiciens. Quid futurum sit, nescio, sed mirabiliter suspectum est mihi tertium illud, de quo ut tibi homini amico nominem authores: Pempflinger cum esset in Oeniponte super hoc locutus est cum Polono oratore, siue id serio fecerit, siue ut illius animum

perterritaret, qualitercunque id est, periculosum est talia vel cogitare. Idem Polonus mihi retulit a primis Hungarorum rem hanc pridem coeptam esse tractari, neque quicquam in causa esse, quominus tale quid sit re ipsa tentatum, nisi auctoritatem regis senis, qui ab huiusmodi consiliis semper conatus est suos detertere. Nunc autem et ipse desperatione ductus, grauibusque curis pressus, paulatim contabescit, et ad res agendas ut vires, ita videtur animum quoque omnino dimisurus. Iste status est nunc regni vestri. Ludouicus Gritti cum duobus millibus Turcarum venit Budam, neque tamen intromissus es. Quando nos hinc simus abituri, nescio. Petiit serenissimus rex Romanorum et Hungariae a caesarea maiestate, ut ad hunc conuentum mitteret unum ex tribus cardinalibus hispanis et praecipue cardinalem Sanctae Crucis professione Franciscanum, ratus illum cum Colocensi melius transacturum. Cum vero nullus Hispanus Italusue sese Germanorum furori audeat exponere, ne tamen sine persona ecclesiastica conuentus iste transigatur, reor caesarem huc missurum esse reuerendissimum archiepiscopum Lundensem, cum quo una res ipsas geremus; is si forte aduenerit, nam certi nihil habeo, neque ad me scriptum est, omnino iuncti in rem D. V. R. incumbemus. Quamquam si in Poloniam sit eundum, ego me eo solum sine collega arbitrer profecturum; et quod de rege ipso virisque primariis mihi pollicitus sum, id ipsum spero, neutiquam fore vanum. Si non venerit aut ille, aut quispiam alius praesul, ego solus rem totam ad me recipio, et R. D. V. bono animo esse hortor moneoque. Et profecto ego satis scio, quam sit eidem durum in regione aliena, sub alio coelo, aliisque viuendi modis senescere. Itaque bene illi consultum mihi videretur, si tandem ad suos se reciperet, atque ut id commode honesteque facere possit, omnem operam dabimus, prout vicissim illam vellemus in rem nostram, qui procul a patria sumus intendere. De rebus Italicis nihil scimus. Duces Bauariae videntur aliquod bellum velle incipere pro recuperandis arcibus, quae sunt ad Oenum, quas ab olim perdidit Robertus Rheni Palatinus sub Maximiliano caesare. In ducatu Virtembergensi videntur res mutatum iri proxima aestate. Junior dux, qui a nobis abiit, fertur latere in Baua-

ria; neque deest Francorum rex in omnem occasionem; habet enim cum Germanis mirabiles practicas. Nescio an serenissimus Romanorum rex huius sit Conuentus finem expectaturus, an prius se recepturus in Bohemiam. Namque hi vehementer urgent ad se, ut veniat. Gabriel Xanthius noster laborat malo stomachi; negotiatur tamen et sequitur aulam. Haec sunt quae nunc occurrunt, quae ideo tam profuse scripsi, quod mallem longas, quamuis inanes, quam breues et succinctas ad te dare. Sacrae reginali maiestati me humillime comenda et maiestatis ipsius res mihi curae fore omnino asseuera. Eorum vero quae scripsi partem, quatenus tibi videbitur, maiestati ipsius captata oportunitate expone. Si forte apud reuerendissimum dominum Panormitanum, aut alios mei mentio inciderit, rogo, velis in bonam partem mei meminisse. Non satis aequiter, neque pro merito et impensis seruitiis mecum istie egere primates nostri. Sed nunc tempus querendi non est; me ab honesto neque indignitas, neque inuidia cuiusuis aget in transuersum. Breui, ut spero, vos inuisam, sed nonnisi absolutis negotiis. Iterum te rogo, si quando per oportunitatem potes, solare litteris uxorem meam. Nam illam de mea salute vehementer anxiam esse, neque mirum est, et ego satis noui. Maior enim metus, ut Horatius ait, absentes habet. Neque ego vero non sum de ea sollicitus, cui plus debeo, quam mortalium ulli, quisquis ille sit princeps vel priuatus, et nunc duplicatae sunt curae; hoc est, quod R. D. V. rogatam ex animo velim. Nam aliud nihil, in quo eidem molestus, sim, occurrit; si quid acciderit tale, non verebor a te officium petere. Bene vale Domine et amice ex animo obseruande, et sanitatem tuam cura. Ex Lincio Austriae die octaua mensis Februarii anno 1533.

Ad Alexium Turzonem Comitem Locumtenentem Regium in Hungaria.

Diebus exactis venerunt ex Curia ad me litterae, quae te declarabant locumtenentem regium esse factum, quod utinam verum sit. Nec regina nec nos antea id audiueramus. Laetati sumus omnes super hac tui promotione. Deus faxit ut pro

miseri illius regni quiete ampliori, si quis hoc esse potest, statu in posterum oneris. Tunc enim primum provinciae bene et cum quiete gubernantur, cum illis prudentes praesunt rectores. Licet autem sciam non parum esse hoc oneris in rebus praesertim nunc turbatis, duae tamen res me consolantur, quae tibi faciliorem praebiturae sint administrationem: ingenium tuum singulare, et prudentia multo iam usu rerum comparata, denique pax, quam nunc istis tractari audimus, quae si futura est bona et firma, pauciores habebis molestias in administrando hoc officio. De rebus meis priuatis pauca nunc scribo, nam scio te illas, sicuti mihi saepe scripsisti, curae habere dum tempus erit; quarum nunc maxime tempus esse videtur, si quid boni facere volueris, dum negotium pacis tractatur. Rogo igitur velis mei esse memor, et efficere ut bona mea rehabeam. Vale. Bruxellae 10-a Februarii 1533.

Ad Thomam Episcopum Agriensem Cancellarium in Hungaria.

In rebus tuis quingentorum florenorum mercatori per reginam designandis, expectavi in hunc diem, an eas sollicitarem vel expectarem dum reginae res meliuscule in Hungaria se haberent. Nam neque sola intelligit, quomodo se habeant. Verum cum nihil ad me tamdiu scripseris, putavi meum esse officium rem sollicitare, non expectatis tuis litteris; hodie igitur sum ipsam in ea re allocutus; quae dixit se resoluturam, ut eius verbo utar, his diebus. A qua bonam, ut spero, accipiam relationem, quam per nuncium proximum tibi rescribam. Acepi in Óvár pacem per vos tractari, quae utinam felix sit et firma futura. Rogo mei memineris, ut meis quiete rehabitibus possim reuerti; velisque eam in meis rebus curam ac fauorem declarare, quem crebris mihi obtulisti litteris. Vale. Bruxellae 10-a Februarii 1533.

Ad Paulum Comitem.

Inter omnes actiones, quas tu unquam habuisti in meis rebus, nihil unquam laudabilius, mihi que amabilius fuit, quam

quibus proxime me, statum, honorem et dignitatem meam summa contentione defendisti. Id tuum factum tam fuit mihi iocundum, ut omnia tua in me pristina licet maxima beneficia longe superare videatur. Nam quam maxime necessaria erat mihi nunc status, honoris et dignitatis meae defensio, et quam commodissimo tempore tu mihi omnibus viribus adfuisti, facile poteris ex hoc iudicare, quod post illam tuam mirificam honoris mei defensionem, in meis rebus omnibus facile conquieui, et tua opera illas in tranquillissimum statum deductas esse non modo iudicaui, sed etiam re ipsa sum expertus. Quare mi Comes nihil est, quod tibi hoc nomine non debeam. Ubique usus tulerit et occasio tuas, quas unquam habiturus es res curandi, non modo meis viribus, curae, labori et studio non parcam, sed etiam paratus sum vitam meam ad tuam voluntatem profundere. Perge me tua autoritate vel imposterum non modo ornare, sed etiam defendere. Quaecumque in me praestiteris beneficia non in immerentem conferes, et omnium tuorum in me praestitorum beneficiorum habebis me memorem. Vale et ut semper fecisti, me ama. Bruxellae 10-a Februarii 1533.

•

Ad Ladislaum Macedoniay Episcopum Varadiensem.

Quem antea habueris modum viuendi quemque morem, et quae fuerit tua natura prius non tam poteram cognoscere, quam nunc in rebus meis ex gratia Dei nondum deploratis, at variis tamen fluctibus agitatis. Omnia dum tecum eram pollicearis te in me absentem collaturum. — Nunc nihil eorum, quae promisisti, te seruasse comperio; de cetero ero cautior in credendo, et quantum potero, diiudicabo cui credere debeam. Vale. Bruxellae 12-a Februarii 1533.

Ad Xanthum Gabrielem.

Nihil est, quod tibi mi Xanthe non debeam. Inter innumerabilem fere amicorum gregem, quos olim rebus meis florentibus et foui et magnis prosecutus sum beneficiis, tu

unicus inuentus es, qui mei absentis rationem haberes; hoc tuo beneficio omnia, quae habeo ex magna parte me tibi debere profiteor. Quae profecto omnia tam sunt tua, quam mea; neque ullam rerum mearum partem vellem mihi tam esse singularem et ita mihi esse priuatam, ut non tibi eam putarem mecum esse communem. Quare perge ut coepisti me amare et non defatigare meas res tuis ornare beneficiis. Crede mihi, ubi praestiterit se occasio, non patiar me abs te vinci beneficiis, sed quae in me contuleris, superare benefactis adnitar. Vale Bruxellae 14-a Februarii 1533.

Ad Joannem Praepositum.

Quid factum sit in meis rebus, non modo scire, sed ne cogitare quidem possum. Nullum censeo modum agendi, quem quidem putauerim ad rem pertinere, quem non in tempore patefecerim amicis meis, qui mearum rerum procuracionem sponte susceperunt; a quibus nihil adhuc certi habere potui, quid fecerint, aut in quem statum mea collocarint negotia. Arbitror tamen eos non usque adeo oblitos esse meae in ipsos beneuolentiae, amoris et consuetudinis, ut illarum nullam penitus habuerunt curam; maxime cum me tam accurate ad eos saepius scripsisse intellexerint. Quare mi amice, cum sciam te esse mihi beneuolum: cum primum scire potero, quid sit in meis causis actum, faciam te mox certiozem. Vale, Bruxellae 16-a Februarii 1533.

Cornelius Scepperus Serenissimae Reginae Mariae.

Serenissima Regina, post ultimas literas meas ad sacram Maiestatem vestram Reginalem, per occasionem conueni serenissimum Romanorum super negociis Sacrae Vestrae Reginalis Maiestatis, inducendo, quia breui nobis esset in Hungariam proficiscendum, non ab re fore, si interim maiestas sua de ordine, quem seruare deberemus tam maiestatis ipsius quam Vestrae Reginalis procurandis negociis, nos instruere digna-

retur. Respondit id sibi curae fore, neque minorem sollicitudinem adhibiturum in iis, quae ad sacram Maiestatem Reginalem Vestram pertinent, quam quae sua sunt. Esse enim Maiestatem Vestram ipsi sororem, adiunxit et bene meritam. Mereri autem utroque nomine et bene merita, res ipsius sibi ut curae sint. Post haec superuenit etiam in hanc aulam reuerendissimus D. electus Lundensis, etiam nomine caesareae maiestatis interfuturus huic conuentioni, cum mandato etiam amplissimo, quod mandatum ad nos duos coniunctim et diuissim aequali potestate attinet. Quia autem nonnulla erant in eo ipso, quae videbantur serenissimo regi Romanorum, ut intersererentur necessaria, nonnulla itidem volebat copiosius explicari, statim expediuius cursorem ad caesarem, quem intra sex aut octo dies itidem exspectamus. Interea nunciatum est serenissimo regi, oratores Joannis Scepusiensis iam venisse in Schut et esse ad quattuor miliaria prope Altenburgum, Fuerant autem eo praemissi nomine regiae maiestatis Romanorum, aliquot prius diebus duo Sigismundi de Dieterichstein et de Herberstein. Cum vero non satis commodus visus sit locus Altenburgum, ut in eo fieret conuentus, coeptum est tractari cum Vayuodanis, ut paterentur conuentum hunc celebrari in Prespurgo, id quod, nisi consulto prius Vayuoda, admittere noluerunt. Ne tamen, dum haec geruntur, tempus perdamus, ordinauit serenissimus Romanorum rex nobis, ut cras hinc discedamus Posonium versus, et tanquam mediatores a caesarea Maiestate missi, adhortemur utramque partem, tam regiam, quam Vayuodanam, ut in pacem intendant. Inter tractandum postea nos instructos fore de mediis. Et quicquid secreti nos serenissimus Romanorum rex scire vellet, id scripturam suam maiestatem particulatim ad D. Sigismundum de Herberstein. Proinde Deo duce crastina die sumus hinc soluturi. Id quod Sacram Vestram Reginalem Maiestatem pro mea erga ipsam debita obseruantia omnino latere nolui. Ad quam de singulis copiose sum perscripturus, si modo intelligam non displicentem me rem eidem Maiestati vestrae facere. In cuius negociis sollicitandis, et ad bonum finem perducendis, nihil sum fidei industriaeque omissurus. Alia sacra Maiestas vestra ex D. Nicolao Olao intelliget. Cuius Maiestatis pedibus obuolutus, me eidem

humillime commendo dedicoque, et eandem felicissime valere et regnare exopto. Ex Lincio. Die XVIII februarii MDXXXIII.

Cornelius Scepperus Nicolao Olao S.

Reuerende et Excellens Domine Maior et amice charissime, et honoratissime! Nolo longa praefatione tecum uti, cuius perspecta est mihi integritas, proinde ad rem. Post nouissimas litteras meas tam in re sacrae reginalis maiestatis, quam Reverendae Dominationis vestrae, conueni serenissimum regem Romanorum non tam anxius de re praefatae reginalis maiestatis, quam sciebam fratri curae esse, quam de iis, quae ad R. D. V. attinerit. Respondit in rem maiestatis reginalis facturum, ut fratrem decet, adiunxit illam esse optime de se meritam, et replicauit bis idipsum; tandem subiunxit et sororem, postea iterum talem, et tam bene meritam. Nosti hunc affectum esse magnum. De re D. V. R. dixit se recordari, et minime obliturum. Itaque tum ipsius maiestatis beneuolentia, tum officio et sedulitate domini Gabrielis Xanthi nihil non debet boni sperare R. D. V. Quod ad me attinet, quae superioribus litteris ad te scripsi, illa facturum esse, iamque pro parte fecisse ne dubita. Cras hinc sumus abituri collega meus et ego cum aequali potestate. Deus faxit, ut ad bonum finem res haec perducı possit. Primi tractatus nostri erunt, ut adhortemur tam regios, quam Vayuodanos ad pacem. Neque nescimus a regiis propositum iri principio: ut Vayuoda cedat ea parte regni, quam habet; vicissim maiestatem regiam sese ita gesturam erga eum, ut apparere possit minime illum poenitere debere huius cessionis; tum quid sint aduersarii responsuri, in obscuro non est; tandem veniemus ad nucleum. De loco mutando, et aliis rebus scripsi ad reginalem maiestatem, quas litteras, quia scio R. D. V. communes fore, non amplius addam illis de rebus. Venturi sunt ex parte Vayuodae Franciscus de Frangipanibus, archiepiscopus Colocensis, item Stephanus Brodericus et Stephanus Werbetzy et Nádasdy et alii. Ex parte serenissimi regis praeter duos Sigismundos de Dieteristain et de Herbestain erunt

ex omnibus prouinciis legati, et oratores, sed illi primi. Polonorum nemo vocatus est ad hunc conuentum, sed nihil id refert. Semper sunt nobis integra omnia eo genere, quo ad R. D. V. nuper scripsi. Praeterea valde vicini sumus Poloniae, ut ad omnes casus illic possit nobis esse recursus. Serenissimus rex Romanorum haeret Lincii, dubitans in Bohemiamne, an in Morauiam sese sit collaturus, ut vicinus esse possit his tractatibus. Quid actum sit Peterkouiae in comitiis Polonorum, nondum scimus; exspecto ego de die in diem litteras, per quas certior de omnibus sum futurus. Tum nihil R. D. V. celauero. De Ludovico Gritti nihil aliud audimus, abiit trans Drauum. Si qui inter nominatos hungaros amici sunt R. D. V. et ad eos quicquam scribere velit, mittat ad me litteras per Gabrielem Xanthum; ubi primum aliquid tractare coeperimus, confestim et reginalem maiestatem et D. V. R. de hoc faciam certiolem. Interim dignetur me reginali maiestati humillime commendare. Si sese obtulerit occasio D. V. R. scribendi Brugas nunciet uxori et amicis rectissime me valere. Mitto ad illos nunc etiam litteras, sed in omnem euentum poterit eam operam amice praestare. Et rectissime valeat R. D. V. cui me ex animo commendo. Ex Lincio die 18-a Februarii 1533.

N. Olahus ad Joannem Cegledinum provisorem Suum S.

Sicuti proxime ad te scripsi, habeo spem, quod in rebus communibus Hungaricis, ex quibus meae pendent, prope diem rex noster Ferdinandus finem sit factururus; nam certo intelligo hoc ipso die in Altemburga commissarios utriusque partis conuenire debuisse pro pace tractanda. Regia autem maiestas descendet vel iam descendit Lincium, aut fortasse Viennam, ut propior sit tractatibus. Quare licet non dubitem te omnem moturum lapidem, omnemque facturum diligentiam apud eos, quibus erit agendum in bonis meis recuperandis, tamen ne ego quoque de his nihil ad te scribam, volo te scire, quod in rebus ipsis hungaricis tribus viis finis, ut ego cogito, fieri poterit. Prima, ut ipse rex noster Ferdinandus Joannem in aliquo alio loco contentabit, ut Hungariae totam

habeat possessionem. Secunda, quod fortasse paciscentur, ut diuiso regno, unus unam Hungariae partem, alius reliquam deinceps pacifice possideat. Tertia quod quaelibet fortasse pars contenta erit possidere ea loca, arces et comitatus, quos in hunc diem possederunt. Quocunque autem horum trium modo fiat finis ipsarum rerum Hungaricarum, credo modum statui de bonis et beneficiis per regem Ferdinandum et Joannem iam diuisis: quomodo scilicet illa se habeant, posset contingere, ut ex pacto Joanni permetteretur, ut illi permanerent in beneficiis et bonis, quibus ea ipse contulit, quodsi fieret, nescio quid in tanta nostra peregrinatione tantis seruitiis nostris, tantis impensis, laboribus et periculis iam exantlatis consequeremur commodi. Nam et ego, et omnes alii priuarentur suis bonis datis per regem Ferdinandum. Quare accedendum tibi erit Altemburgam in omnem euentum, vel fortasse ita contingere poterit, quod dominus Agriensis ex parte regis nostri unus erit isthic commissarius, cum quo eo facilius isthic adesse potestis. Si tamen etiam ipse illuc non proficisceretur, tu nihilominus eo accede, habes isthic Jacobum Stampey bonum, ut saepe ad me scripsisti amicum meum. Ex altera parte, uti cogito, inter alios erit aut Brodericus aut Nadasdy, uterque mihi magna olim familiaritate coniunctus. Scripsi ad utrumque litteras credentiae in personam tuam, quas ad te misi, ut actiones tuas melius his accomodare scias, cum quibus, aut altero eorum in praemisso casu, (fide mea in regem et reginam salua) agere potes. Ut si viderent esse opus, efficerent, quod custodia ipsa, quae per translationem Gherendi ad Episcopatum Transsilvaniensem legitime mihi collata erat, ex pacto et vigore concordiae mihi relinquatur; et nunc ostendant veterem eorum in me illam beneuolentiam. Alia item plurima, quae in rem facere videbuntur meam, ex tua industria ei, qui adfuerit praesenti dicere ex te poteris, quae scilicet videris eis et tempori esse apta ac conuenientia. Si Cornelius Scepperus caesaris orator summus amicus meus, de quo proximis meis litteris mentionem feceram isthic aderit, illum quoque conuenire, et alloqui poteris. Huic ego latissime proximis diebus in rebus meis scripseram. — Hic erit unus modus agendi tuus. Alius autem si diuiso regno una

pars cedit Joanni, alia vero regi nostro Ferdinando, et illa praesertim, in qua sunt bona custodiae, iam in eo casu omnis modus actionis erit tibi in promptu. Nam ad regem, regina proximis diebus scripsit in his rebus commendandis. Scripserat etiam ad D. cardinalem Tridentinum, sed illum nunc intelligo esse Bononiae. Omnem rem meam novit Gabriel Xantus secretarius regis, ad quem de te quoque scripsi. Tu ipse in hoc casu agere debebis apud regem medio domini Agriensis et etiam medio aliorum dominorum, de quibus tibi frequenter scripsi; vel etiam tu ipse meo nomine, ut bona mea Sümügiensia meo nomine ad manus tuas remittantur. In hac re omnem adhibeas diligentiam ac operam, quam poteris. Si allegatum fuerit Valentinum Thewrek, tamquam capitaneum regis, fecisse gratiam Joanni Bodo, et bona Sümigiensia, vel potius custodiam ei donasse, ac confirmasse donationem Joannis regis factam super hac custodia, id facile refutare diuersis ex causis poteris. Primum, quod Joannes rex contulerat custodiam illam, quae erat optimo iure apud dominum Gherendi ipsi Joanni Bodo; — hanc ob causam, quod Gherendi secutus fuerit partes regis Ferdinandi, ut itaque ipse Gherendi fuit ea custodia spoliatus ad illud usque tempus, quo rex noster fuit in Alba coronatus. Quo tempore ipse Gherendi recuperata custodia fuit postea translatus, ut scis, ad Episcopatum Transsilvaniensem, et custodia mihi data. Quomodo autem Valentinus Thewrek me spoliando meis bonis, in quibus bono fui fundamento, illi gratiam facere potuerit, praesertim cum rex non admiserit, etiam si quam fecit illi gratiam. Cuius rei id documento est, quod maiestas sua statim mandauit Valentino ex Linz primum per litteras, quas tu illi praesentari curasti; deinde per Stephanum Swliok, qui tunc negotium ipsius apud regem agebat, et hanc gratiam Joanni Bodo per eundem affini suo factam medio Ladislai Macedonis, Episcopi Varadiensis, patefecerat, cui per eundem Episcopum, si bene memini, et Stephanum Pemflinger respondit commisitque, ut domino suo nomine regio referret, quo omnia mea omnino remittere dignetur. Postremo eodem ipso tempore, quo haec Lincii per regem illi mandarentur, dedit maiestas sua mihi litteras certificationis, quod bonis

meis neque sola priuaret me absentem, neque alios id facere pateretur. Exemplum earum litterarum ad te misi, ut scias melius in re ipsa agere. Quod si dicent post meum ex Hungaria cum regina discessum regem consensisse gratiae illius, quam fecit Valentinus Thewrek de bonis meis Joanni Bodo, (antea enim, ut superius scripsi, non consenserat, imo non modo non consenserat, sed etiam firmiter mandauerat restitutionem bonorum), aut iste post meum discessum praebitus consensus, quem tamen non puto esse datum, aut litterae hae regis mihi in verbo regio datae reddentur vanae. Quod maiestatem suam non arbitror facturum. His ipsis modis agere in rebus meis potes, et si quid his deerit, ex tua industria addere conuenientia et temporibus et hominibus poteris. Et non improbo: si cum uno aut altero amico meo fido, — quem fidum mihi esse certo et cognoueris, idque expertus es ex te ipso communicaueris consultauerisque, quid esset melius factu. Hoc unum tamen caue praecipue, ne te omnibus patefeceris, praesertim falsis fratribus ac amicis, et qui hoc tempore prae bonis sunt infiniti, neue per tumultum et clamorem rem agas, sed silentio, industria et dexteritate, ut pauci sciant tuas actiones. In bonis Zaladiensibus, uti spero, minus erit tibi laborandum; nam illa de manibus tuis dedisti Episcopo Tininiensi gubernanda et defedenda; dominus etiam Agriensis saepius hoc me scripsit: Jeronimum illa remissurum, quando voluero, cogetque cum etiam de emolumentis satisfacere. Haec igitur bona, et etiam alia, quae Ladislaus More, ac dominus Andreas Chorom habet, si pax erit firma, redibunt, ut spero: sine magno labore. Quaeris ubi sunt expensae ad haec exequenda. Hinc ego tibi mittere non possum. Imo potius expectaui a te. Neque dominus Agriensis illos ducentos aureos remisit. Attamen ex pensione mea Poseniensi Andreas Sarson, si eam leuauit, aliquid dare tibi poterit, ad quem nuper in hac re scripsi. Res nunc agitur in cardine. Si nunc fueris negligens aut improuidus, frustra postea et ego et tu laboramus occasione praeterita; poteris nunc me absente tale seruitium praestare cura, opera et diligentia tua et mihi et tibi utile futurum, cuius perpetuo sim memor; damnum vero rursus tale negligentia, quod Deus auertat inferre, quod vel difficulter,

vel nunquam resarciri poterit. Quare rogo te, sis diligens in rebus hisce meis. Et si pro tempore in illis curandis aliquid melioris viae (ut saepe tempori sunt res aptandae), quam ego scripsi, reperire potes, fac diligenter. Ego enim de omnibus, nunc semotus a te vaticinari vix possum. Vale, Bruxellae 18-a Februari 1533.

Ad Thomam Nádasdy.

Si tamdiu nihil ad te scripserim, tribuendum id potius est temporum iniquitati, et quodbiennio iam fere a limitatibus Hungariae abfuerim, quam meae negligentiae meaeque tui obliuioni. Mea in reginam meam fides et officium id a me exegit, ut eam usquehuc sequerer. Ubi licet ex gratia Dei nihil mihi nec ad honorem, nec ad commodum deesse videam, non minima tamen deesse arbitror, cum procul absim a patria, fratribus, dominis et amicis meis. Intellego nunc pacem istie Hungariae tractari, qua nihil aut mihi, aut aliis bonis, omnibus potest esse amabilius; Esse autem ex arbitris te unum, qui in ea curanda omnem adhibiturus sis diligentiam; nonnulla igitur meo nomine Joannes Czegledinus prouisor meus tibi dicet. Rogo velis illi fidem praestare, Et si qua in re opus erit, meas res iuuare, velis in rebus meis illi auxilio esse. Quod salua in principem meum fide, meis officiis a te promerebor. Vale, Bruxellae 18-a Februarii 1533.

Ad S. Brodericum Episcopum Sirimiensem.

Quae causa fuerit, quod iam fere a quinquennio nihil scripserim, arbitror te ipsum cogitare. Temporum scilicet varietas et partium dissensio mutuaeque digladiatio. Utinam his malis Deus iam ex alto prospiceret! Mea in reginam meam fides et susceptum officium me coëgit, ut eam lucusque sequerer, et a patriae meae limitibus tam procul abessem. Ubi, quamuis ex clementia Dei et munificentia principis mei nihil mihi desit, deesse tamen videntur: patria, fratres, domini et amici mei, quorum me tenet non paruum desiderium. Quam autem intelligam nunc pacem Hungariae in Óvár principibus

consentientibus tractari, et te esse ex arbitris unum, cuius prudentia ea tractetur, nonnulla Joannes Czegledinus prouisor meus tibi meo nomine referet. Rogo velis illi fidem praestare, et res meas, si necessitas ita exegerit, et curae habere et iuuare, et in illis ipsi esse adiumento statumque meum defendere. Vale, Bruxellae 18-a Februarii 1533.

Ad Joannem Burberium.

Dei voluntate factum esse arbitror, quod iam a biennio aut ad summum quadriennio res meas omnes peruersas esse sensi. Et non modo in illis auersis, sed etiam in aliis meis omnibus, quas hic in Curia habui magnum animi sensi dolorem. Credo me ad haec infortunia perpetienda fato esse detrusum, ut meae omnes res sint mihi contrariae. Quod tamen fero patienter, omniaque aduersa, quae mihi contingunt Dei voluntate immissa esse existimo, illique, cuius in manibus sunt omnia, et qui in meliorem sinistra mutare potest statum, gratias ago amplissimas. Tu si me in meis moribus mutatum, et taciturniorem solito factum esse audieris, fac id in bonam interpretare partem, animique mei mutationem mearum rerum tribue successibus, non meae inconstantiae. Vale. Bruxellae 18-a Februarii 1533.

Mathias Auctus Doctor Nicolao Secretario S. M.

Occasionem in mittendis litteris in causa extitisse cur tardior aut negligentior, quam volebam, in scribendo ad te sim cognitus, et id non nisi verissimum fore credas; nam si ad curiam regiae maiestatis litteras tibi consignatas dedissem, longius iusto apud aliquem (ut consuetum est) fuissent detentae, aut facile alio quam crederemus diuertissent. Nec etiam te fugiat rarissime hinc ad curiam regiam tabelliones mitti. Mihi magno solatio semper est amicos scriptis inuisere, quos verbis longinquitas loci compellare non sinit. Quum autem te mihi amicissimum fore iam pridem persuasum

habeam, minime officiose agerem, si data occasione saepius ad te literas non darem. Spero me habiturum litteras transmittendi ad te modum, si longe Vratislaviae manebo. Cum Henckelii nostri facile eo iunctim mittentur, curabo ne iterum negligens in scribendo videar. Nullo tibi etiam sit taedio, apud gentes exoticas, fatis sic volentibus degere. Nam inter omnes indigenas tuos honestior, quietior ac securior tibi condicio (turbine sic perseuerante in Hungaria rerum) a Domino est ordinata. Nec credas breui te bene in patriam rediturum. Caussas melius longe nouisti, sit et hoc exilium dulce ac gratum, priuatio amicorum antiquorum sat tibi molesta illic fore potest, quae et mihi in Slesia agenti, non minor molestia extat. Unicum namque Henckelium in Slesia amicum habeo, et ob id in patriam rediturum quam plures Auctum credunt. Quod facile futurum spero, si certo apud me id facturum constituerem, tamen de hisce planius tandem tibi scribam. Magnam habeo tibi gratiam quod seruitia mea Maiestati reginali officiose praeuisti, id te iterum diligenter facturum rogo. Lucreciam illam virginem pudicissimam et solertem, et ab omnibus virtuosissimam nuncupatam, nomine meo salutari opto. Te vero hominem mihi amicissimum feliciter in longum valere cupio. Per oportunitatem aliquando nobis scribas. Vratislaviae XXI februarii Anno 1533. Si in longum res christianae a Turcis deberent infestari, cuius gratia minus secure in patria maneremus, facile vos in loco tuto degentes conuenirem, agerem ut consueui physicum. Haec Reginali Maiestati per oportunitatem de me poteris dicere.

C. Ursinus Velius Nicolao Olao S.

Reuerende Domine Maior benefice et obseruande! Mirum ni iam si ex Pannonio plane factus sis Belga aut Flandrius, nec magnopere labores ubi et cuius ditionis sit illud, quod reliquisti, Sirmium ac deliciae olim nostrae regia Buda. Nam eo concessisti, ubi nec Pannoniae nomen; atque agis tu quidem meo iudicio sapienter, ut quocunque loco fueris, vixisse libenter te dicas, et seruis temporis, id quod ipse quoque

hisce tristissimis temporibus facere studui, procul ut abessem ab armorum strepitu, a saevitia hostium teterrimorum et pestilentia, quae Viennae tam alte egit radices, ut iam tercium in annum violenter per capita tam nobilia quam ignota grassetur. Quamvis magis quidem huius causa negotiū ac provinciae potius, quam suscepi, huc me contulerim. Haud enim ignoras docendi liberos suos a rege mihi laborem iniunctum, cuius quidem hactenus non poenitet neque piget, cum bonum regi etiam ipsi patriae operae praeium videar fecisse. Siquidem rex Maximilianus ex quo coepit erudiri, satis belle profecerit. Porro regina Elisabetha supra aetatis captum et sexus illius mirabiles progressus fecerit, cum intra hosce proximos septem menses latine, italice, etiam germanice legere didicerit, ac multa memoriae mandarit. Reliqui minores natu aliquanto intervallo subsequuntur, nimirum ob aetatis imbecillitatem, qui propterea indulgentius sunt habendi donec coaluerint, quamquam sua sponte ad optima quaeque videantur ferri, imo vero tantum valet in eis natura et educatio, ut, ex animo haec scribo, vel accedente mediocri doctrina ad summum peruenire, ac paruo negotio expoliri possint, recte ut scripserit ille poeta ingeniosus: caesaribus virtus contigit antedem, iam enim adhuc infantes iaciunt igniculos summae virtutis, et vim ingenii mirificam praeseferunt. Atque haec quidem de liberis regiis libere ac vere, nactus hominem, cui recte litteras darem. Is civis est ex nobilibus Rhagusinus Hieronymus Gradeus, qui propter negotia, quae isthic habet, ac apud Britannos, ad vos properat. Quem tu hominem, quaeso, quantum potes adiuva, atque ei commodas apud illustrissimam et praeclarissimam reginam singulari et unici exempli foeminam principem, atque apud alios, quorum opera gratiaque indiguerit; nil enim nisi rectum orabit, ut spero, et aequum. Dedissem et huic libellum de Ludouici regis intuitu meum, iam quem ante biennium absolui. Verum desunt adhuc nomina captiuorum et caesorum in illo conflictu, mittam aliquando tandem. Tua magnificentia me inclytæ ac serenissimæ dominae reginae diligenter commendabit. Bene vale. Oeniponte die XXIII. Februarii 1533.

Ad Paulum Comagenum.

Non dubitavi unquam, quin tu mearum rerum curam haberes, quam mihi te suo tempore habiturum frequentibus es pollicitus litteris. Neque putavi te aliud facturum in illis conficiendis, si se tempus offerret opportunum, quam quod facturus esses in tuis propriis. Quamobrem nescio causam, cur motus sis, aut quae causa te ad id adegerit, ut tam rigidas et contumaces ad me dares litteras. Quibus videbaris me reprehendere, quod diebus proximis, Joanni tuo nonnullam fecerim mentionem de tua tarditate, eam profecto non in eum finem feceram ut tu de me aliquid suspicarerem mali. Nam fui, ut scis, tui semper studiosissimus et nihil unquam magis vitavi, quam te etiam in minima re offendere, vel praebere saltem materiam, qua suspicari de me aliquid posses. Quare si quid erga me concepisti animi alieni, fac eum deponas, et nisi bonum de me existimes. Ut enim semper beneuolo in te fui, ab initio initae nostrae consuetudinis animo, et omnia tua comoda maximopere exoptavi: ita etiam nunc nihil aliud cogito, quam me tibi praebere amicum, et in rebus omnibus, quibus possum tibi gratificari. Vale, et rescribe ad me. Bruxellae 27-a Februarii 1533.

Cornelius Scepperus Nicolao Olao suo S.

Reuerende ac Excellens Domine, amice honorandissime! Postquam aduenissemus Viennam, venit ad nos Bernhardus comes camerae serenissimae regiae maiestatis. Deinde et Ulricus Eytzinger, locutique sunt nobiscum de rebus praefatae maiestatis reginalis. In quibus nos obtulimus et offerimus nos paratissimos, uti decet, neque parte in nostra defectus erit ullus. Non dubito, quin eadem maiestas sit per eos certior facta de iis, quae aguntur Posonii. Nihilominus pro meo erga ipsam studio obseruantiaque nolui omittere, quin ad R. D. V. has praesentes darem. Scripsi prius nos expectare aliud mandatum et litteras a maiestate caesarea. Quod mandatum hic accepiimus; et si hodie fuissemus profecti Posonium, nisi commode venisset D. Vicedominus Viennensis, qui

iniecit nobis difficultatem de hospitio. Credebamus enim illud pro nobis paratum fuisse, prout fuerat dictum, quod tamen secus fuit. Itaque exspectamus definitionem in ea re, qua accepta statim eo contendemus. Id quod fiet cras, aut perendie. Nihil aliud ibi actum est, nisi quod post celebrationem officii diuini a serenissimo domino Colocensi 23-a huius diei regii proposuerunt, ut Wayuoda decederet illa parte regni, quam habet. Equidem petitioni post unum aut alterum diem responsum est per Wayuodanos, imperatorem Turcarum propter peccata populi iam esse dominum Hungariae et suum, et gratiam Dei in causa esse, quod ipse velit regni illius reliquias praeseruare, modo illis dominetur Joannes. Proinde nihil melius et commodius fieri posse, quam ut serenissimus Romanorum rex decedat sua parte Joanni Wayuodae. Non esse opus alia assecuratione Turcarum, nisi ea, quae est per litteras ipsius. Ipsum Joannem eidem esse iuramento addictum, et aliud nihil facturum. Replicatum est heri a nostris, audire se cum summo dolore illos fateri Turcam ipsorum dominum esse, quod tametsi prius re ostenderint, nunquam tamen verbo fassos esse, et satis intelligere, si eam partem, quam Serenissimus rex adhuc habet, traderet Wayuodae, futurum, ut ea statim esset futura Turcarum. Ad quod nemo Christianus consilium suum esset impartiturus. Haec dicta sunt per reuerendissimum Agriensem, postea nihil actum est; videbimus quid sint responsuri. Hieronymus Lasky heri inde abiit cum litteris ad Wayuodam, postea in Poloniam, demum rediturus. Commissio super Colocensi, Bröderico, Verbetzy, Lasky sonat quatuor simul, aut duobus coniunctim. Colocensis non dissimulat se solum mittendum fuisse a Wayuoda, si voluisset. Hinc credimus illum aliud aliquid secretius habere, de qua re ex Posenio plura. Serenissimae reginali maiestati seruitia nostra humillime offero. Rerum tuarum non obliuiscar. Turcae qui sunt Pesti et in Alba-Regali nemini nocent. Hanc sarcinulam litterarum ad uxorem meam, aliam ad eum trans mitte, qui notus est, aut da magistro postarum, et bene vale domine et amice honorande. Ex Vienna ultima die Februarii 1533.

Ad Paulum Amicum.

Non possum tibi explicare litteris, quantis in hac mea peregrinatione iactatus fuerim animiurbationibus. Quae magnae licet fuerunt usque adeo, ut more humano non parum me plerumque commouerint, tamen quoad a me fieri potuit, has omnes perturbationes forti pertuli animo, et semper meliora rebus aduersis exspectavi. Nulla autem mihi crede res molestior fuit, quam quod ab amicis, quibus ab ineunte aetate assueueram, abfuerim, quae res una omnem aliam animi mei perturbationem molestiamque longe superabat. Neque putabam illis, aut infortunio quopiam meo, aut iniquitate rerum praesentium, a me longe semotis iucundam me vitam vivere posse. Im omnibus autem hisce molestiis consolabatur me spes: Deum optimum maximum nobis omnibus Hungaris ex clementia sua miserturum, et non passurum, ut in perpetuum his iactaremur calamitatibus; ac futurum propediem ut tecum ac cum aliis amicis nostris laetam acturi essemus vitam; quam nobis occasionem, nisi nunc Deus ipse misericors tribuat, quando intelligam principes agere et moliri, ut pax inter eos componatur, profecto tardius postea nobis allatam iri arbitrabor. Si enim nunc commissarii partis utriusque, qui ad septimum diem praeteriti mensis Februarii in Óvár volentibus principibus conueenerunt, rebus infectis dilabentur, quae postea spes pacis futurae nobis est reliqua? Quare, mi frater, cuperem a te maximopere scire, qui illuc propius es, et omnia melius, quam nos, certiusque intelliges: quid sit ibi constitutum, aut saltem, quae spes vobis sit de illorum tractatibus pacem an bellum allaturis? Quarum rerum si me feceris, ut spero, participem, non mediocri me afficies beneficio, qui totus ex rebus illis pendeo. Audiueram Stephanum Brodericum et Thomam Nádasdy, quibuscum olim quali usi fuimus amicitia, societate et coniunctione, tute scis, inter alios commissarios partis alterius esse designatos. Tamen verumne id sit, an non, ignoro. Si verum est, non paruam in spem ducor, ut eorum opera res ipsa aliquem optatum consequatur finem. Cognoui enim eos fuisse pacis mutuaeque tranquillitatis semper stu-

diosissimos. Cuius etiam nunc eos amatores esse cogito. Quodsi fecerint, omnem anteactae vitae errorem, in quem delapsi fuerant, profecto hac re emendabunt. Vale. Bruxellae secunda Martii 1533.

Nicolai Olai ad Cornelium Scepperum Responsio.

Si longa uterer mei officii commendatione, quod tibi, mi Corneli, ob tuum in me amorem nostramque mutuam amicitiam debeo, viderer morem vulgi seruare, qui nonnunquam plura talia scribere, pauciora tamen re ipsa praestare consuevit. Sed his omissis rem aggrediar. Litteras tuas nudius tertius accepi, quae non solum scriptis in eis rebus fuerunt mihi gratissimae, sed sua quoque prolixitate, quae tuum in me sincerum animum facile declarabat. Quis enim unquam longa apud amicos consuevit uti epistola, nisi aut res ardua longiorem expetat scriptionem; aut quis prouocatus aliqua iniuria, cum iniuriae illatae acerbitatem euomere, et cum eo, qui contumeliam intulit, expostulare velit; aut magna coniunctus alicui familiaritate ut initam iam diu amicitiam et amorem mutuum absens praesertim alere, nutrire, et amicus si non praesentibus, at litterariis amici colloctionibus se oblectare, amicumque absentem, praesentem sibi statuere possit? Huius, quem dixi amoris et amicitiae mutuae ac iucundae nostrae consuetudinis laetam memoriam, scio esse causam tam amicabilis et fraternae longaeque tuae ad me epistolae; quam, quo pluries legi, eo maiori mihi fuit voluptati. Utinam daretur tibi otium, ut inter eas res, quas nunc isthic magnas certe geris, et quae magnum tibi gloriae conciliabunt, si duos principes, imo plures dissidentes, regna et prouincias bello iam fere exhaustas in pacem redigeris, frequenter longiores, quam hae fuerunt, ad me dare posses litteras. Nihil profecto mihi esset gratius. Quod maiestas reginalis informata per me fuerit, quantum praestiteris laboris, curae et diligentiae, in rebus fratrum suorum, agisque ob id mihi gratias, non est cur magnae mihi a te hoc nomine agi debeant gratiae. Nam feci et facturum sum etiam deinceps officium boni amici ac

fratris. Et alioquin maiestas sua iam olim etiam bene fuit instructa de tuis virtutibus, fide, constantia et integritate in rebus fratrum suorum curandis. Nunc quoque acceptis tuis litteris, quantum in me fuit, nihil praetermisi, quod ad commemorationem tuarum laudum pertinere sum arbitratus. Ac illa quoque, quae ad me scripsisti in his partibus, quae visae fuerunt oportune maiestati suae communicavi, quae omnia audiuit iucundo animo. Nihilque dubitat, quin in rebus primum suis eam praestiturus sis, dum tempus erit curam et diligentiam, quam debes. Postremo in meis, quam tuus in me amor et mea erga te obsequia exposcent. Dixit se scripturam ad regiam maiestatem in aliis suis rebus, — solet enim in suis propria manu ad regem scribere, — ne notam ardelionis subeas, quamvis litterae proximae, quibus maiestas sua rerum suarum curam tibi demandavit, abunde sufficerent ad eam notam longe depellendam. Scit regina fratres principes ob rerum priuatarum multitudinem aliquando non solum sororis aut fratrum, sed etiam suorum negotiorum obliuisci posse. Et id fuit causae, quod ad consiliarios suos Austriacos, quos credo tempore tractatus in Ovaro constituturos, et ad te quoque scripserit, cum quibus si illic aderint, loqui poteris. Regis in eos munificentiam, qui non tantum fortasse meruerunt, quantum consecuti sunt bonorum, omnes mirantur. Nam si in principe virtus sit quam maxima liberalitate in subditos uti; tamen liberalitatis et modum et rationem observare, et in eos qui beneficentiam mereantur, liberalem esse, non in immeritos, id demum magnae fuit laudis, satiusque ob eam rem esset maiestatem suam circumspicius esse liberalem, ut sui liberorumque, quorum in dies augetur numerus, ac bonorum servitorum, qui non verbis, sed factis et vitam et fortunam pro regiminis sui augmento effundere curant, maiorem haberet rationem. Si enim fortuna aliquantisper, auertat id Deus, se mutauerit, et froenum aliqui momorderint maxime caesare in Hispaniis constituto, ac aliquid etiam externi belli, vel potius finitimi, de quo tu ad me scribis et ego etiam aliunde audiui, motum fuerit: tunc primum maiestas sua, quod longe absit, sentiet, in quos servitores fuerit munificus, et quos habeat amicos sibi obsequentes. Omnes hi, quos ad me scribis, finitimi eius potentiam, ne

crescat, verentur. Qui etiam intelligunt, quid caesar aut possit absens, aut velit facere in fratris negotio, cum oportunitatem hanc, qua facili negotio hostes retundi, Hungaria recuperari, Christianitas a periculo ad multos annos quieta reddi poterat, tam facile praeter omnium expectationem e manibus emiseric. Adde, quod Hungaria amore potius et beneuolentia, maxime cum reges in regno illo praesentes, semper degere non possint, regi consuevit, quam aliqua exacerbatione. Qua scio Hungaros non parum nunc perturbatos his, quas tu ad me scribis ex causis, militum et capitaneorum scilicet nostrorum insolentia, et consiliariorum externorum taedio; quod a quadriennio, aut fere quinquennio nostri mussitant, et conquerruntur Hungari. Nam externorum consiliorum iugum non facile ferrent, nisi eos calamitas, qua pressi sunt, id ferre cogeret; huius autem rei culpam conferunt non in regem, quem sciunt esse nostris iuribus ac libertatibus, sicuti in hoc iuramentum etiam praestitit, clementem et propitium, sed aliis nonnullis, qui principes in contrariam adducunt sententiam, et quasi cogunt eo tempore, quo illorum egent opera. De pace celeriter conficienda, eadem est mea quoque, quae tua sententia. Conducibile esse arbitror et principibus et regno, si ea cito conficiatur. Sed quae firma stabilisque esse possit, vix possum cogitare. Si mentem Turcae cognitam habetis, et de illius consensu huic paci tribuendo certi estis, fieri quidem aliqua temporaria potest. Sed saepe cum magno suo malo Hungari experti sunt, quam fluxa fuerit et infirma pacta cum Turco concordia; venisseque apud nostros in proverbum memini: basium Turcae et amicabile et perniciosum simul esse. Nam dum solet Christianos basiare, cum osculo demordet et nares. Si utraque pars diuiso regno tributum illi dederit in magnum Christiani nominis dedecus, fortasse interea spirare Hungari, et finitimae provinciae poterunt, dum illi vel non mutata fuerit voluntas; — quis enim unquam ab illo fidem seruatam animaduertit? — vel alter ei mortuo non successerit. Sed mox cum viderit se occasionem habere Hungariam occupandi, sperasne tu, mi Sceppere, eum hanc negligere? versatum a puero in armis, ac rei militaris gloria hactenus insignem, et militem habentem praedis continuis iam assuetum?

Quae nisi illi semper sit proposita, iam statim tumultuatur, et de caesare bellicoso creando cogitat. Si vero illi velis resistere, caesar nostra causa non reuertetur, arbitror, secundo ex Hispaniis. Principes imperii siue ob eorum in regem nostrum maleuolentiam, siue solitam iam ab antiquo tarditatem et auaritiam quemadmodum affecti sint ad res hungaricas defendendas, tu me melius nosti. Quodsi incendium quoque Bauaricum et sua et Vürtembergi illius causa excitatum fuerit, liga Sueuica prope iam ut audio exspirata, circumspecte quid etiam ex aliis multis locis, in quibus nunc multa latent abstrusa, subsequantur adeo, ut verear, ne pax quoque ipsa, quae fortasse futura tua et aliorum opera nunc est, interrumpatur. De tertio illo, de quo scribis assummendo, etiamsi id fieret, non maiorem habeo spem boni alicuius sub illo futuri, quam nunc. Quid enim et quale sit imperium puerile, iam dudum Hungaria sub serenissimo olim Ludouico rege edocta est, et ita male, ut etiam nunc ob simile regnum Hungari ad mentum usque natent et crucientur. Prudentes licet, ut scribis, adhibeantur consiliarii, et rerum Hungaricarum experti, difficile tamen est sub principe parum intelligente consiliarios reperire tales, qui non suam potius impune rem curent, quam alienam. Praeterea grauissimum est, etiam viro iam strenuo aetateque et rerum militarium experientia abunde praedito duo amplissima vasta et lata regna bene gubernare, nedum puero; hae practicae eo tendunt meo iudicio, ut quisque dum potest, suam potius rem familiarem augeat, quam publicam curet. Mortuo Christophoro a Schidlovietz, cuius prudentia, vel potius rerum experientia res regis Poloniae aliquot annis bene administratae fuerunt, vereor ne istic quoque omnia consenescent. Omnes, quos enumerans scribis tibi singulariter esse affectos, sint licet praestantes et insignes viri; tamen satis, ut mihi videtur, habebunt curarum sub principe iuvene, si patrem mori contigerit, et si quid flammae excitatum fuerit, regnum suum priuatum vastum, hostibus undique circumuentum bene defendere. In Valachis et Moldauis in amicitiam nostrorum et Polonorum adhibendis non magnum iacio fundamentum. Nescis enim tu Valachorum Vayuodarum quam incerta sit conditio. Memini ego patrem

meum, qui erat ortus ex sanguine Dracula Vayuodae Valachiae, mihi aliquando narrasse, se maluisse in Transsilvania, quo ex Valachia tempore Mathiae regis, ne per ipsum Draculam ob regnum trucidari posset, confugerat, mediocri fortuna esse contentum, quam ampla in patria sua dignitate. Quem Mathias rex saepe monuerat, ut si vellet, ad Vayuodatum Transalpinum cum exercitu remitteret; sed quid illi responderit, non ob pusillanimitatem, aut timiditatem, sed quod maluerit ad senectam usque in pace priuatus viuere, quam in magistratu ad annum (solent enim Vayuodae Valachi eos, qui sunt ex Vayuodarum sanguine, ob imperium trucidare), sciunt multi. Audiuit etiam aliquando, si bene recorder Thomas Nádasdy a Joanne Bornemissa mortuo regis Mathiae consiliario, a quo si tecum aliquando constituetur, interrogare poteris. Hoc ideo inserui priuat~~um~~ exemplum, ut partim videre possis me longe huc, ubi nunc sum, aberauisse a patria mea paterna; partim, ut scias Valachicum imperium et societatem non esse durabilem. Nam solus Danubius Transalpinam a Turcia diuidit, quem Turcae dum eis placuerit, praesertim occupatis iam arcibus Hungaricis illi vicinis, traicere possunt, et Vayuodam aut interficere, aut expellere; quod si Turci non faciunt, faciunt soli plerumque Valachi, subditi etiam leuib^{us} affecti contumeliis, quemadmodum id fuerat expertus Myhne Vayuoda Transalpinus, patris mei, si bene memini, patruus, non multo ante mortem regis Vladislai patris Ludouici. Qui post multa praelia cum Turcis et subditis suis in defensionem capitis sui commissa transfugerat Cibinium, ciuitatem Transsilvaniae, ubi quoque practicas Valachorum cuitare non potuit. Nam quidam Jaxisth eum comitatum a patre meo, et aliis nobilibus a sacro ad hospitium, ex insidiis adortus, inter magnam ipsius Myhne multitudinem transfodit; tanta erat temeritate et rabie percitus, quamvis et ipse fuit postea in hospitio suo, quo confugerat interfectus. Quare Valachorum vires nocere quidem Transsilvaniae, dum illa propugnatore vacua est, possunt, sed Hungariae defensionem non valde prodesse. Mallem igitur hunc eundem regem nostrum, si quomodo fieri posset, permanere regem Hungariae, sed is quoque quam bene illam absens, cum tam latam habeat administra-

tionem, gubernare et defendere possit, nescio. Externorum consilio et magistratibus nunquam certe quiete gubernabit, si ego bene mores et naturas nostratium cognoui. Si is esse non potest, vellem virum strenuum, qui in Hungaria praesens semper esset. Nam absentiam regis vix Hungaria pati potest. Haec de rebus publicis, ut chartam implem, postquam longiores vis habere litteras. Nunc venio ad meas priuatas, de quibus non video esse necessitatem cur multa scribam, nisi velim adhuc has litteras extensiores facere. Nuper enim satis multa de his scripsi, et eam esse verae amicitiae legem scio: ut non paciatur amicos multis commonefacere de his, quae ad amicorum spectant aut honorem aut utilitatem. Is modus in rebus ipsis meis agendi, quem litteris tuis praefinisti, maxime mihi placet. Quantum tibi rex et regina Poloniae tribuant pro tuis in ipsis meritis, quam etiam dominorum procerum Poloniae habeas fauorem, quam familiaritatem, iam pridem etiam ex aliis cognoui. Si una non satis est segura, alia via tentanda est, ut voto potiamur. Ago apud te rem meam tanta fiducia, quam apud me, inductus tua humanitate et amicis complacendi studio, tuaque oblatione. Nam si id non facerem, crederem me tibi facere iniuriam, ut ego sum in dominos et amicos meos animo sincero et aperto: ita etiam quos noui veros meos, de illis iudico, ac non secus facturos existimo in meis rebus, quam ego facturus essem in eorum, si quando casus incideret. Quare fac uti decreuisti mihi que te facturum scribis. Non in ingratum amicum conferes, quaecunque contuleris beneficia. Cuperem iam tandem post tot peregrinationes, damna et incommoda patriam reuiscere, si in pace meisque rebus saluis fieri liceret; quod tu facere, ut spero, poteris, si illis curam, uti non dubito, adhibueris. Commissarii quoque partis aduersae, si ex eorum numero Brodericus est et Thomas Nádasdy, non credo multum adversabuntur meis rebus, cum quibus antequam haec inter nos diuersarum partium secta orta fuisset, intima usus sum familiaritate, et ea, qua maior excepto sanguinis vinculo vix fieri potuit; quam postea studium diuersum, et uniuscuiusque opinio, fides et integritas discidit. Nostri etiam regis commissarii Hungari, si non mutarint animum locorum interuallo, fuerunt semper

mihi fauentes. Quodsi accesserit regis mandatum, caesaris per te autoritas, credo res meas tua opera confectum iri. Si nihil aliud finiueritis in Ováro, saltem hoc, arbitror, facietis, ut induciae quadrimestres prorogentur, et summa tractandae concludendaeque pacis reicietur ad regem Poloniae; quodsi fiet, iam principum tibi fauentium opera res meas in tutum locare restituereque poteris, praesertim si regiae et reginalis maiestatis, aut si fas erit, etiam caesaris, cum ille velit, quod hi duo in re iusta volunt, voluntatem eam esse illis significaris, ut mea mihi beneficia et bona reseruentur reddanturque, hoc modo me liberabis ab exilio, et reddes tibi deuinctum obligatumque. Hic quicquid ego in honorem, statum et commoditatem tuam facere potero, tam libenter faciam, quam pro me facerem. Voluntas nunquam deerit, modo non desit aut modus aut facultas. Et mi domine, pro tua, quam in absentem ostendisti ostensurusque es, humanitate, Olaum hunc cum peperuo reperies, qualem tu voles. Sicuti dominus Xanthus tecum est locutus: si pacata Hungaria, rebusque meis saluis fieri poterit, non me hic detinebunt campanularum vestrarum artificiosi sonus, non caminorum etsi sanae, tamen fuliginosae deliciae, non muliercularum blandiciae, libertas sola et doctorum virorum conuersatio me quodammodo irritat, at libertas magna erit mihi in patria homini non admodum ambitioso sed paucis contento, non deerunt isthic etiam si non tam multi, quam hic, ac non pauci viri, et plures his docti codices, quorum conuersatio et tractatio me perinde delectabit, acsi in media essem Italia. Praesertim cum non defuturos arbitror in patria: abundantem commeatum omnis generis, copiam vinorum diuersorum, nobilitatem amicorum veterum, redintegrandae confabulationis. Ut haec me reuocare videntur rebus pacatis et saluis: ita te uxor, liberi, patria reuocant; quibus plus debes, ut tute vere scribis, quam omnibus mortalium. Cura igitur, ut uterque redeamus in patriam, ego in Hungariam, tu in Flandriam. Oceanus etsi ferox hisce annis fuit Flandris, Zelandis et suis aliis vicinis, verendumque est ne in annos posteriores crudelior fiat; tamen tantum iecisti tuarum rerum ubique fundamentum, ut viuendi honestam propter tuas animi dotes ubique locorum, modo per bella liceat,

paruo negotio consequi possis conditionem. Domino Panormitano, apud quem saepe velim nolim propter humanam ipsius frequentemque inuitationem prandeo et cenito, te commendaui, et eam feci tui mentionem facioque honorificam, quam tua virtus exigit. Cui in tuum honorem quid responderim, et qualia de te praedicarim, cancellarius Brabantiae, frater domini Decani Brugensis, quem in eo saltem prandio cognoui, et alii praestantes viri, qui una casu prandebant, testes esse poterunt. Domina quoque magistra curiae comes de Salm Alemanna te salutatur, omniaque prospera tibi precatur. Litteras tuas ad ipsum dominum decanum, et ad dominam coniugem tuam amantissimam eo statim die, quo mihi fuerunt cum aliis redditae, per fidum hominem misi. Ad quos scripsi: ut si quae res inciderit, in qua in absentia tua eis inseruire possim, mihi libere significant. Non patiar, quantum in me erit possumque ac valeo, meam ab eis operam desiderari. Similiter et litteras semper ad me mittant, quas ad te recte perferendas voluerint, credo id eos facturos. Antequam hae litterae meae ad te perueniant, etsi sciam iam in Óváro rem transactam, et te omnia fecisse in re mea, quae debuisti; quae re tamen ne putares me esse negligentem, et non accepisse tuas litteras, volui nihilominus has ad te rescribere. De rebus tuis mihi significatis, et de tam amicabili sinceraque omnium rerum mecum communicatione ago tibi immensas gratias. Rogo D. T. M. velis etiam imposterum hoc idem facere, ut aliquid habere possimus consolationis; illa sola vera putamus, quae a te habemus et habebimus. Nam alia multa ad reginam et ad me, et ad alios scribuntur, quae plerumque aliter paulopost acta esse reperiuntur. Hic noua sunt nulla. Financia caesaris laborare videtur, quae calet concione frequenti adeo, ut regina quoque cum eis una laboret. Dominus marchio de Naskoth, aut potius Dux de Sora profectus est ante decimum diem ad caesarem tum iussu reginae, tum priuatorum suorum negotiorum gratia; audio enim eum turbari ceptum esse in ducatu suo Neapolitano. D. de Byren, Bewert, Hostrath et alii praesentes sunt. Bergis abest Leodiensis, ab abitu caesaris nunquam in curiam venit. Sempy missus est in Flandriam ad perlustranda loca, quae oceano consumpta fuere; post

eius relictum, quem puto ad quartum decimum vel circiter adfuturum, arbitror reginam quoque ea loca perlustraturam. Ex Gallia et Anglia nihil certi audimus. Alere in praecordiis nescio quid latentis dicuntur moliminis. Orator Caesaris de Liquerka est adhuc apud regem Galliae. Habeo istic apud D. reuerendissimum Agriensem presbyterum Joannem Cegledinum, qui rebus meis saluis, promisor custodiae meae erat. Si venerit ad D. T. M. ut eum id facere iussi, rogo habere velit commendatum. Is exequi res meas debebit, si quid deliberatum in eis isthic fuerit. Vale feliciter, et ubicunque locorum sis, fac rogo mei memineris tui ex corde amici et inseruitoris. Bruxellae 7-a Martii 1533.

Stephanus Brodericus Episcopus Sirmiensis Nicolao Olao S.

Gratissimae mihi fuerunt tuae litterae, quas Joannes Cegledinus mihi reddidit, qui et antequam tuas litteras accepissem, mecum de his, aliisque negociis diligenter fuerat locutus. Et ego illi operam meam liberaliter fueram pollicitus. Quid enim mihi pro tali fratre et amico etiam non rogato faciendum non erat? Cuius probitatem et multiplices virtutes semper cupidissime sum complexus; omnia mea etiam penitiora eidem communicaui. Accessit ad priora cognitio etiam et familiaritas cum tota tua domo in Transsylvania, ubi non semel in domo tua sum amanter exceptus; nepotulos ex fratre tuos, non aliter, quam si mei fuissent, complexus. — Itaque quicquid unquam in rem tuam facere potero, id erit semper ad tuum votum, imo tibi et omnibus tuis ita paratum, ut non sim rogandus; satis erit me intelligere tuum id esse, vel aliquius tuorum negotium. Quod si iste conuentus Owariensis, aut potius Poseniensis (huc enim fuerat translatus) non fuisset dissolutus ob eas causas, quas intelligere potuisti vel certe intelliges, non defuisset rebus T. D. hic quoque mea opera, sicut in posterum quoque non deerit, ubicunque talia negotia agantur. Nam absque hoc iam non deerit, quantum intelligere possum, quin et pax fiat inter principes nostros, et talia inter subditos non transigantur; de quo Deo optimo maximo sunt ab omnibus gratiae agenda; et de his hactenus. Reliqui tuos

omnes saluos, apud quos fui in mense Maio anno superiore. Rogo autem T. D. ut obsequia mea humillima in gratiam maiestatis reginalis dominae nostrae clementissimae commendare per omnes occasiones velit; non possum ego quomodocunque negotia publica vadant, quicquid suae maiestati de me dicitur, aut aliquando fortassis dictum est, obliuisci tantae gratiae ac benignitatis, qua me indignum et immeritum sua est maiestas prosequuta, et supra omnes non solum aequales meos, sed me longe superiores sua autoritate cuexerat. Pro quo suae maiestatis in me tanto beneficio volo, donec viuam, suae maiestatis erga me gratiam omnibus, quibus potero modis quaerere. Et utinam tam longo terrarum spatio non defungeremini a nobis, non potuissem profecto huic etiam usque mihi temperare, quin suam maiestatem reuerenter adissem. Sed si Dominus Deus pacem dederit, ut spero, et plane futurum confido, non grauabit me ista etiam tam longe terrarum spatia e. i. etiri, ut suae maiestati vel in parte saltem aliqua animi mei gratitudinem ostendem. Rogo autem V. D. velit mihi significare, et in quali me gratia esse sentit apud maiestatem suam reginalem, et de hoc exspecto fieri omnino certior a tua dominatione; est enim mihi in praecipuis votis esse in gratia suae serenissimae maiestatis, et possum in veritate dicere illud, quod apud Virgilium Aeneas:

per sidera iuro,
Per superos, et si qua fides tellure sub ima est,
Inuitus Regina tuo de littore cessi.

Me vestrae dominationi et aliis amicis, si qui adhuc istic nostri sunt memores, commendo plurimum, et V. D. felicem ac semper sanam esse cupio. Posonii 8-a Martii 1533.

Alexius Turzo Nicolao Olao S.

Reuerende domine, amice dilecte salutem! Litteras D. V. Bruxellis, nona praeteriti mensis datas, heri accepimus, ex quibus cognouimus D. V. gratulari de officio, quod maiestas regia D. noster clementissimus nobis imposuit verius,

quam contulit; de quo quid gratulandum est, non videmus. Propterea quod omnis rerum ordo adeo confusus est, ut non-nisi angustias et acerbitates, priuatas publica hac cura auctas dicere liceat. Accedit enim calamitati, quam ex hoste toties reuerso, et ex miserabili scissione accepimus equitum, quos maiestas regia alit effera rapinae auuiditas, ut nihil fere miseris colonis sit relictum, ut taceamus interim non dominos, non nobiles, non ullum statum securum esse posse, vel in exiguis fortunis, quas temporum malignitas illis fecit reliquas, adeo in omnium bona equites illi debachati sunt, et in dies debachantur, ut miserae plebeculae nonnisi ex fame interitus immineat, nisi diuina benignitas res nostras respexerit. Nam non est, quod speret quis raptorum horum violentias legibus ac poenis cohiberi posse; creuerunt adeo, ut maiores videantur, quam quibus leges imperare possent, ut leges non silere, sed obrutae potius ac sepultae videantur. Unde sit, ut considerantibus nobis praesentium miseram rerum faciem, condolendum potius hoc nomine videatur, quam gratulandum de officio imposito, quod nonnisi oneri est in hoc confuso statu rerum. Auget animi dolorem, quod quando tot malorum sit futurus finis, nequaquam appareat. Miserat huc Joannes homines suos monachum de Frangepanibus, Stephanum Werbewczy, Stephanum Brodericum, et Hieronymum Lasky, quibuscum egimus, nondum tamen certam deliberationem in regni commodum videmus; ubi certe pax conuenerit, non erimus D. V. immemores, et de beneficio suo, quod possidere deberet. Quod ad filiam nostram D. Lucretiam attinet, manet apud nos vetus illa ac debita beneuolentia, et nisi tam atrox regnum hoc detinisset turbo, iam pridem accepta eiusdem dominae filiae nostrae mente potuisset per nos non nihil curae adhiberi. Nihilominus si Dei benignitate laetior regno facies reddita fuerit, eam adhibebimus diligentiam, ut fortasse non frustra parentis nos sumpsisse nomen filia nostra sit iudicatura. Quod vero intelligimus Gallorum et Angliae principes apparatu occupari, ut ditioni serenissimi regis nostri bellum inferant, partibus scilicet illis Flandriae, non possumus non vehementer dolere, quippe cum non ignoremus insanissimis principum motibus rempublicam Christianam labefactari. Et

occupato imperatore, in quo salus nostra spesque liberationis erat reposita, serius nostram a tot malis liberationem expectare cogamur, et interim labente saeculo minor posteris sit speranda requies a Turcarum Tyrannide, qui nihil non moliuntur nostris stertentibus, ut ditionem eorum proferant. Cogimur tamen Diuinæ Prouidentiae omnia vel nolentes attribuere, ut ea solum sint habenda, quae numen iusserit. Utrumque frustra quidam nituntur. Nos ut praemisimus D. V. immemores non sumus, ut veteris amici, et cuius rebus consuluisse non pigeat; quamquam, ut diximus, certa nulla salus appareat, neque voluntati commoditas respondeat. D. V. cum his bene valere optamus. Posonii VIII. Martii Anno 1533.

Idem Nicolao Olao S.

Post scripta. Venerunt litterae ad dominos regentes Viennenses ex Constantinopoli 21. Ianuarii scriptae, quibus significatur aperte pacem, concordiam et ut litterae continent, bonum conuicinium transactum inter Turcarum caesarem et serenissimum regem nostrum, medio Hieronymi de Sara, qui alias maiestati regiae nautico apparatus praefectus fuerat; et quod caesaris illius Orator non paruae existimationis cum filio Hyeronimi esset ad principem nostrum dimissus versus Rhagusium, et eas partes Carinthiae, aut Carniolae. Iubet Hyeronimus ille uniuersos maiestatis regiae subditos bona spe esse. Immo addit iubilare, et Deo gratias agere, nec leui verbo. Nam dicit caesarem Turcarum esse nostrum principem amplexum vice filii, edidisse mandata uniuersis confinium praefectis, ut a violentia inferenda abstineant; et in argumentum huius concordiae amicos et vicinos suos beneuolos gaudere iussos. Modus concordiae nondum constat; arbitramur tamen prope diem maiestatem regiam significaturam serenissimae dominae reginae omnem rerum statum lucidius, ex qua et D. V. intellet. Utinam iam tandem Domini misericordia respiciat, ut finis flagelli et vexationis fiat.

Nicolai Olai ad Cornelium Scepperum Responsio.

Hodie ad multam noctem redditae sunt mihi tuae litterae 18-a Februarii Lincii datae, redditae inquam cum litteris ad maiestatem reginalem datis; eas mox suae maiestati cum ea praefatione, qua debuit, praesentaui, tuamque in suae maiestatis, postremo etiam in meis rebus curam et sollicitudinem, ut potui, ei commendaui diligenter. Hilari fronte eam accepit commendationem, responditque se non dubitaturam de tua opera ac diligentia; orauit, ut ad tuas litteras responderet, dixit se illas perlecturam et postea primo quoquo tempore ad eas responsuram. Nam tunc instabant caesaris consilarii pro habendo consilio. Quod nunc frequentius est, quam tunc, cum adfueras. Indies video emergi quam plurima negotia, quae reginam bis die qualibet in longum detineant. Nolui igitur hunc nuncium interea proficisci ad te vacuum sine meis litteris. Reginam sollicitabo ut respondeat. De rebus meis apud regem promotis gratias ago tibi amplissimas. Non despero quin rex fauore me prosequatur, si grati principis officium facere voluerit; hoc unum mihi permolestum est Xanthum nostrum, ut ipse ad me scribit, designatum ad pontificem in rebus regiis, et abfuturum a curia; vix enim isthic alterum habeo, cui res meas tuto credere possim, et ad quem hinc litteras meas dirigam tibi tuto reddendas. Si quem tu in curia fidum amicum habes, cui tu tuas, ego meas credere possim, fac significes. Deus faxit, ut incolumis cum domino Lundensi collega tuo, cui me unice commendes velim, in locum designatum pertingere, hincque rebus regiis, primum et reginalibus, deinde meis immo tuis confectis ex sententia, feliciter reuerti possis siue una, siue altera via, de qua et tu prioribus litteris ad me copiose scripsisti, et ego abunde respondi. Cura rogo, mi Corneli! ut in meis rebus optatum consequamur finem, ut tuo studio me patriae et meis redditum esse laetari possim. Non defuturum esse arbitror ipsius quoque Lundensis collegae tui nostris his rebus calculum, licet non familiari aliqua consuetudine, sed ex facie saltem mihi cogniti. Ex Vayuodanis commissariis cum Broderico et Nadasdy

altero olim secretario regis Ludouici, collega in secretis meo, altero cancellario tantum fuit mihi, dum officiis nostris in Hungaria fungeremur, necessitudinis vinculum, ut maius vix etiam inter fratres fieri potuerit. Credo hoc non refrixisse inter nos, licet diuersas partes salua uniuscuiusque fide ac constantia sequutos. Ad hos his diebus litteras dedi fidei aut credentiae ut vocant in personam mei sacellani Joannis Cegledini, cui iussi et nunc quoque committo, ut te conueniat, ac iuxta informationem tuam cum illis, si necessarium fuerit, salua mea in principes meos fide agat, huic manda, si quid cum velis meo nomine apud illos agere. Credo non deerunt illorum suffragia tuo et meo voto, nisi cum tempore refrixerit eorum quoque in me vetus amicitia. Verbewczy, etsi rebus regni saluis me semper ab ephēbis amarit, meaque usus fuerit aetate postea adolescente opera, tamen non puto, est nunc admonendus; faciet enim, quod illos duos velle animaduernerit. Cum Colocensi parua, vel admodum nulla mihi est consuetudo, nisi quod dum ex monasterio Italico exiuerat anno 1526 Posonii, et cum Broderico tunc una essemus apud reginam, cum quo intima erat illi familiaritas, prandio unico apud me ambo fuerant excepti. Is quoque Broderici voto non refragabitur. Maiestatis autem regiae commissarii, dico Hungari, qui frequentes huc ad me dederunt litteras, nisi sint facti dissimiles litterarum et oblationis suae, ut arbitror, non reluctabuntur voluntati nostrae. Si quid tibi deest in informatione accipienda, ipse meus sacellanus, cui res omnes meae sunt cognitae, et qui ad te, si sanus est, meo iussu proficiscetur, de eo te a primo ouo informare poterit. Scripsi ad tuos Brugas, ut iussisti, et scribam frequenter, non modo non exspectata occasione, sed si modo responderint, sique opus fuerit, mittam meum proprium ad eos familiarem, qui eos inuisat. In rebus reginae cum Ulrico de Eynezing, qui Brugis apud te mecum una coenauerat, consiliario reginali tunc Posonii constituto communicare et tractare poteris. Me mi Corneli habebis talem, super quem in aliis meis scripsi, et tute voles. Grittum timeo ne cum Turcis suis, vobis et prouincialibus regiis in his vestris tractatibus, negotium facescat in eum finem, ut cogamini regnum aduersae parti cedere. Noui enim illorum

practicas et molimina. Quicquid futurum erit et in rebus Hungaricis et Polonicis fac me certiores. Vale feliciter, et me tuum esse totum existimato. Bruxellae nona Martii 1533.

Ad Joannem Cegledinum Prouisorem.

Tam multis a die decima mensis Februarii praeteriti ad te in rebus meis scripsi, ut non putem nunc mihi necessarium esse plura scribere. In me nihil defuit, quin de omnibus meis te docerem, quae in his recuperandis essent agenda. Vide ergo ne in te quoque aliquid desit, quod non diligenter isthic sis exequuturus. Cornelius Sceperus orator caesaris isthic est, accede eum, cum eo tuto loqui et eius etiam consilium sequi poteris. Ipse, si res in partem aduersam casu caderet, uti tibi litteris meis aliis scripseram, omnem interponet suam operam, ea via, quam ipse scit et ego intelligo. Cuius consilio etiam cum Stephano doctore et Nádasdy, si opus erit, agere poteris ad recuperationem bonorum nostrorum; ad executionem aliam pecuniam, quam poterit, suppeditabit tibi, si aliunde interea nullam contrahere poteris, Andreas Sarson. Ex villa Tharcz quoque ex cathedratico et quarta aliquas praeterea habere poteris. Vide igitur, ne sis negligens. Nam nunc res agitur in cardine. Si tardus aut negligens eris, damnum irrecuperabile mihi et tibi facere poteris. Si diligens, commodum maximum. Cum Stephano doctore familiariter loqui poteris, quocum mihi olim fuit magna consuetudo, si ea illi non excidit, quod non credo. Vide siquid expiscari poteris, age tamen caute. Vale, et de omnibus mihi rescribe, quae egeris, audieris et intellixeris. Reuerendissimo domino Agriensi scribam hoc triduo aut quadriduo. Bruxellae 9-a Martii 1533.

Ad Xanthum Gabrielem N. Olaus.

Subdubius fui an te litterae meae in curia reperturae essent. Tamen nihilominus has ad te dedi. Ad Cornelium scripsi abunde binis iam meis litteris, et eum confirmaui in

fide; doleo ultra, quam dici potest te proficisci in urbem; tum quod non paruos labores te isthic habiturum credam, tum quod ego in curia neminem fere habeam, cui tantum tribuerem, quam tibi, et cui res meas tuto credere possem; parendum tamen est necessitati. Hoc unum rogo mi Xanthæ, ut si adhuc in curia es, velis ex tuis, qui isthic sunt fidelibus procurare, ad quem meas hinc litteras dirigere possim; et qui eas aut ad te aut ad partes Hungaricas mittat, cumque mihi nomines. Nam absque aliquo tali nec tu mecum, nec ego tecum tuto litteris uti possum. Solent enim litterae haerere in curia, si nemo sit, qui eas excipiat et eas transmittat. Nihil mihi hac re gratius facies. Litteras tuas medio Joannis Langhy secretarii Panormitani misi mox cum accepi Mechliniam inde Antuerpiam; certificabor de earum redditione. Vale feliciter, et mei sis memor ubicunque locorum, quod ego quoque faciam. Bruxellae 9-a Martii 1533.

Nicolaus Olaus Cornelio Sceppero suo. S.

Non est opus me multis in meis ad te scribere. Scripsi enim binis copiose. Et compertum habeo te facturum omnia, quae faceres in tuis. Reginae responsum ad te cum presentibus mitto. Antea non respondit propter suas continuas occupationes financieras, et etiam alias. Si honestum tibi erit et integrum, et res ita expetiuerit, familiarius poteris agere in rebus meis cum Broderico, salua tua et mea in principes nostra fide. Is enim fuerat mihi olim longe familiarissimus. Sacellatum, quid agendum sit, informabis. Quidquid erit in rebus Hungaricis statutum, fac me certiore. Si ad Reginam scripseris, — contingit saepe, ut litteras ne legat quidem ad multos dies, dedita aliis rebus, — melius est et citius ut ego verbis tua singula ei referam. Decanus et coniux tua miserunt ad me hoc die litteras ad te datas, conqueruntur de perfidia tabellionum; has decani ad me datas misi ad te, ut scias, quid scribat. Si qua in re eis in tui absentia gratificari potero, tam faciam libenter, quam quod libentissime. Cura, me Sceppere, rogo, ut meum negotium in portum deducas, quo in

utramque aurem securus dormire possim. Regina non commendavit tibi nunc illud multis. Nam nolui, ut id faceret, ne diffidere viderer tuae operae. Ita commendasset multis, ut nunc paucis, si voluissem. Scribe frequenter et ad me et ad tuos. Vale. Bruxellae 15-a Martii 1533.

Nicolaus Olaus ad eundem suum amicum.

Hodie mihi redditae fuere aliae quoque tuae litterae, ex quibus intellexi initium tractatus Poseniensis; qua de re ago tibi gratias. Ea omnia quae scripsisti, communicavi mox reginae. Imo litteras easdem, quia nihil erat in eis, quod eam scire non sua interesset, ei in cubiculo legendas dedi. De christiano aduersae partis responso et admirati sumus et risimus, scilicet bonis fidei nostrae cultoribus digno et conueniente. Reginae et commendaui verbis, et sola legit seruitiorum tuorum oblationem. Quae nonnisi clementi animo tuam accipit seruiendi promptitudinem. Qua, ut nunc in rebus tibi demandatis, ita de caetero quoque, dum usus erit, utetur. Quid ego de Turcis per Gritteum euocatis sentiam, litteris meis aliis perscripsi; nimirum id, ut eorum, quod longe absit, excursionem cogamini etiam inuiti aliquid facere. Litteras tuas mittam cras per fidum nuncium Brugas ad coniugem tuam amantissimam. Aduocato Bruxellensi curaui per Leuinum suas reddendas. Qui me hortatore rescripsit, quas cum praesentibus accipies. Praefecto quoque Mechliniensi mittam hodie vel cras per Joannem Langium, inclusas meis litteris. Nam D. archiepiscopus Panormitanus eo est profecturus, regina hodie ad venationem quadriduanam proficiscente. Sed longe ante autumnum praefectus Mechliniensis profectus est ad caesarem, ad quem eo quoque mittere volebam, sed putavi eum iam reditum parasse, et litteras non posse in itinere offendere, sicque perire. Nihilominus illas misi ad domum suam Mechliniam. Sempy rediit. Maris diluuium attulit damna Flandris et aliis, quae non minimis impensis restitui posse dicuntur. De Danis et ciuitatibus septemtrionalibus, quid moliantur contra Selandos et Flandros, si hi Selandis auxilia-

buntur, credo te intellexisse ex domesticorum tuorum litteris. Tamen scias ex meis quoque illos meditari, imo constituisse, ut maritimam horum nauigationem prohibeant; quod si fiet, paratum erit bellum, hi curabunt suam nauigationem armis liberam facere, si caesaris, quam petunt accesserit voluntas. Scis causam esse veterem, et inimicitias inter eos antiquas propter regem Cristernum adiutum. Quatuor millia peditum Alemanorum sunt nunc in finibus Hollandiae prope Traiectum congregata ex gregariis militibus, quo duce, vel clanculario fautore, certo adhuc nescitur. Prohibitum est caesarianis militibus sub capitis poena ne eo confugiant, ut plebs est rerum nouarum auida; designatus est ad eos, aut profligandos, aut saltem deterrendos dominus a Byren capitaneus, alioquin cum stipendiariis, praesidiariisque harum prouinciarum militibus, qui post dies aliquot eo contendet. Rex Galliae et Angliae, uti dicitur, breui rursus conuenient; quid moliantur, incertum est. Alia nunc nulla. Responsum coniugis tuae et Decani misi ad te hoc triduo cum litteris reginae. De rebus meis rogo, habe curam, ut ex sententia conficiantur nostrum utriusque. Domino Agriensi dicere poteris, si videtur, commissionem te habere a rege et regina, et si id addes etiam caesare, ut si res eo deuenerit, cum eo una conficias meum negotium. Attamen tuae prudentiae et dexteritati relinquo modum omnem agendi, qui propius sis rebus, et ideo non ignores, quid sit agendum, et quid tentandum; nunc non plura. Exspectamus tuas litteras, ut et regina et nos sciamus, quid isthic agatur. Officiales reginae publica scribunt sed tu priuata et penitiora significare poteris. Joanne Cegledino presbytero meo utere, ut instrumento, quem doceas quid facere debeat, maxime si vis eum loqui cum Broderico. Vale feliciter. Bruxellae 17-a Martii 1533.

Nicolai Olai ad Gabrielem Xanthum Protonotarium Apostolicum, Secretarium regis Ferdinandi.

Ut aliquando etiam breues litteras non semper longas ad te mittam, volo paucis ad tuas, quas cum nuncio Corneliū una nudiustertius accepi, respondere. Binas ut arbitror litteras

meas, post meas per praefectum Armariorum antea missas ad te dedi; quas omnes te iam accepisse credo; habeo gratias tibi cumulas, quod rerum mearum communium curam, ut scribis, habes. Ita fac et deinceps rogo, quoad bonum in illis finem habere poterimus. Cornelii Scepperi amici nostri opera et diligentia, si res ad partes Joannis Wayuodae declinari contigerit, multum rebus illis afferet adiumenti; si qua in re opus erit, tu quoque cures ex curia fauorem regis, quem mihi non denegatum iri puto, illi, si nondum diaeta Altemburgensis dissoluta est, eo, aut si res ad Poloniam deuoluetur, illuc suppeditare. Modo pax in Hungaria fiat firma, resque meae sint saluae, non cogitavi, neque cogito hic manere, meusque status Cornelio, si is illi placuerit, erit vacuus; qua de re, uti voluisti, ad eum latius scripsi, quas rogo, cito ad eum mitte. Litteras regias ad me missas, ea statim hora, qua ad me delatae fuerunt per fidelem cursorem misi ad imperatoris oratorum in Galliam, si quid isthic fuerit finitum, cura, ut sciam. Vale. Bruxellae 17. Martii 1533.

*Joannes Archiepiscopus Panormitanus Erasmo Rotterdamo
S. P.*

Vir clarissime! Quemadmodum magnificus Dominus Nicolaus Olabus noster amicus, et ego superioribus diebus nunciauimus nostris litteris, quas D. T. non accepisse intelligimus: sollicitauimus apud serenissimam reginam patriarum ceterorum regentem, ut D. T. a tumultu Germanico huc in quietem et solum natale reuocaret, exoluendo deinceps stipendium olim addictum cum aliquot denariis promptis pro transferenda huc suppellectili et viatico. Quod etsi sua Serenitas vehementer cupiat, non tamen id factum vult praeter consensum sacrae caesareae maiestatis; itaque iussus a serenitate sua scribo in praesentiarum ea de re domino Granuelano, (quem vel fama nouisse potes), ut maiestatem suam caesaream desuper conueniat, et animum eius nobis renunciaret quam diligentissime. Interim non grauetur D. T. responsum maiestatis suae nobiscum pacienter expectare. Bruxellae 27-a Martii anno 1533.

Ad Paulum Comitem Amicum.

Cum essemus omnes, qui amantes sumus quietis et tranquillitatis Hungariae, in maxima animi consternatione; et non modo vaticinari, sed ne cogitare quidem sciremus, quorsum haec tanta Hungariae et reipublicae christianae mala eruptura essent, quemque finem habitura: praesto fuit nobis ex curia regia nuncius et litterae, quae declarabant Deum iam optimum maximum, ut quisque existimare posset, misertum esse nostrae calamitatis, illisque finem qualemcumque impositurum. Nam his diebus venisse Turcarum nuncium ad regem, qui pacem domini sui nomine a rege peteret; polliceri-que omnia, quae ad Hungariam spectarent, illum regi redditurum, si caesar noster remitteret, quae Andreas a Dorea in Peloponesso illi hoc anno ademisset. Regem autem non omnino ab hac pacis conditione abhorрere, misisseque celeri cursu unum ex suis ad caesarem, qui haec illi renunciaret, et eum omnibus modis induceret, ut Turcae voluntati consentiret. Non possum tibi mi amice referre quantum haec res voluptatis non mihi solum sed omnibus bonis attulerit. Nam si caesare consenciente haec facta fuerint, nihil arbitror residuum, quin ad multos annos pacem quietam simus habituri. Dubium tamen in hoc est nobis non minimum, an Turca velit nobis etiam Jaurinum, Sabacz, Wjlak, Thythel et alia, quae ante annos hinc decem amisimus, regi resignare? Quod si futurum esset, nihil imposterum multas ob res vereri deberemus. Si autem illis, quas nominaui arcibus reseruatis, his saltem postremo amissis cedere velit, nulli dubium est, quin haec pax breui sit duratura tempore, et tantisper dum Turca aliquam sibi placentem arripere possit occasionem nobis nociturum. Haec tibi quem mihi amicissimum semper cognoui, volui esse nota: ut quod his de rebus tuum esset consilium, tu quoque mihi significares; quod ut facias, simulque nos consoleris, te vehementer peto. Vale et me ama. Bruxellae 27-a Martii 1533.

Ad Eundem.

Quis unquam te visus est felicior, quis beatior, quis omnibus et animi et corporis bonis ornator; qui postea, quae tum largiente Deo, tum natura ipsa suppeditante maxime consecutus es commoda, in eo nunc sis statu, in ea conditione viuendi, ut felicitate ipsa nemo sit tibi praeferendus. Habes principem tuis votis undequaque obsequentem; non desunt tibi amici, non parentis loco propinqui, qui te omnibus, quibus ad vitae tuae sustentationem indigeas, abunde cumulent, ornentque praesidiis. Quare esse non video causam aliquam, cur tu aut fortunam, aut vitae tuae rationem conditionemque accusare possis. Modo animus non desit tibi quietus: nihil tibi deerit. Fac igitur primum, si sapis, ut animum tuum reddas quietum; deinde ut tuis, quae habes bonis commode frui: nihil, si hoc feceris, aut ad vitae praesentis necessitatem, aut ad honoris tui augmentum tibi deesse arbitror. Vale. Bruxellae 27-a Martii 1533.

Ad Prouisorem.

Rem Hungaricam in alium tractandi modum iam incidisse intelligo: ut scilicet sit agendum cum Oratore Turcarum, qui venit Viennam ad regem. Quare hortor te, ut si es, ut credo, Viennae, cures omnibus modis regem, ut bona nostra rehabeamus. Quibus viis agendum sit iam pridem tibi multis depinxi. Si Viennae non es, dies et noctes eo contende, ne tua negligentia res mea negligatur et in periculum veniat. Si adhuc Scepperus caesaris orator ibi est, cum eo de singulis communicare poteris. Reuerendissimo domino Agriensi non scripsi, exspecto enim reginae responsum in negotio ipsius; in quo etiam hoc mane reginam sum multis allocutus, et dixit se facturam bonum responsum per nuncium primo hinc abiturum. Commenda me illi, et roga, ut mei rerumque mearum meminerit. Tu cura, ut in negotiorum ipsorum extremo reperiaris fidus et diligens, ac talis, qualem bonum, fidum et dili-

gentem, accuratumque virum esse decet. Nunc non plura. Si deerunt expensae, Sarson tibi suppeditabit. Vale. Bruxellae 28-a Martii 1533.

Nicolai Olai ad Erasmum Rotterodamum Responsio.

Nuper dederam meas vicario domini Panormitani, qui est Binsacii, ad te litteras, ex quibus intellexisse potuisti, nos propter diuturnam tuam taciturnitatem tuum huc reditum pene desperavisse. Non dubia enim hic fama de tua Binsancium migratione circumferebatur, mirabamurque tam subitam animi tui mutationem. Cum autem in hac essemus dubitatione, recrearunt nos tuae litterae, quae ad me nescio quo nuncio his diebus ex Antuerpia sunt perlatae, quibus significas mihi amice tuam voluntatem ad nos reuertendi, praescribisque modum, quibus viis id facere velis, et mones me amice, ne haec tua voluntas non modo Dano, sed etiam aliis sit nota. Ego, mi Erasme doctissime, gratulor tibi, et mihi gaudeo; mihi cui dabitur facultas tui hinc videndi, tibi qui patriam non parum sis tua illustraturus praesentia, amicosque tuos tui nominis, honoris et gloriae observantes laetitia affecturus. Ut praescripsisti rem tuam securius, quo fieri potuit, egi diligenter, quam a me nemo intellexit alius quam regina, Panormitanus, Langius ipsius a secretis, sine quo litterae, ut cogitare potes, confici non potuerunt. Et hi quoque admoniti a me omnes diligenter, ut essent taciti. Praeterea tu ipse feceras litteris mentionem tui reditus Conrado nostro Goclenio, qui et Louanii his diebus, et hodie hic mecum fuit. Is, quem semper cognoui tui amantissimum sua sponte fecit de te mentionem. Ego aliquot diebus rem dissimulaui, postea heri cum iam ad te rescribere vellem, tuum animum mihi indicatum ei tam meo, quam tuo singulari, fidoque amico aperui, et retuli, praemonito tamen ut faceret, quae in rebus tuis fecerim. Haec igitur te prius intellexisse volui, quam ad reliqua procederem. Apud reginam ea fide, cura et amore tuam rem tractaui, quam tibi debui, et quam in meis propriis praestitissem. Regina, ut tibi antea scripsi, non vulgari afficitur in te pietate et benevolentia, tum quod tuae virtutes id illustres ab ea

exposcant, tum quod inter alios, me quoque non infimum semper apud eam habueris et imposterum quoque habebis, dum oportunitas erit, tuarum laudum praeconem, quae et optat et plurimum desiderat tuum redditum. Sed quia et antea facta fuerat apud imperatorem hic tunc praesentem nonnulla de te mentio, non putauit esse consultum, ut te reuocaret antequam insinuari curaret illi te posse fortasse induci, ut reuertereris, si ipsius esset voluntas. Id autem existima me monente esse factum, non magis imperatoris, quam tuorum priuatorum commodorum quietis, securitatis et tranquillitatis causa. Nam ut apertius tecum agam, etsi tu non videbaris tam late mihi praescribere, quae ad redditum tuum pertinere videbantur, praeter litteras et viaticum aliquod honestum, tamen ego cum iam pro parte aliqua hominum et vestratium et nostratium nouerim mores, acceptis tuis litteris, et promotis apud reginam tuis rebus, arbitratus sum amici veri esse officium amicorum negocia ita providere et perficere, ne postea posset in eis aliquid aut insecuri, aut damni contingere. Quare reginae proposui ex me ipso tuam reuocationem et honestiorem et commodiorem fore, si esses certus de securitate, de praeterita et futura caesaris pensione exsoluenda. Nam non putes hic quoque omnia affluere. De honesta vocatione, de vitanda aulae et curialium molestia, et de aliis, quae mihi videbantur in rem tuam pertinere, utiliaque, honesta et tibi quiesca esse, haec omnia visa sunt et reginae summopereque placuerunt, quae cupit te esse et securum et quietem. Verum ut dixi pro tuo et honestiore et securiore reditu voluit ex causa praemissa ne ignorante caesare reuocareris. Hoc autem oneris demandauit D. Panormitano, qui nisi sit, ut scribis, *ζηρολόγος*, vehementer tibi fauet. Qui quidem scripsit ad Granuellanum nunc munia cancellarii apud caesarem, cum alium non habeat, obeuntem, non ut significaret te id velle, sed quod pertrahi bonis fortasse posses condicionibus ad reuertendum, si ea caesaris esset voluntas, et propterea ea de re apud caesarem ageret; hic enim praetextus scribendi argumentum visum est mihi esse honorificentius. Eas litteras hodie per veredarium misimus. Quia autem scis adeo multa tractari negotia in aulis principum, ut aliquando negotia negli-

gantur, et cum Nicolaum filium praefecti Mecliniensis successorum Valdesii cognouerim mihi esse amicissimum, et tui etiam honoris et nominis obseruantissimum: feci, ut D. Panormitanus huius rei apud Granuellanum pollicitationem illi committeret, ad quem ego quoque scripsi, ut id negotii et diligenter et celeriter et secrete ageret, responsumque remitteret; credo eum id esse facturum. Opus igitur est te habere parumper patientiam, et animo esse quieto, ut honestius et tutius Deo volente redeas. Si rem videbo longius nostra opinione produci, curabo ut et Granuellanus et Nicolaus de ea rursus admoneantur. Intelligis omnem tuarum rerum statum, quem si putassem agi posse melius et tuo honori, statui et securitati conuenientius, nihil fecissem libentius. Cum primum aliquid habebimus responsi, mox te faciam certiozem. Goclenii nostri litteras, qui duobus iam diebus causam canonicatus sui Antuerpiensis hic sollicitauit, hodieque Louanium reuertitur, item cuiusdam Hispani, qui me vehementer rogauit, ut ipsius ad te mitterem, cum praesentibus accipies. Non ingratum mihi erit, si Hispano, quisquis is est, significaris te ipsius accepisse. Misi ad te et Panormitani litteras. Financiarum laborant. Quaestor aerarii Flandriae non est, neque fuit in curia, apud quem agere potuissem. Consultius est meo iudicio nos expectare responsum. Intelligo non solutae tuae pensionis siue fucatam, siue iustam causam fuisse tuam absentiam. Quando Deo dante redieris, ne vereare, *ὁ λιγνός τοῦ σώματος σου*, ut scribis erit liberum ab aula, nisi quantum tu voles; et in tuo hospicio *λεγκῶν* poteris ex animi tui sententia. Id enim ego curabo. Vale feliciter, et in amore tuo erga me permane tui amantem. Bruxellae 29-a Marcii Anno 1533.

Cornelius Scepperus Nicolao Olao suo S.

Amicissimas tuas litteras, Reuerende Domine et amice plus quam frater charissime, partim septima partim nona huius datas accepi Viennae 25-a, fuereque mihi longe omnium gratissimae. Sed quod hactenus non scripserim neque ex Posonio, neque ex hoc loco, in causa fuit, quod exitum istarum rerum omnino volui

expectare, quo certum aliquid et solidum scriberem, quandoquidem scribendis rebus, quae nondum sunt determinatae, non perinde delector. Sciebam praeterea non deesse quam plurimos, qui vulgaria ista nunciarent, puta dissolutionem conveniens Posoniensis, aduentum nuncii a caesare Turcarum, reuocationem nostram a Posonio Viennam, et caetera id genus. Accedit, quod in hoc celeberrimo conuentu omnium vestratium, Bohemorum et caeterorum regnorum procerum, et primatium virorum, et exhibenda erant ista vulgaria officia, et vicissim ab illis ferenda. Quae res et tempus adimit et subinde hominem ineptum facit ad scribendum. Volui igitur finem harum rerum expectare, et certum quid ad te scribere. Veniam igitur principio ad epistolam tuam, deinde vagabor longius in explicatione omnium, quae transacta, quaeque transigi posse videntur. Quod ad longitudinem mearum litterarum et prolixitatem attinet, gaudeo illam tibi gratam. Semper enim ego malui longas, tametsi inanes, quam breues dare, quod alterum mihi videatur magis decere amicum. Quum enim absentes nonnisi hoc modo fabulari possumus, aequum est, ut ad ea praesidia refugiamus, quae nobis Deus reliqui fecit, hoc est ad scriptionem; vicissim autem omnino tibi persuade, multis nominibus tuas fuisse mihi gratissimas. Sed hoc etiam magis, quam copiosae fuere. De informatione reginali maiestati facta, et antea et nunc quoque de nouo iterum habeo tibi gratiam. Innotescere enim iis, quibus subesse debemus, existimaui semper conandum esse homini probo et virtutis amanti; vicissim et principibus aliquando prodest eos nosse, quibus imperare debent, ut tanto confidentius illorum opera seruitioque uti queant, neque decepti illis confidant, per quos nihil exequi possint. Atque ut summatim dicam, nunquam ea res utrique incommoda esse potest, proinde rursum habeo tibi gratiam. Pauca sunt, quae de me dici merentur. Probitatem tamen et fidem nunquam mutaui, neque amicitias bonorum virorum, quas sum assecutus, nihil unquam permisi decedere. Quod si et exercitatio, et animus honestus, non avarus, non sordidus, aetas apta ferendis laboribus, aliquantula experientia laudem aliquam merentur, patiar sane eam ipsam, et non inuitus eam agno-

scam. Quod ad maiestatis ipsius reginalis negotia attinet, tametsi uti prius scripsi, et serenissimo regi sunt curae, et maiestas ipsius consiliarios habet bonos profecto viros et diligentes; tamen eo tempore, quo ea ego scripsi, visum erat ea expedire; neque tunc quisquam ex iisdem consiliariis me conuenerat. Postea autem cum Viennam aduenissemus, reuerendissimus dominus archiepiscopus Lundensis collega meus et ego, confluxere ad nos aliquot nobiles et egregii viri, inter quos Dominus Ulricus de Eyntzigk, et Dominus Bernhardus Bohemus comes Zoliensis; nouissime autem et Posonii D. de Schreiberstorff, et demum Viennae D. de Selthingen. Primi illi negotiorum maiestatis reginalis curam nobis commendarunt, quam uterque nostrum, uti decuit, habuit inter maxime commendata; secutum est tempus cum Posonii ageremus, in quo nihil effici potuit, nec determinari; propterea, quod dum illic ageremus Hieronymus de Zara natione Dalmata, qui secrete, paucis consciis missus fuerat a Ferdinando rege ad Turcarum caesarem, non sine consensu caesareae maiestatis nostrae eo tempore, quo soluta obsidione Ghyncii, alter Constantinopolim, alter in Italiam properabat, rescripserat se pacem obtinuisse a Turcarum caesare longam et diuturnam, et ut ipsius verbis utar, gloriosam. Mandabat vigore comissionis suae capitaneo Strigoniensis arcis, ut desisteret a molestandis Wayuodanis; imo scriberet Budensibus se pacem cum Turcis compositam seruare velle. Eas litteras idem praefectus Strigoniensis ad dominum Joannem Catzianer, ut supremum capitaneum inferioris Austriae transmisit; quibus lectis admirati sumus. Nam Posonii eramus et simul coenaturi cum adferrentur, demum post multa, cum nos rogaremus, ut sententias nostras exprimeremus, visum est nobis praefatis litteris praefati Hieronymi nullam fidem adhibendam esse, propterea, quod illius subscriptione non essent munitae, et viderentur maiorem auctoritatem praeserferre, quam existimabamus illi concessam a rege Ferdinando; euentus tamen docuit, verum illum scripsisse. Nam et a Hieronymo Lasky, qui cum unus esset ex quatuor oratoribus a Wayuoda missis, in eam fere sententiam scripserat ad collegas suos et ad regimen Viennense, ab eodem Hieronymo a Zara manu ipsius subscrip-

tae litterae allatae sunt, quae omnem dubitationem protinus excussere. Scriptum est eodem tempore a caesare Turcarum ad Joannem Wayuodam iussumque, ut protinus Ludouicum Gritti Gubernatorem regni sui transmitteret Constantinopolim. Quae res vehementer perterruit Wayuodanos; iam aperte cognoscentes se decipi in praecipuo, quod semper obiecerant, puta: Turcarum caesarem nunquam daturum pacem regno Hungariae, nisi Ferdinandus rex suam partem cederet Joanni Wayuodae. Quare in conuentu nostro ipsi sunt miserabiliter conquesti de praefato serenissimo rege propterea, quod dum ipsi essent Posonii conuenissentque ad bonum Hungarici regni, ipse serenissimus rex non apud Christianos, sed apud Turcarum caesarem mallet pacem eam tractari. Hinc perspicuum esse posse, uter christianius ageret. Et haec protestati sunt; eodem etiam tempore perlatae sunt ad nos litterae Joannis Wayuodae, quarum superscriptio erat ad omnes omnium principum oratores Posonii pro pace componenda congregatos, per quas scripsit se reuocare oratores suos, quia non esset possibile, ut uno et eodem tempore pax ista in duobus locis tractaretur. Haec acta sunt quinta et sexta Martii. Nos caesarei obtestati sumus utramque partem, ne paterentur hunc conuentum dissolui propterea, quod nesciremus adhuc certo, an litterae a praefato Hieronymo de Zara scriptae, essent verae vel adulteratae. Proinde prius ad serenissimum regem Romanorum scribendum esse et rescienda veritas; interim manerent et procederent in tractatibus ut prius; caesaream maiestatem non grato animo auditurum hanc solutionem conuentus; nobis quoque dolere tot pericula incassum et frustra obiuisse, ut tam cito disiungeremur. Haec inquam et iis similia cum plurima in medium adferremus, nondum enim rescueramus mentem, aut animum serenissimi regis romanorum. Tandem obtinuimus, ut duobus recedentibus supermaneret unus, reuerendissimus scilicet Stephanus Brodericus, episcopus Sirmiensis per octo dies, ipse vero Colocensis scilicet, et Werbeucz ad dominum suum proficiscerentur Budam, libenter redituri Posonium, si aliquid boni existimarent conclusum iri posse; neque obscure dicebant, se eam habuisse commissionem, ut per eam honori serenissimi regis

Ferdinandi longe melius consuleretur, quam per pacem, quae fieri posset Constantinopoli. Ibi enim non defuturos, qui res Joannis melius procurarent, quam procurarentur Ferdinandinae; atque ut verum dicam, non semel dederunt intelligere, se habuisse potestatem transferendi totum regnum in Ferdinandum regem, modo aliquanta ratio honoris domini sui haberetur. Dicebant enim, se nunquam consensuros, nisi inuitae in diuisionem regni Hungarici, quae diuisio laud dubie futura erat et exspectanda a Turcis. Eam enim diuisionem fore exitium regni Hungariae. Qua in re ego profecto vehementer illis assentior; neque alia via est ad destruendum inclytum illud regnum, praeter eam solam. Tandem post multa hinc inde dicta et tractata de induciis, et similibus rebus et de soluenda obsidione, quae erat et adhuc, ut puto, est ad arcem, in qua degit insignis latro Ladislaus More, qui se Ferdinandi regis dixerat seruitorem, sed praedas egerat tempore induciarum ab utraque parte, et ob id a praefectis induciarum iudicialiter fuerat condemnatus, et ad executionem sententiae Wayuodani eum obsederant permissione facta, ut ipse rex bona ipsius Ladislai, quae ab hac parte sunt, occupare posset. Quia vero reuerendissimus dominus Agriensis ipsum tuetur, tunc promissa est solui. Post talia inquam multa, recesserunt duo illi et mansit solus Brodericus; cum quo singularem contraximus familiaritatem, multaque cum eo aliquot diebus locuti, intelleximus, vere fuisse hunc animum Joanni cedere de toto regno, et ad id inductum fuisse a Colocensi, et se et a Thoma Nádasdy. Nihil enim prius esse apud eos salute regni Hungariae, quam videbant consistere, si unicum maneret, sese ne aliquando putarentur res nouas moliri velle, libenter migraturos extra regnum. Esse enim Colocensi, et sibi conditionem apud Pontificem maximum paratam, aut apud Francorum regem, ipsum Joannem pro conseruatione regni libenter iturum ad hospitale; id se dicere posse. De aliis non ita. Nam esse, qui nihil aliud cupiant, quam bellum, et dissidium in regno. De Gritti loquebatur, quem dicebat satagere, ut regnum illud maneret diuisum. Adiunxit Thomam Nádasdy esse virum integrum, et amantem boni publici; qui si voluisset adulari, aut fouere

partes Ludouici Gritti, poterat adhuc fieri rex in Hungaria ; sed aliud inesse illi ingenium. Nunc autem gratiosissimum aiebat esse apud Wayuodam. Multa et his similia nobis dicere solebat. De te vero amantissime locutus est, dixitque te gratum esse principi suo Joanni ob virtutes tuas, praeterea-que quod pater tuus solitus est hospes esse ipsius Joannis, et quod nuper diuertisset, cum esset in Transsylvania, ad domum olim patris tui, quae nunc est, ut puto, fratris ; proinde non esse opus commendatione ab ea parte. Bona tua maxima ex parte occupari per latrones, qui se dicunt Ferdinandinos. Omnino curandum ei, qui esset permansurus rex Hungariae, ut latrones illi redigerentur in ordinem. Id nunc partibus diuisis fieri non posse, quando in discordiis principum solet esse omnium scelerum impunitas. Proinde postquam inter principes pax facta esset, tunc primum omnium consulendum esse, quo modo latronibus imponatur frenum, et arceantur ab inuadendis iis, quae sua non sunt, et ab illis iniuste possidentis. Ea, quae in manibus sunt Joannis principis sui, seruata iri incolumiter pro te. Multaque similia de te sumus locuti. Tandem autem cum per octo dies expectassemus, a recessu dico priorum oratorum, litteraeque reuocatoriae a Joanne missae essent ad praefatum Brodericum, simul etiam ad nos eodem fere tempore venissent regiae, quibus accersebamur Viennam, pararentque abitionem Ferdinandi omnes, imo longe plurimi iam recessissent, valedicto Broderico, qui eo, quo nos die sese Danubio credidit, venimus Viennam ; hoc tamen cum praefato Broderico conclusimus, ut si opus esset rursum conueniremus ; ipseque sese obtulit ad nos scripturum ex Buda de iis, quae viderentur agenda, scilicet an bonum esset nos expectare, an vero nulla ulteriore spe tractatus boni suorum ex parte, praestaret nos quoque rebus nostris consulere et ad dominum nostrum caesarem quanto citius reuerti. Quod idem Brodericus fideliter obseruauit, scripsitque ipse et collegae sui Colocensis et Werbeucz nomine nudius tertius ad nos : sibi videri bonum ut subsistamus ; quod indicium est illos omnino velle rebus istis finem imponere, sed de hoc posterius plura. Venimus itaque Viennam, quo unum atque alterum post diem aduenit orator caesaris Turcarum, nomine Mehemeth Tzaus.

Erat autem dies decimus nonus Martii; huic data est audientia, ut vulgo loquuntur, die vicesima; oratio ipsius fuit brevis et in haec verba: Caesar et Imbraym Bassa salutant maiestatem tuam. Respondit rex: valent bene? Valent et dicunt tibi ista: tu misisti ad nos bis, aut ter nuncios tuos, is postremus est gratus; vis tenere ea, quae ipse nomine tuo nobis proposuit? Rex respondit, se daturum illi responsum in tempore. Ita recessit ad hospitium suum. Admirati sunt circumstantes Hungari et Bohemi, quorum procures omnes huc confluerant, breuitatem huius orationis; sed ita se res habet. Rex sedit in sedili substrato pannis aureis, a dextero latere sedebamus nos, dico scilicet: reuerendissimus D. Lundensis et ego; et post nos magno interuallo, ab eodem tamen latere dextro stabant: archiepiscopus Strigoniensis Paulus; episcopi: Agriensis, Varadiensis; praepositi: Albensis, Psoniensis, Quinqueecclesiensis; et ex Secularibus: Turzo, Bothani Ferencz, Valentinus Thwrek, Paulus Bakyth, Petrus Keglowietz, Balthasar Banify, Caspar Horwáth de Vingarth, Bonauentura Báthory, Emericus Deszházy et alter eiusdem nominis Nagky, Nicolaus Kostelansky, Franciscus Nyári, Stephanus Mayláth, Antonius Losonczy, Franciscus Révay, Alexius Bethlehem; item Marcus, Sebastianus, Stephanus de Pemphling, Joannes Mayláth et alii complures. A sinistro latere stabant: episcopus Vratislaviensis et Bohemi: Adalbertus de Bernstein, Joannes Pfloug, Albertus Schlyck, Ladislaus de Leippa, Jodocus de Rosenbergk, Joannes Cuna de Constat, Joannes de Lypnick. Tres de Meczericz et alii multi, quos vanus enumerare labor. Ex germanis aliis non nisi primi ordinis quidam intromissi; ita hoc die finita est haec comoedia. Postridie illius diei mane hora octaua conuenit serenissimus rex et nos et alii omnes in eundem locum, excepto Turcarum nuncio; ibi rex iussit domino Joanni Hoffman, ut exponeret conditiones pacis et oblata Turcarum germanice; Caspari vero Horwáth et Georgio Szapka, ut ille hungarice, iste bohemicè audita ab Hoffmano per singulos articulos exponerent suis, qui aderant, ignaris linguae germanicae; quod et factum est. Exorsus est igitur praefatus Dominus Joannes Hoffmannus. Prima erant de studio diligentiaque serenissimi

regis impensa ad conseruationem regnorum, de euocatione caesaris Caroli, de fuga Turcarum, de profectione caesaris in Italiam, de ommissio bello Hungarico propter hyemem, commeatum defectum et seditionem; de soluta obsidione Strigonii, de tractatis mediis pacis et belli; de missa insigni legatione prouincialium ad Caesarem et Pontificem iunctos, pro subsidio et benigno responso eorundem; de indicto conuentu Posoniensi. Haec omnia eo spectabant, ut ostenderet prudentiam, diligentiamque serenissimi regis. Postmodum, cum semper Wayuodani iactassent Turcarum caesarem nunquam daturum pacem Hungariae regno, nisi ipsorum medio: misisse regem quemdam Hieronymum de Zara ad ipsum caesarem Turcarum, secrete tamen propter multas rationes et sine scitu multorum. Eum inuenisse caesarem et Imbrahymum Bassam pronos ad pacem, et ob id misisse istum nuncium ad maiestatem suam regiam, ut scire posset, an ea esset voluntas suae maiestatis, nec ne, prout hesterno die audiissent. Esse autem huius pacis oblatae conditiones non alias, quam eas, quae sequuntur; quisquis secus diceret, illi non esse fidem adhibendam. Haec ideo dicta sunt, quia Hieronymus Lasky et Wayuodani sparserant rumorem, qualiter ipse rex Ferdinandus deberet cedere Turcis regnum Slauoniae, et pro reliquo regno dare tributum, praetereaue dedisset Bassis magnas et promississet maiores largitiones. Dixit itaque has esse cum caesare Turcarum pacis conditiones.

Conditiones Pacis:

1-o Caesar Turcarum recipit Ferdinandum regem in filium, Mariam et Annam reginas in filias.

2-o Dat pacem illis in iis, quae possident in regno Hungariae.

3-o Offert contra aduersarios ipsorum subsidium et auxilium.

4-o Per Ludouicum Gritti tractabit cum Wayuoda ad inducendum eum, ut cedat partem regni, quam habet, Ferdinando regi, etiam sperat ipsum hoc facturum, imo confidit, non denegaturum.

5-o Durabit haec pax per vitam alterutrius, et si rex Ferdinandus velit longius poterit deduci.

Vicissim petit caesar Turcarum, ut rex Ferdinandus pro demonstranda filiali obedientia mittat ad se claves arcis Strigonii. Dixit tamen ipse rex Imbraymum Bassam iurasse maximum iuramentum Turcarum, caesarem eas non recepturum, sed velle solum hunc honorem. Praeterea de tributo dixit ipse rex nullam mentionem esse factam; idque omnibus audientibus dixit affirmavitque, nullas alias condiciones per Turcarum caesarem peti a sua maiestate regia, verum esse illum paratum facere pacem cum caesare et pontifice maximo iis conditionibus.

1-o Acceptabit caesar Turcarum pontificem maximum in patrem, caesarem Carolum in fratrem.

2-o Faciet cum illis pacem quinque annorum, aut septem aut diuturniorem si velint.

Vicissim petit, ut caesar noster ipsi restituat urbem Coronem, quam in Peloponeso sitam expugnauit anno superiore Andreas de Dorria.

Promittit ipse caesar Turcarum dare caesari nostro propter id recompensam, et id valiturum serenissimo regi Ferdinando pro recuperatione totius regni Hungariae.

Quod si caesar et pontifex nolint secum pacem facere, nihilominus pacem cum Ferdinando rege factam mansuram in suo vigore, conditionibus quibus supra, et non aliis.

Propter haec missum esse comitem Nicolaum de Salm ad caesarem maiestatem ea omnia expositum tam pontificiae sanctitati, quam ipsius caesareae maiestati. Quae cum talia essent, regem noluisse ipsos ea ignorare petereque, ut assentirent in eam pacem, et nullo modo persuaderent alias esse condiciones, aut alium modum. His ita dicendis, cum de articulo in articulum Bohemi ac Hungari ad suos referrent audita, et hoc modo interromperetur sermo oratioque praefati domini Joannis Hoffman, insumptae sunt horae duae; laudem tamen non exiguam meo iudicio meritus est praefatus Hoffmannus, quod germanice egregie oraret, et singula suis locis perquam eleganter et scite explicaret. Quae postquam facta sunt, dixit nobis duobus serenissimus rex: ipsum caesarem Turcarum

offerre caesari nostro conditionem, qua supra se curaturum, ut Barbarossa et reliqui piratae, Mauri et Turcae, qui solent infestare littora Hispaniarum, abstinerent omnino. Praeterea renunciaturum omnibus amicitiiis et foederibus, quae habet cum aliquibus Christianis, hoc modo, ut caesari nostro liberum esset praefatos Christianos principes, ut regem Francorum et alios in hoc foedus assumere vel omnino ab eo excludere. Haec quia non faciebant ad rem horum regnorum, noluisse dixisse Germanis aut Hungaris Bohemisue, sed bene nobis. Nos congratulati sumus isti paci, et hoc modo dimisimus maiestatem ipsius pro eo die; post haec expectatum est ad diem vicesimum nonum istius mensis. Interim aduenit reuerendissimus dominus cardinalis Tridentinus; aduenit etiam ex Hungaris Laurentius Pekry et ex Bohemis nonnulli. Vicesimo demum nono die conuenimus in eundem locum, admissus est Turcarum nuncius; ibi responsum est per reuerendissimum dominum Tridentinum, intermedio interpretis Itali cuiusdam ex Bassano, qui iam amplius quindecim annis mansit in Turcia et nouissima obsidione Ghincii transfugit, scitus legere et scribere, quo etiam interprete usus est serenissimus rex in priore illo congressu cum Turcarum nuncio. Responsum est inquam serenissimum regem velle suscipere caesarem Turcarum in patrem; deinde ea, quae essent per ipsum proposita, obseruare velle; demum quia nonnulla concernerent caesarem et pontificem summum, atque pro illis iisdem significandis, maiestas ipsius regia misisset nuncios suos, neque desuper haberet responsum, quaesivit ab eodem nuncio caesaris Turcarum, an expectare vellet idem responsum, nec ne? respondit se id permittere voluntati et iudicio serenissimi regis. Parte ab altera serenissimus rex commisit ipsius arbitrio; demum ille sese resoluit, firmiterque constituisse se dixit: velle abire, ex quo ad neminem alium, quam ad serenissimum regem esset missus; ita dimissus est domum. Multis id consilium placuit, neque mihi displicuit. Omnium ratio, quae eos urgeret, haec fuit: ne si diutius moraretur, quia videtur res protrahenda in longum tempus, priusquam caesar et pontifex sese resoluant, quantum ad Coronem oppidum attinet, est enim loco oportuno situm, et ad

multas res innouandas perquam apto et idoneo, posset multa perscrutari, plurimaque ad suos referre de rebus nostris. Mihi tamen est longe alia sententia; nam deesse nobis vires, corpora, animos, opes, referri non potest. Earum autem rerum, quas nollemus vulgo notas esse, alii, qui Turcicarum sunt partium, non pauci bonam habent, et longe meliorem, quam is assequi potest peritiam. Accedit, quod iste ex verorum est Turcarum origine, qui nostra non tam despiciunt, atque ii faciunt, qui sunt profugi; quorum autoritas fidesque omnis apud eas gentes comparatur, si sese conuincant esse maxime hostes illi professioni, a qua abiurarint; quidquid sit, illi viderint; qua tamen ratione, ignarus sum, hic adhuc substiterit aliquot dies; nisi forte, quod missum est Strigonium ad praeparandos animos militum, ne moueantur nouitate rei, quando praefatus nuncius Turcarum ad eos venturus est pro clauibus. Nam hinc secundo Danubio iturus eo est, et deinde Budam, postmodum Bellogradum etc. His ita actis a Ludouico Gritti allatae sunt litterae ad Catzianer, quibus scire cupit, an inducias, aut intermissionem belli obseruare velit, nec ne? Se vocatum a caesare Turcarum properare Constantinopolim, mittere tamen nuncium, qui post se responsum ferat. Eo etiam tempore, hoc est 30-a Martii perlatae sunt ad nos duos litterae a tribus illis Wayuodanis scilicet reuerendissimis Colocensi, Sirmiensi et Verbeucz de dato vigiliae annunciationis in Buda. Quibus nos rogabant, ne tam cito ad caesaream maiestatem reuerteremur, sed subsisteremus donec videri posset, quorsum haec res tenderet. Has litteras ostendimus serenissimo regi iussique sumus hic manere. Nam intelligimus non obstante cum Turcis tractatu facto, velle serenissimum regem componere cum Wayuoda etiam; res tamen nondum clare nobis declarata est, sed omnino ego id arbitror futurum, et ad te, ut ad amicissimum hominem transcribo. Nam neque fines inter utrumque dominium diuidi possunt, quum plurima sint, quae alter dicit suae ditionis esse, alter ad se vendicat. Quod accidit oppidis ubi sunt fodinae, quae cum Ferdinandi allegassent esse suae, neque debere citari ad comparendum. Budae tempore harum induciarum, Wayuodani responderunt nobis praesentibus illa oppida esse regis sui, et

ex illis ipsum recipere quotannis viginti millia ducatorum; de iis ergo et similibus loquor. Praeterea si limitum diuidendorum arbitrium Turcae committatur, verisimile est illum quantumvis polliciatum praeclara, non libenter tantum assignaturum Ferdinando regi, quantum multi putant: praesertim si caesar et pontifex nolint illi Coronem restituere. Namque hoc est, quod sonat articulus pacis restitutionem Coronis profecturam regi ad integram recuperationem regni. Accedit, quod ipse Turcarum caesar et Imbraym Bassa aliquando litteras suas dedere Joanni Wayuodae, quibus pollicebantur se eundem defensuros in regno Hungariae. Quare probabile non est ipsos eundem spoliaturos. Ne quid dicam, quod suspectas habet istorum duorum fratrum vires; sin autem suas Joanni litteras non seruant, non video cur multum illis confidere possit serenissimus rex. Haec omnia me inducunt, ut credam Ferdinandum regem non exspectata resolutione caesaris Turcarum tentaturum, si quid cum Wayuoda tractare possit, quod ego sane omnino spero successurum, praesertim tam propensis ad uniendum Hungariae regnum Colocensi, Sirmiensi et Nádasdy, atque adeo, ut ipsi aiunt Joanne Wayuoda; neque celare te volo, auditas esse a non contemnendis Hungaris voces, priusquam regnum diuidetur, se inuenturos alium modum, non obscure indicantes, de tertio, ut aliquando dixi. Eas, cum ego ex passione profectas ducerem ideoque leuiter ferrem, comperi quosdam partis nostrae in Hungaria versatos, et rerum illarum peritia praeditos, neutiquam tam leuiter existimasse eas, sed aliquid tale fieri adhuc posse dicentes. Neque deerant, qui tertium illum, cui se crederent, Turcam esse dicerent, potiusque illi tributum pensuros, quam duobus dominis inseruituros; et profecto nefanda a latronibus utriusque partis in eo regno sunt patrata. Exspectamus itaque redditum illustrissimi D. Comitis de Salm, qui pontificis et caesaris mentem, quantum ad restitutionem Coronis attinet, est perlaturus, secundum quod ipse serenissimus rex Romanorum actiones suas intentabit. Nobis tamen videntur caesar et pontifex concessuri praefatam urbem; primo, quia est utriusque simul aequalique expensa tenetur; secundo, quia oportuno loco sita est; tertium autem et maximum, quod me inducit ad

id non credendum est, quod sub hoc praetextu et specie belli Turcici maximam pecuniam pontifex caesarque sibi comparabunt ab ecclesiasticis. Haec ergo sunt, quae in hunc usque diem, qui est secundus Aprilis acta sunt. Nam has litteras partim in Aprili conscripsi per interualla, interuenientibus negotiis, quae nos auocarunt. Nunc redibo ad litteras tuas iterum. Quod multis de causis arbitraris necessario hanc fieri pacem debere. Hungaros amore magis regi, quam viribus, satis magnam illam prouinciam obire, qui Hungariam regit, ut nequaquam sit onus par humeris alicuius vel pueri: qualiter de Polono ad te scripsi, — valde mihi probatur sententia tua. Sed non semper mortales, quae optima sunt, deligunt; feruntur nonnunquam in ea, quae praesentia sunt, futurorum immemores. Ipse nosti mi charissime Olac, quantas calamitates excitarint in eo Hungariae regno duo Stephani Báthor et Verbeucz, qui, si quantam priuatae iniuriae ulciscendae cupiditatem habuere, tantam habuissent Dei et reipublicae curam, nunquam profecto fuissent ea executi, quae ab ipsis patrata sensimus. Neque minus probatur mihi, quod subiungis, Turcarum foederi nunquam fidendum esse, quam rem vestrate prouerbio confirmas. Sed speramus Ferdinandum regem tempore ad respirandum habito, firmaturum vires suas et quod ab eo fieri debet, qui aliorum dominatur, in pace de bello cogitaturum. Eas intelligo adhuc Hungarici regni vires esse, ut si veniatur sub unius dominio, possint Turcarum caesari negotium facessere; dixit enim nobis non semel Brodericus, hac nouissima expeditione Turcarum neminem ex Hungaria abactum, cum tamen possent multa hominum millia abigere. Id se compertissimum habere, ut qui apud Ibraymum Bassam tunc continuo fuerit, nonnullos, qui temerarie Turcas inuaserant caesos, sed nullum locum firmatum praesidio in toto regno. — In confluente autem Draui et Danubii Essek utcumque tenere, sed quod occuparint, post Mohacensem cladem. Caetera adhuc integra esse. Nihil officere regno, quam latronum istorum inhumanam crudelitatem et insolentiam; quae, uti aliquoties dixi, nonnisi ab uno rege cohiberi potest. Quid ergo futurum est cum accesserint Austriacorum ducatum, ad haec Bohemorum, Morauorum reliquarumque natio-

num praesidia? Haec eo tendunt, ut omnia meliora esse intelligas. Quandoquidem humana prudentia assequi nunquam potuissemus rem eo venturam, quo illam, et non sine numine diuum, ut poëta ait, peruenisse iam cernimus. Neque aliam possum huius rei rationem inuenire, nisi, quod duae istae expeditiones vehementer illum exhausterint experientiaque compercrit, esse sibi cum viris fortibus et intrepidis negotium. Omnino id persuade tibi, rusticos et agrestes harum prouinciarum longe animosiores esse affectos, ne quid dicam de militibus planeque Turcarum nomen non tam illis formidini, quam contemptui esse. Id quod mihi non in totum probatur, neque vituperatione tamen usque adeo dignum censeo; aut forte externo aliquo bello premitur, cuius ad nos minime adhuc peruenit notitia. Praeterea multum lapsus est opinione rex Francus ad distrahendas caesaris copias, receperat se missurum in Italiam non exiguum exercitum. Nonnulli Germani receperant se neutiquam daturus nomen in hanc expeditionem, ut Bauari et alii quidam; cum tamen ab illis non contemnenda venerint subsidia fueruntque Bauari inter eos, a quibus profligata fuit illa praedatoria manus Turcarum, quae irruerat trans Onasum flumen: videt ad haec patefactam esse viam in Peloponnesum, caesaris res crescere, suas atteri, ut qui confessionem viderit a se expressam esse, mari nihil posse, quod hactenus fuit inter incredibilia. Ex hoc uno videre potes omnes practicas, de quibus aliquando scripsimus, ruere. — Neque quicquam ausuros Lutheranos, neque Vürtembergenses, neque Gallos, nec eos, de quibus vere et eleganter scribis curare magis, ut rem suam priuatam augeant, quam publicae prospiciant. Iam neque Valachorum subsidio opus est, de quorum infidelitate quae scribis, mihi valde grata fuere, gaudiusque sum plurimum illis legendis. Sed quae ego de illis in subsidium vocandis scripsi, ea ex Scynl Cuna de Constatibus hauseram; neque tam mouebam autoritate Wayuodardum praefatae Valachiae, quam incolarum consensu; neque me fugit hoc anno unum ex illis Wayuodis a Ludouico Gritti capite truncatum esse, quae res eorum securitatis est maximum indicium. Neque parte ab altera contemnendum esse in illis, modo velint subsidium, bella a Calepino et Amaruto,

postea et a Mahumete aduersum eos dissidentes et minime concordēs gesta, dicere possunt. Quamquam autem Hungariae salutem nunquam ego ex Valachis pendere posse sum ratus, accessione autem illius gentis et Transsylvania, uti vere scribis, securior, et vires Hungarorum alias non contemnendae firmiores redderentur; sed de iis nunc satis. De negotiis serenissimae reginae nunc ita habet. Si Wayuoda partem suam cesserit serenissimo regi, tunc res maiestatis ipsius sunt in tuto; sin minus, semper modus erit, ut eadem bona recuperaremus; sed ego in opinione sum nos omnia consequuturos. Adhuc hodie, qui est secundus huius mensis Aprilis, locutus sum cum regia maiestate de super et de negotio tuo, praesente reuerendissimo Domino Lundensi. Respondit maiestas sua non dubitare me debere res sororis suae sibi maxime curae esse. De tuis eadem dicebat, sed de te honorifica quaedam. Conueni et reuerendissimum dominum Tridentinum, admonens eum litterarum scriptarum a serenissima reginali maiestate ad ipsius R. D. et responsi sui. Nam utrasque mihi iam tradiderat R. D. Gabriel Xantus. Respondit: maiorem curam utriusque, hoc est maiestatis reginalis et tui esse serenissimo regi, quam dicere posset. Neque diffidendum esse, imo ne dubitandum quidem. Cum reuerendissimo Agriensi et saepe numero alias, et hodie quoque in palatio regio sum de re tua locutus. Is consimilem fiduciam facit; neque quidpiam haesito, quominus ex animi nostri sententia res componendae sint. Credo praeterea hic nos haesuros, donec omnia completa erunt, hoc est: Wayuoda cesserit; latrones a spoliando destiterint, bona ab illis occupata redeant ad pristinos possessores. In quod haud dubie adhuc aliquid temporis erit impendendum; sed eo libentius hanc molestiam tolerabo, quod sperem hoc modo, homini amico requiem paratum iri. Impense omnes fauent virtutibus tuis, et aduersae partis Brodericus et regiae Agriensis, caeterique. Sed a Broderico in testimonium sui in te studii etiam litteras ad te habui, quas nescio an miserim ad Joannem Langhium. Nam vicesima octaua Martii transmisi certam sarcinulam litterarum ad coniugem meam, eamque destinaui Joanni Langhio. Quod existimarem te iis sacris temporibus, quae imminerent, alibi secessurum in mo-

nasterium. Et has ad te tamen ceperam scribere, sedulo expectans finem negotiorum Turcicorum, ut certa ad te scriberem. Interim litterae Broderici sunt elapsae ex manibus adeo, ut eas nequeam inuenire, et nesciam, an fortuito tunc incluserim. Quicquid id est, namque ego scio, quid continuerint, parum est deperditum. Idem petiit a me commendari plurimum serenissimae reginali maiestati; quod rogo, mei loco facias, est dignus vir, qui ametur. Quod autem te scribis tantum optare redditum in patriam, non miror, quod ad talem patriam aspires. Nam et ego ad meam, tametsi submersam, feror toto animo, in qua tamen nihil sum visurus praeter ruinas et luctum meorum. Proinde non est quod me horteris, ut curem utriusque redditum. Nam id longe sum diligentius factururus, quam verbis exprimere possum. Neque possum quicquam desiderare in iudicio tuo, quod te neque sonitus campanarum artificiosus, non caminorum fuliginosae deliciae, non muliercularum blandiciae remoraturus est. Quodque ad solam libertatem properaturus sis, modo hae res hic pacentur, et alia, quae non minus ornate, quam copiose scribis. Natura enim omnes ferimur in eam, quae nobis nascentibus obtigit patriam. Cumque posset Ulysses apud Circen et Calypson esse immortalis, maluit Ithacam sterilem et montuosam et anum coniugem reuisere. Si Wayuoda duriores sese exhibeat ita, ut ad Polonos sit refugiendum, omnia ibi salua et integra futura sunt nobis. In summa ego te iubeo non bono tantum, sed firmo animo esse et firmissimo. Patria, parentes, libri tibi seruantur. Parte alia dixit mihi Gabriel Xanthus, quae ad eum scripseras de tuo officio. Ego huic oblationi tuae habeo magnam gratiam, et eam accepto, forte non futurus incommodus, si quando tu abitionem pararis, rebus omnibus tuis prius hic integris et recuperatis. Spero enim hoc modo et mihi quoque quietem aliquam parare tandem post multos labores. Alias essent mihi nouae conditiones quaerendae. Nam caesarem in Hispaniam sequi non possum, et tot annis nihil aliud accepi, quam verba; video praeterea de die in diem minorem haberi rationem hominum proborum, et ad res gerendas aptorum. Neque desunt, ut alias scripsi ad te, oblationes quorundam regum et regnorum mihi factae, sed magis arridet patria. Haec

ideo, ut intelligas me nihil omissurum, quod ad rerum tuarum promotionem attinet. Joannes Cegledinus aliquoties apud me fuit, et adhuc venit, per quem et ego informor, et vicissim ipse quid agere debeat, intelligit. Quod me reuerendissimo domino Panormitano commendaris, habeo gratiam; precor iterum, ut id facias. — Illustrissimae quoque dominae comiti de Salm magistrae curiae reginalis, quae me tam humane salutauit, vicissim seruitia mea quanto potes offer affectu; det illi Deus votorum omnium complementum; utque et ipsa diu viuat feliciter, et sobolem videat omnibus animi fortunaeque bonis locupletem. Commendabis ad haec seruitia mea magnificae D. de Baillieul, et Dominae Lucretiae caeterisque, et si adsit, dominae Souastrae, quas omnes conseruet Christus, detque felicissime valere. Pro litteris ad coniugem meam missis habeo gratiam. — Litteras tuas, quia abiit Xanthus, mitte ad magistrum postarum in curia regia, vel ad Bernhardum Bohemum comitem Zoliensem, vel ad Vicedominum Austriae. Nam illi facile eas ad me transmittent. Scribe praeterea, si in re ea, quam ad Xanthum scribis, sit opus commendatione regia, pro me ad serenissimam reginalem maiestatem, rebus hic absolutis, necne? Et rogo te habere rem secretam, donec ego rediero, quod nescio, quam breui fiet; et bene vale domine et amice honoratissime, humillimeque, si quando potes me reginali maiestati insinua. Datum Viennae die secunda mensis Aprilis anno 1533.

Cornelius Scepperus Serenissimae Mariae Reginae.

Serenissima Regina! Litteras Reginalis Maiestatis vestrae qua decuit veneratione accepi Viennae die ultima Martii. Quod dignatur me hortari, ut curam operamque ad ipsius negotia impendam, nihil sane sum omissurus in eam rem, conuenique regiam Maiestatem et reuerendissimum D. Tridentinum desuper. A quibus optimum responsum accepi, prout latius ad reuerendum D. Nicolaum olaum perscripsi. Cui in iis et aliis poterit Maiestas Vestra indubiam fidem adhibere. Nolo enim eidem tot negociis occupatae molestus esse. Rem illam omnem, ut verissime gesta est, eidem referet. Cui me humillimus commendo dedi-

coque et eandem Sacram Maiestatem Vestram Reginalem felicissime vivere et regnare exopto. Ex Vienna die IIII. mensis Aprilis Anno MDXXXIII.

Idem Nicolao Olao suo S.

Non mitto nunc ad te pro uxore mea sicut decreueram litteras, quia scripsi his diebus et sum mirabiliter occupatus, sed breui sum missurus. Scribe me recte valere, et ipsius et Decani accepisse, quibus sum rescripturus; et bene vale. Viennae die 5-a Aprilis mane 1533.

Nicol. Olahus ad Ladislaum Macedonem Episcopum Varadiensem.

Non possum cogitare, quid sit causae tam diuturnae tuae taciturnitatis: dicerem te inofficiosum esse, quod amicis, etiam sponte sua ad te litteras crebras dantibus, respondere non soleas; nisi te usque ad hoc tempus omnes humanum praedicarint. Quod falsone an vere dixerint, et an is titulus honorificus tibi competat, nescio; hactenus vidi te non usque adeo fuisse scribendo respondendoque amicis diligentem, ut eorum votis satisfeceris. Quare si eam, quam tibi et amici intimi, et alii qui noticiam tui habent, impingere consuevere, notam vis effugere, et existimari omnium humanissimus ac officiosissimus, fac sis in posterum diligentior. Humanitas haec tua et in amicos ἡ φιλέια nihil, mihi crede, tibi obfuerit. Non haec tam libere ad te scriberem, nec tam κατὰ τὴν ψυχὴν ἐμοῦ te adhortarer, nisi essem singulari erga te τῇ φιλανθρωπείᾳ τε καὶ φιλίᾳ. Bono igitur animo meam hanc scriptionem et ex sincero corde profectam accipe, et non molestiam me tibi ingessisse putabis, cum haec scripserim; sed potius, ut ex meo in te amore te officii tui erga amicos commonefacerem. Vale et me ama. Bruxellae 6-a Aprilis anno 1533.

Cornelius Scepperus Nicolao Olao suo S.

S. Amicorum obseruandissime! De secunda huius scripsi ad te copiose. Sub idem tempus allatae sunt litterae maiesta-

tis reginalis ad me, et tuae de dato 17-a Martii; ni fallor, non est, quod respondeam amplius, nisi quod te rogo, ut frequenter scribas. Ad reginalem maiestatem nihil rescribo, nisi commendationes; reliqua tu supplebis. Hodie, hoc est die 4-a Aprilis abiit nuncius Turcarum non Strigonium, prout putaram, sed recta in Carniam, ad portum sancti Viti. — Comes de Salm nondum venit. Praefectus consilii Mechliniensis huc aduenit, nisi fallor, primo aut secundo huius, cum nuncio apostolico. Commissio est, ut indicant (nunquam futurum opinione mea) concilium generale. Expectant, an rex eos velit ire ad Electores necne. Proëditur hic in particularibus rebus regni Hungariae pacandis, sed ante res roboratas cum Wayuoda nihil solidi fiet. Commenda me omnibus, et bene vale domine et amice charissime. Xanthus nondum abiit. Scribam ad te frequenter. Rem de qua scripsisti ad Xanthum, habe secretam, nequisquam interuertat; ego quoque hic nihil obmittam. Rursum Vale. Viennae 8-ua Aprilis anno 1533.

Idem Nicolao Olao suo S.

Mi charissime D. Olae! Ego tandem video me vere ad laborem natum esse. Nam cum sperarem, finitis his rebus Hungaricis in patriam ad meos redire, et coniugem meam hac spe diu aluisssem, ut videlicet rebus meis prospicerem aliquando, quibus nemo adhuc prospexit princeps, ecce subito noua a caesare commissio, qua iubeor regis nomine proficisci Constantinopolim. Nam maiestas caesarea non vult videri quemquam illic suo nomine esse. Ego obstupui vehementer, quum primum ea intelligerem. Sed quid facerem? Si recusassem, omnia seruitia mea perdita fuissent; adduxissem in odium mei caesarem, regem, reginam. Breuibus dicam, acceptaui, et hodie hinc per equos, quos mihi emi pernices, usque ad sanctum Vitum ad Pflaum Carnorum oppidumi bo; inde traiecturus mari ad Rhagusium; postea equis Turcarum Constantinopolim. Nuncius caesaris Turcarum expectat me ad sanctum Vitum. Dic reginali maiestati, caesarem, quantum ad Coronem oppidum attinet, non defuturum regi fratri suo, si modo Turcae Hungaria cesserint. Wayuodani inter Sacrum et Saxum

stant. Ad Turcas praeter Gritti venturus est Verbeucz. Brodericus excessit Budam, contendit Venetias pro sanitate recuperanda. Haec paucis. Tu habes res meas curae: uxorem, liberos, amicos, familiam. Nam vestri causa ego me his subicio periculis, et ut cum Poëta dicam, sed meliore omine:

Tu quaeso solare inopem, et miserero relictæ:

Hanc sine me spem ferre tui audentior ibo —

In casus omnes. —

Nihil aliud peto, nisi ut quantum potes, extenues verbis pericula huius itineris apud uxorem, ne misellæ relictæ grauius aliquid accadat. Dic breui rediturum gloriosum triumphatorem et nugas tales; fac etiam, ut intelligat serenissimæ reginæ non displicere seruitia mea; verbis dico. Nam profecto nihil me aequè habet male atque id, quod cogor tam subito proficisci, ne tempore quidem satis relicto, quo ad eam possim scribere. Res tuæ a me non semel commendatæ sunt, et promisit rex, Tridentinus, Agriensis operas suas. Dimisi et memoriale bonorum tuorum Zaladiensis custodiae, Simigien-sium et Rosthas, ut interim recuperentur, dum huc rediero. Quodsi nunc non fiat, at saltem meo in reditu cogemus latrones illos ad restitutionem. Dimisi inquam memoriale illud in manibus reuerendissimi Tridentini. Commenda me dominae meae reginæ, Dominae comiti de Salm praelectae domus reginalis maiestatis et caeteris dominabus, ante omnia autem ipsi maiestati. Si quid rescriptum velitis, mittite ad regem, inde mittentur Constantinopolim. Et bene vale domine ac amice charissime. Solare uxorem litteris. Dic aliquando te intellexisse me rectissime valere et alia. Datum Viennæ XII aprilis Anno 1533.

Idem Nicolao Olao Suo S.

Reuerende Domine amice honorande! Mitto per Andream Hungarum familiarem domini Comitæ Zoliensis conductorem vinorum reginalis maiestatis, arcam quandam cum vestibus meis et scripturis pro uxore mea; et quia non satis scio, quo pretio, quantoque constituta est ea vectura,

proptereaque idem Andreas debursaturus est omnia necessaria, rogo D. V., ut tandem arcam ad se recipiat, aut saltem confestim transmitti faciat domum meam, et quicquid idem Andreas pro vectura expenderit, idem illud D. V. eidem Andreae persoluat, rehabilitatura ab uxore mea quicquid illud futurum est et me D. V. ex animo commendo. Viennae 12-a die Aprilis Anno 1533.

Cornelius Scepperus Serenissimae Mariae Reginae.

Serenissima Regina! Quum sperarem post labores a me impensos, requiem tandem aliquam meo in patriam reditu, completis negotiis Hungaricis assecuturum, subito mandavit mihi caesarea maiestas, ut nomine serenissimi Romanorum regis me conferrem citissime Constantinopolim pro imponenda conclusione de omnibus. Qua in commissione cum de bonis vestrae sacrae Reginalis Maiestatis in regno Hungariae constitutis recuperandis pro eadem specialis mentio facta fuerit, sitque id ipsum mihi, qui alias non obmissem, serio iniunctum, nolui omittere, quin his breuibus Maiestatem Vestram desuper redderem certiore. Cui humillime res meas et fortunulas commendo. Profecto nisi hoc negotium tam magnum esset, et praeter publicam commoditatem, priuatas Maiestates Vestras caesaream, regiam et reginalem concerneret, omnino supplicassem, ut gratiae maximae loco mihi licuisset ad uxorem et liberos inglorio redire. Nunc cum obtemperandum mihi sit, dignabitur Maiestas Vestra absentis rebus, si quid accadat, non deesse. Ad quam subinde scribam de iis quae occurrent. His paucis mei eidem humillime commendo, offero dedicoque. Deus omnipotens Maiestatem Vestram diu conseruet incolumem. Datum Vienae XII. die mensis Aprilis Anno Domini. MDXXXIII.

Nicolai Olahi ad Amicum.

Comitem Nicolaum a Salm praefectum cubiculi regii bene te cognouisse arbitror. Is nuper a rege, dum orator Turcarum ad eum venisset, pacem oraturus, missus fuit ad imperatorem, ut animum Turcae illi significaret. Qui eas cupit ab im-

peratore modo arces, quae in Peloponesso anno praeterito per Andream a Dorea illi sunt ademptae. Quod si fiet, pollicetur se facturum, ut Hungariae regnum Joannis remissurum regi Ferdinando esset, Slauonia excepta, quam Joannes sibi concedi cuperet. Qui quidem comes Nicolaus apud imperatorem in Alexandria constitutus scripsit huc ad nos, se ab imperatore licet expeditum, tamen missum ad pontificem in urbem, ut cum eo quoque ea de re ageret. Ut igitur accipis, pax Hungarica bonum habitura est finem, quandoquidem Turca non abhorret etiam a foedere cum pontifice percutiendo, futurum est, nihil dubito, quin non solum in Hungaria, sed etiam omni christianitate a Turcis pace optata frui possimus. Haec tibi volui significare, ne earum rerum, quas intelligo, sis ignarus. Vale. Bruxellae 15-a Aprilis Anno 1533.

Erasmi Rotterodami ad N. Olaum responsio.

Lege Solus.

Accepi proximas litteras tuas, et singularis tuae prudentiae, et eximii cuiusdam in me fauoris testes locupletissimas. Utinam aliquid gratiae liceat referre. Caesaris assensum suspicor ideo requiri, quo meliore fronte exigatur pensio, alioqui non exulo istinc, et cum bona venia discessi, nec defuisse, quod agerem Basileae, res ipsa declarat. Caesar ante complures annos scripsit amitae suae D. Margarethae, ut mihi pensio extra ordinem solueretur. Nam caeteris solutio suspendebatur, ne mihi esset causa conferendi me ad alium principem. Magnis etiam promissis sollicitabar a Francisco rege Galliarum, idque litteris ipsius manu scriptis. Jamque destinarat mihi praeposituram Tongrensem magni prouentus summaeque dignitatis; sed ego omnia posthabui otio litterario. D. Margaretha re in concilio transacta, per litteras egit gratias, quod a caesaris familia non recederem. Caeterum quominus esset soluta pensio, meam absentiam fuisse in causa, si redire vellem, non solum pensionem, sed longe maiora fore parata. Cur abirem praecipua causa fuit, quod isthic quidam caesari persuaserant, ut mihi negotium Luteranum delegaretur; huius consilii author erat Joannes Glapion. Sensi id mihi

amico animo fieri; sed quoniam habebam suspectus, licet falsissime, studebant me id muneris coniicere, ut aut carnificem agerem in eos, quibus ut putabant, beneuolebam, aut me ipsum prodens haererem illorum retibus. Multorum me poenitet, illius abitus nunquam poenituit, etsi non incidisset pietatis dissidium, illic sat commode videbar consenescere posse. Hoc oppidum frigidum est, coelum pestilens, vulgus *æxeror*, nec est quo expacier, nisi continue rumoribus variis perstrepant omnia. Et tamen conduceret valetudini, si quando mutarem locum. Oecolampadiani non vulgariter me oderunt, idque facimus mutuo. Besontii graue dissidium est inter clerum et Senatum. Senatus inuitat, clerus horret aduentum meum. Isthic sunt ingenia mitiora, nec usquam senex honestius agat, quam in patria. Inter Germaniae principes parum conuenit, vereor, ne absente caesare cooriantur hic tumultus; alescunt enim exordia. Non tam sum sollicitus de pensione, quam de honorifico titulo hinc remigrandi. Nihil his Evangelicis loquacius, aut vanius. Arbitror autem monarchis ac theologis satis iam declaratum esse, quam mihi non conueniat cum sectarum authoribus, a quibus mihi hic non medioere periculum est. Non enim desinunt moliri, neque quicquam est hoc hominum genere magis vindex. Liuiño bene cupio, sed doleo illum tam laeua esse mente, ut toties oblatam occasionem semper amittat e manibus. Erat natus ad litteras, et conuenerat, ut Louanii daret operam medicinae. Lusit illic, mox Luteciae fecit idem. Tandem venditis libris et consumptis omnibus institit mendicare, venans hinc atque hinc munera, nec in ea re felix. Augustae satis arrisit aula, collegit bonam pecuniam, prodegit universam; monui, ut exemplo Scepperi venaretur uxorem bene dotatam. Duxit nudam. Nunquam ulla in re paruit amicorum consiliis, et ipsi more laeua mens est. Nunc quod vitae genus spectat, nescio. Accepi litteras tuas, quibus significabas de temere inito matrimonio; verum id prudens dissimulaui certis de caussis. Accepi et Dani naenias, quem optarim esse episcopum in sua Dania; fortasse me non odit, sed plus nocet intempestiua beneuolentia, quam faceret inimicus. Quid inutilius quam ineptis versiculis lacere Scaligerum, et eam mouere camarinam, quam satius

erat non tangere. Haec scribo liberius, quia per famulum mihi fidelissimum nihil periculi sit, si isthic erumpat rumor hoc agi, ut in Brabantiam honorifice reuocer. Tutius tamen est id a paucis scire. Certe me hoc ambire, nolim sciri, aut credi. Nisi reuocor adhuc vigente aestate, non sine corpusculi periculo me commiserō itineri. Quodsi res cesserint ex sententia non morabor reditum Quirini mei ex Anglia, sed aduolabo. Sin minus, durandum erit hic hac hyeme, sed condito testamento, quod Basileae condideram. In eam rem habeo regis Ferdinandi litteras ad huius oppidi magistratum; habeo diploma caesaris apertum ac generale, habeo breue pontificis; et tamen si quid reliquero, vix tutum fuerit ab hoc magistratu, quantum ex multis exemplis diuino. Praedabundum hominum genus. Bene vale. Friburgi 19. die Aprilis 1533.

*Ladislaus de Macedonia Electus Varadiensis Nicolao Olao
Secretario et Consiliario R. M.*

Reuerende Domine, ac frater et amice honorande! Ignoscat D. V. quod rarius ad illam scribo, faciunt curae quaedam et sollicitudines, in quibus iam consenuimus, ut ne in mentem quidem venire possit tale quidpiam quod ad hunc, aut illum amicorum scriberem. Res enim ita se habent, praesertim vero negotia pacis, cuius tanta est fama, ut consultius existimem V. D. adhuc ibidem manere, quam ut patriae desiderium eam huc pertrahat. Cum dominis enim Husaronibus transegit aliquatenus maiestas regia tum de stipendiis, tum de aliis, fuimusque mediatores ego et Dominus Stephanus Pempfinger inter regiam maiestatem et ipsos Husarones; egimus autem cum eis etiam de remittendis bonis ecclesiarum. Cum Domino autem Valentino Therewk habui specialiter tractatus de bonis beneficiorum D. V., sed adhuc res non est confecta. Itaque antequam a nobis aliud cognouerit, contineat se D. V. ibidem. Dominus Emericus de Fyzmegyer, director causarum regiae maiestatis, habet quidam negotii apud D. Physicum reginalis maiestatis ex parte plebaniae de Berekszász. Rem igitur ipsam commendo

D. V. rogoque, ut praestet in negotio ipso diligentem operam. Quidquid diligentiae adhibuerit in ipsa re, id omnibus nobis, qui ipsius magistri Emerici sumus amici, perquam gratissimum erit, existimabimusque nobis ipsis impensum, quidquid in ea causa operae impenderit: Reliquum est D. V. felix valeat. Ex Vienna, in festo beati Marci 1533.

Corn. Scepperus Nicolao Olaho suo S.

Nihil est, quod in praesentiarum scriptu dignum occurrat; ego veni et nunc sum in oppido Sancti Viti ad flumen, quod est in Liburnia inter Histriam et Dalmatiam, hodie Deo volente soluturus anchoram nauigaturusque Rhagusium; inde terrestri itinere profecturus Constantinopolim, una cum oratore Turcarum, qui hic me praestolatus est. Cupio tibi res meas commendari: uxorem, familiam, amicos, non in aliud, nisi ut subinde literis eos tuis soleris prospera de mea valetudine scribens. Mitto sarcinulam literarum ad uxorem meam, rogo eam cum fido nuncio transmittas. Sacrae reginali maiestati humillime hunc Cornelium commendabis. Preterea dominae comiti de Salm, aliisque dominabus meis isthic existentibus, scilicet: de Bailleiul, Lucretiae, de Souastre cacterisque seruitia mea offerre dignaberis. Et rectissime vale domine et frater honorandissime. Ex oppido Sancti Viti Liburniae ad mare Adriaticum 26-a die Aprilis Anno 1533.

N. Grudius caesareae maiestatis Secretarius N. Olao S.

Litteras tuas, de Erasmi negotio 28-a Marcii ad me datas, heri primum accepi una cum Langii nostri de eadem re litteris; quibus nihil contingere potuit gratius, neque optatius, quam videlicet occasionem mihi viderem dari, hactenus mihi saepe frustra desideratam, gratificandi aliquando tanto viro, et cui olim cum patre meo pia memoriae necessitudo fuerit plane inuiolabilis. Itaque nihil addubites velim, quin ego quantum quidem in me erit et libenter et diligenter, summaque cum fide et (quemadmodum cupis) secrete omnia sim fac-

turnus, quae idonea ad id, quod volumus, esse videbuntur; debeo sane id et longe maiora Erasmo, non tantum ut amico paterno, verum etiam ut meo et studiosorum omnium parenti; sed longe magis id debeo patriae, cui quantum per illius redditum commodi atque honoris sit accessurum, dici non facile queat. Oculatissimum, neque unquam satis laudandum serenissimae reginae ingenium, quae rem tantam et perspicit et promouet. Recte nimirum ac vere illa iudicat eiusmodi incorruptis ac sani iudicii viris hac praesertim turbulenta tempestate opus esse. Nam de te quidem, ne in os laudare videar, nihil dicam aliud, nisi optare me, ut quam plurimos tui simillimos habeant nostri principes consiliarios; rectius enim et quies publica sese haberet et litterae. Si quid ad Erasmus scripturus es, quaeso, ut me illi commendes, omniaque de me pollicearis non solum ut de amico eius studiosissimo, sed etiam observantissimo servitore. Bene vale magnifice domine, et breui commodum responsum expecta. E Barcinona die 27-a Aprilis 1533.

Nicolai Olai ad Cornelium Scepperum responsio.

Maximo gaudio affectus fui, mi Corneli, cum tuas litteras his diebus accepissem, quas iam a multo tempore summo desiderio expectabam; hae nos de omnibus rebus, quae istic actae sunt et publice, et priuatim tam diligenter et aperte edocuerunt, ut nihil ulterius desiderare potuerimus; habeo tibi gratias cumulas, qui tam officiosum praestare te sis solitus in rebus et publicis perscribendis, et meis priuatis procurandis. Maiestas reginalis a mense iam fere uno aegrotare coeperat, et nescio, qua cordiana passione et febre statis temporibus urgebatur, quae tamen conualuerat diebus aliquot, sed rursus postea recidiuauerat, et hoc triduo meliuscule se habere coepit, ut eam speremus, Deo volente, pristinam propediem recuperaturam sanitatem. Ego ei, licet imbecilli adhuc, tamen communicaui omnia tua scripta, quae illis et etiam literis Ferdinandi regis domini mei clementissimi, quae per idem fere tempus aduenerant, mirum in modum fuit recreata; nihil magis desiderans, quam fratris commodum, regni Hun-

gariae quietem ac firmam pacem. De litteris Hieronymi a Zara, de conuentu Poseniensi dissoluto, de nuncii Turcarum aduentu iam antea eramus certiores facti. Quae tibi Brodericus et alii Joannis commissarii de mente domini sui explicuerint, videntur esse verisimilia. Nam credo illum per eos, quos scribis omnes, si eos bene nouerim amantes pacis salutisque Hungaricae inductum fuisse, ut publici potius boni, quam priuati sui habeat rationem. Quare etiam nunc videtur esse non inconsultum, si cum eo aliquid tractari et finiri posset, ut habita aliqua honoris sui ratione Hungariam regi relinqueret, et cum Turca per occasionem restituendae Coronis, de remissione Nandor-Albae, Sabacz, Titulii, Varadini Petri, ac aliarum arcium a nobis occupatarum ageretur, inireturque his recuperatis foedus inter caesarem et pontificem et regem eo ordine, ut tu scribis, et ut oblatae sunt conditiones pacis. Quod si futurum esset, quid melius regi ad imperium Hungaricum stabiliendum contingere posset. Sed fortasse inquires Turcam non posse induci, ut Nandor Albae cedat; fateor illum eam arcem magni aestimare, credoque eum omnia prius tentaturum, quam ad id consentiat. Sed certe in Peloponneso, non paruo fieri poterit ei quoque nocumento Coronis amissio; quae utpote nostris praebet portum libere semper inuadendi illius dominia. Si igitur videret regem concordasse cum Joanne, et se non habere occasionem, qua repetere posset Coronem, fortasse leuiorem se praebiturus esset ad Albae remissionem. Comitum de Salm et a pontifice et caesare optata relatione ad vos rediisse audiui. Utinam res cito transigatur, et ex animi nostri sententia. Litteras Broderici accepi inter alias litteras mei sacellani, ad quas tam subito rescribere non potui, cum nuncius repentinam abitionem pararet. Meas res tuae iam dudum commendavi mi frater fidei et patrocinio, et nunc quoque singulariter commendo, quas scio tua sollicitatione bonum finem habituras. Si rex uti imperio voluerit, praedonesque illos, qui sub nomine suae maiestatis aliorum bona detinent, et tam diuina, quam humana vexant, facile a maleficiis prohibere poterit, ego quoque mea rehabebo; nam maior meorum honorum pars, ut credo te iam intellexisse, est in manibus eorum, qui sub umbra et nomine regis sunt hac-

tenus latrocinati, et ditari per omne scelus quaesiverunt. Agendum igitur erit, ut e faucibus eorum illa extrahantur; quod fiet, si rex litteras suas, quibus me assecravit huc venientem, uti in hoc non dubito, observaverit, quarum exemplum te habere puto. Aut si res agenda erit apud Joannitas ut tempus postulaverit, tu me qui sum longius, commodius et melius statues, quid cum illorum commissariis, maxime cum Broderico et Nádasdy sit agendum. A me hic nemo meum et tuum negotium intelliget. Nam uti tu, ita et ego cupio rem adhuc esse secretam. Nollem enim ante tempus reginam intelligere, me ab ea parare abitionem. Fac igitur de litteris commendaticijs, quod e mea et tua re esse videbitur. Mihi tamen, si meum vis habere consilium, videtur, quod non esset bonum, si singulare de me aliquid explicares propter eam, quam praedixi causam. Nam nec regem, nec reginam vellem aliquid tale de me ante tempus suspicari, praesertim cum sciam reginam non valde abhorreere ab Hungaria, cuius est nunc quoque cupidissima ad breue tempus solatii gratia adhuc reuiscenda, si pax futura esset. Haec tibi mihi amicissimo soli scribo; nollem aliis esse nota; tu tamen videris, quid melius in his sit facto; et quicquid absque meo et tuo incommodo fieri poterit, fac. Quicquid iam aut cum Joanne, aut cum Turca actum est, vel adhuc agatur, fac rogo nos certiores. Heri allatae sunt ad me litterae coniugis tuae amantissimae, eas ad te cum praesentibus mitto. Scripsi ad eam secundo statim die cum tuas acceperissem, te sanum esse et felicem. Quaesiui etiam Joannem Langhium an litteras tuas ad eam misisset, dixit se illas misisse. Nunc rursus Flandrenses tui huc venerunt, curant negotia illa Danica, Australia nonnullaque eorum grammata. Regem Angliae repudiata Catharina regina, nuptias iam suas solemniter peregissee cum matrona Anna, quam tenerime multos annos deperibat, scio te audivisse, quae ut dicitur, ad festum Georgii coronari debuit. Titulus reginae Catharinae verus mutatus est, nominatur per totam Angliam vidua principis illius, cui prius erat, ut scis, desponsata. Vale, et scribe frequenter. Bruxellis prima Maii 1533.

Nicolai Olai ad Joannem Cegledinum Prouisorem.

Ternas eodem tempore tuas accepi litteras, variis tamen temporibus partim Posonii, partim Viennae datas, quae me certiores fecerunt de mearum rerum statu. Illas in quibus scribis te responsum Broderici et domini archiepiscopi Strigoniensis ad me misisse, non vidi. Interceptae fortasse sunt, aut amissae. Litteris meis superioribus, in quacunque partem res regis et nostra deuoluatur, amplissimam tibi dederam informationem. Tuae igitur erit prudentiae in eam partem vela tendere, unde prosper adspirauerit ventus. Non credo futurum rem deuolui ad partem Joannis. Nam quid Turca cum rege agat, intelligo; attamen ut se obtulerit occasio, ex consilio Cornelii te tempori et rebus accomoda, salua semper mea in principes meos fide. D. Valentinus Thewrek nescio quare est in me difficilis, cui gratificatus sum potius semper apud principes, et testes sunt et iidem ipsi et illius seruitores, cui non unquam in re aliqua obfui; credo tamen cum futurum mitiorem, quando cogitauerit me non iniqua petere, dum mea peto. Dicit fidelem esse seruitorem regis Joannem Bodo, et propterea bona mea se non posse extrahere ab illo; ergo ego sum infidelis? Fides utriusque patet ex initio rerum et ipsarum progressu. Esto sit, ut dicit, fidelis, bonane mea ob eam rem illi dari debent? Cur aliorum non dantur? Mirares certe esset, si meis vel aliorum bonis hi, qui ex infidelibus facti sunt, vel timore vel necessitate ferente fideles, Deus scit quales, munerarentur, et fidelium seruitia, qui ab initio unicam, non duplicem aut triplicem, ut ille, viam sunt secuti, cum talium seruitiis iniqua lance conferrentur; non arbitror tamen id futurum. Si magnopere delectatur meis bonis, conferat mihi rex alia aequalia meis. Non me regiis commodis, priuatarum rerum ductus amore, interponam. Si rex habebit, ut spero, Hungariam, non erit opus, ut scribis, magna defensione in ipsis bonis possidendis; vel si ipse D. Valentinus Thewrek te in illis defenderit, non habebit me ingratum amicum, sed memorem beneficii ab eo accepti. Tu enitere utcumque fieri poterit, ut bona ipsa sicuti promissum est recuperemus. Memi-

neris verbi euangelici: neminem posse duobus dominis seruire. Sublongas preces (sic) poteris res meas negligere, et earum expectatione praeterire. Quod quam non conueniret fidei et honori tuo, tu ipse iudica. Quare cura, ut nihil a te desiderari possit. Abbatiae de Tapolcza Sebastianus Pempflinger prouidebit, de archidiaconatu Strigoniensi cum exiero videbo, quid sit agendum. Canonatum Jaurinensem curabo, quantum in me est, ut tu habeas; Theophilus non erat illius possessor, sed ego. Verum quidem est, me beneficium hoc illi voluisse dare, et cum etiam praesentasse capitulo. Litteras ipsas canonicatus requiram et vel mittam ad te, vel mecum adducam cum Deo volente exiuro. Tu interea insta apud Agriensem, ne quispiam auctoritate regis manus illi praebendae iniiciat. Scribe ad me, si Turcae vel in regressu ultimo vel antea bona mea desolarunt, et quae sint desolata et quae integra. Cura ut missa Strigonii continuetur. Ego soluam stipendium, si tu aliunde id praestare ex meis non potes, hoc est, ex archidiaconatus et canonicatus prouentibus, curabo, ut in hoc non sit defectus, modo mihi significa. Quo in me sit animo Strigoniensis, fac me certiore, an pristino beneuolo, an nouo alieno; id quamuis et tu, tamen medio aliorum quoque meorum amicorum expiscari poteris, fac me hac de re et de aliis certiore cito. Ad Franciscum Reway dederam litteras, nescio an hac sint redditae? Nunc mitto rursus breuiusculas propter nuncii celerem abitionem. D. praeposito Albensi commenda me et dic, si qua in re ei obsequi possem, nihil facerem libentius, maxime in hac sua necessitate. — Compator enim illius penuriae; paratus essem, si adessem mea omnia illi communicare. Saluta et Albertum praepositum ac alios amicos meos. Vale et scribe de rebus omnibus. Bruxellae prima Maii 1533.

*Nicolai Olai ad Franciscum Reway praesentiae regiae
Locumtenentem.*

Magister Joannes Cegledius prouisor meus me certiore reddidit de tuo in me singulari amore, beneuolentia, opera, studio, quo me absentem et res meas istic prosequeris singu

lariter. Id tuum factum tam mihi gratum est, ut dispeream, ni perpetuo velim tibi esse pro eo gratus. Nam ea maxima sunt beneficia valdeque grata, quae in absentem amicum conferuntur. Dum quis praesens est, utique per se sine amicorum auxilio rebus suis prospicere potest, sed absens non eodem modo. Opus igitur est in absentia maiori verorum fratrum et amicorum amicitia ac patrocinio; quod quo maius est et feruentius, eo hominem facit ei, a quo praestatur, obligationem. Quare mi Francisce, rogo te prosequere etiam deinceps me absentem, measque res ea, qua solitus es benevolentia fouere et promotione. Non in ingratum conferes quicquid contuleris. Nuper scripseram ad te, credo literas non fuisse redditas; nihil enim ad me rescripsisti. Commenda me reuerendissimo domino Strigoniensi, cui et volui semper et volo etiam nunc ac deinceps in rebus omnibus, quibus possum valeoque inseruire. Valentinus Thewrek me unicum ex omnibus Hungaris habet, quem oderit, nescio, ob quod meumfactum; beneficium certe potius ab eo mererer, quam malevolentiam, si non propter mea multa officia in rebus illius aliquando exhibita, at propter meam operam, quam, dum opus fuit, apud principes nostros semper in illius utilitatem et commodum praestiti. Mea bona adhuc possidet medio Joannis Bodo; faciat ut vult, credo aliquando resipiscet; commenda me illi, et bonum redde pro malo. Opto te et D. Varadinensem feliciter valere, quos Deus faxit, ut pace in regno, ut non dubito, facta, propediem videre possim incolumes. Prouisorem meum tibi commendo. Bruxellae prima Maii 1533.

Nicolai Olai ad Thomam Episcopum Agriensem Cancellarium Hungariae.

Curavi, ut regina consiliariis suis, qui rerum et prouentuum suorum in Hungaria curam habent, quingentos florenos creditori tuo ex tricesima Poseniensi soluendos mandaret. Litteras ad illos datas, unacum eiusdem exemplo ad te misi, ut intelligas, quibus verbis regina illis praecipiat. Si iam casu satisfecisses mercatori, cui prius debebas, potes nihilominus

aliud reperire, a quo res ad eam summam leues, et cui tandem ex tricesima satisfiat. Citius res expediri non potuit, primum propter multas occupationes, deinde propter malam reginae valetudinem, qua iam mensem integrum vel circiter grauiter laborauit. Ea illa est, quae ipsam Posenii statim post regis Ludouici interitum, ceccuparat; quae subinde cum febribus redire consuevit ita, ut timendum sit, ne ad ultimum aliquid maximi mali, quod auertat Deus, maiestati suae sit allaturum: huic malo non paruam ipsa quoque praestare a medicis dicitur occasionem, propter intemperatas inordinatasque equitationes, aliaque id generis exercitia imbecillitati sui corporis dura, et minus conuenientia; nunc meliuscule se habet, sed malum hoc recurrere ad temporis momentum solet; haec tibi de reginae statu volui significare. Nuper in Lucretiae virginis negotio dederat ad te literas, — nihil responsi habet, quod tamen sollicitate exspectat, ut posset prospicere rebus suis. Ut etiam antea scripseram, plus in te spei habet, quam in parente. Animus eius in Hungaria est; quare fac in eius re responsum, rogo. Mea negotia non est cur multis commendem. Rogo efficias tua autoritate, ut in illis iam finem habeam, et ut rex in ea gratia promotionis mea, quam mihi et verbis et litteris saepe non solum pollicitus est, sed etiam corroborauit tua promotione me conseruet. Vale. Bruxellae 2-a Maii 1533.

*Nicolaus Nicolai Grudius caes. Mt. Secretarius N. Olao
Thesaurario Alben. Secretario R. S.*

Post alteras meas litteras, quas ante paucos dies ad D. T. scripsi, negotium Erasmicum, ut pollicitus eram, quantum potui diligentissime fidelissimeque sollicitaui, et quidem (quod vehementer gaudeo) non sine successu. Scribit enim per hunc ipsum veredarium caesar ad reginam et D. a Granuela ad Panormitanum plane fauorabiliter, ut ipse plenius vel ab ipsa regina vel Panormitano cognosces. Nam mihi non suppetit in praesentia otium fusius cum T. D. agendi. Serenissimae reginae, cui me iam olim deuoui, seruitia mea humillima,

si dabitur occasio, offeres, et vicissim mihi quidquid voles imperabis. Cupio me Erasmo a te fieri commendatum. Vale. Ex Barcinona 4. Maii 1533.

Cornelius Scepperus Nicolao Olao suo S.

Reuerende et excellens Domine, amice et frater honorandissime! XXIX. Aprilis solui ex portu Sancti Viti; octauo autem die venimus ad flumen Narentam, quod labitur in mare non adeo procul ab Insula Lesina prope Coreyram, ubi nunc sumus, cras summo mane hinc abituri. Credebamus autem venire Rhagusium, sed ob metum pestis et aliquot biremium Maurarum piraticarum defleximus ad leuam, estque haec pars Bosniae. Recte valeo. Intra dies quindecim spero esse Constantinopoli. Id, quod te nolui latere. Nihil habeo, quod scribam nisi, quod te vehementer amo. Litteras unas et breues ad coniugem scripsi. Nam ad alios amicos scribere ob breuitatem temporis non potui. Eas transmittes ad eandem simul et consolaberis miseram cum familia et amicis. Sacrae reginali maiestati humillime cupio commendari. Neque minus domino comiti de Salm, dominabus de Baillieul, Lucretiae et si adsit Sonastras caeterisque, quibus felicissima quaeque apprecor. Si potes commode, commendabis et illustribus dominis de Simpy et Molenbays. Nam reuerendissimo domino Panormitano non nunc modo, sed semper cupio esse commendatissimus. Et bene vale domine amice et frater obseruandissime, et me ama. Ex Gabala ad Narentam 6-a Maii 1533.

Nicolaus Olauus Joanni Archiepiscopo Laudensi suo.

Etsi Cornelii Scepperi nostri praesentia videbatur tibi non parum ferre apud exterarum nationes et consolationis et adiumenti, tamen aequè tibi gratum esse arbitror, cum istis principibus nostris et reipublicae Christianae seruiat, quam si tecum existens eadem praestaret obsequia, tecumque iucundissime viueret; utinam feliciter istis omnia curet et perficiat

bonoque omine, cum optimo responso ac regiae maiestati et reipublicae Hungaricae proficuo propediem reuertatur, ut tandem haec diutina bella pax secure sequatur. Litteras tuas ea statim hora, qua accepi reginae praesentavi, prachabita tuorum servitiorum commendatione; quae tuam oblationem grato suscepit animo, litterasque ipsas perlectas misit ad Panormitanum. Litteras etiam aduocato curiae curaui praesentandas, qui dixit litteras alias Mechliniam missurum fideliter. Reginam nescio an sit opus sollicitare pro responso, non enim id mihi commisisti; nec scio, quae res apud eam agatur; quod si etiam voluissem eam sollicitare, tam brevi tempore, nuncius enim cito post redditas litteras abiit, responsum habere non potuissem. Si quid me velis facere, iube et significa, facturus sum omnia, quae meae erunt possibilitatis. In negotio suae maiestatis non puto finem fieri posse, donec Scepperus redeat. Ex illa enim legatione res maiestatis suae pendere videntur; si tamen interea contigerit aliquid, in quo maiestatis suae rebus gratificari poteris, hortare suos consiliarios, qui sunt Viennae; illi dabunt informationem, in qua re maiestati suae inservire et gratificari possis. Quod vero tuum in rebus meis polliceris fauorem, habeo tibi gratias cumulas. Eam in me tuam singularem humanitatem obsequiis meis a te emereri curabo. Si quid erit rerum mearum, in quo mihi sit subueniendum, sacellanus meus Joannes Cegledinus, qui nunc est in curia domini Agriensis te edocebit, commisi enim ei, ut id faciat. Cupio per te mea servitia maiestati regiae commendari. Si vicissim hic aliquid est, in quo tibi inservire possim, tam faciam libenter, quam quod libentissime, modo intelligam voluntatem tuam. Vale. Bruxellae Septima Maii 1533.

Nicolai Olai ad Tridentinum Cardinalem.

Ex litteris Cornelii Scepperi amici mei intellexi te Reuerendissime Domine singulari fouere res meas patrocinio, pro quo nihil aliud est nunc mihi quod tibi offeram, quam meam affectionem et obsequendi promptitudinem; quam utinam in re aliqua factis declarare possem, nihil profecto esset

mihī optabilius. Ago igitur immensas tibi gratias, qui solita tua in omnes regios et reginales seruitores humanitate praestare te solitus sis patronum et fautorem liberalissimum. Eo me tuis obsequiis obligatiorem facis, quo res mei absentis curae habes, idque multis iam documentis, ut ipse Cornelius ad me scripsit, aperte declaraueris. Rogo igitur te maiorem in modum, velis in hac tua singulari in me beneuolentia permanere, et meas res apud maiestatem regiam, propter cuius fidem non modo mea, quae habui, beneficia, sed etiam patrimonium et haereditates in periculum posui, et non paucos etiam et labores et expensas ab initio electionis ipsius in regem obiui, fac commendatas; et tua officē auctoritate, ut bona mea, quae pro parte maiore seruitores regii Hungari, qui rapinam potius, quam alia curant, contra regis mandatum iam biennio vi detinent, ad manus mei hominis remittantur; qua re facies me ex obligato tuis mandatis obligatissimum. Valere te feliciter cupio. Bruxellae VIII. Maii 1533.

Nicolai Olai ad Joannem Cegledinum Praevisorem.

Ad litteras tuas priores respondi ante octauum aut decimum ni fallor diem satis copiose. Respondere antea non potui, quia eo momento erant mihī redditae; hodie ad noctem allatae fuerunt mihī ternae rursus litterae tuae, sed diuersis datis, ex quibus, quid actum sit in meis rebus, cognoui. Tua in his sollicitudo, cura et diligentia, quam te praestitisse scribis, sunt mihī gratissimae; quarum, si vixero et si res meae secundiore erunt, non ero immemor. Posteaquam Valentinus et ad commissionem regiam, et ad amicorum preces tuamque instantiam pollicitus est bonorum meorum remissionem, cura tu ut executionem non negligas et te tam diligentem praestes, quam te esse semper existimaui. Si obligaris te domino Agriensi, nescio quam utiliter rebus meis satisfacere possis; Nam scis illud Euangelii verum esse de duobus dominis seruiendis. Cura igitur, ut haec res te ne remoretur aut abstrahat a rebus meis et curandis et administrandis. Qui qua mihī obstrictus fueris et sis fide et obligatione, tute scis; si

hinc exire Deo volente potero, voluerisque esse a rebus mundanis quietus, reperiemus modum et viam ut opinor honestam, quibus contentus eris, et qua cum tuo honore, quiete et pace et utilitate futura id fieri licebit. Interea nihil minus te cogitare et honestum est et honorificum, quam duobus dominis servire obstrictum. Nam obligatus alteri, quod non credo, quam mihi, quo pacto audacter res meas curare potes? Praeterea si vis per tertiam personam, hoc est vicarium, bona mea reoccupare et gubernare, nescio quando erit huius rei bonus finis, et quae utilitas mihi hinc sequi possit. Scribis te iam iam missurum famulum, qui bona mea reoccupet. Non valde improbo te praemisisse aliquem, sed si tu non sequeris, quid aliud facies, quam nihil? et res meas in turbam aliam fortasse maiorem, quam in qua sunt, me absente coniicies? Scis urgere negotium, praesentiam Turni etc, et oculos domini equos pingues reddere. Si tu longis in curia precibus deditus, per famulum ea negotia vis curare, quae ad officium et servitia tua pertinent, tarde perueniemus eo, quo volumus. — Vide igitur, quid famulus reportarit, et tu ipse accinge te bonis ipsis et recuperandis, et postea cum commodo meo gubernandis. D. Agriensem credo te non remoraturum a servitiis et rebus meis; imo incitaturum potius, si recensueris ei tuum officium in me fidemque id a te petere. Dices fortasse, tibi esse graue tempore turbulento a potentioribus bona defendere, et possidere. Nihil certe fieri potest sine labore. Si res ita est, ut scribis, quod Valentinus te in illis deinceps non turbabit, non puto, habebis ab aliis molestiam. Si videris instare necessitatem, adscribe tibi servitores, deliones et tales, quorum viribus et opera, non dico Valentino Thewrek aut Pekry, sed aliis minoribus volentibus te impedire, resistere possis. Si in initio rebus et necessitate ita ferente coloni nutritione tuorum grauantur, opus est eos id ferre ad tempus, propter pacem futuram et quietem. Alii quoque ex bonis tales alunt. Si tu hoc non feceris, facient alii alieni. Melius est nos nostra ex nostris defendere, quam in ignominiam et contumeliam nostram latrunculus quispiam ex pharetra nostra nos persequatur; sed opus est animo. Scis exercitum leonum non tantum valere duce cerno, quam ceruorum duce leone. Si timidus

eris, et cum timidis uteris seruatoribus, nihil facies. Sis, si necessitas tulerit, saltem interea animosus cum tot animosis seruatoribus, quot bona sufferre citra desolationem poterint; dum commodè exire potero, postea Deo volente omnia in bonum statum redigam. Si propter nutritionem talium seruitorum non tam in initio ampli redditus intrauerint ad manus nostras, quam olim tempore pacis intrare solebant, sacius est intrare minus, dummodo possideamus bona, quam aliis ea et possidentibus et cruciantibus nihil habeamus; et praeterea etiam magna contumelia afficiamur. Haec ideo scripsi, *ut inter duo mala maius sit vitandum*. Ludouicus Pekry in Dobza te turbare posset propter affinitatem Joannis Bodo, tamen eum inducere, ut nobis bene velit, poteris; ad quem ego quoque scripsi. Scio nondum esse pacem firmam. Tota res pendet pacis consummandae et firmandae in legatione Cornelii; ille reuertetur rebus omnibus perfectis, postea unusquisque sciet rebus suis prouidere. Verum interea quoque dum reuertetur tu nihil, ut praemisi, praetermittas. De episcopatu Jaurinensi et Nitriensi intellexi, quid scribas, si rex promissa seruare voluerit, et si ea erit voluntas Dei yelim, nolim, non negligam. Interea in custodia quoque, si eam recuperabimus, non moriemur fame; scis, quale sit beneficium. An putas episcopos plus habere quietis et otii, quam non episcopos? An plus comedere, quam alios? Episcoporum officia, si quis exacte perpendat, non sunt otiosa, non voluptaria, non somnolenta, non indocta; de quibus lege Paulum, lege Chrysostomum, cuius titulus est: De dignitate episcopali; quae nisi velimus ab aeterna secludi vita, obseruare nos necesse est. Quare Deus scit, qua vocatione nos vocet. Consiliarii reginae facient etiam sine litteris meis et commendatione, quod facere poterunt; sunt enim omnes mei amici, et rebus meis fauentes. Dominus Lundensis scripsit ad me, et obtulit operam suam, cui ego et rescripsi, et gratias egi, et te commendavi diebus superioribus; faciet, quod facere debet, modo intima illi, quid sit factururus. Praeposito Albensi maximas age gratias de rebus oblatis; ego quoque vicissim ei in omnibus rebus inseruire volo. Praeposito Alberto dic me accepisse hac hora litteras ipsius et aliorum amicorum meorum; ad eorum volunta-

tem et petita rescribere hoc momento non potui; rem habebo curae, et primo quoque tempore rescribam. De Jeronymo non tanta mihi cura est, videbo suo tempore, qua vi mea retineat; cura modo, ut alia rehabeamus. Quomodo beneficia Strigoniensia ordinariis, nihil scribis; fac, ut sciam quamprimum, et vide ne damnum in eis patiar. Missa non negligatur, ut proxime ad te scripsi. Ad unum mensem quatuor ducati erunt soluendi; ego meum reditum, ut tempus feret, moderabor. Vale, et sis et diligens et mihi commodus, uti in tua erga me fide non dubito. Tempora meliora, quae spero propediem futura, Deo volente, omnia praeterita mala resarcient. -- Bruxellae 18-a Maii 1533.

*Nicolai Olai ad Ludovicum Pekry Praefectum Croatiae,
Sclavoniae, Dalmatiae etc.*

Quemadmodum tu ipse bene et scis et vidisti in omnibus meis actionibus nihil libentius curavi, quam ut tibi, dum opus esset, inseruire possem. Quod reipsa dum isthic apud regem fui, pro meo posse aliquoties praestiti; cuius rei testes sunt tui servitores, qui diversis vicibus res tuas apud regem egerunt, hoc etiam nunc sum animo, ut semper tibi inseruire velim, dummodo intelligam animum. Vicissim scio te quoque in me esse beneuolum, et res meas omni, quo possis libenter prosequi patrocinio, sicuti aliquoties id mihi verbis declarasti; hac fiducia scribo ad te confidenter, rogoque tua autoritate efficias, ut villae meae Dobzac, quae sunt prope oppidum Kalmancheh, quod nunc tu possides, iuxta regis mandatum ad manus hominis mei remittantur, et pro servitiis meis velis hominem meum in illis usque ad meum reditum defendere, ac per servitores tuos, qui sunt in Kalmancheh defendi facere. Joanni Bodo consanguineo tuo alia ordinare poterimus. Nam ista bona sunt mea, nonque conuenit me illis priuari. Affini tuo alia apud regem curabimus suo tempore. Patrocinium tuum, quod in me absentem nunc ostenderis, maioribus in rebus resarciam meis obsequiis. Vale. Bruxellae 18-a Maii 1533.

Thomas Episcopus Agriensis Nicolao Olao S.

Egi tuam caussam apud regem et praedones nostros publicos, propugnatores volebam dicere, non praedones. Mandavit rex ipse verbis, dedit etiam litteras, ut tua bona reddantur, quod velint nolint, facient; res nostrae nondum adeo secundae sunt, speramus meliora, idque his mensibus duobus. Cornelius Scepperus, vir doctus et tui amantissimus, ubi ex Constantinopoli redibit, sciemus omnia. Effice rogo apud maiestatem reginalem, ut meis creditoribus deputet in hac Poseniensi tricesima florenos quingentos; nollem eius maiestati molestus esse, nisi paupertas cogeret. Nisi nimium esset, supplicarem Maiestati reginali, ut eius libertate habere possem violaceum ac nigrum pannum ad vestimenta duo; hic enim pannus, qui quidem alicuius esset pretii, hoc tempore non inuenitur; et alioqui gloriam doni reginalis pluris, quam ipsas vestes facerem. Tu videris, an facienda eius rei sit mentio; nollem notari impudentiae. Vale, et me diligas. Viennae XVIII. Maii 1533.

Nicolaus Olaus Archiepiscopo Lundensi suo S.

Nunc nihil aliud ad te scribere possum, quam quod meam omnem operam tibi commendem, quae ad tuam omnem voluntatem parata sunt omni tempore. Restat modo, ut in iis quibus aliquid gratificari possim, iubeas, quid velis. Coniux Cornelii nostri misit mihi ad eum litteras, quas cum praesentibus ad te misi; rogo, velis eas si tutum erit vel Constantino-
polim per regios tabellarios mittere, vel si ita videbitur, isthic retinere usque ad ipsius reditum. Ego, ut mihi iussisti, quotiescunque datur occasio, non praetermisi, neque praetermittam apud reginam tui facere mentionem, et tuam, qua ei affectus es, serviendi promptitudinem declarare. Meas res, si quae erit particularis aut generalis congregatio Hungarica, velis apud maiestatem regiam, et Reuerendissimum dominum Tridentinum aliosque, apud quos opus erit, habere commen-

datas; simul etiam sacellanum meum et patrocínio et fauore in rebus meis iuuare, quod omni opera a te promerebor. Vale feliciter. Bruxellae 19-a Maii 1533.

Nicolai Olai ad Agriensem Episcopum, Cancellarium Hungariae.

Non dubito te scire quas maiestas regia promissiones non vulgares, sed in verbo regio quaternis, ni fallor, litteris fecit de mei promotione, cum ageretur de episcopatu Transsylvaniensi; optimum licet ius habuerim, et meae litterae in dato praecedebant uno die litteras D. Gherendi, rexque promiserat se contra ius meum nihil acturum, tamen partim, quod putavi cum in officio suo quaestorio, quod tunc rex ei dederat, plus servire posse in corradenda pecunia episcopatu consecuto; partim etiam quia antiqua mihi cum eo intercesserat familiaritas a puero et fere a primis clementis in Transsylvania inita; non urgendo meam causam, neque ut ius reiudicaretur, utriusque nostrum, sicuti rex fuerat pollicitus, sollicitando illi, sponte cessi, cuius rei me non poenitet, postquam vidi et amico illi et tibi rem gratam facere. Nunc igitur te rogo, velis tum ex tua singulari in me benevolentia, quam semper declarasti, curare, ut regis promissio et vetus et noua non vulgariter facta, in promotionem mei, si tempus erit, obseruetur, qui fuerim tum in seruitiis, tum in regis promissis non aliis posterior. Neque regi esset honestum, si dignitas considerabitur, tot promissiones suas, dicere volebam assecurationes, praeterire; in hac re plurimum me iuuare poteris tuo patrocínio. Vale. Bruxellae 28-a Maii 1533.

Erasmus Rotterordamus Serenissimae Reginae Mariae Hungariae et Bohemiae viduae, inferioris Germaniae Gubernatrici S. D.

Pro singulari Tuae Maiestatis erga me fauore, Regina Serenissima, quoniam ut plurimum debeo, ita debeo perlubenter, cupio etiam plus debere. Mihi enim impendi puto, quid-

quid iis impenditur, qui principis mei ditioni vel egregiam aliquam utilitatem, vel ornamentum allaturi videantur. Tametsi in praesentia nihil noui beneficii peto, nec arbitror precibus esse opus; tantum animi mei gaudium testari volui in ornando Petro a Monfort beneuolum caesaris animum cum tuo consentire, qui quoniam a iudicio proficiscitur, non dubito quin sit perpetuus futurus. Iuuenis est claro apud suos loco natus, raris utriusque hominis dotibus praeditus, cui diuina benignitas in egregio corporis domicilio animum indidit longe praestantiozem. Nam ingenii mira dexteritas, eruditio, candor et sinceritas aliaeque virtutes mihi quidem complurium dierum domestica consuetudine perspectae sunt, et quo quisque illum propius inspexit ac nouit penitius, hoc amat et miratur impensius. Inter multas autem vere regales cogitationes illam praecipuam Deus inspirauit animo caesaris, quod accurata prouidentia seligit, quibus committat reipublicae munia. Neque enim alia res aequae pertinet ad ciuitatum ac regnorum tranquillitatem dignitatemque vel tuendam vel augendam. Hoc in genere laudis, quoniam optimo maximoque caesari plane germana es, non dubito, quin pari constantia, parique cum fratre studio sis egregium iuuenem complexura, daturaque operam: ut benigniter delato munere feliciter ac celeriter potiatur. Intellego enim caesaream maiestatem una cum tua clementia prouexisse hunc iuuenem ad commendaturam quandam S. Joannis apud Traiectum inferius, quod beneficium mihi videtur rectissime collatum; quippe nec in immeritum, nec in immemorem. Quemadmodum enim hactenus caesareae maiestati in germanicis praecipue negotiis non ingrata praestitit obsequia, ita imposterum accedente et autoritate et rerum usu maiora praestare poterit. Iam triennium non sine laude versatus est in aula R. D. cardinalis Moguntini, atque interim cum utriusque status hominibus conflictatus, in primis statim annis senilis cuiusdam prudentiae ac dexteritatis in rebus Germaniae egregium specimen dedit, sicut serenissimus imperator in eodem expertus est; eamque ob causam censuit illum hoc munere commendaturae decorandum, quo magis valeat reipublicae negotiis conducere. Quod si quis casus fortasse obstiterit, quo minus in commen-

datura voto potiaturo suo, quod tamen haud arbitror futurum, quum habeat et caesaris et Tuam Maiestatem animo fauentem. Si quid tamen hic fefellerit, cuperet saltem sui loci natalis, hoc est Harlemmensem praeposituram sibi conferri, quum ut ex iuvene intelligo, et caesar eam ipsi Ratisbonae annuerit, et is qui iam praeposituram tenet, paratus sit illam aequis conditionibus resignare. Hoc, mihi crede, beneficium non tam in unum hominem, quam in rempublicam collatum fuerit. Est mihi cum hoc patria communis Hollandia, quae perpetuo singulari fide, obedientia atque etiam liberalitate fuit erga principem suum. Eam nunc exterorum improbitate aliis super alias procellis afflicti misere discrutior. Sed spero fore, ut propitij numinis fauor Vestrae auxilians pietati, his malis breui finem imponat. Qui Serenissimam T. Maiestatem semper incolumem ac florentem conseruare dignetur. Datum apud Frisburgum Brisgouiae die pentecostes 1533.

Erasmus Rotterodamus N. Olao Secretario S. R.

Si hic Petrus a Montfort tibi aequae ac mihi notus est non dubito, quin sit aequae charus. Nam mihi quidem ob eximias virtutes fortunae naturaeque, quas in eo domestica consuetudine perspexi, longe charissimus est. Eas tibi, quo vir es oculatior, hoc penitus esse perspectas arbitror; ac proinde quo vir es humanior et virtutum amantior, hoc reor abs te pluris fieri; videtur et caesar hominem introspexisse, qui praeclarum illi munus ultro gratisque detulit, sed meo iudicio dignus erat splendidiore dono. Sed nosti rerum aulicarum non imperitus, talibus praedis multas inhiare harpias, nec raro fieri, ut virtutem superet improbitas. Habet ille et caesarem et Mariam caesaris germanam pari studio fauentes, ut nihil addubitem, quin negotium eius et vento et aestu secundo feratur. Celerius tamen in portum optatum appellitur, si tempestiua admonitio veluti remigis opera accedat. Quas partes ut suscipias magnopere rogarem, nisi confiderem eas abs te iam dudum sponte susceptas esse. Erasmi tui miserias melius e

Montfortii nostri sermone cognosces. Per Quirinum meum exspecto πάντα περὶ πάντων. Ἐρώωσο φιλάτη μοι κεφαλὴν, ὡς πρὸς τὸν φιλελληναί τι ἀνδελλήξω. Die pentecostes 1533.

Nicolai Olai ad Sebastianum Pemfflinger.

Proximis meis litteris scripseram abundantius, nunc sum brevior scribendo. Regina ex gratia Dei pristinae reddita est sanitati, quam spero diuturnam fore, si cautius deinceps ab immodestis equitationibus se continuerit. Abbatae de Tapolcza et plebaniae de Myskolcz defensionem et prouisionem scio tibi curae esse, propterea non opus est me multis in ea te rogare; nam non dubito quin omnia sis factururus, quae possibilia erunt, et quae ad commodum meum pertinere videbuntur; hoc primum a te peto, cures ut seruitia diuina non negligantur. Si monasterium destructum est per sacrilegum illum, monachi, quos ordinaueris interea, dum habitationes illis circa monasterium parabuntur, diuina seruitia in ecclesia de Myskolcz peragere possunt, ut proximis meis litteris ad te latius ea de re scripsi; rogo deinde, ut constituas meo nomine fidum aliquem hominem, qui tibi placuerit ad prouentus abbatae pro ratione danda percipiendos; ex quibus fac etiam circa monasterium, si interea exire non potero, ruinas reparari. Viceplebanus de Myskolcz nihil unquam ad me scripsit; cuperem ab eo, ut non modo scriberet aliquando, sed etiam significaret, quomodo res meae isthic starent; de qua re illum rogo meo nomine admoneas. Amici tui hic omnes bene valent. Vale tu quoque cum coniuge tua charissima et liberis amantissimis. Bruxellae 5. Junii 1533.

N. Olai ad Joannem Cegledinum Provisorem.

Posteaquam 28-a Maii praeteriti meas ad te literas dedissem, accepi tuas hodie Viennae 14-a Maii datas; non multa in eis reperio ad quae prius non responderim. Si Valentinus Thewrek remisit bona, proficiscere illuc et possideas

defendasque te medio seruitorum talium, de quibus tibi literis meis prioribus satis copiose scripsi. Id tamen fac sine bonorum desolatione, dico destructione. Nam hoc tempore turbulento defensio sine grauamine illorum aliquo fieri non potest. Dominum Transsylvaniensem episcopum ad regem saluum rediisse gaudeo, commenda me illi dicque me etiam ad Transsylvaniam usque ad eum plures dedisse litteras, cogito tamen illas non fuisse redditas, quia nihil rescripsit. Ex Corneli legatione et reditu pendere videtur episcopatus sui remissio et aliarum rerum finis. Hominem illum, de quo scribis ad me, nescio quo sit animo; hoc tamen scio me illi semper voluisse gratificari et velle etiam deinceps, si voluerit. Et simulare et dissimulare sapientis est semper habitum. Tu fac, quod debes. Si volet, auxilietur, si noluerit, vi ab eo extorquere non possumus. Tempus nos separabit. Modica bilis aliorum te non absterreat a rebus meis sollicitandis et curandis. Regias litteras Macedo et Wilaky subscribi facere potuissent, vel Maius secretarius, nisi adhuc post tantas a Deo immissas nobis calamitates alius alteri inuidere, et maleuolentia inuicem uti malint, Deique afflictione, eius moresque nostros emendare. De tua apud illum quem scribis (sic) nunc permansione vel obligatione nec unquam cogitaui, nec audiui; et si audiuisset non credidissem. Nam quomodo id facere potuisses saluo tuo honore, non possum cogitare, an potes duobus esse obligatus? An duobus seruire? Quid mihi debeas, qua obligatione sis adstrictus, bene scis, scilicet fidei et eius, qua est adstrictus officialis domino suo donec finem seruitii fecerit. Quare non puto te honoris tui fuisse oblitum. Nam si id, quod non credo, fecisses, vide qua facie inter amicos degere posses, et quid de te omnes non modo cogitare, sed dicere possent; de hoc tibi scribere aliud aut aliam informationem dare non possum, quam tibi literis meis 18-a Maii ad te hinc datis satis copiose dedi. Cura ea quae scripsi facere, et meis rebus interea dum exiuero et diligenter et fideliter prouidere. Tempori seruire, ac dissimulare et fistula praecinenti more curiali assultare, ac ut ille noster comicus ait: dum aiunt probare, dum negant negare, verbis poteris; sed mea, uti teneris, reipsa non negligas, sed ut graecum illud est *πᾶσιν ἵκνεσιν ξίται τὰ ἐμὰ*

damnumque mihi non facias. Pecunias, quas undique et collegisti et collègeris, conserua fideliter; postea scribam de his quid sis facturus. Domino Strigoniensi commenda me et roga, ut prouentus mei reddantur; Tu vero cura, ut missa Strigoni non negligatur. Direptores praeteritorum prouentuum, dum tempus erit, et si Deus voluerit, reperiam; tu quoque interea vel prosis vel non sollicita ad satisfactionem. Vicearchidiacono de Nazwad scripsi. Quartam Camaronensem arceas pecunia praesenti, ut poteris et commodum erit. Si bona custodiae remissa sunt vel remittentur, credere ea nemini volo ex causis multis. Primum, quod solus ea possidere volo, — deinde, quod bona arendata quam crudeliter tractentur iam pridem noui, ut id nec arendatori, nec arendanti est salutare; praeterea, quid tu feceris negotii, si illorum curam non haberes? Joannes Zalay si vult facere amicitiam poterit tibi etiam sine arendatione defensionem esse. Hic annus vel finem belli et initium pacis dabit, vel tempora erunt deteriora. Domino Agriensi fac mentionem de illis centum et quinquaginta ducatis. Curabit fortasse, ut Croati eam summam reddant, de qua re ego quoque proxime scripseram. Scribe de omnibus et cito et frequenter. Domino Bathyani, Horváth, Zalay, Pemfflinger et aliis, qui ibi sunt me commenda, Blasium praepositum resaluta; coloni de Tharcz quomodo sint nihil scribis. Quid fiet per Czoron et Hieronymum, scribe. Vale. Bruxellae 5-a Junii 1533.

Nicolaus Olaus Cornelio Sceppero suo S.

Litteras tuas ad littus Adriatici Maris 26-a Aprilis datas accepi. Gaudeo te sanum esse, et partim nauigasse partim equitasse Constantinopolim. Pluribus ad te non scribo, nam tutius est nunc te hanc prouinciam obeunte paucis tecum agere quam multis; faxit Deus, ut incolumis et responso rei publicae Christianae, et honesto et proficuo reuertare; quod non parum addet cumuli ad alias res a te haecenus praecclare administratas. Litteras uxoris tuae pluribus iam vicibus ad manus Lundensis Viennam misi, nunc mitto alias recentiores. Sunt domi uxor, filius, familia tota, et hic amici bene sani.

Uxorem, ut iussisti, saepe per litteras admonui, ut tuam parui temporis absentiam aequo ferret animo, non minimum decoris et ornamenti posterioribus temporibus et tibi et ei et vestris allaturam; feci etiam de tua incolumitate eam certiorum, et omnes quas huc misisti litteras ad eam per fidum tabellarium misi; nec defuit per me neque deerit tui apud reginam commendatio; quotiescunque et tempus fuit et futurum est senties meam in te commendando operam. Mulieres et virgines, quas saluere iussisti, te contra resalutant; si quid erit, de quo tu possis, scribe ad me frequenter. Poculum tuum delatum est recta non ad me, sed uxorem, et ei redditum quoque ut intellexi. Navis reginae nondum applicuit; quae cum adpellet, curabo scrinium tuum mitti sine damno Brugae. Vale, et me tuum esse scito, scribeque si tutum est, quid effeceris. Bruxellae. 5-a Junii 1533.

Idem Archiepiscopo Lundensi suo S.

Quas litteras 6-a Maii praeteriti ex Vienna ad me dederas accepi prima Junii. Ad omnes priores alias tuas prius responderam, quas iam puto tibi redditas esse. Ad has novissimas brevibus accipe. Litteras Cornelii nostri misi per fidum tabellarium Brugae ad coniugem suam et decanum Brugesensem, priores quoque litteras omnes ipsius quas acceperam misi eo fideliter. Tecum cum poculo argenteo ego non accepi, scriptum tamen mihi est eam esse redditam per postam fideliter coniugi suae Brugis. Arca cum vestibibus nondum venit, nam et vina reginae nondum appulerunt; cum primum aduenerit, curabo et diligenter et fideliter eam Brugae adferri. Quod te tuamque operam mihi humanissime polliceris, si quid in rebus meis apud regem esset agendum aut sollicitandum, ago tibi gratias immensas, et si qua in re potero hanc tuam in me humanitatem omnibus et obsequiis et officiis meis promerebor; si quid erit, in quo sit agendum, magister Joannes Cegledinus te edocebit; quem cum meis negotiis una tibi commendo. Huius accepta informatione, fac rogo, quod facere tum apud regem, tum apud alios, quibus opus esse videbitur

debebis; imprimis velim commendari seruitia mea regi et Tridentino. Maiestati reginali iterum te tuaque obsequia commendavi, quae interrogavit me, an apud regem mansurus esses aliquamdiu; dixi me existimare te mansurum, dum negotia Hungarica essent finem habitura. Nescio, an id ita futurum sit. Magistro Stansarth aduocato curiae reddidi tuas litteras, ad quas cum meis rescripsit; et meam quoque operam omnem, studium et laborem in rebus tuis liberaliter sum ei pollicitus; dixit se admoniturum quando mea aut reginae opera in his ei esset necessaria. Ego vero accepto ipsius animo nihil est, quod facere recusem curaboque, ut etiam reginae non desit fauor ac patrocinium ubi opus erit. Vale, et me habe commendatum. Mitto ad te cum praesentibus litteras coniugis domini Corneli, eas vel mitte ad eum, vel si tutius erit, retine apud te usque ad illius reditum. Bruxellae 5-a Junii 1533.

Joannes Antonius Baro Nicolao Olao. S.

Sunt multi dies transacti quod nihil intellexi de Dominationis Tuae prosperitate; quod cum summopere desiderarem obtulit se mihi dominus de Rosumbos orator caesaris ad regem Scotiae, quem diligentissime de te percontatus sum. Is, mihi retulit non solum de tua prospera valetudine id, quod optaueram, verum de tua humanitate, probitate et morum facilitate ea, quae mihi iam pridem nota erant; lactatus sum maximopere de te audire ea, quae et semper opto et cupio; et cum inter fabulandum inuenissem hunc dominum tibi deditissimum, et cum eum audio, qui plurimum possit et authoritate et opere, cum tu sis peregrinus, non abs re esse duxi, si his meis litteris tibi id significarem ac commonerem, quod hominem amplectaris, qui tibi poterit esse et honori et decori, is inuiset te, ut mihi est pollicitus, quod et suo nomine, et meo te salutabit. Te igitur rogatum velim, quod vicissim, et tuo nomine et meo non solum resalutes, sed ames et amplectaris, ubi ei poteris esse honori; si te promptum exhibebis, facies rem dignam expectatione sua, et mihi gratissimam. Ceterum est ut me commendatum detineas assidue apud sere-

nissimam reginam dominam nostram, et si quid noui habueris ex Hungaria, non pigeat mihi significare. Ego audiui nescio quae de conuentu quodam, qui celebratur Strigonii per serenissimum regem Romanorum et Hungariae Ferdinandum, et de altero, qui habebatur Budae per regem Joannem. Utinam is sit euentus quem ego opto, et me tibi commendo. Londini VII. Junii 1533.

*Nicolaus Olaus ad Episcopum Agriensem Cancellarium
Hungariae.*

Litteras tuas Viennae 18-a Maii datas ad me hodie accepi. Habeo gratias cumulas, quod tua promotione et instantia rex bonis illis viris, boni et quietis publicae turbatoribus et verbis et litteris commiserit, ut bona mea remittant. His et aliorum beneficiorum tuorum in me praestitorum non ullo tempore ero immemor. Statum rerum Hungaricarum iam pridem intellexi. Scepperi reditus et legatio utinam eas, quas rex et vos speratis, referat pacis condiciones. Verum cogita illum bonorum omnium et rei Christianae hostem omnem moturum lapidem, techmasque omnes suas emissurum, ne omnibus optatis potiamur; quo enim ex Hungaria exclusus ire aut posset, aut auderet suorum scelerum et ipse conscius et aliis ubique bonis exosus. Denique si Nandoralba alienabitur a rege, etiam aliis omnibus locis in ditionem regis reuersis, quid aliud confecerimus, quam Hungariam semper fore dubiam, trepidam et in euentum etiam leuem, tumultuosam. At melius est qualemcunque spe etiam nostra viliorem pacis inire conditionem, quam perpetuo conflictari, et in media conflictatione Hungariam tacitus perire; fateor, etiam vilem pacis conditionem aliquando commodiorem esse bello iusto; sed nisi nostri iusto tardiores fuissent, dum hostis Viennae fores pulsabat, iam pridem pacem haberemus, reoccupata tota Hungaria, et ut spero maiori etiam Graeciae parte, deinde hac data occasione diuinitus elapsa e manibus, si Joannem intrussissent aliquibus conditionibus cum eo priuatim actis in monasterium, vel locum aliquem abstrusorem, quem iam dudum eum optasse accepi; atque in Coronis ac aliorum loco-

rum Peloponesiacorum restitutionem actum fuisset cum Turca de remittenda Alba-graeca, fortasse induci ille ad hoc faciendum potuisset. Hoc modo rex libere Hungaria fuisset potitus, et vos libertate fuissetis usi. Dico autem Turcam fortasse ad hoc induci potuisse. Nam ut Albam si hostilis sit Hungariae, sic Coronem Graeciae nunc Turcis tributariae semper obfuturam arbitror. Sed quid ego noctuas Athenas, aut sus Mineruam; omnia haec forte iam acta sunt vel tentata, et Cornelio de his commissa data. Ignosce igitur meae impudentiae, si liberius calamum extendo. Antequam litterae tuae ad me venissent, iam ante quartum et decimum diem rem tuam de creditoribus Posenii soluendis expediueram, miseramque litteras reginae per postam, quas arbitror in hunc diem esse redditas. Erasmi Rotterodami sum studiosissimus, et ipse, ut creberrimis litteris asserit, mei amantissimus; ago, ut eum huc ad reginam pertraham, quod etiam iam fere perfeci; licet antea fuerit difficilior, fidit mihi; faciam ne illius fiducia fallatur; percuferem tales esse plures apud reginam. Curabo igitur eum reducere, nisi quis malus genius, vel eius valetudo rem turbabit. Vale. Bruxellae 12-a Junii 1533.

Maria Hungariae et Bohemiae Regina Erasmo Rotterodamo S.

Quantum de republica Christiana religioneque nostra sacrosancta ob virtutes, doctrinam ac eruditionem tuam singularem, Erasme, sis meritis, multa tua testantur volumina; ob quam rem et nos quoque non mediocriter tibi tuisque fauimus virtutibus, praesertim cum te quoque quadam semper in nos fuisse observantia tum ex litteris ad nos datis, tum ex lucubrationibus tuis aliis, tum vero ex crebris de te nobis factis et sermonibus et commendationibus fidelis nobis dilecti Nicolai Olahi thesaurarii Albensis a secretis et consiliis nostris plane intellexerimus. Cuius rei causa optaremus ut ad hanc tuam patriam et ad nos reuertereris, ut tuis propinquioribus uti possemus et animi virtutibus et obsequiis. Quare hortamur et rogamus te velis ad nos venire. Pensio annua, quae a maiestate caesarea domino et

fratre nostro amantissimo tibi iam olim designata fuit, in singulos annos in usum tuum hic integre soluetur. Quod ut sine defectu semper fiat, nos rem ipsam manutenebimus et curabimus. In aliis etiam tuis necessitatibus tibi clementer subueniemus, ne tibi aliquid hic deesse videatur. Defensionis quoque personae tuae habebimus patrocinium, et eam curam non vulgarem, ut experiaris nostrum fauorem ac beneuolentiam tuis meritis et virtutibus responsuram. Rogamus igitur te reuertere, et non tardes; tuus reditus, quo celerior eo gratior nobis erit, caesareae quoque imprimis maiestati non ingratus futurus. Bruxellae tredecima Junii anno 1533.

C. Dux ab Arschoth Erasmo Rotterodamo.

Serenissimae reginae voluntatem et beneuolum erga te animum ex litteris maiestatis suae facile intelliges. De me autem nihil nunc tibi volo polliceri. Si huc veneris id, quod te facturum spero et ut facias oro, reipsa cognosces, quam ego quoque tibi faueam. Nunquam futurus sum immemor tam illius consuetudinis coniunctissimae, quam olim cum felicitis memoriae fratre meo Cardinale de Croy contraxeras, tum vero quod ipsum nomen nostrum de Croy eruditissimis tuis scriptis apud posteritatem testandum reliqueris. Ob quam rem me tibi debere multum fateor: nec ingratus futurus sum, dum reuerteris. Quod ut ad voluntatem et maiestatis reginalis et omnium, qui tuae virtutis et nominis sumus studiosi, quam citissime facias, te iterum atque iterum rogo; neque nos diutius tua praesentia carere patiari. Habebis hic maiestatem reginalem tibi doctrinaeque ac eruditioni tuae fauentem, et me quoque inter alios non vulgarem et amicum et patronum, ac in aliis etiam tuis, quae pro tempore emergerint rebus ac negotiis tui defensorem et auxiliatorem. Propera igitur, et maiestati suae ac nostrae de reditu tuo conceptae opinioni satisfac celeriter. Quo citius redieris, eo eris nobis omnibus gratior. Vale. Bruxellae 16-a Junii anno 1533.

Cornelius Scepperus Nicolao Olao suo S.

Reuerende Domine 20-a die Maii veni Constantinopolim, res omnes erant in ancipiti. Coepimus de nouo tractare; concludimus, Deo gratia, pacem firmam inter potentissimum caesarem Turcarum et serenissimum regem nostrum. Die XXIII. Junii ea publicata hic est. Pro serenissima reginali maiestate, cuius ego procurator hic fui, obtinui restitutionem bonorum, quae habuit in Hungaria; iubetque magnus caesar Wayuodae ea, ut restituat. Tui non fui oblitus, bene, firmiter et optime spera et confide, nam omnia sunt tranquilla. Sis memor mei apud serenissimam maiestatem reginalem. Sit tibi curae uxor mea et familia, ad quam has breues mitte. Nam non licet pluribus scribere. Commenda me omnibus, et bene vale. Ex Constantinopoli 20-a Junii 1533.

Nicolaus Olauus Thesaurius Albensis, Secretarius et Consiliarius Reginae Mariae, Erasmo Rotterodamo S.

Quid nuper mi Erasme in rebus tuis egerim, solita mea, qua in amicorum negotio uti consueui diligentia proximis meis litteris copiose perscripseram. Pollicitus autem fueram me tibi significaturum, quid a caesare responsi habituri essemus, quod non abs re feceram. Nam nolui in tuis praecipitanter quippiam aut agredi, aut agere. Interea aduenit tuus Quirinus cum litteris, ex quibus tuum animum facile intellexi; omnia ita, ut volumus, euenerunt; nec aliquid est quod te ad reuertendum, ut te ab initio exhortati sumus, et ob amorem, quo afficio in te sollicitauimus, non inuitet. Principes licet habueris etiam antea fauentes, fecimus tamen et nos quantum in nobis fuit ob eximias tuas virtutes animique dotes tibi fauentiores. Quid caesar de te rescripserit intelliges ex exemplo litterarum suarum praesentibus meis incluso. Quid postea regina mea me sollicitatore caesaris nomine decreuerit, accipies ex litteris D. Pannormitani; animum autem et beneuolentiam in te reginalem ex litteris ipsius propriis cognosces. Dominus dux quoque ab

Arschoth mirifice te amat, quos omnes in tui amorem ac desiderium excitaui. Quare nihil est mi Erasme, quod te isthic remoretur; si commodo, quieti, saluti et aetatis tuae iam grauidae, tranquillitati, et id quidem in patria, in coelo tibi et propitio et fauente, inter propinguos, amicos ac veteres tuos familiares vis optime esse consultum, fac citissime redeas; malisque in solo tuo natiuo, et ibi extremae huius aetatis tuae tempus transigere, ubi et principes et omnes boni te esse velint, quam ubi et paucos habeas principes tibi propitios et et multos ingratos ciues. Scis me ab eo tempore, quo amicitiae et familiaritatis nostrae prima iecinus per litteras fundamenta, nunquam tecum temere egisse; nunc multo minus de reditu tuo tecum agerem, si arbitrarer aetati iam ingrauescenti et quieti tuae eum non usui futurum. Velis igitur quam primum poteris reuerti. Quia autem non omnia putauit esse litteris committenda, curaui per reginam ut Leuinus ad te mitteretur, qui omnia quae fecerim, et quae de rebus tuis particularibus a me et audiuit et accepit tibi est relaturus, fidelior eo magisque ni fallor tam mihi, quam tibi addictus ad te mitti non potuit. Cuius verbis fidem adhibeas. Quirinus tuus profectus a me in Angliam nondum est reuersus; exspecto tamen eum in horas. Vale et me ut soles ama. Bruxellae 21. Junii 1533.

Nicolai Olai ad Joannem Baronem Burgy Nuncium Apostolicum in Anglia responsio.

Seruus Domini de Rasumbos oratoris caesaris, qui domini reditum anteuenterat, reddidit mihi tuas litteras, quibus nihil gratius optatiusue contingere potuit. Nam quo in me sis amore et beneuolentia, ex his facile perspexi. Adueniente autem altero post die et eodem ipso Domino de Rasumbos diligenter tuam optimam valetudinem ab eo sum percontatus, cuius verba sanitatem tuam testantia mirum in modum me recrearunt; de te enim iamdiu aliquid certi audire cupiebam, simul ut mihi iussisti, tuo illi nomime salutem dixi, me autem illi commendauit. Qui pro ea, qua praeditus est humanitate, tuam salutem, mei item commendationem hilari fronte

audiuit, et vicissim se tibi commendare non destitit, suamque omnem, quam praestare posset operam mihi pluribus verbis est pollicitus. Qua, si quis usus erit et occasio, sicuti mones, uti non praetermittam curaboque, ut dum aliqua res se praestiterit, in qua illius inseruire possim voluntati, meam ille vicissim operam habeat paratissimam. Serenissimae reginae meae, te non modo verbis ut iussisti commendaui, sed eam etiam epistolae tuae partem, in qua ea de re agebas, illi perlegi. Quae ut princeps clementissima, et ut merita tua ab ea exigebant, libenter oblationem commendationis tuae audiuit, incolumitatem, statum et conditionem tuam praesentem a me interrogans. Hortaris me, ut siquid noui habeam de rebus Hungaricis, maxime vero de conuentu Strigoniensi et Budensi certiore te facerem. Nihil aliud de his habeo, quam quod, nullus in his factus sit progressus, et quod pauci comparuerint, rem in fumum transiisse, completis induciarum praeteritarum diebus iam noui rursus tumultus inter factiones fieri coepere. Nunc huc, nunc illuc fiunt partium defectiones. Et interim non a spoliis, rapinis, caedibus abstinetur, omnes aequa conditione et boni et mali patiuntur, dum quisque, ut in regno fit principe vacuo, latrociniiis ditari concupiscit. Mihi quoque mea pars satis acerbe est his praeteritis diebus redita. Nam amissis aliis meis bonis, in abbazia Tapoleza, quae sola sub meo adhuc erat nomine, aliquot mei per Bebek nunc sunt trucidati, monasterium vi expugnatum occupatumque. Sic etiam cum aliis agitur ubi spes est improbis hominibus praedae rapiundae; quod malum nunc Turcae aduentus vel omnino tollet, vel Deus id auertat, augebit. Nam Turca XXV. Aprilis praeteriti mouit se, ut audio, ex Constantino- poli, constitutus, si propositum non mutauit suum, Belgradi ad diem natiuitatis Sancti Joannis, venturus hinc recta, si ei non obuiau- bitur, ad Austriam et Germaniam. Bona tamen spes est caesarem nostrum prouisurum, ut illius rabies non serpat longe lateque. Non decrunt Germani, non Bohemi, non Moraui, non Slesitae, non alii boni Christiani rebus Christianis fau- entes tam salutari caesaris proposito, si alii quoque principes non deessent, sed pro gloria Christi, pro pace uniuersali, communi incendio restinguendo, nunc cum tempus habent et occasionem

accurrerent si communibus viribus facilius respublica Christiana non modo conseruari, sed in pacem et tranquillitatem perpetuam reduci posset. Nam si obliquis oculis nonnulli caesaris expeditionem pro fide tuenda susceptam intuebuntur, et si hostium vires, quod Dei clementiam spero a nobis procul auersuram, latius progressae fuerint: nescio, quid ad extremum et illis, qui alienum malum nunc quasi per transennam prospiciunt eueniet. In hunc diem aliquot millia praesidiorum praecesserunt Posonium et Viennam; Bohemi et alii, nihil est, quod non ad votum regis libenter faciant. Haec in rebus Hungaricis et Turcicis habui, quae licet fortasse te non latebant, tamen et ipse, ne nihil scripsisse viderer, volui significare. Si quae certiora de utrisque habes, rogo, fac me quoque certiore. Nam arbitror illos veteres tuos amicos Hungaros, si quando dabitur occasio, aliquid tibi solitos esse de rebus similibus significare. Vale. Gandani 23-a Junii 1533.

Ad Eundem.

Scriptis iam et obsignatis litteris venit posta nuncians Turcam in dies appropinguare Hungariae, et hinc quoque non segniter a maiestatibus caesarea ac rege Christianae salutis defensoribus rem tractari, praemissis iam aliquot milibus hominum et capitaneis rerum bellicarum peritis, subsecuturum in dies reliquum etiam exercitum talem, qualem a multis saeculis Germania, Bohemia et alia illa regna una non habuere, et qui, si res ad iustum conflictum deuenerit, satis potens sit, post Deum hostes debellare. Deus, nihil dubito, miserebitur populi sui. Utinam etiam hi Christianissimi principes vicini Angliae et Galliae hanc diuinitus datam occasionem non negligerent, habituri essent a Deo optimo maximo, cuius negotium agitur mercedem, a toto vero orbe Christiano, laudem, gloriam et honorem sempiternum; credo tamen et ipsos vel una, vel alia via (nisi eos inuidia in caesarem et ambitio commune vitium principum obcoecauerit) omnino curaturos pro eorum generoso in rem Christianam animo, ne

ultimi sint in hanc sanctam expeditionem futuri, et ut participes sint gloriae hostis ex Dei benignitate profligandi. Vale. Gandani.

Thomas ep. Agr. Nicolao Olao S.

Accepimus litteras reginalis maiestatis super deputatione quingentorum florenorum; agimus D. V. gratias, quod negotium non est grauata sollicitare. Quamuis eius maiestati per litteras egimus gratias, optamus tamen, ut D. quoque V. agat; studebimus hanc eius maiestatis erga nos munificentiam quibuscumque poterimus obsequiis emereri. Quod ad res priuatas D. V. pertinet, effecimus nuper, ut D. Valentinus Therek pollicitus fuerit sese bona D. V. restitutum. Ad alios quoque mandatum regiae maiestatis expediuimus; quid sequutum sit ex litteris magistri Joannis Czegledini D. V. cognosceat. Apud Hieronymum Horváth de Wason perfici poterat, ut bona quae possidet remisisset; verum si id fecisset, castellani de Thiconio ea occupassent, quemadmodum fecerunt nuper de bonis capituli ecclesiae nostrae Vespriemiensis, quae D. Ladislaus More remiserat. Si is erit rerum status, ut recipi bona absque incommodo D. V. poterunt, cogetur Hieronymus remittere ea, sin minus de prouentibus satisfacere debeat. Ad promotionem D. V. quod praestare poterimus, ex animo praestabimus quamprimum occasio data fuerit. Interim etiam non omittemus D. V. regiae maiestati commendare, quemadmodum optime meretur. Noua in praesentia nulla sunt. Tenemur expectatione oratorum qui ad caesarem Turcarum profecti sunt; postquam redierint, intelligemus, quo statu res nostrae futurae sint. Aduersarii male obseruant inducias, quemadmodum semper fecerunt. D. Lucretiam verbis nostris salutetis. Ob praesentium rerum iniuriam et tempestates fieri non potuit, ut eius rei, quam optat, finem consequi potuissemus. Speramus meliora tempora, quicquid pro eius commodo facere poterimus, diligentissime curabimus; uti etiam ad ipsam perscripsimus. D. V. feliciter valere optamus. Posonii ultima Junii 1533.

Corn. Scepperus Nicolao Olao suo S.

Reuerende, et excellens domine et amice honorande. Post ultimas meas de dato secundae huius per Hungariam missas nihil noui occurrit scriptu dignum. Scripsi autem tunc et ad serenissimam maiestatem reginalem et ad D. V. nos conclusisse bonam firmam et perpetuam pacem cum potentissimo caesare Turcarum ex parte regia maiestatis Romanorum, Hungariae etc. Idque a nobis factum est XXIII. Junii praeteriti, quo die pransi sumus in palatio magni caesaris cum tribus bassis: Imbraino, penes quem summa est rerum, Aiam et Cassum; posteaque cum ipso potentissimo caesare tractauimus eodem die horis tribus fere. Scripsi praeterea eundem potentissimum caesarem dono dedisse serenissimae reginali maiestati dotem suam et bona omnia, quae habuit in regno Hungariae, et ob id missurum dominum Aloysium Gritti in Hungariam, qui iubeat Joanni Wayuodae ut, ea bona restituat. Reliqua neque tunc, neque nunc scribo; id scito bonam, honestam et dignam pacem nos confecisse. Quum peruenissem Constantinopolim omnia erant confusa. Nihil enim nisi verba quaedam erant data, plurimique suadebant, ne quo modo pax fieret. Sed modus agendi noster praeualuit, ita volente Deo. Ego tibi uxorem charissimam cum filio meo et familia commendo. Tu illam absentem consolare. Serenissimae reginali maiestati me humillime commenda, illustribus autem dominis et reuerendissimo D. Panormitano seruitia mea offer. Ne mirere me in scribendo breuem esse, quia nescio, an hae sint isthuc peruenturae. Pestis grassatur Rhagusii, in Hungaria latrones more suo saeuunt, et per alterutram provinciam litterae hae mitti debent. Nos iter per Boszinam (sic) sumus facturi usque in Liburniam. Tu autem mi Nicolaë quam rectissime Vale. Scribe ad meos, ad quos ob quaedam scribere non possum. Ex Constantinopoli die 8-a Julii 1533.

Ruthgerus Rescius Nicolao S.

Quaerenti mihi baiulum, per quem mitterem tibi opus D. Joannis Drutonis, commodè heri occurrit tuus Joannes, cui commisi hoc ipsum D. T. offerendum; adiecimus Hippocratis Aphorismos ac utriusque operis Homerici libros tres; ea forma Deo volente absoluemus utrumque opus. In gratiam scholasticorum tenuium distinguimus id in aliquot partes, ut commodius sumptum in recuperando ferre queant. Auspicati sumus proximis diebus Odysseam praelegere publice in collegio, extraordinarie breui incipiemus interpretari Iliadem; si Deus nobis parcerit spero, quod intra annum utrumque opus praelegendo ad finem perducemus. Accepi proximis diebus litteras ex Bohemia, quibus scribitur mihi R. D. Cardinalem a Rudolphis parasse elegantissimos characteres graecos, quibus est impressurus optimos quosque authores graecos, et imprimis Eustathii commentarios in Homerum, quos hactenus nemo excudit propter operis et sumptus magnitudinem. — Faxit Deus, ut feliciter hoc institutum cedat. Habet in familia Lascarem, quo authore et hortatore sanctissimum hoc negotium suscepit. Si Eustathii commentaria habuerimus, plus et discipulis et nobis utilitatis in praelegendo Homero adferemus. Nunc non ut volumus, sed ut possumus authorem hunc enarrabimus. Bene vale Domine Olav, et boni consule nostra chartarum munuscula. Louanii 9. Julii 1533.

Nicolai Olai ad Amicum.

Non sum nescius quibus cum molestiis nunc lucteris, quum patriae tuae statum periculosum consideras. — Credo tamen te esse hominem sapientem, ut omnes animi affectus omnesque euentus, si qui contigerint, facile moderari possis. Quare cogita te hominem esse, et cum, qui aliis dare consilium in rebus aduersis consueueris. Si tu tibi consulere nequueris, et sapientia tua casus ipsos aduersos moderate non

tuleris, erit id tuae indignum sapientiae. Cura igitur omnia quaecunque acciderint, ferre moderate; nihil erit hac re te dignius. Bruxellae 23-a Julii 1533.

Nicolai Olai ad Amicum.

Quantis laboribus hoc quadriennium praeteritum exegerim, non cum minima facultatum mearum iactura, non possum tibi, τὸν φίλον φίλτατε, paucis explicare; quibus temporibus licet magnos labores et plures his incommoditates vitae meae periculo mixtas pertulerim, tamen praeter has tanta animi exagitabar perturbatione, ut vix mihi ipsi constarem, non modoque amicis nihil prodesse possem, sed neque mihi ipsi. Rationes quaeris, cur id ita? Primum scito per hos omnes annos inter exteris nationes esse versatum, et eo cum taedio propter amicorum meorum absentiam, ut viderer apud inferos vitam agere; deinde cum alia super alia patriae meae pericula nobis nunciari audirem, adeo quotidie commovebar animo illius nobilissimi regni motus calamitate, ut omnia mihi, quaecunque agerem dura et omni veneno acerbiora esse videbantur; postremo non parum etiam commovebar. me in aliena terra paucos habere veros amicos, quorum conversatione et mutuis colloquiis me vitamque meam reficerem; quare cum res meae ita se hactenus habuerint, volui tibi eas notas reddere, ut tibi cum quo mea omnia familiarissime semper communicaui, hae quoque notae essent. Tu si quid consilii et solatii animo meo perturbato afferre poteris, tuam operam mihi non denegato. Vale. Brugis 5-a Augusti 1533.

Nicolai Olai ad Cornelium Scepperum Responsio.

Explicare vix possum, mi Sceppere quanta laetitia affecerunt me, imo omnes, tuae litterae Constantinopoli 20-a Junii datae, nobis vero nudius tertius redditae: primum quod incolumis reuertare, deinde, quod negotia regis istic optate confeceris; subdubii tamen sumus, an regni sequatur diuisio.

quae si futura est, pernities et desolatio illius aderit prae foribus. Si vero tota Hungaria manebit penes regem nostrum, quid melius, quid quietius non nobis modo, sed Christianitati euenire poterit. Ex tuis litteris venimus in hanc ipsam dubitationem. Scribis enim Turcam commisisse, ut Joannes bona reginae remittat; si ipse remittet, ergo aliquid adhuc iuris habiturus est in Hungaria. Sed de his, si rediisti ut speramus, apertius aliquid a te exspectamus. Litteras tuas ad me datas non erat opus me ostendere reginae tuaque seruitia commendare, sed sola illas prior et aperuit et perlegit; sed ego quoque postea, quid in laudem tui dixerim, sola testis est, cum gratiosa sint tua seruitia, debere tibi, ultra ne dubites. Curabo, ut ad coniugem etiam tuam mittat ex suis aliquem, qui suo nomine illam te absente consoletur et pro tuis seruitiis illi, et suis clementiam suam polliceatur; cui quidem coniugi tuae amantissimae tuas litteras eo, quo accepi die misi. Nam casu ita ferente hic iam agimus quintum aut sextum diem. Ante tuarum litterarum aduentum visitaui eam, filium domumque tuam. Amplexatus sum filiolum Cornelium, prae se fert imaginem paternam tum corpore tum animo. Niger est, hilaris, iucundus, bibulus, dicere volebam (ignosce), delectabilis, canorus. Uxor te laetanter et cupidissime exspectat, cuius litteras ad te cum praesentibus misi; ad quam hic vesperi sum coenaturus, et pro tua sanitate redituque incolumi poculum exhausturus per orbem. Decanus communis amicus, cuius fui conuiua in prandio, bene valet et tui omnes. Res nullae, neque meae, neque aliorum te istic detineant, sed cito reuertere. Meae, si rex suis imperare poterit, redibunt. Ex tuis litteris firmum, ut iubes concepi animum, ut etiam ea bona mea, quae Wayvodani possident, redeant; de aliis rebus, quia subdubius fui, an reuersus iam fueris, et de regis in me clementia ac promissione pauca scripsi domino Lundensi collegae tuo, qui ea tecum communicabit. Quas res, si erit tempus habe curae, tamen cum moderamine, ne importuni iudicemur. Vale, et reuertere cito. Sed praemitte litteras, quae de singulis exacte edoceant, maxime de pacis conditionibus. Vale. Brugis 6-a Augusti 1533.

Nicolai Olai ad Joannem Archiepiscopum Lundensem Oratorem Caroli Caesaris.

Binas his diebus accepi tuas litteras, alteras Bruxellis 25-a Julii cum fere nos itineri accingeremus, alteras hic Bruggis die hesternâ. Ad priores respondere antea non potui, non negligentia aliqua, sed partim quod laborabam parumper nescio qua valetudine mala, partim quod itineris praeparatio aliaeque molestae occupationes me retrahebant a scribendo. Si igitur quid a me in hoc est erratum condonabis. Nunc ad utrasque litteras respondebo non dissimili argumento scriptas. Te liberatum esse ab infirmitate, qua laborabas, est mihi iocundissimum; faxit Deus, ut diu fruaris adepta incolumitate. De tua apud regem et Tridentinum rerum mearum sollicitatione ago gratias immortales, referam servitiis meis quotiescunque oportunitas accesserit. Nihil dubito in clementia regia et fauore Tridentini, quandoquidem ego quoque pro mea virili ita me ab initio imperii regii tenui, ut non omnino indignum me existimem, in quem rex benignus esse velit. De exemplo litterarum Iasky habeo gratias; illud mox reginae dedi legendum. Illius factionis homines solent saepe iactitare inania, et se talibus recreare; verum exitus demonstrabit rerum, Corneliique nostri exitus discernet, quid in his sit verum. Dominus Sirmiënsis, cuius olim familiaritas mihi intima et domestica erat, nisi factus sit rerum mutatione sui dissimilis, vana olim iactare non solebat, et ob hoc miror eum quoque talia nuncianisse; sed quisque suam canit cantilenam. De meo in te officio non est cur mihi gratias agas. Iam pridem suscepi me tuis rebus omnibus, si quae erit mea exigua facultas obsecundaturum et inseruiturum, hoc susceptum officii continuabo, et quantum in me erit, non praetermittam. Saepius magistrum Joannem Stanshart et solus et per nuncium admonui, ut me certum redderet ubi, quando et in quibus rebus tibi inseruire possem, quod antea non fecit, quam uno die antequam Bruxella abirem; ego vero mox accessi praepositum Frigidi Montis admonens, ut in causa tua finem faceret. Pollicitus est se primo quoque tempore id facturum, imo

plus promisit quam ego expectassem, idest: nihil esse, quod non lubenter esset mei causa facturus. Dedi ei memoriale ne rei obliuisceretur; adiunxit se quoque procuratores sollicitaturum, ut compareant et causam prosequantur, hoc animo affectum eum dimisi. Eodem die conueni etiam cancellarium Brabantiae, quem et ipsum et rogavi et sollicitavi. Idem quoque fere eadem, quae praepositus retulit, et se operamque suam omnem in hac causa quam in aliis rebus, quatenus iustitia ferre posset, mihi, ut est vir humanus liberaliter obtulit. Dedi ei τὸ *πυρόσπειρον*, quod admoneret eum meae sollicitationis et ipsius oblationis. Haec omnia quomodo acta per me essent retuli Stanshardo et admonui eum, ut rem prosequeretur, atque si opus esse videret, me admoneret absentem per litteras; ego vero curaturus essem litteras reginae ad illos dare in promotionem negotiorum tuorum; credo illum non futurum aut negligentem aut tardum. De rebus Danicis accipe ea, quae intelligere potui. Dux Fridericus Holsatiae obiit mortem, in vita eius erat actio, ut patre consentiente eligeretur filius eius maior natu in regem; is tunc electionem non admiserat, non admodum cupidus regni. Postea patre mortuo proceres regni cogitantes maiorem natu filium antea recusauisse regnum, contulerunt animum ad alterum minorem filium in regem eligendum, eratque spes, ut is patri succederet; qui propterea miserat huc ad reginam et hos prouinciales nuncium, ut cum his pacem iniret, nolletque se iungere Lubecensium molimini- bus; cui hic responsum fuit: pacem hos accepturos sub certis conditionibus, cum quibus nuncium ad dominum suum remiserunt, ut illis si placeret ei relatis, rediret pro pacis conclusione. Interea dum haec fierent ducis maior natu filius, qui antea electionem non admiserat, facti sui poenitens coepit ambire regnum, ne iunior ei praeferreretur. Res versa est in dubium. Regnicolae scissi in contrarium, ut saepe fit in rebus huiuscemodi. Nunc interregnum est. Consiliarii regii sunt interreges, omnia regni negotia administrant soli, dum inter fratres conueniri possit. In alterutrum fratrum regnum deuoluatur incertum est. Minoris nuncius non huc postea rediit, qui etiam antea nihil de matrimonio de quo scribis, ut mihi regina dixit, egerat. Res igitur est in hoc statu, videbimus

quid sequetur. Christiernus rex dicitur adhuc esse sub custodia; eius minor filia, quae hic est, est promissa duci Mediolanensi in matrimonium. Si concordia futura est, contingere potest inter fratres Danos, ut maior futuro regi despondeatur; est tamen id nunc incertum. Sed haec agentur imperatoris voluntate, cuius rei causa meo iudicio non videretur mihi inconsultum esse, si caesar a te praemoneretur in rei euentum. In rebus tuis reginam ego hic sum allocutus aliquoties, quae semper benevole respondit et dixit se libenter tuarum rerum curam habituram, si quando negotium ita ferat opportunitasque fiat; quam si ego adesse sensero, faciam quod debeo, id est: boni viri officium, nec ero piger in rebus amici sollicitandis. Si quid in rebus Danicis posthac certi intellexero faciam mox te certiore. Contra Lubecenses hoc anno nihil agetur, si non interuenerit pax, cogitatur, ut sequenti anno ius Zelandiae et nauigatio defendatur armis. Inter fasciculum litterarum ad reginam datarum a rege ego quoque habui litteras a Cornelio, quibus scribit se pacem et firmam et perpetuam confecisse in Turcia; tamen conditiones pacis nescimus. Si ita est pax confecta, ut rex voluit et publicum fert bonum, id est, ut Hungaria indiuisa maneat penes regem, gaudeo. Si regnum diuidetur, quae maior fenestra possit aperiri hac ad regnum desolandum et destruendum? Nemo Hungarus laetari admodum huic paci debet, cuius finis est regni destructio; in hoc casu nihil melius esse puto, quam cum Joanne etiam nescio quibus conditionibus concordandum ne diuisio fiat. Attamen si quid futurum erit fac me certiore. Meum negotium bifarium est; alterum, quod milites Hungari nostri regis, qui impune nunc omnia faciunt, maiorem et potiore partem bonorum et possessionum mearum vi occuparunt, quibus rex mandauit, ut ea remitterent, tamen hactenus id non fecerunt, quod magister Joannes Cegledinus scit. Residuam partem bonorum gubernant Wayuodani. Si rex noster serenissimus auctoritatem in suos exercere suam poterit, bona mea, quae illi habent ad me reuertentur. Cum Wayuodanis nescio quid fiet si regnum diuidetur. Credo Sirmiensem interpositurum partes, si res ita contingat, ne illis quoque destituatur. Alterum negotium est, quod maiestas regia me sub verbo regio assecu-

rauit non unis, sed ternis credo litteris, quas etiam confirmavit dum huc venirem cum regina, ut si quis episcopatus Hungaricus ex his vacaret scilicet: Agriensis, Zagrabiensis, Transsylvaniensis, Varadiensis, Vesprimiensis mox cum mihi conferret. Credo maiestatem suam ut bonum principem observaturam, quod pollicitus sit; si quis casus acciderit, velis rem hanc meam scire et commendatam habere, et dum reuertetur Cornelius cum eo communicare. Velim tamen ne nostri Hungari et etiam alii hanc regis mihi factam promissionem sciant. Nolo rem apud regem admodum sollicitari, ne importuni videamur et maxime, quod sollicitatio, quae non fit in tempore, idest: nullo beneficio vacante, non modo quam minimum prosit, sed etiam quam sit taediosa bene scio. Tamen nihilominus si aliquid vacare contigerit, et rex noster habebit Hungariae integram possessionem, aures et memoriae principum refricandae sunt, ne promissorum obliuiscantur. Haec scripsi, ut scires mearum rerum τὸ θεμελιώτερον quod et Cornelio dum redierit communicates; huic si opus fuerit, et litterae reginae commendantes rem, et meae supplicationes apud regem non deerunt. Haec ex mea in te fiducia de rebus meis scripsi, confisus in tua et Cornelii erga me humanitate, quam mihi litteris declarauerunt. Noua hic nulla. Regina peragratura est oppida Flandriae. Nunc est hic, dein ibimus Gandanum, illinc fortasse in Artesiam et Holandiam. Si quid erit, iube mihi. Curaui, ut regina ex caesaris voluntate reuocaret Erasmum Rotterodamum conditionibus honestis, ad quem iam diu misi Levinum meum illius alumnus; quos exspecto in horas, vel saltem responsum. Vale. Brugis 6-a Augusti 1533.

Nicolaus Olaus Archiepiscopo Lundensi Oratori Caesario S.

Sexta huius mensis ad binas priores tuas litteras copiose respondi, et quae hic in rebus Danicis habuimus significavi. Nulla postea superuenerunt, de quibus scribendum esset. Hodie mihi redditae sunt postremae tuae litterae 27-ae Julii Viennae datae, faxit Deus pacem et perpetuam et firmam fore. De pacis conditionibus cum Cornelius redierit fac me

certiorem. Credo maiestatem regiam profectionem Pragensem distulisse, ut oratorum reditus cum Viennae offenderet. Nam in rebus particularibus non parum adhuc sudandum esse arbitror, et fortasse etiam commissarios Joannis et regis et te nomine caesaris conveniendos, quae facilius si rex Viennae erit peragi poterunt; quodsi futurum est, et si negotium ita postulaverit, si quid difficultatis in rebus meis per Wayvodanos iniectum esset, poteris cum Sirmiensi et aliis tractare. De aliis, ut in aliis meis scripsi, ages apud regem, si oportunitas et occasio accesserint. Litteras decano Laurino praesentavi, cuius responsum remisi cum praesentibus; Joanni vero Stausbarth suas per primum certum nuncium reddendas curabo. In tuis apud reginam rebus, si quid tractari in causa Danica sensero, non ero negligens. Me tibi commendo, tuasque et Cornelii litteras exspecto. Vale. Brugis 11-a Augusti 1533.

Nicolai Olai ad Cornelium Scepperum.

Proximis meis litteris descripsi ad te tuarum rerum domesticarum statum, quem et ex litteris coniugis tuae intellexisse potuisti. Valent recte tui omnes. Regina, ut antea de hoc ad te perscripseram futurum, ex suis intimis pocillatoribus miserat unum ad uxorem tuam consolandam, et in spem clementiae suae, dum occasio se ferret, consequendae erigendam. Heri vesperi, ut ei et filiolo et filiae valedicerem iussit. Nam hoc die venimus Gandanum. Eos visitaui, filiulus valet, exultat, triumphat et laetanter redditum patris exspectat. Tu fac, ut incolumis redeas. Timet tamen uxor, ne tibi nunc reverso rursus alia legatio nova imponatur, quae te detineat diutius. Conquesta quoque est de caesaris gratitudine, cui multum iam servieris, tamen pauca retuleris praemia. Ego eam consolatus sum, et post alia dixi: venturam aliquando gratiam, quae non sperabatur horam, praeterita omnia neglecta resarcientem etc; omnino arbitror futurum, ut dum res particulares tractatae fuerint, et ordo in rebus omnibus, ut permaneant, in Hungaria compositus fuerit aliquod tibi temporis erit istic adhuc insumendum. Nam si ex

Turcae deliberatione aliqua Hungariae pars Wayuodae relinquatur, non est dubitandum, quin et rex noster serenissimus et Wayuoda te et domino reuerendissimo Lundensi caesaris nomine praesentibus, per commissarios negotia omnia particularia determinent et finiant; quod si erit, et Brodericus aut Nádasdy intererit his tractatibus, cum his, si res postulabit, in meis quoque rebus, quod ad illorum partem attinet, agere poteris. Noua hic nulla, et si quae fuerunt, ex litteris meis praesentibus ad reuerendissimum dominum Lundensem datis intelliges. Si fieri possit, cuperem litteras tales regias et domini Tridentini ad me huc mitti, quarum exemplum praesentibus inclusi. Pro futura rerum mearum securitate, et ut maiorem habiturus essem illas suo tempore aggredi occasionem. Dominus Tridentinus, ut opinor unico verbo admonitus eas expediet; ut autem et tu honestius rem aggrediaris, ostende illi litteras reginae ad te in hac re missas, quorum litterae ad me rescriptae futurae hic testes erunt tuae, in hac commisione executae diligentiae. Attamen an in hoc agendum sit, an non, tuo relinquo iudicio et prudentiae. Vale, et scribe; ego quoque id faciam et frequenter. Gandani 12-a Augusti 1533.

Nicolai Olai ad Paulum Comitem.

Quibus rationibus meam vitam haecenus mi Paule sustentarim, Deus nouit omnium cordium inspector! Videor tibi prae aliis beatus, quod remotus a tumultibus patriae vitam agam quietam inter nationes externas; at vos, qui patriae inseruitis illius curatis commoda, non modo prae me, sed etiam prae aliis beatissimi mihi videmini. Nam si vita felix et beata queritur, quae potest illa esse felicior, quae patriae, ubi natus es, educatus et omnibus bonis ornatus, commoda totis viribus curat, pericula depellit? Desine igitur meam laudare vitam, quin potius vestras curas, quae perpetuam merentur laudem, admireris. Vale. Gandani 16-a Augusti 1533.

Levinus Ammonius Nicolao Olao S.

Ecce quid pollent caeremoniae! Talis viri colloquio frui me prohibuerunt. Haec mecum tacitus heri sub vesperam stomachabar optime vir, quum datis dextris post mutuam salutationem demittere compellebar, ad coenam iturus, expectatam mihi praesentiam tuam. Erat enim mihi in votis primum tibi coram gratias agere pro dato mihi libello *περὶ τῆς τῆς ξεωστῶν ἐλλήνων*, deinde percontari nunc quid super Erasmo noui? Nam misere metuo, nequa res illum nunc auocet, cui etiam tuta time omnia. Postremo nonnullis aliis de rebus cupiebam tecum miscere sermones; sed haec omnia pessimae illae (dico tibi in aurem) caeremoniae, quibus quid imprecer mali nescio, abruperunt. Atque interim tamen dum his parere cogor, nonnunquam fortasse requirunt amici in me civilitatem, ignari plane, quanta illarum tyrannide premar; qua si tandem liberarer, nec civilitatem nec officium in me quispiam desideraret. Atqui τὸ παρὸν ἐν τίθεισθαι δεῖ, et superanda omnis fortuna ferendo est. Te vero clarissime heros quam diutissime seruet incolumem et florentem Christus Jesus, cui me totum-quantus, quantus inquam sum, cupio esse commendatissimum. Datum postridie beatae Virginis 1533.

Levinus Ammonius monachus Carthusianus Nicolao Olao S.

Vix credas vir clarissime quam displicuerim mihi ipse, quando locum illum Chrysostomi in sermone quarto *περὶ τῆς ποροῦλης* mecum tacitus exactiusque recensere coepi, id, quod feci mox a tuae dignationis discessu. Videbam enim statim pensitatis cum his, quae praecedunt, tum quae consequuntur, exacto iudicio, dictionem illam ἀμυψάσεως non esse positam eo significato, quo dixeram, sed longe diuerso, nempe pro vestimento, ut totus is locus ad hunc modum reddatur. *τι τοῖσιν ἐν πρῶτοις γένοιτο ἂν τῆς τραπέζης ἐκείνης, καὶ τῆς ἀμυψάσεως.* Quid igitur locupletius contingere posset illa mensa et illo indumento! ut ad mensam diuitis respiciat, qui epulabatur quotidie splendide, et ad vestimentum quo induebatur.

nempe purpura et bysso. Est autem totus ille locus si non mendosus plane obscurus, et hyperbatis salebrosus, quem qui bene versurus est sudabit, ut lucem addat. Haec tibi significanda duxi, quo gratificarer animo tuo, teque vicissim, quo uno modo possum, litteris inuiserem. Quae si videbitur Jacobo nostro Dano commonstrabis viro plane docto, et famulitio clarissimi viri digno. Optarim autem mihi ansam dari quamlibet luculentam, qua de ista praestantia bene mereri possim. Ea fortassis olim continget, simulac Erasmus noster huc sese receperit, si tamen recipiet, id, quod equidem votis omnibus exopto. Caeterum ne primis ad te litteris plus aequo sim loquator, hic desino. *Ἐρωσὸ τέ καὶ ἐντέλεστα πλείων αἰ διὰτέλλε*. Jacobo nostro salutem. E Valle Regia Chartusiana XIII. kalendas Septembris 1533.

N. Olaus ad Amicum.

Quid queris? Impudensne tibi videor, quod id a te petam, cuius tu quoque in magno sis desiderio, an perquam humanus, qui ea, quae tibi sunt charissima, mihi dari exoptem. Tuum est iudicium aestimare, quem me esse arbitreris, humanumne an impudentem. Verum hoc scito, nunquam te mihi in re aliqua gratiorem praestitisse, quam nunc praestabis, si meae voluntati ex animi mei sententia satisfeceris. Jamne videor tibi omnino impudens, qui tam fidenter a te hoc efflagitem? Nimirum desines mirari meam *τὴν ἐχίτην*, si cogitaris meum in te amorem, qui usque adeo magnus est, ut impune me faciat inuerecundum. Quare mi frater si una hac in re quam nunc peto, quamque tibi Joannes referet, mihi morem gesseris, nihil te unquam mei caussa negasse existimabo. Vale *τῶν φίλων ἀγαθώτατε καὶ ἐμὸν φίλε*. Gandani 19-a Augusti 1533.

Levinus Ammonius Carthusianus Monachus Nicolao Olao S.

Quum ad aspectum tuarum litterarum clarissime heros, tum ad exoptatissimum Panagathi nostri nuncium subsultauit

gaudio cor meum, facit enim spem plane luculentam fore, ut Erasmus, si nihil interim (quod auertant Superi) interuenerit, videamus non ita multos ab hinc dies; quo sane nomine gratiam habeo maximam, qui tanto me affeceris gaudio haud ignarus, quantopere cupiam videre quasi quodam postliminio reducem in patriam; verum tamen secundum tuae voluntatis arbitrium in sinu gaudebo, neque foras efferam profanis, atque utinam prius illum aduenisse resciscat populus, quam sciat aduenturum, ut famam celeritate praeuertat; plane Harpocratem praestabo. Quod autem meo erga istam dignationem studio tam accurate gratias agis, et officio tam pusillo, quo magis meo ipsius pudori consuluisse videri poteram, quam tibi commendare, tam benigne respondes, facis tu quidem amice et perhumaniter. Equidem velim mihi eam adesse eruditionem, ut studia promouere tua possim, quod voluptati mihi sit videre viros et dignitate et authoritate praecellentes, amore bonarum litterarum duci. Huiusmodi enim patrocinio inter tot undique Sycophantas egent quam maxime. Quamquam eousque progressus esse non dubito, ut propemodum sui commendatione vicerint inuidiam aduersariorum; posteaquam sibi in aulas quoque principum haud ita poenitendum gradum fecerunt; iuuat profecto videre barbariem, quae longe lateque superiore aetate rerum potita fuit, paulatim e rebus humanis mentibusque profligari; et plane cernimus quantum paucis retro annis profectum sit. Sed quorsum me mens rapit *περὶ τῶν λόγων ἐν ἐπιστολῇς βραχύτητι φιλοσοφεῖν*? Non pergam tibi molestus esse. Epistolam tuam certissimum pignus istius animi inter ea, quae mihi charissima sunt, asseruabo. Si quid tua causa posse me existimas, audacter impera. Habes me dedittissimum seu clientem, seu (ut magis appellare dignatus es) fratrem, quo possis uti tuo arbitratu. Christus Jesus te quam diutissime seruet incolumem, tum ad suam ipsius gloriam, tum ad Christianae pietatis commendationem et prouectum. E Valle Regia Chartusiana iuxta Gandanum XXI. Augusti 1533.

Idem Nicolao Olao S.

Quid egisti vir optime tanta sedulitate excusandi tui? An Ammonium arbitraris esse tam morosum, ut huiusmodi naevis in corpore alioqui gratioso offendatur? Aut vero tam modis omnibus absolutum me esse existimas, ut nihil tale mihi quoque possit excidere? Imo tantum abest, ut offensus fuerim, aut etiam ullo modo possim offendi, ut contra miris modis delectarit me dictionis tuae facilitas, et verborum non inelegantium festiua constructio. Ego vix possum tale quicquam praestare, si ex tempore mihi foret idem faciendum. Tam vero cum nihil ibi sit, quin probe queat excusari ab ingenio candido, quid obsecro necesse fuit tuo pudore pudorem mihi conciliare? Ludunt enim graeci tanta varietate suis articulis, qui nusquam non ad omnem necessitatem praesto sunt dicentibus, ut vix aliquid dici possit tam absurde, quin per illos effugere liceat *τὸν λόγον* iudicium, vel sycophantae *διαβόλην*. In hac itaque sententia tua, si quis intelligat per illum articulum Pythiam Apollinis Sacerdotulam, quae solebat oracula promulgare, nonne belle videbitur, et emendate dictum *τῆς Ἀπόλλωνος*? Quamquam etiam alioquin potest excusari, sed nimis esset longum prosequi omnia. Nihil est itaque quod te pudere debeat, praesertim apud me; quomodo cum scripseris, omnia noui candide interpretari; cui vel hoc ipsum magni loco beneficii est, quod ad hunc homuncionem non ita magni pretii litteras dare dignatus sis, quae mihi sunt honori futurae, si amicis velim cum tui splendoris commendatione demonstrare. Quis enim Olauum nescire queat iam pridem mundo scriptis Erasmi nostri commendatum! Nec illud feram, quo ais: oleum et impensam tibi periisse graecanicis operam dando studiis; video enim istius ingenii felicitatem nihil non posse. Nam si consueque inter tot aulicas occupationes promouere potuisti, quis non sentiat fore, si paulo velis maiore conatu contendere, ut in summum breui gradum conscendas! Quapropter oro te, ne studia tua remittas, sed contra audentior eas, certus, non inanem fore tandem laborem tuum. Nihil enim non potest ingenium, modo ne pror-

sus deploratum, quicquid illi est, quod vehementer velit. Christus Jesus te tuaque studia omnia bene fortunet ad suam unius gloriam, cui me cupio esse quam commendatissimum. Redde precor Dano suum libellum, quem remitto. E Valle Regia Carthusiana celeri manu XXII. Augusti 1533.

Erasmus Rotterodamus N. Olao Secretario. S. R.

Pro negotio meo tam amanter curato gratiam habeo, quum omnibus Olahe charissime, tum praecipue tibi. Ego paratis vestibus, equis, conducta naui et nautis tantum expecto oportunitatem, ut hinc incolumis migrem; sed hactenus tale fuit coelum, ut aegre licuerit tueri vitam. Februarius me male vexatum tradidit Martio senum omnium hosti capitali. Nec tota aestas aliud fuit, quam Marcius, cui succedit Augustus turbulentissimus; quod coelum sit secuturum nescio. Itaque satius esse duxi paulo serius redire, quo maxime cupio, quam corpusculum hoc sic quassum et attenuatum in manifestum vitae discrimen praecipitare. Praemisi Leuinum, ut per amicos certos isthic mihi paret nidum, quo me statim recipiam. Miror quis hoc suaserit, ut Leuinus pecuniam acciperet Dolae. Poterat numerari Fuggeris, aut Scheto, et hic accepissem per syngrapham. Nunc in trecentis florenis perdo supra sexaginta, coronatus enim isthic aestimatur 37, Dolae 47. Quodsi timebatur periculum itineris, Leuinus a Dola sex dierum itinere venit, via minime tuta. Domina Margareta liberalioribus conditionibus me vocarat, quam nunc vocor; sed si me nihil aliud inuitaret isthuc, quam aulae liberalitas, pedem non mouerem; patriae charitas me trahit, quod siquid inciderit, ut hic sit hyemandum, cum sephyris et prima hirundine me exspectabis aliquanto ut spero vegetiorem. Potissima languoris causa fuit vinum Burgundiacum, quod missum est nauseabundum, et stomacho meo inimicum. Nunc curabitur mitius. Porro si necessitas erit οὐδὲ θεοὶ μάχονται κατὰ τὴν παροῦσαν, non patiat hinc mouere castra; reddam viaticum, ne quis suspicetur me captasse tantillum pecuniae. Quamquam ex caesaris pensione iam debentur triamillia lib-

rarum Francicarum, ac trecenta et eo amplius. Multis de causis non expedit hinc soluere, nisi condito testamento, quod exteris in hoc oppido difficillimum est. Cuius negotii iam diu satago, nec perago. Obsecro mi Olaë, ut Levinum nostrum, quemadmodum coepisti, pergas cūchere, donec habeat aliquid solidae fortunae. Multum ille iam debet tibi et ego illius causa. Absolve benignitatis tuae munus. Serenissimae reginae nunc non scribo, quamquam id flagitabat Levinus, distrahor aliis. Bene vale patrone unice! Friburgi 23. die mensis Augusti 1533.

Nicolaus Olaus Archiepiscopo Lundensi, Oratori Caesareo.

Superioribus diebus pluribus descripsi rerum Danicarum statum, quatenus a fide dignis viris intelligere poteram. Res est adhuc in eodem statu, interregnum ibi est; Consiliarii regni sunt interreges, dum inter fratres de imperio concertantes, et dum eorum aliquis legitime eligitur ex regnicolarum voluntate, concordatum fuerit. Nudius tertius hoc est 25-a huius mensis venerunt ex Dania huc oratores Wolfgangus Wtenhouen cancellarius, Otthomarus Krompey et Melchior Rantzo, regni illius et regnicolarum nomine, quibus hodie secreto consilio audientia praebita est; agunt de quibusdam pacis conditionibus. Heri vesperi reginam accessi, et in memoriam eius reduxi pristinam ac beneuolam ipsius in rebus tuis responsionem, orans, ut nunc eo animo rebus tuis auxiliaretur quo prius; postquam tu beneficia tua omnia in prouinciis regis Christierni, et prolium suarum amiseris et summam rei tuae penes illos in discrimen posueris. Respondit se curam tui tuarumque rerum habituram, et libenter tibi, dum tempus adfuerit, auxiliaturam; haec ipsius fuerunt verba. Quia tamen scio principum eam esse saepe conditionem, ut inter alia maiora rerum talium obliuiscantur; quemdam amicum meum rogavi e numero consiliariorum caesaris, huic nomen est Erhardus Mueller, qui pollicitus est mihi amice, se proculdubio me admoniturum, quando viderit esse oportunitatem in rebus tuis agendi; qui postquam me admonuerit, statim reginam sollicite in rebus tuis urgebo, et quid futurum sit,

faciam te certiore. Attamen, ut ego libere meam sententiam exponam quam habeo: quia hi oratores nomine totius regni Daniae venerunt, et rem reipublicae nomine agunt, videtur non commode posse habere locum rem nunc tuam; quia arbitrator primariam esse ecclesiam Lundensem in Dania et archiepiscopum non intimae istae esse auctoritatis; cuius quidem archiepiscopi et etiam episcopi Rosuldensis aequae, ut aliorum dominorum Danorum hi oratores agunt legationem; quid igitur finire nunc in re tua possit, nescio. Equidem nihil sum praetermissurus, quod ad eam rem tuam etiam omnibus viis curandam pertinuerit. Si unquam ageretur de Christierno liberando, qui adhuc captus est, vel de filia locanda futuro regi, tunc videretur meo iudicio esse locus rerum tuarum agenda-rum. Nihilominus in omnem eventum ego nunc quoque nihil negligam, et rescribam quid sit secuturum. Cornelium nostrum credo iam reuertisse; utinam optata relatione ac regi, regno Hungariae et nobis omnibus proficua! Quas pacis condiciones reportauit, rogo faciat me certiore; pariter et de rebus aliis mihi scribat. Ad eum nunc scribere non potui propter veredarii celerem abitum; scribam tamen propediem. Nunc signifi-ca ei uxorem suam cum filiolo feliciter valere, quae mihi etiam hic existenti nudiustertius scripserat, intimans suam et suorum incolumitatem; et vicissim sciscitata fuit de conditione et aduentu Corneli; cui et spem et verba dedi. Litteris meis proximis scripseram Holandos et Zelandos expeditionem huius anni contra Lubecenses distulisse in sequentem annum tamen his octo diebus illi significant se cum aliis classem viginti nauium bene instructam comparasse et misisse contra Lube-censes; haec de ea re scribere possum. Litteras omnes, quae ad me venerunt, proxime per fidum nuncium Bruxellas ad Joannem Stanshardum misi, qui ad eas respondit, quas cum praesentibus ad te mitto. Saluta Cornelium, ad quem propediem scribam, si est reuersus. Commendo utrumque meum negotium, quod quale sit, ex meis prioribus intellexistis. Vale Gandani 27-a Augusti 1533.

Cornelius Scepperus Nicolao Olao suo S.

Hodie, qui dies est ultimus mensis Augusti, venimus ad portum Buchari, qui olim fuit comitum de Frangipanibus, quorum etiam fuit Veglia; et subito de aduentu nostro certiores fecimus regiam maiestatem et reuerendissimum Tridentinum. Nolui autem ommittere, quin id ipsum significarem reuerendae D. T. tam sacrae reginalis maiestatis nomine, quam suo, quorum utrique bene prospectum est. Circa calendas nouembres omnino sum istic futurus, si modo Deus mihi hanc vitam conseruarit. Interim consolare uxorem meam et familiam, si modo supersunt, et me sacrae reginali maiestati commenda. Ne mirere, quod in scribendo non sum largior, nam et nausea maris, in qua sumus duodecim dies versati post terrestrem longissimam profectionem, et negotia occurrentia cogunt me esse quam velim breuiorem. Tu interim mi optime frater breui plura habiturus rectissime vale. Ex castro Bucharo, ultimo Augusti 1533.

Nicolai Olai ad Amicum.

Permolestus mihi es nonnunquam tua efflagitatione, ut ad te meas crebro mittam litteras. Equidem pro eo, quo in te sum amore et libenter et crebro ad te seribo. Sed si te nunc non valde deditum administrationi rerum publicarum, sed omnino a rebus publicis administrandis otiosum litteris, uti cuperes, explere non possum, id mihi rogo vitio ne vertas, sed mearum raritatem adscribe meis πολλοῖς τοῖς πράγμασι, ἃ διὰ πᾶντες ἡμεῖς ἔχουσιν. Si quid otii nactus fuero, et a rebus tum publicis tum priuatis meis vacuus ero, curabo, ut te litteris meis expleam, praeteritique temporis taciturnitatem crebris scriptis resarciam, tibi non tantum voluptatis, quantum taedii propter eorum multitudinem allaturus. Vale. Gandani 3-a Septembris 1533.

Nicolai Olai ad Joannem Cegledinum Prouisorem.

Quaternas tuas litteras, quas 17-a, 15-a, 18-a die Junii ex Vienna, et ex Posonio 23-a eiusdem mensis ad me dedisti, 26-a huius mensis Augusti simul accepi. Postremas vero, quas Posonio 12-a Junii praeteriti scripsisti, ultima Augusti recepi. Causa cur antea respondere non potuerim est, quod ex stomacho laborabam, quod malum iam Deo dante depuli. Ad priores ternas non videtur esse opus responsione, quia res, de quibus scripsisti iam diu praeterierunt aliumque habent statum. In illis, quae datae sunt 23-a Julii acerbissimis mecum uteris querelis, quibus facile carere potuisses. Nam causa non fuit aliqua iusta, ut iis utereris, nisi velis te ipsum his et similibus tormentis, non ex justa causa, neque tempore conuenienti profectis, conficere. — Nam nihil ad te unquam scripsi, si bene recorder, quod te maxime mouere debuisset. Si ursi te currentem, quid erratum est? Si admenui te tui officii et diligentiae debitae, ne in fine iam rerum et mearum et tuarum refrigisceres, quid est, quod magnopere displicere tibi potest? Omnia a me profecta sunt non alieno animo, non in tui molestiam, sed ut ex diligente facerem te diligentiore. Quid ergo opus erat tanta exprobratione? Ubi in hunc diem expertus es, me in tui amore et mea in te beneuolentia refrixisse? Si occasio defuit, et temporis iniquitas restitit, quominus tibi magnopere prodesse potuissem, quid mihi adscribere potes? Non ego aut tu solum patimur nunc miseriam, egestatem et exilium durius quodammodo morte, sed multos habemus horum malorum socios; quos tu ipse mihi saepius in tuis litteris commemorasti, videlicet: Strigoniensem, Agriensem, Transsylvaniensem; comites, barones, nobiles. An putas me in hortum Hesperidum decidisse, dum hic sum, an mihi nihil deesse? Erras certe, si hoc putas. Esto nihil desit, deest tamen multum cum absum a meis; cum patriam in horas, et ex tuis litteris, et ex aliorum audiam, non modo peruiam esse latronibus spurcissimis, sed etiam expositam illorum direptioni. Et praeterea cum non sine magnis hic laboribus, et equitationibus meae conditioni non satis

conuenientibus vitam meam transigam. Ubi fuit occasio his temporibus turbidis te promouendi; quin non modo non promoueri nos sinunt haec tempora aduersa, sed adimunt nobis ea quoque in quibus prius fuimus promoti?! Si tam essent magni domini alii, qui magnam patiuntur ut scribis egestatem, mecum una queruli erga regem et principes, ut tu facere soles, quid non facerent?! At patientiam habere debent pro tempore. Scis me te potuisse prouidere aliquo beneficio? Ubi est beneficium, quod nunc vere possideam? Omnia fuerunt hactenus turbata. Si quaerimus cuius culpa? Nescio; voluntati ipsius diuinæ tribuenda sint omnia, qui hac poenitentia, et ut uno verbo dicam τῇ ἀρεσκασίᾳ nostros reatus diluere voluerit, deinde hominum facinorosorum nostrae aetatis τῇ περὸς τὴν ἀρεσκασίαν et improbitati, qui carnificem Dei in aliorum cruciatibus et direptionibus agunt. At pro te non egi dum captus eras? Quomodo potui pro te agere, si ante emissus eras, quam te audissem cum magno dolore meo captum? Si non tantum tribuisses illis sceleratis fidei, quantum tribuisti, et cautius te custodiisses, illorum perfidiam, astutiam facile vitare potuisses; sed haec transeant. Quae nunc, quum non sit tempus vindictae ab illis summendae, non sine dolore commemoro. Petis nunc, ut absoluaris a seruitio meo; cogita tu ipse, an id te petere aut honestum sit aut conueniat; et an id in absentia facere ego possim, nisi cuperes res meas perditas perditiores facere, et in extremum periculum ponere. Quomodo a ducentis milliaribus id facere possum? Si praesens essem, et tibi id commodius fore arbitrarer, non grauarer facere, quod mihi et tibi esset utilius. At vocas me, ut exeam? Si Croesus essem, facerem id libenter, ut possim commode exire et reuerti. Ego tamen cogito, quid necessarium sit ad me hinc cum meis mouendum. Si semel Deo dante exiuero, non me volentem huc reuersurum videbis. Quare usque dum exire commode potero, habe curam quam poteris diligentem rerum mearum, et cura, ut ego in te confido; et tu quoque ipse et verbis saepe et literis pollicitus es, ne quantum in te est, damnum patiar; damnum tuum ego non cupio, multo minus periculum. Quod meo quoque aliquali detrimento vitarem. Omnia, quae ad rem meam pertinuerunt, hinc quantum potui, procuravi; regem et

mibi rebusque meis et tibi feci fauentem Tridentinum, Lundensem, Agriensem et alios, quos tu nosti patronos. Cura, ut sicuti in te confido, nihil in te deesse videatur; fac extreme, non quod non potes, sed quod potes. Spero non frustraberis labore tot patronis propitiis, modo non refrigescas in incepta diligentia et in omnimoda cura, ut bona mea, ex quibus et mihi et tibi benefacere possim, recuperes. Credo iam Cornelium rediisse, et finem rerum mearum retulisse ut opinor, et ut ex Constantinopoli nuper ad me scripsit, bonum et optatum. Erit ut existimo in eius reditu iam finis aliqualis laborum et miseriarum nostrorum omnium. Non cessa igitur praedictorum opera, consilio et auxilio rem nostram in optatum deducere finem; quod puto futurum ex Dei clementia. Nam Cornelius scripsit mihi omnia mea esse tuta, nihilque me dubitare debere; quam rem ab eo ipso intelliges clarius, si reuersus est. In aliis literis, quas 22-a Iulii scripsisti, significas te personaliter apud Valentinum Tewrek egisse in restitutione bonorum, praesente Gerendi, et quid tibi tam ipse, quam postea Joannes Bodo responderit, mihi describis. Probo tuam diligentiam; melius est te solum expertum esse illorum animum. Arbitror has cauillosas illorum responsiones eo tendere, ut ipsi hoc animo vindemient. Nihilomonis tu cura quantum potes, ne voti sui compotes fiant; et poteris regi insinuare responsum illorum, vel per te vel medio Cornelli, aut Lundensis, praesertim illius Bodo superbum et insolens, quod verus rex coronatus bona ei contulisset, et in illis mori vellet. Ergo Joannes est rex illius verus! Quod petis, ut tibi procuratorem mitterem, etsi nescio, an aliquid proficiat nunc contra illum iure agere, qui nec regem curat, nec τὸν αὐτοδαιμόνα . . . tamen mittam ad te breui manum meam, procuratores constituentem eos, quos optasti. Si Cornelius bonum responsum retulerit, sine processu iuris res transigi poterit; attamen ne id quoque tibi deesset, satisfeci voluntati tuae. Tenta rem in omnes partes, imprimis autem, si contigerit, ut bona remittantur; prouideas vindemiae futurae, ut habeamus victualia, quia non puta me hic haesurum, modo habeam, quo exire possum. Vale. Gandani 3-a Septembris 1533.

Idem Archiepiscopo Lundensi Oratori Caesareo S.

Oratores Dani hic adhuc agunt, tractant cum eis: Panormitanus, comes a Byren et Molenbais magister domus reginae; hi per reginam ad id sunt designati; cupiunt autem pacem regni nomine cum his caesaris prouinciis. Ut opinor, transigetur cum eis negotium. Heri sollicitaui reginam in rebus tuis, dixit se illarum curam habituram, si nunc possit fieri illarum locus et opportunitas. Accesseram et Panormitanum, obtulit et ipse operam suam ac se tibi commendat; quicquid vel fecero vel non fecero, faciam te certiore; in me nihil deerit, quin moturus sim *πάσα τὸν τρόπον, ὥς γῆσι . . .* in his sollicitandis, ut tibi rem gratam facere possim; interea haec perscripsisse volui, ut intelligeres, quid hic ageretur. Christiernus est in captiuitate, nec spem ullam esse intelligo liberationis ipsius. De matrimonio Danico nihil agi video, quia nemo adhuc est rex electus in Dania. Sumus hic in expectatione sollicita, quid Cornelius attulerit; nihil de illius reditu audimus. Si quid est fac me certiore. Meas res quando habebunt tempus et oportunitatem, tibi commendo. Interea conserua me in gratia regis. Vale. Gandani 6-a Septembris 1533.

Nicolai Olai ad Cornelium Scepperum.

Si incolumis reuersus es et optato responso, gaudeo. Nos omnes tui hic bene valemus. Magnum tamen tenet desiderium ea intelligendi, quae retuleris. Neminem enim esse arbitror, quem non taedeat tantae expectationis. Domina uxor bene valet; venerat heri ad hanc ciuitatem me omnino inscio, quae et insalutata discessit cum aegroto quodam affine suo, cuius gratia clam huc venerat; si scuissem eam venisse, accurrissem, eamque et hospitio et conuiuio excepissem; sed decepit me, nec sciui eam hic esse, antequam currum rursus ascenderet domum reuersura. Miserat unum ex suis ad me seruum sciscitatum, an de te aliquid acceperim, quod antea illi non significaui; effinxi nescio qualia de tua valetu-

dine optima et celeri reditu; sic et antea aliquoties eam delusi. Sed ut est perspicacis ingenii mulier, vix eam deludere queas verbis, nisi tuo aduentu. Litteras, quas ad me misit, cum praesentibus accipies. Vale et exhilara nos tuis scriptis. Nunc non plura. Res meae quomodo sint, nescio. Miror regem non esse inter suos tantae authoritatis, ut cogere possit unicum Thewreck ad mea bona remittenda. Et quae causa est illorum retentionis? An licet aliena et mea, qui fui ab initio et sum cum magno et facultatum et bonorum meorum detrimento fidelis servitor regis et reginae, illum bonum τὸν ληστὴν per vim, rege conniunte possidere, et quidem iam fere a quadriennio. Rei indignitas me huc adegit. Video regem non moveri suorum servitiis, incommodis, detrimento et periculis. Testem inuoco Deum, me ab initio in eorum servitiis aliquot millia ducatorum ex meis et amisisse et insumpsisse. Praeterea ubi sunt servitia eis exhibita? Quid habent mercedis? Quid praemii? Si haec cordi essent regi, iam dudum illis prohibuisset, ne vim mihi inferrent. Promissiones licet multae sunt, de quibus proxime domino Laudensi scripsi; sed quid spes tales prosunt homini magna iam exspectatione defatigato. Nunquam spem libenter pretio emi. Si quid istic in meis bonis recuperatis factum est per meum sacellanum, scribe ad me. Et si nihil, adiuvā illum, ut iam tandem mea redeant. Vale. Gandani 7-a Septembris Anno domini 1533.

Ad Prouisorem.

Ad priores litteras tuas respondi per postham proximam, heri accepi alias litteras tuas 20-a Augusti Viennae datas. Placet mihi, quod Vesprimii laboraueris pro bonorum meorum restitutione per episcopum Gherendi et alios amicos meos, gratiasque tibi ago. Ad scitum regis dare poteris illorum difficultatem. Citatio illius, si non proderit, non oberit; tenta negotium. Litteras procuratorias misi; si haec non sufficerent, poteris has ostendendo domino Agriensi cancellario regias litteras excipere, quae non denegabuntur, dum meam manum videbit. Procuratoribus ego satisfaciam; scripsissem ad eos,

sed nescio, quem elegeris in procurationem. Schedam praesentibus inclusam, ostende illi, quem elegeris, credet manus meae pro satisfactione. Si in reditu Cornelii aliquis particularis tractatus sequetur cum Wayuodanis, cura cum Stephano Broderico et Nádasdy, si opus erit tractare. — Vale. Gandani 10-a Septembris 1533.

Levinus Ammonius Nicolao Olao S.

Hoc die duodecimo Septembris dicebatur apud nos serenissima regina sacrum auditura clarissime vir, et parabantur omnia in illius aduentum. Quumque iam parata essent omnia, subito venit inauspicatus nescio quis nuncius, dicens: non esse venturam. O quanta ibi ab spe decidi! Audieram Panagathum nostrum rediisse ab Erasmo, et speraueram certo cogniturum me esse, quid super eo possem mihi persuadere; hoc enim mihi vel ipse dixisses, opinor, vel a Panagatho didicissem. Nunc adhuc animo pendeo. Sed antequam recedat hinc regina, spero fore, ut adhuc semel te videam. Gratum mihi est, quod mea causa disquiri feceris apud bibliopolas Clenardi meditationes, inuentas vellem. Interim, imo semper bene vale honorande mihi Domine! Has responsiunculas Dano nostro des, precor. E Valle Regali 1533.

Levinus Ammonius Carthusianus Monachus Nicolao Olaho Secretario.

Ecce rursus adeo praestantiam tuam. Vide vero quanti faciam gratiosum esse fratribus meis, quorum gratia tam pueriliter ineptiam, opinor me funem quoque ducturum in foro, si iusserint. Heri sub vesperam frequentes me adierunt, posteaquam litteras ad te dedissem; viderant inter apparatus serenissimae reginae noua quaedam musica instrumenta, quorum concentum vix credas quantopere desiderent audire. Itaque tuam dominationem per me adeunt, credentes me non nihil apud eam posse, rogantes obnix, ut serenissimae regi-

nae suggerere dignetur, (si tamen me sinis hoc impetrare, quod tibi non sit fraudi) ut hodie hoc est: Sabatho faciat, quod heri factura fuerat, nisi, nescio, quid interuenisset; veniat, et animos illa dulci modulatione alacriores in Deum faciat. Nescio enim qui fiat, fieri tamen expertus sum, ut mens suauibus modis excitata rapiatur in Deum, admonita sensilibus instrumentis; quanto in infinitum dulciora sunt in coelis angelorum beatorumque Deum laudantium carmina! Perfunctus sum apud te hoc epistolio legatione sodalitatis meae; tua dignatio ostendat, quanti faciat et fieri velit Ammonium. Christus Jesus quam diutissime seruet incolumem reuerendam dominationem tuam, cui me toto pectore cupio esse commendatum. E valle regali die memorato, hoc est idibus Septembris anno domini 1533.

Nicolaus Olaus Archiepiscopo Lundensi Oratori Caesareo S.

Accepi nudiustertius litteras tuas ad me 24-a Augusti praeteriti datas. Ad priores omnes, quas ad me diuersis temporibus dedisti, iam pridem respondi. His postremis videris meum officium scribendi desiderare et meum expostulare, quod raro respondere solem; profecto omnium, qui sunt, inhumanissimus et inciuilissimus essem, si ad tam humanas mei amici et mihi familiarissimi litteras, mihi nullo non tempore gratas et iucundas non responderem; imo adeo non videor esse piger in respondendo, ut cum tu septenas, ut arbitror initio ad me dederis litteras et has quidem, quae prolixiores fuerunt, vix duas aut tres paginas prolixitate sua excedentes; ego octenas et prolixas et quatuor aut sex paginas implentes ad te dederim; in quibus omnibus nihil videor praetermisisse, quod ad officium boni viri sincerique amici pertinuerit. Verum fortasse litterae meae non in tempore illuc allatae sunt, quod frequenter accidere solet tum improbitate tabellariorum, tum quod non tam saepe hinc ad Austriam nuncii iam proficiscuntur, quam antea, nisi cum regina aliquid priuati habuerit illic negotii; hanc igitur ob causam arbitror meas litteras non suo tempore ad te fuisse allatas, quas tamen omnes puto iam red-

ditas. Imposterum si litterae meae tibi hactenus visae sunt rarae, crebriores scribam, et faciam assiduitate ne mecum sis expostulaturus, modo non desit tabellarius. — Nunc redeo ad litteras tuas: Cornelium nostrum tamdiu tardauisse omnes miramur; causam ignoramus. Multa coniecimus, inter alia: Turcae vafritiem, cui gens illa est assueta, Coronis urbis euentum, cui utinam felix sit et fortunatus, qui si futurus etiam erit Deo concedente, nostrique superiores erunt; nescio quam causam iustam haberet Turca pacem iam cum rege initam refringendi, cum et antea in articulis pacis insertum sit. Si caesar noster Coronem reddere et pacem iungere cum illo nollet, nihilominus rex cum illo in his, quae in Hungaria possidet, pacem sit habiturus; cuius rei causa Coronis negotium non videtur regis nostri pacem interrompere posse, maxime cum ille prior Coronem obsederit, et nostri cogantur eam liberare; attamen quia nusquam tuta nec fides est, possibile est id quoque contingere posse, quod tu mihi in aurem scripsisti. Illud me magis sollicitat, quod (Deus vertat rem in meliorem partem) ubi totius regni Hungariae restitutionem sperabamus, timeo ne minor sequatur media; quod si fieret regnum quod diuideretur, quid posset esse genti Hungariae perniciosius, quid Christianitati magis noxium! Nam facta diuisione nunquam in Hungaria firma pax fieri, nunquam etiam Turcae imperium excludi posset. Adde, quodsi Wayuodae sequeretur mors, mox Turcam haberemus si non officialem, at regem. Gritteum non aut regis nostri aut Joannis Wayuodae negotium agere puta, sed suum, ut si qua illi detur occasio, possit aliquando illi imperio manum imponere. Hanc ob rem si vera sunt, quae episcopus Sirmien-sis scripsit, miror oratores regios ad illius arbitrium consensisse et compromisisse; quas quidem litteras licet non putem in omnibus esse veras, tamen potest in eis aliquid esse verum; nam ex Venetis quibusdam mercatoribus Constanti-nopoli negotiantibus aliquid his fere conforme his diebus accepimus; velim tamen omnia esse vana, et ut serenissimus rex noster totius potiretur Hungariae. Illud certe meo iudicio non fuisset incommodum visum, si Posenii antea, ut Sirmien-sis scribit, aliquid fuisset cum Wayuoda transactum, et

eo de rege nostro quieto reddito, aliquibus postea regi nostro honorificis conditionibus cum Turca actum de perpetua fuisset pace. Nam sequi nunc quoque potest pax temporaria, sed vivente Wayuoda et Gritti vix spero eam aut tranquillam, aut firmam fore; modicus euentus rerum rem totam turbare poterit; quibus de rebus ego plura aliquando scripseram Cornelio. Sed haec sus Mineruae, libere tamen ego quoque ut tu ad me scribis, tecum ago, nolimque ea in vulgus exire. Nostri qui sunt apud regem, ut scribis, non timent; at cum res, quas praecuidisse aliquando eis imminuerit, nunc trepidare incipient, et praeteriti temporis erroris, si possent, mederi vellent, sed haec viderint ipsi! Meum esset desiderium, ut serenissimi primum regis nostri quies, securitas et pax et imperium firmum, deinde omnium nostrum in regnum quieta reuersio et quies futura esset, et nostrae gentis nationisque permansio. Nullae ad me datae sunt tuae litterae, quas Joanni Stanshardo fideliter praesentari non curassem. Non patior enim in similibus amicorum rebus quatenus a me fieri poterit, errorem mea negligentia committi. Joannes Cegledinus scripsit et ad me, se citare fecisse meum aduersarium in curiam regiam; sed nescio, quid proficiat; leges et iurium exquisitio nunc silet, neque rex refrenare illos potest, aut non vult; si id vellet, et malos suos a licentia cohiberet, melius res sua procederet maioremque nostrorum sibi conciliaret amorem. Si Cornelius redierit, agendum tibi postea cum eo apud regem erit, ut mea mihi iubeat reddi. Etsi particularis erit conuentus cum Joannitis, quem omnino credo futurum, cum Sirmiensi agendum erit et aliis, ut ea bonorum meorum pars, quae est nunc in parte ipsorum, ad me redeat; quod ipsum Sirmiensem non grauatum facturum arbitror. Si autem id effectum fuerit tua opera et Cornelii, reddetis me vobis obligatissimum. Res Danicas quomodo se in hunc diem habuerint, meis prioribus satis copiose descripseram. Oratores ante quatrimum sunt expediti; heri abierunt, qui pacem cum his caesaris prouinciis illius vicinis transegerunt. Hollandi et alii non molestabuntur amplius a Danis, liberam et hi illuc, et illi huc habebunt nauigationem. Petebant prius Dani trecenta millia florenorum pro damnis per Christiernum illatis, sed postea ab hoc

cessarunt. Lubecenses seiuncti sunt a Danis, contra quos, ut scripseram antea, missa est classis viginti nauium expeditarum; missuri sunt ex Dania huc rursus oratorem, qui renunciaret regnum confirmasse hos nunc actos pacis tractatus; similiter et caesar, ut spero, eos confirmaturus est, ad quem illi mittentur sine mora. In negotio tuo reginam non semel, sed pluries post litteras meas nouissimas ad te scriptas rursus admonui, quae parata fuisset omnia facere in rem tuam possible, sed oratores non habuerunt mandatum ad talia particularia facienda; non potuit ergo regina habere oportunitatem aditum ad tuas res promouendas; cum autem viderem, nequaquam rem posse cum tua utilitate nunc procedere, rogaui Panormitanum, rogaui etiam Erhardum Mueler, de quo proxime scripseram, ut ex se ipsis facerent de te oratoribus mentionem; quod caesari scilicet et reginae, apud quos in magna esses autoritate, quibusque grata exhiberes scrutinia, non parum gratificarentur si curarent, ut restituereris ad tua beneficia, quibus esses spoliatus. Qui postea retulerunt mihi illos sibi respondisse, maxime autem cancellarius Danus, rem tuam domi se tentaturos, et quidquid facere possent, facturos imperatoris et reginae causa libenter. Dixit autem mihi Mueler: cancellarium ei promisisse se per nuncium, qui confirmationem tractatum reportaturus, ut praemisi, esset, ei rescriberet, quid domi in re tua fecisset. Cum alia non fuit data occasio in rebus tuis agendi, nolui tamen rem praeternittere, quin aliquid ex illis expiscaremur. Quamuis ego nullam a te in hac re habuerim ante commissionem aut informationem, hoc meum factum credo in bonam partem interpretaberis. Cum Panormitano et Mueler plura in tuis rebus locutus sum; visum est omnibus nobis, quodsi nulla unquam alia spes esse posset restitutionis tuae, ageretur de pensione aliqua tibi ex illis beneficiis soluenda. Nam ut libere tecum agam, et ea, quae sentio explicem, cognoui ego caesarem pacis potius, quam belli studiosissimum; et non modo subditorum damno et priuatione, sed ne suorum quoque affinium facile moueri; vi non aget igitur meo iudicio pro restitutione tui; etsi res tua inter alios quoque induci articulos posset, non facile Dani accederent ad illos intrusos, ab illis beneficiis expellendos.

Nam illum Laudensem intrusum audiui in conuentu praetorito Danico esse confirmatum per regnicolas, et alii etiam mutuo sunt coniuncti et confoederati, quantum intelligere potui. Si vero iure cum illis ageres, Dani nunc non multum curant censuras Apostolicas, quas penitus nonmodo contemnant, sed abominantur. Quare si quae via esse posset, ut inducerentur illi intrusi ad aliquam tecum concordiam, aut ad pensionem tibi dandam, hac ratione nulla hoc tempore videretur tibi aut commodior aut quietior. Haec omnia licet non mea intererat ad te scribere, utpote qui res tuas et vales et potes curare ac in bonum deducere finem; tamen non potui me continere, quin pro eo amore, quo tibi afficio, meos cogitatus tibi explicarem; tu fac, quod melius tibi esse videbitur. Equidem si aut in hoc aut in aliis tuis negotiis tibi inservire possum, certe animus non deerit, modo non desit facultas. Non defuturum scio etiam reginae fauorem, dummodo possit aliquando res ipsa tua coniungi cum rebus caesaris; sed mox Dani resiliunt, et non admittere haec particularia videntur contra intrusos, qui sunt eis iam mutuo consensu coniuncti. Si aliquando futurus esset rex in Dania caesaris affinis, tunc negotium transigi facilius posset. Dani in hoc fuerunt nunc cauti. Electionem regis interea suspenderunt, donec essent securi a caesare ipsiusque prouinciis; si hic pacem non fecissent, neglecti forte, ut ego accipere potui, ambo fuissent Friderici ducis filii, et tertius fuisset electus in regem, qui imperio fuisset potens regnum defendere et gubernare bellicosus. Nunc quoque incertum adhuc est, quem sint electuri; horum oratorum reditus et legatio electionem illam terminabit. Quapropter in omnem euentum caesar est admonendus per te, ut reginae et suis consiliariis committat, quo tuas res curae habeant, si tempus et occasio non defuerit. Satis habere poteris temporis ad monendum caesarem; nam id commode interea fiet, dum nuncius, aut legatio rursus Danica huc reuertetur, quod existimo futurum ad duos fere menses; deinde nihil officere posse video, si etiam litteras regis commendatitias miseris ad reginam et consiliarios. Praeterea si quam in partem videris voluntatem tuam declinare, ut mitteres informationem tuam plenam in causa hac

tua ad me vel Joannem Stanshardum; qui si occasio daretur tunc, cum Danus orator aduenerit, agere posset tuo nomine. Ego si interea mea negotia priuata in Hungariam me non reuocabunt, omni, quo possum futurus illi sum auxilio et reginam orando et alios admonendo. Haec qua ego bono et sincerissimo animo scripsi, rogo in bonam partem interpretare; nam cum his, quibus inseruire cupio, non dissimulanter aut fecte, sed aperte et sinceriter et litteris et verbis agere, meamque sententiam qualiscunque sit, explicare consueui. Mueller se tibi commendat, ad quem scribe, si videtur; poterit rebus tuis inseruire; nam regina et consiliarii eo cum Danis uti consueuerunt internuncio et colloquutore. De Christierno nulla mentio; credo nunquam euadet miseram suam sortem. Expectantur huc oratores ducis Mediolani missi in negotio filiae minoris regis Christierni. Dominus a Prato praemissus a caesare, iam hic agit alterum diem. Quamuis absim, tamen curauit, ut per meos Joannis Stanshard ad me veniant litterae ad te mittendae; cuius binas rursus ad te mitto cum praesentibus. De articulis pacis Turcicae fac me, cumprimum reuertetur Cornelius, certiore; simul de rebus Hungaricis aliis et meis; in quibus omnibus gratum erit mihi, si ita, ut ego feci, explicaueris tuam, quid cogites, quid speres, quid censeas, sententiam. Verbosas has litteras boni consule, et ex amore in te meo profectas existima; quibus si longiores mihi semper gratas non remiseras, aliter te existimare cogitabo. Vale et mea negotia tibi unice commendo. Gandani 13-a Septembris 1533.

Levinus Ammonius Nicolao Olao S.

Erat mihi in votis ornatissime Nicolae, ut libellum tibi seruares, quo subinde huius amicali in mentem tibi veniret, et plane per eosdem remissem, nisi metus obstitisset, ne pudori tuo negotium facerem. Non enim me fugit affectus hic, quid agat in animis principum. Atque hac sane de causa peruelim paulo maiorem intercessisse tecum mihi familiaritatem. Ut Ammonium propius penitusque cognosceres, sciresque me, tametsi corpore claustro cerimoniisque contentum, animo

tamen esse minime scrui. Quando vero id non sinebat prae-
 properus (animo meo) serenissimae reginae discessus, qua
 licet te sequor abeuntem, precorque, ut hoc epistolium,
 quo meum tibi animum obsignatum offero, mei vice, ut soles,
 hilariter excipias. Habeo gratiam pro fragematis sachara-
 ceis, quae mihi dignatus es mittere, proque tanta tua erga me
 beneuolentia, ut te dicas, ubi ubi contingat agere, semper mei
 fore amantissimum. Utinam mihi donent superi eam faculta-
 tem, ut paria tecum faciam! Certe animo nulla ex parte ces-
 surus sum, quem si boni consulis, plane quod volo, consecutus
 sum; hoc tibi velim, persuadeas nihil esse tam difficile, quod
 per me fieri possit, ut non sim causa factururus perquam luben-
 ter. Christus Jesus te quam diutissime seruet incolumem, cui
 me etiam atque etiam commendo. Tria ex hortulo nostro poma
 tibi per Danum nostrum misi, quae metuo, ut salua tibi pos-
 sit exhibere tam longe hinc dissito. E Valle Regali 18-a
 Septembris 1533.

Corn. Scepperus Nicolao Olao Suo S.

Magnitudo negotiorum meorum efficit, ut non possim
 longior esse. Bene valeo. Neque negotia male se habent, sed
 exprimere ea ore possum magis, quam litteris. Aduentum
 meum breui exspecta; dimissis enim equis et famulis ad
 vos veniam citissime; illi sequentur. Deuotionem meam
 erga reginalem maiestatem non tam cupio vulgo notam iri,
 quam re veram esse. Bene vale domine et amice optime. Ex
 Vienna 25-a Septembris 1533.

Nicolai Olai ad Prouisorem.

Litteras tuas 23-a Augusti Viennae datas reddidit mihi
 heri Thomas frater camerarii. Ad alias omnes tuas proximis
 respondi; misi etiam procuratorium in euentum rei. Scribere
 ad Emericum de Fysesmeghieur propter subitum postae
 discessum non potui; scribam tamen propediem. Interea
 ostende illi schedam, quam proxime scripseram; de satisfac-

tionem procuratoris, non dubitet, contentum cum reddam. Dirptiones et maleficia, quae scribis fieri in Hungaria, iam pridem scivi, doleoque id plurimum. Eorum malorum maior pars fit a regis *παιδῶσι* fidelibus. Miror regem eos non cohibere posse. Si unus puniretur, alii non tanta licentia uterentur. Sed scio mox quis clamor, quae turba, quae voces defectionis. Si rex tales curat voces defectionis, nunquam habebunt boni sub eo pacem. Tu fac in re mea quod potes; si nihil poteris infra Cornelii reditum, tunc cum redierit, poteris aliquid; et circumspecte, ut si post reditum ipsius cum Wayuodanis aliquis futurus est particularis tractatus, quem futurum cogito, tu rem meam, si opus erit apud Stephanum doctorem, ut alias tibi scripsi, Cornelio sciente sollicita. In me omnino nihil deerit, quin promovearis, dummodo non desit occasio et mea facultas; non natus tantum mihi sum, sed tibi et aliis meis. Desine nunc tam impudenter conqueri: nam quid in hunc diem te ipso et teste et iudice facere potui, cum nec ego multum habui, et cum aliis una fortuna adversa demolitus sim, secundioraque expectavi tempora, quae si adfulserint, adfulgent ita mihi ut tibi. Adnitere interea viribus, quibus poteris, ut recuperemus alienata. Nam scis faciliorem ad maiora esse aditum, si adsint aliqua facultatis principia; ob quam rem maiore utendum erit in his meis recuperandis diligentia, ut et mihi et tibi prodesse possim. Vale, et sis animo quieto, parumper et ego et tu patientiam habere debemus, dum hanc temporis malignitatem non nos solum, sed omnes Hungari deuorauerimus. Miserebitur Deus breui, ut spero, calamitatumstrarum, dummodo recuperare possemus bona nostra alienata, minus esset postea laborandum; quod spero futurum si redierit ipse Cornelius, cuius tarditatem non possum non mirari. Commenda me amicis meis. Et quis status facultasque sit viuendi et eorum et curiae regiae, fac me certiore. Vale et scribe. Ex insulis Flandriae 27-a Septembris 1533.

Idem Archiepiscopo Landensi Oratori Caesaris.

De rebus omnibus proxime satis copiose scripseram. Nunc nihil aliud est de quo scribere possem quam, quod orator ducis Mediolani Gandanum ad nos ante duodecimum diem venit, qui hucusque est nos comitatus. Cras caeremoniae sponsaliorum inter ipsum ducem Mediolanum et filiam iuniorum regis Christerni contractorum peragentur. Ad proximas litteras meas nihil rescripsisti. Si Cornelius nuper rediit, cupe-rem intelligere, quid reportarit et quam pacem simus habituri. Nam timorem nobis iniecit eius tarditas. Joannem Cegledinum et res meas omnes tibi commendo. De victoria Andreae a Dorea credo vos certiores esse factos. Commenda me et servitia mea in gratiam regis. Vale. Ex Insulis Flandriae 27-a Septembris 1533.

Marcus Laurinus Decanus Antverpiensis Nicolao Olao S.

Mire incipit cruciari mea soror, domini Cornelii Scep-
peri uxor, Domine observandissime, nec abre, ut pote quae
suspensio animo quotidie suum exspectans maritum, nihil de
illo audit, quod eam solari possit. An apud Turcas agat, sit-
ne in itinere, an apud serenissimum regem Romanorum, ac
ubique sit, an recte valeat, est illi ignotum. — Viriliter
nimis pro sexu ciulationes, lacrimas, mulierumque clamores
in pectore abscondit hucusque; suspiria tantum occulte gemi-
tusque submisce depromit, cum illi sit mariti mentio, interro-
gata praecipue ab uno atque altero (ex aviditate unius cuius-
que novarum cupidi) quid scripsit maritus? quid sperandum
est ex tractatu cum Turca etc? Quod credas mi Domine Olao
bono iure hanc torqueri, cum non habeat, quid respondeat.
Rogavit igitur me, ut ad T. D. scriberem, eandemque oratam
haberem, ut dignaretur nobis significare, quid mea soror,
Cornelii coniux sperare debeat de suo marito? Hoc facile
percipiet, si cognoverit, quid ex postremis suis litteris sere-
nissimus rex Romanorum ad reginam de domino Cornelio
scripserit? Anne diu sint scriptae, quo die, mense etc? Anne

ipse D. Cornelius scripserit, aliusue illius nomine? Id rogo, ne ommittas. Subleuabis profecto meam sororem magno animi angore, quem in dies magis atque magis crescere facit hyemis intemperies, quae praeter pericula itineris incommoda non modica accersit, omniaque reddit proficiscentibus molestissima. Caeterum oro, ut nostrae audaciae condones, qui T. D. gravare non erubescimus; submouit pudorem nobis rei tam desideratae necessitas pro sororis solatio, atque nobis cognita tua humanitas, qua omnia boni consulis, omnibusque te reddis promptissimum. Deus optimus maximus T. D. diu seruet incolumem. Vale. Brugis, Calendas Octobris 1533.

R. Rescius N. Olao Thesaurario Albensis Secretario R. M.

Latorem harum litterarum D. Guilelmum a Putama iam tibi ob non vulgares ingenii dotes commendatissimum, commendo quam possum maxime. Is vocatus cum fratribus suis canonicis Furnium ad creationem et designationem noui decani, recta ad eosdem proficiscitur. Ad praedictum munus decani assequendum a quibusdam amicis data est huic non levis spes, quae fieret multo maior, si a serenissima regina litteras commendatitias ad Furnenses canonicos impetrare posset. Quas non dubitaret se per fratrem facile posse obtinere, si is iam in aula adesset. Quum igitur istic nullum habeat ad quem confugiat, recto ad te accedit, quem spero pro tua humanitate non patieris frustrari voto suo. Praeter enim generis claritudinem multis est insignibus praeditus dotibus, ob quas ab omnibus amari debeat, maxime a te tuisque similibus. Quem etiam licet nondum visum amare coepisti, multo magis amabis, ubi ipsum coram conspexeris ac noueris. Pluribus apud te causam ipsius agerem, si aliquo modo necessarium esse putarem. Quicquid officii illi praestiteris, senties hominem minime ingratum. Bene vale. Louany 13. Octobr. 1533. Mitto tibi munusculum chartarum Viuis librum de ratione dicendi. D. Basili Homilias duas, ac Declamationem Guilelmi Lapidani de non timenda morte.

Nicolai Olai ad Amicum.

Quantis animi iacter, amice charissime, fluctibus et quae undique immineant mihi perturbationes, non possum tibi nunc litteris declarare; hae enim tantae sunt et tam multae, ut non litteras unas, sed plurium dierum videantur exposcere colloquutionem. Etsi autem earum non parvam partem explicarim Joanni tuo, quem ad me nuper certis in rebus tuis miseras, tamen multo maiorem illius partem in tuum huc aduentum reservavi, putans fore, ut tu breui tum pro tuis, tum pro τῶν φίλων σου negotiis huc ad nos venias. Qui dum veneris, omnia, quae nunc omisimus, coram a nobis intelliges. Interea rogo te, permane in benevolo tuo in me animo, aduersariorumque nostrorum verbis minus posthac, quam hactenus adhibeas fidei. Dum adueneris omnia abunde percipies. Vale et me ut soles ama. Bruxellae 16-a Octobris 1533.

Nicolai Olai ad Pronisorem.

Binas hoc die tuas accepi litteras, alteras 3-a, alteras 16-a Octobris scriptas; ad utrasque breuibus accipe. Quamdiu Cornelius ab hac legatione non fuerit reuersus, interea te parum firmi confecturum arbitror in honorum recuperatione; tamen nihilo accuratius tu, si occasio erit, etiam interea rem tenta et pedibus et manibus. Hieronymus ut vult nunc latrocinetur, tamen erit tempus Dei auxilio, quo non omnia impune aget. Nunc scripsi ad eum; quid scripserim, videbis. Mitte litteras ad illum, vel redde si istic est, videbis quid respondeat; illius responsum et pecunias, si dederit, mitte ad me. Rem Hungaricam puto deuenturam ad finem ante tempus; verum dominus Agriensis credo iam deinceps meis rebus patrocinabitur, si eum vel negotia publica vel rerum turbatio hactenus non fuit passa illis subuenire. Scripsi nunc ad eum, feci etiam mentionem de illis pecuniis. Cura ut de manibus eius eas habeas; quae si habueris cum illis 32. a Martio soluendis ducatis, et pecuniis Poseniensibus centum ducatorum, ut tu

ipse scribis, facient trecentos et duodecim ducatos; hos rogo per manus camerarii vel fratris sui Thomae, qui propediem isthuc ad nos reuertetur, mitte ad me citissime; ipsi eas mihi huc reddendas curabunt. Decem illos, quos petis ducatos ex decima Tharciensi tibi accipe. Alberto Tarci seruitori quid scripserim, intelliges ex litteris. Sis nunc concors cum eo, ut in vestra discordia damnum non patiar. Vale et scribe frequenter. — Bruxellae ultima Octobris Anno 1533.

Idem Archiepiscopo Lundensi Oratori Caesaris S. D.

Hoc die accepi litteras tuas 15-a huius mensis datas. Acceperam prius per postham 11-a et 25-a Septembris, et proxime a domino Cornelio octauo Octobris datas; ita omnes tuas litteras accepi; frustra igitur et ego de te et tu de me conquestus es. Si litterae vel tuae mihi vel meae tibi in tempore non fuerunt redditae, veredariorum tarditati id est adscribendum. Querelae tales ex tua parte summi tui erga me amoris et benevolentiae, qua te me prosequi certo scio, et ex mea parte desiderii seruitutis, quam tibi si quando fieri poterit, praestare omnibus viribus cupio, sunt signum et indicium manifestum. Nam desiderium litterarum, quas de rebus nobis optatis et exspectatis praestolamur, erumpere cogit has plerumque querelas; quae non fient de caetero, si veredarii suo officio fungantur. Cornelius rediit 25-a huius mensis cum summa certe omnium nostrum exultatione; fuit hic mecum fere biduum. Rem teneo. Non multum visus sum a scopo aberrasse. Si verba non sunt data, ut saepe soliti fuerunt haecenus, sperandum et aliquid; sed timeo commercium infidele; vaticinium illud vetus fortasse nostro aevo implebitur. Deus potentia sua uti poterit, et nostrae diuturnae calamitatis misereri, cordaque principum mutare. Hominis illius aduentum gratulor, sed ita, si veri aliquid et non ficti attulerit; attamen non videtur omnino illis credendum. Si totam habebimus Hungariam, nihil melius; si diuisam, haerebimus semper in scopulo, et regnum paulopost, quod absit, peribit. Si adhuc cum parte altera honestius regi nostro et utilibus conditionibus concor-

dari, ut spes erat in Poseniensi tractatu secundum Sirmien-
sis verba, in omnem euentum posset, videretur esse non in-
quietum aut inconsultum; alioquin auguror (utinam vanus
sim augur) nouum bellum, aut saltem tumultum oriturum.
Iuita perpetua pax inter duos tertio urgente negotium mo-
dica occasione saepe violari et plerumque etiam frangi solet.
Cuius rei causa magis iusiurandum violatur quam regni!
Astra et similes fabulae non necessitant nobis nihil agentibus;
sed de his omnibus uberius alias. Scepperus iuit ad uxorem
die quarto Nouembris, rursus huc se conferet cum uxore;
diebus sex aut octo hic remorabitur; dissimulans enim propter
Gallos eius ad Hispaniam profectionem, tandem relicta
uxore; clam post haec se committet ad caesarem. In negotio meo
scribam propediem, quid mihi videatur. In negotio tuo perinde
agam semper, ut in meo. Mirari non debes nullam, ut scribis,
mentionem tui esse factam in illis scriptis; nam si bene
recondor: omnem rei seriem tibi lucide perscripseram, orato-
resque Dani mandatum tale non habuerunt, neque intromit-
tere se voluerunt de rebus hisce particularibus. Regina fuit
et est inclinata ad faciendum omnia dummodo agere aliquid
cum fundamento possit. Cum domino Panormitano etiam
post Cornelii hinc discessum sum locutus; pollicetur et ipse
omnem suam operam. Nihil adhuc ex Dania habemus, expec-
tamus oratorem aliquem, qui reducat confirmationem tracta-
tum, et hinc auferat. Promissum autem ab illis est se ali-
quem missuros ad festum purificationis Mariae; verum ut
Panormitanus mihi dixit, fortasse hunc terminum praecue-
nient. Nihil in me defuturum est, quicquid et pedibus et manibus
facere potero. Dum Cornelius huc reuertetur, plura de his
scribemus. De nouitatibus mihi significatis habeo tibi gratias.
Si quid etiam deinceps istic agetur vel sciatur in rebus Hun-
garicis fac me certiores. Princeps Christina manebit hic hac
hyeme, annuente et caesare et sponso, ad Februarium se hinc
mouebit. Domina Schuater erit ad tempus cum ea, caesare
ita volente. Oeconomus illius erit nobilis ille, qui erat oecono-
mus domini a Fyenes. Georgium amicum nostrum arbitror
latius de his omnibus ad te perscripsisse, cuius litteras cum
praesentibus mitto. Nullae litterae ad me venerunt nec 24-a

Augusti, nec alias, quas Sthanshardus non acceperit, has de 24-a Augusti solus ei reddidi, ad quas etiam ille diu cum meis litteris rescripsit, et nunc rursus admonitus a me scribit. Vale. Bruxellae ultimo Octobris anno 1533.

*Nicolai Olai ad Paulum Strigoniensem Archi-Episcopum,
Primatem et Supremum Hungariae Cancellarium.*

Commiseram magistro Joanni Cegledino prouisorio meo, ut siqua res mea auctoritatem ac patrocinium tuum desideraret, eam tibi referret; qui scripsit semper ad me se id hactenus fecisse et facturum etiam in posterum. Te vero in meis omnibus esse semper patronum liberalem et munificum. Cuius rei gratia habeo tibi gratias immortales, relaturus omni genere officiorum, si quando usus se praestiterit. Scio te noua hinc a me exspectare. Nulla certe sunt digna significatu. De summi pontificis cum rege Galliae conuentu, de excommunicato rege Angliae propter repudiatam legitimam reginam et inductam illam pellicem, deque aliis rebus similibus credo te iam pridem certiores factum; de quibus omnibus ego quoque suo tempore ad te scripsissem, sed variae peregrinationes cursitationesque nostrae, nec tempus, nec locum mihi praebuerunt, ut id facere potuissem. Si igitur a me aliquid praeteritum est, tribuere te id velim his peregrinationibus nostris molestis, non meae negligentiae. Pacem factam esse inter serenissimum regem nostrum et Turcam ex litteris primum, deinde et ex sermone Cornelii intellexi; utinam firmam et Hungariae profuturam. Vellem non modo cum Turca, sed etiam cum alia parte confectam esse; sic putarem eam quietiorem et firmiorem fore. Nam si diuisio aliqua, quod multi suspicantur, sequetur, paulo post totius regni periculum. Credo tamen te et alios dominos tale medium cum rege reperiturum, ut huic malo occurrì possit, et non passuros, ut tam nobile regnum, cuius non est simile aliud si ad fertilitatem et omnium rerum copiam respicias, aut diuisione aut alia contentione pereat. Vale. Bruxellae prima Nouembris 1533.

Nicolai Olai ad Thomam Episcopum Agriensem Cancellarium.

Cornelii reditum scio non minimam spem attulisse futurae pacis, quae utinam integra sit, vera et firma! Exitus hyemis vel vernum tempus declarabit, quid sit sperandum. Ego et spero et timeo; spero: quia et alii sperant; timeo: quod expertus iam sim, quid fidendum sit hostibus. De meis rebus nihil haecenus factum esse intelligo; spes mea est in te, cuius optatis semper me paratum praestiti et praestiturus sum etiam deinceps. Hoc animo erga te affectum iuuare debes, ut mea bona recuperet magister Joannes. In rege nihil deesse puto, modo demonstraretur ei via, qua violenti meorum tentores cogi possint. Sum aere grauatus alieno, et eo grauius, quo sum in extrema regione. Si aliquid pecuniarum ad me mittere volueris, eam ad manus camerarii reginae iube consignari, cuius opera a mensariis eam leuare hic potero. Vale. Bruxellae 1-a Nouembris 1533.

Nicolai Olai ad Nicolaum Gherendi Episcopum Transsylvaniensem.

Ex litteris Cegledini prouisoris mei iam olim te incolumem ex Transsylvania ad regem venisse intellexeram. Quod haecenus non fuerim gratulatus felici reditui tuo, non mea inertia, aut quod tui fuerim oblitus tibi que inseruire noluerim, sed et negotiis et cursitatione frequenti, qua fere tribus aut iam quatuor mensibus regina fuit occupata, id factum esse existima. Condonabis igitur, si quid erratum est, praesertim huic tuo, qui tuus est, *ψύχη τε καὶ σῶματι*. Gratulor prospero felicique tuo aduentui; faxit Deus, ut incolumis viuas, teque et sanum et felicem videre possim. Siquid spei est in libertate Hungariae et pacis alicuius verae, rogo, fac me certiolem. Me et meas res omnes tibi commendo, in quo non aliam spem, quam in me ipso habeo; conserua me in gratia regis. Vale. Bruxellae 1-ma Nouembris anno 1533.

Erasmus Rotterodamus Nicolao Olao Thesaurario Albensi etc.

Utinam aula vestra tales amplectatur, qualis hic est Viglius Schuichemius, qui has reddit, iuuenis ingenio niueo, doctor iuris, qui Patauī publice professus est, ut non sine certamine, ita non absque gloria. Nec se ipso inferior est in bonis litteris. Animo nulla gemma purior. Qui nulla commendatione digni sunt, extorquent multas commendationes. Hic non postulauit vel uno verbo commendari. Tantum hoc mea causa rogo, ut iuuenem tot ornamentis insignem velis cognoscere. Scribunt Antuerpiae templum summum deflagrasse. Quid sibi volunt tot incendia! Scribunt circa Coloniam Agrippinam exusta oppidula. Oppidum, quod hinc abest iter diei, totum conflagrauit, igne a daemone immisso, ut constans est rumor. Narrant etiam in Heluetia pagos aliquot conflagrasse. Joannes Dantiscus culmensis episcopus scribit exustum Culmum civitatem cathedralem; insuper aliud oppidum, ubi habebat arcem sic absumptum incendio, ut praeter moenia fere nihil supersit. Haec mihi videntur omnino geri casu. Rumor hic est: regem Angliae in pristinum contubernium recepissee Catharinam suam; quod ut vix credibile videtur, ita cuperem esse verissimum. De proposito reditus a nobis nihil est immutatum, nisi si quid interim isthic exstiterit noui. Rogo, ut tuum in me animum obteneas, ac reginae fauorem alas. Dano, et Leuino salutem. Vale. Friburgi 7-ma die Nouembris 1533.

N. Olaus Archiepiscopo Lundensi Caroli Caesaris Oratori.

Scepperus die 4-a huius mensis rediit huc cum uxore. Ad quartum vel tertium diem futurum hinc sese mouebit ad Caesarem; qui et apud reginam et Panormitanum executus est legationem in rebus tuis ei commissam; visumque est Panormitano, ut scriptis informaretur et ipse et regina de tuis iuribus sicuti et ego antea ad te scripseram, ut si quando nuncius ille Danus huc reuerteretur, possemus rem tuam cum maiore fundamento aggredi; quod ipse Cornelius fecit, conscius tuorum omnium iurim, cuius exemplum ego quoque tenebo. S

aduenerit ille nuncius, rem non negligemus. Quid vero effecerimus faciam postea te certiorum. Suecus quoque rex petit amicitiam et pacem caesaris, cui ea non denegabitur; sic soli Lubecenses erunt non amici. De re Hungarica nostra communi proximis litteris satis scripsi. Cupio ut res nostra prosperrime succedat. Nisi illorum infidelitatem timerem, spes alicuius boni futuri esset mihi iniecta ex verbis Cornelii, sed nescio quorsum res euadat. Si quid infra reditum Cornelii acciderit, significa. Schuater salutatus a me tuo nomine litteras ad te mittit; scribit etiam Joannes Stanshardus. Apud Cancellarium Brabantiae ego et Cornelius rursus tuum negotium promouimus; dedi illi memoriale, ne rem obliuisceretur; promisit se causam hanc finitum quantotius fieri possit; admonui Stanshardum, ut rem sollicitaret; idem feci iterum apud praepositum quoque Frigidi Montis; is moram refert ad procuratores, se non posse iudicare antequam patres rem sollicitent; tamen facturum se recepit libentissime; facturus ego quoque etiam deinceps sum utrobique, et apud alios omnia, quae ad commodum tuum videbuntur, et quae a me possibilia erunt. De rebus meis priuatis nihil nunc scribo praeter quod scripsi antea, ut scilicet, si hic acciderit occasio infra Cornelii reditum, de bonis custodiae meae ex manibus praedonum illorum extrahendis, occasionem ne praetermittas. In aliis meis generalibus rebus, dum Gritti aderit praesente Cornelio agendum erit, quando scilicet, si Deo ita videbitur, Ferdinandus erit in tota Hungaria. Nam Joanne existente in parte Hungariae frustra nos acturos arbitror; verum si quid etiam interea fieri debebit, scribam ad te. Vale. Bruxellae 9-a Nouembris 1533.

Idem Archiepiscopo Lundensi Oratori Caroli Caesaris.

Heri accepi litteras tuas ad nonam. Nudius tertius Cornelius hinc profectus est ad caesarem. Mora, quam hic habuit, contigit non sua voluntate. Litteras tuas priores cum primum reuersus fuerat ex Brugis illi reddideram, ad quas etiam per proximum nuncium rescripsit; has nouissimas mittam ad eum quam celeriter fieri poterit. Quae mihi nunc scribis intellexi;

utinam veniat felicibus auibus Gritti, et ea, quae speramus conficiat! Nostros aulicos et alios agere cum Joanne non dubito. Nam reditus Gritti iniecit eis metum, nesciuntque, quid credant; si quid in ea re erit, fac me certiolem. Deus prosperet legationem tuam, et faxit, ut tua opera inter principes bona sequatur concordia. Negotium tuum et ante et in procinctu abitus Cornelii sollicitauimus ambo rursus apud Panormitanum, et regina suum fauorem, et Panormitanus et alii suam operam omnem pollicentur. Restat, ut veniat huc orator Danus; qui si non ante, at ad festum purificationis Mariae huc exspectatur. Interea et litteras caesaris arbitror huc in committendo tuo negotio peruenire posse; nec ego pro meo posse, nec Cornelius, si tunc aderit, praetermitteremus sollicitationem rerum tuarum diligentem; etiam dedimus informationem in ipsa causa Panormitano in scriptis; quid fuerit secutum, rescribam. Antea, ut et regina et Panormitanus et alii omnes dicunt, non potuit in ea re agi cum oratoribus, qui hic fuerunt, quia neque de iure tuo huc nos certificaueras, neque illi habuerunt plenum mandatum. Secretarius quidam ducis Holsatiae adueniens nunc attulit confirmationem tractatum cum duce factorum. Dani ad terminum praedictum, ut dixi, exspectantur. Classis Holandica nihil adhuc memorabile contra Lubecenses fecit; hyematura est, ut audio, in Daniae finibus, exspectans si tempore adueniente quid possit contra Lubecenses. De comitissa et familia principis Christinae, cuius abitus fiet ut opinor in Febuario aut Martio, curavi, ut Schuater ad te scriberet, ex cuius litteris omnia intelliges. Litteras Georgii ab Corenhusen prius ad te miseram. In negotio meo nunc, rebus Ferdinandi cum Joanne in dubio stantibus, quid scribere possim, nescio; hoc unum tantum scribo, quod ego patior nunc a Valentino Tewrek seruitore regis et damnum magnum et iniuriam maximam; facilis esset actio, si ibi esse possem. Nam deberet cum rege agi, ut vocaret ipsum Valentinum Thewreck, qui nunc Viennae esse dicitur, vel quando illic futurus esset, ad se personaliter, et committeret illi rursus seriose ut antea commiserat, ut bona mea omnino remittat et ipse, qui rapinis aliorum viuere more suo pulchrum ducit, et Joannes Bodo. Ego si adessem, facile id efficerem; si ergo non graua-

beris id facere, erit mihi pergratum. De illis bonis meis, quae habet Joannes rex aut sui, agi postea debebit, cum aut contentus fiet inter regem nostrum, et cum, aut eius commissarios. De gratiis autem illis expectatiuis et promissione regis super promotione mea ad maiora, nunc tempus non est; sed tunc res sollicitanda erit, quando actio ipsa habebit fundamentum, sciuerimusque si rex Hungariam totam habebit, aut partem. Ex Dania nihil certi adhuc de electione regis habemus. Vale. Bruxellae 19-a Nouembris 1533.

Nicolai Olai ad Cornelium Scepperum.

Heri allatae sunt litterae domini Lundensis, quas ad te mitto. Acepi Hungaros meos, qui sunt in parte regis, meditari clam ea, de quibus fueramus hic locuti; id tamen non certo adhuc significatur, verum breui certius audiemus. Scribitur etiam: nunc Woyuodam misisse commissarios suos Posonium regemque pariter; nescio, quid finient. Deus fortunet eorum tractatus! Rex idem profecturus est Pragam; Bohemi namque in quatuor temporibus natiuitatis Domini habituri sunt istic iudicia, in quibus forte rex aliquid corraddere poterit. Regina aegrotat; nos bene valemus, sed vellem, ut et ipsa bene valeret. Tu mi Sceppere cura, ut valeas, et rebus ex sententia istic confectis cito huc redi; interea tamen scribe, tuisque scriptis nos refocilla. Vale. Bruxellae 19-a Nouembris 1533.

Leuinus Ammonius Nicolao Olao Secretario R. M.

Nactus isthuc euntem nuncium tam opportunum, Clarissime Olahe, minime committendum esse ratus sum, quin te salutarem. Scio, neque clam est, plurimas undique epistolas ad aulam peruolare, cum alias ob causas, tum propter istam siue subuentionem libet appellare, siue exactionem. Nam ut quisque vel habet amicam vel habere se credit, ita ei si quid aegre est, communicat. Hanc itaque ex eo numero epistolam licet arbitreris esse, quoniam per eam scripta est occasio.

Missus est enim procurator domus nostrae, ut isthic respondeat nostra omnium vice pro taxata dimidia facultatum parte. Cui si fauorem tuum dignaberis ea in re commonstrare, facies mihi quidem rem longe gratissimam; sin autem minime tibi videatur esse res digna, in qua patrociniū interponas tuum, quicquid feceris, facies incolumi nostra necessitudine; quae nuper coepta utcunque et bonis auibus inchoata, perpetua sit volo et immortalis, ut non solum nostri temporis hominibus nota sit, verum etiam posteritati. Atque haec quidem hactenus. Audio teneri te vehementi desiderio soli natalis, neque id sane mirum, nemo enim omnium non eo ducitur affectu. Sed tamen mi Nicolaë non opinor usque adeo te maturare (nam religio est dicere, festinare tuam grauitatem) reuersionem in patriam, ut non vel eum sustineas expectare diem, quo nobis Erasmus noster sit redditus; quem nequaquam te latet, quam anxie, quantoque desiderio reducem videre cupiamus. *Ὅν οἷός ἐστι τίς ἄν πάσχοιεν ἄλλοι. Ἐμοὶ πᾶσά τις ἡμέρα ἐπιειτός ἐστι.* Neque ullam opinor me vidisse hyemem prolixiorem, neque quam maiore cum taedio tota (quam longa fuit) vita peregerim, quam futura sit haec, quae vix dum bene coepta est, quandoquidem nec ante venturus est, nec ego (tametsi valde cupidus) autor esse velim, quam noua hirundo nouam temporis aetatem reducat. O quantus hunc animulum metus interim torquebit, ne quid illi humanitus accidat, neue tanta spes illum videndi me frustretur! Haec in amici sinum depono. Quod si antequam ille huc sese recipiat, tu abiturus es, id quod minime velim; per ego te omnia obtestor sacra, ut Ammonium prius inuitas tuum, quando ego te adire non possum huius instituti constitutionibus constrictus. Id quod si non esset, mihi crede, vix ullus esset dies, quin Olao meo familiariter essem usus. Nam ingenium istuc minime illiberale nec vulgaribus obsessum superstitiosisque opinionibus magnopere me delectauit, quantum sane colloquio perquam breui licuit coniectare magis quam pernoscere. Christus Jesus te quam diutissime seruet incolumem. Gaudeo feliciter *ἐλληγίζειν σε*. Dano et Panagatho salutem. Memineris (inquis) Olaum hunc, ubicunque agat, tuum semper esse tuique amantissimum. Haec postremis ad me litteris hinc abiens scripsisti. Quaeso te

memineris ipse, nom prius me vita deserat, quam tui me capiat obliuio. Bene vale rursus. E Valle regali iuxta Gandanum 9. calendas Decembris 1533.

Nicolai Olai ad Ammonium Leuinum Carthusianum Responsio.

Ὁ αἰζορομὸς τοῦ χοιροβίου τοῦ ἐμετέρου, doctissime Leuine, tuas mihi reddidit litteras, nostrae amicitiae nuper initae amorisque fraterni testes, quae non eo solum nomine mihi fuerunt gratissimae, quod a me verorum amicorum more confidenter contendas, quod e re vestri ordinis esse videatur, sed quod in eis tuum quoque desiderium declaras, quo tenearis, ut aliquando Erasmum nostrum videre possis, et praeterea me etiam per omnia sacra obtesteris, ut ante te inuisam, quam me hinc ad patriam reuerti contingat. Ego, mi Ammoni, si negem me non teneri desiderio videndi solum meum natalitium, et eo quamprimum id commode liceret reuertendi ubi natus, alitus et multis commodis affectus sim, plane mentiar. Non ita tamen patriae licet amantissimae charitas me tenet, ut amicorum maxime tui similium obliuiscar, eosque, priusquam mihi abeundum sit, aut litteris aut praesentia mea non reuisam. Dum igitur deliberaro me omnino rediturum in Hungariam, id non inscio te faciam; amor enim noster mutuus hoc a me exigere videtur. Quod Erasmum nostrum videre percupis, certe eadem est mea quoque, quae tua cupiditas; nec scio an tibi hoc in re sim cessurus. Tu etiam ipse nouisti ex meis sermonibus familiaribus quem animum erga ipsum Erasmum semper habuerim, qui nec litteris nec ulla alia re satiari potest, quam illius praesenti conuersatione. Faxit igitur Deus, ut euanescente hac hieme, appetente vere cum, uti solus pollicitus est, videre possimus. In minuenda exactione, qua ceenobium vestrum nunc grauatur, allocutus sum hoc die reginam meam, heri enim ob quasdam meas occupationes adire curiam non potueram; sed sine fructu aliquo hanc praestiti operam. Quid huius rei causa sit, procurator domus vestrae et antea intellexerat ex verbis Panormitani, et postea a me edoctus est, qui latius ea de re tibi loqui poterit. Quod

cupis feliciter me ἡλλήριζεν? Utinam id feliciter contingat! Sed quam infeliciter hactenus graecatus sim, ego quotidie experior. Misi tibi hos libellos nuper impressos. Breui mittam, et meditationes Clenardi et homiliam Χρυσόστομου περὶ τοῦ ἀλέγω οὐρῶ ζωῶ, pro quibus Louanium scripsi. Leuinus et Danus mei te resalutant. Vale mei non immemor. Bruxellae 29. Nouembris 1533.

Nicolai Olai ad Amicum Kalnay.

Quibus rationibus inductus hic a tanto tempore permanserim, et cur in hanc horam distulerim litteras ad te dare, iam pridem intellexisse potuisti a Joanne tuo, quem de omnibus abunde ita certiore feci, ut nihil sit, quod a me desiderare possis. Tu mi Kalnay cura rebus tuis prouidere; interea dum potes et quando tu ipse vales, aliorum non praestolare auxilium. Nam si tu ipse tuis non prodesse potes, quis tuas res diligenter curabit? quis illarum curam habebit? Vale et si licebit breui ad te plura. Bruxellae 29-a Nouembris anno Domini 1533.

Thomas ep. Agr. Nicolao Olao S.

Quod diu nihil ad Dominationem Vestram scripsimus, non venit ex contemptu, nec ideo factum est, quod quicquam de nostra pristina erga D. V. beneuolentia et amore sit mutatum. Verum cum negotia eius pro voto confici non potuerunt, suppuduit nos scribere; laborauimus quidem vehementer, ut Valentinus Therek bona D. V. remitteret, et ut id faceret etiam commissum ei fuit a rege, nullo tamen pacto ea ex manibus eius eruere potuimus. Optat nunc a rege, ut de aliquibus arcibus prouideat. Quo facto pollicetur se omnia bona ecclesiarum restitutum. Sane regia maiestas in eo est proposito, ut quomodocunque fieri poterit, liberet ab eo bona Ecclesiarum. Qui etsi nihil videtur interim redditurus, tamen quamprimum cum eo conueniemus (quod quidem breui futurum arbitramur) agemus rursum cum eo de bonis dominationis Vestrae. Si alius esset rerum status, non magnus esset

cum huiusmodi hominibus labor. Nunc in his tempestatibus rerum multa sunt regiae maiestati ferenda. Exspectamus Gritti ad nouum annum. Qui ubi venerit, arbitramur res nostras meliori statu futuras. Lucretiam salutare optamus, non fuimus eius immemores; verum nondum data est occasio, quamprimum se obtulerit, non omitemus significare. Dominationem vestram feliciter valere optamus; quae nos in gratiam serenissimae dominae reginae commendare non negligat. Vesprimii, ultima Novembris anno domini 1533.

R. Rescius Nicolao Olao Secretario etc. R. M.

Tua facilitas et humanitas facit, ut plane apud te deposuerim pudorem, audacterque nimium abuter tua promptitudine ad bene faciendum amicis meis. Et quemadmodum superioribus hebdomadis abusus sum in Guilhelmo meo commendando tibi, ita nunc in latore huius epistolae nobili viro et summo amico meo iterum cogor confugere ad D. T. ac commendare causam ipsius. Quae autem illa sit, declarabit tibi coram. Cuperem mihi conferri occasionem, in qua vicissim possem tibi aut tuis gratificari. Bene vale. Raptim Louanii, pridie D. Nicolai anno. 1533. Salutare non graueris ex me tuum Jacobum. Scripserat superioribus diebus de quibusdam libris sibi mittendis. Per negotia et varias occupationes non vacauit illi scribere ac libros mittere. Scribat denuo mihi, curabo ut libros accipiat quam primum. Vale.

Nicolaus Olaus Joanni Archiepiscopo Lundensi Oratori Caesareo S. D.

Litteras tuas nudius tertius accepi. De Cornelii hinc ad Hispaniam profectione proximis meis litteris satis copiose scripseram; utinam bene et feliciter cum caesare peractis istis rebus redeat huc, deinde ad vos celeriter. De mea in negotiis tuis sollicitatione nihil dubita; praestabo omnem, quam potero operam. De rebus Hungaricis publicis, quae ad me scripsisti,

bene intellexi. Nisi rebus illis mature prouideatur, et quidem in tempore, omnia illa, quae scripsisti, et quae ego quoque antea scripsi contingere poterunt. Nam quae firma spes in infidelium commercio locari possit, non possum cogitare. Quae res Hungariam alia, ut loquar de initio periculi illius, in destructionem adduxit, quam Turcica societas! Dum enim Vladislai olim regis tempore patris Ludouici nunc inducias, nunc foedus cum illis mea pepigit natio, illorumque credidit iuriurando, interea arces nostras finitimas unam post aliam amisimus, multaque loca finitima regni nostri igne vidimus vastari. Nunc quoque, nisi curetur, ne Turca in Hungaria alterum habere possit pedem fixum, vereor, ne primum Hungaria totaque deinde pedetentim et Austria, et alia vicina regna ad hoc idem incidant periculum. Excludi Turcam, eiusque factionem ex Hungaria fateor esse difficile rebus iam sic stantibus; attamen rei huius arbitror duas vias esse posse, unam ut si tota Hungaria regis nostri esse nullo modo poterit, aut per tractatus regnicolarum, aut per cessionem Joannis ageretur de firma pace cum eodem Joanne incunda, ut iunctis viribus Hungarorum, Turcarum excursioni resisti posset. Altera si caesar noster Carolus expeditionem, ut nunc speramus in Graeciam hac aestate esset factururus; quae procul dubio magnum negotium Turcae facesseret ita, ut Hungariae ad multum temporis obliuisceretur. Si neutrum horum fiet, vereor illud, quod praedixi, amissionem scilicet totam Hungariae, et ex ea Austriae, Slesiae, Moraviae, pauloque post vicinarum illis prouinciarum. At Turcarum vires non sunt aequales christianorum nostrorum viribus? non nego id ita esse. Sed circumspecte, oro, quibus nunc simus terminis, et quae sint hic animorum dissensiones. Caesar est in Hispania. Serenissimo regi nostro nulla, aut admodum parua in Germania praestatur propter inuidiam et maleuolentiam obedientia. Rex Galliae nescio quid semper molitur noui. Anglorum res post excommunicationem regis tendunt aut ad seditionem, aut ad bellum. Pontifex Clemens varius esse creditur; et cum propectae iam dicatur esse aetatis, non diu viuere potest; cuius si ea contigerit morte, omnia utinam in melius mutarentur. Si igitur aestate futura per Caesarem aliquid in Graecia non

fiet, nescio, an hi principes, quos enumeraui, propter haec impedimenta moueant, aut mouere possint, rebus eorum postea inuolutis bello intestino, commodam contra Turcas expeditionem. Si caesar noster, uti speratur, aestate proxima faceret in Graeciam expeditionem, nihil posset esse aut oportunius aut commodius ad liberandam Hungariam resque serenissimi et optimi regis nostri stabiliendas. In Gritteo, ut boni aliquid pro rege et nobis faciat, non multam locare possum spem; nam puto eum mutatis pilis (ut dicitur de vulpe) non mutaturum mores; quem credo acturum, fabulam potius suam et suorum, quam rem regis nostri et christianorum. Sed haec fortasse, quod utinam ita fiat, omnia Deus optimus maximus in eum finem mutabit, quem humana non potest capere ratiocinatio; ut scilicet vaticinia illa vetera futuro hoc anno impleantur serenissimusque noster rex et imperator Graeciae potiantur. Manus Domini, quae potens est et valida, haec etiam nolentibus nobis facere poterit. Sed profecto nobis quoque non esset dormiendum. Hungarorum nostrorum vacillationem non miror; nam in regno diuiso ita fieri semper consuevit; cuius rei testes sunt veteres historiae, et bellum inter Iulium Caesarem et Pompeium gestum. Quod Valentinus Thewrek regem nostrum cruciet, et cogat, nihil mirum. Non potest esse sui dissimilis. Ab initio semper hoc fecit. Et tamen si considerare velimus, quid fecerit praeclari in rebus regis tuendis, praeterquam quod in comitatu Simigiensi anno 1529. aliquos pauculos nostros aduersarios terrore potius reduxit ad partem regis, quam profligauit, quo tempore, et mea bona fuerunt per eum occupata, non magni aliquid in eo facinoris reperiemus; hoc scimus, quod et Sabatz castrum finitimum Hungariae munitissimum e manibus affinium suorum amisimus, et Taurinum siue Alba Graeca eo in illa existente Bano dedita est Turcis. Sed haec ad te amicum sincerum scribo. Nunc non modo regem, sed omnes bonos suae Maiestatis subditos cruciat ac torquet; de meis bonis pauculis mittendis, si rex super illum authoritatem haberet, vellem, ut mandaret, illeque regis animum intelligeret; sin minus, resque mea turbatura esset regis negotium, patientiam habebo ad meliora. Nam non modo nollem occasionem praestare rebus

regiis turbandis, sed potius pro bono ipsius, quem semper omnibus meis viribus, ut debui, curavi, paratus essem, et omnes meas etiam alias reculas, quas habeo una cum vita in periculum ponere, dummodo viderem me suae maiestatis rebus commodare posse. Credo maiestatem suam tam bonum iustumque principem, ut non modo laudibus talibus, de quibus ad me scripsisti, sed etiam re ipsa et factis meis, qui et patrimonium, et etiam alia mea beneficiola penes ipsius et sororis suae fidem ac servitia in discrimen posui, aliquando sit recordatura. De nouitatibus mihi significatis habeo tibi gratias. Praeludia conuentus Marsiliensis, quae huc missa fuerunt, ad te misi, quae si non omnia vera sunt, delectare tamen sui nouitate aliquantisper possunt. Quid istie finitum sit, nos hic incertum habemus. Scripsit huc D. a Liquerka, caesaris apud Gallum Orator ad quendam amicum meum, se nihil vidisse istie tractatum, quod alicuius esset aut momenti aut fundamenti praeter nuptias neptis pontificis et secundi geniti regis Galliae. De Holandica classe retulit mihi thesaurarius reginae: eam ante decimam diem reuersam esse; expectauit diu reuersionem nauium Lubecensium, quae profectae fuerant ad Gedanum, ut eas intercipere posset; sed illae, nescio, quo earum prospero fato Lubecam sunt reuersae; postea aliquot diebus expectauit rursus naues alias onerarias ex eadem Gedano reuertentes; quas comitata domum incolumis reuersa fuit. De rebus Danicis nihil adhuc audimus. Expectantur oratores illi, in quorum aduentu in rebus tuis faciam singula, quae potero. Serenissima regina mea iam a multo tempore non satis valuit; speramus tamen eam conualituram. Bene vale, me et meas res habe commendatas, curaue me in gratia regis conseruare. Bruxellae 7-a Decembris 1533.

Ad Amicum.

Non possum non laetari prosperis tuis successibus, qui unus tuorum omnium magnam consecutus sis breui tempore fortunae accessionem, et hoc quidem non immerito. Ea es enim virtute praeditus, his animi dotibus: ut nisi tui tuisque virtu-

tibus caesar faueret, et eas dignis praemiis afficeret, omnium iudicio bonorum erga suos benemeritos iudicaretur ingratis-
simus. Gratulor igitur, mi Joannes, tuis lactis rebus, precorque :
ut quemadmodum hactenus ita etiam imposterum laeta om-
nia tibi succedant. Vale. Bruxellae 7-a Decembris 1533.

Ad Eundem.

Animi tui erga me testimonium beneuoli scilicet iam pridem ego multis in rebus perspexi, maxime autem cum mei familiares rem meam meo iussu apud te agerent. Tu tam ben-
nolum rebus in omnibus erga eos in meis te praestitisti, ut id amoris nullis ego unquam rebus rependere tibi possim. Verum si quae res inciderint, quae mea officia videbuntur repetere, tuum erit mandare. Ego viribus meis omnibus enitar, ut tu non in immemorem, nec tuorum beneficiorum ingratum tuam liberalitatem contulisse videaris. Vale amicorum optime. Bru-
xellae 14-a Decembris 1533.

Cornelius Scepperus Nicolao Olao suo S.

Quominus hactenus quicquam scripserim de rebus meis, in causa fuit, quod nulli tabellarii adhuc ad vos profecti sunt. Tanta enim mole negotiorum primates isti viri fuere obruti, ut minime intendere potuerint ad expeditionem eorum. Nunc autem venit iste ad vos, per quem nihil aliud scribere possum, quam me perquam recte valere propediemque hinc expeditum iri in Austriam. Non satis autem adhuc scio, an per Flandriam sum profecturus, an recta per Burgundiam. Id, quod video caesari magis cordi esse timenti, ne me uxor amicique detineant. Quicquid erit, facile reddam D. V. certiore. De rebus nihil video, quod scribi possit. Nihil enim dum emersit scriptu dignum. Poterit interim D. V. res suas, quas per me curatas velit, scripto redigere, ut acceptis secundis litteris meis, vel etiam si forte egomet aduenero, possit idipsum aut mittere Viennam, aut mihi in manus tradere. Nihil habeo aliud in

praesentiarum; occupor enim negotiis quibusdam, de quibus postea fiet certior. Illustri dominae comitissae a Salm, dominae Baillieul dominaeque Lucretiae me plurimum commenda et bene vale. Ex Montisono die 27-a Decembris 1533.

Nicolaus Olaus Archiepiscopo Lundensi Oratori Caesaris.

Nudius tertius redditae sunt mihi litterae tuae datae 9-a huius. Mora Cornelii non ipsius culpa, ut antea scripseram, accidit, sed ob reginae valetudinem, quae iam a multo tempore ita languit, ut saepe dubitauerim de eius vitae diuturnitate; hanc ob causam Cornelius hinc citius expediri non potuit. Credo imperatorem eius hanc morulam aequi bonique consuluisse. Nam regina litteris suis illius moram excusavit. Nunc Maestas sua ab aliquot diebus meliuscule ex gratia Dei coepit habere. Medicos licet habeat satis diligentes et utcumque doctos et expertos, utpote qui adsciscant sibi etiam aliorum collegia, tamen nunc oblata est nobis quaedam vetula cuius huius oppidi, quae potionibus ex ordeo et aliis simplicibus leguminibus confectis in eam reginae valetudinem adduxit, ut melius iam valeat. Haec ideo praemisi, quod Cornelium excusare meo nomine poteris apud regem, et ipsius tarditatem reginae valetudini adscribere. A quo ex Hispaniis nihil habuimus novi, duo menses iam aguntur, quod nullum illinc habuerimus veredarium. Ipsummet potius exspectamus quam litteras. Nam dixerat se ad summum huc reversurum ad primum Januarii proximum, nisi imperator eum retineat; quod eum non puto facturum, si rei necessitatem et celeritatem aestimaverit. Si quid de Gritti adventu et de Vespasiano a Zara acceperis, fac me Certiorem. Nescio, quid in Turcia geratur. Tamen accepi-mus Coronenses nostros contra illos strenue rem suam agere, et novissimis aliquot suis eruptionibus non paruam stragem Turcis intulisse. Si caesaris, uti speratur, expeditio aestiua accederet, in immensum regi proficeret. Cacianerum nunc nihil aliud credo in ciuitatibus montanis facturum, quam lactos acturum, ut solet, dies, et incolas et accolas ultra modum etiam antea grauatos, nunc magis etiam a militibus nostris

gravari. Eiuscemodi ex utraque parte expeditiunculis quid aliud fit, quam regnum desolatur ita, ut si etiam alios hostes non haberemus, haec particularis defensio praeberet modum sufficientem regni ruinae. Deum precari deberemus, ut haec bella et dissensiones sopirentur, et pax sequeretur quiesque omnium. Litteras regias et tuas in conditionem rerum tuarum et Gothscalci scriptas reginae heri praesentaui. Non est opus secretarium alemannum admonere. Nam regina sola eas diligenter de verbo ad verbum perlegit me praesente. Quae vero legit siue alemannice, siue gallice, siue latine non modo intelligit, sed etiam retinet, et meminit bene singulorum, ut aliquando ipsa secretarios non secretarii eam admoneant; perspicacis est ingenii et acuti, rara est inter sexum mulier. Laboris paciens dum sana est, et singula breuibz intelligens: sed postea executionis tardioris. Si regem introspexisti a tam diuturna conversatione, quemadmodum ego illum, (cuius etiam licet insufficiens sum secretarius et consiliarius) iam dudum cognovi, haec illi soror vera est non modo sanguine, sed etiam ingenio, probitate, virtute aliisque animi et corporis dotibus. Non igitur est expers earum, quae legit, post litterarum lectionem ego quoque rem, ut potui, adauxi. Litteras mihi dedit, facturam se, ut antea saepe, ita nunc quoque pollicita est, dum orator Danus advenerit, cuius adventum expectamus. In quem tamen diem adventurus sit, nescimus. Ego quoque tunc rem non negligam. Et Panormitanum et alios sollicitabo, faciamque meum singulare quod potero officium. In tua in rebus meis sollicitudine praestita nihil dubito. Si rex nullam in illum habet auctoritatem, patientia haberi debet, exspectanda est dies melior. Ex litteris tuis non satis fundamentaliter intelligere potui, quid in illis meis rebus sit actum; quid rex responderit ad supplicationem sacellani mei, et an commiserit vel per se, vel per nuncium, vel per litteras Valentino Thewrek restitutionem bonorum, et quid ille dixerit, vel quid velit. Si mandatum regis non admittit, saltem meo iudicio mitti ad eum aliquis potuisset, dum istic erat, qui tractasset de restitutione; haec ego olim in aliorum causis feci, et vidi fieri cuperemque scire, quam ille causam dicat retentionis eorum tam iniquae et violentae, et an rex eius animi sit, ut

si nunc fieri id non potest, aliquando tamen mea reddantur omnino? Haec si constant tibi, cuperem intelligere, ut scirem de meis rebus cogitare; hinc reginae commendationes non mihi deessent, quot vellem, sed scio regem non facturum commendationibus, quod pro meis servitiis in rebus meis iustis non faciat. Miratus fueram proximis litteris tuis lectis Lasconium et voluntatem et dominum mutauisse; quod et regina mirabatur. Suspicebam tunc quoque aliquid inesse fraudis. Si tamen a Joanne abstrahi potuisset, rebus regiis non potuisset officere, modo, ut eius opera rex fuisset usus. Sed ne ille eo ministro uteretur et rerum suarum sollicitatore. Suatero litteras reddidi, qui commendat operam suam tibi; conclusi cum eo, ut principis Christierni filiam ad reginam deducamus in rerum tuarum commendationem, dum orator Danus aduenerit. Nunc laterem lauaremus, cum eius rei non sit tempus. Interea spero et litteras imperatoris huc perventuras, quas scio magnum ponderis rebus ipsis allaturas. Uxor Suateri salutata a me tuo nomine te resalutat. Litteras Joanni Stanshard reddidi, cuius ternas cum praesentibus mitto. De conclusione Marsiliensi nihil certi habemus. De rebus Hungaricis et aliis, si quando aliquid certi acceperis, scribe et res meas habe commendatas, dum occasio est, ac velis me in clementia regia conseruare. Vale Bruxellae 28-a Decembris 1533.

C. Goclenius D. Nicolao Olao Secretario et Consiliario R. M.

Non solum boni ad bonorum conuiuia ultro accedunt, ut est in prouerbio, verum etiam cum similitudo sit amicitiae conciliatrix, boni bonorum amicitia non solum conuiuuiis, sed omnibus rebus humanis potiores ultro ambiunt. Haec enim est vis virtutis, ut ubicunque apparet ardorem quendam mutuae beneuolentiae in generosis animis excitet. Cum autem saepenumero, quantum tenuitas orationis nostrae patiatur, tuas eximias virtutes et raras ingenii dotes, incredibilem modestiam et erga omnes eruditione eminentes animum beneuolentissimum depraedicarem, huiusmodi facem animo D. Dillii subieci, ut nisi se quocunque modo in ius necessitudinis tuae insinuet,

vitam sibi omnino iniucundam sit putaturus. Proinde apud me egit omni genere contentionis obtestationisque, ut illi apud te amicitiae iter patefacerem. Ego vero homini nobili, re lauta ac splendida, et quod mihi illum arctissima necessitudine copulauit, inter tot meos discipulos eruditissimo et exacti iudicii, et facundiae excellentis, — id quod ex oratione eius ad C. Augustum, quam ad te pro testimonio adiunxi, facile intelleges, — hoc officium denegare non potui; omnino denegaturus, nisi Dilectum nostrum omnibus modis tuae amicitiae idoneum iudicarem. Quem si digneris propius inspicere, certo scio, illum sic tuae excellentiae in amicitia responsurum, ut dicturus sis non minus praeclare tecum esse actum propter talis viri in amicorum tuorum accessionem, quam ille sese putabit esse felicem si a beneuolentia tua non excludatur. Quod ad me attinet, tantum abest, ne verear illud Horatianum: Ne incutiant aliena mihi peccata pudorem, ut ex Dilecti nostri integritate et amoenissimis moribus me quoque aliquid gratiae adepturum ausim sperare, qui illum mea commendatione tuae dignitati quasi in manus tradiderim. Bene vale. Louanii, 4 nonas Ianuarii. Anno 1534.

Guilhelmus Lapidanus Monachus N. Olao S.

Gestiit iam dudum animus, Magnifice Domine, ad Magnificentiam tuam literas transmittere, sed huius animi mei desiderium, velut repagulis quibusdam coercuit, quominus sese exprompserit in opus, rarus tabellionum prouentus, qui ad vos conuolent. Itaque cum mihi sors iam demum obiecit nuncium opportunum, nolui sane praetermittere, quin ad te, meum unicum Maecenatem, transcriberem. Velim, ita me dii bene ament, me perpetuum, licet non familiarem sodalem, saltem clientulum apud te futurum, nimirum qui iam ex corona consortioque doctissimorum virorum, quos Louanium non sine foenore peperit ac in dies parturit, relegatus sum ad lapididnam, aut si quid molestius est, ineptissimorum hominum, abhorrentium ab omni morum ciuilitate ac pietate vitae, prae se ferentium tamen ipso vestitu ac tonso capillitio miram sancti-

moniae personam, si haec liceat illis in os dicere citra omnem inuidiae notam; sed veritatis comes simultas est. Apud te autem et Reuerendissimum D. Episcopum Brixinensem, absit adulatio, quid aliud etiam in saeuissima bruma vernat, floret et maturescit quam uberrima omnium bonorum studiorum seges? Deum immortalem, quanta nuper apud vos relucebat eruditio, quanta facundiae adulatio, quam regiae imo plus quam regiae dotes, adeo ut ipse stupefactus nescierim me vel hominibus terrenis vel diis immortalibus adiunctum! Utinam Lapidano concederent aliquando superi in eiusmodi virorum coetu viuere, quibus praeter unicam virtutem ac eruditionem caetera in rebus humanis, quantumuis magnifica, vilescent atque in nauseam vertuntur! Tuae tamen dominationi, mi patrone unice, integrum est tuum Lapidanum subrigere in aedificium ecclesiasticum; non quod ambiam in summo culmine collocari tumidus ac expositus omnibus superbiae ventis ac tempestatibus, sed ut vel exigua saltem mihi oblata esset materia virtutis exercendae, quam nec mihi arrogo, nec omnino a me alienam affirmo. Tum apud nos bona studia, iam flaccida, aut potius emortua reuiuiscerent; tum monasterium non lapidibus terreis sed viuus construeretur; tum vera religio reffloresceret ac tacentibus graculis cygni canerent. Scripsisti nuper mei causa, cuius rei gratia, gratiam habeo immortalem, ut me promoueret dominus meus praelatus; sed is apertiore requirit scripturam, ut qui ex literis requiuerit intelligere, quorsum tenderet tuus sermo. Itaque etiam atque etiam rogo et obtestor, ut si quando permittant tuae occupationes, non graueris rursum transcribere ad meum dominum abbatem, nullam mei faciens mentionem, quod dominationem tuam sollicitauerim ad id negotii utpote ab ipso exposcens, ut me dignetur in beneficium coadiutoriae promouere, promittens etiam ad hoc apud illustrissimam reginam tuum studium et operam. Nam, obseruande mi Domine, non ausim ipse haec meo domino ob oculos ponere, neque aliqua ex parte praesens significare. Quaeso sis mihi in hac re fautor et patronus, in te uno tota spes mea est fixa. Non deero, si res fluat mihi feliciter, ingratus erga tua in me bene merita. Sed quid tanta contentione verborum haec a tam candido tamque prompto

domino expostulo, perinde quasi diffusus videar tua humanitate! Bene vale, mi obseruande Domine, cui me totum despondeo deuoueoque. De impresso meo opusculo, tuo nomini dedicando, spero te propediem resciturum. Ex Monasterio Diui Quinoci, ipso Epiphaniae. Anno 1534.

Nicolaus Olaus ad Sebastianum Pempflynger.

Cupio te cum domina tua coniuge feliciter valere. Regina post diurnam aegrotationem iam Deo volente melius valet. Multi confluunt medici ad eius curam, una tamen vetula mulier, non parum inter cateruam medicorum illi profuit; speramus ipsam in dies melius habituram. Nos omnes una cum aliis omnibus amicis vestris bene valemus. Wolfgangus a Pwhem consanguinius vester pro curandis suis rebus profectus ad Austriam est in fine Novembris praeteriti. Litteras ad vos plures hinc dedi, ad quas nullum habui responsum, non paruum angor et sollicitor, quod nesciam, quomodo res meas abbatae istic ordinaveritis, et quem procuraveritis meo nomine ad prouentus illius curandos. Quo pacto etiam ille viceplebanus de Myskolcz, quem in provisorem meum istic locastis meas res istic gerat; ab eo enim nullas unquam litteras accepi? Quare rogo te plurimum, ut tam de abbatae meae rebus ac prouentibus, quam, quo pacto istic seruitia diuina constituta a te sint, fac me certior; et committas viceplebano de Myskolcz, ut et ipse de rebus plebaniae ad me scribat. De rebus regis et nostris communibus hungaricis spem bonam habeo. Gritti exhibit hoc mense ex Turcia, rem ipsam componet. Sed quid timeam, paucis perscribere non possum. Noua hic nulla sunt, quando aliqua erunt, non pigebit me ea tibi significare. Vale. Bruxellae 11-a Ianuarii Anno 1534.

Ad Viceplebanum Myskolczensem.

Superioribus temporibus scripseram ad te, ut me certum redderes de rebus plebaniae, quomodo scilicet eas curares, et

quid iam a biennio percepisses. Nullum responsum hactenus habui. Quod nescio in quam partem sim interpretaturus. Rogo te de his fac me certiore, et cures ut primum servitia diuina et alia onera plebaniae, me absente, non negligantur, deinde ut ego quoque damnum non patiar. Tuum laborem et curam, quam in mea absentia in rebus primum diuinis, postremo meis priuatis praestiteris, omni gratitudine, cum Deo dante hinc reuerti potero, cumulate rependam. Vale. Bruxellae 11-a Ianuarii Anno 1534.

Ad Damianum de Nezmel Vicepraefectum Arcis Diosgyeuv.

Ita saepe fit, ut dum amici absunt, eorum non recordemur; quod video in me esse verificatum. Nam nescio, an ex obliuione vel ex multis tuis occupationibus, mei es omnino oblitus, nihilque ad me scribis. Optarem, ut non tunc saltem scriberes, cum aliquid tu hic habes rerum, quod sit mea opera expediendum, sed etiam alio tempore, ut ex tuis litteris veluti veteris mei amici intelliherem rerum mearum statum. Plebanatum istum de Myskolcz ex petitione Sebastiani Pemflynger amici mei reliqueram bono illi viro, qui nunc in eo est, ut esset vicarius meus, et seruitiis diuinis primum, deinde meis istis rebus prouideret. Abbatiam etiam de Tapoleza reliqui sub protectione eiusdem Sebastiani, ut ad prouentuum illius administrationem nomine meo aliquem honestum virum ordinarer. Nescio quid in utrisque rebus meis actum sit et agatur. Etsi credam etiam ipsum me de his certiore redditurum, tamen rogo etiam te, qui illorum locorum meliorem tenes notitiam, ut me de his fac certiore. Et quantum post ipsum Pemflynger potes, cura ne in absentia damnum patiar; erit mihi id gratum. Vale. Bruxellae 11-a Ianuarii. Anno 1534.

Archiepiscopo Lundensi Oratori Caroli Caesaris.

Decima huius mensis litteras tuas accepi datas 30-a Decembris Pragae. De rebus nouis habeo tibi gratias. Noli et

deinceps praetermittere, quin sciam a te noua maxime de rebus Hungaricis, ex quibus pendeo. Ex Hispaniis 12-a huius accepimus litteras, cum antea a tribus circiter mensibus nullas acceperamus, nescio an ob negotiorum multitudinem, aut expeditionum negligentiam. Scripsit ad me Cornelius se breui illuc expediri, et breui reuersurum, utra tamen via, Burgundica scilicet, an hac Brabantica, incertum esse. Ego mallem eum reuerti Burgundiaca propter celeriores ad vos ipsius aduentum; quamuis id quoque mihi gratum esset, si huc veniret. Si huc non venerit, scribam ad eum latius de rebus meis omnibus, ut tecum eas communicet. Amborum postea officium erit eas tractare et concludere ex animi omnium nostrum sententia; quas arbitror vos facile effecturos si diligentiam et curam, in qua nihil dubito, vestram illis apposueritis. Ad litteras tuas nouissimas propterea non respondi citius, ut certius aliquid in rebus tuis ad te scribere possem. Scito igitur Lubecenses constituisse conuentum agere cum commissariis caesaris huius patriae; locus est Hamburga, dies mi fallor 15-a Februarii. Inter alios commissarios profecturus est eo Erhardus noster Mueler, alii nondum certo designati. Aduenient eo et oratores Dani, qui huc debebant venire: Agetur istic prius negotium, postea fortasse et Dani, et Lubecenses legati huc venient. Egi ego cum regina et Panormitano, ut daretur informatio ipsi Mueller et aliis, qui ipsius erunt collegae in rebus tuis, ut agerent inter alios tractatus etiam de his tuis rebus cum Danis, si qui forte eo sunt venturi. Et iam ante octo dies dederam ipsi Mueller, dum hinc rediret Mechliniam, memorialis illius copiam, quod Scepperus hic nuper confecerat, ut in tempore rei tuae fundamentum in animum reuocaret. Redibit huc ad 25-um huius mensis, et habita hic instructione mea iturus est Hamburgam. Cui dabitur, ut dixi, per reginam et panormitanum et alios consiliarios commissio in tuis rebus. Si Dani Hamburgam non venirent, (venient tamen omnino, ut intelligo) venient huc pro confirmatione prioris tractatus; hic quoque res tuas pro mea virili non negligam, et ero et fidelis, et diligens sollicitator, faciamque officium boni amici. Copiam memorialis illius dati per me ipsi Mueller praesentibus inclusi. Misi etiam exemplum scripti

eiusdem allati ad nos per postham proximam ex Hispania, ut videas caesarem nostrum, si res ita se habebit, ut scribitur, non moriturum famae. De discordia Danorum in rege eligendo scribam propediem. Res meas tibi commendo Cornelioque nostro, quibus, si ille hic non diuerterit, breui, ut praemisi, plura scribam. De aduentu Gritti, de rebus meis et nouis aliis Hungaricis a te exspecto. Vale. Bruxellae 15-a Ianuarii anno domini 1534.

Nicolai Olai ad Goclenium responsio.

Non possum non summopere adamare hunc tuum, mi Gocleni, animum in amicos candidissimum, qui studeas omni tempore tuis, quos habes, amicis in rebus omnibus non modo morem gerere, sed etiam nouis eos augere et decorare familiaribus. Idque optimo iure te facere scio. Nam quid in vita mortalium pulchrius homini esse potest amicorum copia, quid magis delectabile, quam eorum qui omni genere virtutum sunt praestantes, continua uti familiaritate?! Eius certe ego ab initio fui vel naturae vel conditionis, ut nulla me res magis delectauerit, quam bonorum virorum notitia, familiaritas iucundaque consuetudo. Hoc vero uno nunc Dillio de quo ad me honorifice proximis litteris scripsisti, in aliorum meorum numerum addito, quid non delectationis mihi auctum est? Cognoui in eo, quatenus id duabus breuibz collocutionibus, nam et ipsius et meae occupationes plures nobis hactenus denegarunt, fieri licuit, humanitatem, eruditionem et singulare ingenium, eumque et eruditissimum et exacti iudicii esse hominem ac excellenti facundia praeditum. Gratias igitur tibi ago immortales, mi Gocleni, qui me hoc amico beaueris. Curabo quantum in me erit, ut neque ipsum meae notitiae, neque me ipsius familiaritatis poeniteat. Ista fac et deinceps, si me amas, ut me eiusmodi amicis et ornes et cumules. Nihil mihi hac re facies gratius. Heri redditae sunt mihi litterae Cornelii nostri, cum quibus accepi et has ad te datas. Eas per hunc fidum tabellionem ad te misi. Nihil aliud ab eo habeo quam quod recte valeat et cito reuertatur. Vale et me ut soles ama. Bruxellae 15-a Ianuarii 1534.

Cornelius Scepperus Nicolao Olao Suo S.

Quantumvis annis sum ut per Flandriam redirem in Austriam, impetrare tamen id a caesare non potui, verente ne non tam facile a charissima coniuge divellerer. Iussit itaque per Burgundiam iter ut facerem, quod et feci, venique incolumis Dolam, oppidum primum huius provinciae, inde recta ad Germaniam iturus, et futurus ut spero Viennae ante Calendas Februarias. Id quod et ad reginalem Maiestatem, et ad te scriptum esse volui; quae res suas, et ea, quae me scire, et pro se facere volet, eo poterit per primum cursorem transmittere. Ego nihil neque diligentiae, neque industriae sum obmissurus in rebus omnibus ad bonum finem perducendis. De rebus illis maximis, de quibus confabulati sumus, et ad quas et tu et ego tam magno animo eramus, nihil fiet hoc anno; imo contrarium erit, quod sperabamus. Scis quid velim. Plumbei sunt, quorum interest. Caesar concessit mihi locum in consilio priuato, aut secreto apud reginalem Maiestatem. Diploma concessionis transmittito ad Thesaurarium Wolffgangum Haller, ut illud insinuet reginae, et iis, quibus incumbit, et ut id ipsum postea mittat ad uxorem; rogo, et tu sis adiutor, admoneque hominem admonitionis non egentem, et ut insinuet, et ut ad coniugem meam remittat, quae iterum sit vobis commendata. Ex quo publica negotia me huc rapiunt, plura scribere non possum ob ingens frigus et angustiam temporis. Tantum dic reginali Maiestati, me locum illum consilarii ambiuisse, non minus ut rebus Maiestatis suae aliquando inseruirem, quam ob aliud aliquid. Commenda me plurimum dominae comiti de Salm, dominae de Baillieul, dominae Lucretiae et dominae de Honastre; et scribe an has acceperis, nec ne, et quando, et quid actum sit in negotio hoc meo. Et bene vale amice ex animo amate. Ex Dola Sequanorum ad flumen Alduasdubim 17-a Januarii 1534.

Nicolai Olai ad Cornelium Scepperum Responsio.

Ex tuis litteris 27-a Decembris ex Montisone datis, mihi vero redditis 12-a huius mensis perplexus eram. Nihil enim certi scripseras de reversionis tuae via, an te huc expectarem, aut litteras tuas ad te, profectum ad regem per Burgundiam, mitterem. Expectato igitur te huc frustra in hunc diem, desiui esse perplexus, maxime cum ad Haller scripseras verbis apertioribus quam ad me, ut diceret reginae, ut si quid vellet, id ad curiam regiam ad te mitteret. Si igitur sanus eo applicueris, gratissimum est mihi. Reginam admonui, ut in omnem euentum litteras, ut vocant credentiae, in personam tui ad Gritti daret, ut siquid in maiestatis suae rebus, et nostris, qui a maiestate sua pendemus, agendum esse tibi videretur, illis munitus firmius, agere posset. Litteras ipsas accipies cum praesentibus. In titulo putabis fortasse erratum esse, id non nobis, sed tibi imputato, qui pollicitus sis te huc reuersurum, ut non rediisti, nobisque informationem non dederis; attamen si mutanda est ex tua sententia, dictione »gubernatori« rasa, poteris curare, ut apponatur post rasuram subtilem »protectori.« Maius secretarius regis id praestare poterit; manum enim habet similem. Haec tuae erit prudentiae, et dexteritatis. Id quoque non mireris, quod titulus muneris tui in litteris reginae mutatus est; nam Protheus esse videris. In rebus meis, per deos, et si qui chariores tibi sint, te oro, habe tandem curam diligentem cum serenissimo rege, et cum domino Lundensi; una efficias, ut mea rehabeam. Scis, quid in rebus reginae et meis Constantinopoli concluderis. Ex signatura, quam cum praesentibus ad te misi, omnia mea aperte intelliges; quae si tibi usque ad tedium longa replicatio videbitur, id tribue mea sollicitudini, quam in rebus meis, ut haec tua et Domini Lundensis nostri opera perficiantur, habui et habeo. Habebis etiam litteras reginae ad regem et dominum Tridentinum datas in rerum mearum commendationem, si apud eos agendum erit negotium; si vero apud Gritti, post reginae negotia meum quoque adiungere poteris. Haec omnia tu melius exequi scies, quam ego te aut rogare aut de his plura scribere sciam; hoc

tamen unum velim existimes me nihil unquam a te ex animo magis rogasse, quam, ut meam hanc causam ex animi nostri sententia conficias. Qui non habebis ingratum amicum et fratrem, sed et ista, quae nunc et quae in futurum unquam habiturus sum tecum, ut cum amico fido communicaturum. Vale et cura, rogo, ne spes mea, quam in te habeo me fallat. Litteras tuorum ad te misi, qui bene valent. Comitissa, Lucretia et Baillicul te resalutant. Bruxellae 22-a Januarii 1534.

*Nicolai Olai ad Archiepiscopum Lundensem Oratorem
Caesaris.*

In rebus tuis, in quibus sint terminis, proximis meis litteris abunde per scripsi. Nunc restat ut Erhardus Mueller cum suis sociis abeat ad 15. Februarii Hamburgam; qui ad octavum hinc diem soluent, habebuntque etiam in rebus tuis, ut scripsi antea, commissionem. Expectavi Cornelium nostrum huc in hunc usque diem, nondum tamen venit; arbitror eum per Burgundiam profectum esse ad vos. Quare, ne et reginae rebus et meis deessem, volui litteras has recta ad curiam in euentum rei mittere. — Nunc si Gritti aduenerit, tempus erit rerum mearum curandarum. Quare rogo te, ut illas habeas commendatas, et una cum Cornelio illas ex animi mei confice sententia. Quid in illis agendum sit, et ubi tractandum, pluribus ipsi Cornelio nostro descripsi in eum finem, ut ea omnia tecum communicet. Rogo igitur, atque iterum te rogo, ut eas tua autoritate et fauore apud quoscumque necessarium erit, promoueas et efficias, ut bonum in his finem habeam. Si vero casu aliquo ipse Cornelius apud vos non constitueretur, interea dum Gritti adueniret, ac negotium regis inciperet tractari, ne occasio praetercat, aperi litteras meas ad Cornelium scriptas; in his omnia, quae ad rem meam pertinent, reperies; et rogo, ut etiam Cornelio absente, si ipse interea casu non adueniret, rem meam, uti in tua singulari erga me beneuolentia nihil dubito, et ut saepius mihi litteris tuis tuam omnem operam pollicitus es, velis suo ad id conuenienti tempore tractare et expedire. Vale. Bruxellae 22-a Januarii 1534.

Erasmus Rotterodamus Nicolao Olao Thesaurario Albenſi, Secretario et Conſiliario Sereniſſimae Reginae Mariae etc. S.

Toties me repetit cruciatus ille membrorum, ut nesciam quid sperandum sit de hoc plusquam vitreo corpusculo. A natali Christi grauissime laboraui, ac misere mihi metuo, simul-atque se resoluerit hoc gelu. Itaque condidi testamentum, et excuditur liber meus de praeparatione ad mortem. Caetera sunt in manu Domini, qui si dederit vel mediocrem valetudinem, statui vos sub finem Aprilis reuiscere. Antuerpiae excusus est libellus scurrae cuiusdam indocti, insulti, effrontis ac vecordis, qui mira conuitia euomit in me. Nec alio consilio videtur edidisse conciones suas, nisi ut illa veneno misceret.— Nulla est in toto libro scintilla piaie mentis. Quodsi isthic talibus monstris licet quidquid libet, nescio an expediat mihi isthuc remigrare, quod tamen multis de causis percipio; rem plenius cognosces e schedis, quas huic adiunxi epistolae. Eas, si videtur, communicabis amicis, et per quos putabis tales rabulas posse compesci. Utinam caesar non tribueret tantum isti hominum generi, si tamen homines sunt appellandi! Ex quo discessit hinc Lepinus nihil a vobis allatum est, fortasse mercatu Franckfordiensi venient epistolae. Interim clarissimo duci Arscothi me commendabis. Dano salutem plurimam, cui nondum rescripsi, quia non vacauit. Vale. Friburgi 23-a die Ianuarii 1534.

Nicolai Olai ad Amicum Epistola.

Quantis curis, Amice mi, ab eo tempore, quo a te fui profectus, non modo diebus singulis sed momentis quibuslibet fuerim iactatus, nunc tibi ταῖς γράφαῖς minime explicare possum. Nam si ea omnia animi incommoda tibi declarare vellem, non aliquot dies huic rei essent suffecturae; propterea hanc rerum mearum querelam in aliud differam tempus; ne tamen τῶν πραγμάτων ἐμὸν etiam nunc omnino esses ignarus, Joanni tuo, quem expeditis tuis rebus ad te remisi, aliqua ex

meis rebus explicavi. Qui tibi referre poterit rerum mearum non minimam partem. Vale et me ut soles ama. Bruxellae 30. Januarii 1534.

Nicolai Olai ad Amicum.

Negotiorum tuorum, quae meis humeris imposueras, statum primum ex proximis literis meis ad te datis, deinde ex Joanne Morbellio utriusque nostrum amicissimo intelligere potuisti. Quantum mea opera, cura et studium suffecit non fui in his curandis, ut tuos id ad te perscripsisse arbitror, negligens, ob quam rem animum meum in te et tuas res benevolum, grato te animo accipere, et non plus fidei aliorum verbis tribuere, quam meae constantiae necesse est. Quod si tu feceris, animum profecto tuum, quem semper in tuorum amicorum rebus candidum declarasti, in nostra illa vetusta benevolentia conservabis inuiolatum; nec admittes quippiam in quo accusari merito possis. Vale et me ama. Bruxellae 30-a Januarii 1534.

*Erasmus Rotterodamus Joanni Archiepiscopo Panormitano
Cancellario Caesaris in Brabantia S.*

Repetendae patriae desiderium in dies et in horas mihi crescit, sed totius negotii cardo in manu est Dei, cuius voluntati par est, ut nostra sese submittat voluntas. Nimum crebro me repetit hic cruciatus, cui quid nominis dandum sit, nondum statui, et corpusculi vires decrescunt quotidie. A natali Christi diu grauiterque laboravi, nunc solutionem hiemis valde metuo, at non sine bona quadam spe. Serenissima regina, tua celsitudo caeterique ex aula amici pollicentur se defensuros personam meam. At apud Michaëlem Hillenium excuditur Antuerpiae, imo iam opinor excusus est liber cuiusdam Franciscani Nicolai Herborn generalis commissarii Cismontani, hominis, id quod ipse declarat, liber indocti et intemperantis, qui nihil habet praeter ineptam loquacitatem, quam tamen ipsam hausisse videtur ex meis lucubrationibus. In eo libro plus quam scurriliter debachatur in nomen meum, fortiter

mentiens, pagina 285. facie 3-a scribit me in Colloquiis non solum impia, verum etiam manifesta mendacia adversus ordines scribere, quos iste familias appellat, quum in omnibus libris meis nihil sit, quod ullam gentem aut ordinem impetat. Nec ullus mortalium haec docere potuit. Pagina 322. facie 2-a annumerat me haereticis, qui vexant ecclesiam Dei, meque subinde militem Pilati vocat. Addit, quod aliquam ecclesiae partem ad se traxit Lutherus, nonnullam Oecolampadius et Zuinglius, sed maximam Erasmus; scurra indoctus et impudens haec temulentus euomit, quum nullus adhuc ullum locum commonstrare potuerit, in quo sentiam cum Luteranis et Zuinglianis. Ego praeter superstitionem et abusus hominum nihil notavi. Utinam uniuersam ecclesiam possem eo pertrahere, quo conatus sum, ut abiecta superstitione, hypocrisi, mundanis affectibus et friuolis quaestiunculis, sinceris mentibus seruiremus omnes Domino in sua quisque vocatione. Hic commissarius videtur iratus Colloquiis meis, quod illic videtur quorundam superstitio, qui se tutos putant a gehenna et purgatorio, si sepeliantur veste Franciscana, quo fuco isti iam multis seculis imposuere mundo. — Nec possunt hoc in hos aut illos Franciscanos reicere. Ipsi haec dogmata circumferunt regula adiuncta. Nec dubito, quin idem opus huiusmodi conuiciis passim respersum sit. Quod si isthic fas est talibus rabulis quicquid ipsis collubitum fuerit, per typographos in vulgus emittere, nec fas erit excudere, nisi quod talibus arbitris placuit, quid futurum expectamus, nisi ut exclusis bonis authoribus praeter indoctas et insulas istorum naenias nihil teratur manibus. Ego Franciscanis bonis ex animo fauco, eosque pro mea tenuitate etiam pecuniolis iuuo; verum si tales essent omnes, qualis est iste commissarius, pronunciarer dignos, qui pro tritico, foeno pascerentur. Nam iste commissarius cismontanus vix idoneus videtur, cui grex porcorum committatur. Mitto tres paginas, ut intelligat tua prudentia non esse somnium aut vanum rumorem, quod narro. Non dignabor cum talibus scurris conflictari, sed si non magis timerem Deum quam S. Franciscum, tractarem illos pro sua dignitate, quando nullum faciunt finem. Vestrae potius sollicitudinis fuerit istorum petulantiam cohibere, non tam

mea causa, cui non mediocriter fauetis, quam publicae tranquillitatis gratia. Quorsum enim spectat effrenis ista petulantia, nisi ad tumultum? Quare tuam R. amplitudinem maiorem in modum rogo, curet, ut aulae auctoritas istorum petulantiae frenum imponat. Etenim si talibus scurris isthic licet, quod libet, nescio, quam sit mihi commodum futurum apud vos agere; statui enim vos sub finem Aprilis reuisere, si Dominus dignabitur vel mediocrem dare valetudinem. Interim oro, ut solitum erga me fauorem retineatis. Datum apud Friburgum Brisgouiae Anno 1534.

Nicolai Olai ad Cornelium Scepperum Responsio.

Litterae tuae, quae datae erant Dolae 17-a Januarii redditae mihi sunt hodie a Haller. Te incolumem esse laetor plurimum. Si quae mittenda erunt in reginae rebus et meis ultra ea, quae proxime missa sunt, (nam praeueneram tuum reditum, suspicans id, quod factum est, te per Burgundiam iter fecisse,) mittentur. Consternatus sum, ita viam mi frater, visis tuis scriptis de illis plumbeis. In ea re unica spes erat salutis publicae, et eam quoque aliorum fato video agi. Si quid est adhuc ea de re, quod me cogites cupere a te intelligere, rogo significa. — Reginae gratum est te a consiliis esse factum. Ego vero ita laetor ea re ut meis propriis ornamentis; utinam non his saltem honoribus, sed etiam munificentia alia, ut virtus et labores tui meruerunt, ornareris! Cum regina plura adhuc de tuo hoc officio loquar. Nunc veredarium hunc cito abeuntem sine meis litteris abire ad te nolui. Domino Lundensi dic, me suum negotium, ut potueram, confecisse. Quomodo autem, breui scribam. Mea negotia unice tibi et ei commendo. Si me sperare volueritis, ea conficite, et ut res istie agatur, significate. De tuis rebus nihil a me, nec a Haller praetermittetur. Regina cum maximo meo dolore nunc peius, nunc meliuscule se habet. Ad Maium speramus eam conualitutam. De medico Lotharingo res non procedit. Si videtur, meo nomine hunc reginae statum referre poteris regi; in cuius gratiam mea servitia commenda. Vale. Bruxellae 1-a Februarii 1534.

Idem Archiepiscopo Lundensi Oratori Caroli Caesaris.

Litteras tuas 15-a Januarii Pragae datas nudius quartus accepi, ex quibus inter alia intellexi, quid sit in rebus meis responsum. Iam credo Griteum propediem adventurum, et rebus Hungaricis finem futurum, utinam bonum et optatum! Fac, cum Cornelio nostro eam curam, in quacunque partem sors deuoluatur, mearum rerum habeatis, ut earum finem vestra opera, cura et labore consequar. Contentus esse posset Valentinus et sui, me meis a quatuor fere annis spoliatum fuisse. Res tua in hoc se habet statu: diu hic deliberatum fuit, qui mitterentur ad Hamburgum ad 15-um huius mensis diem. Primo erant designati aliqui ex secretariis et aliis nescio quibus; postremo delectus est dominus Brixiensis, Maximilianus noster Transsylvanus et Erhardus Mueler, cui, ut antea scripseram, dederam τὸ μυστικόν tuarum rerum; alii duo praedicti heri hinc profecti sunt; qui in commissione eorum scripta et sigillata mandata de re quoque tua habent inter alios articulos tractandi; quos singillatim ego quoque conueni, tuum illis commendans negotium. Brixiensis se totum, quidquid possit tibi et tuis rebus dedit; a Maximiliano pro ea, quae inter nos ob patriam communem intercedit familiaritas, ut ipse dicit, et ego quoque ita credo non vulgaris, contendi, ut et ipse omnem suam operam possibilem in rebus tuis polliceretur. Ita data eis commissione non minimam spem habeo, ut aliquid boni in rebus tuis reducant. Quid reportarint, rescribam postea. Si rex electus esset aliquis in Dania, facilius esset apud illum actio. Nunc cum interregnum sit, et cum oratoribus illorum agi debeat, qui beneficia ipsa possideant, difficilior res videtur, utcunque tamen sit, puto eos omnem diligentiam adhibituros. Quemadmodum antea me scripsisse memini, disceptatur adhuc de electione regis; pars minorem, pars maiorem filium defuncti regis Friderici cupit; sed uti intelligo, res inclinabitur ad maiorem, utpote quem dicunt magis conuenientem ob aetatem ad imperium; agetur istic etiam cum huius oratore, si oportunum fuerit in rebus tuis, sicuti ego cum Maximiliano sum locutus. De rebus Anglicis intelliges a Cor-

nelio nostro. De rebus Hungaricis fac me certiolem. Meas autem res tibi et Cornelio unice iterum commendo. Bruxellae 8-a Februarii 1534.

Nicolaus Olau8 Cornelio Sceppero suo S.

Si sanus es, gaudeo. Quemadmodum proxime scripseram, regina lactatur te factum esse consiliarium a priuatis. Ego malletm factus esses a financiis, plus enim ibi finanzare posses. Res tua in hoc est statu: Haller admonuerat reginam, ut ad eum scripseras de hoc caesaris in te collato beneficio, admonuerat et thesaurarium, et alios, quorum interest, illi prius faciles in ea re, postea videbantur subdifficiliores, allegantes nescio quam caesaris constitutionem, ne consiliariorum numerus in posterum augetetur. Reginam ego heri allocutus sum, intellige, quid dixerim: Cornelius Scepperus bonus seruitor vestrae maiestatis, rogauit me, ut in rebus suis procurator apud maiestatem vestram essem; quod et quia amicus fraterque meus est, et quia maiestati vestrae seruire potest, et iam bene seruiuit, facio libenter. Dignetur ergo eius promotionis et honoris curam habere. Alia etiam nonnulla subintuli, quae taceo, ne fortasse me dicas, si tamen id dicere possis, adulatorem. Dixit se scire te ei seruiuisse et seruire posse, et velle negotium tuum cordi habere; dixi, dominos aliquomodo praetendere caesaris ordinationem de non augendo numero consiliariorum. Respondit id non obstaturum. Nam prius sex numero tales fuerint consiliarii; quo nunc essent pauciores. Curare igitur se tuam promotionem. Nunc in eo statu est negotium, itaque finiuimus: ut cum Panormitanus reginam accesserit, scis enim eum tardius tum ob senectutem suam, tum ob reginae valetudinem accedere, siue ego tunc ibi sim, siue Haller, admoneamus reginam, ut Panormitano coram explicet suam voluntatem de te admittendo. Curabimus igitur quamprimum id, et vel Haller, vel ego te certiolem de rebus, quid factum fuerit, faciemus. In reginae negotio cum Gritti tractando nihil esse videtur, de quo non fuerit antea prouisum; habes litteras credentiae, quarum vigore ea agas, quae

in rem maiestatis suae fore videbuntur. Si informationem habere volueris, consiliarii reginae istic existentes te informabunt. Si litterae ipsae credentiae ad Gritti in titulo, (nesciuius enim quali utatur) casu reformari deberent: scribe huc si emendari istic caute non poterunt, ego mox per postam alias ad te mittam. Et si quibus etiam aliis opus habueris, significa, ego ad te mittam. Similiter in rebus etiam meis curandis, si res ad Gritti deuenierit, vigore earundem litterarum credentiae apud ipsum agere poteris secundum ea, quae in reginae rebus et meis illi fuit Constantinopoli iniunctum. In quibus rebus meis rogo te per Deum, et nostram mutuam amicitiam, ut adhibeas curam de quibus aliis prioribus ad taedium fortasse usque ad te scripsi. Scribunt ad me amici mei ex Hungaria, regem permisisse ad breue tempus, et mea et aliorum bona in manibus Valentini Thewreck, postquam illius immensae cupiditati a rege non poterat responderi. Si ibi fuisset, vel si habuissem diligentem quempiam sollicitatorem, dum cum Valentino tractatum est, non puto rex mea apud illum reliquisset contra suas mihi datas litteras. Et alioqui quoque si esset, qui tractaret cum Valentino, credo eum non durum in me futurum. Cura rogo in hoc conuentu Gritteo, ut mea e faucibus illius extrahantur, tua opera, cura et diligentia; nihil mihi gratius facere poteris mi domine et frater. Quo pacto rex in manibus Valentini Thewreck ad tempus mea bona reliquerit, poteris interrogare a domino Gerendi episcopo Transsiluaniensi, ab ineunte nostra aetate ut ego illi fui, ita et ipse mihi coniunctissimo. Apertius ipse practicas Valentini intelligit. De rebus Danicis scripsi ad dominum Lundensem, a quo eas accipies; de rebus illis magnis, de quibus fueraus hic iucundissime locuti, rogo, scribe diffusius; nequid veraris. Nominibus parco, et utere etiam si libet notis apud dominum Lundensem habitis aut aliis verborum traductionibus, arbitror me ea intellecturum. Nugas has consiliariorum Angliae regis legito, vide quid moliantur, fama est hic, nescio an vera, Melanchtonem esse in Anglia, et Lanthgrauium Hesseiae profectum ad Gallum. Vale, et me seruitiaque mea humillime commenda in gratiam regiae maiestatis, facito hoc idem et apud dominum Tridentinum. Comitissa de Salm, Ballicwl,

Lucretia, Souasteria te resalutant. Vale iterumque vale. Bruxellae 8-a Februarii 1534.

Cornelius Scepperus Nicolao Olao suo S.

Accepi litteras D. V. de dato 22-a Januarii, quae mihi fuerunt gratissimae. Accepi et memoriale, quod diligenter exequar. Gritti nondum venit, deque eo nihil auditur, nisi quod deduxit Ibrahimum Bassam in Anatoliam, rediturus postea huc. Iam expeditimus cursorem hunc citissime ad caesarem. Ego forte ibo obuiam Gritti, ubicunque sit; sed haec sint D. V. secreta, nisi reginali maiestati dicenda. Breuitas temporis facit me nunc in scribendo breuem. Cum Thesaurario Haller D. V. transigat, ut mandatum consiliariatus mei cito ad uxorem mittat, et scribat responsum ad litteras prius scriptas. Scribam breui plura. Ex Praga 8-a Februarii 1534.

Leuinus Ammonius Carthusianus Nicolao Olao Secretario R. M.

Libelli tres, quos mihi dono dedisti, clarissime heros, eo mihi fuere gratiores, quod litteris amantissimis, et omni officio plenis adiunxeras, pro quibus tametsi in sinu gauisus sum, quod haberem penes me semper, quod memoriam tui renouaret, tamen hactenus consulto gratias agere supersedi, certus fore, ut ὁ οἰζορόμος τῶν ζωροβίων ἡμῶν (utor enim libenter epistolae tuae verbis) ob secundae pensionis graue onus subleuandum mitigandumque isthuc reuerteretur, cum tuae dignationis, tum aliorum largis pollicitationibus attractus. Non enim nihil est spei, si vel tecum, vel tua commendatione possit ad serenissimam reginam accessum habere, nam alioquin non ita in procliui fuit alium isthuc tabellarium inuenire, mihi praesertim solitario, et τῶν φευτῶν δίκην uno semper loco haerenti. Is enim si adesset, nequaquam reor meas usque adeo rarerer acciperes epistolas, τεχνητόν γάρ, quando agebas Gandani, scis ipse, quanto crebriores acceperis. Atque utinam vel ego tibi vicinior essem, vel tu mihi propius adesses, ut

pari studio, vel sacra profanaue tractaremus et doceremus, siue disceremus aliquid inter nos, quod ad rem pertineret. Videor enim videre non pessime conuenturum esse utriusque ingenium ad alterum. Cuius rei satis euidens argumentum fuerit opinor, quod erga admirationem Erasmi nostri non ita dispari ducimur affectu; siquidem verum est, (ut esse maxime puto) quod scribis te ne tantillum quidem mihi cedere in illius amore. O si talem omnibus erga illum affectum *ἐμποίει* mihi in manu esset, quam lubens id facerem, Sed mi Olahe, an non haec hiems plus decennium durauit? Quando redibit aura serenior, ut illum nobis exhibeat! Omnis mihi mora molesta est, nihilque non metuo, quod homini possit accidere. — Quoties votis optaui coelum clementius! Et videtur audisse vota Christus ita nunc arridet aura. Utinam cum hirundinibus et ciconiis huc aduolaret ille simul. Sed quid ego?! Egone apud te virum grauem affectus meos effundam. Hactenus ineptiisse satis sit. Attamen si pariter amas illum, non potes ignorare quid hic animus patiatur illo absente. Habeo tibi gratiam quantam possum maximam pro tribus illis libellis mihi dono datis et exspecto reliquos, quos tua mihi munificentia promittere dignata est: Meditationes Clenardi et Homiliam *χρυσότομον περὶ τοῦ ἁλλήω οὐρῶ χρῶ* et siquid praeterea huc mittere voles. Christus Jesus sanum te et incolumem conseruet, quam diutissime. E valle regali iuxta Gandanum sexto Idus Februarii 1534. Meus affinis d. Joannes Molanus salutem tibi iussit adscribi, abs quo nuperrime litteras accepi.

Cornelius Scepperus Nicolao Olao suo S.

Non opus est me pluribus verbis uti in isto meo repentino recessu. Ego enim abeo hodie rursus ad Turcas quacsiturus Aloysium Gritti, et cum ad serenissimum regem adducturus. Alia praeterea factururus, quae mihi sunt iniuncta, id, quod rogo, dignetur R. D. V. reginali maiestati significare. Cuius litteris credentialibus super Grittum utar suo tempore, neque immemor ero negotiorum tuorum, quae mihi non minus sunt cordi, quam mea propria. Habeo enim et porto mecum

memoriale de omnibus. In summa hoc tibi persuade me et reginalis maiestatis et D. V. rem ita acturum, atque meam propriam. Commendo interim D. V. res meas, quae istie sunt, et familiam. Et bene vale. Ex Praga Bohemorum 14-a Februarii Anno MDXXXIII.

Nicolai Olai ad Paulum Comitum.

Mirabilis casus quotidie versatur ob oculos, qui nunquam nos non in minimam admirationem adducit. Fuere multi, quibus tui promotio non minimo erat terrori; rursus quam plurimi, quibus fuit gratissima. Qui tibi sunt amicissimi, tuasque omnes res cordi curaeque habent, hi, nihil est, quod magis gaudeant, quam te honorificum adeptum esse statum; qui vero tuis invident virtutibus, nihil magis aegrius ferunt, quam te videre hoc statu honorifico auctum, decoratumque esse; quare mi frater omnia, quae habes, consecutus es magnis tuis et laboribus et virtutibus; cuius rei causa nihil te aliorum invidiae moveant, non afficiaris illorum malevolentia; quae tibi usque adeo nocebit, dum eam magnificeris, ultra id, nihil tibi oberit. Vale. Bruxellae 24-a Februarii 1534.

Nicolaus Olaus Cornelio Sceppero suo S.

Litteras tuas datas 8-a huius mensis heri accepi. Parco, ut petis, breuitati sed ita, si ad alias longiores dederis. De tarditate aduentus Gritti plurima suspicor; inter os et offam multa cadere solent. Ibrahimi profectio ad Anatoliam, si res nostras considero, mihi non multum placet. Quid res meae erunt illo absente, si res ad emendicationem venit? Quid ea est turpius rebus Joannis salvis; fauet nobis Christus, fauent homines, fauent oppressi, fauet astrum, et potestne ullus esse locus honestus emendicationi? Pudet me huius facti. etc. Celas me, quod celare non deberes. Audio ab aliis quod a te non intelligo. Quod scribis reginae, dixi, aliis non. Relegis iter tuum, quod utinam faustum sit. Deus applaudit nobis, nos

illius dona accipere nolumus. Miraris forte haec a me scripta? Non mireris, ruina patriae, et amor in rem Christianam cōgit me scribere. De tuis rebus accipe. Non potui expectare, ut Panormitanus ad reginam veniret. Haller abfuit sex diebus, nunc rediit, locutus sum reginae, quae ut scripsi alias, tui honoris est cupidissima. Accessi Panormitanum cum mandato consiliariatus tui; egi cum eo negotium tuum diligenter, fauet tibi. Nam ut potui, non defui apud eum his tuis rebus. Antea non viderat hoc mandatum, ut mihi dixit; quod reddidi Haller ea ratione, ut faciat signare cum financiariis. Scis rem esse omnem in arbitrio financieriorum, quae ad stipendium pertineat. Credo nos propediem expedituros negotium. Tu fac munus tuum peragas, et qualicunque via poterit ex animi nostri sententia. Meas res habe commendatas et ita, ut ego in te confido, et tu pollicitus es reginae, et mihi iam dudum te obtulisti. Litteras uxoris tuae cum praesentibus ad te mitto. Quas autem nunc ad eam dedisti, cras eo mittam.—Vale, et scribe de omnibus rebus sine timore. Bruxellae 17-a Februarii 1534.

Idem Archiepiscopo Laudensi Oratori Caroli Caesaris.

Ex meis prioribus litteris satis abunde intellexisse te arbitror, quid in tuis rebus egerim. Nam haec commissae sunt comissariis, qui profecti sunt Hamburgum, cum quibus et ego singillatim sum loquutus; non dubito, quin bonum reducant responsum; heri litteras tuas accepi septima huius datas, reddidi et reginae suas, quas perlegens mihi reddidit. Litteras caesaris scriptas in commendationem rerum tuarum ego non vidi. Panormitanum hodie post multa in rebus tuis cum eo facta verba honorifica, interrogaui de his ipsis litteris, dixit se illas habuisse, sed iam antea confectis tuis rebus; nunc nihil videtur, in quo plus agamus; nam omnibus perfectis, quae ad rem pertinuerunt, spero oratores reducturos letum nuncium; quae qualia futura sint, postea rescribam. Nona vel decima huius venerat ex Dania huc Fecialis quidam, qui attulit litteras credentiae, et cum his confirmationem articulorum prius tractatorum; ego volens intelligere, an aliquid cum eo in tuis

tractari posset, accepi et a regina et Panormitano non omnino eum alium esse, quam cursorem, et nihil habere auctoritatis, quam quod dixerit se attulisse confirmationem. In Hamburga erit sollemnis conventus, quo et Dani sunt vocati; istic ut dixi, tractandum erit tuum negotium. De Gritti non parum et ego timeo, non frustra semper scripsi infidum esse commercium impiorum. Nihil hic novi est. Anglia tota descivit ab ecclesia Romana; rex, et sui consilarii mirum in modum contra pontificem debachantur, passim volant libelli impressi, in quibus confertur Christus et pontifex, illius virtutes et doctrina, huius vicia et, ut ipsi dicunt, imposturae. Deus vertat omnia in meliora; video tragoediam novam ubique moveri. Vale Bruxellae 17-a Februarii 1534.

Nicolai Olai ad Desiderium Erasmum Rotterodamum.

Si bene tibi est valesque ex animo laetor. Admiror plurimum me a diuturno satis iam tempore nihil a te litterarum accepisse; oro te mi Erasme, ut de statu ac incolumitate tua facias me certiolem, quem scito eum amicum et nunc tibi esse et deinceps, dum vixero, futurum quem tu sincerum, ut arbitror, cognouisti. Laeta ac felicia omnia tibi perinde ac mihi cupio. Vale Bruxellae 23-a Februarii 1534.

Erasmus Schetus Nicolao Olao Secretario et Consiliario M. S.

Erasmus Rotterodamus ille vere tuus, meusque summe me requisivit suis epistolis, has quas una hac ad te mitto, summa fide tibi transmittendas, id securius non potui, quam per manus thesaurarii Haller. Quem huic operi, et tui et mei gratia non defuturum puto. Si quid est, clarissime vir, quod in tui gratiam gloriamque potero, puta me tibi, et si de facie non noscam, esse devinctissimum, clarissima nominis tui fama id merente. Ex Antuerpia XXVI. Februarii 1534.

Cornelius Scepperus Nicolao Olao suo S.

Ego iam perueni Lubianam, ubi intellexi Petrum Cru-
sitz fecisse excursionem in Turcas, et profligasse aliquot illo-
rum centurias. Non satis scio, quo consilio aut ratione, nisi
quod praesidiarii isti de limitophore quietem pati non pos-
sunt. De Ibrahimo Bassa nihil scitur, quidam dicunt profliga-
tum illum a Tagmatz Sciaeh Sophy-Aly nescio quo confugis-
se. Constat quicquid roboris Turcarum hic fuit Europa ex-
cessisse. De Gritti adventu nihil dum certi scio; tametsi ad-
uenerit Vespasianus Iaderensis. Credo certiora vos istic
scire. Nam in Vespasianum non incidi. Haesi hic Lubianae ob
summa incrementa aquarum. Adeo enim Sauus et Labacus
et ceteri fluvii dissolutione niuium intumescere, ut pontibus
fractis undique montis angustiae iter prohibeant. Haec sere-
nissimae reginali maiestati refer, me nihil obmissurum, quod
ad ipsius maiestatem, aut D. V. aliquo pacto spectare potest.
Wolfgang Haller me commendabis, caeterisque dominis et
amicis, lieterasque ad charissimam uxorem meam per fidum
tabellarium transmittas, cui me ex animo commendo. Ex
Lubiana ultimo Februarii 1534.

*Nicolai Olai ad Nicolaum Gerendy Episcopum Transsylua-
niensem Thesaurarium Regium.*

Quanta fuerim animi laetitia, quantoque gaudio affectus,
quum litteras tuas ultima Decembris scriptas, hic 20-a Febru-
arii acceperim, vix explicare possum; nam ex eis cognoui
veterem illam tuam in me beneuolentiam, tanto et temporis,
et locorum intervallo non refrixisse, quam nec in posterum
refrictum iri spero; nam et ego enitar, ut non modo non pre-
beam occasionem illius sopiendae, sed potius contendam, ut
tuus in me ab incunte nostra aetate fauor et beneuolentia,
aetate iam matura conseruetur. Doleo te ex tuo ad regem
aduentu dolorem potius, quam laeticiam accepisse; utinam
ita merita praestarentur, ut cuilibet honos et munificentia pro

meritis daretur; melius profecto rebus regiis esset consultum; sed scio et vidi, ut res istae agatur; qui seruiuerunt fideliter, et seruiunt, minus habent, et tantum non moriuntur. Indicia praecedentia futurae salutis regni iam pridem ego quoque non modo audiui, sed et cognoui et scio; tamen non omnibus spiritibus credendum est; miror nos tam facile credere solere his, qui nostras res oppugnarunt, et qui non tam nostram, quam suam rem curant, qua de re latius scribere non possum. Nihil esset, ita viuam, mihi iucundius, quam si de iis coram mutuo loqui audencius possemus. Gritum exspectamus; quid fiet, si iam venit, aut venturus est; arbitramur res regis coadueniente stabiliri, utinam vere arbitremur; regni unionem speramus et libertatem, utinam id futurum sit; vereor tamen ne et unionem et libertatem et si quid est aliud paulatim amittamus. Equidem plures ad te litteras meas dedi in Transsylvania constitutum, sed eas non fuisse restitutas doleo; hortaris me, ut te ita in me affectum esse credam, ut tu me in te affici credis; nihil est, quod in me desideres; manda, iube, fac de me, quod vis. De tua in rebus meis apud Valentinum Tewrek opera habeo tibi gratias cumulas; scribis eum nunquam in rebus meis durum se ostendisse; non durus est, sed bona tenet, panem famelico exemit e faucibus; num haec durities est? an putat me hostem regis *τῆς καὶ τὸν προδότηνον πατρίδος εἶναι*, quod hoc me pacto tractet; quibus meis pro mea facultate seruiui, et seruiio fideliter; nonne et ego ex illorum sum numero, qui ab initio fidem regis et reginae sequuti, multa in illorum seruitiis passi sunt detrimenta, damna, labores et expensas? Si rex iudicare non potest, Deus id iudicet; si spem suam a rege, ut scribis, consequi non potuit, debet ne propterea *τὸν δούλον μου ἐξόπτει*? Qui, ut ipse in suis rebus, suaeque conditione, ita et ego in meis post principes graues expensas, labores, et calamitates habui; si quid apud eum in his ipsis meis rebus in vestro conuentu effeceris, fac me certiorum. De uno pastore et ouili ego iam dudum spem non minimam habui, et scio ego quid fiat; sed contra perpendo, quae sit societas infidelium; in qua utinam spes regis et nostrorum omnium non fallatur; quicquid sit exspecto a te de his, ut scribis certiora. Quod statum meorum affinium

et fratrum in Transsylvania mihi significaris, habeo gratias immortales: fratrem Mathaecum, quin frater sit, negare non possum; si quid contra nos facit, male facit; si meae litterae, quas ad eum per Sidonium dederam, redditae illi fuere, intellexit, quomodo mihi eius facta displiceant; frater tamen est; nihilo minus et unicus, cuius ut salutem, veluti meam cupio, ita detrimentum non libenter audio; ipse modo multum aut prodesse, aut obesse rebus regiis potest; unus est ex aliis; modo rectificentur alia, ipse facile resipiscet; velis igitur eum defendere, ne quid detrimenti paciatur. Auunculi mei Joannis Hwsar filium iuniorem apud me habeo, bonum adolescentem, fidum et quem faciam erudiri; qui ex matre, ut arbitror, tibi quoque, propter familiam Bogatinam, non est alienus. Rogo igitur, ut interea dum hinc reuerti potero, velis illius et bonorum praecepuam curam habere, ne damnum aliquod paciatur; reuerterer autem, si non tam durus Valentinus Tewrek in me esset. Reginae seruitia tua, sicut etiam antea mea sponte, non monitus ita et nunc commendavi, et deinceps quoque, dum erit occasio, commendaturus sum, quae libenter, si quae res esset, in qua bonis seruitoribus regiis gratificari posset, suam declararet elementiam. Vale, et me tuum esse puta. Bruxellae 3-a Marcii 1534.

Nicolaus Olaus ad Turzonem Locumtenentem R.

Subuereor ne mihi succenseas, quod cum ad reginam, et ad alios litteras tuas dederis, ad me nullas. Causam cur id fiat, cogitare non possum. Nam nullam unquam me praestitisse certo scio occasionem, quam ob rem hanc tui animi, fauoris et beneuolentiae a me alienae praeberes demonstrationem. At fortasse nihil ego quoque scripsi, quo tuas ad me dares? Scripsi profecto, dum aliquid hic contigit scriptu dignum. Nec meum officium scribendi intermisi, sed a multo tempore nihil fuit, de quo scribere potuissem; et praeterea postquam vidi nullum isthic rerum mearum progressum fieri, Valentinumque Thewrek mea perinde ac hostis exigua bona vi tenere; in qua re aliquoties ad te scripsi, in rebus his meis priuatis toties

tibi obstrepere nolui; in aliis vero publicis nihil erat, in quo scribendum esset praeter verborum, scriptorumque inter pontificem et regem Angliae concertationem; qui excommunicationem propter repudiatam reginam contra se latam iniquirens, nunc in dies ex Anglia famosos contra pontificem emittit libellos. Qui aperte illius inobedientiam et contemptum pontificis declarant; quae sicuti nihil mea intererat, ita malui ab aliis, quam me intelligi. De reginae nostrae valetudine frequenti non putavi esse scribendum; erat enim et est nunc quoque spes illius sanitatis pristinae recuperandae, cuius quidem sanitatis, si Dei voluntate contingeret, quam infirmitatis, malui esse significator. Nihilominus etiam me ad te nil scribente, nunquam mei officii immemor fui; sed ut ab adolescentia semper, ita et nunc dum occasio se praestitit, hic tibi inseruiui; quibus in rebus, si non nunc, aliquando tamen intelliges; cuius mei in te officii plurimi sunt testes, tui nominis observantissimi. Quam ob rem si aliquam in me indignationem, quam tamen non merui, ex meo silentio conceperis, rogo eam deponere, et me tua pristina benevolentia, animo et fauore proseguere. Nam ita tibi persuadeas, me siue tacentem vel scribentem, tibi esse in omnibus honestis rebus deditum. — Quod regina rarius scribat, quam solita fuit, infirmitati magistribuendum est, quam alteri rei; quae fecit iam a multo tempore, ut non modo non scriberet et rebus aliquibus aut privatis aut publicis se immisceret, sed etiam ne domo egredere-tur; verum speramus eam vernis amenisque his temporibus aduenientibus conualituram, tunc ad te scribet. Grittei exitus tardior est, quam deberet, qui si etiam venerit, quid ab eo sperari possit boni in partem regis, nescio. Prius erat mihi spes aliqua, ut regnum miserum illud aliquando pristinam suam libertatem recuperaturum esset; nunc aut parua est, aut nulla, nisi Deus ultra humanam rationem, miraculo rem Hungariae in pristinam redderet aut dignitatem, aut libertatem. Utcunque sit, credo te, et alios dominos in rem maiestatis regiae consulturos, ne vestro tempore regnum illud perire possit, tam nobile, praeclarum et nuper inclytissimum. In meis rebus si quid auctoritate tua facere poteris, rogo, fac, et effice, ut Valentinus Thewrek mea bona remittat. Non sum regis

hostis, non patriae, non illius, sed potius, ut mea fert conditio horum omnium fidelis, et bonus servitor, nonque mereor, ut hac me iniuria afficiat. Qua in re, si aliquid feceris ad ea, quibus me prosecutus es beneficia, non minimum adicies cumuli. Vale. Bruxellae 1534.

Nicolai Olai ad Thomam Episcopum Agriensem Cancellarium Hungariae.

Magna me lacticia tuae litterae affecerunt, quas ultima Nouembris datas 25-a Februarii praeteriti accepi; in tuo erga me fauore et benevolentia nunquam dubitavi; nam de iis, quibus ego quoque sincero animo inseruire cupio, nullo unquam tempore haesitare soleo; ex meo enim illorum in me animum metior. Gratias itaque tibi habeo immortales de opera et cura, quod in rebus meis apud Valentinum Thewrek praestiteris. Miror cur in me tantum sit concitatus; arbitratur me fortasse esse hostem patriae; quid ab eo commerui? Quid feci? Nonne et ego pro mea conditione regi servui et regi suo? Nonne et damna maxima et multas rerum, et expensarum mearum iacturas in parte regis, quam ipse fouet, perpeusus sum ab initio, et nunc quoque pacior? Num vana servitia, ac labores quatenus mea fuit utilitas, subiui? Quid me pessumdare molitur? Cur cibum e faucibus eripit? Deus illi ignoscat. Mea res cum aliorum rebus non usque adeo est coniuncta, ut eam seiungere non posset, si cogitaret, aut sciret me in eorum debere esse numero, qui ab initio regi et reginae constanter et fideliter servierunt, et nunquam vacillauerint; quod me mea fides in principes meos suscepta facere coëgit; et hanc ob rem me defendere potius, quam inique turbare deberet. Si haec cum non mouent, mouere possent mea, et patri suo, antea, dum occasio se praestitit, et postea ei praestita officia. Verum haec illi surdo decanto; si quid in necessitate mea ex meis mecum communicaret, tolerabilius esset; quem in hac parte videtur imitari et Hieronymus tuus, qui nihil penitus de me cogitare dicitur; sed spero in rebus omnibus meliora. Angliae regem ab obedientia pontificis defecisse, puto te

intellexisse; adeo non obedit ecclesiae Romanae, ut nihil sit tam turpe, quod non in papam euomat libellis famosis, qui in Anglia passim imprimuntur. In hac caesaris ditione omnes spirituales redituum suorum annuorum medietatem ex pontificis indultu nunc soluunt caesari nomine expeditionis Turciae, quae lentissime his omnibus annis processit; credo in posterum quoque ita procedet, maxime cum profectus sit Cornelius iam secundo Constantinopolim; utinam Gritti, aut iam attulerit, aut afferat aliquid boni; multa sunt, quae me contrarium credere cogant, quae litteris non possent committi. Vale. Bruxellae 4-a Marcii 1534.

Nicolai Olai ad Joannem Archiepiscopum Laundensem Oratorem Caesaris.

Breuior nunc sum, quia non est aliquid, de quo scribam; omnem seriem rerum tuarum iam pridem ex meis litteris accepisti. Constitutum hic est, ut princeps Christierna decimo huius mensis die hinc se moueat Mediolanum. D. a Prato eam conducet, habebit honorificam familiam et bonum apparatus. Mitto cum praesentibus litteras Stanshardi. Arbitror Cornelium in curia non esse, propterea ad eum non scribo. Exspecto litteras tuas de Gritto, aliisque rebus. Vale feliciter. Bruxellae 4-a Marcii 1534.

Nicolai Olai ad Sebastianum Pemphflinger Comitem Borso-diensem.

Accepi litteras tuas his diebus, quae undecima Decembris erant ex Dyosgewr scriptae; gaudeo et te, et coniugem tuam cum liberis bene valere. Nihil mihi fuit gratius, quam hoc audiuisset, laetor etiam tuos liberos nunc rursus una filia nata auctos; conseruet illos Deus ad multos annos feliciter. Scribis in litteris te multocius scripsisse huc, sed hinc neque reginae litteras, neque meas habuisse. Profecto a multis temporibus nullae litterae a te huc venerunt, praeterquam unae in

mense Aprili, cuius iam annus erit. Miratus sum et ego cur non scriberes; sed iam intelligo hinc contigisse, quod litterae tuae huc et meae quoque ad te non mittantur. Regina quoque ad te saepius scripsit, et pariter ego in rebus meis multociens, ac litteras ad manus consiliariorum reginae misimus, sed ut video, non fuerunt ad te missae. Ex litteris tuis, quae datae erant in mense Aprili anni praeteriti intellexeram te abbatiā meam ad manus tuas recepisse, et in hunc diem reuera nihil aliud existimaui. Nunc intelligo ex litteris tuis his ultimis, quod maledictus ille Bebeck eam possidet; et nunc tu eam es cum equitibus levis armaturae Caczianer ab illo recuperaturus. Rogo te mi frater, ut habeas illius curam, quam poteris maiorem, ne desoletur magis, quam est desolata. Et quemadmodum pluribus meis litteris antea scripsi, constituas in ipsa abbatiā nomine meo unum prouisorem probum, quem in ea defende, et qui sit tam ecclesiae, quam mihi utilis. Credo, quod non diu hanc calamitatem Hungariae habebimus, sed Deus miserebitur nostri, breuique pax fiet; alioqui si ea non fieret, sicuti tu scribis, per praedones et nebulones tota Hungaria pessum iret. Viceparochus meus de Myskolecz nihil ad me unquam scripsit. Vellem ut aliquando scriberet, ut rem meam intelligerem. Regina iam melius valet, sed saepius solet in eundem morbum reincidere; cui saepius de te, quodocunque est occasio, loquor, tuaque seruitia commendo; quae ut antea, ita etiam nunc est tibi clemens domina. Virgines omnes te tuamque charissimam uxorem resalutant; si vis litteras frequentiores huc mittere, quae ad manus nostras perueniant, cura medio Stephani Pempflinger fratris tui illas mitti. Nam consilarii reginae multa habent negotia, inter quae contingit, ut litterarum tuarum et aliorum obliuiscantur. Vale et scribe frequenter, propediem ego plura scribam; saluta dominam charissimam coniugem tuam meo nomine, et seruitia mea illi commenda. Bruxellae 4-a Marcii 1534.

Nicolai Olai ad Joannem Cegledinum Prouisorem.

A multis temporibus nullas tuas litteras accepi, quam quas tercio Januarii praeteriti ad me dedisti. Scribis in bonis meis recuperandis nihil actum esse. Doleo id maxime, fiet fortasse aliquando, si Deus voluerit. Miror, quod rex bona mea in manibus Valentini Thewrek dimisit usque ad certum tempus. Si sollicitatores mei praestitissent operam suam, credo id non fuisset factum, sed qui currum alterius insidet, illius cantilenam eum cantare necesse est; fac, ut melius consulatur, si fieri potest. Canonici dicunt se restitutos prouentus, praeter hos, qui solent praesentibus dari. At ego non censeor absens, qui sum in seruitio regis et reginae. Missa non negligatur, si non ex prouentibus canonicatus, at ex Quarta et Cathedratico prouideas solutioni. Nam missam negligi nullo modo volo. Centum illos ducatos Psonienses non vidi; cura, ut videam eos, et alios residuos, si qui sunt breui. Iam intellexisti ex meis aliis res meas. Cum Gritti aduenerit rem meam non negligas. Tui non obliuiscar, certus sis, modo sine me respirare. Vale et scribe. Responsum domini Strigoniensis non misisti. Cura ut illud habeam. Bruxellae 4-a Marcii 1534.

Hadrianus Amerotius Nicolao Olao Secretario etc. R. M.

Quod serius quam volui et quam tua erga me beneuolentia merebatur ad Leuini nostri litteras responderim, eo factum est, quod quum mihi litterae illius redderentur non erat apud me Lucianus ex editione Florentina, qua inconsulta responsionem praecipitare nolebam. Deinde illam nactus, ne tunc quidem periculose cuius has ad te dare volui, praesertim quum M. Claudium contubernalem meum, qui has tibi reddidit, intra paucos dies isthuc profecturum intelligerem, cui quamuis serius, certe tutius meas litteras committere malebam. Accipe igitur vir clarissime, quae mihi ad eum locum Luciani explicandum dicenda occurrerunt. Verti autem primum locum ipsum, deinde aliquanto fusius et magis παραφρα-

συναρτῶς ipsum exposui, dialectici artificii rationem aperiendo, quo singulae inter se clausulae connectuntur et cohaerent, et eo studiosius id feci, quod ibi Lucianus accurate dialectici partes exequitur. Sed Lucianum ipsum loquentem audi vel Parasitum potius ipsum. Ars est (ut ego me sapientem quendam audisse memini) collectio apprehensionum exercitatarum ad aliquem finem eorum, quae ad vitam pertinent, utilem. Tychiades. Recte sane ut ille dixit, sic tu quoque recordatus es. Parasitus. Si horum igitur omnium parasitica particeps est, quid nam aliud quam ars et ipsa fuerit? Tychiad. Ars nimirum, si quidem ita se res habeat. Paras. Age singulis artis speciebus parasiticam applicemus, videamusque num cum illis, ipsius ratio concinat, quemadmodum ollae vitiosae pulsu solent explorari num absonae tinniant. Oportet igitur hanc, sicut et omnem artem collectionem esse apprehensionum. Primum quidem ut (qui parasitari velit) periculum faciat discernatque quisnam fuerit ad se alendum idoneus, ad huncque modum facto parasitandi exordio, haud quaquam cum mutata sententia instituti sui poenitebit. An argentarium artem quandam habere dicemus, qua nummos adulterinos a probis diiudicare sciat, hunc autem homines probos ab improbis, sine arte discernere fatebimur? Idque quemadmodum nummi sic et homines ipsi protinus manifesti fiant. Haec eadem tamen et sapiens Euripides carpit conquerendo dicens, nullum signum innatum esse virorum corpori, quo sceleratum quempiam internoscere liceat, quo quidem argumento, eo suapte natura est ars ipsa parasitica maior, si quidem tam incerta tanque ab hominum conspectibus abdita acutius videat, noritque quavis arte vaticinandi. Illud autem scire, tum sermones loqui appositos, tum negocia agere, quibus et in familiaritatem sese insinuet, seque quam benignissimum nutritori suo praebeat, an non et intelligentiae et apprehensionis vehementis et fortis tibi esse videtur? Hactenus Luciani Parasitus, mox sequuntur in praemissa verba scholia. Ut iaciat parasitus fundamentum suae disputationis, more dialecticorum artis definitionem praemitit. Quum autem omnis definitio ex genere et differentia constare debeat, aut ex his, quae illorum vicem suppleant, in praemissa definitione, collectio apprehensionum exercitatarum,

loco generis accipi debent, reliqua differentiae vicem obtinere. Datur autem haec definitio a partibus formae et fine. Sunt enim exercitatae apprehensiones partes formales ipsius artis, et utilitas eorum quae ad vitam agendam pertinent, earundem finis. Nam nemo artem ullam perdidicit, nisi primum ab artis magistro, prima artis rudimenta comprehenderit, in iisque se exercuerit, quotquot autem in quacunque arte percipienda praecepta erunt, totidem etiam erunt apprehensiones, quarum collectio diligenter exercitata facultatem operandi secundum artem praestabit, quam quidem Aristoteles *ἔξιν*, hoc est habitum appellavit, qui merito quum sit genus artis, primum in eius definitione locum obtinere debeat. Luciani vero Parasitus, vel is potius quem is sequitur, a partibus formalibus *σύστημα ἐγκατάληψιν ἐγγεγυμνασμένων* nominare maluit, ipsius videlicet artis originem generationemque spectans, siquidem philosophorum omnium consensu ex multis actibus exercitatis, quae hic *ἐγκατάληψεις ἐγγεγυμνασμέναι* vocantur, generari solet habitus; *κατάληψις* autem siue *ἐγκατάληψις* siue *ἐκκατάληψις*, nam exemplaria variant, actum apprehendendi siue comprehendendi significat, a verbo *καταλαμβάνω* quod apprehendere siue comprehendere latine sonat, et *σύστημα* verbale quoque nomen est, quod collectionem siue multitudinem collectam importat a verbo *συνίσταμαι*, quod inter cactera significata etiam colligere significat. Hanc autem definitionem tanquam bene convenienterque ab aliquo vero sapiente traditam parasitus refert suoque negotio accomodat, argumentaturque per locum a definitione suam parasitandi facultatem, dici debere artem, quandoquidem sicuti cacteris artibus, ita parasiticae quoque facultati eam definitionem convenire asserat. At cuicumque definitio convenit et definitum, et contra, cui definitum, et definitio. Illud autem, quod legitur, in impressione Lowaniensi *Ἀλλὰ μὴ καθάπερ αἱ ποτηρὰ χύτραι* non parum variatur in aliis exemplaribus. Nam duae illae voculae *ἀλλὰ μὴ* in editione Florentina desunt, quam ego in ipsa versione secutus sum, eaque mihi convenientior lectio veriorque visa est. Vult autem dicere parasitus, perinde inuestigandum esse, an definitio illa facultati parasiticae congruat consonetque, singulas definitionis partes ad eam accomodando, atque solent ollae vetustate

situque marcidæ aut alioqui corruptæ pulsu digitorum per-
tentari, num quem tinnitum absonum edant. Postea ibi *ὅτι
τοῖσιν εἶται* ostendit primam definitionis partem parasitico
conuenire, traditque illud primum esse praeceptum, ut quisquis
parasitus esse velit, ante omnia unum aliquem sibi deligat, ac
solerter deprehendat discernatque, an is idoneus fuerit, a quo
commode possit ali, talique iacto parasitandi fundamento
nequaquam sententiam mutauerit, quasi parum in arte pro-
fecerit. Quod autem artis sit hoc ipsum dignoscere posse pro-
bat a simili, (ibi *ἢ τὸν μὲν*) quemadmodum facultas discernendi
probos nummos ab adulterinis ars est, quam argentariam
appellamus, ita peritia deprehendendi mores hominum sincere
a corruptis ars etiam censi debet, quam parasiticam
appellandam esse ait, siquidem ea sit parasitica facultas. —
Deinde ibi *καὶ ταῦτα* etc. dicit et nummos et homines in hoc
esse similes, quod utrorumque et probitas et viciū deprehen-
datur, illorum a numulario per artem argentariam, horum a
parasito, per artem haud dubie parasiticam. Postea ibi
ἀντὶ μὲν τοι etc. sibi ipsi authoritatem Euripidis obiicit, con-
querentis nullum signum innatum esse virorum corpori, quo
probum ab improbo discernere possemus, qua confutari posse
videtur ante adducta similitudo. Deinde illam ipsam autho-
ritatem contra aduersarium retorquet oratorio more, ac in
suum commodum conuertit, argumentans a maiori, videlicet
facultatem diiudicandi mores hominum probos ab improbis,
nempe parasiticam, tanto magis artem censi debere, quam
argentariam, quod haec signo exteriori numismatis utitur, ad
faciendum officii sui periculum, illa sine ullo signo sensibus
patenti sagacius probitatem hominum ac vitia deprehendat,
quam ulla peritia vaticinandi. Postremo confirmat hoc idem,
exaggerando negotii sui difficultatem, in sermonibus arte
componendis cæterisque multis rebus agendis ad conciliandam
hominum a quibus ali oportet beneuolentiam, quodque diffici-
lius est assequi, eo maioris etiam artis esse existimandum est.
Haec habui vir ornatissime, quae ad litteras Leuini nostri ro-
gatu tuo in praesentia responderem. Si quid erit vel in his, vel
in aliis in quo meam operam desideres, hoc tibi plane persuade
me tam esse tuum, quam quod maxime. Leuinum autem nos-

trum plurimum meo nomine saluere iubeas ad quem scripsissem, nisi mihi temporis angustia otium ademisset. Vale. Louanii ex aedibus nostris ipso die sacrandis cineribus insigni. Anno 1534.

Nicolai Olai ad Hadrianum Amerocium responsio.

Quum nuper in legendo Luciani περί παρασίτων dialogo locus quidam difficilior videretur, mihiq̄ue inter aulicas curas et occupationes quibus tunc distinebar, nullum otium esset ad te scribendi, commiseram Leuino, ut eum locum, in quo haerebamur exscriberet, et meo nomine de eo te consuleret; quod ipse fecerat. Tu vero meo respondisti voto, eumque Luciani locum tam exquisite, docte et erudite explicasti, ut nihil visus sis praeternisisse, quod ad lucidam illius explanationem pertinerit. Ego vero admonueram M. Claudium familiarem tuum, qui hanc explanationem attulerat, ut me in scio ad te non reuerteretur, ut tibi responderem et tuis studiis, laboribus et vigiliis pro me susceptis per eum gratias agere possem. Nescio tamen quo fato contigit, ille ad me non rediit, occupatus fortasse rebus maioribus, et ego quoque inter solitas curialium occupationes non tantum habueram temporis, ut per alium quoque meo in te officio tunc satisfacere potuissem. Ecce autem alia occasio tibi gratias agendi, nescio quo meo infortunio mihi erepta fuit. Veneras medio hoc tempore Bruxellas, et me in aedibus meis quaesiueras semel et iterum. Ego vero simili aulicarum rerum occupatione tunc in aula, apud reginam nostram detentus fueram diucius, ignarus omnino te huc aduenisse. Postea vero quam ad hospitium reuertissem et Danus mihi retulisset te adfuisse meque quaesiuisse, Dii boni, qua sum tristitia affectus, utpote qui tui praesentiam consequi hic non potuissem. Quam ob rem mi Hadriane, quod prius facere debebam, nunc facio. Ago et habeo tibi gratias, qui Leuini scriptis imo meis votis abunde responderis. Si quando dabitur occasio ut tibi gratificari possim, certo tibi persuade, me vicissim omnia, quae me facere velis, libentissime tui honoris causa facturum. Quod vero in extremo epistolae tuae adiungis, te in omnibus rebus, quibus tuam operam sim desi-

deraturus meum futurum, vicissim de me quoque ita tibi pollicere, nullam rem me neglecturum, quam mea opera curari volueris. Vale, et me ut soles ama meoque omni ut volueris utere officio ad arbitrium tuum promptissimo. Quod vero tardius ad te rescripserim, quam tuus in me amor requirebat, ignosce, et meis occupationibus, quibus per hos omnes dies maxime fueram obrutus, magis tribue, quam quod tui in me officii fuerim immemor. Bruxellae V. Martii 1534.

Nicolaus Olaus Leuino Ammonio Monacho Carthusiano S.

Mitto ad te, Leuine doctissime mihique charissime, promissa nuper a me tibi opuscula: Meditationes Clenardi graecanicas καὶ ὁμιλίαν Ἰωαννοῦ τοῦ χονσοστόμου περὶ τοῦ οὐροῦ ἀλλήω ζωῶ. Missem antea, si quempiam fidum ad te profecturum tabellarium consequi potuissem. Cum sciam te cupere aliquid de Erasmo nostro intelligere, scito eum binas his diebus ad me dedisse litteras. Quarum alteris prius datis scribit, se animum redeundi minime abiecisse; alteris posterius, hoc est 23-a Januarii scriptis, haec verba inserit: »Toties Olahe mi me repetit cruciatus ille membrorum, ut nesciam quid sperandum sit de hoc plusquam vitreo corpusculo. A natali Christi grauiissime laboraui, ac misere mihi metuo simul atque resoluerit se hoc gelu. Itaque condidi testamentum, et exauditur liber meus de praeparatione ad mortem, caetera sunt in manu Domini. Qui si dederit mediocrem valetudinem, statui vos sub finem Aprilis reuisere.« Haec tibi pro mutuo nostro, qui iam pridem inter nos intercessit amore, volui significare. Vale, et me ut soles ama tui amantem. Bruxellae 7-a Martii 1534.

Joannes Archiepiscopus Panormitanus Cancellarius Caesaris in Brabancia Erasmo Rotterodamo S.

Quum essemus in expectatione redditus tui, quem ante hyemem praeteritam fueras et maiestati reginali et nobis per litteras tuas pollicitus, reddidit nobis reuerendus D. Nicolaus

Olaus thesaurarius Albensis, secretarius, et consiliarius suae maiestatis serenissimae tuas litteras vigesima tertia Januarii datas. Ex quibus primum intelleximus non sine animi nostri molestia, te a natali Christi graui laborasse valetudine, et hyemis solutionem timere, ne quid grauius tibi contingeret. De quo profecto dolemus. At speramus te his vernis temporibus pristinae restituendum sanitati, ut quemadmodum et tu nobis es pollicitus et nos tui videndi tenemur desiderio optata huc reuerti possis incolumitate. Scribis deinde te Cuiusdam Franciscani Nicolai Herborn, generalis commissarii cismontani, quadam noua editione narrationum super euangelia quadragesimalia non parum esse turbatum, utpote qui ab illo conuiciis sis affectus. Et ut non putaremus de somniis ad nos scribere, misisti ex illa editione paginas. Scio maiestatem caesaream ubique in his suis prouinciis firmo edicto omnibus typographis prohibuisse, ne talia aut monachorum, aut aliorum scripta noua absque consensu aut censura maiestatis suae, aut eorum, qui ad hoc sunt designati, ederentur. Ego quoque ex officio in hac re non exiguum praestiti operam, ut maiestatis suae edictum ubique obseruaretur. Tamen ut fit vulgo, caueri etiam firmis edictis in totum non potest, quin furtim nonnulla emittantur; non tamen te haec mouere debent. Nam quis est, qui a maleuolorum obtrectationibus immunis esse potest, quis vir tam pius, aut de republica Christiana bene meritus, qui non inconsideratis et temerariis obloquutionibus sit obnoxius. At serenissima regina nolens tibi eam molestiam seu iniuriam inferri a praefato Franciscano, scripsit, et iussit marchionem Antuerpiensem, ut mox accito ad se typographo supradicto, prohibeat per maiestatem suam, ne huiusmodi librum typis absoluere, aut absolutum diuendere praesumat; et deinde ob edicti caesarei praeuaricationem in hominem diligenter animaduertat. Quam ob rem nihil est, quod metuas, sed perge in tuo proposito et promisso huc redeundi ad finem Aprilis, aut ad id temporis, quo absque valetudinis tuae iactura id fieri queat, nihil de defensione tui dubitans. Nam sicuti et maiestas sua reginalis et ego antea ad te scripsimus, eam tum honoris tui, tum personae tuae adhibebimus curam, ut apud nos in patria tua id aetatis, quod superest

tibi quiete, secure et ex tuo commodo transigere possis Christo adiutore, qui te seruet et reducem nobis propediem exhibeat. Ex Bruxella octauo Martii 1534.

*Nicolaus Olaus Archiepiscopo Lundensi Oratori Caroli
Caesaris.*

Accepi his diebus tuas litteras 20-a mensis Aprilis datas. Habeo gratias tibi cumulatissimas, quod de omnibus, quae in hunc diem sperauimus et acta sunt, certiolem me reddideris. Fac hoc et deinceps. De reditu oratorum ex Hamburga et eorum tractatibus feci te proximis meis certiolem; hoc unum ex corde doleo, non datum eis esse tempus et occasionem, ut in rebus tuis aliquid aut tractare, aut finire possent, sed haec fortasse ex Dei voluntate reseruata sunt ad tempus magis opportunum. In Daniam misit regina secretarium quemdam, ut animos illorum praeparet in electione regis pro fauore imperatoris. Ad festum sancti Joannis Baptistae fiet electio. Mittentur hinc ad eum diem et alii potiores; utinam ille sit futurus rex, de quo scribis; nihil esset dubii in rebus tuis. De rebus Virtembergensibus cum summo animi mei dolore audiui. Rex curare debet, ut victor euadat. Nam si aliter alea fortunae, quod Deus longe auertat, ceciderit, turbabitur aestimatio regis et res Hungarica. Vereor ne Gritti tarditas aliquid mali afferat, et timeo ne rex, et nos omnes fallamur. Litteras Cornelii misi ad uxorem, nunc remitto illius ad eum; rogo te, ut de rebus, ut istae processerint, et ut transigentur, et an veniat Gritti, facias me certiolem. Vale. Bruxellae 10-a Martii 1534.

Erasmus Schetus Nicolao Olao Secretario M. R.

Accepi tuae humanitatis epistolam, simul cum ea sarcina, quam charissimo nobis Erasmo Rotterodamo transmitti desideras; fide me huic officio non defuturum, curabo namque ut quamprimum accipiat. Summe mihi placuit, quod apud inclytam reginam sic institeris, ut aemulorum Erasmi aliquot

rabulas, quae hic sub praelo sunt, suppressi iubeat, utinam iam non esset serum, vereor iam acervos aliquos exiisse. Marchionem nostrum officio suo alias non defuturum puto. Est namque vir bonus, optimorum doctissimorumque non indeuotus, mihiq; gratissimus et amantissimus. Tibi vero, quam plus valeo, pro hoc tuo erga Erasmum affectu ago gratias simulque pro tua mihi oblata amicitia. Si quid obuenerit, quod hanc tuam erga me humanitatem experiri poscat, scias aditurum te liberius et licentius. Et tu precor erga me fac simile. Vale. Ex Antuerpia XI. Martii, Anno a Christo nato 1534.

Nicolai Olai Secretarii Reginae Mariae ad Erasmum Rotterodamum Responsio.

Binas tuas his diebus accepi litteras, Erasme doctissime mihiq; charissime. Alteras, quae prius datae erant ab Viglio Schuichemio tardius, alteras posterius scriptas cum aliis litteris una annexis opera Erasmi Scheti prius recepi. Commendas prioribus mihi Schuichenium doctrina, ingenio et moribus suis et tuis litteris, commendationeque eo in eum affectus sum animo, ut ipsius et noticiam et familiaritatem magni aestimem. Cui meam, si qua in re illi usus eueniet, operam et studium liberaliter sum pollicitus, eaque pro mea virili reipsa praestabo, dum uti his voluerit. Scribis rumorem apud vos esse regem Angliae reginam Catharinam reduxisse. Utinam id ita esset. Verum nihil minus rex ipse quam hoc cogitat. Nam ob amorem Annae suae, et quod pontificis excommunicatione irritatus sit, reginam ipsam in arcem quamdam inclusit cum quibusdam pauculis ministris. Pontificis autem auctoritatem adeo contempsit, ut in dies diuersi contra illum volent ad nos ex Anglia libelli famosi, iniuriosi et contumeliis grauissimis pleni. Quibus Christi humilitatem, castitatem, paupertatem, patientiam et alias virtutes Angli depraedicant; papae vero, vicarii Christi superbiam, impuritatem, opes, tyrannidem, impatientiam aliaque nefanda ob oculos ponunt. Vetuisse praeterea his diebus rex dicitur, ne in precationibus et supplicationibus ecclesiae, uti hactenus solitum fuit, preces pro

pontifice fierent. Monasteria distribuisse suis baronibus, quibus demolitis uterentur suo arbitrio. Edixisse deinde, ne quis pontificem ipsum recognoscat, aliumque putet, quam solius Romae episcopum; dicuntur etiam tres, aut quatuor illius principes repudiatis eius exemplo suis coniugibus legitimis alias duxisse in matrimonium. Videntur iam hi, si res ita se habet, et Martinum ipsum longe superasse, qui more barbarorum gentilium toties mutent uxores, quoties libido eos stimulauerit. Quid adhuc sequatur, incertum est. Nihil boni ex rebus male inceptis sperare possumus. Alteris tuis litteris significas te a natali Christi male valuisse; ingrata mihi est tua valetudo, optarem illius partem, si partitio fieri posset, aliquam libenter in me suscipere, modo tibi prodesse tuosque dolores minuere possem. At spero iam te Deo adiuvante Optimo Maximo cum hyme, et hoc Martio nunc finiendo omnes corporis cruciatus in malam crucem ablegaturum. De scurra illo et libello eius Antuerpiae impresso egi cum regina, Panormitano, cui et litteras tuas reddidi, et duce Arscoti. Curaui, ut regina marchioni Antuerpiensi mandaret, quo libellus ille, si iam impressus est, non vendatur et βιβλιοπωλῆς puniatur, propter mandatum caesaris violatum. Quod quale sit, intelliges ex litteris Panormitani. Quibus autem verbis marchioni mandatum sit, ex litterarum exemplo, quod ad te misi, cognoscēs. Non igitur talium rabularum, scurrarum et hominum impudentium aut verba aut scripta te moueant. Qui his coaxationibus sibi magis, quam tibi oberunt, odiumque omnium bonorum non in te, sed in se ipsos concitant. Nec puta alibi tibi tutius, quam hic esse aut viuendum, aut moriendum. Nam ut in Germania non desunt, ita hic quoque non deerunt tibi patroni, hi, qui ad te scripserunt, et quibus tua virtus est clarissima; monachorum etiam sanior pars, ut ego iam certo expertus sum, tibi fauet. Indoctiores et qui vix tua scripta legerunt, sed ab aliis falsas illorum saltem audierunt narrationes, et nihil habent aliud in se virtutis, quam ostentationem merae superstitionis pharisaicae, tibi obstrepunt, indignantur et succensent. At hi quoque, quid aliud faciunt, quam garrunt? Tua est virtus et animi magnitudo, ut strenue eos contemnas. Quis enim ab hisce latratibus stolidis et temera-

riis cauere sibi potest? Si caesar, regina et principes alii non carent oblocutoribus, certe tu multo minus. Quis unquam etiam ex vetustioribus, si veterum memoriam reuolueris, fuit, qui hominum nihili et scurrarum obtrectationibus non fuisset obnoxius? Quare, mi Erasme, non est cur hoc nomine tuum reditum remoreris. Quemadmodum deliberasti antea, ac non modo mihi, et reginae, et aliis tuis patronis pollicitus es, redi vel in fine Aprilis, uti scribis, vel quam primum ex commodo valetudinis tuae fieri poterit; ne si secus faceres, et te inconstantiae arguerent, et de me nescio, quam conciperent opinionem, qui pro eo amore, quo in te sum, ea, quae et potui et debui in rebus tuis semper feci animo sincero, et in te candidissimo. Quae malo te ex aliorum litteris, aut cum tempore sermonibus, quam ex meis intelligere. Leuinum mihi commendas. Eius utor opera dum et quoties est opus. Curaueram antea, ut in singulos dies octo grossos haberet ex camera, nunc rursus curauī, ut iuuenes reginae nobiles instituat, ex quo ministerio totidem habet diurnos. D. Dux Arschoti te saluere iubet, qui in omnibus, quibus potest, cupit tibi gratificari. Vale. Bruxellae 12-a Martii 1534.

Leuinus Ammonius Carthusianus Nicolao Olaho Secretario.

Clarissime Olahe, condones mihi precor hanc cessationem, qua factum est, ut praeuerteres tuo bene merendi studio meam de muneribus acceptis gratiarum actionem. Id, quod mea tamen culpa nequaquam, si quid mihi credis, accidit. Quod ipsum, quo credas facilius, audi quaeso paucis: *ταυτην τήν ἀπολογίαν*. Haud quaquam te fugit, opinor, imo recenti sat, seio, memoria retines iam pridem *τὸν οἰχοδόμον ἡμῶν* isthic fuisse ad priorem subventionis pensionem mitigandam, tum quando rediens attulit mihi abs te Vivis libellum de ratione dicendi, sane quam elegantem, una cum duobus aliis libellis, et epistola tua mihi longe gratissima. Eram responsurus e vestigio litteris tuis, et de muneribus gratias acturus, si non obstitisset consilium quorundam, qui hic plurimum possunt, dicentium nihil opus esse tanta approperatione respondendi,

quod idem non ita multo post eandem ob causam pro secundae pensionis releuatione isthuc foret necessario rediturus. Proinde quando nequaquam facile nuncius, aut tabellarius alius inueniri posset, consultius esse ad aliquot dies rescribendi provinciam differre. Quorum consultationi, quandoquidem rationi consentanea videbatur, standum duxi, licet animo nonnihil reluctantem. Videbam enim tuas promissiones, fore, ut breui alios quoque libellos mihi dono mitteres, et id, quod modo factum est, metuebam, ne meam cessationem tua munificentiae alacritate praecurreres. Quod ipsum tamen minime contigisset, si meas ad te litteras, quo tempore scriptae fuerant, perferre potuisset. Erat enim omnino isthuc rediturus eo tempore, quo celebrabantur hilaria pridem ante quadraginta jejuniorum dies, totoque biduo vehiculum quaerebatur, quo gestaretur, et ea tum fortunae iniquitas erat, ut inueniri non posset, et alioquin pedes ire non potuit, quod e crure laboratum, si quando alias, maxime. Interea dum eo esset animo, forte venit ad nos quidam ex isto concilio D. Scardanus cum uxore ni fallor, aliisque probis viris, simul ac mulierculis. Qui audita nostratum voluntate ac petitione, disuasit eo tempore proficisci, quo hilaritudine circumstrebebant undique omnia, negans fore, ut nostrae peticiunculae quisquam tum temporis aures animumque praeberet. Expectandum potius tantisper dum mundus ab ea temporis et morum temulentia resipisceret, ac tum animis ad pietatem grauitatemque revocatis, facilius quod vellet impetratum iri. Ex quo factum est, ut aliis, atque aliis emergentibus negotiis hactenus isthuc redire nequiuert, nec meas litteras uti volebam reddere, quas etiam nunc penes se seruat, redditurus si quando opportune licebit. Ego vero committendum mihi nequaquam arbitratus sum, ut rursus ad aliorum consultationem respondere tuis amantissimis litteris differrem, sed statim nihil moratus rescribendum duxi. Attulit autem eas cum duobus libellis et funiculis et cera obsignatas amicissimus mihi vir D. Audomarus Edingus, quem ex epistolis Erasmi nostri, si non aliunde, nosse potuisti. Is est ab actis senatus Flandrensis. Et quod magis in tempore accidit, eo attulit die, quo postremus quantum sane adhuc institutum vitae pertinet, actus mihi ni fallor ageba-

tur, ad quem condecorandum conuenerat amicorum plurima multitudo, quorum nemo non eruditissimus erat et Erasmo nostro addictus, inter quos tamen primas egere partes Gulielmus a Vala, Edingus et Carolus Utenhouius. Quaeris qui fuerit actus? Adstrinxi me huic coenobio tota simul sodalitate plaudente. — Litteras autem tuas mi Oláhe prius diligenter inspectas, ne quid inesset, quod publicas non sustineret aures, ut de Erasmo nostro nunciare vidi, confestim misi per Jacobum Robbium, virum plane disertum, qui eas conuiuis omnibus (nam prandebant) recitaret, ut si quid forte tristioris rei inter eos obortum fuisset, hisce veluti bellariis atticis dispelleretur, et ad hilaritatem eos reuocarent. Quas miro plausu exceperunt, admirantes in aula dictionem tam luculentam et eruditam, nemoque erat, qui non earum autorem propius nosse percuperet. Fuerunt tibi eae litterae (id quod equidem fore sciebam) magno honori, non eo tantum nomine, quod doctae, sed eo quoque, quod in amiculum tam liberalis esses, subinde alium, atque alium donando libellum. Utinam mihi foret in manu, si non parem, id quod vix fieri posse video, referre gratiam, aliquo usque saltem ad istam accedere munificentiam. Illud certe minime committam, ut indignus tuis fuisse beneficiis existimari debeam. Habebo gratiam et quantis maxime possum viribus efficiam, ne quis ignoret istam erga me beneuolentiam. Habes mi Oláhe (patieris enim sic familiaritatis ausu et amicitiae iure istam dignationem compellare me.) cur haecenus ad illas litteras cum muneribus responsum non acceperis, ut veniat tibi in mentem tum, quando mea tibi reddetur epistola, quanto ante tempore scripta fuerit, Amoniumque tuum omni tum cessationis, tum ingratitude suspicione liberes! Venio nunc ad hanc epistolam posteriorem, quam metuo, ne voluntas illa redeundi in patriam refrigeret in Erasmo nostro, vel eam morbus aliquis incumbens impediat, denique vel mors semel homini mortali subeunda prorsus abruptat. Nam si moriendum est, et nunc temporis, et fatalis (ut ita dicam) dies aduenit, mallet ego sane, ut in patria vitae catastrophem absolueret, quam ἀποδημιῆς, ut e vicino illud eius extremum valete et plaudite exaudiremus. Idque mallet, si ita Christo videretur, non una sane ratione,

quamquam, quod ad ipsum spectat, ita scio esse animo confirmatum, ut nihil eius referat, qua mundi regione spiritum Deo reddat. E quolibet loco piis animis recta patet in coelum via. Quis nescit! sed nostra non nihil, opinio interest, ut apud nos in patria vir tantus habeat sepulturam, quando cum Christus cunq̃ue vocare dignabitur. Tam dudum totus illi libro de praeparatione ad mortem inhio, quem post nundinas Franckfordienses, quae in praesentia fiunt, exspecto. Solet enim ferme sub eas nundinas noui nonnihil apparere, quod publicae propinet utilitati, ut semper est omnium salutis memor. Profecto si non esset impudens, a quo tam multa acceperis beneficia ei porro negotium facessere aliud, atque aliud subinde flagitando, hunc etiam librum peterem a tua beneuolentia. Nam isthic ante, ni fallor, erit venalis, quam vel aduectus esse nobis hic erit manifestum. — Posthac vero siquid tibi mittendum a me fuerit per praedictum Edingum mittam, qui facile reperiet idoneum fidumque ad te tabellarium, per quem priores illas litteras fueram missurus, quae adhuc (ut ante dixi) tenerentur in manibus, haerentque, nisi per alios stetisset. Id vero faciam, si non aliter alius occurrat proprius isthuc nuncius; precorque te vicissim, ut ad eundem, siquid ad me velis, mittas. Habes epistolam nugatoriam quidem illam, sed plus aequo prolixam, quaeso te boni consulas habeasque tibi persuasum nihil non facturum me tua causa, quicquid per hunc homuncionem fieri poterit. Christus Jesus te seruet incolumem; faciatque sibi quotidianis auctibus gratiorem. Ammonium tuum tibi commendo. Ex Valle regia iuxta Gandanum post-ridie quam tuas accepi, nempe 16. calendis Aprilis 1534.

Cornelius Scepperus Nicolao Olao suo S.

Et prosperis et aduersis tempestatibus usus haereo in hac insula Lesina, quae antiquis fuit Pharos, memorata Appiano in Illyrico. Heri hodieque venere huc aliquot triremes Venetorum ex Creta, ex Constantinopoli, ex Phaeacia siue Corfu narrantes Imbrahimum Bassam profligatum esse a Sophy, id, quod pridem fuit dictum, sed nunquam certius,

quam nunc scitum. Habuit Imbrahimus medietatem portae, hoc est mediam partem militum ordinariorum caesaris Turcarum, quae summa ascendit ad quadraginta millia praeter Acangios, et alios, et familiam suam. Nunc quicquid residuum est militum in Graccia, id omne iussum est venire Constantinopolim et Gallypolim ad traiciendum in Asiam cum ipso caesare Turcarum proximo Aprili. Ingens metus inuasit hanc gentem, quin et Christiani, qui fuere Constantinopoli, omnes fugiunt, nescio quo praesagio. Petrus Crusitz capitaneus Glyssae pretexto nomine caesaris et papae magnam praedam abduxit ex Bossina et Polyza. Sansachus huius prouinciae Myhalybegowitz vellet vices rependere, nisi obstaret alius et fortior hostis, contra quem delectus faciendus est. Turcae a rege Ferdinando aiunt pacem ruptam eo, quod Petrus Crusitz et milites et colonos abduxit e prouinciis regiis, et inibi praedam vendat, et semper fuerit ipsius regiae Maiestatis seruator, Glyssaque non caesaris sit, sed regis. Aloysius Gritti dicitur a Constantinopoli abiisse, sed necdum id certo scitur. Ego Rhagusii, quo tendo, omnia certiora sciam, et abinde rescribam, facturus ea, quae conueniunt seruitio maiestatis regiae et caesareae. Res meas particulares commendatas habebis reginali maiestati aliisque dominis, et patronis illic existentibus, prout merentur seruitia mea. Uxorem amicosque consolabere, et vale. Ex insula Lesina die 19-a Martii 1534.

*Nicolai Olai ad Archiepiscopum Lundensem Oratorem
Caesaris.*

Binas litteras tuas nudius tercius accepi. Alteras, quae 15-a Ianuarii praeteriti, alteras, quae 2-a huius mensis datae erant; utraque fuerunt mihi gratissimae. Primum, quod intellexi certam Cornelii ad Constantinopolim profectionem, quam antea veluti sub nube intellexeram; deinde quod te memoriam mei habere cognoui; nam nullas tuas a septima Februarii acceperam. Summatim igitur ad eas litteris respondebo. Cornelii profectionem et reuersionem felicem et faustam exopto. Aliam ego expectabam negotiorum rationem.

Occupato nunc in Persia Turca nulla salutarior, melior et commodior caesari nostro commoditas fuisset vires illius frangendi, et non dico Hungariam saltem sed Europam recuperandi, quam nunc diuinitus data fuerit; sed heu quo fata res mortalium trahunt. Litteras ad uxorem Cornelii misi per decanum Brugensem, qui heri casu ad me huc venerat, et reuersus est hodie; seruitor etiam Cornelii hoc die applicuit huc incolumis cum equis; eras vadit Brugas. Fecialis Danorum quidam, ut antea scripseram, venerat huc per postam cum litteris solis; cum illo nihil firmum in rebus tuis agi potuit; nam nihil aliud fuit, quam cursor cum litteris credentiis; iam ante illius huc aduentum, res tua demandata erat et verbis et scriptis in instructione commissariis qui Hamburgam profecti sunt, ut illius curam haberent sollicitam; cum quibus quid egerim, etiam ipse perscripsi aliis meis. Curabo, ut reginae litterae hinc ad eos mittantur; sed arbitror iam, id frustra futurum; nam expectamus eorum reditum ad festum Paschae vel circiter. De Hungarorum et illius, quem nominas, ad regem nostrum aduentu laetor; sed nisi rex aliter stabilierit sua negotia, non multum fundamenti in ea re pono; nam fundamento alio non strato, quam facile illi veniunt, tam facile abeunt, et modica contingente occasione, noua rursus tragoedia, nouum bellum orietur; quod quam difficile nostri sustineant, iam a septennio fere experti sumus. De te nihil dubito, quin quando tempus erit, rem meam diligenter perficias; quae quanto melius perficientur, tanto ero ego tibi obligatior. A Turca hoste nihil pacior, sed a Turca amico Valentino, qui mihi Turca hoste est acerbior. Ex aduentu Gritti, quis sit finis rerum Hungariae secuturus, videbimus; verum timeo, ne diutius remoretur, quam speramus. Ab initio ego et scripsi et dixi: commercium Turcicum esse formidolosum nubeculisque simillimum huc et illuc vento agitat. Dum hostis eos urget ex Persia, libenter quaerunt in Europa pacem; dum illinc nihil timent, non aliud dies et noctes somniant, quam Hungariam totam et aliam Christianitatem. Eorum animus, fides et promissio pendet ex rerum progressu. Tuum, quod dicis esse somnium, mihi non somnium, sed vaticinium videtur; nam si etiam victi fuerint, aut saltem attriti, quid multum de nobis

iam extenuatis curant caesare quiescente, et ut res demonstrat, nihil magis, quam quietem amante; cogemur nos facere, quod illi volunt, nolimus, velimus. Nam ubi sunt claustra regni, quae illis vel minimum saltem resistere possent; si erimus eorum votis contrarii. A Jaurino usque Strigonium, imo usque Viennam planiciem habent. Tria millia Turcarum, etiam si totam Hungariam nos sine arcibus illis amissis finitimis haberemus, dum volunt nos adoriri, Hungariae non minimam partem exurere possunt. Si milites illis opponere voverimus, non venient eo, ubi milites sentiunt, sed ubi nulli erunt. Praeterea quis est, qui tam latos Hungariae campos et vias militum praesidiis custodire possit? Nos illis nocere non multum possumus; illi veniunt modica manu dum volunt, et nobis negotium facessunt, quando quidem clauces, quae sunt arces amissae, habent Hungariae. Sed de his coram planius, et exactius possemus commentari, quam litteris. Si scis Hungariae situm, haec omnia tu ipse diiudicabis, quae nunc scribo. De mea in rebus tuis cura non est, quod gratias agas; nam et feci et facturus sum omnia, in quibus tibi inseruire potero libentissime; gratumque est, dum tibi gratificari possum; vellem tamen, ut res Danica, quod ad regis electionem pertinet, securior esset; qui quis futurus sit, adhuc incertum est. Post conuentum Lubecensem, in quam partem res deuoluetur, videbimus. Reginam ego de re illa, quam scribis, admonere possum; sed video, ut res hic agatur; accipimus, quod dant, verbis plus faciunt multo, quam stipite duro. Mores huius patriae iam fere a triennio vidi, pacis potius quam belli nunc cupidae. Regina adveniente iam verno tempore melius se habere cepit, et speramus pristinam sanitatem, sed chronicam habet valetudinem, quae mutatur nunc in melius, nunc in deterius; spem habemus tamen, quod nostrum omnium votis sua maiestas sanabitur. — Nobilis a Siesnek huc venit, optime maiestas regia fecit, quod cum huc visitatum miserit; nam caesar miserat ante quadragesimam dominum a Lassaw visum reginam; qui in die ultima Saturnaliorum hinc reuersus est ad caesarem. — Christierna princeps sponsa mediolani Ducis, ut scripsi antea discessit hinc undecima huius mensis. Res Anglicae in dies fiunt contra pontificem deterio-

res; vereor ne superent Lutherum; nam res iam, si verum est, quod praedicatur, deuenisse dicitur ad demolitionem locorum sacrorum. Vespasianus quid retulerit, fac me certiorum; non mihi valde placet, quod sine Gritti redierit, de quo, quid spectetur, cura ut sciam. Mitto litteras Stanshardi et Decani ad Cornelium. Vale. Bruxellae 22-a Martii 1534.

C. Goclenius D. Olao Thesaurario Albensi, Secretario R. M.

Scio me impudenter facere, nec video quo colore possim deprecari culpam, qui huic Franciscano litteras ad te dedero. Sed ut vere dicam expugnauit me homo, ut est illud genus non nimis verecundum, assiduus flagitationibus, ut aliquid litterarum ad te darem, quo illi aditus esset paratior ad ea, quae sine tuo, sicut affirmat incommodo, ambit, tuo monitu, si vera praedicat, isthuc reuersus velut ad oportuniorem institutae venacionis tempora. Quo sermone mihi certe plus iniecit audaciae, ut non sim veritus de illo ad te scribere, qui tibi potior est quam mihi. Nam nisi quod aliquot praedlectionibus interfuit, seque tum graecae tum hebraicae linguae perquam studiosum praedicat, equidem grauius testimonium non habeo dicere, quamquam in sua gente non videtur postremae notae. Quo si in hunc aliquid beneficii apud reginam conferre decreuisti, licet illi benefacere ut homini, quem fortasse virum bonum experiundo comperies. Si ad eam rem non est oportunitas et idonea tempestas, verbum non amplius addo. Quod enim nec in mea nec in amici caussa, quantumuis coniuncti postularem a tanto viro, id pro ignoto nulla ratione debeo postulare. Bene vale domine clarissime. Louanii. Quinto calendas Aprilis. Anno MDXXXIII.

Cornelius Scepperus Nicolao Olao suo S.

Contranitentibus ventis decem et octo diebus fui in mari Hadriaco, tandem perueni Rhagusium, ubi, quod ad Gritti attinet, intellexi illum adhuc esse Constantinopoli, expecta-

reque aduentum Barbarossae, qui concessit in Syriam ad Imbrahimum Bassam. Id ne sit verum, an aliter se habeat res, non satis scio; breuiter tamen sum resciturus omnia. Hunc Imbrahimum aiunt a Sophy profligatum esse; quomodo tamen, aut qualiter, non satis scitur. Ubi primum venissem Rhagusium, statim expediui cursorem ad Sansachum Hertzogouinae ad caesarem Turcarum, et ad Aloysum Gritti, scripsique ad tres illos in rebus mihi commissis, spero breui habiturum responsum; tunc verius et copiosius scribam de omnibus. Nam nunc urget me abitus huius Hergantini, qui nactus prosperas ad redeundum tempestates, me cogit esse breuem. Commendo tibi res meas, quae istie sunt. Ego vicissim vestrarum rerum curam sum habiturus, de quo minime conuenit dubitare. Omnes Sansachi praeter Samandriae, Bossinae, Hertzogouinae, quorum trium vires sunt triginta millia equitum, solum, concessere in Asiam; quae res arguit illic non bene succedere negotia. Dicitur et Myhalibegouytz obsessurus arcem Olyssam ob damna illata a Petro Crusitz. Quid desuper futurum sit, nescio. Fertur etiam magnus caesar Turcarum in persona propria abiturus in Asiam; breui sciemus veritatem rei. Commenda seruitia mea sacrae reginali maiestati, aliisque dominis meis, reuerendissimo praesuli Panormitano, duci de Arscho, dominis de Sempy et Molenbais, caeterisque, quos una cum D. T. Christus seruet incolumes. Rhagusii, ultimo Martii 1534.

Cornelius Scepperus Nicolao Olao suo S.

Hodie misit ad me Perybeg Baltogly, Sansachus Hertzogouinae ex Sclauis suum unum cum quadraginta equis, qui me hinc sunt abducturi Constantinopolim. Scribit idem Sansachus Aloysium Gritti esse Constantinopoli adhuc, neque tam cito inde esse abiturum. Hortatus ut eo me conferam, id, quod facturus sum die Lunae proximo, non exspectato Hieronymo de Zara; qui in iis, quae regiam maiestatem concernunt, mihi adiunctus, aegrotus mansit in oppido sancti Viti Liburniae. Omnino magnum aliquid mari moliuntur Turcae parata

classe ducentarum navium actuarium, triremium dico et biremium, in quam piratae remigesque sine numero proficiscuntur in dies. Huius ducatum habiturus est Barbarossa ab ineunte aetate pyratarum Alpha. Quid intendant, Deus novit, neque omnino me clam est, sed nunquam defuit suis ipsius gratia; vac autem illis, per quos in id inductus est. Imbrahimus Bassa amissa parte copiarum, nescio, quibus artibus iuvenes illos Persas fratres induxit ad inducias; quibus stantibus ipsorum Sophy fratrum mater cum altero viro Persa senex, maximaeque in ea gente authoritatis Constantinopolim ventura est brevi de pace actura. Ipse caesar Turcaram, cuius res in ambiguo erant, rursus emerit; non queo dicere, quanto cum gaudio Turcae nuncium hunc de induciis cum Sophy firmatis acceperunt. Longa enim militia erecti ad hanc non inuiti modo, sed desperati contendebant. Nunc autem feliciora tempora sperant. Nam quod ad classem attinet, non tam militum, quam remigum capax futura est, magisque praedationi, quam bello utilis quantumvis numerosa. Subsistit autem Imbrahimus Halapiae donec quid mater Sophy eum caesare magno transegerit, exploratum habuerit; neque in itinere est, quemadmodum ultimi tabellarii, qui ex Constantinopoli venerant, retulere. Illi enim nomine lapsi sunt, Barbarossam pro Imbrahimis putantes. Haec sunt, quae verissima esse ego scio. Dispono interim conscientiae meae hac Domini resurrectione, ut sumpto viatico sanctissimi ipsius corporis et sanguinis tutius audaciusque me committere possim fidei barbarorum, a quibus ipsius praesidio fretus, nihil metuo; imo certissimam spero victoriam, et quorundam sceleratorum hominum conatibus obuiaturum in rem totius republicae christianae, et principum nostrorum. Ibo autem tyrannico illo modo, quo priore vice, in gladio, et baculo scilicet. Interim me serenissimae reginali maiestati, et Panormitano caeterisque dominis et amicis plurimum commenda. Et bene vale. Commenda me Conrado Goclenio, et Petro Aegidio, si ad eos scripseris. Ex Rhagusio 3-a Aprilis 1534.

Petrus Philicinius Nicolao Olao Secretario R. M.

Φέγγος ἀρετῆς καὶ μονσάων χαριεστάθων
 Ἀρχὴν ᾧ σῶστε, χάρις πολλὰ πλείστον.

Quod per Jacobum iusseris me toties
 Saluere, gratias ago magnas tuae
 Atque habeo celsitudini. Diario
 Tuorum opto clientulorum adscribi et
 Ego, Aeschines ut Socrati, sic me tibi
 Dedo. Proinde quidquid hinc tibi cupis
 Istuc mitti tantum iube, quouis modo
 Promptissime iussa exequar.
 En tibi Stichologiam viri doctissimi
 Marmellii perutilem me iudice;
 Huic addidi poetae Quintiani opus
 Cum Publii Nasonis fastis. Verum ego
 Epistolas Heroidum nom mitto, quod
 Diebus singulis eas alumnulis
 Legam meis, ac utar illis. Consule
 Boni rogo quod mittimus. Considera
 Magis animum mittentis quam quod mittitur.
 His celsitudo valeat in Christo tua.
 Sic possum etiam concludere graece
 Ὀλβιον ὡς δῶ σοι στήθε' ἐννόν ποθέσζω
 Hos jambicos versiculos ex tempore fusos oroquae
 Tua est humanitas, boni consulas. Doctor noster
 T. C. etiam atque etiam saluere iubet.

Gemma Frisius Nicolao Olao Thesaurario Albensi Secretario R. M.

Quum in quadragesima Bruxellam venissem D. Camilli gratia memini D. V. mihi iniunxisse, uti nonnunquam meis, etsi ineptis litteris eam seriis alioqui occupatam rebus interpellarem. Quod nullo modo omittendum duxi, quandoquidem

principibus placuisse viris non infima laus est. Verum absteruere non sine ratione ab instituto meo ardua ac seria, quibus D. V. occupatam video negotia, metuentem, ne importunae meae litterae merito foras reiicerentur. Contra tamen me incitauit ac animum mihi addidit insignis D. V. in omnes studiosos humanitas, qua sola fretus iam non incedere vereor per mediam aulam, per medias turbas perque ardua quantumuis negotia et D. V. paruo munusculo aggredi; quod etsi quantitate sua paruum sit, si tamen animi in D. V. mei affectum spectemus, cum quouis magnifico munere conferri poterit. Quod oro D. V., uti pro sua humanitate meique animi candore gratum habere velit, meque iam inde commendatissimum habeat. Deus opt. max D. V. diu seruet incolumem. Ex Louanio 13. Aprilis 1534.

Nicolai Olai ad Camillum Giliuum a Secretis Francisci Sforciae Ducis Mediolanensis.

Litterarum illarum de quibus olim loquuti fuimus, προμύνητος elegantissime et strenuissime : Salue! Medicus illustrissimi ducis tui, quem tanto desiderio expectabamus, aliquot post tuum a nobis discessum diebus, ad nos applicuit. Dignus sane ut videtur vir, cui reginae valetudo committatur. Quae iam ad equitationem usque conualuit. Domus et tabula quaestoris nostri est illi designata, qua uteretur ex animi sui sententia. Scis enim eos, qui pecuniam tractant lauciores solere esse hospites. Equus tuus conualuit, quem miseramus Antwerpian ad ducis tui quaestorem. Sed ille maluit Charontis nauiculam quam equum tuum equitare. Dicitur enim vita esse functus. Curabimus tamen cum Banisio ut equus ad te perueniat. Globus ille coelestis nondum perfectus est. Goclenius artificem sollicitat. Sed scis vafriem hominum Brabantinorum. Ultra praefinitam mercedem nescio quid pluris somniat, dicit te non statisfecisse Gemmae, quod tibi annulorum artificium et legem demonstrarit. Vide hominis impudentiam. Conficiemus tamen id quoque cum eo. Banisius profectus est heri Louanium, cui si nihil per hunc Baliolum ad te scipserit, veniam dabis. Noua hic nulla. Si quae istic habetis, fac me cer-

tiorem. Vale Olai non immemor tui, te ex corde amantis. Comenda me, si aliquando occasio oblata fuerit duci tuo. Vale iterum. Bruxellae 13-a Aprilis 1534.

Alexius Turzo Comes etc. Nicolao Olao.

Reverende Domine amice honorande salutem! Litteras vestras de quarto mensis praeteriti datas accepimus. Quibus in primis deprecari videmini, nescio, quam animi a vobis nostri alienationem, quam non aliunde colligitis, quam quod tanto tempore nihil ad vos litterarum dederimus; cui quidem deprecationi non videmus an locus ullus esse possit, praesertim in hoc rerumstrarum turbine, et temporum malignitate, quod ad eripienda sua bona ex quorundam faucibus pertinet. Nam quod ad temporis tractum spectat, quo nihil fere scripsimus, et ut vestrum est iudicium, nescimus quam fauoris et benevolentiae alienationem huic praebuimus. Non putamus certe transactum tempus hoc D. V. pro argumento tracturam, si reputabit grauissimas aegritudines nostras, et quibus periculosiores medicorum omnium sententia nunquam sensimus integram fere hyemem autumno iunctam occupauisse. Haec causa nos non solum, ut erga amicos pigriores solito essemus, sed etiam ne domestica negotia curaremus prohibuit; proinde si quis D. V. animum inanis metus de mutatione benevolentiae nostrae occupauit, explodendus est. Manet enim et solida est vetus illa nostri in vos animi benevolentia et fauor; nec euelli facile tantopere radicata possit. Quod si quae interdum exigua ad horam sanitas redibat, exhausti atroci aegritudine vires non sufficebant, ut interdum vel horam alteram dictandis ad amicos epistolis vacaremus; utcumque tamen volumus, D. V. timorem illum vanum animo eiciat. Quamquam enim vires voluntati non responderint, egimus tamen dum poteramus apud D. Valentinum Thewrek, nec mediocri conatu, ut D. V. bona, quae usurpauit pro se, dimitteret; sed o mores, o tempora. Non dubitamus et vobis constare huius hominum generis ingenium, quod et alioquin suapte natura praefractum temporis huius conditio efferauit, ut neque iussa regia, neque ami-

corum intercessionibus, aut respectus ab instituto illos reuocare possint. Nihil nos apud D. Valentinum efficere potuimus; non enim illum intercessionis nostrae contemptum tolerare, aut subinde frustra repetere volumus. Erat tenuis quaedam indiciorum spes, sed et ea in funem abiit. Nunc maiestas regia (ut credimus ad festa pentecostes) habitura est de stabiliendo aut transigendo potius regni statu cum Grithi tractatus. Inde omnis ordo, omnis gubernandi regni modus pendet, qualiscunque futurus sit. Spes quidem magna regiam maiestatem tenet, quo et nos bene sperare vult, nisi tractatibus istis pro regni commodo absolutis, fraena vaganti licentiae imponantur. Non videmus hoc genus hominum, qua alia via, aut remedio coherceri possit. De maiestatis reginalis aduersa valetudine plurimum profecto tristamur. Faxit Deus Optimus maximus ut Maiestatem suam pristinae sanitati restituat. Scripsimus et nunc ad eius maiestatem, cui D. V. seruitutem nostram commendare velit, idque diligentissime. Commendet D. V. maxima nos seruitia et quidem summa fide ac diligentia tam tempore serenissimi et clementissimi principis nostri domini Ludouici regis, tum deinde quoque exhibuisse, cum maxima rerum et bonorum meorum iactura, quae et modo nos premit, magnis ob fidelitatem et seruitia incommodis et detrimentis oppressos; tantum abest, ut auctum me ab eius maiestate gloriari liceat; cupio quidem eius maiestatis beneuolentiam, et dum vita manebit seruire contendam. De rebus pontificis et vicinorum principum D. V. ne intermittat ad nos scribere; optaremus illorum unionem. Quod si odiis contendere pergent, nihilominus erunt nobis grata, quae ex vestris litteris acceperimus. Nunc principibus nostris nescimus an melior unquam arriserit occasio confinia nostra recuperandi. Vacua sunt enim omnia translatis in Persam Soffi ad Ibrahimum praesidiis, quibus munitae fuerant; modo Deus id his inspiraret. Sed nescimus quo fato nostro fiat, ut tot ac tantae occasiones sine fructu dilabantur semper. D. V. ut praemisimus commendet seruitia nostra maiestati reginali; et ipsa quoque valeat felix. Ex Sempthe XIII. die Aprilis 1534.

Levinus Ammonius Carthusianus Monachus Nicolao Olao.

En mitto ad te epistolam clarissime Olae, de qua iam pridem scripsi, quam fuerat *oizoroqúcs* noster tibi redditurus, si potuisset isthuc proficisci eo tempore, quod in ea signatum est; qui tandem mihi eam reddidit, dicens, nolle frustra fatigari, quod isthic nemini gratia fiat; eam itaque tibi mitto, ut me scias in tempore respondisse, deque beneficiis acceptis egisse gratias. Si vel tantillum fuerit oculi, precor te, mihi scribas, an sit etiam nunc spes reditus Erasmi nostri. Vix credas, quam formidem, ne quid ei accidat humani. Sin autem ne tantillum quidem inter ista negotia sit oculi, fas erit, opinor, ut huic homini, qui reddidit epistolam, in aurem dicas quid sperandum sit. Audio de praeparatione ad mortem libellum esse iam dudum Antuerpiae venalem, quem tamen hic nemo, quod equidem sciam, vidit. Christus Jesus te seruet incolumem, cui me totum commendo. E valle regia iuxta Gandanum 13-a calendis Maii anno 1534.

Erasmus Rotterodamus Nicolao Olao Secretario R. S.

Quae scribis de rebus Angliae facile credo ex parte esse vera, omnia non credo, ad hanc tragoediam non fuisset ventum, si cardinales a pontifice delegati ante annos septem liquido pronunciassent. Optarim inter nos et Anglos convenire. Ad calendas Aprilis cepi non bene quidem, sed aliquanto minus male habere, et in bonam spem erectus sum. Ast post dies octo gravissimus cruciatus inuasit sinistrum capitis et colli latus cum humero et brachio, qui sic illic haeret, ut videatur nunquam abiturus. Quinque mensibus non extuleram pedem domo. Ipso die Paschae sacrificavi in cubiculo. Me a reditu monachorum intemperiae non deterrerent, nisi mihi metuerem a paralyisi. Quod si iter esset quatuor aut quinque dierum, vel lectica curarem me isthuc deportandum. Arguerent, inquis, te inconstantiae. Utinam hoc crimen in me haereret. — Marchio nihil faciet Hillenio, fauet funigeris; et iam volumina

distracta sunt. Quamquam ille stolidus liber haud multum officiet meo nomini. Hic timeo grauiora a sectarum fautoribus, qui sibi persuadent Erasmus in mora esse, quominus impune regnent ubique. Lutherus emisit epistolam simpliciter furiosam nec aliud spirantem, quam odium parricidiale. De tuo in me studio, Olave charissime, profecto memorem mones, nec sum ignarus quot et quantis nominibus tibi debeam. Id utinam officio quopiam insigni queam declarare. — Gratum est quod scribis de Leuino, sed utinam ille *τὰς χεῖρας ποτιφέρωρ* fortunam inuocaret. Significat te parare reditum in Hungariam, quod ut tibi precor quam felicissimum esse; ita mihi futurum est incommodum siue redeo, siue non redeo. *Τηλοῦ φίλοι ναλοῦ-τες οὐκ εἰσὶν φίλοι* Oro, ut apud Reu. Dnum archiepiscopum Panormitanum sis mihi epistolae vice, eique meo nomine gratias agas, et si commodum videbitur, has illi litteras exhibeas; vix enim haec potui scribere prae cruciatu. Crede mihi nullis hortamentis opus est ad reditum. Non deero occasioni. Serenissimae reginae precor omnia laeta, duci Arschoti salutem plurimam, Danum meis uerbis saluere iube. Fortasse suspicatur me iratum, quod non scribam; morbus in causa est, non animus. Vale Friburgi 22-a die Aprilis 1534.

Lege solus.

Scio quid venetur Petrus Montfortius, nec illi inuideo successum. Mea causa non est, quod illi faucat quisquam. — Nulli amicus est, nisi sibi ipsi, mihi certe amicus non est. Est magno promptoque ingenio, sed vafro, vano, fastuoso et sordido. Caue quicquam illi credas. Extorquet undique commendationes. Ambit ut ad me perferet munus honorarium, quod sex Hollandiae ciuitates decreuerant. Decreti erant floreni carolei trecenti. Ille pertulit ducentos, sed verbis dumtaxat. Me tum grauiter laborantem urgebat usque ad vitae tedium, ut scriberem longas ac mendaces ad caesarem, ad commendatorem mihi ignotum, ad thesaurarium Hollandiae, et ad alios. Maluissem ei numerare bonam pecuniae summam, quam eo labore cruciare valetudinem. Pastus est domi mei

cum suo collega dies aliquot; nec egit gratias, per Quirinum meum non dignatus est tria verba scribere. Haec mi Olac oportuit te scire, dissimulandum tamen, loquacissimus est, et posset laedere, quod cuius facillimum est. Vale.

Nicolai Olai ad Cornelium Scepperum.

Ex litteris tuis ultima Februarii Lubianae datis intellexi te sanum esse, et istic haesisse aliquantisper ob aquarum inundationem. Scio tuos quoque omnes hic sanos esse praeter decanum, qui nuper veteris sui morbi tibi, ut arbitror, non ignoti, curandi gratia huc diuerterat Antuerpiam, ubi adhuc est in manibus chirurgi. Ex catapociis inciderat in dissenteriam; iam valet melius, credo cum conualiturum. Imbrahimi euentus mihi non satis placuit; vellem infra finem rerum saluus fuisset. Nam si res in manus alterius deuenerit, nescio, an faciliter sit progressura. Nemo est omnium quem mora Gritti non commouerit; verentur omnes, ne fraus lateat in rebus. Quae voluisti referri reginae, retuli. Tibi in meis rebus diligentem curam habituro ago gratias non minimas, fac deinceps quoque, ut eandem, quam cepisti, et in qua nihil dubito, habeas sollicitudinem, ut me hinc, si diis placet, reducas. Tu perfectis isthic ex sententia rebus omnibus redi feliciter. Iam consiliariatus tuus confectus est, subscripserunt financiarii omnes. Nisi homines plumbei et plusquam caudices essent, nulla melior occasio data fuisset aliquid praeclari agendi, quam nunc, dum vires omnes ab Europa excesserunt. Litteras per decanum Brugas ad uxorem nuper misimus. Seis quid velim. Mitto ad te litteras coniugis tuae cum aliorum litteris. Vale mei et mearum rerum non immemor. Iterum vale. Bruxellae 24-a Aprilis 1534.

Nicolai Olai ad Archiepiscopum Laudensem Oratorem Caesaris.

Si tardius rescripseram, quam res postulabat, id ei rei tribue, quod postremis tuis litteris scripseras, te hora data-

rum litterarum ad duces Bauariae profecturum; nescivi igitur quo meas litteras dirigerem, has quoque fere in dubium emisi. Oratores, qui caesaris nomine Hamburgum profecti erant, redierunt praeteritis diebus. Summa tractatus eorum totius est, quod inducias cum Lubecensibus quadriennes confecerunt, quibus modis, et rationibus, credo te a rege intellecturum. Nam de omnibus hinc solet certior fieri. In tuo negotio (quod cum summo animi dolore in reditu oratorum audiui, et nunc quoque non sine moesticia scribere possum,) nihil agi potuit. Nam quemadmodum decretum erat, Dani oratores cum pleno totius regni mandato in Hamburgo vocati comparere debebant. Sed intrusus ille archiepiscopus Lundensis respondit oratoribus caesaris per litteras, non esse possibile tam brevi tempore se posse conuocare regnum (hoc enim officium conuocandi regni ad ecclesiam tuam pertinere dicitur,) et de missione oratorum tractare. Nam tarde fuisset hinc per litteras admonitus, excusauitque se, et omnes alios regnicolas quantum potuit. Nemo istic Danus comparuit; si comparuissent aliqui in rebus tuis tractatum esset per commissarios, quantum fuisset possibile. Nunc cum ita res contigerit, necessitati tribuenda est neglectio ista, non aut oratoribus caesaris, aut mihi; qui testor fidem boni viri, eam curam in his tuis rebus sollicitandis, et apud reginam, et apud alios, ubi opus fuit, habui, quam extremam habere potui, quamque fortasse in rebus meis priuatis vix unquam habuissem; quam etiam deinceps, si quae dabitur occasio, pro meo posse sum adhibiturus. Non diffido autem, quin ventura sit adhuc huic rei occasio. Nam tua omnis res pendet in electione regis Dani, qui si futurus est ad votum caesaris; non desperandum est; sin contra votum, certe res ita erit difficilior; nunc autem electio regis stat in statu incerto; alii fauent minori filio ducis Frederici, alii regi Angliae, qui pecuniis omnes oppugnat. Non desunt etiam alii, qui regnum illud ambiant; hinc quantum est possibile, curabitur, ne talis eligatur, qui sit aduersus caesari; alioqui negotium his prouinciis maritimis imperatoris daretur. Quicquid igitur ad eam rem auertendam pertinet, regina curabit, quod si successerit ex animi nostri sententia, facilius erit rerum tuarum tractatio; ego quantum in me erit, nec spe

praemii ulla, neque alias ullas ob rationes, quam quod tibi inseruire ex animo cupiam, quandocunque tempus se praestiterit, non paciar, ut meum in te officium sis desideraturus; tuum igitur erit iubere, meum iussa capessere. Joannem Stanshardum admonui, ut meliores ad te daret litteras, dicit se plures dedisse; ego quotquot per me dedit omnes, misi ad te eum meis; quas quia meae fuerunt redditae, credo non perisse. Nunc quoque ipsius mitto unas, cum aliis his annexas. De aduentu Gritti nihil adhuc certi audimus. Testudineo gressu procedit. Vereor ne haec mora aliquid pariat grauius. De Vespasiani a Zara responso, quid a Gritti retulerit, nihil scripsisti; ex eo sciri potest, quando ille venturus sit. Imbrahimi, ut dicitur aut interitus, aut captiuitas non parum obesse potest regiis rebus; vellem eum saluum esse infra finem rerum Hungaricarum, et dum res regis firmari posset. Cornelius non incidet fortasse in Grittum, etiam si ille iam in via est, et continget eum ad Turcarum imperatorem recta proficisci; quod si fiet, licet et rebus regiis non esset admodum utile, tamen et meis non minimum obesset; quia miseram ad eum de rebus meis informationem. Hac igitur consideratione ductus, mitto ad te etiam signaturam hanc, ut absente Cornelio, si interea Gritti adueniret, iuxta eam meum cures negotium, pro quo habebis me ad omnia tua vota vicissim deuinctum; si quid est vel erit certi de Gritti, et de rebus aliis Hungaricis, rogo, fac me certiozem. Angliae regis matrimonium stat adhuc in priore statu, et sententias et excommunicationem pontificis parum curare videtur in pessimum aliorum exemplum. Vale. Bruxellae 24-a Aprilis 1534.

*Nicolai Olai ad Sebastianum Pemfflingerium Comitem
Borsodiensem.*

His diebus praeteritis redditae fuerunt mihi litterae tuae in Valkenstein datae, ex quibus intellexi te sanum et incolumem ex Dyosgieur e multis calamitatibus et damnis ad charissimam coniugem tuam venisse. Habeo gratias Deo, qui te sanum reduxerit; nihil est gratius, quam intellexisse te

bene valere. Ex Dei gratia regina nostra serenissima iam melius valet, sed fere ab uno mense, diebus interpositis illa infirmitate Posoniensi et Altenburgensi sua pristina mixtis febribus adeo aegrotabat, ut timorem non paruum nobis incusserit vitae suae finiendae. Sed Deo ago gratias, qui eam sanam fecerit; nos quoque omnes bene valemus, et exspectamus auido animo pacem Hungaricam. Habeo gratias tibi, qui abbatiam de Tapolcza rursus meo nomine occupari feceris, eamque possideas. Rogo te, cura eam, illiusque bona, ut tua propria et defende. Nihil enim ex meis ita meum esse duco, ut tecum non sit commune. Si fieri potest reducas monachos metu dilapsos, ne diuina negligantur. De victualibus eis necessariis interea prouideri ex prouentibus Plebaniae de Miskolcz poterit, vel rogo te ex victualibus arcis Dyosgeur usque ad nouum frumentum et vinum; ex quibus id, quod eis nunc datur, postea excipe. Si monasterium per sacrilegum illum Bebek adeo destructum est, ut habitare isthic non possint, habet in Myskolcz abbatia domum; in qua, vel etiam in domo plebani monachi habitare possunt, quousque monasterium refici poterit aliquantisper. Et nihilominus in ecclesia parochiali Myskolczyensi monachi diuina seruitia debita monasterio continuare poterunt, interea dum illud reformabitur. Si magno beneficio me vis afficere, cura, ut seruitia diuina uno vel alio modo non negligantur quousque exire hinc potero. Viceplebanus ad me scripsit nihil; cuperem, ut non perpetuo taceret, damnum alioquin paciatur. De nouitatibus mihi significatis, habeo tibi gratias; utinam iam pacem haberemus, quam omnino spero, si rem bene intelligo futuram. Vale. Bruxellae, prima Maii 1534.

Nicolaus Olaus Cornelio Sceppero suo S.

Quid multa a me exspectas. Tui omnes sunt sani. Tuum reditum felicem desiderant, fac igitur, ut rebus omnibus ex sententia caesaris et regis istic confectis reuertare cum triumpho, measque res non negliges. De aliis rebus nunc non scribo, quia dum redieris ad aulam regis, singula intelliges.

Mitto ad te cum praesentibus litteras uxoris tuae. Bene vale, et mei sis memor. Bruxellae, decimo die Maii 1534.

Marcus Lawrinus Nicolao Olao.

Magnifice Domine Olae! Quod a meo discessu a Bruxella ex me nil audiueris, miraberis scio certe. In causa fuit meus diuturnus ex malo, quo laboravi, decubitus. Consilio quorundam submisi me curae chirurgi Galli, et vere nebulo-
nis, qui ex multis et magnis pollicitis nil praestitit; imo in peiore me collocavit statu, ubi prius sine molestia agerem, quae collibuisse, in omni genere profectionis curru, equo videlicet, aut alio quouis labore; nunc ne gressum quidem et illum lentum habere possum sine dolore et metu maioris mali. Laboravi multis annis hernia intestinali, quam Graeci euterocelen appellant; quae siui curam, commendatus mihi erat hic Gallus, ut qui certe me posset pristinae integritati restituere; nec falleret me, qui alios plures eodem curavisset malo. Sunt ostensi aliquot, cum quibus locutus fui, credebant se, ut dixerunt curatos; ego consultis amicis eodem spe conieci me in illius manus, perpressus sum tædiosum decubitus quinque hebdomadarum non sine graui tormento et vix tollerabili. Ita mihi constrinxerat et compresserat inguen, ne delaberentur ex solito intestina in scrotum aut ὄσχεον; cum permisisset deambulationem et gressum, ne unum quidem pedem mouere poteram sine grandi claudicatione. Quod cum turpe cernerem, et non sine verecundia paterer, dissolui modiuscule ligaculum, deciderant ex motu continuo, ut prius intestina; rursusque ostenderat se malum, meque in impostoris manus reposuisse indicauerat, quo nunc a triduo per meum ministrum curavi meo nomine valedici illi; et cum non acceperim sanitatis, atque pristinae integritatis restitutionem, ille quoque nullam acciperet pecuniam. Interea hominem non vidi, utinam nunquam vidissem. Noli omittere D. Olae magnifice, quin meas fortunas T. D. cognitas facerem, priusquam in Flandriam demigrarem, a qua nunc ad bimestre abfui. Nec interea quidquam de D. Cornelio nostro communi amico audiui; si quid

habueris rogo, fac nos participes, die crastina abeo in Flandriam Brugas, ubi siquid dignum percepero ut scias, curabo, iuuante Deo optimo maximo, qui tuam dignitatem perpetuo a malis seruare dignetur. Antuerpiae 10-a Maii 1534.

Camillus Gilius N. Olao Secretario M. S.

Ex litteris tuis quas mihi idibus Aprilis dedisti Candianum Ducis mei medicum tandem isthuc peruenisse intellexi, quod certe mihi gratissimum fuit. Di faciant ut eius cura reginae nostrae valetudo melior in dies fiat. Praeter litteras tuas is ad nos scripsit, quam libenti animo, quam nitide et prolixè hominem acceperitis. Innatus iste regius animus abunde prae se fert, quantum omni virtute et munificentia inter caeteros splendeat. Quod ad equum meum attinet, operam dabis ne ex occasu Monbelli et ipse naufragium faciat, apud quem pro 4 argenteis vasculis aureos LX. deposui. Quare ne simul pereant una cum Camiliano et Bannisio curabis. Ex procuratione quadam vobis omnibus ius tradidi, quo sine negotio omnia mea recuperare possetis. De globo non est, quod ad te scribam, nosti hominum impudentiam, et quam perfidiose cum alienis semper transigant: si quid praeter connuentum impendes, ab heredibus Monbelli ex illa pecunia accipies, quam pro arrabone vasorum causa reliqui. Ducem nomine tuo salutaui, agit tibi gratias, et si qua in re bonam operam tibi nauare poterit, cognosces hominem amicitia tua dignissimum et tui amantissimum. Res Italia nunc mire quiescit, nec Gallum veremur, a Germanis valde suspensi sumus; aiunt enim Lantgrauium Lutheranam facem in Romanorum regem sollicitaturum et Vircenbergensis ducatus imminere, quae vobis, si vera sunt, iam diu cognita esse deberent. Caesar a duce meo, item Antonio a Leyna et Prato, per dispositos equos monitus est, fratri subueniat, pecuniam et quam expectatissimam curet, hoc si praestiterit, breui scies. Praesidium quod Coronii nomine caesaris erat in Siciliam traiecit, urbemque in Turcae potestate reliquit. Mirantur omnia caesaris seruitia a Romanorum rege nihil intelligere, quid cum

Turca ipso de Pannoniis transactum sit. Tu si quid habes, fac ut intelligam. Serenissimae reginae D. D. nostrae clementissimae manus meo nomine osculaberis, cui semper omnia noua Italica per litteras ducis mittentur. Vale Olae doctissime et Gilinum tuum mutuo ama. Ex Mediolano XII. calend. Junias 1534.

*Leuinus Ammonius Charthusianus Nicolao Olao Thesaurario
Albeni Secretario M. S.*

Quo nam usque siles mi Olahe εἴτ' οὐ μεταδιδώσεις τοῖς φίλοις τῆς χαρᾶς? Hodie monachus apud nos quispiam, Benedictinus, ni fallor, fuit, qui nuncium nobis exoptatissimum et quale audire iam diu desiderauimus, attulit, esse Erasmus nostrum Bruxellae apud reginam; quod ipsum quo facilius, magisque pronis auribus admitteremus, ait se ob iter, dum Colonia Agrippina huc venit, comitem aliquantisper Erasmo fuisse. Quid igitur tune author es mihi, ut hoc credam! An (ut fere habet,) vanus ille monachus fuit? Scio fieri solere, ut nonnulli, dum sperant sese splendidius accipi posse, afferant noui nonnihil, quod gratum fore credant hospitibus. Sciunt plerique per multos hic esse, qui redditum Erasmi valde desiderent, nec illud ignorant, facile persuaderi posse, quid imprimis velis esse verissimum. Quid enim citius persuadeatur, quam id, quod maxime factum cupias? Equidem fateor, ut nihil magis verum esse velim, quam quod ille dixit, ita dicentis persona mihi suspecta est. Nec enim me fugit, quos eiusmodi laruae ludos edant plerumque, quorum maleficio fit, ut monachorum professio hoc aeuo audiat pessime. Iniquissime quidem illud, ut paucorum sutelae omnium faciant praeiudicium. Sed tamen ea est hominum temeritas, ut communem esse credant cunctorum culpam, si quid unus, aut alter οὐδὲν ὕγιες designarit. Quapropter animo fixum est, non prius credere, quod magnopere verum esse velim, quam vel abs te, vel ab alio certior mihi nuncius aduenerit. Interim tamen si verum ille dixit οὐδεὶς φθόρος ὄναι σὺν πάντῃς τῆς ἐνδαιμονίας, quam tibi plane gratulor. Noui, quam tenearis Erasmi desiderio, aut ut magis dicam proprie φιλέω. . . Exple tandem

animum sitientem, cumque satiatu fueris, si tamen unquam potest quispiam talis viri consuetudine satiari, memineris amicorum, saltem meis illi verbis salutem dicas; atque haec quidem hactenus. Vix credas mihi Olae, quam me habeat male, quod ob morbum illum deterrimum Danus ille coactus sit tuum deserere famulitium. Fateor tibi, quod verum est. Cum anno superiore tecum me viseret, facies illa lucida insignem mihi morbum mox emersurum promittebat; doleo tamen verum me vatem fuisse, per enim velim, ut graecanicae linguae studii cursum minime intermitteres. Sed Buccius meus, ille inquam Carmelitanus, qui die diui Marci isthic tecum pransus est, (si non hic quoque fallit,) frigidam aspersit; ait enim nunc, si quando alias maxime solitis incumbere studiis Olaum, sine cortice, quod aiunt: Nare cepisse, et vertendis graecis in latinum sermonem aliis, atque aliis scriptoribus esse occupatum. Mirum dictu, quam cupiam illum hic esse minime vanum; huiusmodi enim patronis res eget litteraria, quae ancipiti Marte aduersus barbariem repullulare meditantem pugnat. — Sed bona spes me habet fore, ut aduentus Erasmi nostri totam illam infelicium barbarorum phalangem in fugam vertat prosternat, proterat. Quis enim barbarus coram tanto polli-tioris litteraturae vindice stare possit? Imo ut verum fatear, non solum bonas humanasque litteras in illius aduentum mihi videre videor exhilaratas esse, sed etiam sinceram illam germanamque theologiam caput attulisse. Perge quaeso, o noster Olahe, tuo studio bonas litteras animare, studiosorumque omnium patronum agere. Si posses aliquid impetrare apud reginam maxime velim meo affini domino Joanni Molendino canonico Tornacensi adesses in hac grauissima exactione, ut quantum ad illum attinet, nonnihil mitigaretur, meretur hoc illius eruditio minime vulgaris, meretur hoc indefatigabile omnium bonorum librorum veterum nouorumque studium, denique meretur illius splendidissime bibliothecae construendae molitio. Vix enim credo, quidpiam exstare tam in prophanis, quam sacris auctoribus cum nostratibus tum peregrinis, quod in illa bibliotheca non reperias. Adde his erga omnes bonorum studiorum cultores peculiarem quemdam propensumque fauorem, quem metuo, ut nonnihil remittere cogatur, si per

hanc exactionem viuis ad viuum non tam tondeatur, quam deglubatur. Non ago causam istorum grassorum, qui ut nihil boni nouerunt, quod ad animi cultum pertineat, ita nihil aliud fere agunt, quam ut scortis, alea, potationibus, lusibus peregrinationibus utcumque affluentem pecuniam prodigant, perdantque, quibus expedit eam amputare occasionem; sed eruditi viri et verae eruditionis studiosorum patroni causam ago. Indignum profecto fuerit, ut is una cum caeteris, quibuscum nihil commune habet, praeter unam sodalitatem in ordinem redigatur. — Dignum vero tuo patrocínio, ut illi saltem nonnihil gratiae fiat. Quod ipsum si vel non potes impetrare, vel etiam tentare non libet, cupio, ut resciat ille me hanc epistolam ad te ea de causa dedisse. Est enim de me vir ille meritis optime. Neque tamen credas me hoc abs te contendere velim, quasi ipso petente nihil enim minus est, sed me apte, sponte, et erga meum affinem iustā charitate me facere, fretus necessitudine mutua, quam mihi tecum voluisti intercedere, non meo merito, sed tua comitate; hac de re interpellandum te duxi. Salutem, quam mihi per Buccium dici iussisti, magno cum foenore tibi reddo, precorque Christum, ut te quam diutissime seruet incolumem. Panagatho salutem. — Serenissimae reginae opto bonam firmamque valetudinem, vel tua (ut nihil aliud) causa, quam propemodum unus tam longe a natali solo peregre acturus es consecutus. Rursus bene valeat T. R. D. et meam boni consulat audaciam. E Valle Regia Carthusina iuxta Gandanum 4-a calendas Junias 1534.

*Cammillus Gilinus Secretarius Francisci Sforciae Ducis
Mediolani Nicolao Olao S.*

Rediit Candianus noster a regina et vobis omnibus adeo bene habitus, ut non solum amicorum, sed uxoris et patriae penitus sit oblitus. Hunc enim adeo prolixè accepistis, tanta humanitate hominem regina comprehendit, ut praeter istius animi magnitudinem, munificentiam et singularem prudentiam, quae in aliis principibus nostrae aetatis maxime considerantur, nihil aliud loquatur; quo fiet ut nullo negotio ad

vos posse redire putem, uxore tamen non reluctante, cui valde emancipatum esse intelligo. — Dux et hortabitur ambos, et coget, si licebit, ne reginae voluntati aduersentur, quam pro numine suspicit et veneratur. Laetor hunc in reginae curatione comitem fortunam habuisse. Faxint dii, ut melior et valentior in dies euadat, hoc mihi praesertim nihil gratius atque iucundius esse poterit. Reculas meas tibi cordi esse audio. — Globus quamprimum absolutus erit, fac Jacobo Fagnano negotiatori mediolanensi Antuerpiam deferatur; is Candiano pollicitus est, se curaturum, ut ad me incolumis perueniat. Dux meus tibi gratias agit, quod tantum sibi tribuas et tuas litteras syllabatim legit, huius fidem et diligentiam in tuis, aut amicorum rebus frustra nunquam, mihi crede, implorabis. Si Germani principes caesaribus nostris in futurum obsequentiores erunt, bene illis erit, sin aliter ideo nostro Hispaniensi nec consilium nec belli neruus deerit. Pontifex adhuc in lecto cubat ex podagra et stomacho laborans. Turca ut Imbraimo Basso suppetias ferat Constantinopoli castra mouit tertio iduum Junii cum quadraginta millibus equitum, et legionibus duabus. Duriores quippe apud Dalmatas rumores de eo peruenierant, scilicet Imbraimum a rege Persarum cum maiori parte copiarum esse profligatum, et exercitus reliquias in quibusdam montium angustiis redactas. Haec si vera sunt, Hungariae ad vestram ditionem breui adiungentur, reliqua ex insertis litterarum exemplis accipies. Serenissimae D. reginae, D. nostrae clementissimae, ut debemus, omnia bona optamus, cuius salus et mihi et bonis omnibus non minus chara est, quam ipsius ducis vita. D. Lucretiae virgini electissimae meis verbis plurimam salutem dices, item amicis omnibus. Principes mei recte valent, et animi causa rusticantur; cum ad regem proficiscar, te statim admonebo. Interim cura ut valeas, et me ut facis mutuo ama. — Mediolani pridie calendarum sextilis 1534.

Idem Nicolao Olao S.

Ex litteris, quas Baliolo, item Molamhesio ad te dedi, quicquid principi meo cognita in ea die erant, tibi significau,

quae vero postea intellexerimus, accipe. Iam satis constat Gallum per certos homines Aenobarbum pyratam apud Turcam sollicitare, ut magna classe comparata in Italiam transmittat. Item Lantgraviium summe laborare, quo Germanicis rebus cum serenissimo rege Ferdinando compositis Gallo XII. peditum, et equitum tria millia ex Barensi inter eos foedere tradat ad inuadendam Insubriam hanc nostram, et quae prius secreto agebantur, nunc palam nullo caesaris respectu aguntur. Utinam quae scelerati domus Austriacae sempiterni hostes quotidie moliuntur, tandem eo erumpant, ut illos, de quibus timere iure debemus, ob oculos nobis semper versentur. Nauigabimus certe in vado. Tabellarius regis, qui caesari nunciauit rem Virtenbergensem in desperatis esse, nudius quartus rediit, de quo intelleximus maiestatem caesaream pro fratris incolumitate, et rem et sanguinem ipsum exposituram. Heluetiorum Arguli, qui religionem nostram auctam profitentur, in fide permanent, reliqui si Gallus nos urgeret, a caesare deficerent, sed de eis vix timendum cum intestinis seditionibus laborent. Veneti pro tuendis rebus suis, cognita Aenobarbi expeditione contra Christianos, triremos instruxerunt, ducem Generalem navalis apparatus decreuerunt Vincentium Capellam, virum in re maritima experientem nec contemnendum. Si quid interea succedet, dabo operam, ut quamprimum intelligas, tu vero tempore medio nomine meo serenissimae reginae D. nostrae colendissimae manus et pedes deosculaberis, et Lucretiae virgini rarissimae et castissimae me plurimum commenda, et aliquando ad nos de rebus Anglicis item vestris scribe. Item quid de globo meo et reculis meis Bannius decreuerit. Vale amicorum optime. Mediolano pridie calendas sextilis Anno Domini MDXXXIII.

Cornelius Scepperus Nicolao Olao suo S.

Ego hodie valedixi caesari Turcarum, a quo mira cum benignitate sum dimissus. Venio per Vlachos, ut aiunt, per regnum Hungariae. Iussum est capitaneis omnibus, et Sansascho Samandriae, ut me saluum et laetum deducant ad Stri-

gonium. Neque de vita sua securi sint, donec a me litteras habuerint, quibus significem me sanum eo peruenisse. Ipse Turcarum caesar ore proprio dixit: Etiam si mihi esses mortalis hostis, ego te inter brachia seruorum meorum faciam portari laetum et ridentem usque in Strigonium; quia tu es seruator domini tui, et facis ea, quae tibi sunt commissa. Egi ipsius maiestati gratias. Neque parum est, quod mihi contigit, Deo sit laus et gloria. Illustris dominus Aloysius Gritti valedixit similiter magno caesari, venitque per Transsylvania Budam, deinde ad serenissimum regem Ferdinandum. Abiturus est eo, quo ego tempore. Ista, quae anno superiore magnus caesar promisit, de restituenda scilicet dote serenissimae reginae Mariae, iterum nunc me admonente, bis confirmauit. Rei D. V. non oblitus sum, nec obliuiscar. Ampliora habituri estis ex me cum in Germaniam peruenero. Nam laud satis scio per quorum manus hae sunt pertransiturae. Commenda me dominis et amicis omnibus, qui isthic sunt, et maiestati reginali imprimis, Domino Duci Darscoth, archiepiscopo Panormitano, aliisque. Commendo itidem D. V. familiam meam, ut eam consoleris. Et bene vale. Datum Constantinopoli quae et Bizantium. Die 2-a mensis Junii 1534.

Camillus Gilinus Nicolao Olao S.

Scripsi superioribus diebus ad te de omnibus rebus, quae hic circumferebantur, et litteris tuis, quas ad me Candiano dedisti, respondi. Nunc venientibus isthuc Maximiliani comitis familiaribus emptum hirifalcos non falcones, officii mei esse censui haec paucula tibi exarare, quo meam sempiternam erga te obseruantiam facilius cognoscere posses. Augustae abortus nos omnes sollicitos reddidit. Utinam caesari in danda filiis opera melior ei fortuna arrideat, sed deos spero, caesari deo nostro, fore propitios. Pontifex ex urbanis litteris, III. nonarum sextilis dissenteria grauissime laborabat; hominem medici in desperatis habebant, quamuis meliusculus esset factus. Aenobarbus cum classe Turcica Zaznithum versus nauigabat oppugnaturus Melitam, incerto tamen

rumore. Ex Siculis litteris nobis nunciatum est Gallum mississe ad Turcas Rineonem Hispanum. Item Turcae oratorem redeuntem ex Gallia naufragium fecisse in sirtibus minoribus, captum et postea redemptum ad caesarem suum profectum. Audiuimus Gritteum Albam Graecam peruenisse pro componendis inter regem nostrum et Joannem rebus. Utinam ex sententia nostra, quod reliquum est, succedat. Ego de Anglicis rebus certior fieri cupio. Rimoldus operam suam tibi praestabit, quo me possis rariora et constantissime docere. Salutabis meo nomine clarissimam virginem Lucretiam, valere cupio Olaum meum, et serenissimae D. D. reginae dominae nostrae clementissimae pedes deosculor. Vale amicorum optime, et Bannisio me commenda, cui et in primis tibi globum meum curae esse cupio. Si Rotterodamus noster in patriam rediit, fac, ex te intelligam.. Mediolano pridie Idus Sextilis 1534.

Nicolaus Olaus Leuino Ammonio Monacho Carthusiano S.

Miraris, Ammoni charissime, quod praeter meam naturam per hosce dies fuerim in respondendo negligentior. Non mireris. Nam nisi me inuitum occupationes primum meae quam plurimae, quibus fui iam a multis temporibus detentus, deinde absentia, per quam circum Louanium in venationibus hos totos duodecem dies praeteritos cum regina mea occupati fuimus, ab officio scribendi parumper retraxissent, non commissem profecto, ut te tam suauem et mihi gratum amicum, expectatione mei responsi tamdiu tenerem suspensum. Sed nosti nostras, curialium dico, occupationes; volebam dicere miserias tumultuosas, quibus potius tu id, quod a me cessatum hactenus fuit, adscribito velim, quam meo in te alieno animo, qui dum spirabit, mea sponte non modo non alienabitur, sed ut spero cum aetate utriusque nostrum in dies iam maturescente, erga te augebitur. Binas a te, imo ternas (alteris enim veteres erant quaedam inclusae) accepi litteras; alteras ultima ni fallor Aprilis, alteras hodie, dum Louanio reuerteremur; — priores unus ex meis pueris acceperat, nescio a quo tabellione incerto, quem ego non vidi; has nouissimas reddidit mihi Joannes Langhius a secretis Panormitani.

Nunc ad utrasque accipe. Agis mihi gratias de libellis a me tibi dono missis, et purgas te, ne ingratitudinis te accusem, quod prius gratias non egeris. Inter τοὺς φίλους non licet uti hac excusatione, nam quae gratia agi debet amico, sponte cupienti amico gratificari? Et alioqui vera ἡ φιλία seu ἀγάπη, ut Paulino utar verbo, ab amico neque exspectat sibi referri gratiam, neque λογίζεται τὸ κατόν, sed omnia, quae amicus facit, siue sileat, siue multis verborum utatur cumulis gratitudinem referentibus, in bonam interpretatur partem. — Non igitur erat opus aut excusatione silentii tui, aut gratiarum actione te apud me uti. Minima res est, pro qua gratus es. Accipe animum meum in te beneuolum, non ipsa munuscula papiracea, quae paruum merentur gratiam. Amor et desiderium tuum erga Erasmus nostrum mihi satis sunt comperta. Nam iam pridem ex tuis verbis coram cognoui, quo studio animique in illum sis affectione. Scribis quemdam Benedictinum ad te fuisse profectum, qui dixerit se comitem Erasmo ex Colonia Agrippina huc venienti fuisse, et laetaris illum iam esse apud reginam, mihi gratularis illius me iucundissima frui consuetudine. Utinam mi Ammoni ita sint omnia vera, quae monachi nonnulli malitiosi inuidia, ut arbitror, potius, quam vera ducti religione in Erasmus soliti sunt debachari, quam id verum est, quod Benedictinus ille tibi de Erasmo narravit. Somniauerat fortasse se vidisse Erasmus. Nondum illum puto se itineri potuisse committere. Nam praemisisset aliquem, qui suum mihi aduentum nunciaret. Cuius animum ex his litterarum suarum XXII. Aprilis ad me datarum fragmentis cognosces. „Ad calendas Aprilis coepi non bene quidem, sed aliquanto minus male habere, et in bonam spem erectus sum. At post dies octo grauissimis cruciatibus inuasit sinistrum capitis et colli latus cum humero et brachio, qui sic illic haeret, ut videatur nusquam abiturus. Quinque mensibus non extuleram pedem domo. Ipso die Paschae sacrificavi in cubiculo. Me a reditu monachorum intemperies non deterrerent, nisi mihi metuerem a paralyysi. Quodsi iter esset quatuor aut quinque dierum vel lectica curarem me isthic deportandum. Utinam hoc crimen in me haereret. Marchio nihil faciet Hillenio, fauet funigeris, et iam volumina distracta

sunt. Quamquam ille stolidus liber haud multum officiet meo nomini; hic timeo graviora a sectarum fautoribus, qui sibi persuadent Erasmus in mora esse, quominus impune regnent ubique. Lutherus epistolam emisit simpliciter furiosam, nec aliud spirantem, quam odium parricidiale. De tuo in me studio Olahe Charissime profecto memorem mones, nec sum ignarus quot et quantis nominibus tibi debeam. Id utinam officio quopiam insigni queam declarare. Levinus significat te parare reditum in Hungariam, quod ut tibi precor quam felicissimum esse, ita mihi futurum est incommodum siue redeo, siue non redeo; *τηλοῦ φίλοι καλύτες οὐκ εἶσιν φίλοι*. Vix haec potui scribere prae cruciatu. Crede mihi nullis hortamentis opus est ad reditum. Non deero occasione. « Non igitur adhuc venit, neque animum abiecit redeundi, nisi eum inique et praeter ullam iustam rationem acrius impeterent aetatis suae iam senilis inimici capitales. Si venerit, vel aliquid ab eo certi habuero, faciam, ut scias; novi enim te virtutis illius mecum una esse amantem. Danus, si morbus illius pateretur, non desereret meum servitium. Laborat *τῇ ὕδρωπι* morbo pestifero. Prouisum est a me illi et de hospitio et de medicis aliisque necessariis rebus. Nec sinam eum egere, cum sanus mihi seruiert. Studium meum graecanicum adeo mihi interruptum est ipsius morbo, et meis aliis non modo aulae huius mihi molestis negotiis, sed etiam tum regis mei Ferdinandi, tum patriae meae rebus publicis, et meis quoque priuatis in Hungaria turbatis, ut parum nunc promoueam. Buccius noster fuit apud me nuper. Ostenderam ei quaedam a me versa e graeco exercitii gratia. Ea tamen talia sunt, qualia expectari possunt a tyrone. Exactio illa, qua nunc omnes ecclesiastici huius regionis urgentur, tam arcta est, difficilis, et *ἀντὶ τῆς ἐλλειμοσύνης*, ut nemini adhuc crediderim vel minimam ex ea partem esse relaxatam, etiam ad quorumuis magnatum preces. Res agitur per financieros, non per reginam; hi quales sunt, puto te audiuisse. Accipere dicuntur libentius ab aliis, quam dare; hos urgent *οἱ τραπεζίται* qui iam olim huius exactionis gratia argentum crediderunt ad caesaris negotia. Quibus haec exactio est designata. Si igitur nec ego, nec alii possunt Molendino nostro, qui tamen apud me nec fuit, nec

eum vidi, hac in re gratificari, bono accipe animo. Nihil est, quod tum pro te, tum pro eo, qui dum Tornaci cum caesare essemus, nonnulla humanitatis in me praestitit officia, non libenter essem obiturus, si in qua re eius voluntati satisfacere possem. Mitto ad te Erasmus de praeparatione ad mortem, et eiusdem *τῆς ἀπολογίας* aduersus epistolam Lutheri; ut cum adhuc praesens alloqui Desiderium non possis, eius legendo opera, cum illo confabulari videare. Vale et me ama. Bruxellae sexta Junii Anno 1534.

Camillus Gilius Nicolao Olao S.

Per Badium reginae nostrae pincernam, quae in eam usque diem habebamus, per litteras meas tibi significavi, quae praeterea secuta sunt in praesentiarum, dux maiestatem reginae nostrae monet. Res Vircenbergensis nos mire sollicitat, adde quod ad romanorum res Leyna imperatori exercitus totius Italici foederis scribit. Gallum manibus et pedibus conari, ut omnes illas copiae, quas Lantgravius et Uldericus contraxerunt, in Italiam descendant ad oppugnandum Mediolanensem ducatum. Quid casurum sit, adhuc ignoramus, satis constat eundem Gallum Heluetios magnis conditionibus propositis ad expeditionem hanc hortari; breui intelligemus, si quid in nos grauius decernet. Apud Insubres tranquilla omnia, in agro Parmensi, qui nunc per summum Pontificem possidetur, Pallauicini et Cagnini contagio male habetur. Pontifex noster aequissimus Cagnini rebus studiose fauet, si quid praeterea succedet, te monebo. Cornelius Scepperus ex Epidauro Ducem et Soatram certiore fecit, magnis se itineribus ad Turcam festinare, melioraque sperare. Haec Scepperus, cuius votis dii obsecundent. Globum meum resque meas omnes tibi summo opere commendo. Dux me ad regem Romanum designauit, si cum eo proficiscar te admonebo. Interim Serenissimae reginae D. dominae nostrae clementissimae pedes meo nomine deosculabis, cuius bonam valetudinem dux meus et nos omnes tantum desideramus, quantum debemus, isti enim omnia debemus. Vale Olae doctissime, et me, ut facis, ama. Mediolano XV. Junii 1534.

Nicolai Olai ad Desiderium Erasmum Roterodamum.

Litteras, quas ad me 22-a Aprilis dedisti, 12. Maii praeteriti accepi. Nuncium hunc nolui sine meis litteris ad te proficisci. Ad litteras igitur tuas breuiter accipe. Angliae regis actiones scribis te ex parte credere. At credes breui in omnibus. Morus adhuc captus esse dicitur cum Roffensi, non sine periculo, ut aiunt. Valetudo tua est mihi ingratiissima, cuperem ut bene vales et redires. Marchionem nihil facturum scribis Hillenio. Times funigeros; si factus es tam timidus, et in hoc timore constans esse perges, non facile tibi eum exhaurire possum, nihil tamen video, quod hic tibi magnopere esset timendum; si times obtrectiones hominum nostrae aetatis, ab iis nec tu, nec alii, dum viuunt, liberi esse possunt; hinc parum istic, ubi es, plurimum existimo tibi imminere mali, si praesentium temporum conditionem consideraris. Caue igitur milites Lutheranos, quorum fortasse rabies ad ea usque loca, ubi es, dii id prohibeant, penetrabunt. Meum in te officium, de quo scribis, tale est, ut nihil aliud a te exigat, quam testimonium tui erga me amoris, et ut Olaum tuum ames. Reditum meum in Hungariam scribis tibi incommodum futurum, siue huc redeas, siue non; quocunque me fata vocent, tuum, quem nosti, habebis Olaum. Utinam, mi Erasme, saluis rebus reuerti possem, nihil eo esset mihi iocundius. Patria, amici, fratres et necessitudine mihi iuncti me hortantur, ut redeam; sed id quam commode nunc facere possim, rebus non modo Hungaricis et publicis, et meis quoque priuatis, sed etiam aliis regiis non minimum turbatis, vix satis statuere possum; huius rei causa tempori seruiendum esse arbitror. Apud reginam meam, ducem Arscoti, Panormitanum fui tibi vice epistolae, et quae voluisti, eis retuli. Vale, et me, ut soles, ama. Bruxellae 25-a Junii 1534.

*Guilhelmus Lapidanus Monachus Nicolao Olao Thesaurario
Albensi, Secretario et Consiliario R. S.*

Videbitur fortassis ipsa fronte, generosissime domine, id ex rusticana quadam inciuilitate profectum, quod ego abie-

etus homuncio ex infima hominum fece proiectus, eruditionis sane nullius, audeam indoctas has meas naenias transmittere ad virum tantum, tamque grauem, tamque rara doctrina insignem. Verum id unum in hanc partem interpretabitur, tua prudentia me in hanc prorupisse audaciam, non quidem ex instinctu meae naturae, quae mihi inutilem illum pudorem, quem graeci *δρῶντις* . . . vocant, potius reddidit familiarem, sed in hunc ausum me impulit illustris ille ac illibatus tui animi candor, tua non vulgaris et eruditio et prudentia, quam non vulgus litteratorum modo, sed uniuersi litterarum antistites admirantur, et adorant, denique tuus singularis tum in litteras, tum in litterarum cultores fauor ac propensio, quae me tandem in eum euexit animum, ut non trepidem ego, tametsi rurestris ac prorsus serpens humi, adrepere ad T. D. Non quidem mihi usque adeo amplum est ad te scribendi argumentum, neque etiam si mihi id suppeteret, adeo foret ex honore meo me ipsum ingerere citra iussionem colloquio tanti viri. Sed veniam obsecro dabis, si hac in parte quidpiam inciuilitatis a me commissum fuerit, imputans id potius tuo candori incorrupto, qui plerosque alliciat, imo, ut verius dicam, trahat ad tui accessum; quemadmodum nonnunquam in nostris conuenticulis relatum est a Conrado Goclenio, a domino decano sancti Donatiani, viro sane non inter minimos habendo, a domino Sceperio, quo aliquando usus sum Louanii familiariter, et aliis viris et splendore natalium conspicuis et omnis eruditionis mecaenatibus. Itaque factum est, ut quamuis, his viris nullo prorsus modo veniam conferendus; tua tamen beneuolentia et facilitate tractus, qua et illi crediderim, has meas litteras tuo ministro Deodato; nam is mihi oportunus occurrit, alioquin ipse Louanii D. T. compellassem, nisi id vetuisset pudor ingenuus. Est nihilominus, quod T. D. hoc temporis articulo velim significatum. Edidi paucis ab hinc diebus libellulum quendam De non timenda morte, de cuius praeparatione edito meo libello, et ipsum Erasmum protulisse in lucem non ignoras. Illum loco munusculi tametsi exigui ac indigni tua dignitate mitto, iterum atque iterum rogans, atque obtestans, ut animo, quo es praeditus ingenuo ac liberali quicquid est donarii accipias, spectans ad modum Arta-

xerxis, Persarum regis, non tam doni magnitudinem, quam prouum donantis affectum. Quod si id non graueris efficere, neque offendant te vilitas ipsius muneris, uberiora propediem sum transmissurus ad T. C. Parturio enim intra priuatos parietes quaedam in sacris litteris, quae posteaquam lambendo ac relambendo acceperint formam, sum emissurus in communem hominum utilitatem, ac (si placeret tuae prudentiae) dedicaturus tuo nomini: ut nimirum tui tam praeclari nominis titulus, velut fax quaedam praelucens rem per se obscuram illustraret ac commendaret. Obnixè precor, ut Lapidanum religiosum apud diuum Quinocum Bergis habeat semper sibi commendatum. Raptim Louanii Dominica prima post Sacramenti 1534.

Leuinus Ammonius Monachus Carthusianus Nicolao Olaho S.

Dignus es profecto heros clarissime, quem aeterno prosequar amore, non solum quod hosce libellos Erasmi, mihi plane gratissimos, dono mihi dederis, sed etiam, quod istum potius animum me cupias expendere, eumque penitus amplecti. Quod ut faciam, et suadet honestas, et necessitudo cogit. Non possum tamen etiam verbis non agere gratias. Sit sane verum, non requirit animus suapte sponte propensus in benignitatem huiusmodi verborum officia, sed par est tamen, ut gratus animus beneficium collatum libenter agnoscat, si quando praeter gratum sermonem rependere nihil potest. Vehementer male me habet, quod et Benedictinus ille vanus apud nos fuit, inani cupiens nos oblectare mendacio, et quod morbus alius subinde atque alius inuadens Erasmus nostrum a reditu remoratur.—Metuo enim ne omnino illic illum detineat. Non leuiter enim pupugit animum meum illud in ipsius epistola »siue redeo, siue non redeo.« Sed boni consulendum quidquid mutari non potest. Accipio plane tuam excusationem in Molendini nostri negotio, quamquam alioquin cupio vehementer illi bene consultum. Quod vero tam benigniter offers animum bene merendi promptum, idque in omnem prorsus occasionem, agnosco sane candorem eximium, sed ista tamen magnificentia dignissimum. Cui tantum abest, ut paria facere possim, quod tamen nisi

improbum foret optare; peruelim ut vix agenda gratiae iam locus supersit, nimirum, quod pro tanta benignitatis accumulatione tam leui gratiarum actionis munere defungi sit pudor. Nec tamen abiicio, nec recuso quod offers, usus, si quando res ita feret, citra tuum tamen incommodum. Quod vero tam humaniter habeas Danum nostrum, ut aegroto prouideris de hospitio, medicis, rebusque necessariis, quantis laudibus euehendum est. Sed scio te nihil morari, solaque virtute contentum esse, et a Christo mercedem exspectare. Sic age, mi Olahe, sic age. Huiusmodi officiis demerebere Christum. Sic itur ad astra. Nusquam tutius depones thesauros tuos. Hoc enim solum minime perit, quidquid hic impenditur. Interea dum haec scriberem, ecce venit ad me meus affinis D. Joannes Molendinus, qui quum rogaret, quid agerem, audissetque me epistolam ad Olahum scribere, eia, inquit, multam verbis meis illi salutem dicas velim. Caeterum mi Olahe, ex me audiat nolim, quid apud te in illius negotio egerim, potius id velim, resciat per alium. Nam mea sponte id egi illo nesciente, quid ego molirer. Sed diserte iussit, ut suo nomine adscriberem ad te: siquid apud ipsum est, vel per ipsum potest quippiam in gratiam tuam obire, cuius est ex animo. Plura scripturus eram, sed quoniam aderat commodum, nuncius isthuc postridie primo mane profecturus ὁ ὀξωρόμος domus Carthusianae Bruxellensis, hic desinendum statui, et erat iam cum dicto D. Joanne Molendino miscendum colloquium. Breui forte latius. Bene te valere opto, clarissime D. hoc in calce addendum duxi: me Olahum inter amicos principe loco habiturum. E Valle regia Gandanensi sexto nonas Iulii 1534.

Leuinus Ammonius Carthusianus N. Olaho Secretario M. S.

Ante dies abhinc non ita multos, D. Olahe, scripsi interuenisse litteris ad te meis, quas tum prae manibus habebam, D. Joannem Molendinum meum affinem, et amicum singularrem. Et fuit is apud me totum biduum, quamquam id totum biduum, mihi quidem, tanti viri desiderio perbreue esse videbatur. Quis enim unquam talis viri colloquio possit satiari? Is

inter alia memoratu digna hoc maxime retinendum dixit. Fuit apud me, inquit, non ita pridem Parisiensis quidam magnus ac praepotens hospes, qui persancte mihi narrabat, omnia diui Chrysostomi opera graece excudi coepta esse Lutetiae, quorum sese aliquot vidisse quaterniones deierabat, futurumque, ut absoluta tandem (chalcographorum supputatione) ad sex libras grossorum aut paulo amplius (loquar magis vulgari more, quam latino) ascendant emere volentibus. Aitque sese suspicari, non ea simul cuncta, sed particulatim; et per tomos edenda esse, quod res sit ingentis molis ac momenti. Quid hic mi Olahe dicam, nisi ut gratuler iis, qui feliciter et bene nati tantum sibi thaesaurum poterunt comparare. Hoc enim puto solum mihi integrum erit haec sane in re, nisi in me fortuna vices mutet suas, id quod equidem vix duco sperandum esse, ea est huius instituti conditio. De qua tamen ipsa, non est, quod amplius dicere possim, praesertim per epistolam, neque fortassis admodum necesse est plura dicere, quod ipse non scis, ea est tua prudentia, rudis omnino monasticarum consuetudinum. Quum autem solus hic sim graecae, non dicam peritus sed studiosus, non est ulla spes, ut ii, qui rem communem administrant, vel teruncium velint mea causa comparandis graecis libris expendere, quum ne latinos quidem illos, nisi amicorum beneficio nactus non sim. Sed habeant, qui habere possunt. Praeterea inter affinem meum et me nonnihil etiam de tua dignatione tractatum fuit eo colloquio, dicebamque te, inquam, mihi dixisse, tum in animo mihi fuisse adire Tornacum, illumque conuenire, et reddere illi librum, quem ab illo commodatum habebas. Is negabat regnam fuisse Tornaci anno superiore, et nec te nec ullum a te nuncium vidisse. Caeterum si est illi, (inquit) animus mihi restituere librum, mittat illum huc ad te Gandanum, quod facile erit, praesertim per D. scribam Andomarum Edingum. Is liber est Sanctis Pagnini Lucensis Grammatica. Hoc itaque libro, mi Olahe, si satis es usus et vis illi reddere, id, quod tamen in tua voluit esse potestate: facias an non facias, curabis illum ad me deferri, ego saluum illum restituam. Nam alioquin peruehim ego quoque nonnihil eo uti libro, et est ille ea erga me beneuolentia praeditus, ut lubens patiatu aliquot menses

apud me eum librum haerere. Solet enim subinde mihi alium, atque alium librum ad usuram mittere; ad usuram dico (ne quis erret in verbo,) quemadmodum dixit Plautus. Usuramque eius corporis coepit sibi. Sed cur hoc apud te dico, quum probe scias, quae sit eius vocis significatio. Illud in epistola tua moleste tui, quod Erasmo rescribente tibi de reditu in Hungariam tuo, videaris non ita multo post haec abitum maturare. Equidem mi Olabe nolim ego consilia inturbare tua, scio tibi probe constare huius voluntatis rationem, neque velim vel honorem vel commodum tuum ulla in parte remorari, nonnihil etiam de meo, si quid esset meum, lubenter admensurus. Sed tamen illud peruelim, teque rogandum etiam duxerim, ne prius hinc discedas in patriam et natale solum, quam firma et constanti pace tuta illic omnia esse cognoscas. Quid opus est homini musis et optimis studiis dedito in turbas tumultumque bellorum se immittere. Nihil minus conuenit, quam Musis et Marti servire. Iam pridem Dei magna bonitate e mediis periculis, atque adeo e praesentaneo creptus exitio, nihil est necesse tentare Deum, et rursum in discrimen temet iniicere, quum alioquin placida frui quiete liceat. Quod ipsum tamen ita dictum esse velim, existimes optime vir, non ut praecam tuis consiliis, sed ut agnoscas me tibi optime velle, utque omnes tuae res in tuto stationis portu consistent. Porro de Erasmi ad nos reditu vix mihi spes super esse videtur, ita malum aliud super aliud subinde virum illum optimum inuadit, ut nunquam non sit illi iusta quidem illa, sed nobis tamen odiosa causa differendi. Peruelim scire quid actum sit de Moro et episcopo Roffensi in Anglia; si certum habes inde nuncium; nam varius hic rumor, et alioquin incertus circumfertur; est autem in procliui credere, certiora paululum isthic in aula referri. Peruelim illud quoque scire, num Joannes Clauthus profectus est ad Erasmum cum illo moraturus, eique famulaturus; audieram enim ex amiculo quopiam fore, ut abs te litteras ad Erasmum impetraret pro se commendatitias, quod Erasmus famulum requireret aliquem nostratem; quod ipsum mihi quidem parum videtur olere desiderium reuertendi; quid tibi videatur, nescio; postremo me certiore facias, precor, an vere sit animus tibi propediem in natale solum te recipiendi;

omnino enim cupio tibi parare munusculum aliquod, tenue quidem illud, sed quale tamen a monacho possis exspectare, qui non prorsus a bonis studiis sit alienus. Buccius noster multam tibi salutem iussit adscribi. Gaudeo fortunam aliquotusque tolerabilem contigisse Panagatho, idque potissimum tua commendatione. Dominus Jesus T. D. seruet incolumem, tuaque omnia consilia bene vertat. E Valle Regia Carthusiana iuxta Gandanum, nonis Julii 1534.

Nicolaus Olaus ad Alexium Turzonem.

Leopoldus a Schrayberstorff reddidit mihi his diebus litteras tuas, quibus confirmatus omnem animi molestiam deposui ex ea re susceptam, quod ob diuturnam tuam taciturnitatem te in me alieniori animo esse arbitrabar. Habeo gratias, quod tua pristina benevolentia te me prosecuturum scribas. Ego quoque contendam viribus omnibus, ut me huic idoneum reddam. Nihil mihi gratius fuit, quam me intellexisse te tuam pristinam sanitatem consecutum esse, quam velim diuturnam fore. In meis rebus nolim te tuam auctoritatem existimationemque apud Valentinum Thewrek minuere. Scio cuius hi sint generis homines; plus rogati deteriores fiunt. Si rex vel non vult vel non potest reformare regni Hungariae statum, quid sperandum est aliud, quam ut rebus hoc ordine stantibus regnum totum desoletur. Quod si nunc non reformabitur, cum Cornelius a Turca redierit et Gritti exeat, quae spes est huius rei reliqua? Utinam Gritti aliquid boni afferat! Tamen vereor ne magis sibi faueat, quam regis partibus, et utinam quae in parte regis sunt, sint duratura. Noua hic nulla sunt alia. Contra illum Barbarossam capitaneum maris per Turcam designatum Veneti quinquaginta triremes armare, et Clemens quoque pontifex quadraginta adiecturus esse dicitur. Rex Angliae permanet in sua contra pontificem sententia, de cuius et etiam regis Galliae contra has caesaris prouincias malo animo, et ut eas inuadere cogitent, non est paruus rumor. Sed in hunc diem non sunt ausi rem aggredi. In Dania de rege creando non minima est dissensio, pars cupit

regem Christernum captum, ad hoc autem suffragatur regis Galliae ac Angliae ac Lubeccensium practica; pars vult ducem Holsatiae Friderici regis nuper vita defuncti maiorem filium. A dissidentibus Monasterium ciuitas adhuc obsidetur. Inclusi sunt Anababtistae, Lutherani et Adamistae, ut vocant. Episcopus eius ciuitatis adiutus aliorum principum, etiam caesaris copiis, eam ciuitatem oppugnat. Firmiter illi resistunt. Modica dicitur esse spes vi illam capiundi, si commeatus non deficient. Si obsessi superiores erunt, verendum erit, ne omnes hae prouinciae illorum exemplo inficiantur haeresi. Serenissima regina mea iam ex Dei gratia optime valet; et si futura est spes in Hungaria, non abiicit animum redeundi, et rebus isthic suis aliquandiu prouidendi. Litteras suae maiestatis mitto ad te cum praesentibus. Quod te magnis incommodis magis, quam aliquo augmento commodi obfidelitatem susceptam affectum esse scribis, non miror. Si respectus esset seruitiorum et fidelitatis, aliter ubique ageretur cum bonis seruitoribus, quibus curae, et sollicitudines indies accrescunt, sed commoda minuuntur. Et tamen principes magno beneficio se suos affecisse putant, cum verba eis dederint, promissisque nos aluerint solis ac permiserint, ut aliquis pecuniis suis bona emat. Quidquid habes, scio te non gratis habere, sed tuis propriis te tibi ordinasse, quod tolerabilius esset, si quiescent tempora, et rerum status non posset mutari; id autem alii, qui rem non intelligunt, aliter interpretantur. Tempus esset, si bonorum seruitia aliter recompensarentur. In regina nihil defuturum esse existimo quidquid in rem tuam clementiae et opera praestare possit; verum si Hungaria hoc modo stabit, vel aliam nobis non placentem induerit faciem ac conditionem, quid facere poterit? Ego, certus sis, et pedibus et manibus sum tibi deditus, et ubi sciuerō me tibi morem gerere posse, nihil praetermissurum. Vellem tamen isthic potius me tibi gratificari et inseruire in Hungaria, quam in solo alieno. Si erit tempus, et res ita feret, velis bona mea e manibus Valentini Thewrek eripere non cum imminutione authoritatis tuae et existimationis, sed quatenus illa id patientur. Lucretia commendat seruitia et negotia sua tibi. Bruxellis 27-a Julii. Anno Domini 1534.

Cornelius Scepperes Nicolao Olao Suo S.

Mirabitur forte D. V. quod ex Posonio nihil scripserim. Sane eram tunc ea valetudine, ut parum essem ad scribendum idoneus. Laboravi enim vehementi morbo, quem contraxi ex motione curruum vestratium. Nam ex Belgrado Budam in quinque diebus perueni per chotzas una cum Hieronymo Lasky, qui me liberauit ex manibus Turcarum Belgradensium, qui aduerso Danubio me cum tota classe mittere voluerant. Fui Budae apud Joannem Wayuodam, cum quo habita verba non possum nunc scribere, praesens ea dicam. Ut autem intelligat D. V. quo in statu res regni Hungariae sint, paucis accipiat. Grittum venire cum bis mille equitibus et peditibus suis ad pacandum, ut ait, regnum Hungariae. Multa nobis promittit et mecum secretissime locutus est Constantinopoli. Quid praestiturus sit, non satis scio. Tempus declarabit. Hungari varia agitant consilia, et videntur non velle diuidi et iam fere omnes ad Ferdinandum regem parant deficere; quod si fecerint, non est, quod de salute regni desperem. Gritti omnibus, et Wayuodae etiam terrori est. Exhaustit Joannem pecuniis, prouentus Transilvaniae in ipsius sunt manibus, video fore, ut non tantum possit, quantum velit. Nam magno est odio, et iugi Turcici incipit pudere Hungaros. Quanto putas dolore ego affectus sum, cum viderem Budae, in omnium fluminum hostiis vagari impune albicaputiatos Turcas. Sane hunc dolorem non dissimulaui, sed dixi libere Joanni, me videre regnum illud esse Turcarum et non Christianorum. Ad quod nihil respondit, nisi quod causam retorquebat in eos, qui ad id necessitatis ipsum impulissent. De rebus tuis desine sollicitus esse; nam video magnam mutationem fore. Neque in manibus Gritti nec Wayuodae fore de iis tibi providere. Post quam mutationem non possum non ingens bonum et id breui sperare. Nunquam maiorem aut meliorem occasionem habuit res christiana non recuperandi solum id regnum, sed alia omnia. Et non puta me temere loqui. Nam ego scio, quid possint Turcae, et quid non possint. Spero etiam Carolum caesarem, ubi de rebus per me actis fuerit certior factus, in

rem illius regni annisurum. Ego video omnium animos in maximam spem erectos. Non possum omnia scribere, breui ero apud vos. Nam cum Gritto nil superest agendum, nisi soli regi Ferdinando, si modo velit. Caesar Turcarum bis ore proprio reconfirmauit dotem serenissimae reginae, iussitque Gritto, ut eam restitueret; superest solum, ut id exequatur. Cum Nadasdio male illi conuenit. Is habet Maromarusium; videndum an cedere velit sponte, an vi potius cogendus est. — Totum regnum est in motu. Wayuodani volunt castigare Bebeck, Ferdinandus rex non videtur ipsum esse dimissurus. Quid secuturum sit, ipse coniecturare poteris. Mitto ad reginalem maiestatem litteras ab Aloysio Gritti, quas rex Romanorum ignoranter tamen aperuit. Credo, quod se referat ad me. Nam multa pollicitus est, et credo pro virili etiam praestitutum esse. Sed sors istius regni non patitur praesentem statum rerum. Iterum dico me magnam et bonam spem concepissem fore, ne a Turcis amplius mendicemus; ad quod ego pro mea virili annisus sum, et adhuc adnitar postpositis priuatis respectibus. Omnes vires Turcarum ex Europa abductae sunt; cuius rei ego sum oculatus testis. — Danda est opera ne redeant, et spero datam iri; plura coram. Commenda me omnibus dominis et amicis, qui istic sunt, dominabus illustribus: comiti de Salm, dominae de Baillieu, dominae Lucretiae, et si quae aliae ibi sunt. Litteras ad uxorem his annexas per fidelem nuncium transmittat. Vires Sophy sunt quinquaginta millia optimorum equitum, in quibus triginta millia sunt cataphractorum; janidtzarios, harchabusarios habet quatuor millia, trecentas bombardas, vulgus aut ad aliquot centena millia. Exercitus Imbrahimi Bassae habet ad trecenta millia hominum; caesaris autem Turcarum exercitus ex cismarinis est supra ducentum mille; transmarinorum ex Dyarbey, Carahemit, Egipto, Damasco, Syria, Mesopotamia, Halepo, Caramania et aliis supra quatercentum mille. Decies centena millia virorum, si conuenerit caesar cum Imbrahimo, excedet numerus exercitus. Haec nostrates ridebunt, sed minus scribo, quam est; et plures erant, commeatus autem habent abundantissime; totum enim hunc annum impendit Imbrahimus in coaceruando commeatu. Intentio

Othomanorum est capere et munire Bagdath ad flumen Tigrim, et occupare Thaurisum Armeniae, et ad sinum Persicum sibi viam facere; inde deturbare Portugalenses, qui littora illa occupant. Nondum pugnatum est, nisi per occasionem leuibus proeliis. Hac hyeme experietur Imbrahimus fortunam, si modo velit. Nam semel detrectauit pugnam. Caesar Turcarum hyemabit apud Carras, qui olim fuit limes Persici et Romani Imperii, nunc est Othomanorum. Tartari, qui habitant Sogdianam ad flumen Jaxarten, quod labitur in Caspium mare, unde ortus fuit Temerlenus siue Tamburlanes, facessunt negotium ipsi Sophy, quae res adducit Othomannos in spem certam victoriae; sed tamen pugnandum est illis cum multis incommoditatibus. Haec breuiter; et iterum vale. Ex Praga 30-a Julii Anno Domini 1534.

Nicolai Olai ad Cornelium Scepperum.

Litteras tuas ex Constantinopoli secunda Junii datas accepi nudius quartus. Laetor ex animo te sanum esse et reuertisse. Nam ex quibusdā aliis tuis intelleximus te 15-a mensis praeteriti applicuisse Posonium. Uxor, liberi, familia, fratres et amici sunt omnes sani. Cum nihil certi de te audire poteramus, domina miserat ad me 24-a Julii praeteriti Petrum domini Decani seiscitatum de tuo statu. Quaedam anus mirum in modum eam conturbarat, dicens se vidisse in somno te ad eam venisse, et precatum, ut pro tua anima preces ad Deum funderentur. His anus verbis familia plurimum erat moesta, cum Petrum ad me misissent. Ego quantum potui fallacias eius vetulae detestatus sum, et iussi dominam et totam familiam bono esse animo, nam propediem reuersurus esses incolumis. Ex supputatione enim dierum discessus tui erat mihi spes te non tardaturum. Sic Petro reuerso in tempore aduenerunt litterae tuae; scripsi rursus denuo uxori tuae, credo eam nunc esse laetam. Nullas postea ab ea accepi litteras. Tu fac, ut confectis istis bene rebus, redeas; fac tamen, ut possimus dicere, te non frustra bis fuisse profectum Constantinopolim. Scribe huc certi aliquid rogo, et an sit spes

aliqua pacis. Meas autem res, in quamcunque partem res ceciderit, confice ex animi nostri, nisi me iugulare volueris, sententia. Ex instructione olim missa omnia intellexisti iam pridem. Domino Lundensi commenda me, et dic, quod oratores nostri reuersi sunt ex Dania infecta re, imo non ausi ultra fines Holsatiae progredi. Nuper misit regina rursus eo doctorem quemdam Almanum Thuucher, nisi et ille metu reuertatur, ut antea fecerat. Vale, et habe cum domino Lundensi una mea negotia commendata. Bruxellae prima Augusti 1534.

Nicolai Olai ad Joannem Zalay Comitem Posoniensem.

Annis his tribus nihil fuit, de quo hinc ad te scribere potuissem, si quid in hoc erravi, ignosce; nam etiam tacens eo in te animo fui, quo antea semper. Cuperem et te, et alios amicos nostros bene valere, et maxime Maylathum. Hominem illum nostrum qui cum monacho olim ex urbe Budam venerat, saluta meo nomine, et roga, dicque ei, ut caueat sibi ab Albo-capuciatis. Nihil charius sibi esse ducat capite suo, quod mihi quoque, nisi charum esset, haec non subirem; de aliis meis scribam postea, cum tempus dabitur. Vale, et me habe commendatum. Gandani 11-a Augusti 1534.

Ruthgerus Rescius Nicolao Olao Secretario R. M.

Accidit proximis diebus casus admodum luctuosus non tantum familiae meae, sed toti huic Louaniensi academiae. Noctu quidam ex meis conuictoribus hinc auectus est Vituortiam, illicque in carcerem coniectus, inuenis sane apprime nobilis, ac quantum conuictores mei, atque ego iudicare potuimus alienissimus a crimine haereseos, ob quod fertur comprehensus esse. Idem de eo asserunt tres doctores, ac unus licentiatas, apud quos habitauit, priusquam in aedes meas migrauit, praedicant et id ipsum alii, quibuscum hic consuetudinem ac conversationem habuit. Excussa est etiam eius bibliotheca ab iis, quibus hoc negotium ab academia commissum erat; nullus-

que in ea est inuentus liber de haeresi suspectus. Scio te legisse Luciani commentarium *πρὸ τοῦ μὴ ἠγδιῶς πιστεῖν διαβολῇ*, iccirco non puto opus esse, ut exemplis illinc sumptis nitar ostendere, quam multi saepe innocentissimi in summum periculum *τῇ τῶν ἐχθρῶν διαβολῇ* peruenerunt. Quid autem sit, ob quod hic quidam mussitent, hunc nimirum in suspicionem huius criminis incidisse audies facile ex latoribus huius epistolae. Ego cum certi nihil habeam, non ausus sum multorum coniecturam meis litteris inserere. Oramus igitur te, quam possumus maxime D. consiliarie obseruandissime, ut adsis legatis Uniuersitatis nostrae, quo possint assequi a serenissima regina, ut hic reus tractetur iuxta consuetudinem et privilegium nostrae Uniuersitatis. Quae autem sint illa, exponent ipsi legati. Bene vale Olae doctissime. Raptim Louanii XIX. Augusti 1534.

Camillus Gilinus Nicolao Olao S.

Candianus noster tandem in principis nostri sententiam uxorem traxit, quam secum propediem ad vos in Belgas ducet. Utinam reginae nostrae valetudo in dies firmior fiat, ne medicorum ope amplius indigeat. Classis Turcica Spelunae Fundos, et pleraque alia oppidula in littore maris Adriatici, tum regni Neapolitani depopulata est; nunc quo cursum direxerit, ignoratur. — Classis caesaris paratur, opportuneque eam invadet, si in Africam traiciet, superiorque omnino erit. Ego ad regem nostrum Romanum quadriduo post proficiscar. Cum illic ero, dabo operam, ut a me multa intelligas. Tabetarius, qui has tibi deferet, pollicetur se ex nouo quodam collegio isthic facto litteras vestras nostrasque ultro in quindecim diebus delaturum; te obtestor, ut me quamprimum moneas, quantum fidei isti praestare possimus. Ego si in tuarum litterarum aduentu absens fuero, constitui, ut princeps ipse tuas aperiat, qui et te diligit et me amat. Reginam nostram dii ad vota felicitent, cui commendari valde cupio, et pedes deosculor. Virginem clarissimam Lucretiam meo nomine saluere iubebis. Bannisium meum, item tuum salutabis meis verbis.

simulque dabit is operam, ut globus meus conficiatur. Vale amicorum optime, et me, ut facis, ama. Mediolano 6-a calendas Septembris 1534.

Idem Nicolao Olao S.

Dux mea illustrissima rusticatur. Quare si serenissima regina et excellentissima domina Dorothea litteras ab ea non habebunt, in causa est, quod tabellarius valde festinabat, Vale, et te saluum cupio. Mediolano 1534.

Guilhelmus Lapidanus Monachus Nicolao Olao S.

Tuus illibatus animi candor in tuis litteris abunde relucens R. D. effecit, ut meas ad te litteras posthac audentius sim emissurus, praesertim cum praeclarum semper existimarem, et in primis optandum summatibus placuisse viris. Homuncio quidem sum infimae notae, sed quid tum! si modo apud tuam dignitatem sim in aliquo numero, id sane in suprema portione felicitatis ducerem, atque inde (uti non dubito) ingens ἀγαθὴ σωφὸς mihi accresceret. Non equidem magnopere facio immensas opes supra popularem facultatem, quas non ambire docet me mea tenuitas, modo alicubi mihi prospectum esset praesidio bonorum virorum de honesta aliqua conditione, ubi daretur libere citra amussorum molestias vivere in studio litterario, quo nihil mihi magis in uotis. Haec autem non existimes vir doctissime horsum spectare, tamquam mei instituti nempe monastici, (cui me consecraui perpetuo, cuius iugum fero ita lubens, ut quam lubentissime), me poeniteret. Verum displicet mihi imperitia superba et pertinax odium in litteras, praesertim eorum, qui tonsura et habitu monachismum professi, nihil sinceræ religionis operibus exprimunt. Habito nunc demum cum venia D. mei primatis Louanii in contubernio doctissimorum virorum, quorum non est isthic infecundus prouentus, sed postquam inde fiet mei reuocatio iussu superioris, cui obtemperandum est mihi in omnibus, dii boni, quam inaequalis erit mihi haec commutatio. —

Non enim Erasmos, Budaeos, Goelenios, Rescios, tum inuenire dabitur. Itaque mi domine obseruandissime in tuum sinum ingenue effundo animi mei curas, fretus nimirum tua iam e litteris perspecta humanitate. Precor summe tuam beneuolentiam, si aliquando offerat occasio promouendi Lapidanum, (nam apud D. illustrissimam scio plurimum valere tuam auctoritatem), velis tum redire in mei memoriam, measque partes agere, idque in studiorum gratiam, quorum ut tu inter magnates unicum lumen es, ita et ego inter tyrones haud minimus sum, non dico, cultor sed admirator. Quod scribit tua dominatio me iam pridem expectatum Bruxellis, quemadmodum Deodato fidem dederam me venturum, hoc facis hercle ex ingenua quadam erga studiosos, tametsi de facie ignotos propensione. Leuiter id quidem spoponderam, nimirum tractus tam chari mei domini desiderio, sed ut mihi voluptati erat, istud polliceri, ita rursus mihi displicui, pennasque demisi, ubi succurrebat, nihil esse in me, quod tuae expectationi respondeat. Hinc distuli, donec cognouissem id tibi gratum fore. Nam se impudenter ingerere colloquio, potissimum magnorum virorum, hoc semper indecorum et aggreste sum arbitratus. — Veniam itaque propediem ob id, quia persuasum habeo, nihil mea hac audacia te offensum iri. Tum de omnibus latius colloquemur. D. Joannem ni fallor cognomine Henschel suauissimae indolis ac optimae spei adolescentem iam in meam disciplinam recepi. Spero me in erudiendo eo non lusu-
rum operam, tam dextri est ingenii, tam ad litteras accomodi. Bene valeat T. D. cui me velim semper commendatum. Raptim scriptum Louanii XVIII. Septembris 1534.

Corn. Scepperus Nicolao Olao suo S.

Post abitionem D. V. magno dolore laboraui ex tumefactione et inflatione malae dextrae. Nunc tandem erupit hunc, sanieque eiecta restitutor meliori conualescentiae; neque ad iter paro, quod intra quinque, aut sex dies sum auspicaturus Deo volente. Grauius autem fero, quod audio aërem marinum nonnihil obfuisse valetudini et incolumitati D. V. sed et

hanc spero breui restitutam iri; praesertim cum veneritis in aërem Arthesiensem. Sane regio illa nostra maritima inter infelices meretur recenseri. Tantum est illic perpetui frigoris, quod aeri Boreae aquilonibus tota sit exposita, nullisque aut montibus, aut sylvis arceatur frigidissimus ille spiritus, quin plenis, quod aiunt, buccis in ipsam erumpat. Rerum novarum nihil apud nos est, si quid istic est scitu dignum, scribat R. D. V. litteras, quas det D. Rolando secretario Gallico, qui eas facile ad me est missurus; et bene valeat; meque dominis, et amicis omnibus plurimum commendet. Ex Brugis die 19-a Septembris 1534.

Idem Nicolao Olao suo S.

Ex Brugis ante dies quatuordecim scripsi ad D. V. de habitu meo, quem conieci fore in breui. Ad eas litteras, quas tum scripsi ad reginalem maiestatem nihil dum mihi responsum fuit per eandem, nec per R. D. V.; solus Panormitanus id fecit, quod exspectabam, quodque se facturum receperat; hoc est rescripsit. Quia tamen ex ipsius litteris deprehendi fore, ut reginalis maiestas nonnulla ad me perscriberet, speravi una cum ipsius maiestatis litteris, tuas quoque adfuturas, quod non accidit. Iterum nunc scribo ad maiestatem ipsius breuiter duo insinuans. Alterum, quod iam sim in itinere, et nihil inuenerim litterarum. Alterum, quod ab ipsius maiestate peto, ut istis financiariis iubeat mihi persolui stipendium ordinatum, et officio consilarii pro tempore absentiae praeterito, et futuro, eo scilicet, quo sum vacaturus, sicut vacavi in negociis caesareae maiestatis, in quo non sum importunus, tantum habeatur mei ratio, sicut aliorum prout vult caesar. Neque ex pecunia dependeo, sed ne penitus meis rebus desim, neque illi sibi iussum ab ipsius reginali maiestate non putent. Ego, sicut ille Deus testis est, qui in excelsis habitat, neque periculis, neque laboribus, neque fortunis, neque vitae meae peperci in rebus dominorum meorum, neque adhuc parcam, si modo sit ex usu reipublicae. Temere autem nunquam me amplius obiciam, sicuti feci, neque verbis inductus, neque minis. Nam ut Poeta optime ait:

Mi natura dedit leges ex sanguine ductas,

Ut melior nequeam iudicis esse metu.

Tantum abest, ut ullius fortunae metu inducar. Neque admodum moueor cupiditatibus, quae fere illudunt magnae parti hominum; docuit enim me studium philosophiae ab huiusmodi rebus alienum esse. Neque tamen iniurius aut negligens omnino videri cuperem. Quare priuatarum rerum eo libentius initio memoriam, et ut ostendam me D. V. nihil non maximum minimum fidere. Quare citra molestiam, ubi tempus erit D. V. poterit admonere reginalem maiestatem, ut acrius istis iubeat mei absentis rationem haberi. Nam etsi hoc fiat, adhuc satis indiligentes erunt in soluendo; sufficit autem, ut intelligant maiestatis ipsius hanc esse voluntatem; sequatur quicquid potest; scripsi de hac re ad Wolfgangum Haller. De rebus Hungariae breuiter dicam, quid sentiam. Intellexi Gritum post patratae caedem Emerici Cibach obsessum in oppido Mitbisch, et inde aufugisse Belogradum, amisso filio et aliis. Ea de re quid sentiam, hoc est: Joannem Seepusiensem et Hungaros omnes in extremam redactos esse necessitatem submitendi se Ferdinando regi sine cuius auxilii Gritto pares esse non poterunt, ex limitibus Turcarum adducturo, quicquid illic est virium. Nam iussi sunt illi subesse Sanchsachi omnes, et efferato, tam ob acceptam ignominiam, quam ob Gritti iunioris caedem filii, cui parabat praeter episcopatum Agriensem dominium Transsilvaniae. Si bene meministi verborum inter nos habitorum, facile intelliges, quorsum res spectent. Est et viuente Imbraihimo Bassa timendum Hungaris a Turcis, nisi inueniunt rationem sese tutandi aduersus illorum violentiam. Et nunc tempus est, quale nunquam erit; neque de Maio praeterito aliquid aliud arbitrare; fuit enim ille causa secularum, et secularum rerum nostrarum, quales nosti. Omnino habet rex duo, e quibus potest alterum desumere, aut neutrum. Nam si seruare vult pacem cum Turcis, et permittere Gritum, qui iam leaena amisso catulo saeuior inhiabit sanguini Hungarorum, quibus poterit modis, in eosdem exercere impotentem iram, de qua nosti, erunt et Hungarorum et Turcarum vires longe minores. Conficient enim se inuicem, et poterit tertius insurgere, utrasque

vires confecturus. Si se Turcis iungat, actum de Hungaris; si se Wayuodae, et Hungaris dominabitur. Wayuoda quas debet, poenas dabit, aut recipietur in gratiam, quod magis laudo. Et ut regina id consilium non aspernetur etiam, atque etiam admoneo. Ad te libere scribo; fuere homines quidam in causa, quominus plurima sint transacta, quae transigi in summum decus potuere; hi solo studio rerum sunt priuatarum ducti, quasi non illi ex salute publica dependeret, qua sine neque priuatae securae esse possunt. Sed ea fuit obcoectatio non vestra modo Hungarorum, sed et alibi adhuc eas iecit radices, ut difficilis sit exstirpatu. Nunc tandem tempus per me non stabit; neque huic corpori, quod semel deuoui reipublicae, — atque utinam pro ea dignus essem, aut mori, aut viuere, — sum parciturus; vos modo, qui estis apud principem prudentia et cognitione rerum praeditam, et quod ad prudentiam maxime attinet, experientia adversarum rerum iam induratum, agitote, ut meminerit generis sui et authoritatis, quantumque in ipsius est maiestate, authoritate et iudicio non desit fratribus suis. Deesse autem posset, si non consuleret in medium, quae optima, quaeque conuenientissima. Nemo enim fratrum, pace maiestatum ipsorum dixerim, tamdiu versatus est in Hungaria, neque melius nouit res gentis illius. Haec ad te optimo animo scripsi. Res sunt in summo. Neque temere vaticinamur de malae gentis exterminio. Bene spera, et vale. Ego summo mane abeo, si quid rescriptum voles, scribe in Hispanias. Vale iterum amice et frater plusquam dilecte. Ex Cameraco 4-a Octobris 1534.

Alexius Turzo, Comes Locumtenens Regis Ferdinandi in Hungaria, Nicolao Olao.

Reuerende domine amice honorande, salutem plurimam. Scribit D. V. recreatam se, quod visis litteris nostris cognouerit non mutatam esse nostram in se beneuolentiam viderem. Nos tamen et nuper scripsimus, et modo repetimus, temporum malignitatem esse in causa, quod quotidianis eam experimentis non videt declarari. Nam ut breuiter multa com-

prehendamus, nihilo fere meliori conditione sumus, quam cum statim post Serenissimi piae memoriae regis Ludouici mortem fueramus, nisi quod non ita sedulo, ultro citroque caedibus incumbitur; raptu tamen, et violentia, quibus isti strenuitatem, ut ita dicamus, sitam putant, omnia feruent. Si non est feruere, mordicus tenere, quod et ante aliquot annos, et quotidie occupata sunt, et usurpantur. Videbamus nihil, neque regia, neque nostra auctoritate effici posse, in negotio bonorum D. V. tamen priuatim inter familiaria colloquia tentauimus hominis animum; cuius responsum nequaquam ab instituto et eius ordinis professione abhorret, primum et alios hoc agere nequid remittant, deinde si remissum per eum esset, periculum fore ne deterior e vestigio occuparet, cum nemo non bonis inhiaret. Addidit quo niteretur solidius, permissum esse regia annuentia; ut quod opinor aliqua prouisio ex regia liberalitate fieri posset, omnia, quae haberet, pacifice possideret. Nihilominus si quid desideratae lucis illucescet, vel si qua occasio rebus D. V. seruiens se offerret, non est dubitandum, quin statim rursus hominem omnibus, quibus licebit modis aggrediamur. Quod nouarum, quae in partibus illis sunt, nos reddiderit participes, habemus illi gratiam. Nos hinc nihil praeter incertum fortunae euentum scribere possumus. Quando quidem de Cornelii aduentu, de quo et D. V. scribit, nihil aliud haurire potuimus, praeterquam quod populari fama circumfertur; dixisse scilicet illum Turcarum tyrannum omnia per Grittium esse transacturum. Sed diu ille exspectatus (quod quidem et partibus illis iam pridem notum esse arbitramur) Transsiluaniam attigit, Joanni imprimis, et proceribus illius necem machinaturus; et primum euocatum officii nomine in occursum suum Emericum Czibak, Joanne Dóczy et Urbano Battany sceleris ducibus, addita Turcarum manu, noctu aggressum trucidauit. Ob id tota ea regio Transsiluania, tum amore viri, tum libertatis in illum concitata conuenit. Illum in oppidum Meggies conclusum obsedit obstinato animo. Intelligimus et modo premi illum obsidione. Quid futurum sit, euadent aliqua calliditate deceptis obsidentibus, aut delinitis eorum animis, an isthic vitae finem sortiatur, incertum est. Ita illius opera veteranus hostis in perniciem nostram abuti insti-

tuerat. Quis enim ab exortu tyrannidis illius audiuit prouinciam aliquam armis contritam, alteri cuiquam tradere, quam sibi reservare Turcas maluisse. De tranquillitate futura propterea nihil certi diuinare licet, quod alia expectantur illo huc adueniente, si captiuitatem, et mortem euadat; alia item ab illius obitu, quae omnia in incerto posita sunt. Ita cum nondum ullum tot malorum finem certum videamus, dies et noctes animo exeruciamur. Gauderemus profecto inter caetera, si maiestas reginalis D. nostra gratiosissima huc aliquando maiestatem regiam fratrem, bona denique et seruitores suos nos inuiseret, cui ut D. V. nostra seruitia sedulo commendet, rogamus. Et valeat feliciter. Ex Vienna VIII. die Octobris. Anno Domini 1534.

Franciscus Sforzia Dux Mediolani Nicolao Olao S.

Reuerende amice charissime! Quae de rebus publicis Gilino secretario nostro scripsisti, et libenter legimus et nobis grata fuerunt; verum longe gratissima, quae in calce epistolae tuae adiunxisti, salutem scilicet et sinceram voluntatem tuam, quam in rebus nostris omnibus obtulisti. Fac tibi persuadeas, Olae, pro huius tuae erga nos beneuolentiae hostimento nos ad omnia, quae tua vel amicorum tuorum interesse intelligemus, semper paratos fore. Interea ad nos quam saepissime de omnibus rebus, et praesertim Anglicis diligenter perscribas; in hoc certe nobis rem ex sententia facturum. Vale et nos, ut facis, ama. Mediolani 6-a Idus Octobris 1534.

Nicolaus Olaus Cornelio Sceppero suo S.

Septima huius accepi litteras tuas, quas ex Cameraco quarto huius ipsius ad me dederas. Conquereris nec reginam, nec me ad te scripsisse. Ad priores tuas, quas Brugis dederas, a me propterea rescriptum nihil fuit, quia arbitratus eram, meas te neque Brugis neque in itinere reperturas. Scripseras enim te post quadriduum datarum litterarum itineri commissurum. Quae mihi redditae fuerunt, et quidem apertae per

reginam post septimum diem. Reginae taciturnitatem boni consule; nosti principes, quales sint. Regina a me sollicitari non potuit ad rescribendum; quandoquidem de ea re nec ad me scripseras, nec sciui quid agendum mihi apud eam fuisset de rebus mihi ignotis, et gallice scriptis. Ex se principes omnes nostri, quam sint iusto negligentiores in rebus omnibus, si non urgeantur, non te multis iam ex rebus fugit. Attamen acceptis his postremis tuis litteris quaestus sum ei de negligentia. Eam adscripsit quotidianae nostrae itinerationi. De stipendio tuo exoluendo, financiariis monendis, ut id faciant, maiestatem suam allocutus sum; dixit se id facturam; fiet autem cum primum Bruxellas reuertemur, vel financiarii alibi reginam conuenient. Nam ordo hic quaestorius financiarisque nunc dispersus est. Minor illorum pars curiam sequitur, et haec quoque venationi potius, quam hoc quaestuario lucro est dedita. Ego aut Bruxellis, aut ubi tempus erit, rem tuam cum Haller curae habebo; scribam ad tuos Brugas, exemplum diplomatis tui ad me mittant, ut sciamus diem, ad quem primum solutio tibi debeat. Importunus, ut scribis, esse non debes, neque ex pecuniis pendere; sed facturus esse videreris tu tibi ipse iniuriam, si rem tuam, quam magnis laboribus demeritus es, incaute negligeres. Te nec rebus, nec fortunae, nec periculis, nec vitae, si ita casus tulisset, in rebus principum nostrorum pepercisse, non magna persuasione adducor, ut credam. Nam naturam tuam noui, ingenium non alteri, quam fidei erga principes et integritati deditum; quae tuae virtutes facile te stimularent, ut ea faceres, quae fecisti, non priuatarum rerum, aut commodi causa, sed publicarum, sed Christianarum rerum, sed principum. Te nullis aut gloriae cupiditatibus, quae certae vanae sunt, ac mundanae, aut metu, aut minis induci deinceps posse, ut temere te tuosque periculis opponas, et gaudeo, et laetor, et praeterea consulo. Nam infidam gentis illius, apud quam egisti, societatem, quis magis te ipso nouit? Postrema protectione Dei auxilio utcumque euasisse videris illorum artes et venena. Si te deinceps de rebus eorum omnibus, quod ipsi sagacissimi optime norunt instructum edoctumque in eorum contubernium apprehenderint, quid tibi restare poterit, quod Deus longe repel-

lat, quam periculum? Non tibi plus, quam amantissimae coniugi liberisque nociturum. Etsi enim studio philosophiae iam a puero edoctus amore reipublicae omnia et aduersa et prospera aequo ferre posses animo: quid tamen actas imbecilla tuorum faceret? Quomodo te satisfecisse putares charitati proximorum, dum eos in periculum coniiceres? Res suas tractare possunt principes, ut volunt; tu, vel ego non tenemur in rebus quibusbet ultra id, quod honestum est et possumus, seruire. Si virtutis ullum esset nostra actate praemium, vel saltem umbra praemii, liceret bonis aliquid agere, nunc cum nullum sit, quid est, quod agere debemus? Nisi velimus immemores philosophiae praeceptorum, in gratitudine principum plusquam nunc cruciari et exedi. Quare haec ad te, ut tu ad me sincero animo scribo. Nec puta me quoque hac temporum ingratitudine in initio non moueri, quotidie sole ipso clarius intuentem, quam immerito multis indignis benefaciant nostri, et dignis iniuste sint ingrati. Tamen cum omnia haec usus eadem, qua tu philosophia, fortunae iudibria et instabilia et caduca et vitiorum praemia existimem, non virtutum, quae non temporalibus, sed perpetuis remunerari possunt, animo profecto strennuo eadem contemno. Et ut tibi in porticu horti tui Brugenensis dixeram, quamuis multae, et magnae sint promissiones mihi factae; eas tamen, si obseruabuntur, non ultra, quam honestum est, aestimo; si negligentur, quod conscientiae et veridicentiae principum non conuenit, non me hominem esse obliuiscar, et eum, qui philosophiam ipsam his omnibus facile praeponam. In rebus Hungariae, quae ad me scribis, intelligo Czybak cum suis truncatum, nothum Gritti trucidatum, patrem obsessum ante tuas litteras audiueramus. Et praeterea regina dixit eum euasisse, et Taurinum profectum; postremo intelleximus Constantinopolim. Memor sum illorum omnium, quae inter nos commenti sumus; multa sunt principibus nostris, postquam res ita cecidit, cogitanda; sed nihil magis ac diligentius, quam si expergiscerentur, pati hoc, ut misera illa nostra gens in viscera sua saeuat, et sese exedat, dum tertius adueniat. Quod officium est christianum? cauere illi ne pereat, ne sanguine patrio ad interuiccionem usque madeat, magis est generosi, christianique animi. Omnino illud

alterum, quod dicis in gratiam admittendo se, ab initio mihi summe placuit, qua de re et tecum saepius, si meministi, sum locutus, et antequam tuae litterae hae postremae ad me venirent, ut antea saepe, sic et nuper ad nostrum Lundensem scripseram. Locutus sum, ut mones, reginae, sed ei, et iudicio suo, etiam si quod proferret, non valde parent, vel ut obtemperetur, non sinunt, suis priuatis ducti cupiditatibus et rebus. Quae velim in Tartarum inum cum auctoribus deiicerentur; quorum quidem, si ratio hactenus non fuisset habita, iam dudum omnis mali fomes cessasset, iam dudum quieti essemus, iam dudum Hungaria unita esset; qua unita hostium rabies non tam effrena esset ut non frenari posset. Praeterea caue putes, et illam generis, et sexus sui oblitam; non multae reperiuntur Semiramides. Maii praeteriti praesagia saepius versantur in animo; quae utinam futura sint vera. Puto illum esse causam rerum futurarum ex voto contingentium. Si occasio praeterierit, si dormiemus, ut solemus, si tinea quicquid est opum deuorandum congesserimus: calua est occasio, non comprehendetur fugiens. Astra et alia, quae ab illis vel potius a Deo dependent, praeterita occasione mutari possunt; quo magis est tibi insudandum, ne monendo, hortando obdormiscas, ne bene coeptis rebus, male desis. Gloria ea demum erit tua firma, si qua duci poteris, quum officio tuo non defueris; haec amico, et libero animo scribo. Noui te; tu quoque ut credo, me nosti. Ultra ea, quae scripsisti, accepimus: post Gritti mortem Hungaros omnes conuenisse, etiam Joannis sequaces velle subesse regi nostro Ferdinando. Joannem misisse ad regem pro saluo conductu, ut aliquem ex suis mittat tractandi gratia; quae credo vera esse. Nam illi eadem mouentur scutica. Dominus Lundensis, ut mihi scribit negotium Bauaricum ex regio voto totum confecit. Scribe ad me certa de his, de quibus aliquando commentati sumus. Vale amantissime Corneli mei non immemor et scribe. Hinc proficiscemur Valencenas, et illinc in Hannoniam, postremo Bruxellas. Atrebatii 11-a Octobris 1534.

*Camillus Gilinus Secretaris Ducis Mediolani, Nicolao Olao
Secretario etc. S.*

Accepi huberrimas litteras tuas XXI. Septembris datas, officii humanitatis plenissimas, quibus iam diu testatam singularem tuam erga me benevolentiam nouo mihi scribendi genere confirmas. Non est, Olae honoratissime, quod mecum taciturnitatem multorum dierum excuses. Nos, inquam, nos in causa fuimus, qui me breui in Germaniam ad serenissimum regem profecturum tot litteris testati sumus. Laetor reginam nostram rarissimam, et cum illa antiquitate clarissima conferendam, bene valere; nec est, quod autumnum timeas, in tempore enim Candianum habebitis, siquid sinistri impenderet. Sed puto deos omnia nostra fortunaturos. Non possum non per multa maiestati suae debere, quae clementia sua me nihili hominem comprehendat. Ego pro hac re ne ingratus videar, ut soleo, istius animi magnitudinem, et in omnibus rebus excellentissimam virtutem admirari non desistam, hoc certe consilio, ut pro eius seruitio caput meum semper exponam. Dux meus maiestatem suam, ut vere seruum decet, suspicit, et admiratur, et lectione tuarum litterarum valde delectatur. Dux illustrissima Cristina, ne isthic negligentiae arguatur, crebrius scribet. Rotterodamus noster, quem summe obseruo, propter illam ingenii vim et singularem doctrinam, et famae et vitae suae consuluit, dum Friburgi, quod reliquum est consummare in animo habet. Mihi crede nunquam nebulones isti vestri censores pulpitarii, qui in patinarum contemplatione non Christi vitae, in ventrem et nates creuerunt ut cucurbitae, a maledictis abstinuissent, adipi et ventri suo nati. Quae de Christerno rege nobis scripsisti, duces mei aequissimis auribus et libentissime audiuerunt. Dii faciant, si in caesaris rem est, ut reliqua votis nostris respondeat, idque, ut ex litteris tuis intelligamus, operam diligenter dabis. Regem Anglum cum pellice adhuc viuere, relicta coniugis suae consuetudine audiebamus. Verum ex Gallia incerto quodam rumore ferebatur, pellicem non bene de rege contentam, et ipsum regem facinoris tanti conscientia frigide pellici auscultare. Hoc si verum est,

ex te scire optamus. Magnum certe naufragium respublica Christiana fecisset ex morte Roffensis, item Mori, quorum integritatem et doctrinam omnes boni in coelum ferunt. Monasteriensis expeditionis exitum fac ex tuis litteris intelligamus. Item quid afferat D. a Nassau. et abitionis eius a caesare causam; et num globus meus ad umbilionem peruenerit. Res Itala in hoc statu est: pontifex Clemens VII-us moritur XXV. Septembris ex longa aegritudine, parentalia ei decernuntur more antiquo. Gallici Cardinales VII Romam ingressi sunt VI. calendas Octobris; Salezburgensis, item Tridentinus sunt in itinere. Urbani ad electionem futuri pontificis non parum factioni caesaris proderunt; utinam Hispani adessent, melior quippe res nostra foret. Candidati pontificatus sunt: Farnesius Hipporediensis, Campeius Senensis, Sanctoseuerinus Sauonensis Camerarius, Franciscus Sanctae Crucis Hispanus, Ciko Genuensis. Romae satis tranquille agitur. Ascanius Columna rebus urbanis moderatur, et pacatam ciuitatem habet. In conclauis cardinales omnes pridie iduum Octobris intrabant, utinam nobis pontificem designent bonum, cuius arbitrato et autoritate respublica meliorem statum sortiatur. Anobarbus cum classe in Africam traiecit, et Tunctum occupauit. Regulus in arce satis debili adhuc se continet, nec caesaris auxilio frustrabitur. — Verulis ab urbe Roma per XXXX. lapidem distantibus natum est monstrum, ad hoc exemplum, XXI. Septembris. Quod reginae ostendes, item Lucretiae virgini. Classis in regnis Neapolis et Siciliae, LXXX triremum, nomine caesaris, item Genuae, et in Hispaniis paratur, quae proximo vere exhibit aduersum Turcicam. Si Veneti nobiscum sentiunt, actum certe esset de Anobarbo. Fama nos tenet Imbraimum a rege Persarum penitus profligatum, et in eo proelio ad XXX millia equitum Turcarum desiderata. Si quid alterius certi audiemus, dabo operam ut scias. Gritteus, cuius iussu Ozibak in Transsilvania trucidatus fuit, in arce quadam obsidetur intercepta maiori suorum parte a Transsiluanis. Utinam suae temeritatis poenas luat. Dux meus te valde diligit tum virtute tua, tum ob seruitium erga maiestatem reginae fidele tuum. Serenissimae D. reginae, dominae nostrae clementissimae, item illustrissimae Dorotheae et virgini Lucre-

tiae me multum commendabis, item omnibus amicis. Vale amicorum optime. Mediolano IIII. Iduum Octobris 1534.

Idem Nicolao Olao S.

Alteris litteris meis scriptis ecce tabellarius ex Genua; is enim nobis pro certo confirmavit regulum Tuneti, Tuneto per deditionem Ænobarbo tradita, ab oppidanis una cum liberis et coniuge trucidatum. Item iudaeum pyratam pro Ænobarbo in classe Turcica vicariam operam agere, et prope insulam Corsicam cum bene magna parte classis esse, et maritimam omnem Sardiniae oram populatum. Princeps Auria durissimis tempestatibus adhuc in Sicilia retinetur; si in illum incidet, Dii boni, quas strages edet. Accepimus eundem a Turca in mandatis habere, ut Venetis et Gallis omnino parcant, reliqua nosti. Vale. Mediolano III. Idus Octobris 1534.

Camillus Gilinus Nicolao Olao suo S.

Commodum tabellarius recesserat, quum nobis allatum fuit cardinalem Farnesium pontificem designatum esse, omniaque Romae pacata. Fama nos tenet Gritteum Turcaeum a Dacis tuis ciuibus interfectum. Utinam prius caesaris Turcarum sententiam super rebus Hungaricis perscrutati essent, multa certe ex eo, de Gallis et fortasse de Venetis et pontifice ad rem nostram cognouissent sed Deus optimus, maximus, operam dabit, ut aequi et iniqui intelligant caesarum nostrorum illustrissimam domum sibi oppido curae esse. Christophorus Auria principis Auriae nepos ex sorore, qui pyratam faciebat in Syriam cum uabus auctuariis nauibus descendit, et capta Tyro depopulata et incensa trans mittebat in Palaestinam. Certum habemus illum in hac expeditione IIII triremes, et fustes V. Turcis intercepisse, et magnis diuitiis auctum. Vale et me virgini Lucretiae plurimum commenda. Mediolano XV. calendas Nouembris anno Domini 1534.

Christianus Sacheus Nicolao Olao seruitium.

Diu dubius anxiusque steti, veluti in triuio haerens, num D. t. meis litteris interpellarem, nec ne; alio enim recenti adhuc acceptorum beneficiorum stimulante memoria, quae sine summa ingratitudinis nota et nefario scelere me praeterire non posse colligebam, alio repellente pudore, cum vereretur importunis meis naeniis T. D. maximis grauissimisque reipublicae muneribus occupatissimo obstrepere. Amaram tamen hanc animi contentionem tandem discidi et quasi vim huic pudori intuli, vicitque gratitudo. Nam in alteram partem audaciam scilicet vel in ingratitudinem peccandum erat, huic cedens victoriae palmam, in illam certe impingere malui, quod cum honestius mihi visum est et aequius, satiusque esse duxi importunus magis quam minus gratus videri. Quis enim tam obtuso, inepto et stupido pectore possit, ut a tanto praesule adeo magnifica, insperata et omnino necessaria accepta beneficia non agnosceret? Quis tantum virum non tam genere clarum, quam virtute, eruditione, summa rerum prudentia, singulari quoque et rara quadam eloquentia, nobilem cum primis et insignem, non admiraretur, suspiceret, observaret, nisi a cote natus vel a tigride enutritus, non enim quicquam auribus tuis datum iri putes; te obsecro. Si quod res ipsa urget, libere dixero, rarissimas sane esse inter christianae religionis professores seu cultores diuini tui ingenii aues, tanta charitatis flamma accensi, tam attente rebus omnibus laudatissimis et maxime expetendis studiosi, tam candide et clementer omnia interpretantis, tanto studii ardore adiuuandi (quos fauore omni et auxilio destitutos cernis) inflammati. Quod nuper euidentissimo argumento erga me declarasti. Accepimus interdum et legimus quosdam beneficos et liberales in alios extitisse. Verum ab his officio prius vel obsequio fuisse prouocatos. Tu vero me ignobilem prorsus et vel ipso Iro pauperiorem, adhaec ferocitate fortunae ut nunc vero quod res est dicam, ad stipem fere redactum; non ut iam vulgo fieri consuevit, operam tuam subsidiumque ambientem, protinus contorto collo es aspernatus; non toruo vultu reuerbe-

rasti, non diris verbis reieccisti, sed hunc extremae sortis homunculum antea visum nunquam, nescio quo fato, aut quo agitatus numine, omnino certe praeter meritum et expectationem, benignissime in tuam familiam recepisti, nec ut vulgare aliquod mancipium, quemadmodum tamen fortuna postulabat mea me tractasti, verum bonum bono accumulans, ut familiarem omnino et collegam, neque te mihi communem aulicum, sed vere christianum exhibuisti, cum vili huic corpusculo tanta calamitate oppresso, mensam tecum cum deliciis cupediisque instructissimam, tum piis doctis honestisque colloquiis suavisimum gratissimumque conuiuium facere tua celsitudo dignata sit. Deorum equidem me vitam vivere existimabam, prodigiosam, me hercule, in tanto rerum fastigio, comitatem illam et humanitatem quoties recordor, recordor autem quotidie, penitus obstupesco, nec potius quicquam in votis habeo, quoniam referendi beneficii nunquam mihi potestatem futuram scio, quam non a Mercurio sed a Deo Opt. Max. dignam heroinis tuis et multifariam animi virtutibus, quibus te exornatum et quasi coruscantem conspexi, commode exacteque concipiendis describendisque facultatem suppeditari, quo propensam saltem erga te meam voluntatem declararem. At nunc cum huic muneri rude meum ingenium, multis partibus impar esse cognosco, manum reprimo, ne ebur atramento candefacere studens, excellentissimas tui animi dotes, luce ipsa meridiana magis perspicuas, et nullis non admirandam tuam dignitatem meis imbris nebulisque obfuscem, verius quam illustrem. Hoc unum tamen dignitatem tuam minime latere volo, nempe me ei debere omnia meque ipsum, atque adeo esse obaeratum, ut dum vixero nunquam meum nomen ex eius aere delere queam. Quare me uti deditissimo mancipio uti licebit quando volet, nequicquam enim imperare poterit, ubi non statim promptum et ad manum suum habebit Christianum, si modo quicquam esse possit, in quo illius tenuitas ipsi usui esse possit. Caeterum de statu rerum mearum scribam quamprimum nactus fuero opportunitatem. Nam longior foret fabula, nec nunc tempus patitur. Si quidem tot inuoluo, imo obruo negotiorum undis, et componendis domini mei litteris huc illuc transmittendis adeo occupor, ut vix aliquid

mei meis habeam, et difficillime hanc unam extorserim epistolam. Hoc tamen imprimis te scire velim, magnopere me dolere tuis non paruisse consiliis, et quod ultro magnifica oblata liberalitate fruens, honestissimo graecarum litterarum studio hanc tecum hyemem non transegerim, rectius profecto multo et consultius, tum meis moribus, tum studiis (nolo tamen male mihi ominari sed ut protasin video, timeo catastrophem), fuisset prospectum, at nescio quo pacto quasi a natura nobis innato vitio, plerique omnes in re nostra coecutimus, et non nisi icti sentimus. Nam ut verbo dicam uno omnia, hic non nisi genialiter, asotice et bachice viuitur, rarissima sunt sacra Mineruae, ut interim sileam, si non exosos saltem risui esse doctos et studiosos. Nequaquam enim amaracum sus sustinet. Molestissimo, ita me Musae bene ament, animo fero diram hanc et iniquam metamorphosim. Sed de his fusius aliquando, tua rogo dignitas congestam hoc tumultuarie et confuse chaos, planeque quod dici solet scopas dissolutas, benigne ut omnia solet interpretetur, si quidem effusum ex tempore idque alta nocte, in mediis quoque negotiorum undis. Proxime scripturus ordine, rerumque dignitatem pro captus nostri imbecillitate et agresti nostra Musa sane observare curabimus. Postremo te etiam atque etiam rogo et obsecro, ut si quid sit in quo Christiano tuo commodare poteris, ne graueris pii hominis, ut hactenus ultro et non lacessitus fecisti, praestare officium; nam transactis hiis hybernis mensibus rursus in Flandriam, vel quo fata ferant, sum me recepturus. Vale, ex arce Furmensi, in curia illustrissimi Archiepiscopi Bremensis, Octobris die undeuigesimo. 1534.

Camill. Gilinus Nicolao Olao S.

Candianum medicum, quem isthuc ad vos dux meus mittit, tibi summopere commendo; vir certe est tua amicitia dignus meique amantissimus. Deos rogo, ut istius aduentus reginae nostrae salutaris sit. De rebus publicis non est, quod scribam; ex eo enim omnia intelliges. Globum meum tibi curae esse scio, cum ad umbilicum peruenerit, ex te fac, ut cognos-

cam. Bannisium salutabis; item secretarium Joannem, et Panormitanum. Scepperum, si isthic est, saluere iubebis, et lectissimam eius coniugem. Vale Olae charissime Gilini tui memor. Mediolano XX. Octobris 1534.

Rutgerus Rescius Nicolao Olao S.

Nactus opportunum tabellarium, D. Lapidanum, nolui committere, quin te vel paucis salutarem D. consiliarie obseruande. Quem virum tibi commendarem, nisi scirem eum iam tibi esse commendatissimum. Est profecto vir talibus praeditus ingenii dotibus, ut eruditione ac morum probitate ut dignissimus sit, qui aliquando fiat abbas sui coenobii. Mitto D. T. per illum Epitomen quoddam rerum Romanarum. Homerum nondum absoluimus propter papyri inopiam, quia eius formae, qua incoepimus illum excudere, Antuerpiae venalem inuenire non possumus, speramus tamen breui illic allatum iri. Quamprimum absolutus fuerit, illico ad te transuolabit. Bene vale patrone unice colende. Raptim Louanii VI. Nouembris Anno MDXXXIII.

Camillus Gilinus Nicolao Olao S.

Breuiorem me facit tabellarii festinatio, quam iustitueram; quare mihi ignoscas velim. Clementis interitus, dii boni, quantum rebus caesaris nostri conduxit, mira certe cum Gallo sempiterno hoste nostro in conuentu illo Massiliensi fabricauerat, quae breui exhibunt. Nouus pontifex caesari haud aduersabitur, nobisque aequus erit omnium consensu et opinione. Griteus sceleratus poenas meritas a Dacis tuis luit. Utinam et Gallus, omnium regum qui sunt et qui fuerunt pessimus, cum Turca suo illud idem committat. Quod de regulo Tuneti, item Aenobarbi classe habemus, de Lucretia virgine rarissima intelliges; istae enim exempla quaedam litterarum duci meo transmissa exaravi. Vale et Bannisium nostrum salutabis, et quid actum fuerit de globo meo aliquando scribe. Mediolano IX. Nouembris 1534.

Idem Nicolao Olao summe suo S.

Globus meus, si perfectus est, Jacobo Fagnano negotiatori Mediolanensi, qui Antuerpiae agit, fac per Bannisium tradatur; is enim a me in mandatis habet, ut quamprimum eundem ad me mittat. Gritteus cum fratre et filio periit. Utinam regi nostro omnia feliciter, et ex sententia succedant. Magnum certe aduersarium fortuna ei interceptit. Vale, et amicos omnes iubebis ex me saluere. Mediolano XX. Nouembris 1534.

Nicolai Olai ad N. Gerendi Episcopum Transsylvaniensem.

Accepi tuas litteras. Non possum litteris explicare, quantum et ego tecum una doleam patriae nostrae ruinam. Quae, nisi aut vi aduersarius eiiciatur, aut concordia res transigatur, in hac factione paulatim ipsa se consumet. Si statim post necatum Gritti missi fuissent saltem tria millia externorum militum tecum in Transsylvaniam, credo tua, et tuorum opera omnis ea regio nunc regi pareret; et nec Maylath esset vay-uoda, nec Joannes Transsylvaniae incubaret; ex qua etiam ea Hungariae pars, quae trans Tibiscum est, ad obedientiam praestandam facile cogi potuisset. Sed quot, mi Domine, occasiones commodissimae, quot res rebus regiis fauentes siue fato, siue negligentia, vel τῇ περὶ μᾶλλον, hactenus sunt praetermissae! Si nunc, cum Turca omnes suas vires ex Europa ad bellum illud persicum eduxit, et cum paucos habeamus obuios, si modo cum modicis viribus progredieremur, nostri nihil facient. Quae postea spes erit recuperendae Hungariae Turca reuersuro? Credo, et certo scio, ut scribis, Hungaros iam fractos esse; idque ob acceptam iam nouem annorum fere calamitatem, minime miror; sed hoc potius demiror, quod veteris decoris et fortitudinis nationis suae immemores tot mala, tot utrinque captiuitates, caedes, direptiones tamdiu perferre poterint. Serenissima regina, quae facere posset sine dubio faceret τὰ χρέη, περὶ ὧν ἔγραψας, quae fieri potuerunt. Non longe absunt ab illis locis, modo aliquid certi incipiant. Ingens

ubique telum est, necessitas. Insulae illae orientales Noui mundi, quae nostra aetate repertae sunt, plenae esse dicuntur aureis montibus. Nudius quartus venit huc ex Hispaniis nuncius, qui retulit nunc rursus unam insulam repertam, in qua uniones in quantitate unius oui gallinacei reperiantur. Infinitus est igitur istic thesaurus, sed ob maris tempestatem minimam eorum partem ad Hesperiam aduehi videmus: et quae etiam aduehitur, latum regnum magnum consumit thesaurum, ex quo vix aliquid ad nostrum usum peruenire potest. Nihilominus, si unquam aliquid speravi, nunc maxime spero, maxime usque ad aestatis futurae exitum. Dico autem me sperare non in meis priuatis, sed publicis rebus Hungariae. Quid enim de meis sperare possum? Duodecim sunt episcopatus in Hungaria; si essent centum, vel eo plures, et vacarent omnes, siue id regis voluntate, siue aliorum procuracione, quod magis credo, fiat, nescio, an magna spes esset mihi locanda. In quaternis litteris regiis, quae mihi ante eos, qui mihi praeponuntur, tam firmatae sunt datae, ut firmiores dari non potuerint, si usquam salua est fides; ex alia parte etiam meis, per eos, quibus rex et non aduersarius praest, vi prius. Non inquires parent mandatis regiis; at in Jaurino, in Nitria remittenda parent; parent etiam in aliis, in quibus expressum habet mandatum, in meis tantum rebus non parent; videoque me in ea calamitate versari; de qua Hesiodus conqueritur:

*Ἐτερος δὲ ἐτέρων πόλιν ἐξ ἀλαπάξαι
Οὐδέ τις ἐν ὀρχοῦ χάρις ἔσσεται οὐδ' δίκαιον,
Οὐτ' ἀγαθὸν, μᾶλλον δ' κακὸν ἔκτετρα καὶ ὕβριν
Ἀνέρα τιμήσουσι, δίκη δ' ἐν χερσὶ καὶ αἰδώς
Οὐκ ἔστι, βλάψει δ' ὁ κακὸς τὸν ἀρεῖον αἴψα ect.*

Ob haec igitur sequetur his hominibus, quod idem Hesiodus dicit: Ζεὺς δὲ ὀλέσει τούτῳ γένος μερόπων ἀνθρώπων. Summa mea est in te spes et in episcopo Agriensi. Si vos non praestabitis vestrum fauorem, et auxilium me absente in utraque re mea, ne scilicet contra regis promissum negligar semper, sed ut regia promissa mihi seruentur, et ne meis, quae habui, tam indigne spolier: nescio in quo ultra sperare possim. Vale. Bruxellae 10-a Ianuarii 1535.

Camillus Gilinus Nicolao Olao Suo S.

Quae mihi superioribus litteris tuis significasti de Christierni Danorum regis salute, principibus meis valde grata fuerunt. Utinam illius libertati certissima spes quam nobis polliceris, si in rem caesaris est, in neruum haud erumpat. De Britanno rege longe peiora circumferuntur; mihi crede, haec omnia fieri, ut tandem caesar, Deus noster totius orbis imperio potiatur. Laetamur reginam bene valere, et ad istius bonae valetudinis praesidia Candianum medicum, maximo vobis usui fore, vir certe probus est, et in medendi ratione experiens et fortunatus. In Scipionis morte maximum dux meus naufragium fecit. Iste ab se secundus erat, cui maxime confideret. Princeps noster maximas tibi gratias agit, quod in scriptione tua me de Anglicis et Cimbricis rebus prolixè monueris. Illarum auditione mecum ducitur, quare si me tantum amas, quantum me a te amari sentio, operam dabis, ut quam aliunde intelligere posset, ex litteris tuis intelligat; hoc certe mihi nec graciosius quicquam hoc tempore nec iocundius erit. — Turca ut fertur in Parthica expeditione adhuc detinetur. Persarum imperator, cum tercentum millibus hominum VII castris ab exercitu Turcico aberat. Si certabitur omnibus utrinque viribus, res christiana nequaquam periclitari poterit, nisi cruenta esse, et victor in ipsa victoria cadet. (?) A Persa ad Turcam deficit unus ex suis ducibus cum tribus millibus sclopottaniorum. Duo oratores persici ad Turcam missi, alter securi caesaris iussu percussus est, alter praecisis auribus et naso ad Persam remissus. Haec sunt quae ex Bizantio nuper accepimus. Aenobarbus Constantinam in deditionem accepit, et tota regni Tuneti ditione nunc potitur; classem habet diuisam et a remigibus et militibus flagitiose rumor est XI triremes in Galliam designasse, ne orator Turca qui apud illustrissimum regem christianissimum vestrum sororium de foedere egit, in Doriae principis potestatem veniat. Rex pulsus apud uxoris suae fratrem est, qui maxima cum Arabis amicitia iuncti sunt, quorum et caesaris patrocinio breui in antiquas sedes suas restituetur. Ex Hispaniis nuper Aloysius

Aula a cubiculo caesaris ad nos venit. Is refert praeter
 LXXX triremes et naues onerarias LXX et Myoparones
 anfractusque multos caesarem XXV millia peditum Germa-
 norum Italarum, item Hispanorum in classe habiturum, hoc
 si praestiterit, quid est quod timeamus; Gallus si non ad sani-
 tatem redibit, saltem in visceribus regni sui continebitur. Ab
 Helueciis nihil cura. Si Virtembergensis et Landgravius ali-
 quid fortasse grauius aduersus caesarem molientur, meritas
 poenas luent. Hic de eis nihil certi habemus, tu qui in spe-
 cula es, fac nos de singulis rebus certiores; refert multum haec
 scire, pontifex torquetur sibi ab Urbini duce Camerinum esse
 ereptum, et caesarem in hac re sibi parum faustum. Secreta
 cum Gallis colloquia habet, non tantum ut a caesare deficiat,
 sed ut tali obtrectatione illum in partes suas compellat, sed
 bonus senex, gnarus virium caesaris in portu se continebit, ni
 Petri nauiculam iam diu fluctibus agitatam omnino naufragium
 facere velit. Quae de eo certi habuerimus, curabo ut intelligas.
 Duces nostri bene valent et tibi plurimam salutem dicunt, Me
 serenissimae reginae, item Lucretiae virgini omnibusque
 amicis communibus multum commendabis. Vale Olae suavis-
 sime et me mutuo ut facis ama. Ex Mediolano XXI. Iulii
 Anno Domini MDXXXV.

*Nicolai Olai ad Jodocum Hothfelther, Praepositum Lubicen-
 sem et ad Gradus Moguntinenses, Secretarium Cardinalis
 Campegi.*

Joannes Stanshardus utriusque nostrum amicus ostendit
 mihi litteras tuas ad eum datas; in quibus scripsisti te meam
 rem curae habere, et cupere mihi gratificari. Habeo tibi gra-
 tias cumulatatas, qui nullo a me officio amicitiae prouocatus,
 tam humane operam tuam mihi pollicearis. Ea semper est
 verae humanitatis laus, ut etiam eorum, quos licet non nori-
 mus, tamen nosse velimus, nobis cordi sint negotia. Si quid
 vicissim esset, in quo animi mei erga te grati argumentum
 declarare possem, nihil hoc facerem libentius. In rebus meis,
 etsi nunc profligatis et in hostium manus deuolutis, tamen, ut

spes mihi est, si tota Hungaria non peribit, aliquando redituris, suam sententiam perscribet idem Stanshardus; quas si fieri poterit, in futurarum rerum euentum cuperem expeditas fore; non ob conscientiae, de quo scribis, scrupulum, aut timorem rei alicuius, ubi non sit timor (haec enim Italiae mores et religio me non pluris, quam re ipsa sint ferenda esse, edocuerunt,) sed ut curiae nostrae romanae legibus videar satisfecisse, et nostros Hungaros, qui nunc ob Turcae vicinitatem non magnopere talia curant, hac re vicisse. Vale feliciter, et me habe commendatum. Bruxellae 25-a Januarii 1535.

Nicolai Olai ad Nic. Gherendi.

Litteras tuas diebus superioribus accepi, ad quas, quod tardius respondeo, causa fuit tabellariorum mora. Patriae nostrae casum et ego non possum tecum una non lugere, cuius scilicet calamitatem, ruinam, desolationem et miserias iam a nouem fere annis experimur; et nescio, an eius adhuc in hoc ordine et prouisione, quam habemus, nisi Deus ex alto prospiciat, futurus sit breui finis. Si statim post Gritti necem saltem tria, aut quatuor millia peditum fuissent in Transsylvaniam nostram missa, illa iam procul dubio tota esset in potestate regis nostri, tua et aliorum amicorum opera. Ex qua reliqua Hungariae pars in obedientiam non magno labore reduci potuisset. Nec nunc Maylath esset istic vayuoda; nec Joannes illi incubaret; sed o negligentia, tarditas occasionis omnis bonae siue fato, siue necessitate praetermissio, in quod periculum Hungariam miseram reducis! Cibinium non ultra durabit, quam aduersarii prohibuerint colonorum egressum. Non miror Hungaros nostros, ut scribis, multum esse fractos; quis enim etiam fortissimus tanta malorum omnium tollerantia non debilitari potest? Illud potius miror, quod ab his nouem, aut circiter annis vana spe freti tantae patientes fuerint seruitutis, veteris suae libertatis, virtutis, fortitudinis et gloriae immemores, et non cogitarint modum, ne perpetuo essent miseri, aliisque nationibus ludibrio. Maximam scribis nunc esse occasionem, ut Turca absente principes nostri aliquid

faciant pro Hungaria recuperanda, praeterierunt etiam antea plurimae bonae occasiones. Cuperem a Deo, ne haec quoque, ut aliae, praeteriret. Quicquid regina aliquando potuerit, non dubium est, quin faciet τὰ χρήματα περὶ ὧν ἐγραψας, non longe illinc absunt. Quae fieri potuerunt, modo aliquid firmi incipiat. Non desunt ubique urgentes necessitates. Magna et lata imperia multa absumunt, ut nesciam, an exterae res provideri semper possint. Dum una olim Varadini litteris operam daremus, memini me legisse τὸν ἀπολογὸν τοῦ ἡσοποῦ de cassia, de qua et Aulus Gellius mentionem facit. Non inutilem rem faceremus, imo Hungariae proficuum, si illam sequeremur. — Nam αἰὲ τῶν ἄλλῶν τὰ χρήματα exspectare non secus est, quam implere τὸν πίθον ἀπὸν fundo. De bonis meis nihil aliud praedolore scribere possum, quam me vehementer mirari, me a rege hoc esse pro veteribus seruitiis fidelibusque meritum, ut passus sit tam diu, et paciatur me meis per eos, qui subditi ei sunt, violenter priuari; at nostri nunc non curant regium mandatum. In meis non curant; Jaurini et Nitriae remissionem curant. Praeterea Hieronymus et alii resisterent, si serius regis viderent mandatum. Nisi me fides erga regem, et reginam iam pridem suscepta retinuisset, uti bonum virum, non credo, et alibi mihi defuisse honorificas conditiones. Praeterea spes promotionis meae quando habebit finem? Quae data est quattuor, vel pluribus diplomatis regiis, tam firmis, ut unicuique sufficere possit ad regnum consequendum. Promouentur alii, qui post me iura habent, ego negligor, ut sperem perpetuo. Verum non tantum moueor infula, quam scio, quanti sit et oneris et periculi ferre; si hi volumus esse, qui debemus, sed contemptu. In quibus utrisque rebus summa est mihi spes in te, et Agriensi; quos facturos non dubito, ut et mea bona iam tandem rehabeam, et non negligar perpetuo. Non est cur tabellariorum raritatem accuses, veniunt huc singulis octo diebus veredarii, et abeunt. Litteras, quas dare ad me volueris, da saltem ad manus domini Lundensis, oratoris caesarei, si adhuc ibi est, vel magistri postharum. Eorum opera litterae frequenter huc veniunt. — Noua hic pauca; res spectare videtur ad bellum. Undequaque malos caesar vicinos habet, plus nequitiei, et malae practicae, quam veri bonique aman-

tes. Si Brodericus aliquid boni concluderit, fac me certiore. Periculi nostrae Hungariae caput fuit discordia et dissensio; hoc non nisi concordia et unanimitate exstingui reformarique potest. — Turca apud regem Galliae nunc habet oratorem, qui illi amicus est nobis inimicus, nisi Maius aut Aprilis futurus aliquid boni ferat, Hungariae res postea erit durior. Vale, et oro, mea seruitia domino Agriensi et Strigoniensi commendari. Bruxellae penultima Ianuarii 1535.

Cornelius Scepperus Serenissimae Reginae Mariae.

Litteras sacrae vestrae Reginalis Maiestatis decima quarta Ianuarii datas, qua decuit veneratione accepi die Februarii sexta, quo tempore serenissimus Romanorum Hungariae etc. rex huc Lincium peruenit. Quod dignata est eadem non aspernari promptitudinem meam eidem inseruiendi, id profecto tale est, ut maximi beneficii clementiaeque loco apud me habeatur, nihilque mihi optatius euenire posse existimem, quam occasionem, qua id fida diligentique opera aliquando testificer. Quod autem reuerendi domini Nicolai Olai, custodis Albensis, secretarii et consiliarii ipsius, sacra vestra Reginalis Maiestas, res et negocia mihi commendat, non possum non summopere laudare vere regalem hunc animum eiusdem. Nihil enim magis reges decet, quam eorum hominum, quorum fidis promptisque obsequiis usi sunt, saluti honestamentoque prospicere, nullaque alia re magis ad diuinitatem accedunt. Itaque fidelissimi et constantissimi viri, et mihi multis nominibus obseruandi, eo apud me loco res erunt, ut quicquid illis decesserit, arbitraturus sim mihi decedi. Omnino vero nullum non sum lapidem moturus, quo ex animi sacrae vestrae Reginalis Maiestatis sententia omnia conficiantur, ad quam subinde de iis quae agentur copiose perscribam. Nam hactenus nihil dignum scriptu occurrit. Et si quid est tale, de eo ipso praefatum reuerendum D. Nicolaum Olaum reddidi satis copiose certiore. A quo etiam petii, ut captata temporis opportunitate, auribus sacrae Maiestatis vestrae insinuaret. Cuius ego pedibus obuolutus, me eidem

humillime commendo dedicoque, atque eandem diu felicissime regnare exopto. Ex Linceo die VIII. Februarii Anno MDXXXV.

Cam. Gilinus Nicolao Olao Suo S.

Hodie accepi litteras tuas, quas XXIII. Januarii ad me dedisti. Ex hiis facile cognoui, quo in statu serenissimae reginae nostrae valetudo sit; utinam Candianum audiat, cuius praeceptis si obtemperabit, non est quod vereamur. Princeps meus litteras tuas libentissime legit et tibi gratias agit, quod ex te solo Anglicas res et Monasterienses intellexit, et in hac re frequentissimam operam tuam ei pollicitus sum. Quare inuigilabis, ne me mendacem dicat; quod ut facias te etiam atque etiam obtestor. Nunc primum ex Venetis litteris accepimus, Imbrahimum cum exercitu Turcico a Persa interceptum; et Turcarum Imperatorem in Syria esse ad continendos in fide populos. Id ipsum Genuenses attestantur litterae. Si quid certius intelligam, curabo ut scias. Rumor est in maioribus Syrtibus XXX. triremes Aenobarbi naufragium fecisse, et remiges ferme omnes pestilentia absumptos. Classis caesaris erit omnino CC nauium, Triremes LXXX reliquae onerariae, et iam ferme omnis aedificata est et instructa. Expectamus Germanos pedites per totum hunc mensem, qui una cum Hispano et Italo peditatu conscendent. Velim putes res nostras, id est caesaris domini nostri in portu navigare, et nos stolidorum Gallorum leuitates et nugas haud multum curare; sentient profecto, si descendent, cum viris se negocium habituros. Pontifex noster, si diis placet, regi Gallo duas decimas concessit, per causam instruent XXX. triremes, quas eius auspiciis nauigaturas pollicentur. Si caesar voluerit, et si iste nebulo senex deliquerit, debitas poenas luet. Veneti in fide permanent et reliqui Italiae procures. Audiuius ducem Sicambrium ad Gallos defecisse fide labefactata. Tu si ita est, fac me per litteras certiore. Ensem, quem cupis, in reditu dominae Soatriae, quae breuissime ad vos festinabit, habebis et fabrefactum; et amorem nostrum augeri tum sentiam, quando opera

tui Gilini Olae uteris. Omnes amicos nostros et praesertim Dupplicium nostrum saluere iubeo. Vale amice optime. Mediolano VIII. Februarii Anno MDXXXV.

Nicolai Olai ad —

Non possum non mirari hominum nostrorum perfidiam et latrocinium, qui plus quam Prothei in nullis rebus discrimen bonorum et malorum habent. Omnia, quaecunque contingunt, aut contingere possunt inter homines et prospera et aduersa immutant; nec unquam ullius boni rationem habent; sed omnia, quaecunque volunt, in suam utilitatem trahunt, plus sui, quam aliorum amantes; neque ulla inter eos est vera amicitia, non fides, non charitas, nec ullius boni respectus; omnia in perniciem aliorum et moluntur et machinantur; nec ullam rem unquam praetermittunt, in qua quidem arbitrantur aliquid inesse commodi, quam non ad usum ac utilitatem suam trahunt, adeo sui sunt potius, quam aliorum amantes. Non igitur possum sortem ac conditionem nostram non lamentari, qui in haec tempora periculosa deuenimus, quibus nihil videtur esse boni, et nullius veritatis amor. Has cur apud te amicorum optime faciam quaerelas, noli mirari; nam noui tuum ingenium, noui constantiam animi tui, noui integritatem; quam nisi in multis rebus fuissem iam a plurimis expertus temporibus, non tam libere ad te scriberem, neque te meis litteris continuis grauarem. Boni igitur meas litteras consule, et non malo animo ad te profectas existimato. Vale, et me, ut soles, ama. Bruxellae 13-a Februarii 1535.

Nicolai Olai ad Thomam Episcopum Agriensem.

Noua hic non multa sunt, de quibus ad te scribere possem; quae tamen sunt, nolui reticere, usus meo in te officio seruiendi. Rex Galliae non desistit clanculariis insidiis principum nostrorum auctoritatem ac imperium, siquid posset, impetere. Cum rege Angliae, ut antea semper, ita et nunc

coniunctus est; qui et ipse nihil magis cogitat, quam Austriae principum nostrorum domus debilitacionem; id tamen superi neutris admittent. Sed omnino breui futurum arbitror, ut malo fine uterque terminetur, ac suam tam diuturni temporis malitiam pernicie sua diluat, lunamque in suum malum e coelo deducat, ut est in prouerbio. Nam hic quoque non imparati sunt, si quid aperte notum fuerit. Classis caesaris ad finem huius mensis velificationi se committet, triginta millibus militum instruenda ultra remiges. Non parui hac est res momenti; vix nostro et superiore acuo talis parata fuit classis; cuius ventum Deus obsecundet, ut voto pociatur nostra haec aetate. Serenissima mea regina non quod immemor tui fuerit non scripsit a multis temporibus ad te, sed quod male valuit, et multis caesaris occupata negotiis; nunc tamen scripsit, quatenus ocium habere potuit. Nec ego commisi, ut memoria tui e mente ipsius excideret, sed dum tempus fuit et occasio feci, et facio semper, quod facere debeo. Lutherani, anabaptistae et hic, et in Gallia celtica passim sine misericordia puniuntur; sed Hydrae sunt, uno capite abscisco, renascuntur plures. Doctrina magis exstingui possent. De rebus Hungariae et Joannis tractatibus nihil huc certi scribitur. Regina cupida esset ea intelligere, quae certa istic aguntur; verum pendere omnia arbitror ex rebus caesaris. In meis rebus et promotione omnis mea spes est in te, et semper fuit posita. Ubi sim, et in quo nunc statu Hungarico, nec solus scio, et tamen spem in te habeo constantem, ut aliquando mei sis memor; memor autem fieri potes, si tua authoritate mea indigne et praeter promissionem regis occupata bona aliquando remitti curaueris, atque etiam si apud maiestatem regiam me, meumque statum promoueris, ne tot promissiones, quae factae mihi fuerunt, semper neglegantur. Vale. Bruxellae 10-a Martii 1535.

Cam. Gilius Nicolao Olao Suo S.

Quae XXI. item XXII. praeteriti exarasti, pridie accepi. Princeps meus tibi gratias agit, quod tam diligenter

operam tuam in scriptione praestes, et te rogat, ut in ea assidue verseris. Audiuimus Antuerpienses laborare pestilentia anabaptistica; si verum est, fac ut sciam. Dux Fridericus uxorem ducet illustrissimam Dorotheam; hoc enim ex litteris caesaris ad principem meum iam diu audiuimus. Caesar transmittet in Italiam, classis paratur. Princeps Auria cum XV. tremibus breui profecturus est Barachino. Nunc caesare ita iubente, pontifex in Gallicas partes inclinatur, sed parum de eo timendum est, non enim hiscere audebit. Quae de Aenobarbo nuper intelleximus, item urbana noua et hispanica, dux serenissimae reginae huberrime scribit. Ensem Italicum habebis breui affabre factum. Haec scripsi temporibus exclusus, tu veniam mihi dabis, si longiori epistola non utar. Vale et Scepperum saluta meo nomine. Mediolano XI. Martii Anno MDXXXV.

Christiernus Umbra Cymber Nicolao Olao suo S.

Quamquam praeclari ingenii tui dexteritas, mira quadam morum maturitate unita, tum aetas, quae et ipsa iam quoque maturuit, palam arguunt et perspicue, te viri consummati ita circulum absoluisse, ut nulla aut vix ulla iam amplius queat fieri accessio; nihilominus adeo ocium non amplecteris, quin honestissimis studiis intentus, contendas quottidie te ipsum, si fieri possit, superare; tanquam Neoptolemus quispiam Martis et militiae ignarus, arma manibus diurnis nocturnisque vigilans versare solet, ne rudis in harena cum hoste congrediatur, turpiter succubiturus. Quae res vel hoc argumento abunde claret, vir virtute ornatissime, quod intra parietes domesticos a latere habeas ac foneas, qui queunt sua vigilantia atque industria, tuas dotes alioqui ditissimas, ditiores reddere, pro quorum salute exacto anno, ut audio, non parum sollicitus sudasti, quo nomine ex professo famulum me tibi inuenias deuinctiorem. Tum usus et litteratorum necessitudo accedit, quam huic negotio impense conferre vel talpae appareat. In primis Cornelii Scepperi, viri et singularis prudentiae et doctrinae undevīs exquisitissimae, qui laud dubie diuino ingenio donatus, tum facundiae flumine iuxta praeditus, omnium de

se opinione aut est superior, aut genius parum propicius nobis tenebras ob oculos offuderit, unde indicitum caliginem contraxerit. Ad hoc mare felicitatis, tanquam quaedam auctaria, adfluunt felicissimae dotes, quas in ista generosa mente deprehendi, quae ulla obliuione e mea memoria non poterunt facile intercipi. Nempe candor, ingenii canities, humanitas, venustas, grauitas, quae te heroi affinem facit, quibus omnibus, veluti anteambulonibus et pedissequis quibusdam, uteris familiariter, ut minime mirum sit, si princeps illustrissima talem sibi delegerit, ac sua arcana concederit sapientissime. Huiusmodi viatica, patria viduata ab hostibus, tecum hospes absportas, quem quamuis hostilis tyrannus violenta manu bonorum fortuitorum bona parte despoliarit, tuae tamen mentis sublimitas, iis fortunae fluctibus manet semper inconcussa, atque immersabilis, nec unquam labascit, aut victa infringitur, nihilo magis quam Marpesia cautes, undis undique insultantibus quassa commouetur.

Has tu reliquias retines a caede tuorum,
 Quas non saeua manus, non mille hostilia tela
 Turcarumue cohors adimit tibi turba cruenta.
 Nec fortuna potens, potens est auferre, beatus
 Quo minus iis ducibus diuos confisus adibis,
 Famaque post fatum non interitura manebit.

Vale Nicolae generosissime, nec credas colacem quempiam adulari, ut ventri prospectum sit. Nam Ταῦτηρ τῇ γοαγῇ σου, a viris multo emunctissimae naris accepi. Dominum Cornelium Scepperum, quocum per ocium, etiam litteris nugabor. ex me saluta, et nostra nugamenta boni consule. Iterum vale. Louanii ex aedibus Rutgeri Rescii, XXIII. Marcii Anno MDXXXV.

Cam. Gilinus Nicolao Olao suo S.

Unas tuas litteras VII. Martii datas proxime accepi, quibus me mones de omni statu rerum nostrarum, quod mirum in modum et principi meo et mihi gratum fuit. Reginae

valetudinem in dies fieri meliorem laetamur; utinam per aliquot saltem dies medici dicto audiens esset, non enim vererer quod pristinas vires brevi recuperatura esset. In Candiano fidem aut diligentiam non desiderabitis; vir certe probus est, et in re medica experientissimus. Germani pedites inter portum Delphini et Lunae conscendere; quadriduo post Andreas Doria, cum XV. triremibus suis transmittet in Hispaniam caesaris iussu. Is nunc primum Barchinonae agit, classis eius cum Luctatii classe omnino conferenda est, et numero navium et militum et remigum experientia, cuius aduentus in Africam summe a Tuneti regulo et illius clitelis expectatur. Quare fac bono animo sis. Nec Ænobarbi vires pertimescendae sunt, dabit enim poenas sceleratissimus reipublice christianae hostis illatorum nobis damnorum. Eum pro certo habemus et a pecunia et militibus flagitiose imparatum esse, et si Gallo suaso re classem nostram opperietur, quos risus breui edet! Credo te iam intellexisse caesaris Turcarum copias a Persa labefactatas fuisse, bellicis tormentis omnibus amissis, et pecunia intercepta quae tunc ei expeditissima erat. Haec cum nobis quotidie per certissimos homines confirmantur, nos monent veriora esse veris, et dominum nostrum caesarem omnino totius orbis imperio breui potiturum. Pontifex edentulus in Gallionis partes propensior est, sed tamen hiscere non audebit; Veneta respublica non deseret caesarem. Dux Ferrariæ foedus Italicum irrisit, quando cum reliquis Italiae proceribus consentire noluit, spero deos illi fore iratos. Helvetii nuper inter se dissidere coeperunt, credo ob Genevæ defectionem a duce Allobrogensi; utrinque tamen ab armis abstinetur. Sceperum nostrum meo nomine salutabis, item reliquos omnes amicos meos et praesertim lectissimam virginem Lucretiam Caballam, et Gilini tui memor semper esto. Vale, ex Vico Jovis VI. nonas Aprilis MDXXXV.

Cam. Gilinus Nicolao Olao suo S. D.

Marchio Vasti cum classe oneraria et XXV triremibus in regnum Neapolitanum transmisit, secum habet militem

germanum et italum. Princeps Dauria hodie nauigaturus erat cum XVII triremibus ad caesarem. Ille ut commeatum et quod reliquum est italici militis secum comportet, Sardiniam versus, iste ut caesaris imperium exequatur. Sunt qui putent caesarem omnino cum hac classe in Africam transfretaturum, nos certe quid ipse facturus sit, non intelligimus. — Ex urbe audiuius pontificem cognita Turcarum regis exercitus profligatione, meliora de domino nostro caesare et loqui et statuere, tanquam in illo edentulo sene et loquaci aliquid sit, quod ab eo pendeat. Coegit nuperrime cardinalium senatum, apud quem orationem dicunt habuisse satis luculentam de expeditione Turcica, pollicitusque est, si ita e republica esse iudicatum erit, se iturum aduersus Turcam, multaque puerilia addidit, quae ne tibi stomachum faciant, omitto. — Res Anglicas item Monasterii a te princeps meus expectat, qui te salutet et nostrum Scepperum. Gladius tuus vectorem expectat, qui eum ex commodo et sine ipsius mora in tuam potestatem comportet, bonus certe est et affabre factus. Vale amicorum optime et me ama. Ex Via Iouis XI. Aprilis MDXXXV.

Idem, Nicolao Olao suo S.

Gratissimae mihi fuerunt litterae tuae quas VIII. Aprilis ad me dedisti, ex his cognoui meas ad vos incolumes peruenisse, cum Urbanis, Hispanis et Africanis rebus, reliquae quae ad principem meum peruenerunt, reginae serenissimae dominae nostrae per eundem luberrime scribuntur, tu de ista intelliges. Ensem quem efflagitasti, Carolo negotiatori Mediolanensi, qui mercaturam Antuerpiae facit, dedi. Is ut spero tibi arridebit, et propediem habebis capulum et reliqua, ornamenta inaurata opere striato sunt, et theca ex serico viloso cum gladiolis inauratis. Principes mei te resalutant et diligunt. Exitum rerum Cymbricarum auide exspectamus. Vale amicorum optime et me ut facis ama. Scepperum et reliquos amicos ex me iubebis saluere. Iterum vale. Ex Vico Iouis XXI. Aprilis MDXXXV.

Mathias Auctus Physicus Vratislaviensis Nicolao Olao suo.

Admonebar diligenter tuis ad me datis litteris, ut frequens ad te in scribendo forem. Certo id persuasum habeas, me ex animo et saepius voluisse ad te scribere, modo talium aliquem fidum latorem habuissem. Tabellionum itaque defectus omnem excusationum sarcinam in se cumulabit; iam vero si frequentior, quam antea, non agnoscar, facile negligentiae meae et oscitationi ad scribendum veniet. Dabo autem operam sedulo, ut minime talibus a te notabor. Nam praesentium exhibitor dominus Jeronymus cognomine Kromer, cuius ac homo ordinis senatorii Vratislaviensis affinisque meus charissimus (duas namque sorores in coniuges habemus), vir integrae fidei et undequaque honestus, Antuerpiae per longum est mansurus. Et tandem post suum inde discessum, Joannem Schebicz filium ex sorore ipsius, patre vero Nicolao Schebicz, capitaneo moderno Vratislaviensi ortum, illic in locum sui est relicturus. Ut occasio et oportunitas ad longum nobis nedum dandarum, sed etiam reddendarum utrinque litterarum dabitur. Hunc autem D. Jeronymum ita apud te commendatum iri peto atque fratrem mihi amantissimum, sibi que consilio et opera (si illi necessum contra malitiam aliquorum fuerit), adesse velit. Et quicquid officiorum ac benevolentiae illi exhiberis, id totum mihi perinde gratum sit futurum ac si mihi ipsi exhiberes, inde agnoscat amicitiam nostram et consuetudinem antiquam nonnisi firmissimam adhuc inter nos extare, ut alter alterius gratia, etiam in longa locorum distantia, vel amicis officium suum praebeat. Ex Cracovia nuper accepi Turcarum sat numerosum exercitum Hungariam venire. Quid autem constituere se facturos, nondum certo scitur. Quidam illos Moraviam, alii Slesiam, reliqui Scepusium petituros asserunt. Joannes Vayda cum suis gentibus illis iungitur. Rex Poloniae cum Valacho iterum bellum habet. Cum Moschis pax extat nulla. Cristas Galli per sacr. caesaream maiestatem speramus gratia domini deposituras. Doctor Henckelus Cassouiae concionatorem agit, meliusque illic, ut in solo paterno, quam hic valet. Reginali maiestati servitia mea per

oportunitatem aliquando offeras. Feliciter et longum te valere cupio. Auctum tibi deditissimum ut consueuisti ama. Vratislaviae XV. Maiis MXVCXXXV.

Cam. Gilinus Nicolao Olao S.

Iam aliquot dies sunt ex quo nullas tuas litteras accepimus, quod puto negligentia tua factum esse. Nam tu qui in ocio es, quid est quod omnes ferme tabellarios abhinc duos menses ad nos venientes, praeteristi sine litteris tuis. Noli amabo Olae charissime hac mecum taciturnitate uti, et de rebus vestris fac me et de statu rerum tuarum frequentur certiozem. Ex litteris Urbanis intelleximus pontificem VI cardinales designasse inter quos habetis episcopum Roffensem; vir sane bonus et intelligens, quem rex Anglus in carceribus habet. Reliqui excepto Contareno Patricio Veneto philosopho et theologo, vitae integritate cum paucis conferendo, ab consueto cardinalium coetu non degenerant. In Gallorum gratiam elegit Episcopum Parisiensem Lutheranum; caetera nosti. — Classis caesaris CCCXXX nauium erit, apparatus ingens. Res Turcicas intelliges de Lucretia nostra. Tu vale Scepperoque nostro me commenda. Mediolano XXX. Mai MDXXXV.

Idem Nicolao Olao suo S. D.

Tandem aliquando negociator iste Mediolanensis globum mihi reddidit affabre quidem factum; sed dum vector commodo suo magis studuit, circulos quosdam minutulos confregit; sed spero hic aliquem me iuenturum, qui omnia in pristinam faciem restituat. Gemma Phrisius mihi isthinc recedenti pollicitus est, una cum globo missurum libellum suum, docentem quo pacto utendus sit globus. Te etiam atque etiam rogo des operam, ut quamprimum rationem istam Gemmae et sic annulorum habeam; credo iam excussos typis libellos esse. De rebus publicis non est quod addere possim hesternis litteris meis, praeterquam quod ex curia caesaris intel-

leximus, in praesenti expeditione ad septingentos nobiles equestris ordinis Hispanos caesarem sequuturos marte suo.— Addunt praeterea duces comites, marchiones VII et multos comites. Vale Olabe amantissime et Sceppero nostro, item eius coniugi me plurimum commenda. Electissimam virginem Lucretiam saluebis meo nomine. Ultima Maii XXXV.

Idem Nicolao Olao suo S.

Quae a Turcis, Ænobarbo et caesaris classe habemus, de Lucretia virgine electissima intelliges; nos inaudiuimus Syriam, Ægyptum et Graeciam fere omnem tremere. Quod si verum est, debellato Ænobarbo et capto Tuneto, caesar vires suas in eas partes conuertet, et omnia in suam potestatem breui redactus est. Quod postea succedet, curabo ut scias. Tu vero interea valebis, et Scepperum nostrum et eius coniugem meo nomine salutabis. Iterum vale amicorum optime. Mediolano XIII. Junii MDXXXV.

Idem Nicolao Olao suo S.

Apud nos recte est, idem de vobis optamus. Nuper audiui caesarem nostrum cum classe in Sardiniam applicuisse XI. die et inde XII. in Africam transmisisse; praeterea nihil aliud certi habemus, verum optime ab omnibus de exitu rerum Africanarum existimatur. Pontifex publico edicto indixit III. dierum vigilias et ieiunium pro caesaris et eius exercitus incolumitate, item omnium erratorum remissionem promittit iis qui confitebuntur et pro caesare preces ad Deum effundent. Quid quaeris! Coelum, maria ac terras pro domino nonne pugnare vides! Fac igitur bono animo sis, fortunabit enim immortalis rector huius machinae iustissima incoepa caesaris, et ad imperium eius Asiam non Africam solum adiunget. Episcopus Massiliensis cardinalis Cibo frater et ducis Florentiae consobrinus in consobrium ducem conspirauit, et nescio quo pacto patefactis insidiis captus est, credimus illum breui

poenas daturum. Fama nos tenet, haec perpetrasse authore cardinalis Medices. Reliqua de Lucretia nostra intelliges, cuius litteris exempla multarum litterarum ad principem meam addidi. Tu vale et saepissime ad nos scribe de statu vestro et peregrinis nouis. Cornelium Scepperum et coniugem salutabis mihi plurimum. Iterum vale et me ut facis ama. Mediolano pridie calendas Julias. Anno Domini MDXXXV.

Idem Nicolao Olao suo S. D.

Hodie bene mane binas tuas litteras accepi. Alteras XIII. alteras XX. Junii datas. Ex quibus princeps meus valde laetatus est, cupiebat enim summe intelligere, quid isthic Gallus et Anglus molirentur. Item res Cymbricas et Monasteriensem famem, quod a te expectabant, optime absoluiisti. Reliquum est ut in hac consueta scriptione perseueres, quippe et principibus meis et mihi rem maxime gratam factururus es. Exitum rerum Africanarum breui expectamus, qui caesari nostro non homin; sed Deo felicissimus erit. Res Turcica in summo naufragio est, quod ex quibusdam exemplis litterarum nuper nobis allatis intelliges. Ea serenissimae reginae mittuntur. De libello Gemmae tibi gratias ago, et cum globi canones habueris, operam dabis ut quamprimum habeam. Duces te resalutant et te diligunt, tu meis verbis Sceppero et eius uxori plurimam salutem adscribes. Vale optime Olae et me ut facis ama. Mediolano IIII. Nonarum Julias Anno MDXXXV.

Cornelius Scepperus Nicolao Olao suo S.

Mitto ad magnificentiam vestram orationem seu epistolam cuius illius Mediolanensis, ut illam legat et postea ostendat reginali maiestati, ad quam de eodem epistolam scribo. Vult illam occultam esse, neque refert magnopere ut edatur, nisi quod arbitror instinctu et admonitionibus D. Antonii de Layna marchionis Modociae ipsum inductum ut scriberet.

In summa nullus liber tam malus, quin prosit; vide tamen ne cum regina cum legerit perdatur. Iudicium siquidem ea de re meum ad ipsum suum authorem transcripturus. Et quia dominus Ulricus Eytzinger aduenit, et reuerendissimus Lundensis ad me scripsit se quasdam vestes meas in illius archam locasse huc ferendas una cum ipsius suppellectili, quaeret ab eo M. V. an de illis iisdem vestibus aliquid sciat. Et me eidem commendabit. Nouis sponsis precor felicitatem. Bene vale Bruxellae IIII. Julii XVCXXXV.

Nicolai Olai ad Franciscum Wilaki Jaurinensem Electum.

Ulricus Eizingerus tuas mihi nudiustercius reddidit litteras, ex quibus tuum illum erga me veterem amorem ac beneuolentiam singularem, firmam adhuc et constantem esse cognoui; quae non hoc solum nomine, quod per se magnum est, sed etiam quod de rebus Hungaricis, quo illae nunc sint in statu, me certiore fecerunt, mihi fuerunt gratissimae, praecipuoque me affecerunt gaudio. Raro enim iam a veteribus meis amicis, etiam a me aliquot meis litteris prouocatis, accipio litteras, adeo absentis amici sunt obliti, et iam molestum eis est alienis respondere. Alienorum consolor frequentius litteris, quibus mecum non tanta fuit amoris et consuetudinis necessitudo. Quod a longo tempore ego nihil scripserim, non obliuione certe mei in te officii, aut beneuolentiae, quae perpetuo, dum spirauero, manebit, factum est; sed quod argumentum scribendi defuerit, externas inter has nationes agenti, quod aliquid tibi afferre potuisset voluptatis; nisi voluisssem te de consuetis hominum huius prouinciae moribus certiore facere, qui etiam sine scriptione omnibus sunt satis cogniti. Quod vero tu non scripseris, arbitror haec quoque non mei contemptu contigisse, sed ex rerum, quae istic aguntur, varietate et multitudine, quae auocare hominem a scribendo plerumque solent. Hanc igitur utriusque nostrae cessionem non diminutioni amoris ac beneuolentiae nostrae mutuae, ab adolescentia obseruatae, tribuo sed casui cuidam, qui aliquando hominibus etiam inuitis incidit. Patriae nostrae

calamitatem, quam scribis eandem adhuc esse, quae prius fuerat; non possum scribere, quam mihi sit molesta; cuius utinam iam sit finis. Sed neutra parte alteri credere volente, quis bonus sequi poterit? Quae in dissensione, alienisque animis concordia fieri poterit? Si ambitio, priuati commodi amor, non regnaret apud omnes plus, quam salutis publicae et communis utilitatis respectus, iam diu omnium rerum habuissemus finem, sed adeo obcoecati sumus, ut nec Dei, nec mortis, quae paulo post omnes aequa sorte, ut nostros multos dominos, fratres et amicos, qui nuper ante nos vitam obiuerunt, raptura est, consideratione ducamur. Miror, quod tot diebus commissarii nihil concluderint. Arbitror eos magis studere temporis protractioni, et ut bona quaeque occasio nobis data praetereat, quam ut aliquid finire velint; verum fortasse in hunc diem Brodericus et Verbetzy redierunt, aliquidque iam finiuerunt; quod si factum est, rogo, fac, ut scribis, me certiorum ante alios. Nulla res me maiore gaudio afficiet, quam si pacem bonam firmamque factam esse audiero; non propter me, qui iam utramque fortunam, quaecunque venerit, aequo animo ferre consueui, sed ob patriae amorem et quietem publicam. Quod me facta pace dies et noctes te domum exspectaturum scribis, declaras in hoc tuum in me sincerum animum amore fraterno plenum; deuincisque me iam antea tibi satis deuinctum ad omnia tua obsequia obeunda. Non alia me magis res ad redeundum sollicitat, quam dominorum et amicorum meorum reuisendorum desiderium; quod tunc, cum eos videro, satiari poterit. De rebus priuatis meis, quid scribam, nescio; possem dicere, quod est in euangelio: Missam esse sortem in vestem meam. Custodiam quadrifariam partiti sunt: Valentinus Tewreck, Bakyth, Andreas Choron, Hieronymus Vasony. Abbatiam de Thapoleza Bebek occupat. Archidiaconatus Comariensis dominus reuerendissimus Strigoniensis est officialis, post quem Marcus noster. Omnibus praedae sum expositus, etiam iis, de quibus ob seruitia mea essem bene meritus. Hi, qui me defendere fuerant polliciti, refrixerunt, vel quod non possunt, vel quod aliena non curant. Deum igitur ipsum inuoco, cuius fiat voluntas; et illud Homericum insidet mihi cordi:

Ἦ οὐ γινώσκεις ὅτι ἐκ Διὸς οὐκ ἔπειτε ἀλκή
 νῦν μὲν γὰρ τούτῳ χοροῖδης Ζεὺς κῆδος ὁπάξει
 σήμερον, ἔστιρον αὖτε καὶ ἡμῖν, αἶψ' ἐθέλει
 σώσει, ἀνὴρ δὲ κεν οὔτι Διὸς νόον εἰρίσταιτο,
 Οἷδ' ἄμαλ' ἰφθίμος, ἐπείη πολλὴ φέρτατος ἔστι.

Omnia igitur relinquo arbitrio Dei, qui et me enutriet Nestoreos vix iam victurum in annos; quem precor, ut te sanum, incolumemque conseruet. Mea servitia regiae maiestati commenda, rogo. Vale felicissime. Bruxellae 16-a Julii anno domini 1535.

Cornelius Graphaeus Nicolao Olao suo S.

Cum nuper Bruxella discederem, tua ibidem iunctissima usus familiaritate, vir in primis candide, statui eo me perbreui redire, tui nimirum reliquorumque amicorum visendorum gratia, verum obstitere hactenus cum publica, tum privata, quae me varie afficiunt, negotia. Quare quod possum facio, inuiso te per epistolam. Mitto tibi dono hunc lepidissimum sane libellum de Topographia veteris Romae, de quo inter nos Bruxellae fuit sermo, ut si eam urbem, orbis olim dominam, praesens non videris, nunc absens velut ob oculos positam contuearis, missurus et alia breui tuae humanitati forte haud iniucunda. Interea vero me tuo candori, reliquisque amicis, praesertim vetusto illi amico D. Cornelio Sceppero, commendatum velim, id vel omnium maxime abs te ambitiosius forte petens, ut tuum Graphaea ubi et occasio tulerit, et citra tuam molestiam fieri queat, in Thesaurarii Halleri gratiam insinuare velis. Vale meum praesidium. Antuerpiae VI. Calend. Augusti MDXXXV.

Nicolai Olai ad Cornelium Graphaeum Antuerpiensem.

Topographiam Veteris Romae, quam ad me doctissime Corneli dono misisti, nudiustercius accepi; quae duplici nomine fuit mihi gratissima. Primum, quod tuum in me candidum

amorem, quem nuper verbis declararas, nunc re ipsa cognoverim, tum quod tuis totius orbis dominae, veterem illam maiestatem et insignem magnificentiam perlecto ipso libello ob oculos iam ponere possim. Habeo igitur tibi mi Graphace gratias, quas possum cumulas, qui me in amicorum tuorum numerum inscribere, neque hoc tuo munusculo honorare volueris. Non ero tuorum in me officiorum et amoris immemor, sed eodem, quo tu me amicitiae, et necessitudinis officio sum te prosecuturus, huncque Oláum talem semper in te, et tuos cognosces, qualem amor noster mutuus postulaverit. Quod me petis, ut Cornelio Sceppero, Wolfgango Hallero quaestori reginae, amicis communibus te commendem, etsi es, ut id satis scio, ob ingentem tuam virtutem, et doctrinam excellentem eis satis commendatus; tamen, ut iubes, faciam id diligenter; et neque in hac, neque in aliis multo maioribus rebus, meam unquam operam, quam quidem tibi gratam fore sensero, paciar a te desiderari. Franciscus Craneveldius amicus meus singularis hunc ad me misit Basilii libellum a se latinitate donatum, quem ut perlegas, ad te misi. Vale et me, ut cepisti, ama. Bruxellae calendis Augusti 1535.

Nicolai Olai ad Franciscum Craneveldium.

Vix Meclinia negotiorum meorum curandorum gratia huc reuersus heri respiraueram, cum Ruthgerus Rescius, amicus noster communis, Homiliam Basilii contra temulentos, a te vir praestantissime latinitate donatam, meoque nomini dicatam, ad me misit. Non possum, vir omnibus virtutibus ornatissime gratias tibi habere, et referre satis dignas, qui inter tuos complures amicos me potius delegeris, quem hac tua insigni lucubratione imprimis honorares, beares et ornares. Etsi enim aliquibus breuibz inter nos collocutionibus et internunciis amicitiae et amoris quaedam fundamenta hactenus internos iacta fuere; tamen non ea a me, non quod id facere noluerim, sed quod nulla occasio se praestiterit, profecta in te sunt amici animi officia, ut tanto a te dignarer honore. Si tamen aliqua unquam res emergerit, in qua gratum meum

animum in te declarare potuero; nihil sum praetermissurus, quod ad id cumulate praestandum pertinere arbitror, hocque tuum munus, amicitiae nostrae mutuae pignus perpetuum, in meo veluti intimo pectore reconditum conseruabo; nec cessabo inter meos commilitones eae temulentiae et vicia et incommoda saepe recensere, quae diuus Basilius ob oculos nobis luculenter proposuit. Sed hanc ebrietatis pestem, cuius et ego a primis meis annis fui inimicus, video nunc omnium animum mores, et consuetudinem adeo occupasse, ut non libris, sed fustibus vix innumeris ab hac praua potandi consuetudine nostrae aetatis homines arceri auocarique possint. Vale, et me qualis sum, tuum fore tuique amantem existimato. Bruxellae calendis Augusti 1535.

Cam. Gilinus Nicolao Olao suo S.

Dii boni! quantum fortunae et caesaris dei nostri integritati debemus, qui postquam in Aphricam traiecit, nullo ferme suo milite desiderato et stagni fauces et Tunetum ipsum intra paucos dies expugnauit; nos certe id est rem Mediolanensem ita firmavit, ut otiose nunc in utramque aurem dormiamus. Quid quaeris! et res Hungarica in eadem naui quam primum erit. Fac igitur bono animo sis, et meliora in horas sperabis. Maiestatem reginalem bene valere optamus, et te, quem principes mei salutant. Sceppero, item caeteris amicis meis me commenda. Ex Mediolano, X. Augusti MDXXXV.

Idem Nicolao Olao suo S.

Litterae tuae XII. Julii, idibus Augusti mihi redditae sunt. Ex his, quae in Germania aduersus Anabaptistas egregie facta sunt, percepi. Item exitum pugnae Lubeccensium in ducem Olsaciae, Ruffensis occasum, et quicquid apud vos noui erat. Princeps meus, quoniam tuo nomine salutaui, de his omnibus seorsum tibi gratias agit et te resalutat. Nunc primum accepinus caesaris classem Bonam, urbem Bartanae

maritimam intercepisse cum XV triremibus Aenobarbi, quas eo loci ad tuenda omnia illa habebat; urbs a militibus direpta, triremes incensae. Aenobarbus cum IIII turcis militibus seminudus vix aufugit Algerium versus. Sunt qui putent hominem minime Arabum manus euasurum, in ipsoque itinere praeteritorum peccatorum poenas daturum. Hoc tantum ad solidam dei nostri caesaris felicitatem deerat. Quid, quod et Hungaria ipsa ad eius imperium accedat; quo tempore me verissimum vatem profiteberis et in secundis rebus tuis mei aliquando mentionem facies. Caesar dimissis Hispanis militibus ad quattuor millia hominum conduxit, ex his qui diuturnam seruitutem apud barbaros inseruiuerunt; horum opera ad debellandam Mauritaniā omnem utetur, et fortassis in Constantinopolitana expeditione. De Turca nihil noui habemus, ei instabat Persarum rex. Caesaris hostes, quos hoc tempore videtis, toti frigent. Medices cardinalis veneno necatus est. Vale et frequenter scribe et Sceppero et reliquis amicis me commenda. Gemmae libellos accepi et de his tibi gratias habeo. Miror ensem adhuc esse in itinere. Iterum vale. Mediolano X. calend. Septembris, hoc est XXII. Augusti 1535.

Idem Nicolao Olao suo S.

Post Hipponensem praedam varii de Africano caesare, deo nostro rumores sunt, qui cum in Hispaniam traiecisse putent, alii in Siciliam. Nos ex urbanis litteris accepimus, sed incerto quidem authore, Drepanum concessisse, et ibi maximam exercitus sui partem exposuisse. Si quid magis certi intelligemus, curabo quamprimum ut scias. Pontifex, quo facilius Perusinas controuersias componeret, eo ire decreuerat, hoc autumno filium ad caesarem missurus. Ex morte cardinalis Medices nepotes maximis sacerdotiis¹ auxit. Gallum fama nos tenet de caesaris victoria foris maxime laetatum, et quinque dierum supplicationes decreuisse per totum regnum. Vale et amicis meis me commenda. Ex Mediolano, pridie calend. Septembris MDXXXV.

Joannes Archiepiscopus Lundensis Nicolao Olao S.

Reuerende et Magnifice Domine ! Die XXVIII. mensis Augusti redditae sunt mihi litterae D. V. datae Bruxellae die sexta eiusdem. Ago autem gratias de rebus nouis perscriptis immortales. In quo statu vero res Hungariae sint dudum satis prolixè scripsi ; caesaris victoriam non scribo, ob id quod sciam nobilem ab illius maiestate ad vos nuncium victoriae tam inauditae missum. Quid conuentus reginarum boni attulerit, aucto omnino scire, simileter et quod in negotio Danico conclusum est. Cum Valentino autem Turkh, qui mihi iam factus est amicissimus, egi, ut bona custodiae D. V. remiserit in totum, et quo fructus reliqui anni praesentis ex D. V. commodò clocentur, profectus est Joannes Cegledinus una cum domino Valentino, quemadmodum latius fortassis D. V. ex litteris ipsius Ceglidini, quas praesentibus mitto, intelliget. D. Vlach regiae maiestatis secretario, amico meo singulari, negotium est cum reginali maiestate, quem in modum D. V. ex litteris et earum copiis praesentibus annexis videre poterit. Hic plurimum me rogauit ut negotium istud suae commendarem reginali maiestati. Cum autem neminem habeam qui maiori affectu rem istam curare possit et velit praeter D. V. reuerendam, eandem ex animo rogo, ut meo nomine, quantum poterit, apud reginalem maiestatem negotium istud prouehat, ita ut idem vir bonus sentiat se mea pollicitatione non esse frustratum. Id mutuis officiis et vicissitudine erga eandem V. D. summo studio conabor promereri, quam Dominus Deus diu incolumem seruet, cuique ex animo me commendo. — Datae Viennae V. mensis Septembris, anno Domini MVCXXXV.

Cornelius Graphaeus Nicolao Olao S.

Post meam ex Bruxella abitionem, vir praestantissime, hactenus domo abfui, negotiorum quorundam causa per regiones diuagatus. Itaque felicibus auibz domum reuersus, non potui quin te per litteras adirem atque salutarem, cum aliud

non esset, quod peculiarius ad te scribendum occurreret. Monstri Anabaptistici ad te mitto sex exemplaria, ut ea impertias quibus voles. Epithalamion Virginis Mariae augustissimae reginae dicatum (cum alia quaedam eius farinae illi addenda ad limam reduxero) impressum curabimus, tibi quoque exemplaria aliquot mittemus. Vale Maecenas optime. Antuerpiae postridie Andreae MDXXXV.

Camillus Gilinus, Consiliarius Ducis Mediolanensis, Nicolao Olao, Thesaurario Albensi, Secretario et Consiliario Mariae, Hungariae et Bohemiae Reginae etc. suo S. D.

Unus et alter et item alter mensis est ex quo multis literis meis a te minime responsum fuit; hoc si negligentia tua factum est, valde redarguendus esses. Quare te etiam atque etiam rogo, ne me fructu iucundissimo litterarum tuarum fraudes. Dux Urbinas, ut facilius Camerini ducem puellam annorum XI Quidobaldo filio in matrimonium collocaret, Balionam factionem extorrem fouit, quae patrocínio suo Perusiae potita est, interfecto episcopo Reatino gubernatore, aliisque permultis a pontifice designatis pro tuitione illius ciuitatis, ratus tanto incendio posse Paulum III. induci ut dux Camertum tranquille cum filio in matrimonii possessione perseueret. Quae de re pontifex adeo excanduit, quo nihil magis. Vereor, ne tragoedia istorum Italiae magnum negotium facessat, et praesertim cum nuper nobis Roma allatum sit Baliones omnes pontificis conditiones accepisse. Quae de classe Doriae habemus e virgine Lucretia intelliges, cui exemplum litterarum Christophori praefecti misi. In Gallia et Heluetiis omnia silent. Tu, si quid ab Anglis habes, fac nos certiores. Dux meus te salutatur, cui adhuc nihil rescripsisti. Reginam nostram bene valere opto. Apud nos est ut volumus. Vale et amicos nostros salutabis meo nomine. Mediolano X. kalend. Ianuarii, anno MDXXXV.

Rutgerus Rescius Nicolao Olao.

Nannii nostri declamationem ad te mitto, D. Olae plurimum observande, quam hic proximo insticio dixit et frequentissimo auditorio et maximo omnium applausu. Eam quare tibi dedicare decreuerit, intelliges ex epistola ipsius ad te scripta. Rogamus autem D. T. ut quamprimum ipsam recognoueris, illico ad nos remittas. Cupit enim quidam bibliopola aliquot exemplaria ipsius mittere in Galliam et Angliam. — Bene valeat D. T. Raptim Louanii in festo D. Joannis euangelistae. M. Jacobum cupio salutari.

Rutgerus Rescius Nicolao Olao S.

Non est, quod mihi gratias agas, D. Olae observande, quasi per me aliquid honoris tibi accederet. Agnoscunt omnes, qui te vel leuiter nouerunt, sic te esse *értuor*, ut per me et mei similes nihil omnino honoris tibi accedere possit. Videtur mihi non fore absurdum si tua epistola, qua paucis multum verae laudis Nannii nostri complecteris, una imprimatur cum ipsius declamatione, hoc ordine, ut primo loco prior Nannii epistola ad te scripta ponatur, secundo tua et tertio altera Nannii epistola, qua tibi gratias agit pro egregia tua censura. Mittimus igitur tibi Nannii epistolam una cum latore praesentium. Digneris nobis animi tui sententiam indicare. — Bene vale D. consiliarie doctissime. Raptim Louanii pridie circumcisionis dominicae 1535.

Petrus Nannius Nicolao Olao S.

Quod tua quasi obstetricante opera, clarissime et eruditissime vir, in lucem edidi, iam ad te mitto, speroque quod hunc partum non minima ex parte tuum et cognosces et accipies. Nos tuam epistolam apposuimus declamationi, nostro potius commodo, quam tuae voluntati morem gerentes, Cupiebamus

enim per te lectoribus commendari, et nostrae verecundiae quae nunc iudicio tuo quasi obarmata, malignorum morsus vel minus sentiet vel minus curabit consulere. Nos autem quia te satis onerauimus nostris nugis, non addemus sarcinam sarcinae et molestiam molestia accumulabimus, nec post verbosam declamationem verbosas litteras addemus. Bene vale amplissime vir et animo meo vere charissime. Louanii pridie Antonii, ex collegio diui Jeronimi ad Leidam Anno MDXXXVI.

Nicolai Olahi ad Amicum.

Verissimum illud est profecto, quod veteri dici solet prouerbio : fumum domesticum igne esse alieno luculentior. Ego, qui edoctus iam multis peregrinationibus, et non minima, ut mihi videor videre, utriusque fortunae rerum experientia, patienter licet ferre consueuerim omnis fortunae siue prosperae, siue aduersae insultus, videaturque nihil aut hic aut alibi deesse ; tamen nescio, quo modo patriae meae, amicorum, propinquorum, quibuscum una enutritus sum, vixi, et ad hanc deueni aetatem, non exiguum vellicat desiderium, maxime quum videam aulicorum nostrorum, ut de communi huius regionis plebe taceam, mores a nostra consuetudine, moribus et natura non parum abhorrere, eosque, qui magistratum apud reginam gerunt, plus sui commodorumque priuatorum esse amantes et cupidos, quam bonorum virorum exterarum nationum. Quamuis autem haec res me in nullam omnino inducat animi perturbationem, maxime quantum in meam priuatam rem pertineat, sed non possum non dolere vices et reginae et eorum, qui illius res, nescio in quam intruserint difficultatem, et ipsi nihil omnino, quacunque arte possint, aliud quaerant, quam priuatum suum commodum, utilitatem, et ut ipsi dicere solent, prouisionem aut potius prouidentiam. Quod quum ego etiam inuito animo perspiciam, adducor saepe, ut contemptis eorum his factis, quae bono, iusto et honesto viro vix conuenire videantur, patriae meminerim, illiusque, licet non minimum per hos annos hostium fidei nostrae irruptione deuastatae, desiderium me detineat ; de cuius statu

praesenti si tu me nunc certiore feceris, magno me adficiet gaudio. Vale. Bruxellae 20-a Januarii 1536.

Rutgerus Rescius Nicolao Olao S.

Pro aureo et argenteo tuo munere, remitto tibi longevilius munus, nempe chartaceum, et nequaquam cum tuo conferendum. Verum quid faciam cum alios fructus non producat fundus meus. Consulat igitur boni D. T. Institutiones has graecas Juris civilis, quas tibi ac Jacobo tuo mittimus, accepturus, maiora chartacea dona, quum ea officina nostra protulerit. Bene vale D. Consiliarie in primis observande. Raptim Louanii XXVII. Januarii 1536.

Petrus Nannius Nicolao Olao S.

Ego, mi benignissime patrone D. Olao, in hac mea declamatione mire felix fui, qui pro tua opera, quam mihi praestitisti, etiam ultro tuam munificentiam experior. Ego in aere tuo eram, tantum abest ut a te quicquam vel expectare vel accipere debuissim, sed hoc verae liberalitatis est, obaeratum tuum quasi ipse debeas multis beneficiis obruere locoque creditoris habere. Utinam cum soluendo non sim, saltem declarandae gratitudinis mea facultas supersit, quae si quando dabitur, non omittam, quin omnibus testatum faciam, quantum tibi et debeo et te amo. Sed nostrae tam plenae mensurae voluptati deest auctarium quoddam, quod litteras in turcico nummo inscriptas legere nequeo, quas si tuus ἀναγρωστής Jacobus iste Danus mihi interpretetur (nam te grauari nolim) litterisque turcicis nostras appingat, multum mea spectacula instruxerit. Ego enim ut quisque hospes aduenerit, istos numeros visendos dabo. Adiciet ergo huic nostrae scaenae tantillum illud choragii. De extemporali quidem illa epistola tua, omnibus tamen numeris absoluta, nihil est quod angaris. Me-

rebatur publicum, optimeque lucem feret, neque unquam te illius poenitere potest, nisi in te ipsum valde iniquus esse volueris. Rescius tui amantissimus iudicio non caret, nec me plane brutò esse ingenio existimo. Nisi nobis talis visa fuisset, quae et autoritate meam caussam, et elegantia artificis famam tueri potuisset, nunquam praelo comissa fuisset. Indocta enim et te laeisset et mihi nec patrociniū nec commendationem attulisset, quibus certe inter tot odia grauiter indigebam, Nouis enim hominibus, ut scis, omnia infesta. Ego ex tua doctissima epistola id consecutus sum, ut pleno ore a multis lauder. Religio enim est post tuum iudiciū quicquam deinceps noui in mea causa statuere, non aliter quam legitimae merces, quae sigillo suae ciuitatis unde oriundae sunt, comuniuntur. Unus autem est Franciscanus, qui, cum scripta non audet tua quasi commendatione arrodere, in scriptorem impungit. Dicam eius verba ut rideas, quae publice in concionibus sacris in me detonuit. Domi, ut audio, saepius eandem cantilenam occinens. »Nunc sunt, inquit, quibus in prouerbio est, nos poma natamus, te gloriosus apostolorum chorus, qui etiam, si superis placet, sua quodlibeta edunt, nimirum ut videantur a mundo (imitor eius verba quantum possum) laudant caesarem, laudant Ferdinandum, nimirum ut habeant bonam et pinguem praebendam, quae valeat in singulos annos centum aureos.« Ita καρδιογρόσσης meus, non solum vota mea sed et mensuram meorum votorum nouit. Epilogus orationis his verbis conclusus est : »Stulti sunt qui nouos libros scribunt. Sufficiunt enim veteres.« Plura Daniel tibi, ut est facetus pariter et facundus, denarrabit. Misi ad illum aliquot honestos viros, qui illum silentium rogarent. Quid impetrabunt nescio. Si non impetrent, libenter ex te scirem, quid mihi faciundum putares; nam vereor, quocumque modo rem egero, me cicadam ala correpturum. Quomodo putas istiusmodi insani insanirent, nisi in tua commendatione haberem praesens ἀλεξίκακον. Habes epistolam bene verbosam, huius enim rei mihi ius faceras in proximis tuis litteris. Bene vale eruditissime Olae. Cupio te mihi et omnibus doctis et diu et saluum et felicem. Louanii V. calendas Februarias MDXXXVI.

S. Brodericus Episcopus Quinqueecclesiensis Nicolao Olao suo S.

Charissime Domine et frater, salutem plurimam et commendationem! Tamdiu nec tu quicquam ad me scribis nec ego ad te; licet et ego te ut fratrem amem, et eundem affectum in te esse erga me non dubitem. Statum rerum nostrarum aperte intelligis. Tamdiu tractata est pax Viennae, ut huc nunc sit translata. Hic speramus, bonum exitum habebit. Quod Deus concedere dignetur, bonorum omnium largitor, fortuna caesaris et fratris. Rogo te domine, ut meam humillimam seruitutem in gratiam sacrae reginalis maiestatis dominae meae clementissimae commendare velis. Cui si ob meum ex Posonio a se et a vobis discessum adhuc indignatur, possem vere illud dicere, quod est apud poëtam:

Inuitus regina tuo de limine cessi,
Sed me fata Deum, quae nunc has ire per undas
Imperiis egere suis.

Scribe iam tandem aliquid ad me saltem prouocatus, et optime, vale. Neapoli 26-a Februarii anno a Christo nato 1536.

Nicolai Olai ad Brodericum Responsio.

Accepi tuas. Reuerendissime Praesul, hesterno die litteras breuissimas quidem, sed quae maximam mihi attulere laeticiam, ex quibus scilicet aperte intellexerim tuum in me veterem illum amorem et beneuolentiam tanto nec temporum nec locorum interuallo, quibus cum summa certe animi mei dolore seiuncti et fuimus et sumus, nondum refrixisse. Scribis ad me te putare meum in te affectum pristinum constantem adhuc esse, licet tamdiu nihil scripserim, quemadmodum tuus erga me amor nondum mutatus esset. Num arbitraris quampiam *τῆρ λήθηρ* tantam esse posse, quae me in oblivionem tui adduceret? aut me Protheo mutabiliorem, ut meis, quorum tu magis, quam alii, conscius es, moribus et affectibus mutatis veteris illius tuae in me *τῆς φιλαρθροπίας* et meae rur-

sus in te τῆς δουλείας τῆς φιλῆς non meminerim. Potestne aliquid eiusmodi coniecturae in mentem tibi venire? Nonne a pueritia fere mea tu magna semper me persecutus fuisti humanitate et beneuolentia? Ac contra ego quoque te ut dominum et alterum parentem obseruavi, colui, suspexi et veneratus sum; nihilque etiam aut prioribus Ludouici regis, et domini nostri communis aut posterioribus temporibus fuerit, quod non ultro, citroque communicauerimus. Harum rerum et consuetudinum recordationem existimas homini bono excidere posse? Adeo me tui non oblitum esse cogites ut vix ullum diem praeteritum esse sciam toto hoc peregrinationis meae tempore, quo de te non cogitarim. Tecum frequenter pransus sum, tecum somniaui, tecum collocutus sum. At me haec tibi vana praedicare putas?

Ὅτιω νῦν Ζεὺς θεὸς ἐφ' ἡδονῶς πόσις ἦρας
Ὅσαδε τ' ἐλθέμεναι καὶ ρόστιμον ἡμῶς ἰδέσθαι.

Ut haec vera sunt. Quarum rerum testes sunt amici mei praesentes, quibus cum conuersor, testes absentes, apud quos in meis litteris frequentem de te feci mentionem, maxime Joannes Archi-Episcopus Lundensis, Cornelius Scepperus, et Joannes Burgius, dum in Anglia oratorem agebat pontificis. Quid itaque causae sit, cur nihil scripserim quaeris? Partium nostrarum diuersarum factio et studium, quod licet innocentissimum, tamen quoquomodo me a scribendo retraxit, ne susurriones et peruersi homines principes nostros in suspicionem aliquam de nobis inducerent, quamuis iniquam. Nam sicuti meae erga meos fidei bene conscius sum: ita de tua quoque in regem tuum non dubito. Ut ergo priora repetam, de mei in te pristino affectu adeo nihil est diminutum, ut is magis etiam sit auctus. Itaque certo tibi persuadeas, me nec parentum fratrumque, qui in amore et affectibus his humanis primum iure naturali habere solent locum, nec aliorum quorumpiam, maius quam tui videndi habuisse desiderium. Non raroque vehementer tibi timui, quum te intelligerem cum aliis partium vestrarum magistratibus inter hostes illos fidei versari, tuosque mores illorum conferre debere mandatis. Sed Deus optimus maximus siue voto meo, siue tuis precibus te

illis eripuit, ac incolumem hactenus conseruauit: ob hanc fortasse rem, ut tua opera, cura et sollicitudine perditum illud regnum, patria nostra funditus non intereat nostra hac tempestate. Quod ut cures, ac publicae potius quieti, paci et salutis; quam priuatorum aliquorum hominum affectibus inservire malis, per eam, quam patriae praeter omnes mortales debes charitatem, te rogo. Nam si res nostra Hungarica ita fluctuabit diutius, ut hactenus, etiam non irruentibus externis hostibus regnum ipsum ob perditorum utriusque factionis hominum rapinas et latrocinia se ipsum desolabit, perdet et consumet. Si vero, quod Deus auertat aliquo domus austriacae infortunio, vicini vestri albocapuciati modica arrepta occasione, vel morte unius ex vobis, quae est, ut alia omnia nostra in manu Dei sita, Hungariam rursus non modo inuaserint, sed occupauerint, et isthic pedes sedemque, quod ipsi intendunt, sed vos non creditis, fixerint: quae seruitus nostram miseram nationem, quae etiam nunc apud externos populos tum multas ob res, tum maxime ob commercium turcicum pessime ubique audit, non manebit!? Vertetur Hungaria in praedam, officia, praefecturas, et τῆς πολυετοῦς, Graecorum more, tyrannidi et seruituti infidelium erit subiecta. Olim in toto orbe nominatissima et Christianis etiam omnibus principibus formidolosa, nedum Turcis. Nunc ergo, dum adhuc tempus est, et periculum anteuerti potest, adhibendus est modus et via, quibus et regnum afflictum, miserum et perditum, si non in pristinum florem, quod iam aetate nostra vix fiet, saltem in aliquam permansionis et quietis futurae speciem reducatur; nosque omnes quandoquidem meliorem annorum nostrorum partem iam transegimus, in pace in hac extrema aetate nostra Deo et nobis servire possimus. Cuius rei fundamentum si nunc apud caesarem non statueritis, nescio an postea unquam talem boni aliquid faciendi nanciscemini occasionem. Quodsi concordaueritis, quid obstabit utraeque factioni in mutuam amicitiam reductae, quin et arces finitimas regni, in quibus status pendet Hungariae, Turca in Persia occupato, et forsitan nunquam reuersuro, non magno labore recuperare possint, et fines suos ita extendere, proferre et munire, ut et praeteritam ab aliquot iam annis acceptam igno-

miariam noua virtute sint recuperaturi, et Hungariae pacem perpetuam acquisituri. Quare reuerendissime praesul, tuae est industriae, prudentiae, virtutis et officii, ut una cum reuerendissimo Colocensi ad id totas animi vires tuas intendas, quo vestris consiliis, cura et opera primum Hungariae et vobis ipsis, deinde nobis pax et tranquillitas, in hac vestra legatione requiratur. Date operam, ut quod per hos annos nescio, an fato magis omnium nostrum aduerso, quam malis improborum hominum consiliis in illius Gordiani nodi modum inuolutum erat, vestra prudentia et cura, nunc dum occasio diuinitus praebita est, dissoluatur. Rem plane conclamatam vos restaurate, et in tranquillum deducite finem. Modum queritis, quo pacto id fiat. Litteris ea de re, ut difficile est, ita insecure agere; sed rem pro maiori parte confeceritis, si publicae potius salutis, quam priuati commodi rationem habueritis. Quod ad serenissimam reginam meam attinet, acceptis litteris tuis mox maiestatem suam accessi, et ut iussisti tuam illi seruitutem diligentius, quam a me fieri potuit, commendauimus, multisque de te ultro citroque habitis verbis dixit: se quoque litteras a te accepisse, et illas mihi daturam. Quod tunc fieri non potuit, quia ob pleraque alia negocia non dabatur ei ocium illas perquirendi. Quae tametsi ingrato animo ferat tuam a nobis profectionem, tamen animi eius alienati mitigatio hinc ex maiori parte fieri poterit, si viderit res Hungaricas, quibus ipsa mirum in modum fauet, rectificari et tuam curam eo tendere, uti id fieri possit, non tantum pro suae maiestatis commodo, cui nihil, quod ad principem foeminam pertineat, hic deest, quantum pro nominis Hungarici decore et illius, ac suae quoque, ut dicit, patriae salute. Verum hac de re plura cum sua maiestate agam. Nunc cum postha erat in procinctu abeundi, nolui his meis litteris vacuum ad te eum abire. De caeteris plura propediem. Arbitror te scire cupere, quo in statu res sint meae. Sum Deo volente sanus, et in pulchra, diuite ac omnibus rebus, siue quod ad vitam hominis, siue quod ad voluptatem, si quis eam magni facit, pertineat, referta patria, atque in summo ocio, quiete et tranquillitate, in nulloque defectu praeterquam quod a patria et amicis veteribus absim. Quod mihi ab aulicis rebus, et con-

uersatione virginum reginae, ad quam te Posonii, si memini, hortabar, superest temporis, id consumo partim lectionibus theologicis, partim aliis honestis occupationibus; nec amicorum conuersationes, bonorum et doctorum virorum mihi desunt: utsi verum fateri debeam, nihil omnino mihi deesse videam, quod ad honestum statum honestamque vitae meae sustentationem pertineat. Illud tamen Homericum, postquam graecissare cepi, aliquando venit mihi in mentem:

*Ὡς οὐδὲρ γλέκιον ἤς πατριδος ἰδε τοζήωρ
γίγρεται, εἶπερ τίς καὶ ἀπόπροσθι πύονα οἶζορ
γαίῃ ἐν ἀλλωδαπῇ ταίει ἀπένευθε τοζήωρ.*

Huius rei causa cuperem aliquando pacem domi fore, ut in uno ouili sub uno pastore concluderemur, excluso turcarum commercio. Quaeris, cur a rege tam longe abiuerim? Primum volui pro suscepto fidei et integritatis meae officio reginam in medio peregrinationis non deserere, bonique viri officium esse putavi, si eam secutus in diuersis fortunis tempore pacis rursus eo, unde digressa est, si firma futura esset pax, reducerem. Tum malui vestrarum et nostrarum partium hominum grassatorum concertationem ac tragoediam procul audire, quam coram oculis intueri. Postremo quia iam ab eo tempore, quo Thomas Vesprimiensis episcopus tempore Ludouici regis frustratus erat officio cancellarii, et tu ad hanc dignitatem admissus, simultas erat inter me et ipsum orta; quae et Posonii, quia videbat me omnibus viribus tam antea quam Posonii tibi potius addictum, quam ei, et tuis magis ornamentis, quam aut illius, aut ullius alterius studentem, aucta postea te abeunte creuit, meque non palam, sed occulte ubi poterat, oppugnabat. Verbis quidem multa pollicebatur, re tamen ipsa parum prestabat. Hinc etiam contra iura mea factae erant promotiones in curia nostra illae magnificorum nominum, titulorum et hominum, quos ego certe tanti facio, quanti faciebam illum ipsum, quem dixi horum authorem. Macedonis nostri mors maiorem mihi milles dolorem iniecit, quam si viginti per illum etiam sordidos homines mihi praelatos esse vidissem; nam non admodum cupidus honoris et diuitatum, utpote qui sciam neminem moriendi necessitatem

vitare posse, quantumcunque ambitiosum et diuitem. Satis esse putavi quod Deus mihi parca dedit manu; voluique custodia mea, quae licet desertam domum, sed non paruum habet vim vinorum, et aliarum rerum (contentus esse?). Quam tu, quantumcunque in partem, modo non turcicam, res Hungarica deuoluatur, mihi integram conseruare velis oro. Habes et statum meum praesentem, et caussam tam longinquae meae peregrinationis. Quod reliquum est, Deus te conseruet ad meliora tempora incolumem et felicem; concedatque, ut aliquando una esse possimus. Me certo scito, hac una ut dicit ille, regia causa excepta, τῷ σώματι τε καὶ ψυχῇ, ubicumque sum, tuum illum veterem fore. Reuerendissimo domino Colocensi archiepiscopo, item Thomae Nádasdy, si ad eum diuerteris, cupio commendari obsequia. Cura me de conclusione pacis, quantum licebit, ordinatim certiore facias. Gandani 30-a Martii 1536.

Brodericus Nicolao Olao suo.

Clarissime vir, domine et frater honorande salutem et commendationem. Ad litteras tuas, quae mihi gratissimae fuerunt, cogor paucis respondere, cum non satis validus ob longam, quam ex multis laboribus contraxi aegritudinem ac renum incommoditatem, in procinctu nunc eundi hac ipsa de causa ad balnea Senensia coacti intrare. Te et bene valere, et bene ac feliciter agere gaudeo magnopere. Nec diu patria cariturum spero, nisi tua sponte velis te prorsus ab ea perpetuo abdicare; quod, opinor, non facies, praesertim cum in ea, quod spero et opto, honoratum locum habere possis. Quod ut fiat, et ego diligentem operam nauo. De serenissimae reginae, dominae nostrae clementissimae in me animo quid dicam, fortasse ob multa obsequia, quae pro virili mea in rem sacratissimorum fratrum eius maiestatis reginalis in negotio Hungarico feci et facio, mereor gratiam aliquam, vel merebor, quando obsequia mea magis clara esse incipient. Et spero, quod maiestas eius in me propitios conuertet oculos. Quod precor Deum, ut mihi contingat. Tu vero interim rogo, non

cesses eius maiestatem mihi reddere placabilem. Quo non est aliud, quod magis in vita exoptem; obsequiaque mea humillima in gratiam eius reginalis maiestatis per omnes occasiones commendabis. Hic apud caesarem est conclusum, ut pro finali rerum Hungaricarum conclusione reuerendissimus dominus Lundensis bonus amicus tuus, et magnus rerum tuarum fautor ad serenissimum regem meum proficiscatur, cum reuerendissimo domino Agriensi, Frangepano, cui et ipsi tu satis es commendatus. Ego apud caesarem remaneo usque ad rerum conclusionem; quae in eo statu sunt, ut de bono fine non possimus dubitare. Missurus est breui et pontifex unum ex reuerendissimis cardinalibus huius rei gratia in Hungariam. Noua inter caesarem et Gallum vos scitis melius. Pro libellis iucundissimis ago gratias amplissimas, et me totum vestrae dominationi commendo, quae rogo, ut me commendare dignetur domino Cornelio Sceppero. Vestra dominatio felix valeat nostri memor. Romae 22-a Aprilis anno 1536.

Daniel Mauchius Nicolao Olao S.

Reuerende et magnifice domine, patrone mihi colendissime. Nisi festinaret auriga, et serius mihi R. D. V. litterae redditae essent, multis verbis gratias agerem, quod tantum meo nomine facere dignata est; sed quia perendie Bruxellae futurus sum, magnificentiae vestrae praesens gratias agam, et interim semperque habebo. Bene valeat R. D. V. cui me humillime commendo. Ex Louanio XXVI. Maii 1536.

Petrus Nannius Nicolao Olao S. P.

Optime et eruditissime Olao! Misimus tibi triginta exemplaria, de numero nihil significaueras; quodsi ista non sufficiunt, fac ut sciamus. Vendibiles esse meos libellos plurimum gaudeo. Sed ut vendibiles sint, nulli debeo, nisi tibi,

cuius nominis titulum in fronte tamquam gemmam ostendunt. Deinde quia nonnihil vel potius pleraque ex tuo ingenio orationi inserta sunt, res et maiestatem et ornamentum accepit non aliter, quum Ulysses Palladis opera summam dignitatem corporis accepit, ut qui ante in littus eiectus terrori esset comitibus Nausicae, postea uniuersis Pheacensibus venerabilis videretur. Versatur noster libellus in aula, inter heroum manus iactatur; sed, ut dixi, id totum tibi debetur. Quare in hac re velim ut gratuleris non mihi de meis, sed tibi de tuis rebus. Rutgerus Rescius cum haec scriberem, rusticatum abierat; misi tamen quemdam ex meis, qui illum inuestigaret, sed puto illum non scripturum exclusum temporis angustia. Nos in his litteris amanuensis opera usi sumus, prohibiti capitis vertigine *αὐτογραφεῖν*. Tu mi charissime domine ita valebis, ut omnes docti optant, hoc est, et diutissime et felicissime. Ipsis calendis Iuniis.

Nicolai Olai ad Brodericum Responsio.

Gabriel Xanthus Protonotarius Apostolicus, nuncius serenissimi Romanorum regis apud sedem Apostolicam, quocum mihi iam a multis annis non vulgaris fuit amicitia, misit ad me ex urbe litteras tuas 22-a Aprilis praeteriti datas, mihi vero hic nudius tercius redditas. Vix possum calamo perstringere, quanto dolore sim affectus, quum ex ipsis litteris tuum ex multis, ut scribis, laboribus, et renum incommodis contractam aegritudinem intellexerim. Si aegritudo corporis partiri posset, certe non minimam ad tempus in me illius partem susciperem; sed cum id fieri nequeat, precor Deum optimum maximum, ut omnia haec tua incommoda cito auertat, et desideratam tibi concedat et corporis et animi felicitatem. -- Metuo plurimum etiam mihi de illo renum malo, cuius iam praeludia sensi. Huius rei causa sollicitus fui, et undique percontari non destiti eius mali remedium. Iamque propediem aliquot ab amicis habiturus sum receptas experimento comprobatas, quas cum habuero, earum faciam te participem. Spem te mihi dare pacis in Hungaria futurae, et me non diu,

nisi id sponte facere velim, patria cariturum, laetor mirum in modum. Nihil mihi in hac vita pace Hungariae bona contingere posset optatius, non mei commodi causa, sed quietis et publici boni patriaeque permansionis. Ego neque hactenus abfui, ut perpetuo solo patrio carere vellem. Quid enim eo homini suavius esse potest? Sed tot mala, scelera, caedes, quae per hos annos utrinque commissa sunt, audire, quod etiam ipsum mihi graue fuit, quam videre malui: ita nolui patriae ipsius ruinae, cladi et periculo interesse. Malui praeter alias causas, quas antea ad te perscripsi, officio boni viri iam pridem a me suscepto apud reginam meam inter omnes alios Hungaros satisfacere, quam isthic ea intueri, quae nollem. Cuius rei me hactenus non poenituit. Nisi enim membrum essem Hungariae, et nonnihil patriae me debere putarem, nescio an alibi, quam hic animam Deo reddere malletm. Quod scribis me in patria honoratum locum habere posse, et te, ut id fiat, diligentem operam nauare: de omni tuo in me singulari studio, amore et beniuolentia, quae non aliter, quam oraculum Apollinis mihi a primis annis perspecta sunt, ago et habeo gratias immortales, relaturus perpetuas, pace omnium nostrum parta. Quis tamen id sit, non intelligo, Laus Deo et principibus meis sit gratia, locus satis honoratus apud serenissimum regem meum mihi etiam hactenus non defuisset, si me iudicio potius, quam casu huc conferre noluissem, et si Dei potius, quam hominum promotionem non exspectauissem. Quid igitur velis intelligere, cupio a te certior fieri. Quo in proposito tuo permanere velis, si id mihi salutare imprimis, ex humeris meis ferendum esse existimaueris; Nam:

Cui non conueniet sua res: ut calceus olim,
Si pede maior erit, subuertet, si minor, uret.

Serenissimae reginae meae non modo commendauit, ut iussisti scrutitia tua, sed post alios sermones ea fere verba, quae ad me ad hoc propositum scripseras, recensui. Dixit se optare et desiderare videre ea, ita esse futura imposterum quoque. Quod ad rem tuam commendandam pertinet, sicuti hactenus feci, nihil a me praetermittetur. Reuerendissimum dominum Lundensem cum reuerendissimo domino Frange-

pano ad Hungariam profecturos iam pridem ex litteris ipsius Lundensis intellexeram. Faxit Deus, ut rebus isthic e bono publico utilitateque reipublicae christianae cito confectis, felices reuertantur; de quorum fine rogo te, velis me certiore facere, elaborareque interea, ut quemadmodum scribis, bonus sequatur cura et opera tua; sic:

In freta dum fluii current, dum montibus umbrae
Lustrabunt, conuexa polus dum sidera pascet:
Semper honos nomenque tuum laudesque manebunt.

De Gallo res omnis nobis est cognita, de quo taceo potius, quam aliquid dicam; hoc unum spero Deum tot malarum rerum et toties turbatae reipublicae christianae authorem, quisquis is sit, vindicaturum. Tot inita in lucem prodita consilia, tot nuncii et litterae interceptae, tot irritamenta hostium Christi conueniuntne catholico principi? Credo satis eum negotii undique habiturum. Cornelium Scepperum tuo nomine salutaui, commendat vicissim seruitia sua tibi, et dixit se ad te scripturum, cum primum ocium nactus fuerit. Vale feliciter, et me tuum esse scito, ubicunque sum futurus, illum, quem nosti veterem Olahum. Bruxellae 18-a Junii Anno 1536.

*Guilhelmus Louaniensis, Canonicus Regularis D. Augustini in
Viridi Valle, Nicolao Olao S.*

Mitto iam, magnifice domine ac patrone singularis, ista remediorum collectanea e diuersis libris ac schedis tuo iussu hic in unum congesta, nec modo latina, verum etiam uti volebas nostrate lingua conscripta. In quibus etsi plerique sint termini seu vocabula quae non satis intelligo, quia tamen harum rerum notitiam et scientiam mihi non vendico, nihil in his temere immutare praesumpsi, sed exemplaria in omnibus secutus sum. Si quae forte per scriptores, ut fere fit in hac praesertim materia, deprauata sunt et corrupta, ab alio in huiusmodi exercitato facile efficiam, ut paruo negotio poterunt emendari. Scripsi autem currenti littera, incompta sane et plus satis praecipitata, quod tempus ob alia intercurrentia.

ut praedixi, impedimenta non paciebatur haec alio caractere magis legibili depingere. Verum ubi ex qualicumque lectione aliquem horum gustum acceperit D. T. si adeo placebunt, ut digna iudices, quae vel in tuum ipsius, vel in amicorum seruentur usum, non grauabor eadem rursus alio tempore, quo maius dabitur ocium, maiori et elegantiori littera exarare. Neque enim huic animo, ita me Deus amet, in omni vita gratius quicquam fuerit, quam si qualicumque officio vel obsequio Tuae D. possim gratificari, quae nimirum tam insolita humanitate ac beneuolentia tantisque beneficiis me immeritum prorsus et indignum hominem prosecuta est, ut pro his non dico ullam rependere vicem, sed nec condignas agere gratias queam. Opto ut feliciter valeas praeceptor eruditissime et amicissime atque humanissime patrone, et hanc nostram congregationem T. D. deuotis animis ac votis concordibus addictissimam semper habeas commendatam. Ex cellula nostra sexto Idus Julias.

Daniel Mauchius Nicolao Olao S.

Reuerende et Magnifice Domine Domine et Patrone honorande! Res apud nos nouae et rarae et nullae sunt nisi ista sola vere noua, quod Reuerendissimus Dominus meus redibit Bruxellam. Ego autem, eo quo abfui tempore, mihi non defui. Nam presidio et auspicio Reuerendissimi Domini mei Papiac, ubi Alciatus ille publice profitetur, iuris utriusque doctor cum summa felicitate factus sum; omnia enim prospere et facillime successerunt. D. Alciatus eruditissimam de me orationem habuit, et magnam familiaritatem mecum contraxit, et multi alii viri praestantissimi et eruditissimi. Quorum nomina et humanitatem R. D. V. praesens indicabo. Cui me humillime commendo. Ex Brixina VIII. Augusti MDXXXVI.

Daniel Mauch Nicolao Olao S.

Reuerende et Magnifice Domine patrone mihi plurimum honorande! Celebrantur hic prouincialia comitia, quibus per-

actis ibimus Tridentum ad nuptias cuiusdam comitis de Laterano cum consanguinea episcopi Tridentini, qui maximo apparatu nuptiarum impensam soluet, nempe qui romanorum regem cum consorte et magnam turbam maximorum dominorum inuitavit. Inde cum redierimus parabimus nos pro itinere in inferiorem Germaniam. Quo cum peruenero de nostris rebus multa coram narrabo R. D. V. Serenissimus Romanorum rex redibit in Austriam. De caesare puto R. D. V. nihil latere. Res Danicae notiores vobis sunt quam nobis. Interim felicissime et diu valeat R. D. V., cui me humillime commendo. Si me non fallit opinio, R. Dominus meus ante festum sancti Michaelis Brixina exhibet. Iam venerunt ad nos Muscutella, tibicen cum sociis, quos nobis una nobiscum adducemus et cum maximo plausu intrabimus in regionem ceruisiaticam, quod Di bene vertant. Praeterea unum, quod maxime scribendum fuit, paene praetermissem, videlicet R. Dominum meum de R. D. V. saepe et honestissimam mentionem facere, atque omnino decreuisse a me audire Institutiones Iustiniani, ad quod cum laude peragendum Deus opt. max. suam mihi gratiam concedat. Caetera boni aequique faciat R. D. V. cui me iterum commendo et Danum sponsandum saluto. Ex Bulsano, octauo Idus Septembris 1536.

Franciscus Craneveldius, Caesaris Caroli a Consiliis, Nicolao Olao S.

Mitto tibi vir eruditissime quale quale epitaphium viri incomparabilis Erasmi Rotterodami, quod inter Belgicas Eumenides nobis expressit amor viri; quanquam sentio Musas inter arma veluti puellas verecundas iampridem conticescere; sed hoc ipsum tua lima, quum per se sit incultum, splendorem poterit accipere. Quae hic vulgariter sunt de deditione Dammi ac regis captiuitate, multi facile credunt. Utinam respub. christiana hisce bellis quam minima christiani sanguinis iactura defungatur. Recte vale Domine colendissime. Ex nostro Musaeo, X. mensis Septemb. 1536.

Epitaphium Erasmi Rotterodami.

Abstulit una dies qualem vix tempore prisco
 Mortalem erudiit Calliopea virum.
 Occidit eximiis rebus decoratus Erasmus,
 Quo nihil in terris doctius inuenias.
 Lugeat extinctum Musis operata iuuentus,
 Nec cesset iustas fundere lachrimulas.
 Quisquis amas solido Sophiam cognoscere cultu,
 Quisquis aues sacras voluere litterulas :
 Unus erit pro mille tibi, rectissima pandet,
 Quae via in aethereum fert super astra polum.
 Ipse fatigatus studiorum mole perenni
 Horruit ad Mori non pia fata sui.
 Iamque simul summo residet sublimis Olympo,
 Liber ab incertae conditione viae.
 Caesar ut in Gallos magno tulit arma fragore
 Carolus, hinc tuta se statione locat.
 Ne videat diris fratres concurrere telis,
 Qui docuit semper pace nihil melius.
 Vixit, vale lector magnum veneratus Erasmus,
 Cuius honos nullo sistitur Oceano.

Aliud.

Nunc elegos tristes dictent, pia turba, poetae,
 Et velut in patrio funere dent lachrymas;
 Linguarum sophiaeque decus, suadela vitorque
 Et sapidi in terris iam periere sales.
 Occidit incertum quo morbo ereptus Erasmus,
 Sed nimis heu damno certum obiisse meo!
 Hic escas auido solitus condire palato,
 Quanta dedit studii pignora clara sui!
 Inuida mors coruis parcit ceruoque fugaci,
 Sed claris gaudet sordida funeribus.
 Gaudeat et saeuum ducat malesana triumphum,
 Dum sciat illustris viuere scripta viri,
 Viuere non ullis iam pridem obnoxia fatis,
 Dum Tybris rapidas in mare voluet aquas.

Nico'ai Olai ad eundem responsio.

Subdubius fui aliquandiu, Ornatissime Craneueldi, an soluta oratione vel numeris, quorum iam a multis annis in desuetudinem veni, ad tua carmina, ut meum est iudicium, non inconcinna responderem. Ne tamen solus viderer in tanti amici mei morte, mihi ob amicitiam nostram mutuam maxime certe acerba, tacere et eius fatum non deflere, hos qualescunque numeros inter meas urgentes et molestas aulicas occupationes effudi potius quam scripsi, quos ad te mitto. Tuum erit eorum ineptias tollere et polire, tandemque ad me remittere litura abunde ornatos. Caesar Arelato potitus est, interfectis, uti dicunt, omnibus eius praesidionariis militibus et ciuibus. Exules Florentini, conscriptis in Italia pecunia gallica militibus, aggressi nuper fuere Genuam duabus ex partibus, sed repulsi magna eorum caede. Spes est caesaris exercitum, qui ad Italiam in pace seruandam relictus fuit, eos breui prostraturum. Peronae obsidio soluta est. Et non spero aliquid nobis magnae laudis ex hac nostra expeditione venturum, militibus iam ut audio domum redire cupientibus. Dammum oppidum iam pridem se dedit caesari. Nunc expedita fuit classis satis valida ad Oceanum Britannicum, si quid boni nostri facere poterint. Praefecti huic D. de Benuir et Brodarod. Commissarii dati: Cornelius (Scepperus deletum) et Gothschalcus nostri, qui nudiustertius in Zelandiam hinc soluerunt. Persae dicuntur Turcis nunc instare acerrime, cuius rei caussa Turcarum caesar praesidionarios suos milites ad se ex finibus Hungariae reuocasse dicitur. Nunc tempus esset si principes christiani in recuperanda Hungaria Ferdinando regi nostro adessent. Alia nunc nulla habeo. Bene vale. Bruxellae 16. Septemb. 1536.

Elegia ad sepulchrum Erasmi Rotterodami.

Sollicita si mente cupis nouisse viator,
 Frigidus hic cuius deprimat ossa lapis:
 Siste gradum celerem, nostramque attende quaerelam,
 Spe potiere tua, tu modo siste pedem.

Ut reor audisti diuinum nomen Erasmi,
Quo nihil hic noster notius orbis habet.
Is iacet hac tristi collapsio corpore tumba,
Spiritus at laeta vescitur Ambrosia.
Ingenii specimen magnum puerilibus annis
Praebuerat cunctis non sine laude viris;
Florida quum membris tenera adoleuerat aetas
Tunc animi vires exeruere caput.
Crebris huius erat studiis operosa iuuentus,
Dedita dum voluit Biblia sacra manu.
Ut sapienti animo creuit mentemque virilem
Induit, hoc primum sidus in orbe fuit.
At pede cum tremulo subiit veneranda senectus,
Perspicuum mundus non capit ingenium.
Quae minuit vires mentis prouectior aetas,
Omnia in hoc uno fertiliora dedit.
Cur animi referam claras ex ordine dotes?!
Nullius has certe lingua referre potest.
Sic celsa virtute viros praecelluit omnes
Sidera ceu coeli sol superare solet.
Omnia sic pure transegit tempora vitae,
Exemplum felix praestat ut ipse tibi.
Plurima sunt horum monimenta fidelia testes,
Pectore quae sancto scripsit et ingenio.
Haec domini referunt vultus simulachraque viua
Ingenuos mores egregiamque fidem;
Haec rectum monstrant ad summa cacumina cursum
Astriferi coeli, regna parata bonis.
Si caussam quaeris quare mea lumina fletu
Et lachrymis rorent? Accipe pauca precor.
Caesar in occidius ageret dum victor Iberis,
Carolus hic mundi qui tenet imperium,
Magnanimisque soror Flandros cautosque Brabantos
Imperio iusto consilioque regit,
Tunc Basilea pio sedem seruabat Erasmo,
Nomine quae regis sic vocitata fuit.
Iungebant animos nostros virtusque fidesque,
Suadebantque simul viuere deinde mori.

Mutua de variis hinc venit epistola rebus
Aedes ad nostras nunc reticenda mihi.
Magno etiam Regina fuit deuincta fauore,
Huius coelesti scilicet ingenio.
Haec feruenti animo magnum cupiebat Erasmus
Cernere et usque simul verba referre sacra.
Tam gratum cunctis igitur mea littera, quando
Et monet et magnis sollicitat precibus.
Ecce suum reditum fuerat iam iamque futurum
Pollicitus, chartis pluribus ipse mihi
Atque etiam puri reticenda silentia cordis,
Adscripsit digitis multa notata suis.
Iamque parabat iter socios inuisere charos
Natalesque lares et sibi dulce solum;
Inuida sed Lachesis fatalia stamina rupit,
Athropos et pressit fila resecta manu.
Quare non potuit conceptum absoluere votum,
Sic voluente dea et sic statuente deo.
Propterea vexor magnis cruciatibus, et qui
Solabar moestos, ipse ego tristis ago.
Ergo erit ista dies atro signanda lapillo,
Quae tantum nostro dempsit ab orbe decus.
Fundant heu moestos elegos, sacer ordo, poetae,
Flete simul Musae Pieridesque deae!
Occidit ille senex claris celebratus Erasmus
Eloquis patrum, decedit orbis honos.
O nimium felix essem, si fata dedissent
Cernere viuientis lumina chara viri!
Quid iuuat at lachrymis nostros augere dolores,
Tundere et immiti pectora nostra manu,
Stamina cum filent tristes scindantque sorores
Obscuris pariter conspicuisque viris!?
Nec datur immoti quemquam transcendere fati
Limina, namque hominum stat sua cuique dies.
Quare age, quisquis ad hunc tumulum vestigia tendes,
Lector, supremum haec verba benigna refer.
Salue perpetuumque vale praelustris Erasme,
Cuius aethereis adnumerate, vale!

Epitaphium eiusdem per eundem.

Non fuit insigni praestantior alter Erasmo
 Hoc Desiderio sole sub aethereo ;
 Siue quis ingenii rarum perpendat acumen,
 Numinis afflatu quo decoratus erat ;
 Seu quis iudicium cordato in pectore rectum
 Iustitiamque viri et cum pietate fidem.
 Omnibus is toto fulsit virtutibus orbe,
 Viuere dum parcae sustinueret deae.
 Virtutis tantae sunt docta volumina testes,
 Quae scripsit summi non sine voce dei.
 Conditur hoc tumulo corpus, quod talia viuens
 Ediderat, mentem sed tenet ipse polus.

Aliud eiusdem.

Iussu Pontificis Pauli cum doctus Erasmus
 Concilio patrum gestit adesse sacro :
 Tunc Deus omnipotens superas transuexit ad auras,
 Coetibus ut diuum redderet aethereis.
 Concilio Pauli poterunt tua scripta probari:
 Viuere te mecum malo, ait ipse Deus.

Aliud eiusdem.

Non Desiderio, sed fato est functus Erasmus,
 Et tamen amborum nomine nunc gemimus.

Franciscus Craneveldius Nicolao Olao S.

Accepi litteras D. V., Vir ornatissime, cum epitaphiis
 eruditissimis, quae pro nostro in amicum defunctum amore
 singulari legi profecto lubentissime. Deinde quae de prosperi-
 tate caesaris erant adscripta et anxietate Turcarum mirum in
 modum placuerunt. Utinam inter principes ac monarchas chri-
 stianos solida pax constitui possit, et vires eorum aduersus
 christiani nominis hostes exerantur ad laudem illius qui dixit:
 Mihi vindictam et ego retribuam. Quod mihi delegaris provin-

ciam tua carmina doctissima castigandi, vir eruditissime, ego mihi tantum non arrogo, ut in hac re meam operam audeam polliceri, quoniam et semel lecta placuerunt, et saepius repetita magis semper magisque placuerunt. Exscripta remittam. Sed huius viri properatio fuit in caussa ne nunc id facerem. Hic quidam submurmurant venisse a caesare scripta recentia, quibus optima quaedam nuncientur; faxit Deus ut sint spe meliora. Valeat D. T. R. Mechliniae XXII. Septemb. 1536.

Cornelius Grapheus Nicolao Olao S.

Magnifice Domine! Quem dicaui augustissimae reginae libellum, eum una cum aliis nonnullis per fratrem meum excusum tandem ad te mitto. Ut autem mundus non ignoret tuum erga me beneficium, nempe te mihi exhibendo libello apud reginam fuisse ducem, posui pro fronte libelli epigramma, quo mea Musa meam erga te testatur gratitudinem. Epitaphia quoque, quae Erasmo demortuo scripsi, ad te cum praesentibus misi. Te vero oro, ut haec qualia qualia sunt, boni consulas. Vale et me amicis commenda, praesertim D. Cornelio Sceppero et Maximiliano Transilvano, ad quem quoque priuatim scribo. Rursum vale. Antuerpiae VIII. Calend. Octob. Anno MDXXXVI.

Epitaphium D. Erasmi Rotterodami per Graphacum.

Cuia haec ossa atque hi cineres? Illius Erasmi,
 Spurcam barbariem qui expulit orbe procul.
 Et quae plorantium mulierum haec turba, profusis
 Quae lachrymis moestae marmora dura rigant?
 Haec dulces sunt Musae, haec est Germania mater
 Illius, insignem hic flentque dolentque virum.
 Qui pueri hi? Salsique sales, lepidique lepores,
 Una cum magno hoc qui periire viro
 Qui vero hi iuvenes haud laeti? Sectatores
 Illius, ablato qui dulci triste gemunt.
 Quae geminae hae laeto ridentes ore puellae?
 Haec fama, haec summo est gloria digna viro.

Cur rident? Quod cum dudum mortalis is esset,
 Nunc immortalis factus obire nequit.
 Quid sibi vult turpe hoc stratum tellure cadauer?
 Est quam ille extinxit gotthica barbaries.
 Quid stilus? quid charta ad bustum? His strenuus armis
 Vandalicas acies ille triumphat ouans.

Aliud.

Pugnando fessus tandem hic requiescit Erasmus,
 Dum cum barbarie bella cruenta gerit.
 Edomuit Gothos, prostravit Vandala victor
 Castra. Per hunc Musis ocia paxque manent.
 Ne quaeso, ne illi somnum interrompe viator,
 Iam vigilant alii, sat vigil ille fuit.

Aliud.

Somno adeo optato dulce hic iam dormit Erasmus,
 At vero haud dormit mens generosa viri.
 Scripta volant totum late iam sparsa per orbem,
 Et celebri applausi nomina magna sonant,
 Mens ea in his veluti spirat loquiturque moueturque
 Atque hominum obuersans ambulat ante oculos.

Aliud.

Corpore paruus eras, parua hac qui conderis urna,
 Utrique hic illic notus Erasmus polo:
 Verum quam excelso fueris, quam pectore magno,
 Diuini ingenii id vel monimenta docent.

Aliud.

Et parua ista quidem videtur urna,
 Rari et sunt cineres reposti eadem;
 At supra tamen omnem opinionem,
 Supra et quam queat exprimi loquendo,
 Magnus ille fuit, superque cunctos
 Viuentes celebri sonante fama
 Sublimis, tumulo hoc qui agit quietem.
 Rem iam iam litterariam tenebris

Oh ferme horrificis sepultam, amico
 Tutatam auxilio, in suum nitorem
 Eho restituit, polita mundo
 Reducens studia, expulitque toto
 Orbe spurcitiam, grauesque sordes
 Dirae barbariei, et undique omnem
 Abstulit ruditatem, agens triumphos
 Mirandos. At enim viri huius heus tu
 Vis perdiscere nomen, heus age horum,
 Sume principia, haec legens, metrorum.

In Erasmi imaginem.

Quod simulachrum istuc? Ter magni illius Erasmi.
 Sub pedibus quaenam foemina? Barbaries.
 Unde ea sub pedibus? Scribendo sedulus illam
 Prostravit, vicit, perdidit, enecuit.

Franciscus Craneveldius Nicolao Olao S.

Non est quod speres, ornatissime vir, carmina tua elegantissima per me castigari, qui, si maxime conarer, nihil eiusmodi praestare potuissem. Scribis te multis iam annis in desuetudinem venisse carminum scribendorum. Sed verum est quod scribit Hieronymus: Bos lassus fortius figit pedem. Deinde mirum quantum praestet affectus ardensque animus. Superioribus diebus apud fanum diui Amandi mortuus est iuuenis incomparabilis Joannes Secundus Hagiensis, qui cum multis aliis ingenii dotibus polleret felicissime etiam quoduis genus carminis scribebat. Sed raptus est morte immatura iuuenis maximae spei, sic volentibus fati, quibus nemo sapiens repugnat. Ille si in hoc argumento vires ingenii exercuisset, primas ut arbitror tulisset. Habeo gratiam de carminibus Graphei ac Francisci a Burgundia. Utinam simul cum tuis prodeant in publicum, ut homines Erasmi nominis studiosi videant superesse virtutis admiratores, et ne posthac mutire audeant, si qui supersint *Ερασμομάστερες*, quum illum laudari viderint a laudatis viris. — Sed a funere conquiescit

inuidia, quum iam liuorem omnem virtute superarit. Vale vir ornatissime. Ex Mechlinia ipso die diui Francisci, anno 1536.

Nicolaus Olaus Cornelio Grapheo S.

Quae tu grandisono scripsisti carmina plectro,
 Ingenio Mariae singula quaeque placent.
 Miratur Latias vatem resonare camoenas
 Heus Regina suum. suspicit atque colit.
 Itala iam valeant (inquit) sileantque canora
 Sistra nec inuideant Castalidesque deae :
 Unicus hic noster superat quaecumque probantur
 Aetatis nostrae carmina docta, Grapheus
 Maxima Bucolico diuum mysteria pangit
 Carmine, perpetua commemoranda die.
 Quare age, qui vincis doctissima pectora vatum,
 Vince suauiloquam teque tuamque lyram.
 Quod fiet quando ruralia plectra relinques,
 Magnorum et regum fortia facta canes.
 Suadet amor noster Corneli candidus in te,
 Laudi quae fiant me tibi praecipere.
 Plurima materies dabitur tibi magna sonanti,
 Non deerunt Musae caesaris acta tuae.
 Hic domuit vastam Lybiam Gallosque feroces,
 Europae dominus, mox Asiam adiiciet,
 Si cantes duri nobis fera proelia Martis,
 Vates priscorum et te superare potes.
 Bucolicum carmen cecinit prius illa Maronis
 Diui Calliope, post canit arma virum.

Habeo praeterea tibi, mi Scriboni, gratias de epitaphio Erasmi et panagne tua ad me missa. Ex qua cognosco iam penitius quam antea ingenii tui excellentiam. Quidam amici mei diebus superioribus miserunt ad me quaedam Erasmi epitaphia ab eis conscripta. Quae cum meis carminibus ad te misi, ut illorum scripta videres, mea autem carmina, vere videlicet Transyluana vel syluana potius, castigares. Carmen quo tibi

respondi, boni consule, veluti extemporaneum. Maximilianum salutaui tuo nomine. Cornelius Scepperus profectus est ante XVI. diem ad Selandiam, cui cum redierit reddam libellum. Vale feliciter mi Corneli, et me tuum esse existima habequē commendatum. Bruxellae 5. Octob. 1536.

*Multo Clarissimo D. Nicolao Olao, Pannonio Transilvano,
Thesaurario Albensi, Cornelius Scribonius Grapheus.*

Lepidissima tua legi carmina, humanissime Olae, atque iterum terque quaterque relegi, neque quidquam (tenui quidem meo isto iudicio) in eisdem deprehendi, quod nostra, quam a me exigis, censura egeat. Ad ea tua lepidissima, quali quali meo carmine respondeo; grauiora aliquando scribere non deest animus, et quidem ardentissimus, sed egestas et curae, egestatis filiae id non sinunt. Quandoquidem est mihi munus quoddam publicum, quod vix mihi sufficit quotannis sexaginta florenorum carol. et id quidem permolestum. Qui igitur grauioribus Musis incumbere possem, non video, nisi aliunde felicior mihi aspiret Fauonius. Vale clarissime Olae. Datae Antuerpiae XVIII. Octobris, anno a Christo nato 1536.

Accipio usque libens quae scribis carmine docto,

Docte Olae, meum o praesidium atque decus.

Reginae tu inquis placuisse poemata, nuper

Quae nos agresti protulimus calamo,

Id gaudens certe nequeo non plaudere; namque

Permagnum est tantae haud displicuisse Deae.

Ergo tibi ingentes habeo, referam quoque quondam

Quas potero grates, dum id mihi fata dabunt.

Tu nos Reginae haud ignotos reddis, et istoc

Nos celebras pacto semideosque facis.

Hortaris vero ut syluis egressus apertum

Descendam in campum, ac caesaris acta canam,

Haud opus hic stimulis. Quis enim non sponte stupendam

Hanc Maiestatem bis celebrare velit?

Verum obstant curae, atque ingrata negotia nullo
 Cum fructu, interea tempus inane perit.
 Nec quisquam nobis Maecenas, ocia nostris
 Qui faciat Musis, praemiaque ulla ferat.
 Ocia amant Musae, fugiunt castra impia curas,
 Tantum illis cordi est blanda et amoena quies.
 Ludere possem aliquid, ceu cepi, et harundine rauca
 Cantillare leues pertenui arte sonos.
 Sed Regum facta, et mauortia condere bella,
 Qua nunc sum pressus conditione, vetor.
 Non cantant cygni nisi vere instante, sereni
 Cum spirant Zephyri, ac mitior aura fluit.
 Sit mihi Maecenas, fortuna sit aequior ulla,
 Sit vati merces, praemia honesta, fauor,
 Atque aliqua aspirent audis saltem ocia Musis,
 Ut ludant animo liberiore deae :
 Tum demum heros deuinctus crura cothurno,
 Tum viridi ex lauro frondea sarta gerens,
 Proiectis stipulis, proiecta et harundine rauca,
 Grandiloquam adsumam voce tonante tubam.
 Contemptis vero teneris tum lusibus, omneis
 Intendam neruos, robur et omne meum.
 Transcendam altiuolas cygneo carmine nubeis,
 Et feriam cantu clangido utrumque polum.
 Atque animo audaci potius aequare poëtas
 Feruidus adnitar, seu superare magis.
 Dicam acies, dicam pugnas, dicam horrida bella
 Magnanimum heroum, magnanimumque ducum.
 Dicam autem in primis diuini Caesaris acta,
 Fortunasque nouas, et noua fata canens.
 Dicam et quanta viro virtus, quo robere, quanto
 Praeditus ille animo, quantus in arma ruens,
 Quanta viro pietas, quo religionis amore
 Ardeat, augusto quantus in imperio.
 Astabit dextris ingens mihi gloria, laeua
 Ingentem inflabit maxima fama tubam.
 Et iam iam in mediis videor versarier armis
 Iam videor cupidus Caesari adesse meo.

Iamque Asiam, iamque et Lybiam cum Caesare magno
 Ingressi Turcas sternimus ense truces.
 Iamque totum imperio illius submittimus orbem,
 Undique victores, bellipotente manu.
 Et iam agimus celebres superato ex hoste triumphos
 Et ferimus lassas clara trophaea humeris.
 Sed quo, quo impellor? Quo me Phoebe improbe raptas?
 Quo propero absque alis? Quo sine naue feror?
 Nondum haec tanta, Grapheu, tempus tibi voluere saxa
 Nondum usquam Zephyri, non placida aura tibi.
 Tute Olaë potes ventos curare secundos,
 Ut volitent magno carbasa tuta mari,
 Tu quoties lubitum est, reginam accedis, amanter
 Olaum admittit continuo illa suum.
 Permagnum id fuerit, quod non persuaseris illi,
 Quippe tuum prudens consilium omne probat;
 Quod vero illa volens animo statuitque probatque,
 Id magnus sane Caesar et ipse probat.

P. Nannius Nicolao Olao S. p.

Nescio an debeam excusare, quod tamdiu libros tuos
 detinui, an potius, quod non diutius tenui; tam doctae enim
 lucubrationes, ut nunquam lectorem satiant, ita aegre a lectore
 impetrant, ut e manibus deponantur, multo aegrius, ut alienen-
 tur. Certe nisi mihi spes esset eos aliquando in lucem exituros,
 nunquam commissem, quin mihi exemplar descripsissem. Tu
 autem quid facies ignoro, ego tamen puto tales lucubrationes
 nequaquam suprimendas. Nec deterrire te debet, quod plera-
 que ab Erasmo translata sunt, recte enim proverbio dicitur :
δὲς καὶ τοῖς τὰ καλὰ. Certe in usum studiosorum valde fuerit,
 unius rei plures esse interpretationes, ita enim facilius verum
 intellectum percipiunt; praesertim si tales sint interpretes, qui
 bona fide graeca reddunt; quod de te et Erasmo sanctissimo
 iuramento non reformidem asseuerare. Legi ac relegi, non
 minori diligentia, quam voluptate tua ista scripta. Ad sin-
 gulas sententias, et graeca verba, et aemulum hac in re lati-

num interpretem adhibui; expendi pondera, dexteritates translationum, miratus sum (ita me Deus bene amet) ita te esse singulorum paene verborum interpretem, ut sententiam non laederes, ita sententiam reddere, ut nihil in verbis omitteretur. Propicii mihi sint manes Erasmi, religiosior mihi hac in re visus es, quam ille fuit. Tamen in tam felici translatione reperi, quod ut momus arroderem, eaque subnotaui, ut momo deesset, quod calumniari posset; nec dubito, quin adsint tibi rationes, quibus tua excusare possis. Ego autem volui te extra ansas, ut ita loquar, Sycophantarum esse positum; puto enim Homerum potius quemdam in suis mutare voluisse, quam Zoilum pati. Haec prima ratio fuit meae censurae; altera, quod verebar, ne si nihil adnotassem, Gnathonem tibi aliquem, non amicum habuisse arbitrareris. Quare iniquius quaedam velliganda erant, quo hanc notam siue suspicionem effugerem. Id quo acrius agerem, et sine ulla indulgentia, persuadebam mihi opuscula tua iam praelo committenda. — Nunc autem cur partus tuos tamdiu retinuerim a suo parente, causam dicam. Diu illi apud Goclenium haeserunt, antequam in meas manus peruenirent. Non ita diu apud me fuerant, cum subito in patriam reuocatus sum, graui aegrotatione matris meae, ibi aliquot hebdomadas consumpsi, dum redeo, tantopere morbus oculorum, quo iam antea laborare coeperam, exagitauit, ut in graue periculum coecitatis deuenirem, aquo malo nondum reualui. Nam ut vides amanuensi opera ad te scribo, quod mihi tristissimum est. In rebus autem tuis alienis oculis uti nolui, vel quia illis diffidebam, vel quia mihi non satis faciebant. Aegre autem oculi mei tantam usuram lucis concessere, quantam in libellis tuis absumpsi. Nunc periculum coecitatis abest, usus autem oculorum tam tener, ut lectionem, nisi breuissimam, non sustineant. Vale doctissime et humanissime Olahe, et ut alii scholas, ita tu aulam eruditissimis litteris exorna. Louanii 15-a calendas Nouembris 1536.

Franciscus Cranneveldius Nicolao Olao S. P.

Vir clarissime, quum nuper Louanii fuisset uxor, ac veluti postliminio domum rediisset, incidit, ut fit, inter confabulandum mentio tuae praestantiae. Tum illa, heus, inquit, memini me anno superiore, cum quaedam ciborum condimenta ex Hungarico more discere auerem, me pollicitatione caseorum obligatam nondum fidem meam liberasse, proinde constitui quamprimum eo me nexu soluere, ac mittere qui perferat munus leuidense. Mittit autem non veteres et duratos, sed moliusculos, quia si medicorum praeceptis auscultamus: caseus tanto sanior, quanto lacti vicinior, et duriores illi in ventriculo difficile concoquuntur. — Si Jacobus noster recte valet, gaudeo: scio enim totum in litteris esse. — Si quid erit, in quo praestantiae tuae gratum facere licebit, habebis Cranneveldium tuum expeditissimum atque promptissimum. Vale vir ornatissime. Mechliniae 3-a nonas Nouembris 1536.

Conradus Goclenius Nicolao Olao S. P.

Clarissime Domine Olahe! Nescio quis genius, aut potius reuerentia tuae me deterret a prouincia, quam mihi demandasti; nam quoties sumo in manus tuam Hungariam, quam mihi castigandam tradidisti, tocies animus ad illud munus velut obtorpescit, praesertim cum stilus ille tuus inaffectedatus rem ipsam clarissime, non exponat modo, verum etiam oculis subiiciat, quem aliquorum locorum mutatione sibi inaequalem reddere non visum est e dignitate operis. Quod si decreueris edere, et patriae honorem hac descriptionis luce illustrare, dabo operam, ut sine vitio a typographo exeat in manus studiosorum. Ego iam aliquot hebdomadis isthuc parauimus aduentum, sed praeter opinionem semper intercesserunt noua negotia, hinc factum est, ut iam tardius cogar libros remittere, quibus relatis me coram cupiui excusare. Bene vale obseruandissime domine. Louanii quarto Idus Nouembris anno 1536.

F. Craanneveldius Nicolao Olao S. P.

Vir ornatissime, litteras tuas eruditissimas VIII. Nouembris ad me datas, quum seposuissem, hodie inter cartaceam supellectilem reperi, ac meam negligentiam accusaui, quod tandiu nihil respondissem, et delectatus sum carmine tuo graeco, quod defunctum omnium saeculorum memoria dignissimum decorasti, quod profecto tale est, ut ne Athenae quidem ipsae emittere possent tersius eruditiusque. Et quia iubes, ut meos quoque colores adhibeam, (tametsi verear, ne plus umbrarum quam lucis afferam,) non potui tamen celare, quae paulo sonantius reddi possint, saluo D. T. iudicio. In primo carmine scriberem: *Σύματι τῷ κείναι τὸ νεχθόν*, addito scilicet articulo, ut pedum variatio addat paululum iucunditatis. In postremo, ubi habes: *πνεύματα οὐράνια*, ego potius dicerem: *πνεύματ' ἐπουράνια*. Vide quam sim morosus iudex, sed ipse te culpes, qui talem adhibuisti non artificem, sed momum. Vale vir eruditissime, et Craanneveldium, quantus est, tuum esse iudica. Mechliniae 20-a mensis Nouembris 1536.

Sic vertimus graecum epitaphium:

Conditur hoc tumulo corpus sapientis Erasmi,

Atqui animam coelum possidet aethereum:

Funus et hoc merito totus lachrimabitur orbis,

At pia coelestis gaudia coetus agit.

P. Nannius Nicolao Olao S. P.

Audi doctissime Olahe, quod rideas; eo enim iam fiducia progressus sum, ut non seria modo, sed et iocos tecum miscere audeo. Inest enim in moribus tuis et vultu maiestas non horror, ita, ut, qui ad tua colloquia venit, veneretur te non timeat. Cum mane currum quaesissem, et usque ad septimam horam auriga me ludificatus fuisset, metuens ne profectio mea usque ad meridiem extraheretur, pedibus iter ingressus sum cum puero meo, qui pridie apud aulicos ministros

plus satis potauerat, atque hanc suam ebrietatem mira varicie dissimulauerat. Cum processum esset ad primum ab urbe lapidem, puer subito defectus in viam se abiicit, sarcina, quae illi imposita fuerat, in lutum prouoluitur. Consternor animo ad subitam rem; rogo ecquid mali; puer nihil respondet; ceterum dubitantem me de genere mali vomitus subsequutus certiore reddit, ibi ego, *οἷα ἦρ εἰςὸς ἐργάζομαι*, nec a minis, nec a conuiciis tempero, sed frustra omnia, puer enim vix ad ingressum sufficiebat, mox enim ubi illum onerassem sarcina, cum onere subsidit. Ibi ego: egone te, si viuo, ubi domum venero, mastigia senties qui vir sim; ille autem tacet, et iacet. Cum nihil aliud consilii erat, Nannius tuus sarcinam in humeros suos transfert, pius admodum, pientior tamen futurus, si una puerum in scapulis quasi Christophorus aliquis gestasset; nam eo etiam opus erat. Quid multa: fit bos clitellatus, quamquam nec itineribus, nec oneribus gestandis admodum aptus; gressumque puer comitatur herilem, sed ut iuit ille non passibus aequis, subinde adhuc titubat, et ex imbecillitate et ex inreliquis Bacchi; nondum enim per noctem crapulam decoxerat. Quid putas? imprecor tot diras ministro tam male sobrio, ut putem Ibim Ouidianam non plures continere. Irrides, scio, et ego quoque nunc rideo; sed me hercule tunc non ridebam. Cum iam plurimum itineris emensus fuisset, subito ex tanta tempestate fit serenitas, superuenit nobis ad extremum delassatis Vestphalus quidam tabellarius tam robustus, ut pro basi colossis multis substerni possit, nec tamen prae lassitudine unquam latus moturus ut Typhaeus illi, cui Sicilia incumbit, et cuius leua est subiecta Peloro. In hunc onera omnia transfero, et meum et pueri pallium, et gladios utriusque, nam ii fatigatis, graues esse ceperant. Hactenus quod rideas. Nunc ad res tuas. Hora secunda ad Rutgerum accessi, inuenio illum nostris votis paratissimum, nulla excusatio de prelo occupato, vel de angustia temporis. Expectabis igitur breui libellum tuum, iis typis excussum, quibus volebas; addidi praeterea quasi id in mandatis haberem, ut in parua forma imprimeret, ita enim te velle arbitror. Ibi cum eram statim tuum carmen cum Rutgero iterum atque iterum relegi. Placuit mire Rutgero, gaudebatque et se impressorem et te

eius carminis authorem esse; nec dubitat, quin tibi ea res et amplissimo honori et sibi non exiguo emolumento futura sit. Ego summo opere gaudebam me in iudicio non errasse, et ut nunc Rutgerum, ita omnes spero me quicumque unquam legerit ὁμοπόρφους habiturum. Inter legendum haesimus ad verbum τὸ silent, quod mihi suspectum Rutgero probum putumque videtur. Rogo domine, ut si quid de hoc vocabulo legeris, mihi significes; ego enim tibi omnia etiam tuta timeo, satis temporis est ad respondendum, nam ad decem dies iter suum Rutgerus suspendit, satis tamen mature nundinis Frankfordiensibus occursurus. Illud deinde carmen, quod incredibilis est et acuminis et festiuitatis: »Non desiderio, sed fato est functus Erasmus«, nonnihil attenet Rutgerum; mallet desiderium poni in accusatiuo casu, ut et animi cupiditati et cognomento Erasmi conueniret, nunc ob neutrum genus non conuenire Erasmi cognominibus. Ut autem intelligeres quid velim, sic non nihil carmen immutavi: »Non desiderium, sed mors exstinxit Erasmus.« Tu quid placeat per hunc Adrianum Stadium, qui in coenobio ad sanctam Claram hospitatur, rescribere potes. Nos audaciores sumus in rebus tuis, sed ita suadet verus et ingenius in te amor. Epistola Dani nunc melius placet. Sentio enim non omnino esse ipsius pectoris, et illi regium Thesea adfuisse. Vale optime et eruditissime omnium doctorum patrone. Eodem die, quo Bruxellas reliqui 1537.

Mitto tibi duos libellos graecos epistolarum. Rutgerus tibi de eleganti munusculo tuo multas agit gratias.

P. Nannius Nicolao Olao.

Salve doctissime patrone! Carmina tua recens impressa ad te cras redibunt, umida quodam modo adhuc a prelo, quasi a partu. Nos sedulo adhaesimus typographis, ne quid peccaretur; si tamen hic quid peccatum est non animum meum, qui diligentissimus, sed lippitudinem meam, quae molestissima fuit, accusabis. Nos tua carmina cum doctissimis quibusque, antequam imprimerentur, relegimus, mira omnium

laus. Laudabant facilitatem ingenii et leuitatem et lucem scribentis. Deum testor me aliena, non mea verba reponere. Inter reliquos encomiastas tuos aderat quidam Jacobus Haloinus, cui epistolas dedicauius, vir, et re lauta, et acris iudicii, et multae eruditionis; is tuae laudis fuit effusissimus buccinator. Conradum, ut ingenue fatear, non adhibui; non quod contemnerem, sed quod illi non tam familiaris sum, quam amicus. Mutauius in hendecasyllabo, in primo loco trochaeo, qui illic erat in spondeum, quamquam te exemplis defendere poteras; maluimus tamen te non egere defensione. Laudauimus tuas elegias modesto encomio, longeque infra meritum tui carminis; tamen, (ut puto) et cordato et beneuolo. Facit meae fortunae tenuitas, ut timidior sim ad laudes magnorum amicorum; nihil enim tam horreo, quam audire adulator. Tu vir omnium optime et eruditissime fac diu Musis superstes sis. Quam tibi multum debebunt, si saepius talia carmina edideris! In Topographia Hungariae vellem te pergere, cuius mihi dulcissimum gustum praeuisti, ut quod in ditione non habemus, per te in litteris retineamus. Si quid ex ἀντιπάλαις orationibus Demosthenis et Aeschinis transtuleris, aut transferes, dici non potest, quam gauisurus sim me ad has delicias admitti. Ego iubente Rutgero, quaedam ex meis, vestris carminibus addidi, hoc est holosericeis pannos. Danus me audacem fecit; caetera nosti. Adiecit etiam sua quaedam Christianus, nostrae non admodum dissimilia farinae; nam Graphaei carmina habere non potuimus. Multi sua addere voluerunt, sed non visum est vestra bona carmina multitudine malorum obruere et librum minus venalem reddere, de cuius vendibilitate optime sperat Rutgerus. Rursum vale patrone optime. Sexto idus Martii ex domo fratris 1537.

Rutgerus Rescius Nicolao Olao S. P.

Habeo gratiam D. T. de argenteo nummo per Nannium nostrum mihi dono misso, pro quo donum chartaceum tibi remitto centum exemplaria Erasmi epitaphii per te, et alios conscripti; mitto autem ea per famulum nostrum, ut commode

possis ad amicos tuos Francofordiam venturos scribere. Nam Nannius eo te scribere in animo habere dixit. Ego propter negotia quaedam non sum illuc profecturus, sed libros, quos nunc misi, tradidi amico cuidam, ut is rerum curam agat. Exspecto autem illum hodie huc, et cras (ut puto) Francofordiam versus iter ingreditur; propterea si voles litteras eo mittere, opus est, ut hodie illas scribas. Bene vale domine consiliarie observande. Raptim ex Louanio dominica lactare anno 1537.

Cranefeldius Nicolao Olao S. P.

Cupio iam pridem occasionem mihi dari isthuc proficisci, ut Hungariam tuam videre liceat. Sed hactenus fortuna nobis id genus voluntatis inuidit. Ego vero tibi meas nugas obtrudo; nisi potius dicendum sit nec meas esse. Quippe qui alienis opibus abusus sum, et Claudiani labores in rem meam verterim. Centonem consarcinaui, sed non his legibus, quibus olim veteres, et quibus Ausonius in suo Virgilio centone sit usus. Ita tamen placuit viro doctissimo, et communi amico, D. Petro Nannio, ut me vehementer urgeat ad edendum. Mitto tibi opusculum ipsum cum illius epistolio, ut D. T. indicet, quid mihi faciendum sit. Permitto tibi liberam statuendi facultatem, ut si edendum videatur, recta via mittatur ad Nannium; sin minus, tum, quod ille dicebat de Aiace (?) Caesar noster incumbet in spongeam. Vale vir ornatissime, et Cranefeldium tuum, quod facis, ama. Mechliniae, quarto calendas Maias Anno 1537.

Conradus Goelenius Nicolao Olao S. P.

Athilam tuum cum Chorographia Hungariae legi magno fructu; nam multa didici, quae iucundum erit meminisse; adnotaui quaedam, sed pauca, non tam quod mihi magnopere videantur esse mutanda, sed ut facerem fidem perlecti libri. Descripsissem omnia, nisi bona spe ducerer tuam pietatem in patriae laudem non relicturam in obscuro, quae merentur versari in maxima luce. Quod non adfui, in causa

fuit Nannius, qui non contentus unica lectione, denuo postulavit eodem epulo satiari. Quamquam et illud absque Nannio impediisset, quod propter bellum nulla reperiuntur esseda in usus proficiscentium. Carmen nondum recognoui, sed servaui exemplar, et id agam plus nactus ocii. Nam famulus asserit sibi illico esse reuertendum. Bene vale vir clarissime, et domine observande. Louanii calendis Junii anno 1537.

P. Nannius Nicolao Olao S.

Nihil ad te scripsi, eruditissime patrone, quia nec sciebam ubi ageres, nec habebam per quos mitterem. De Athila tuo vere erudito opere habeo, quod doleam, habeo etiam, quod conquerar; ultra enim unam hebdomadam, et vix eam plenam mihi eius usus permissus non est, hactenus enim eum detinuit Goclenius, credo nondum satur eius lectionis; nam mirificas de eo mihi decantavit laudes, dedit autem eo tempore, quo nihil mihi unquam vel tumultuosius, vel occupatius. Sed quid ad te mea negocia, legi audissime libros illos, helluatus sum in eis, usque ad summas aures miris voluptatibus me implevi. Usuram mihi non longiorem concessam fuisse etiam nunc doleo, non omittam, non intermittam ullum laborem donec vel ex prelo, vel a te eam recuperauero. Cupio frontispicio carmen aliquod praefigere, etsi nihil possum, quia tamen eam operam Holao sum impensurus, puto me aliquid posse. Si natura negat, amor est, qui carmina condit. Cupis meam censuram, audi, breuiter dico, quod Conradus dixit: me non minus id opus amare, quam admirari. Quis enim fidelior in rebus gestis tradendis, quis certior in topographiis, quis distinctior omni genere varietatis. Qui te Hungarum esse nescit, satis tamen id colligit ἐκ τῆς τῶν πάντων ἀκριβείας, vel Hungarum ἀντόπτην. Absit adulatio a nostra amicitia, quam et tu odisti, et ego non fero; videris mihi plurimorum authorum virtutes coniunxisse; habes in locis describendis exactissimam curam Strabonis, ubi etiam tua illa mathematicarum disciplinarum peritia non obscure lucet; nec tibi gratiae illae Herodoti absunt. Multa paradoxa de moribus gentium afferuntur non e menda-

ciis, ut ille fecit, sed ex fide rerum deprompta; adsunt deinde locorum vocabula natio sono expressa, non κακοζήλια latini sermonis in alienam speciem deformata, quod cum maxime cupit Lucianus in historiis observari, nescio an ullus praeter te vere praestitit. Veteres barbararum vocum sonos assecuti non sunt; neoterici, qui toti sunt in mollioribus sonis; reformidant, quare nomina ita fingunt ac refingunt, ut qui ibi nati sunt, nomen patriae suae non agnoscant. Vere stultum genus, quibus ferme idem accidit, quod vulgo musicorum, qui omissis verbis et sententiis nihil aucupantur, nisi gargalismo sonorum aures implere, pectus inane relinquere. His Ciceronianis (hoc titulo enim sibi blandiuntur) si vis seruire, quorum mundus nunc plenus est, aut asperitas illa vocum mollienda est, aut rarius istius modi voces inspargendae; si doctis probari vis, id agendum est, quod agis, nec de fide rerum vel apex mutandus. Mirifice id mihi placuit, quod ubi de fortunis regii tui generis enarrationem texis; quasi alienum te geris, nec tuorum vel lactis vel aduersis tui affectus produntur. Hoc Thucydidis, hoc Xenophontis, hoc Salustii. In orationibus vehemens es, vel ut mollius aiunt Graeci, δεινός, et quod ego maxime amo, sermonem personis attemperas, et ipsorum indoli et praesenti fortunae congruum. Abstulit Turca magna ex parte Hungariam; tu nobis totam reddidisti, et ut Josephus Antiquitatibus suis memoriae suorum consuluit, qui iam maximis cladibus ceciderant: ita tu res gestas maiorum tuorum, cum iam periisse quodammodo viderentur, aeternitati consecrauisti, ac nescio an eodem zelo, quo ipse, inductus fueris, certe idem praestitisti. Carmen tuum emendaui, ut volebas, vel potius mutavi, ut iussisti. Nulla enim emendatione opus fuit. Scis quantopere mihi tua carmina placent, hoc mihi tamen, quod Craneueldio dedisti, prae omnibus placet:

τὰ δεινέστα ἀμείνω, εἰ καὶ τὰ πάντα καὶλα.

Desino, ne, dum vera dico, tuae modestiae supra verum dicere videar. Hic, qui litteras adfert, iuuenis est probis et honestis parentibus natus, et mediocris fortunae; mores illius per quadriennium, quod mecum vixit, probissimos expertus sum; placidum illi ingenium et fidum, nihil in moribus vanum, aut fu-

tile, arcani tenax, promptus ad obsequia, et graecae et latinae non male peritus, hunc talem esse mea fide polliceor. Quare si dominus Rutgerus eum in suum fumulicium suscipiet, recte faciet, sin minus, rogo ut iuueni ad nos redituro viaticum refundatur. — Optime vale, optime patrone. Pridie calendas Julias, raptim, ut vides, 1537.

Franciscus Craneveldius Nicolao Olao S. P.

Pudet me, vir ornatissime, quod tamdiu nihil responderim tuis litteris, neque remiserim charissimam doctissimamque foeturam. Sed quum tam longe abesset D. T., non audebam cuius homini rem remittere. Nunc fidum nactus tabellarium, remitto cum meis lituris opus tuum. Sed vereor, ne nimis libere censuram exercuerim. Halcyonem Graece non habeo, et quum apud alios requisivissem, non inueni; proinde boni consulet D. T. quae diuinando verius quam censendo adnotauimus. Vos iam isthic quetidie auditis belli prospera, utinam ea aliquando sint pacis incitamenta. Bella enim geruntur, ut ad pacem perueniatur aliquando, sed vereor ne multorum magno malo, ac serius. Sed haec sita sunt in diuorum gentibus, ut est apud Homerum. Apposui mea carmina, quae magis ex affectu in te meo, quam ipsorum concinnitate aestimabis. Coepi nuper has victorias nostras ludere carmine non Claudiano sed Virgiliano. Sed expedit in decimum annum premere, et meminisse longas regibus esse manus. Olim pater, vir suo saeculo prudentissimus, me admonuit de magnis principibus non facile in peiorem partem loquendum esse. — Hic scilicet alterum laudes, alterum suis quoque coloribus pingere consequens est, et nescimus quid serus vesper vehat. Hic quamquam me deterrerent ab editione Claudianiorum, tamen tuo hortatu permisi dictaturam ac censuram Nannio nostro. Sed nescio quid agant rerum nostri; nuper unus eorum, qui fuit in comitatu legati attulit domum meam, me absente libellum Parrhisii impressum de Aedificiis Justiniani, quem antea triennium utcumque vërteram, quem scitissimis characteribus excudit Vecgelius cum annotacionibus, et explicationibus

Theodorici Adamei Zwallemburgi. Is iuuenis eruditissimus malo fato Parrhisiis mansit initio huius belli, cui per litteras apertas, quas praesentibus inclusi, gratias ago, ut si mitti possint, mittantur; sin minus, isthic maneant testes meae diligentiae. Vale domine ornatissime. Mechliniae die 2-a mensis Iulii anno 1537.

P. Nannius Nicolao Olao S. P.

Ornatissime et humanissime patrone! Ipsis ferme calendis Iulii iuuenem hinc quemdam cum litteris meis ad te emandaui; habebat idem litteras ad dominum Franciscum a Burgundia; emiseram autem ad hoc ad D. Rutgerum (nam tu illius nomine petieras), ut cum eo assidue latine loqueretur. Is nusquam apparet, nec post illius abitum quidquam de ipso audiuius. Si est apud D. Rutgerum, castigabis illum verbis, quod nos in hac solitudine relinquit, nec quemquam de sua fortuna conscium facit. Nos certe omnia suspectamus, eo, quod omnia militibus, castris, expeditionibus plena sint. Valde anxius sum de illius salute; tu quidquid de illius rebus compertum habes, rogo tuam humanitatem, ut mihi illud quamprimum significes. Libere apud te ago; sed me docuit tua humanitas, ut fastigium dignitatis tuae non respicerem. Si quod hic est de bello, velim mihi significes. Scripsi, quod de tuo Athila sentirem, idque in iis litteris, quas hic iuuenis ad te pertulit (ut spero), quae si cum iuvene perierint, denuo scribam, sed vero iudicio, et ex ipsa animi sententia, ut etiam tunc feci semperque facturum sum. Tu mi patrone, rectissime valeas, et id agas, quod Musae, quibus pro tanta eruditione plurimum debes, a te summo iure postularint, hoc est, ut in ipsarum studiis mira, ut soles, felicitate verseris, procul a barbaris castris et sanguinariis et impiis; id mihi eo visum, quia timebam, ne vis animi et spiritus ille Hungaricus te ad aliena bella protruderet, magisque timerem, nisi te aula et regina detinerent, id si unquam futurum est, quod obominor, tum te Hungaria in armis videat ad patriae recuperationem. Habemus Hungariam, modo liber in publicum exeat, in perpetuum ab obliuionis iniuria vindicatam. Si quid unquam Mars ex

studiis tuis post hac occupabit, sperabimus tuo vel consilio, vel armis futurum, ut aliquo modo christianitatis damnum resarcias. Campus ille tui Huniadis victoriis celebratus te militem et ducem videat, non hic noster Gallicus utrique Christiano madens sanguine. Vale optime patrone, postridie idus Julias 1537.

P. Nannius Nicolao Olao S. P.

Nihil habeo, eruditissime patrone, quod scribam, nisi quod mirifice gaudeo te et a bello et a morbo incolumem esse, quorum utrumque audiueram, non solum non cum sollicitudine, sed cum ingenti etiam merore; nescio enim quomodo animus meus tibi uni, ut unico et vero praesidio incumbit, acquiescit, inhaeret. Temerarie tunc tam gratus Musis immannia bella lacescis. Quod tu tam prope ad vallum hostile putas, quod barbarus ille Mars eruditionem, mores, pietatem, aut ullas denique virtutes tuas aut curat, aut nouit; vetus adagium est: illum optimum quemque primum de medio auferre. Sed bene est: quod induciae istae siue abstinentiae bellorum, quas graeci ἐπιχειρίας, ut scis, appellant, et tibi periculorum, et mihi timoris materiam adimunt. Audio te ex litteris Dani Aeschinem oppugnare, et illi nectere crimen male obitae legationis. Cupio ex tuis lucubrationibus vel vel extemporalibus potius schedis cognoscere, quae pericula reus ille sustineat; non enim dubito, quin omnia pro solita tua felicitate tractaueris. Ego Euripidis Andromachem verto; ubi aliquo usque progressus fuero, gustum tibi eius rei faciam; scio enim aulicis hominibus rusticos aliquando cibos ex lignea paropside, vel potius olla depromptos bene sapere. Multa praeconia depraedicaui de tuo Athila, homo alioquin parcissimae laudis, Conradus Goclenius, quae res, quam mihi iucunda sit, vix ullis verbis consequi potero; certe aliquot honesti et eximii iuuenes tuum Athilam quantumcunque toruum conspiciere desiderant. Nos rursum lippi sumus ut superiore anno. Tu ornatissime et humanissime patrone diu, feliciterque viue. Ages, si non graue sit, Rutgero tuo gratias meo nomine, quod fratrem suum apud me collocauit; nam tametsi res exigui quaestus

sit, ego tamen pro re magnifica habeo, tanti ab honestis viris fieri. Iterum vale, 4-a calendas Octobris 1537.

F. Craneveldius Nicolao Olaho S. P.

Accepi, vir ornatissime, litteras tuas una cum Athila, atque Hungaria; sed priusquam ad lectionem accingerer, volui me tibi per litteras purgare, ne suspiceres mea negligentia factum, ut tam sero tibi responderim. Abfui diebus aliquot Mechlinia, ut interesssem filii repetitioni atque licentiae, ut vocant, quam ille Louanii suscepit XXVI-a Septembris. Ea de causa factum credo, ut serius mihi litterae tuae redderentur; eas accepi hoc ipso die diui Hieronymi a prandio, ac lectis epitaphiis tuum illud graecum bis latinitate donavi; quam feliciter, ipse iudicabis, cui permittitur, ut vel deligas id, quod praestantius videbitur, vel utrumque censoria virgula condemnes. Nannium nostrum aiunt ex oculis laborare; vereor ne sese nimis obruat lucubrationibus, hinc ophthalmia laborat; et Cicero ad amicos de sua queritur lippitudine. Percurram quanta potero celeritate Hungariam et remittam. Interea tibi mitto epitaphium illud versum bis non tam feliciter, quam vellem. Cum redierit dominus Cornelius Scepperus, spero nos boni aliquid audituros. Quod si res ad bellum rursum spectare videbitur, atque ita sederit animis principum, vereor ne tempus sit epitaphium pacis conscribendi. Sed haec sita sunt ἐπὶ τοῦ αἵματος θεῶν. Vale vir eximie, ex nostro Musaeo ipso die diui Hieronymi 1537.

Franciscus Craneveldius Nicolao Olao S.

Perlegi quanta potui celeritate Hungariam tuam, vir ornatissime, in qua et naturae benignitatem, et viuacissimum ingenium tuum sum magnopere demiratus; quo tot insignium locorum dotes, tot fluminum cursus, tot hominum praeclara facinora complecti tam exacte tanta sermonis luce potuisti. Si per temporis brevitatem licuisset, continuo exscripturus eram.

Nunc quum adornari peregrinationem hanc nouam intelligam, non fuit consilium tuum Athilam diutius inuitum retinere, ne mihi quoque negotium facessat; illud autem abs te cupio impetrare, ne vir tantus inter chartas tuas diutius delitescat, sed in publicum prodeat, mirifica voluptate studiosos omnes affecturus. Quid enim possit esse praeclarius historiarum exacta cognitione? Sed vereor, ne nostro quoque tempore propter hominum scelera rursus exoriatur diuinum aliquod flagellum ad mores hominum castigandos luxumque domandum. Omne in praecipiti vitium stetit, et quantum est in rebus inane?! Utinam Deus precibus bonorum piorumque virorum flectatur ad misericordiam; quamquam ea quoque magna misericordia est, quam pater exhibet filio improbo, dum castigat, et flagrum adhibet, quum sanari aliter non vult, lenioraque remedia contemnit. Audiui ex Brugensi quodam, qui Parrisiis fuit et latuit hoc bello, gallos edidisse libellum recenti foetura XXXVI plus minus quaterniones continentem, in quo multa aduersus caesaream maiestatem calumniantur. Mirum est principes vulgi iudicio causam committere, et quaedam aperire mysteria, quae postea forsitan occultata cupe-
rent. Sic bellum gerere deberent, veluti memores aliquando sese in gratiam redire posse. Sic oderis, inquit ille, tamquam aliquando amaturus. Mitto his adiunctas litteras ad Zwallemburgum, qui Parrisiis est in Collegio Cameracensi, quas licebit aperire, et si quis isthinc eo proficiscitur mittere, nam hinc nemo proficiscitur. Misi nudius tercius litteras, unacum Epitaphiis tuis, et graeco illo, pro virili mea in latinum conuerso, duplici versione, ut si altera minus arrideat, utaris altera, nisi malis utramque in spongiam incumbere. Vale vir ornatissime, et Cranneveldium inter tuos numera. Mechliniae 4-a Nonas Octobris anno 1537.

P. Nannius Nicolao Olao S. P.

Etsi nihil litterarum ad me attulit Ludolphus noster, qui huc cum fratre Rutgeri venit; tamen quia mihi te recte valere nunciauit, multisque negociis impeditum esse, cur minus

scriberes, statui mollius mihi ferendum esse desiderium tuarum litterarum, quod tum lenies, ubi tua negocia permiserint. Nos cum medicis diu luctati sumus aduersus lippitudinem, quam tamen in hoc genere mali rectius *ὀφθαλμία* vocauero. Duo summi poetae sua vitia in me exonerarunt, Virgilius capitis dolorem, Horatius lippitudinem. Mallem potius virtutes transtulissent *ἀλλὰ τὰ παρόντα ἐντίθεσθαι δεῖ*. Ego fratrem Rutgeri tui in *ὁμοτροπέζον* accepi, quamquam alendi negotium in fratrem meum transtuli, docendi mihi reseruauī, ita inter nos cura, et lucrum partitur; is, ut est sollicitus, praesertim in noua familia, rogauit ex me, numquid periculi in posterum foret de solutione; respondi omnia secura esse; talem esse Rutgerum, et in tanta gratia apud reginam, ut nihil tale de eo metuendam sit; deinde tui apud eum tanta reuerentia, ut etiam si talis non esset, qualis quam maxime est, te tamen saluo, nunquam illum ausurum solutionem differre, tantum abesse, ut omitteret; deinde ipsum iuuenem verbis tuis mihi commendatum, idque me scire ex litteris Dani, si modo ea scripsit ex tuo mandato. Nolim tamen has fratris mei haesitationes Rutgero indices, scio enim eum stulta sollicitudine moueri, teque mihi ultro indicaturum, si quid in hoc nomine periculi esset, quod ego nullum omnino arbitror. Nos malimus pauca, quam nihil scribere, ne aut oportunitate tabellarii non uter, aut loquacitate tuas hoc tempore grauissimas occupationes accumularem; deinde luctus, in quo nunc sum, amisi enim unicam sororem, vix mihi permittit ullum usum litterarum, cuius causa breui in Hollandiam propero. Tu, mi unice et doctissime et humanissime patrone diu nobis studiisque feliciter viuas. Tercia Nonas Octobres 1537.

R. D. Nicolao Olaho Joannes Hanoque S. P. D.

Quum diu multumque haesitassem, an litterarum aliquid ad magnitudinem tuam, principum et reipublicae negociis occupatam, nullius precii homuncio mittere auderem, tandem affabilis illius humanitatis tuae, quae me nihil minus meritum in clientulorum suorum ordinem inserere dignata est, memoria

audaciam subministravit, et ut id agerem, est adhortata, ne videlicet inchoata inter praesentes amicitia silentio exolesceret. Abituro hinc tibi Othomannos octo exhibuimus, (daturus aliquando reliquos duos), obsecrantes, ut te illis aequum iudicem praeberes, errores adnotando, et si quid necessarium obmissum esset, adiiciendo, cuius tui iudicii expectatione, sane quam vehementissime torquemur. Precamur itaque te heros nobilissime, et Maecenas eruditissime, ut id clientulo tuo Hannoco tandem aliquando praestare non dedigneris, simulque etiam, ut illustratam tuis studiis Hungariam, quum opportunum tibi visum fuerit, plenius videre possimus. Interim tuae dignitati laeta faustaue omnia precabimur, nos tuae magnitudini humillime commendantes. Ex diui Bertini monasterio, Idibus Octobris 1537.

Petrus Nannius Alcmarianus Nicolao Olao S. P.

Litteras ad te miseram, humanissime et eruditissime patrone, quibus me tibi excusaueram; sed ut video illae ad te non venerunt; repetam igitur τὰ ἀεγάλια. Non scripseram per Joannem Henckl, ille intra προθεσμίας statuti temporis ad te accurrebat. Iusseras enim illum post triduum, aut quatrimum sequi; cum ergo ad condictum diem accurrisset, putabam te ex observatione temporis satis intelligere eius profectionem cum mea voluntate esse factam. Deinde ipsum apud te mihi vice epistolae fore. Reliqua autem, quae scribi oporteret, ferme proximis, ac adeo nuperis colloquiis exhausta erant. Languagebam quoque tunc temporis non nihil ita, ut omnis tractatio litterarum mihi odiosa esset. Praecipue autem verebar tuum pectus semper rebus maximis, nunc quoque Hungarica sollicitudine occupatum, nugacibus litteris inquietare, de qua si quid melius habes, quam quod nuper audiimus, rogo tuam illam humanitatem summam, qua mecum velut cum pari agis, ne mihi graueris indicare. Nihil enim tam doleo, quam eam gentem Christo eripi, quae hactenus obstitit, ne aliae gentes eriperentur. Nunc ad reliqua venit Joannes Henckel cum tuis litteris, in quibus erant nouem coronati, hoc est: octodecim

Caroli, summa ergo, quae a te eius nomine accepi triginta Carolinorum est. Agam, ut iubes; creditoribus, ut potero, satisfaciam, donec superuenerint reliquae a patruo pecuniae. Nec quicquam omittam vel sedulitatis vel officii, quod pertineat ad eum vel alendum vel erudiendum, confidoque illum posthac frugalissime victurum, cum non poenitendo in litteris profectu. Ulrico de Pandectis satisfeci, placet emptio. Nam ex bello Gallico ingens precium libris accreuit. In litteris meis, quae perierunt, petiueram, ut mihi denuo tui Atthilae copiam faceres, quod ut facias cum proximo nuncio, te etiam rogo; miro eius rei desiderio teneor, nec solus, multi enim mecum idem ardentissime desiderant. Rutgerus Rescius prelum suum offert, et quidquid potest, quo editio maturetur. Qui hoc cum Cranneueldio negauerit, satis intelligo, quanti tua scripta faciat, et quid de quaestu speret. Si quid potes habere oculi, velim perlegas orationem Demosthenis aduersus Leptinem, cupio enim illam, a me versam, et tuis manibus castigari et tuis auspiciis in lucem prodi. — Gratias tibi ago, quod mihi chirographum quaestoris regii miseris, in quo mira est temporum commoditas, quum in singula trimestria pensionem pollicentur; nam in hac noua familia nihilo mihi oportunius matura solucione. Tu unicum meis studiis presidium et diu et feliciter vale. 12-a calendas Decembris 1537.

Idem Nicolao Olao S. P.

Quod ad te non scripsi, humanissime patrone, ut in genua fatear, vehementissime doleo, ac potius nunc in facto culpam, quam cum facerem, sentiebam; tunc enim, quia recter a te digressus eram, ac ferme colloquiis exhaustum videbatur, quicquid in litteris scribi oporteret, non putaui me peccaturum, si scriptis meis non interpellassem sollicitudines tuas de rebus Hungaricis, ut omittam alias curas. Quod autem Ioannes venisset, non in iussu meo, putabam te satis ex eo intellecturum, quod tam probe τῆς προθεσμίας obseruauerat; iusseras enim intra triduum, aut quatrimum sequi, quod et fecit. Istis causificationibus blandiebar vel inertiae vel pudori

meo. Nunc tuam admonitionem satis intelligo, non debuisse me ob tam leuiculas res scribendi officium intermittere; sed ut doleo me deliquisse, ita gratae cuiusdam voluptatis mihi sensum affundit, quum tantopere te videam mei homuncionis literas requirere. Ulrico de libris Pandectarum satis feci, emptio mihi valde placuit, nam ob bellum Gallicum ingens pretium libris accreuit. Ego quod idem tibi verbis Joannis renunciari mandaueram, ita ipsum hunc tuum alumnum tractabo, ut meritis tuis, et nostra amicitia par est. Atthilam tuum valde cuperem, quem utinam tandem mundo invulges. Cupio in frontispicio libri locum dari vel epistolae vel carmini nostro. Habui olim orationem in laudes Thucydidis, ubi praecepta Historiae non nullum attexui, quae nunc apud te est; hanc cum publice habuissem, nactus sum tuum Atthilam; ibi inter reliqua videbam te in historia praestitisse, quae ego observata volebam; miris modis gaudebam me in illis praeceptiunculis non aberrasse a scopo, nam ut id credam, facit tua istarum rerum ἀκριβεστάτη observatio. Atque hinc est, quod tibi illam orationem legendam tradiderim, ut intelligeres, quam nostra iudicia in hac re consentiant. De Hungaria hic nunc iactantur minus tragica. Quod si non tantum vulnus accepimus, utinam dignareris mihi indicare; miris enim modis discrutior christianismum in christianissima gente deleri, vel potius cum sanguine christianorum effundi. Utinam Atthilae temporibus tui Hunniadis et Mathiae et caeterorum usque ad hoc aevi adiungeres, ut qui cum summo ingenio pari eruditione singula loca descripsisti, cum dotibus suis etiam heroas omnes, quos illa terra produxit, describas. — Nos aliena lacessimus, non nostra condimus; habemus enim in manibus Demosthenem aduersum Leptinem, qui tui nominis auspiciis breui prodibit, ubi in praefatione statui dicere Hungariam totam apud te latere ita, ut tibi integrum non sit id opus diu suppressere. — Vale unice patrone, quem nec aula deliciis, nec fortuna procellis frangunt, quique nec minus feliciter animi perturbationes vincis, quam olim Huniades tuus Turcas. iterum vale, sed basilice αὐτὸς βασιλευότατος, decimo calendas Decembris 1537.

Idem Nicolao Olao S. P. D.

Etsi nihil est, quod scribam, vir non minus eruditione et humanitate, quam regiis natalibus ornatè Nicolae, patrone unice, tamen ut saltem elicerem responsum de binis litteris quas ad te misi, si ocio abundares, etiam nunc tercio scribendum putavi, cum is nuncius huc iturus esset, qui breui recursu me certiorare possit, ut loquar iurisperitorum more. In Joannis Henckel negociis egimus ut a te in mandatis habebamus, quosdam enim ex creditoribus pecunia, quosdam fideiussionibus, quosdam spe maturae solutionis in aliquot hebdomadas placauimus. De juuene longe nunc aliam spem habeo, quam cum primum ad me veniret; sentio illum quicquid hactenus deliquit adolescentiae amore, malorum seductione potius, quam suapte ingenio peccauisse; video illum quotidie in litteris, in cubiculo assidue, ubi intra libros inclusus totos ferme dies transigit, quare ego hos dies, quos apud me egit, pro arrabone et pignore in posterum frugalìs vitae accipio, nec timeo me delusum iri; praeterquam enim, quod litteras amat, et timet et veneratur tuam dignitatem maxime et ex certis rebus comperi quantopere reformidet tuas offensas, quae res potissimum spem meam et excitat et confirmat. Ex colloquiis illius, (nam mihi perfamiliaris est,) sentio illum, quamquam diu a studiis feriatu's sit, insignes reliquias veteris eruditionis retinuisse, quae ut aliquem cumulum apud me accipiant, omni diligentia curabo. Si posses carere tuo Atthila, vellem quod tandem desiderii's meis succurreres, facultatemque dones uni aut alteri communicandi, qui miro ardore eum librum expectant; horum vota, si per te liceat, non libenter frustrarer, digni enim sunt, quibus foetus tui ingenii committantur. Scis lucernam sub modio non esse ponendam, et occultae musices nullum respectum; nec talentum Domini terrae infodiendum. Si tantae apud te authoritatis essem, quantum te et amo et veneror, iuberem pro imperio, ut orbi communicares tua studia, quae, ut scis, a magnis viris delibata insigne encomium retulerunt, et quotidianis laudibus celebrantur. Ego me Hercle premo, ut possum, quod sentio, quamquam mihi inuito non

nihil erumpat; semper enim vereor ne effusior laus, quam quum infra meritum tibi videatur, nescio, quid blanditiarum referre. Quare fit, ut apud te de te rarius, apud alios de te liberrime loquar, ubi mea iudicia nulli verecundiae, nec suspicioni adstricta sunt. Totus sum in Demosthene, ubi, ut in superioribus litteris scripsi, tuas auxiliares manus imploro. Opus, nisi tu aliter iubeas, tuis auspiciis in lucem prodibit, cui quid est meorum studiorum libenter consecratum velim. Vale unicum meis litteris praesidium. Pridie nonas Decembris anno 1537.

Idem Nicolao Olao S. P.

Etsi nihil haberem, optime patrone, quod scriberem, saepius enim iam scripsi, tamen cum nuncium haberem tam idoneum, Rutgeri nostri patrualem, non potui mihi imperare, quin si nihil aliud, saltem per eundem te salutare. Si enim illi salutis geruli, quos Martialis togatos apellat, officium videntur facere, cum singulis diebus mane patronis suis novum *χαίρε* apportant, idque magis ex consuetudine, quam quod ex animo talia optent: ego me certe piaculum facere debebo persuadere, si illum, quem ob regii generis claritatem suspicio, ob eruditionem admiror, ob virtutes heroicas veneror, ob benemerendi de doctis studium colo, ob plurima sua in me beneficia charissimum habeo, non ad singulas oportunitates *σὺν πολλαῖς ἐγγυαῖς* laetisque impricationibus adeo. Atque utinam superi mea vota audirent, ut Olahum meum, vel potius omnium studiosiorum, non in aula caesaris inter primos, sed sua ipsius aula in auitis ditionibus principem haberem. Sed id si datum fuisset, animus iste infractus inter aduersa non eluxisset. Alii fortasse alia in te admirabuntur, admirationemque suam ex iustissimis causis colligent. Ille prudens consilium perspicacemque rerum curam; iste grauitatem constantiamque pectoris, quod a coepto instituto nullis damnis dimouere. Alii, quod ex naufragio patriae, ex iactura regiarum opum, animum non depressum, aut immersum undis, sed longe sublatum, ac supra fortunae saeuitiam habeas; alii fidem amicitiae sanctissimam, quam tibi non intra pomeria vitae, sed etiam a

morte tuorum colendam putas. Habet te regina fidelissimum amicum et consiliarium, quia maritus eius te quondam amicum fidelissimum habuit. Consulis uxori, quia iam amplius marito non potes; procul es a patria, procul a tuis et commodis et incommodis, quae tua praesentia fortasse in melius procurari possent, ut reginae commodis melius prospicias; abes a tuis, sed ades deposito amici regis, affers ad reginae consilia ex sanctitate fidem, ex usu peritiam, ex eruditione scientiam, ex sagacitate prudentiam. Alii rursus admirabuntur ingenium ad omnes artes versatile, et quod non lento conamine, nec quasi per gradus, sed quasi flamma statim ad summa euolat. Alii rursus quod doctos macenatio, vel potius patrio amore prosequare. Alii rursus, quod in tanto fastu rerum animum geras a fastu alienissimum, eumque tam modestum, ut unus videre non sentire, quantus sis. Ego non singula ista, sed omnia simul admirror, et in contemplacione tantarum virtutum, quasi in officina Phidiae Parrhasii, non ut illi, inquit, pictura inani, sed viuis imaginibus pascor. Rogo permittas me libere loqui, nec intra verecundiae tuae terminos iubeas orationem meam consistere, satis illos constrictus meus pudor. Non est Nannius, qui adulari possit aut ut possit, velit. Increpabat olim momus in homine a Vulcano fabre facto, quod fenestras in pectore non addidisset, per quas in arcana animi inspicere potuisset; id, si esset factum, non laborarent homines ingenui adulationis suspicione. Tu fortasse magnitudinem tuam non sentis; alii sentiunt, idque more oculorum, qui cum omnia videant, se non vident. Sed dabis veniam nostris verbis; ex abundantia cordis, ut ille ait, os loquitur, et quasi ex diluvio ultra septa dentium, ultra labiorum aggeres verba exundant, ut gemitus saepe inuitis, ita animi cogitationes etiam obluantibus nobis identidem erumpunt. Statueram te tantummodo salutare, sed admiratio tui me in hanc loquacitatem auexit, quam tamen debes potius animi putare, quam epistolae, ex animo enim scripta omnia, qui ferme, ut ubique est inuisus (?) ita neque hic cogitationum suarum modum tenuit. Recte vale, et praesidium et dulce decus meum. Datum 22-a Decembris 1537.

Idem Nicolao Olao S. P.

Etsi rarius scribas, optime patrone, id tibi vel ab ini-
quissimo concedendum est, nedum ego offendi debeam. Mihi
tuae grauissimae occupationes perquam notae sunt, quae uti-
nam tam tibi suaues, quam huic curiae necessariae sunt. Et
ut doleo te a natalibus sedibus abesse, ita gratulor patriae
meae, quod temporibus difficillimis te fidissimum et pruden-
tissimum consiliarium habeat. Hungaricis malis debemus,
quod isthic sis; quare iis hactenus infesti esse non debemus,
qui nobis tam ingens commodum peperere. Quod subuereris
esse maligniores, qui putent te ambitione aulam sectari, omnino
te puto opinione falli. Mirantur omnes tuam humanitatem,
hoc scio, cupiunt omnes docti tibi innotescere, et ego hic magni
fio, quia tibi amicus sum; non id putes magnitudini fortunae
tuae dari, virtutibus multis datur, modestiae, fidei, eruditioni
prudentiali tuae datur. Notum est, quis in patria fueris, quis
adhuc esse possis, utcumque sunt amissae res Hungaricae.
Mea opinio est, quam puto omnium pectoribus insidere: te tua
fide, ut in hanc aulam venires, impulsus esse, ut mortui regis
uxorem officiis demereri possis, et illius memoriam beneficiis
coleres; spe ceterarum litterarum allectum esse, consilio detrusum,
constantia detineri. Ego dum res tuas inspicio, si modo mihi
fas hanc curiositatem assumere, videris mihi summa fide, pie-
tate, prudentia, integritate tua consilia instituisse. Abes a
patria, sed interim abes a tot offensionibus, quas hinc inde,
dum fortuna Hungarica inter duos reges iactatur, oriri necesse
est. Alter regum nihil habet, quod conqueratur, cum videat
te in iis partibus esse, in quibus ipse olim viuo rege fuerat,
hoc est, in officiis reginae, et studium tuum intra pietatis
limites consistere, et colendi veteris amici cineribus impendi.
Alter etiam habet, quod amet, cum videat te tam bene de
sorore sua mereri. Nihil tam dolet Cicero, quam se in alteru-
tras partes descendisse, et auctorem pacis esse non posse,
cum unius partis esse coeperat. Ego te arbitror in ista tua
absentia Alcibiadem, Chabriam aliosque complures statuisse
imitari, qui ad exterarum nationes profugerunt, ut inde collectis

viribus patriae laboranti succurreretur; hoc alii consilio faciunt, alii fato. Venditus in Aegyptum Joseph fuerat, ut aduersus famem Aegypti aliisque finitimis gentibus succurreret. Ego te, ut isthic esses fati necessitate, Dei voluntate, tuo consilio pertractum esse puto, quo in praesens nostrae patriae, posterum tuae, prudentissimis consiliis prospiceres. Quamobrem maximam in spem adducor te non ita diu postea pro regia tua stirpe, pro summis virtutibus in summis fortunis in Hungaria futurum, ita, ut etiam nunc libeat dicere: Domine memor esto mei, dum veneris in regnum tuum. Patere me frui ista dulci insania, quam mihi non a furore, sed a numine afflari puto, ac nunc me laetissimae sortis tuae exoptatorem re euentu comprobata diuinatorem certum existimabis. Lego ac relégo tuum Atthilam summa cum voluptate, eaque semper recenti et citra sacietatem ita, ut verissime, et illud Vergilii dicam: Nec vidisse semel satis est, iuuat usque morari. Quid habes, quod conquaeraris de negociis tuis, quae te tam eloquentem, tam eruditum tantarum, lucubrationum foecundum esse sinant, ut neminem habeas Louanii, qui tecum paria faciat. Plane oportet in te esse diuinam ingenii vim, que inter tot spinas sollicitudinum non suffocatur. Rogauit me Joannes Henckellus, ut posteaquam indiuiduus eius socius reginae comiteatu instructus in Italiam abiturus est, ut idem munus ei a regina impetres; scit te pro tuo merito omnia apud reginam posse, nec libenter vellet Martinum sibi eripi, quem amicum sibi charitate, integrum fide, admonitorem consiliis prudentem semper expertus est. Ego, tametsi iuvene isto non libenter carco, est enim moribus perquam humanis, tamen nolim ei mea causa quicquam remorae obiici, aut ob meum affectum illius commoda retardari; amo enim eum, non quia mihi lucro est, sed quia bonus. Bene vale, unice patrone et eruditissime. Ipsa Epiphania Domini 1538.

Idem Nicolao Olao S. P.

Mitto tibi, optime patrone, carmina Conradi nostri, in quibus plerosque libros Erasmi elegantissime complexus est.

Si quid praeterea me curare velis, scis tua merita eam tibi in me facultatem dare, ut me pro tuo mancipio summo iure uti possis. Agerem tibi gratias pro recenti ista tua ac nudius tercia humanitate, si aut tu sustineres, aut ego pares invenire possem. Nunc gratitudo nostra intra pectus nostrum latere cogitur, quia aequalia verba reperire non potest. Deditus quaestori chirographum in viginti Carolinos; non recepi-
mus autem, nisi quatuordecim, nam Joannes Henckellus iam olim sex Carolinos inde praecerpserat. Creditoribus ferme omnibus satis fecimus, nisi quod ipse adhuc fatetur aes alienum trium Carolinorum superesse. Id tibi domine propterea indico, ut si res illius in posterum arctiores esse coeperint, intelligas illum apud me nihil decoxisse, omnibus enim modis cupio tuae de me expectationi satisfacere. Cum Conrado tuo iussu S. P. attulissem cum tuis scriptis, multa mentio fuit inter nos de tuo Atthila; multis modis iterum laudavit, qua ex re incredibilem voluptatem sensi; iussitque me tibi hoc renunciari, si velles imprimi, se curaturum, ut sua opera vel ex prelo Rutgeri vel Seruacii emendatissime exiret, seque valde cupere eam editionem maturari, fatebaturque se perlecto tuo Atthila melius Hungariae situm intelligere, quam unquam antea, etiam si eam variis tabellis depictam vidisset. Carmen tuum miris modis placuit; miror vim ingenii, quae plane, ut ait Horatius, rerum immersibilis undis inter maximos luctus et curas vivacissimè sese exerit, et ut olor in morte dulcius canit, ita tibi in acerbissimo funere dulcissima et elegantissima carmina contexuntur. Nos paucissima annotauimus, magis ne adultores videremur, quam quod censura ulla opus esset. Louanii 1-a Aprilis 1538.

Idem Nannius Domino Nicolao Olaho S. S. P.

Qui tibi meas litteras perfert Damianus a Goes, est eques Lusitanus non minus claritudine generis, quam humanitate morum, et litteris et litteratorum moribus insignis. Si patientur tuae occupationes, velim illum in colloquium admittas. Senties illum morum sinceritate, candore, fide, humanitate,

modestia tibi simillimum. Saepius de te mecum loquitur; tuae consuetudinis cupidissimus est. Bene vale optime patrone. Pridie nonas Maias raptim.

Deditissimus Cliens Petrus Nannius Nicolao Olao.

En rursus alteram epistolam. Cum enim soluendo sim, hoc est absoluerim meam tibi in Demosthene promissam translationem, abiit pudor, vel potius *δυσωπία*, successit audacia. Neui quem habeo patronum non solum litteratum, sed et clementem et indulgentem. Spero, postquam accesserit titulus tui amplissimi nominis, librum omnino non plaussibilem, sed etiam aliqua aeternitate diuturnum fore. Solus Melanchton cum uno et altero aliquid in Demosthene tentauit; verum adeo plerisque non satisfacit, ut nuper quidam sciolus eadem denuo verterit, sed infinitis partibus infra dignitatem eius, quem aemulabatur, vel potius corrigere studebat. Melanchtonis interpretatio liberior est, saepe enim paraphrasten sapit. Nos religiosiores sumus, seruata enim sententia etiam commatum, colon et periodon cum numeris ipsis ferme speciem seruauimus. Utinam adesses, ut tuam acutissimam prudentiam consulerem, antequam exiret in publicum. Audio caesarem hac venturum cum fratre; quaeso te per omnia sacra Musarum, habeamus te nunc praesentem. Vel per hunc vel Damianum mihi rescribe, quid in Prologo mutatum velis. Quia magnus habeor apud meum Holaum maximum, multi mihi inuident, multi quoque multa a me petunt, quod per te sperant confici posse. Multos reieci, hunc, qui has meas litteras ad te defert, reicere nec potui, nec debui; est enim vir non minus probus, quam litteratus, et summa mecum amicitia coniunctus. Causam apud caesarem hanc habet. Est coenobium quoddam in Tehenburch; comes eius loci, homo, qui nonnisi septem aut octo pagos habet in tota ditione, hanc legem monachis iniunxit, ne quempiam deinceps reciperent, ne priorem suum mutarent; ac obseruatum est utrumque ad amussim. Postea hic prior eligitur a toto ordine in generalem, ac ideo necessario abiit. Hinc causam spoliandi coepit tyrannus, quasi

leges suae violatae essent; ac omnia bona tam ecclesiastica, quam saecularia confiscat. Ipsi contra eum cupiunt agere non ut contra Lutheranum, sed ut contra iniustum inuasorem. Hinc si praeter ullam molestiam opera et consilio possis eum iuuare, valde cuperem; si minus, nolim te vel minimum, vel mea, vel meorum causa vexari. Louanii quarto Idus Maias. Litteris scriptis rediit Damianus a Goes, qui te Antuerpiae non inuenit, quare et litteras per illum ad te missas, eos per eundem monachum, virum doctum et probum, de quo supra memini, ad te remitto. Iterum vale, optime et eruditissime patrone.

Nicolaus Olaus ad Amicum.

Quantis minis, calamitatibus et periculis miserum et exhaustum iam penitus viribus regnum nostrum Hungariae per hos annos superiores, partim ab interna nostrorum factione, partim a Turcis sanguinariis christianae reipublicae hostibus, affectum sit, concussum et attritum, nemo est omnium, qui te melius nouerit. Non modo enim in regno Hungariae hisce omnibus annis periculosus diuersatus es, sed eorum omnium malorum partem maiorem non tantum oculis es conspiciatus, quantum cum magno rerum atque fortunarum tuarum dispendio expertus. Quare tui esset officii me de rebus omnibus, quae istic aguntur et crebro et diligenter certiores facere. Non solum enim amicitia et mutua nostra familiaritas, quibus a puero sanctissime usi sumus, id a te exposceret, sed etiam, quod te id facturum et coram et per litteras fueras pollicitus. Quod tuum promissum, ut exequare, te vehementer rogo. Quid in rebus Hungariae sperandum sit, ignoro; hactenus quidem magnam habuimus spem liberationis regni, et nostrum omnium quietis. Quae quam vana fuerit, tu ipse cogitare poteris. Nam, per Deum immortalem, quid sibi volunt tam frequentes induciae? Quid aliud praestant boni, quam quod occasionem praebeant direptioni, praedae et ruinae regni et omnium bonorum? Quid etiam in hoc tempus induciae istae fecerunt, quam mala omnia, et virium nostrarum domesticarum iacturam? Tu si quid boni ex his annis futurum suspicaris, fac

me tui consilii participem. De rebus meis priuatis quid ad te scribere possim, non satis cogitare valeo, nedum scire; hae tam inuolutae sunt multis et maximis difficultatibus, ut nisi deus aliquis propicius subueniat, videntur incommodum finem habiturae. Tu in eo es loco, ut omnia penitus cognoscere possis. Si quid de his intellexeris, fac ut sciam, remediumque adscribe, quo usu negotia ipsa nostra feliciores habere possint et progressus et exitus. De Joanne nihil est, quod ad te scribam. Ex litteris ipsius propriis omnem rerum suarum conditionem intelliges. Si quid me praeterea facere voles, fac ut animum tuum intelligam. Vale. Bruxellae 20-a Maii 1538.

Nicolaus Olaus ad Albertum Praepositum Quinqueecclesiensem

Nunquam cogitasset, et ne in animum quidem meum venire unquam potuisset, te tam tui fieri posse dissimilem. Multae tuae ad me frequentes venerunt litterae, quibus semper te eum esse declarasti, et me ita de te persuasum esse voluisti, qui in nulla unquam fortunae varietate meae amicitiae, multis in rebus fidelissime erga te praestitae, obliuiscereris, nunquamque committeres, ut te in me ingratum etiam in re quapiam minima esse cognoscerem. Vide quam et tua haec mihi litteris saepe facta promissio, et mea de te concepta spes me fefellerit; posteaquam statu eo, quem nunc habes, auctus es adeo in rebus omnibus, quae ad colendam sanctam inter nos amicitiam pertinent, frigidiores solito te ostendis, ut non modo te gratum in me virum praestes, sed ne ad litteras quidem meas frequentes, quod etiam hostes vitare maxime solent, respondere cogites. Sis tu tui ipsius iudex. Cogita tute, an hoc tuum factum officiis verae conueniat amicitiae. Nunc mihi maxime esset opus tua opera, nunc mihi si quando unquam alias inseruire posses, cum res Hungaricae videantur esse in eo, quem maxime semper optauimus statu; et tu siles, taces, nihilque ad me das litterarum, ex quibus mearum rerum conditionem cognoscere possem. Ego, mi Alberte, non sum talis, qui re parua amicitiam inter nos sanctissime olim initam interruptam esse velim, aut tecum expostulare; sed

magis ac magis in dies confirmari. Attamen non parum certe mihi meisque rebus incommodari videris, cum praeter meam spem, negotiorum meorum curandarum et significandorum tam es immemor. Hinc mea tota res pendet, hinc mihi prouidere possem, si rerum Hungaricarum seriem ex tuis litteris, uti pollicitus es, intelligerem. Quare rogo te, rumpe iam moram et silentium tuum tam diuturni temporis; et fac, ut ex te potius, quam ex aliis statum et publicarum et priuatarum mearum rerum cognoscere possim, ne mea negotia ignoratione eorum in perniciem delabi possint. Vale. Bruxellae 18-a Junii 1538.

Nannius Domino Nicolao Olao S. P.

Vidimus in litteris ad Jacobum Danum mihi et Rutgero Rescio salutem adscriptam, quae res nobis iucundissima fuit; multo tamen iucundius, quod tuam valetudinem nullo morbo attentatam audiui. In hoc tam pestifero anno infiniti ubique pereunt. Rutgerus periculosissime aegrotat; haecenus cum ipsius et omnium desperatione, nunc aliquanto commodius habet, satis tamen res ancipiti loco est. Ego vertigine cerebri laboravi cum fastidio stomachi perpetuo; in studiis nec publicis nec priuatis quicquam feliciter potui. Hunc infelicem libellum abortiui potius quam edidi, ad id coactus magnis amicorum cohortacionibus, qui me ingentia sperare iubebant. Haecenus nihil apparet, quid autem futurum sit, nescio; id saltem gaudeo, quod amici me suis postulatis contumacem non senserunt. — Demosthenes tuus, quem prelo subieceram, ita mihi placuit, ut eum retractum ab officina Rutgeri, non in spongiam incumbere, ut Ajax ille Augusti, sed latinae sordibus naufragium pati cogenti (?) iam quarto illum transfero, et ultra dimidium progressus sum. Arrident nunc melius omnia; certe aut erit te digna translatio, aut immoriar operi, id statum est; nec aliud in manus sumam, priusquam illum Antheum confecero. Generosissime et magnificentissime, peream pessime, si mihi quicquam difficilior expertus sum; non remorantur sententiae, sed cupio in latinis non nihil respondere Demosthenicis virtuti-

bus; id non nisi extremo et assiduo conatu impetrare possum; ante tamen tuum reditum spero librum euulgatum iri. De rebus nouis turpe est ad te scribere, cuius fidelissimae conscientiae reges et monarchae sua arcana committunt. Faxit Deus, ut et Hungariam et te talem videamus, qualem regia tuorum progenies, et tua virtus meretur, et optant omnes, praesertim cruditi. Bene vale, meum unicum praesidium et vere Maecenas. Louanii 11-a calendas Septembris.

*Reuerendo Domino Nicolao Olao Patrono suo Beneficentissimo
Guilelmus Canonicus Regularis diui Augustini in Viridi
Valle S. P. D.*

Reddo iam, venerande et illustris domine, missa mihi abs tua dignatione carmina, quae ut auidus desideraueram, ita laetus suscepi, et magna quoque alacritate, nec minori fateor animi voluptate descripsi omnia. Habeo itaque D. T. gratiam, quam plurimam, pro tam prompta et amica horum communicatione, simul et pro adiectis amantissimis litteris, quae cum singularem et admirandam istam comitatem et humanitatem tuam abunde testentur; unum tamen in iis est, quod male habet animum meum, nempe quod haec, quae describi gratissima benignitate passus es, intra carceris nostri claustra sic recludi iubes, ut aliis amicis non liceat exhibere videnda. Quae de re coram aliquando, si dignaberis, agam liberius. Et ego quidem hactenus in te mirari soleo praeter non vulgarem utriusque linguae peritiam, tam praeclaram tamque variam cum in humanis, tum etiam in sacris litteris eruditionem, quae in aulico et tam nobili viro, ut praeterquam raro inueniuntur, ita summam merentur laudem. Iamvero nihil aequae demiror, atque raram et incomparabilem istam animi tui modestiam, qua fieri video, ut adeo grauatim feras legi ab aliis lucubrationes tuas; quibus tamen premendis, quam praeter aequum negotia praetexas et aulam, ipsa tua scripta palam arguunt, et multis conuincunt modis. Quod si mihi ea esset ingenii latini-que sermonis facultas, qua apte possem proferre, quod sentio, profecto non vererer et ipse meam indicare sententiam, et

quid mihi de tuis videatur scriptis, prodere. — At iam satius duco prorsus obmutescere, quam minus digne et non satis pro merito de hoc aliquid dicere. Eadem denique imperitia cogor et hanc epistolam praecidere, verius quam finire. Imo (ut verum fatear) ne haec quidem citra pudorem missurus sum, nec unquam ab hoc animo impetrare potuissem, ut tibi viro longe doctissimo meas obtruderem ineptias, nisi parum decorum et integrum mihi fore iudicassem, tua remittere et nihil omnino rescribere. *Tuae ergo ingenitae humanitatis erit, qualiacunque haec sunt, boni consulere, et me, quantulus sum, intra famulicium tuum adnumerare.* — D. T. mihi ex animo semper colendam Deum Optimum Maximum felicem servare dignetur et incolumem. 1538.

NÉVMUTATÓ.

A.

- Achen 107.
 Alciatus Papiae prof. iuris 579.
 Arelatum 582.
 Acangii 481.
 Aezél Stephanus 208.
 Aeschinis Opera 598, 604.
 Adeodatus v. Deodatus 510, 523.
 Adriaticum mare 374, 484, 521.
 Adamistae 516.
 Aenobarbus v. Barbarossa.
 Aegypti Satrapa 145.
 Aegyptus 518, 555.
 Africa 521, 551—2—5, 561.
 Agriensis episcopus v. Szalaházy Thomas.
 Agria 22, 34, 42, 148, 153, 159.
 Aiam Pasa 385.
 Alba Graeca v. Nándor Alba.
 Alba Regia 1, 2, 16, 38, 273.
 Albensis Custodiatas v. Thesaurarius 273—4, 298, 348, 558.
 Albensis Praepositus 336, 359, 366.
 Albertus praepos Quinqueeccles. 45, 142, 150, 212, 216, 247, 263, 336, 619.
 Aldernardum 212.
 Aleander Archiepiscopus Brundisius 201.
 Alexandria 353.
 Allobrogensis dux 551.
 Alfonsus 176.
 Algeria 562.
 Altenburgum (v. Óvár.)
 Amandinus Joannes 246.
 Amerotius Hadrianus 467, 471.
 Amicus (Anonymus) 5, 15, 43, 65, 72, 92, 124, 130—1, 140, 144, 163, 165, 172, 176, 183—5, 191, 239, 240, 248, 386—7, 396, 402, 566, 618, v. Amicus Comes, Hungarus Amicus.
 Amicus Comes 264.
 Ammonius Levinus 395—6—7, 415, 427, 429, 453, 472, 477, 491—9, 505, 511—2.
 Amurates 343.
 Anabaptistae 516, 548—9, 561—4.
 Anatolia 455—7.
 Andreas Magister Notarius Cassoviensis 148.
 Andreas Praeposit. Strigoniens. 150.
 Andreas Ungarus vinorum conductor 349.
 Angelus famulus 235.
 Angia 126.
 Anglia 161, 166, 303, 315—7, 323, 353, 386, 503, 509, 514—5—6, 532, 541, 546.
 Angliae Rex et Reginae 324, 353—4, 357, 422—4, 459, 462, 464, 475, 483, 491—4—5, 547.
 Anna Regina 19.
 Antverpia 322, 498, 502, 539, 549.
 Antverpiensis Marchio 473—5—6, 491.
 Antverpiensis quaestor 488.
 Apaffy Nicolaus 189.
 Appianus 480.
 Arabes 542.
 Aristoteles 469.

Armenia 519.
 Arnoldus Joannes (Basiliensis) 4.
 Artesia 392, 524.
 Árthándy Paulus 128, 273.
 Arschoth dux (ab) 379, 476, 477,
 485, 492, 504, 509.
 Assalanus Sultanus Tartarorum
 287.
 Auctus Mathias Physicus Vrat-
 laviensis 243, 301, 553.

Augusta Vind. Augsburg 109, 111,
 117, 127, 172, 352.
 Augustinis de Augustinus physicus
 161.
 Auria Christophorus 534.
 Austria 17.
 Austriae Vicedominus v. Vien-
 nensis.
 Austriaca Domus 503, 516, 548.
 Avila Aloysius 542.

B.

Bagdad 519.
 Bakács Thomas Card. Archiep.
 Strigon. 46.
 Bakics Paulus 115, 147, 153, 336,
 558.
 Baliolus 502, 569 (?).
 Balaton 171.
 Bailleiul de Domina 346, 354, 362,
 436, 445—7, 454, 518.
 Baliona Factio 568.
 Balius 167.
 Bánffy Balthasar 336.
 Banisius 488, 498, 503—5, 521,
 538.
 Barachinum 549, 551.
 Barchinona v. Barcinona.
 Barbar Laurentius 4.
 Barbarossa 338, 485—6, 503—4,
 515, 533—4—8, 541—9, 551—
 5, 561.
 Barbirius Petrus Decanus Torna-
 censis 201.
 Barcinona 354, 362.
 Barensæ foedus 503.
 Barlandus Adrianus 199, 210.
 Bartana 561.
 Bartholomæus 189.
 Basilea 235, 353.
 Basilii Homiliae 418.
 Bassano, (de) Italus Interpres 339.
 Batha 11.
 Bathiany Franciscus Banus Dal-

matiae, Croatiae, Slavoniae 268,
 336, 374.
 Batthiany Orbanus 527.
 Báthory Andreas 208.
 Báthory Bonaventuro 336.
 Báthory Georgius 22, 51.
 Báthory Stephanus Palatinus 42,
 38, 63, 67, 208, 342.
 Bavaria 310, 343.
 Bavariae dux Fridericus et Vil-
 helmus 109, 113, 494, 531.
 Bebek 4.
 Bebek Emericus Praeposit. minor
 Alberegaliae 94, 218, 274, 558.
 Bebek Franciscus 153, 218, 247,
 382, 466, 496.
 Bedda 201.
 Belgium 123, 139.
 Belgrád v. Nándor Alba.
 Benedictinus Monachus 499, 506,
 511—4.
 Benedictus Joannes Episcop. Csana-
 diens. 207.
 Benuer 582.
 Beregszász parochia 353.
 Bergis Quinocci Monasterium 511.
 Berga 265, 275.
 Bernardus Card. Tridentinus epi-
 scop. Cancellar. 52, 60, 68, 71,
 206, 243, 269, 270, 275, 283,
 298, 339, 349, 580.
 Bernstein Adalbertus 336.

Bethlen Alexius.
 Bevers 314.
 Binsium 255, 265.
 Bisantium v. Constantinopolis.
 Bisuntinum 276, 328, 352.
 Bistritz 270.
 Blasius Mercator Budensis 105, 130.
 Blasius Praepositus 374.
 Blindenburg 148.
 Boeler Joannes 18.
 Bodó Joannes 298, 360, 366—7,
 405, 426.
 Bodó Petrus 49.
 Bogáti 462.
 Bohemia, Bohemi, 17—8—9, 33,
 64, 189, 286, 331, 383.
 Bohemus Secretarius Regis 118.
 Bohemus Bernhardus Comes Ca-
 merae Regiae Zoliensis 304, 332,
 346, 349.
 Bolsono 580.
 Bomgartner Christophorus 235.
 Bomgartner Jacobus 237.
 Bona 565.
 Boner Severinus Regni Poloniae
 Zupparius 282.
 Bononia 270.
 Bori Paulus 262.
 Bornemisza Joannes 311.
 Bosnia (Bossina) 362, 385, 481—5.
 Brabantia 175—6, 192, 353.
 Brabantiae Cancellarius 314, 390,
 425.
 Brabancius Paulus 190.
 Brandenburgensis Georgius Mar-
 chio 102.
 Brassicanus Joannes 9, 69, 70.
 Breccius Joannes 214, 216.
 Bremensis Archiepiscopus 537.

Brodarod 582.
 Bród Hungaricale (Magyar-Bród)
 87.
 Brod de Joannes 88.
 Brodericus (Broderics) Stephanus
 Syrmienensis et Quinqueecclesi-
 ensis Episcopus, Cancell. 38, 43,
 158—9, 161—4, 207, 270, 277,
 285, 295—7, 300, 305—6, 312,
 315—6, 320, 322—4, 333—4,
 342—4, 349, 356—7—8, 389,
 391—3—4, 408, 410—1, 421,
 545, 558, 569, 574.
 Brixina 579.
 Brixinensis Episcopus 440, 452.
 Bruga 284, 320, 375, 388—9, 498,
 524, 531, 531.
 Bruxellae 139, 173, 271, 275, 277,
 386, 497.
 Brunna 147.
 Buccari Castrum et Portus 402.
 Buda 2, 3, 17, 103, 105, 107—8,
 113, 115, 119, 121—2, 147, 159,
 260, 276, 332, 340, 344, 377,
 382, 504, 517.
 Buda Vetus 276.
 Budaeus 523.
 Budweis 148.
 Buccius Monachus Carmelitanus
 500—1, 507, 515.
 Burberius Joannes 301.
 Burgi Andreas 161.
 Burgi Pulleon Joannes Antonius
 Baro 158, 161, 164, 165, 376,
 381, 670.
 Burgundia 95.
 Burgundia a Franciscus 588, 603.
 Byren Comes 406.
 Byren de Dominus 314, 324.

C.

Calepinus 343.
 Cameracum 526—8.
 Camerinum 542.
 Camerini dux 564.

Campegius v. Campeius Senensis
 Cardinalis 161, 533, 542.
 Campensis Joannes 192—3.
 Camilianus 498.

- Canai 266.
 Candianus Medicus Ducis Mediolani 488, 498, 501—2—4, 521, 532—7, 541—6, 550.
 Cantarenus Patricius Veneta Cardinalis 554.
 Capella Vincentius Dux Navalis Venetorum 503.
 Carahemit 518.
 Cardinalis Moguntinus 109, 370.
 Salzburgiensis Cardinalis Archiepiscopus 113, 543.
 Carnia 348.
 Carniolia 17, 318.
 Carolus Mercator Mediolanus Antverpiae 552.
 Carolus V. Imperator (per totum).
 Caroli filia 276.
 Carolus Dux 145.
 Caramania 518.
 Carra 519.
 Caspium Mare 519.
 Cassovia (Kassa) 22, 129, 148, 153, 261, 272, 553.
 Cassum Pasa 385.
 Cavallis (v. Caballis a com.) Lucretia 11, 34, 158, 167, 211, 243, 302, 316, 346, 354, 361—2, 384, 431, 436, 445—7, 502—3—5, 516—8, 521, 533—4—8, 542, 554—5—6, 564.
 Christiernus Rex Daniae 324, 391, 400, 406, 411, 414, 516, 533, 541.
 Christierni filia uxor. Ducis Mediolani Fr. Sforzia 414, 417, 421, 426, 438, 465, 483.
 Christina Principissa idem 522, 532 v. Sforzia.
 Christophorus Praefectus 564 v. Dauria.
 Choron v. Czoron Andreas, 34, 49, 119, 129, 153, 299, 374, 558.
 Chycho (Csikó) 268.
 Chyrendorf 119.
 Chrysostomus Joannes 430.
 Chrysostomi Opera 513.
 Cibinium (Nagy-Szeben) 58, 116, 229, 267, 543.
 Ciho Genuensis 543.
 Clana Antonius 225.
 Claudius M. 471.
 Clemens VII. Pontifex 28, 34, 89, 220, 270—6, 334, 337—8, 353, 356, 422, 432—4, 459, 462—4, 475, 483, 490—1, 502—4—8, 515, 533—4—8.
 Clenardus 408, 430, 456, 472.
 Clissa 481—5.
 Clauthus Joannes 514.
 Colonia 109, 252, 424.
 Colonna 499, 506.
 Columna Ascanius 533.
 Comagenus Paulus 304.
 Comaromiensis Archidiaconat. 374, 568.
 Cagnini 508.
 Constantinopolis 261, 269, 317, 332, 348, 354, 362, 368, 374, 380—2, 405, 410, 481, 484—5, 502, 504, 517, 519, 562.
 Constantina 541.
 Corcira 362.
 Cordatus Hadrianus 210.
 Corenhausen Georgius 421, 426.
 Corfu 480.
 Cornelius Joannes 134—5.
 Corona 338, 339, 343, 356, 377—8, 410, 436, 490.
 Carinthia 17, 318.
 Corsica 534.
 Cracovia 145—6—8, 553.
 Cremniciensis Camera Regia 31.
 Creta 480.
 Croatia 274.
 Cranveldius Franciscus 560, 580—2—5—8, 590—4—5, 601—2—4—9.
 Croy (de) Cardinalis 379.
 S. Crucis Cardinalis 289.
 Csepel 273.
 Curiae Magistra 34, 346.

Culma 494.
 Culmensis Episcopus v. Dantiscus.
 Csazimensis Andreas Praeposit.
 doct. jur. 25.
 Czeglédi Joannes 118, 122—4, 130,
 153, 296, 300, 302, 301—5, 320
 —1—2—4, 327, 345, 358—9,

363, 364, 372, 375, 391, 403,
 411, 415—7—9, 422—3, 437,
 467, 563.
 Czenstochau 2.
 Czethlicz 118, 161.
 Czibak Emericus episcopus 260,
 525—7.

D.

Dalmatae 502.
 Damascus 518.
 Dammum 500—2.
 Dania 357, 390—2—3, 400—1, 421,
 426, 444, 452, 458, 474, 483,
 515, 563.
 Danus Fecialis 458.
 Dantiscus Joannes Culmensis Epi-
 scop. Orator Poloniae apud
 Caes. 156, 163, 212, 228.
 Danubius 342.
 Danus Magnus Jacobus Jaspars
 178, 193, 203, 212, 223—4—5,
 228, 231, 278, 352, 396, 399,
 408, 415, 424, 428, 430, 431,
 448, 487, 500, 507, 512, 565—7,
 580, 594—7, 604—7.
 Davidis Henricus 235.
 Davidis Elisabetha 235.
 Decanus S. Donatiani 510.
 Delphini Portus et Lunae 551.
 Demetrius 247.
 Demosthenis Opera 598, 609, 617.
 Dergicse 128, 274.

Dersházy Emericus 336.
 Diarbey 518.
 Dilfi 438, 444.
 Dietrichstein Sigismundus 294.
 Diósgyőr 129, 247, 272, 442, 465,
 495.
 Dobsa 366, 367.
 Dóczy Joannes 507.
 Dola Sequanorum ad flumen Al-
 duardubim 399, 445.
 Dominicus 174.
 Doria Andreas v. Dauria 220, 259,
 326, 328, 351, 534, 541—9,
 551—2.
 Dorothea Domina 522, 533, 548.
 Dracula Vajvoda Valachiae 311.
 Drágffy Joannes Magister Thaver-
 nicor et vexillifer Regis 208.
 Dravus Fluvius 286, 296, 342.
 Druton Joannes 386.
 Dobroviczky Joannes Comes Ca-
 merae Cremnicziensis 31.
 Dupplicius 547, v. Scepper.
 Drepanum 562.

E.

Ebersthorf Sigismundus Servitor
 Reginae 247.
 Ebersdorf 18.
 Ecchius 148.
 Edingus Audomarus 478, 513.
 Elias Judaeus 193.
 Elisabeth Regina 303.

Emreffy Michael equorum regis
 praefectus 208.
 Emresy Petrus 49, (v. Emrefy).
 Epidaurus 508.
 Erdődi Petrus 208, 260.
 Erasmus Rotterodamus 9, 14, 69,
 70, 74, 89, 90, 96, 108, 126—7,
 40*

144, 168, 174, 196, 200, 211,
219, 222, 224, 235, 265, 276—8,
325, 327, 351, 354, 361, 369,
371, 378—9, 380, 392, 395,
397—8—9, 408, 424, 428, 448
—9, 456, 459, 472, 474—5—8
—9, 491—7, 505—6—8—9,

511, 532, 580—6—8, 595—6—
8, 615.

Erdődy Simon Episcopus Zagra-
biensis 207.

Eszek 286, 342.

Euripidis Andromache 470, 604.

Eytzinger Ulricus 304, 320, 332, 557.

F.

Faber Andreas 92.

Fagnanus Jacobus Negotiator Me-
diolanensis 502, 539.

Farnay 4.

Farnesius Cardinalis Hipporedien-
sis 535—7.

Ferdinandus I. Rex (per totum).

Ferdinandi Proles 303.

Ferentinus Comes Joannes 110—1.

Feretanus Nicolaus Praepositus 24.

Ferrariae Dux 551.

Flandria 124, 144, 323, 357, 392,
416—7, 498.

Florentia 582.

Florentiae Dux 555.

Gibo Cardinalis 555.

Fogaras 116.

Forró 4.

Franciae Regina 253.

Franciscus Joannes 88.

Franciscus S. Crucis Cardinalis
545.

Frangepani Comites 402.

Frangepanus Comes Franc. Colo-
cens. Archiepiscopus 169, 270,
285, 289, 295, 305, 316, 320,
333—4, 571—3—5—7.

Frangesperk Dux 113.

Frankofurtum 480 Nundinae 597
—9.

Friburgum 175, 196, 278, 353, etc.

Fridericus Holsatiae Rex 390, 413
—4, 516, 520.

Friderici Regis filii 452.

Fridericus Dux 549.

Frigidi Montis Praepositus 389,
425

Frivetus Hieremias Medicus 209.

Frobenius Hieronymus 278.

Fuggeri 399.

Furnensis arx 537.

Furnium 418.

Fülshoffen 111.

Füzmegyer (v. Füzes-Megyeri)
Emericus 355, 415.

Fyenes (a) Dominus 421.

G.

Gabala 362.

Gallia, Galli 166, 173, 315—7, 323,
325, 339, 34, 383, 421—2, 454,
498, 503—5—8, 515—6, 533—8,
541—4—5—6—8—9, 551, 562
—4, 578.

Galliacus 604—6.

Galliae Rex 89, 107—1, 324, 334,
351, 547, v. Gallia, Galli.

Gallipolis 481.

Gallus Chirurgus 497.

Gandanum 275, 392, 417 etc.

Gedanum 434.

Gemma Frisius 487, 488.

Geneva 551.

Gent 130.

Gerardus Henricus, Amsteroda-
mensis medicus 212, 225, 229.

- Geréb Paulus 15, 19.
 Gerendy Nicolaus Episcop. Trans-
 sylvan. Thesaurar. Reg. 1, 20,
 57, 229, 252—3, 273, 297—8,
 369, 373, 403—5—7, 423, 454,
 460, 538, 543.
 Georgius doctor Episcopus Bosni-
 ensis 207.
 Germaniae Electores 102, 348.
 Germaniae Principes 310, 502.
 Germania 17, 95, 113, 343, 383, 498,
 503, 546.
 Gilinus Camillus 487—8, 498, 501
 —4, 508, 521, 532—4—7—8,
 541—6—9, 550—1—2—4, 561
 —4.
 Glapion Joannes 351.
 Goclenius Conradus 201, 328, 330,
 438, 444, 484—6—8, 510, 523,
 593—4—8—9, 600, 615—6.
 Gotlinius Conradus 200.
 Gotschalculus 437, 582.
 Goes a Damianus 616—8.
 Gradus Hieronymus Ragusius 205,
 303.
 Graecia 432, 481, 555.
 Grain 112.
 Granuella Cancel. 325, 329, 361.
 Graphaeus Scribonius Cornelius
 559, 563, 586—8—9, 598.
 Genua 582.
 Gritti Andreas 2, 53, 260.
 Gritti Ludovicus Aloysius 105, 113,
 146, 169, 171, 229, 273, 286,
 289, 320, 323, 332—4, 340—3,
 385, 410, 426, 431—3—6, 441
 —4, 446, 455, 456—7, 459, 460
 —1—3—5—7, 474, 481—2—4
 —5, 490—3—5, 504—5, 515—
 7—8, 525, 530—4—8—9, 543.
 Grudius Nicolaus Caes. Secret. 354,
 361.
 Guido Secretarius Caesaris 199.

H.

- H. Wolfgangus 267, v. Haller.
 Hadelburg Comes Joannes 106.
 Haller Wolfgangus Thesaur. Regin.
 434, 445—6, 451—3—5—8,
 525—9, 559, 560.
 Hagiensis Secundus Joannes 558.
 Halep (Aleppo) 518.
 Halocius Jacobus 598.
 Hanburga 443—7, 452, 459, 482,
 494.
 Harmonia 265, 275—7.
 Hanoque Joannes 607.
 Hardeck 17. Julius Comes 112.
 Harlemensis Praepositura 144, 371.
 Hassiae Lanthgravius 102, 454.
 Helvetia 95, 424, 503—8, 542, 551,
 564.
 Henckel Joannes 14, 70, 145, 243,
 250, 523 Henckel Joannes
 iunior 251, 278, 309, 553, 608
 —9, 610—5.
 Herberstein Sigismundus 145, 294.
 Herborn Nicolaus Franciscanor.
 Generalis Comissar. Cismonta-
 nus 449, 473, 476.
 Herczeg Nicolaus 208.
 Herzogovina 485.
 Herzogovinae Sansachus 485.
 Hillenius Michael Typograh. Aut-
 verpiae 449, 473, 476, 491.
 Hieronymus 211, 299, 367, 419,
 544.
 Hipponae 562.
 Hispania, Hispani 421, 533.
 Hispani milites 49, 103, 107, 220.
 Hispanus 330.
 Hispanus Ferdinandus Orator Re-
 gis ad Turcas 147.
 Hobordanác 4, 22.
 Hoffmannus Joannes 336, 338.
 Hollandia 275, 324, 371, 392, 401,
 411.

Hollandiae Classis 426, 434.
 Holsatiae Ducis Secretarius 426.
 Homerus 538.
 Homonai Franciscus 208.
 Horváth 374.
 Horváth de Vason Hieronymus 384.
 Horvát Petrus 218.
 Horvath de Vingarth Casparus
 336.
 Hostrath 314.

Hothfelther Jodocus Praepositus
 Lubicensis Secretarius Cardina-
 lis Campegii.
 Hungarus Amicus 265.
 Hungaria per totum.
 Hunyady 603.
 Hunyady Mathias 614.
 Huszár Joannes 462.
 Husarones 353.
 Huszt 272.

I.

Ibraim Pasa 208, 248, 337, 351,
 485, 455—7, 460, 480—1—5—6,
 490—3—5, 502, 533, 546, 518,
 555.
 Ibraim Satrapa 145.
 Illiricum 480.

Insbruck 19, 67, 284.
 Insubria 503—8.
 Istria 354.
 Italia 17, 166, 258, 498, 503—
 546, 551, 533.
 Itali milites 220.

J.

Jacobus 188.
 Jacobus Episcopus 42.
 Jacobus Petrus 92.
 Jacobus Praepositus 214.
 Jadrensis Vespasianus 460.
 Jaurinum 90—1, 326, 483.
 Jaurinensis Canonicatus 359.
 Jaurinensis Episcopus 366, 540—4.
 Jaxith 31½.
 Jaxartes flum. 519.
 Jeronimus vide Hieronymus
 Joachimus Marchio 109.
 Joannes 6, 23, 27, 42, 73, 74, 86,
 101, 122, 134, 188, 242, 261,
 264, 304, 419, 430, 448—9, 619.
 Joannes Amicus 183, 185, 419, 436,
 448—9.
 Joannes Amicus Praepositus 151,
 242, 244, 255, 293.

Joannes Baro 132, 230.
 Joannes Comes 149, 239, 259, 260.
 Joannes Episcopus 125, 197.
 Joannes Panormitanus Archiepis-
 cop. Cancellar. 139, 222, 270,
 278, 290, 314, 322—3, 325—7
 —9, 345, 351, 361—2—3, 385
 —6, 406, 412, 421—4—5—9,
 449, 458, 472—6, 485—6, 492,
 504, 509, 524.
 Joannes Premisliensis Episcopus
 Vicecancellarius 282.
 Joannes Secretarius 533.
 Joannes Venceslaus 92.
 Joannes (Zápolya) Rex per totum.
 Jodocus 125.
 Jouius Paulus 104, 122, 131 ?
 Jurisich Nicolaus 248.

K.

Kalmancseh 367.
 Kálnai Emericus 1, 2, 6, 10, 44, 68,
 91—2, 97, 107, 121—3—4, 241,
 250, 430.
 Katzianer Joannes 258, 260—1,
 270—2—3, 285, 332, 340, 436,
 466.
 Keglevics Petrus 326.
 Kenese 171.
 Késmárk 148, 270.
 Koczka (Cocka) 49, 218, 270, 286.

Korláthkő Petrus Supremus Prae-
 fectus Camerae 208.
 Korneuburg 107, 113.
 Kostelansky Nicolaus 336.
 Krems 20, 113, 118, 124.
 Kremsmünster 113.
 Kromer Hieronymus Senator Vra-
 tislaviensis 553.
 Krompei Othmarus 400.
 Krusitz (Crusitz) Petrus 460, 482,
 485.
 Küküllővár 268.

L.

Laibacensis Episcopus Christopho-
 rus 28, 60—1.
 Langhy Joannes Secretarius Pa-
 normitani Archiepiscopi 322,
 323, 327, 354, 357, 505.
 Lapidanus Guilelmus 418, 439, 509,
 522, 538, v. Lovaniensis.
 Lascaris 386.
 Laski Hieronymus 49, 137, 146—7,
 168, 189, 270, 287, 305, 316,
 332—7, 389, 517.
 Laskonijs 438.
 Lassaco (a) Dominus 483.
 Laterano Comes 580.
 Laurentius Praepos. Alberegiae 74,
 101, 106.
 Laurinus Marcus Decanus Brugen-
 sis 227, 231, 289, 322, 324, 347,
 375, 388, 393, 417, 482—4, 493,
 497.
 Layna de Antonius 556.
 Lengyel Joannes Capitan. Simi-
 giens. 128.
 Leodiensis 314.
 Lessina 362, 480.
 Levinus vide Panagathus et Am-
 monius.
 Liburnia 354, 385.

Likerke (Liquerka) Dominus Cae-
 sari Orator apud Gallos 3, 315,
 434.
 Lincium 18—9, 65, 107, 121, 124,
 171, 252—4, 283, 298.
 Lithuania 271.
 Litorinus Paulus 238.
 Logus 48.
 Longolius J. 145, 168.
 Londinum 167, 377.
 Losonczy Antonius 336.
 Lotharingus Medicus 451.
 Lovanium 168, 188, 192, 205, 251,
 328, 352, 505, 510, 520—2.
 Lovaniensis Guilelmus 578, 621.
 Lubecenses 390—1, 401, 412, 425
 —6, 434, 443, 483, 494, 516,
 561.
 Lubiana 460.
 Luciani edit. Florentina 467.
 Luctatius 551.
 Ludovicus II. Rex 11, 37, 342.
 Ludolphus 606.
 Lundensis Archiepiscop. (Veze Jo-
 annes) Orat. Caes. 289, 294, 319,
 332, 336, 344, 362, 366—8,
 374—5, 388—9, 394, 400, 405,
 413, 417, 420, 424, 431, 436,

442, 451—2, 458—9, 481, 493
—4, 520, 531, 544, 557, 563,
575—7.
Lutecia 352.

Lutherani 2, 343, 351, 450, 490,
509, 516, 548, 554, 618.
Luther Martinus 476, 484, 491.
Lypnick Joannes 326.

M.

Macedoniai (v. de Macedonia) La-
dislaus 2, 27, 59, 67, 90, 99, 189,
336, 347, 353, 360, 373, 573.
Macsopotamia 518.
Magnovaradinum (Nagyvárad) 59,
v. Varadinum.
Magnus Jacobus 168.
Mahmet Bég 11, 115, 90, 119.
Maius Secretarius 373, 446.
Mahmet Tsauz 335.
Mahumetes 343.
Marchfeld 54.
Marmaros (Marmarusium) 272—3,
518.
Margarita Archidux Gubernatrix
139, 201, 399.
Margarita Domina 140.
Maria Regina (per totum).
Mario Archidiaconus Strigoniensis
(nepos Ioan. Ant. Pulleon B.
Burgi) 220.
Martinus 615.
Martinus Presbyter vice Plebanus
in Miskolcz 133, 135.
Marsiliensis conventus 434—8,
538.
Massiliensis episcopus 555.
Mathias I. Rex Hungarie 311.
Matyusöldje 85, 91.
Mauchius Daniel 568, 575—9.
Mauri 338.
Mauritania 562.
Maximilianus Comes (?) 504.
Maximilianus Rex 303.
Maylath Joannes 336.
Maylath Stephanus 116, 336, 520,
539, 543.
Mechlinum 322.
Mechlinia 363, 443.

Mechliniensis Praefectus 323.
Mechliniensis filius Nicolaus 330,
348.
Medices Cardinalis 555, 562.
Medici 220.
Medicis Hipolytus Cardinalis 220.
Mediolani Dux vide Sforzia.
Mediolanum 491, 503, 528.
Melanchton 454.
Melita 504.
Mendlinger 287.
Mermillanus Nicolaus 188.
Mezericz de 336.
Michael Comes 115, 119.
Michael Literatus 2.
Michael Praepos. Coloc. Doctor
jur. 15, 93, 104—5.
Michalybegovics Sansachus Pro-
vinciae 485.
Michne Vajvoda Valachiae 311.
Mirbricanus 200.
Miskolcz 133, 135, 153, Plebanus
372, 441—2, 466, 496.
Mitbisch (Medgyes) 525—7, 530
—3.
Modoeciae Marchio 556.
Mohács 11, 37, 342.
Molanus Joannes 456.
Moldavia 287.
Moldaviae Vajvoda 145.
Molenbays v. Molambasius 502.
Monbellus 498.
Molendinus Joannes Canonicus
Tornacensis 500—7, 512.
Monasterium (Münster) 516.
Monasteriensis Episcopus 546.
Montfort a Petrus 144, 370—1,
492.
Montisonum 436.

Moschi (Russi) 553.
 Moscovitae 553.
 Moravia, Moravi 17, 18, 33, 85,
 87—8, 286.
 Morbellius Joannes 449.
 More Ladislaus 208, 218, 299, 334,
 384.

More Philippus Episcop. Quinque-
 ecclesiens. 8, 207.
 Morus Thomas 509, 514, 533.
 Mueller Erhardus 400, 412—4, 443,
 447, 452.
 Munkács 128—9, 272.
 Murmelii Stichologia 487.

N.

Nádasdy Thomas 1, 22, 49, 270—3,
 288, 295—7, 300, 306, 311—2,
 320—1, 334, 357, 394, 408, 518,
 573—4.
 Nagy, Ladislaus (Magnus) 4.
 N. (ad) 237.
 Nagky 336.
 Nándor Alba 115, 171, 356, 377—
 8, 382, 433, 453, 505, 517, 525,
 530.
 Nannius Alamanianus Petrus 565
 —7, 575, 592—5—7, 600—2—
 3—5—6—8, 611—2—4, 620.
 Narenta Flumen 362.

Naskoth de Marchio 314.
 Naswad de Vicerarchidiaconus
 374.
 Neapolitanus Ducatus et Regnum
 314, 521, 533, 551.
 Neszmelyi Daniel 442.
 Nicolaus 8.
 Nimpsitz (a) Nicolaus 270—1, 284.
 Nissa (Neuss) 145.
 Nitria (Nyitra) 98, 104, 128.
 Nitriensis Episcopatus 366, 540—4.
 Nuncius Apostolicus 348.
 Nyáry Franciscus.

O.

Oecolampadius 175—6, 197, 352,
 450.
 Olahus Nicolaus per totum.
 Olahi Pater et Frater 311, 335, 462.
 Oláh Mateus 462.
 Olmütz 148.
 Ország Emericus Magister Cubicu-
 larium 208.

Ország Franciscus 208.
 Ország Ladislaus 59.
 Ottmucha 148.
 Otomanni v. Turcae.
 Óvár 4, 113, 154, 280—3 etc. 294
 —297, 299, 325, 496.
 Orydrius Arnoldus 126, 177, 187,
 202.

P.

Padua 168.
 Pakos a Blasius Episcop. Jaurinens.
 207.
 Palaestina 534.
 Palóczy Antonius 208.
 Panagathus Levinus 144, 175—6
 196, 200—2, 212, 219, 221, 223
 —5, 231—2, 235, 277—8, 323,

352, 381, 392, 396, 499, 400,
 408, 424—8, 430, 448, 467, 470
 —1, 477, 492, 501, 515.
 Pannonia 449, 502—3 v. Hun-
 garia.
 Papia 579.
 Parma 508.
 Parisiae 166, 602—3—6.

- Parisiensis Episcopus 554—6 562.
 Passau 19, 101.
 Paszthay 49.
 Paulus III. Pontifex 542—6—9,
 551—2—4—5, 562—4, 575.
 Paulus 92, 163.
 Paulus Amicus 212, 218, 306.
 Paulus Baro 223.
 Paulus baro Siculus 187.
 Paulus Comes 74, 84, 121, 148, 215,
 216, 229, 232, 241, 243, 255,
 256—7, 267, 293, 326—7, 394.
 Pekry Laurentius 339.
 Pekry Ludvicus 115, 366—7.
 Peloponesus 326, 386.
 Pempflinger Marcus 189, 267, 336.
 Pempflinger Sebastianus 34, 153,
 246—7, 336, 359, 372—4, 441
 —2, 465, 495.
 Pempflinger Stefanus 298, 336, 353,
 466.
 Perényi Franciscus Episcopus Va-
 radiensis. 207.
 Perényi Petrus 159, 208, 230, 255.
 Persarum Rex v. Persia.
 Persia 482, 486, 502, 541—6, 551,
 562, 582.
 Persarum Sophi 146, 460, 480—5
 —6, 490, 518, 533.
 Perona 582.
 Pernsia 562—4.
 Pery beg Sansachus Herczogovinae
 485.
 Pest 120.
 Peterkovia 271, 287 296.
 Petrus Laurini Decani Brugensis
 519.
 Petri-Varadinum 356.
 Petrus Canonicus Moguntinus 188.
 Petrus Aegidius 486.
 Petrus Episcopus Cracoviensis Can-
 cellar. 282.
 Pfloug Joannes 336.
 Phaeacia 480,
 Pharos 480.
 Philicinus Petrus 487.
 Philippus 73.
 Phrisius Gemma 554 - 6, 562.
 Physicus Reginae Mariae 253.
 Pius Albertus 201.
 Piskey 49.
 Podmanicius Michael Aulicorum
 Capitaneus 208.
 Podmanicius Stephanus Episcopus
 Nitriensis 207.
 Plautus 513.
 Poliza 481.
 Polonia et Poloniae Rex 145, 166,
 270—1, 281, 325, 553.
 Polonus Turcarum Tabellarius 147.
 Polyphemus 174.
 Ponderius Joannes 260—1.
 Portugalli 519.
 Posonium 4, 22, 30, 38, 48, 123,
 286, 294, 305, 330, 356, 358,
 360, 378, 384, 403, 410, 420,
 427, 496, 517—9, 568.
 Postarum Magister 346.
 Praga 18, 159, 393, 456, 519.
 Prato (a) Dominus 414, 465, 490,
 508.
 Precopia 287.
 Proberus Joannes 213.
 Protestantes 81, 95, 101.
 Prussia 166.
 Pruck 113.
 Puheim a Wolfgangus 441.
 Putama (a) Guilelmus 418.
 Putnoky 49.

Q.

Quasto de Marchio 220.
 Quidobaldus Urbini Ducis filius 564.
 Quinocci S. Monasterium Lapidanum 441.

Quinqueecclesiae (Pécs) 16.
 Quirinus 89, 144, 235, 265, 353
 372, 380—1, 493.

R.

Ragusa 303, 318, 348, 362, 385,
 481—4—5.
 Rantzo Melchior 400.
 Rascianus Andreas (Rác?) 3.
 Raskay Casparus 49, 260.
 Ratisbona 107, 111, 128, 169, 171,
 252, 371.
 Reatinus Episcopus 564.
 Rescius v. Roscius Ruthgerus 167,
 188, 200, 209, 210, 267, 271,
 386, 418, 431, 520—3—6, 538,
 550, 560—5—6—7, 567—8,
 576, 596—8, 604—6—9, 612,
 616, 620.
 Rendve 2.
 Révay Franciscus 117, 356, 359.
 Rheni Palatinus 109, 113, 234.
 Ricius Ludovicus 107.
 Rimoldus 505.
 Rineo Hispanus Orator Gallor. 505.
 Robbius Jacobus 479.

Roffensis Episcopus 509, 514, 543,
 554, 561.
 Roma 564, 575.
 Romana Curia 543.
 Romanarum Rerum Epitome 538.
 Rocetus v. Rocenus Joannes 163,
 203.
 Rofferius Joannes 111.
 Roggendorf Vilhelmus 85, 87—8,
 103, 104, 108, 115, 120, 253—4.
 Rolandus Secretarius Gallus 524.
 Rosconius Joannes 237.
 Rosenberg Jodocus 336.
 Rosuldensis Episcopus 401.
 Rosumbos (de) Orator Caes. ad Reg.
 Scotiae 376, 381.
 Rovenus Paulus 243.
 Rudulphis (a) Cardinalis in Bohe-
 mia 386.
 Rutenus Joannes 247.

S.

S. Amandi fanum 568.
 S. Amicus Doctor 140—1.
 Sabacz 326, 356, 433.
 Sabandia 95.
 Sachaeus Christianus 535 598.
 Sacellanus Olahi 118, 125, 157, 274.
 Sacellanus Alter 119, 122, 124, 128,
 129, 153, 274.
 Salm Comes Magistra Curiae 314,
 349, 354, 356, 362, 436, 445—7,
 454, 518.

Salm Nicolaus 338, 346, 348, 350.
 Sanctoseverinus Sanorum Cardina-
 lis Camerarius 533.
 Sanctis Pagninus Lucensis Gram-
 maticus 513.
 Sardinia 534, 552.
 Sárkán Ambrosius Judex Curiae
 Regiae 208.
 Sárkány Bernardus 51.
 Sarson Andreas 299, 321, 328.
 Savormann 14.

- Sconiae Duces Joannes et filius
 102, 109, 113.
 Scalda Fluvius 275.
 Scaliger Julius Caesar 201, 352.
 Scardanus 478.
 Scepperus (Schepper) Cornelius 269,
 271, 275, 279, 293—5—7, 304,
 307, 319, 321—2—3—4—5, 327,
 330, 346—7—8, 352—4—5,
 362—3—6—8, 373—4—5—6—
 7, 380, 385—8, 392—3, 401—2
 —5—6—8, 410, 415—6—7—9,
 420—4—5—7, 431—5, 443—4
 —6, 451—3—5—7, 465, 481,
 484—5, 493—5—6, 497, 503,
 508, 510, 515—7—9, 523—4—
 7—8, 538, 545, 549, 552—4—5
 —6—9, 561—2, 570—5—8, 582
 —6, 590, 605.
 Scepusiensis Joannes v. Joannes
 (Zápolya) Rex.
 Scepusium 262.
 Schaeetus Erasmus 278, 399, 459,
 474.
 Schaidnicium 251.
 Schebicz Nicolaus Capitaneus Vra-
 tislaviensis 553.
 Schebicz Joannes 553.
 Schellenschmidt Valerius 145.
 Scheps Gasparus 148.
 Schreiberstorf Leopoldus 515.
 Schreiberstorf de 332.
 Schidliniczky Chrystophorus 145.
 Schlick Albertus 286, 336.
 Schuichemius Viglius 424, 478.
 Schut (Csallóköz) 294.
 Scipio 541.
 Scotia 376.
 S. D. 142—3—4.
 Seydlovetz 153.
 Selandia v. Zelandia 275, 323, 391,
 401, 582, 590.
 Selthingen de 332.
 Semendria 485, 503.
 Sempy 266, 314, 323, 362.
 Sempte 30, 91, 133, 172, 490.
 Senense Balneum 574.
 Serédi Casparus 4.
 Servacius Typographus 616.
 Sforzia Franciscus Dux Mediolani
 391, 414, 417, 483, 488, 490,
 508, 523, 537, 542—6—9.
 Sicambria 273.
 Sicambrium Dux 546.
 Sidonius 462.
 Sicilia 490, 533—4.
 Siessnek (a) nobilis 483.
 Sigismundus Poloniae Rex 146—7
 —8, 154—5, 278, 281.
 Silesia 17—8, 33, 287, 302.
 Simigium v. Sümegh 128, 298,
 348.
 Sinil Cuna Joannes garo de Can-
 stadt 284, 336, 343.
 Syria 518, 534, 546, 555.
 Slavonia 337, 351.
 Sogdiana 519.
 Soklyos Ladislaus Magister Canon.
 Posoniens. 133, 135.
 Somogyi Franciscus 49.
 Sora de Dux 314.
 Sothias arx 230.
 Sonastre v. Suater, v. Schuater Do-
 mina 346, 354, 362, 445, 421,
 425—6, 438, 508, 546.
 Spelunae 521.
 Spira 107, 114, 152, 169.
 Stadius Adrianus 597.
 Stamper Jacobus 297.
 Stanshard Joannes Magister Advo-
 catus curiae 376, 389, 390, 393,
 401, 411, 414, 422, 425, 438,
 542.
 Staterus Joannes 217.
 Stephanus 248.
 Stephanus Doctor 321, 416.
 Stiria 17, 253.
 Straubing 111.
 Strigonium (Esztergom) 47—8,
 103, 122, 148, 159, 253, 260,
 286, 332, 338, 340, 374, 382,
 483, 503.

Strigoniensis Archidiaconatus 359, 467.
 Strigoniensis Arcis Praefectus 332.
 Stuttgart 152.
 Suecus Rex 425.
 Suevica liga 310.
 Sulyok Georgius Episc. Quinqu-eccles. 3, 22, 51.
 Sulyok Stephanus 52, 298.
 Sylvagius 201.
 Syria 485.
 Szalaházy Thomas Episcop. Vespriensis. et Agriensis. Cancellarius.

lar. 3, 4, 11, 21—2, 34, 38, 49, 53, 85—8, 90, 108, 113, 119, 122—3, 128—9, 139, 171, 199, 208, 291, 297—8, 305, 315, 321, 327, 334—6, 349, 359, 360, 363—5, 368—9, 374, 377, 384, 392, 403, 405, 407, 420—2, 430, 464, 540—4.

Szapka Georgius 336.

Szatlmári Georgius Archiep. Strigoniensis. 46, 155.

Szerechen Joannes 49.

T.

T. C. Doctor 487.
 Tagmatz Schach Sophi Aly 460, 480—5—6, 490.
 Tady Joannes 49.
 Tamerlanus 519.
 Tapoleza Abbatia 129, 153, 218, 247, 274, 359, 372, 382, 441—2, 466, 496, 558.
 Tarcz villa v. Tarcz 321, 674, 420.
 Tarcz Albertus 420.
 Tarczay Nicolaus Cubiculariorum Praefectus 208.
 Tarnov (a) Joannes Comes Palatinus Russiae et Generalis Capitaneus Exercituum Poloniae 282.
 Tartari 519.
 Taurinum v. Nándor Alba.
 Tauris 519.
 Tehenburch Coenobium 617.
 Theophilus Canonicus Jaurinensis 359.
 Thesaurarius 3.
 Thomas frater Camerarii 415, 420.
 Thucher Almannus doctor 520.
 Thucydidis Opera 610.
 Thuroczy Nicolaus 50, 68, 211.
 Thurzó Alexius iudex Curiae 30, 38, 47, 54, 71—2, 88, 91, 99, 133, 135, 153, 170, 198, 208,

211, 290, 316, 336, 462, 489, 515, 526.

Tigris fluv. 519.

Tihany 129, 211.

Tihany Castellani 384.

Tinniensis Episcopus 153, 201, 299.

Tirnavia (Nagyszombat) 30, 33, 85, 87.

Tirolis 19.

Titulium (Titel) 326, 356.

Tokaj 154.

Toletanus Paulus 183.

Tomori Paulus Archiep. Colocensis 36, 207.

Tongrensis Praepositura 351.

Tornacensis Episcopus 245, 276.

Tornacum 169, 173, 508.

Török (Thewrewk) Valentinus 115, 128, 153, 218, 298, 336, 353, 358, 360, 364—5, 372, 384, 405, 407, 426, 430—3, 437, 451—4, 461—2—3—4, 467, 482, 489, 515, 558, 563.

Trajectum (apud) S. Joannis Commendatura 370.

Transsylvania 146—7, 267, 527, 533—9, 543.

Transylvaniensis Episcopatus 274, 369, 373, 392, 403.

Transylvaniensis 249.

Transylvanus Maximilianus 452,
540, 586.
Transalpinus Vajvoda 116, 311.
Trautmansdorf 270.
Trepka Andreas 208.
Trevirum (Trier) 109.
Tridentum 580.
Tridentinus Episcopus Cardinalis

368, 376, 389, 394, 402, 405,
446, 454, 533, 568, 575.
Trifernus Joannes 148.
Tubero Jacobus 205, 214.
Tunetum 533—4—8, 541, 551, 561.
Turcae (per totum).
Turnout 200.
Tyrus 534.

U.

Ujhely 4.
Ujlak 326.
Ujlaki Franciscus Poson. Praepos.
Episcopus Jaurinensis Secret.
Reg. 26, 99, 100, 108, 113, 130,
134—5, 151—2, 188—9, 336,
373, 557.
Ugrót 49.

Uldericus 503.
Ulmensis Dominicanus 174.
Ulricus 609, 610—11.
Umbra Cymber Christianus 549.
Ungnad Joannes 270.
Urbinius dux 542, 564.
Utelhoven Volfgangus 400.
Utenhoven Carolus 479.

V.

Vala (a) Guilelmus 479.
Valdesius 176, 330.
Valachia 287, 311, 343.
Valachiae Vajvoda 116, 311.
Valencenae 266.
Vallis Regia Carthusiana ad Gan-
danum 396—7—9, 408, 415,
429, 456, 487, 492, 501, 512—5.
Varadinum 544.
Varadiensis Episcopat. 392.
Várdai Paulus Archiepisc. Strigon.
46, 103, 159, 208, 336, 358, 359,
360, 374, 403, 422, 467, 545, 558.
Vasti Marchio 551.
Vázsony Hieronymus 558.
Vecgelius 602.
Veglia 402.
Velius Ursinus 48, 70, 152, 168,
182, 205, 302.
Veneta Paulus 131.
Venetae 503, 515, 533, 546, 551.
Venetiae 166, 343, 480.
Veneti Mercatores 410.
Verbóczy Stephanus 285, 295, 333,
342, 558.

Veszprém 34, 49, 129, 407, 430.
Veszpremiensis Capitul. 384.
Veszpremiense Episcop. 392.
Vienna 17, 18, 39, 87, 107, 147,
230—3—4, 327, 330, 354, 358,
374, 377, 382, 392—3, 403, 415,
568.
Vienenses Mercatores 148.
Vienensis Vice Dominus 304.
Virttembergia 310, 343, 474, 490,
502, 542.
Visenacus Damianus Medicus Gan-
dani 219, 221, 225, 231.
Vissegrad 103. Blindenburg 148.
S. Viti Portus v. S. Vitus Carnorum
348, 354, 362.
Vituortia 520.
Vivis 418.
Vlachi 503, 533.
Vlach Secretar. Regis 563.
Vladislaus II. Rex Hungariae 311,
432.
Vratislavia 14, 251, 302.
Vratislaviensis Episcopus 336.

W.

Walkenstein 495.

Weydner 148.

Williring 111.

X.Xantus Gabriel Protonotarius Se-
cretarius Regis 275, 283, 290291, 292, 295—6, 298, 319, 321,
327, 344—5—6—8, 576.**Z.**

Zagrabiensis Episcopus 122, 392.

Zalay Joannes Comes Posoniensis
116, 374, 520, v. Joannes Comes,
Amicus Comes.

Zaladiensis Comitatus 274.

Zaladiensis Custodia v. Albensis.

Zalkán Ladislaus archiep. Strigo-
niens. 46, 207.

Zápolya Georgius 207.

Zara de Hieronymus 318, 332, 337,
356, 485.

Zara de Vespasianus 436, 484, 495.

Zaznithum 504.

Znoima (Znaim) 18, 113.

S. Zoerardi Sepulchrum 104.

Zoliensis (vetero) Comitatus 272.

Zvinglius 175—6, 197, 450.

Zwallemburg Adamus Theodoricus
603—6.

TARTALOM.

	Lap
1527. 13. nov. Rendve. Emericus a Kálna Archidiaconus Transsilvanus N. Olaho Thesaurario Albensi, Secretario et Consiliario Regio	1
1528. 25. mart. Buda. Thomas Episcopus Agriensis N. Olao Secretario et Consiliario R. M.	2
» feria VI. ante Dominicam Judica. Buda. Thomas Episcopus Agriensis Nicolao Olao Secretario et Consiliario Serenissimae Mariae Reginae Hungariae	3
1529. 11. januar. Buda. Thomas Episcopus Agriensis N. Olao Secretario	4
» 14. maii. Znoyma. Nicolaus Olaus Amico diu absentī	4
» 23. » » » » ad Joannem Arnoldum	5
» 25. » » » » ad Emericum Archidiaconum	
» 28. » » » » ad Philippum Moranum	8
» 28. » » » » ad Joannem Brassicanum Responsio	9
» 31. » » » » ad Emericum Kalnay Archidiaconum Transsilvanensem	10
» 29. iunii. Buda. Thomas Episcopus Agriensis Nicolao Olao Secretario R. M.	11
» 11. iulii. Znoyma. Nicolaus Olaus ad Regem Ferdinandum	12
» 19. » » » » ad Joannem Henkellum Parochum Cassoviensem	14
» 19. » » » » ad Michaelē Praepositum Doctorem Utriusque Juris	15
» 19. » » » » ad Amicum	15
» 4. sept. » » » » ad Paulum Gerebium	15
» 8. octobr. Patauo » » » » ad Joannem Boclerum	18
» 4. nov. Lincio » » » » ad Paulum Gerebium	19

					Lap
1529.	30.	decembr.	Lincio.	Nicolaus Olaus ad Nicolaum Gerendi Episcopum Transsilvanensem	20
»	—	—		Thomas Episcopus Agriensis N. O. Secretario R. M.	21
1530.	2.	ianuar.	Posonio	Thomas Episcopus Agriensis Nic. Olao .	22
»	7.	»	Lincio.	Nicolaus Olaus ad Thomam Nádasdinum .	22
»	13.	»	»	» » ad Nicolaum Feretanum Praepositum	24
»	13.	»	»	» » ad Andream Chasmensem Praepositum, Theolo- gum et Utriusque Juris Doctorem	25
»	15.	»	»	» » ad Franciscum Ujlaki Praepositum Posoni- ensem Secretarium	26
»	25.	»	»	» » ad Ladislaum Macedonem Episcopum Varadien- sem	26
»	27.	»	»	» » ad Episcopum Labacensem Christophorum	28
»	28.	»	»	» » ad Pontificem Clementem VII.	28
»	30.	»	»	» » ad Ferdinandum Regem Hungariae	29
»	30.	»	»	» » ad Alexium Turzonem Iu- dicem Curiae Regiae in Hungaria	30
»	31.	»	»	» » ad Joannem Dobroviczki Vicecomitem Cremni- ciensem	31
»	2. febr.	»	»	» » ad Regem Ferdinandum .	31
»	4.	»	»	» » ad Regem Ferdinandum Hungariae et Bohemiae	32
»	13.	»	Posonio.	Thomas Episcopus Agriensis Nicolao Olao .	34
»	15.	»	Lincio.	Nicolaus Olaus ad Papam Clementem VII. .	34
»	17.	»	»	» » ad Stephanum Báthorem Comitem Palatinum Regni Hungariae	42
»	17.	»	»	» » ad Jacobum Episcopum	42
»	17.	»	»	» » ad Amicum	43
»	18.	»	»	» » ad Stephanum Brodericum Episcopum Sirmiensem	43
»	18.	»	»	» » ad Emericum Kálnay Archi- diaconum Transsiluanien- sem	44

					Lap
1530.	18. febr.	Lincio.	Nicolaus Olaus	ad Albertum Praepositum .	45
»	21.	»	»	» ad Albertum Praepositum .	45
»	25.	»	»	» ad Paulum Archiepiscopum Strigoniensem . . .	46
»	25.	»	»	» ad Alexium Turzonem Iudi- cem Curiae Regni Hunga- riae	47
»	25.	»	»	» ad Eundem	47
»	25.	»	»	» ad Ursinum Velium Histori- cum et Poetam	48
»	25.	»	»	» ad Eundem	48
»	27.	»	Posonio. Thomas Episcopus Agriensis	Nicolao Olao	49
»	27.	»	Lincio. Nicolaus Olaus	ad N. Thuróczi Magistrum Aulae Regis Ferdinandi .	50
»	28.	»	»	» ad Eundem	50
»	1. mart.	»	»	» ad Georgium Sulyok Epis- copum Quinqueecclesien- sem	51
»	1.	»	»	» ad Georgium Sulyok Epis- copum Quinqueecclesien- sem	51
»	3.	»	»	» ad Bernardum Cardinalem Tridentinum	52
»	7.	»	»	» ad Thomam Episcopum Agriensem, Cancellarium Hungariae	53
»	8.	»	»	» ad Thomam Episcopum Agriensem Cancellarium Hungariae	54
»	8.	»	»	» ad Turzonem	54
»	11.	»	»	» ad Carolum Imperatorem .	55
»	14.	»	»	» ad N. Gerendi Episcopum Transsiluanensem . . .	57
»	15.	»	»	» ad N. Gerendi Episcopum Transsiluanensem . . .	57
»	16.	»	»	» ad Eundem	58
»	16.	»	»	» ad Ladislaum Macedonem Episcopum Varadiensem .	59
»	18.	»	»	» ad Eundem	59
»	24.	»	»	» ad Bernardum Cardinalem Tridentinum, Cancellaria- rium Regis Ferdinandi .	60
»	28.	»	»	» ad Christophorum Episco- pum Labacensem	60
»	30.	»	»	» ad Eundem	61

1530. 31. mart.	Lincio.	Nicolaus Olaus ad Stephanum Balthorem	
		Comitem Palatinum Hun-	
		gariae	63
» 29. april.	» » » »	ad Regem Ferdinandum .	64
» 18. maii.	Inspruck » » » »	ad Amicum	65
» 27. » » » »	» » » »	ad Ladislaum Macedonem	
		Episcopum Varadiensem.	67
» 1. iunii » » » »	» » » »	ad Ladislaum Macedonem	
		Episcopum Varadiensem	67
» 8. » » » »	» » » »	ad N. Thuróczy Magistrum	
		Curiae Regis Ferdinandi .	68
» 10. » » » »	» » » »	ad Emericum Kálnay Archi-	
		diaconum Traussiluanen-	
		sem.	68
» 13. » » » »	» » » »	ad Cardinalem Tridentinum	68
» 1. iulii Augusta. » » » »	» » » »	Erasmio Roterodamo . .	69
» 7. » Friburgo.	D. Erasmus Roterodamus Nicolao Olaus		
	Thesaurario Albensi, Secretario, et Consiliario M. S.		70
» 13. » Augusta.	Nicolaus Olaus ad Cardinalem Tridentinum		71
» 14. » » » »	» » » »	ad Alexium Thurzonem Iu-	
		dicem Curiae Regiae .	71
» 23. » » » »	» » » »	ad Alexium Thurzonem Iu-	
		dicem Curiae Regiae .	71
» 11. augusti. » » » »	» » » »	ad Amicum	72
» 9. sept. » » » »	» » » »	ad Amicum	72
» 15. » » » »	» » » »	ad Joannem suum	73
» 16. » » » »	» » » »	ad Joannem suum	73
» 20. » » » »	» » » »	ad Laurentium Praepositum	
		Albensem.	74
» 20. » » » »	» » » »	ad Erasmum Roterodamum	
		Responsio	74
» 22. » » » »	» » » »	ad Paulum Comitem . . .	74
» 1. octobr. » » » »	» » » »	Oratio Extemporaria ad Cae-	
		sarem Carolum Quintum,	
		nomine Status Hungariae	
		et Sclauoniae	75
» 1. » » » »	» » » »	ad Principes Imperii . .	79
» 1. » » » »	» » » »	Articuli Caesari praesentati	
		et aliis principibus Im-	
		perii »	82
» 1. » » » »	» » » »	ad Paulum Comitem . .	84
» 4. » » » »	» » » »	ad Thomam Episcopum	
		Agriensem, Cancellarium	
		Hungariae	85
» 7. » » » »	» » » »	ad Eundem	86

				Lap
1530.	8. octobr.	Augusta.	Nicolaus Olaus ad Eundem	86
»	8.	»	» » » ad Joannem Franciscum	88
»	9.	Friburgo.	Erasmus Roterodamus Nicolao Olao Thesaurario Albensi, Secretario et Consiliario R. M.	89
»	10.	Augusta.	Nicolaus Olaus ad Thomam Episcopum Agriensem, Cancellarium Hungariae . .	90
»	13.	»	» » » ad Erasmum Roterodamum	90
»	14.	»	» » » ad Emericum Kálnay .	91
»	14.	»	» » » ad Joannem Venceslaum Amicum	92
»	16.	»	» » » ad Emericum Kálnay .	92
»	17.	»	» » » ad Michaellem Praepositum Colocensem . .	93
»	20.	»	» » » ad Emericum BebekPraepositum Albensem Minorem	94
»	20.	»	» » » ad Thomam Episcopum Agriensem	94
»	25.	»	» » » ad Erasmum Roterodamum	96
»	29.	»	» » » ad Emericum Kálnay .	97
»	30.	»	» » » ad Alexium Turzonem .	98
»	31.	»	» » » ad Eundem	99
»	1. nouembr.	»	» » » ad Franciscum Ujlaky Praepositum Posoniensem	99
»	2.	»	» » » ad Eundem	100
»	3.	»	» » » ad Laurencium Praepositum Albensem . .	101
»	5.	»	» » » ad Joannem Stomberium	103
»	9.	»	» » » ad Eundem	103
»	10.	»	» » » ad Jouium Amicum . .	104
»	11.	»	» » » ad Michaellem Utriusque Inris Doctorem, Praepositum Colocensem .	104
»	13.	»	» » » ad Eundem	105
»	15.	»	» » » ad Comitem Joannem a Hadelburg	106
»	16.	»	» » » ad Ludonicum Ricium .	107
»	19.	»	» » » ad Erasmum	108
»	20.	»	» » » ad Episcopum Agriensem Cancellarium	108

					Lap
1530.	22. nouembr.	Augusta.	Nicolaus Olaus	ad Joannem Comitem	
				Ferentinum . . .	110
»	23.	»	»	» ad Joannem Comitem	
				Ferentinum . . .	110
»	27.	»	Ratispona.	» ad Eundem . . .	111
»	30.	»	Lincio.	» ad Joannem Rofferium	111
»	2. decembr.	»	Grayn.	» ad Eundem . . .	112
»	5.	»	Crempsio.	» ad Thomam Episco-	
				pum Agriensem . . .	113
»	5.	»	»	» ad Eundem . . .	113
»	10.	»	»	» ad Michaellem Comi-	
				tem	115
»	10.	»	»	» ad JonannemZalayCo-	
				mitemPosoniensem	116
»	10.	»	»	» ad Franciscum Révay	117
»	10.	»	»	» ad Kálnay Archidiao-	
				num Transsiluani-	
				ensem	117
»	11.	»	»	» ad Secretarium Regis	
				Bohemum	118
»	12.	»	Posonio. Thomas Episcopus Agriensis Nicolao		
			Olao		119
»	13.	»	Crempsio. Nicolaus Olaus ad Michaellem Comitem		119
»	15.	»	»	» ad Eundem	121
»	16.	»	»	» ad Kálnay	121
»	18.	»	»	» ad Comitem Paulum	121
»	23.	»	»	» ad Paulum Jouium	122
»	23.	»	Posonio. Thomas Episcopus Agriensis Nicolao		
			Olao		122
1531.	23. ianuar.	Posonio.	Nicolao Olao		123
»	2. febr.	Crempsio.	Nicolaus Olaus ad Emericum Kálnay		123
»	5.	»	»	» ad Eundem	124
»	13.	»	Lincio.	» ad Amicum	124
»	15.	»	»	» ad Joannem Episcopum	125
»	11. mart.	Angia.	Arnoldus Oridryus N. Olao Thesaurario		
			Albensi, Secretario R. S.		126
»	25.	»	Ratisbona. Nicolai Olai ad Erasmum Roterodamum		
			Responsio		127
»	2. maii.	Vesprimio.	Thomas Episcopus Agriensis Nicolao Olao		128
»	—	—	»	»	129
»	21.	»	Gandano. Nicolai Olai Thesaurarii Albensis ad Ami-		
			cum Epistola		130
»	—	—	»	» ad Joannem Amicum	130
»	24.	»	Gandano.	» ad Eundem	131
»	26.	»	»	» ad Paulum Venetum	131

	Lap
1531. 30. maii. Gandano. Nicolai Olai ad Joannem Baronem . .	132
» feria VI. ante Dominicam Rogationum. Sempthie. Alexius Turzo Comes Locumtenens Regis Ferdinandi in Hungaria, Nicolao Olao	133
» 2. iunii. Gandano. Nicolaus Olaus ad Franciscum Praeposi- tum	134
» 5. » » » » ad Eundem	135
» 23. » Praga. Alexius Turzo Nicolao Olao	135
» 2. iulii. Bruxellis. Nicolaus Olaus ad Ferdinandum Regem Hungariae	136
» 6. » » » » ad Thomam Episcopum Agriensem	139
» 11. » » » » ad S. Doctorem Amicum	140
» 15. » » » » ad Eundem	141
» 15. » » » » ad Eundem	141
» 20. » » » » ad Adalbertum Praeposi- tum Quinqueecclesien- sem	142
» 23. » » » » ad S. D.	142
» 23. » » » » ad Eundem	143
» 25. » » » » Erasmo Roterodamo	144
» 25. » » » » ad Amicum	144
» 25. » Ottmuchau. J. Longolius Johanni Henckel parochio Schueidnicensi	145
» 27. » Bruxellis. Nicolaus Olaus ad Paulum Comitem	148
» 1. augusti. » » » » ad Paulum Comitem	148
» 4. » » » » ad Comitem Joannem	149
» 5. » » » » ad Albertum Praepositum	150
» 8. » » » » ad Andream Praepositum Strigoniensem	150
» 12. » » » » ad Franciscum Ujlaky Praepositum Posoni- ensem	151
» 15. augusti. » » » » ad Joannem Amicum Prae- positum	151
» 10. september. Stutgardia. C. Ursinus Velius N. Olao Thesau- rario Albensi Secretario R. M.	152
» feria III. ante festum beati Michaelis Archangeli. Cassovia. Thomas Episcopus Agriensis Nicolao Olao	152
» — — Nicolaus Olaus ad D. Cristophorum Seydlouetz, Can- cellarium Regni Poloniae etc.	153
» 2. octobris. Bruxellis. » » » » ad Eundem	156
» 15. » » » » ad L.	156

1531. 16. octobris.	Bruxellis.	Nicolaus Olaus ad Joannem Antonium	
		Baronem Burgy, Clementis VII. Pontificis apud Angliae Regem Oratorem . .	158
» 25.	»	» » » » ad Joannem Antonium	
		Baronem Burgy . .	161
» 26.	»	» » » » ad Joannem Rocetum .	163
» 27.	»	» » » » ad Amicum . . .	163
» 29.	»	» » » » ad Joannem Antonium	
		Baronem . . .	164
» 30.	»	» » » » ad Amicum . .	165
» 8. nouembr.	Londino.	Joannes Antonius Baro Burgy N. Olao Thesaurario Albensi, Secretario M. S. .	165
» 20.	»	Louanio. R. Rescius N. Olao Thesaurario Albensi, Secretario R. M.	167
» 21.	»	Insprug. U. Velius N. Olao Thesaurario Alben, Secretario R. S.	168
» 23.	»	Bruxellis. Nicolaus Olaus ad Antonium Baronem Siculum	169
» 6. decembr.	Sempthe.	Alexius Turzo Nicolao Olao	170
» 10.	»	Tornaco. Nicolaus Olaus ad Amicum	172
» 11.	»	Friburgo. Erasmus Roterodamus Nicolao Olao Thesaurario Albensi . .	174
» 12.	»	» » » » Mariae, Ungariae, Bohemiae Reginae, Germaniae Inferioris Caesaris vice Gubernatrici	175
» 15.	»	Bruxellis. Nicolaus Olaus ad Amicum	176
» 25.	»	Angia. Arnoldus Oridryus N. Olao	177
» 26.	»	Bruxellis. Nicolaus Olaus ad Regem Ferdinand.	179
» 26.	»	» » » » ad Ursinum Velium Historicum Regis Ferdinandi . . »	182
» 26.	»	» » » » ad Amicum (Joannem)	183
» 30.	»	» » » » ad Kálnay	183
» 30.	»	» » » » ad Amicum	184
» 31.	»	» » » » ad Joannem Amicum .	185
» —	—	» » » » ad Alium	185
» —	Bruxellis.	» » » » ad Quendam	186
» —	»	» » » » ad Paulum Baronem Siculum	187
» —	—	» » » » ad Amicum	187
» —	Angia.	Arnoldus Oridryus N. Olao Thesaurario Alben. Secretario etc. R. S.	187

1532.	7. ianuar.	Louanio. R. Rescius N. Olao Thesaurario Alben.	
		Secretario R. M.	188
»	11. »	Bruxellis. Nicolaus Olaus Francisco Ujlaky, Prae-	
		posito Posoniensi, Se-	
		cretario et Consiliario	
		Ferdinandi Regis Ro-	
		manorum	188
»	13. »	» » » » ad Paulum Brabancium	190
»	18. »	» » » » ad Amicum	191
»	4. febr.	Louanio. Joannis Campensis ad Nicolaum Olaus	
		Secretarium et Consiliarium Serenissimae reginae	
		Responsio	192
»	10. »	Bruxellis. Nicolaus Olaus Joanni Campensi . . .	193
»	10. »	» » » » ad Amicum Joannem . . .	195
»	12. »	» » » » ad Erasmus Roteroda-	
		num Responsio	196
»	18. »	» » » » ad Joannem Episcopum . . .	197
»	18. »	» » » » ad Turzonem	198
»	19. »	» » » » ad Episcopum Agriensem	199
»	25. »	Louanio. R. Rescius N. Olao Secretario R. M. . . .	199
»	27. »	Friburgio. Erasmus Roterodamus Nicolao Olao Se-	
		cretario Serenissimae Reginae	200
»	2. mart.	Bruxellis. Nicolaus Olaus Secretarius Arnoldo Ori-	
		dryo Hangiensi	202
»	2. »	— » » » ad Joannem Rocentum . . .	204
»	4. »	Bruxellis. » » » » ad Jacobum Tuberum . . .	205
»	10. »	» » » » ad Gasparem Ursinum Ve-	
		lium Historicum et Praeceptorem filiorum Regis	
		Ferdinandi	205
»	22. »	Louanio. R. Rescius N. Olao Secretario R. M. . . .	209
		postridie palmarum. Louanio. R. Rescius D. Olao Thesaurario	
		Alben. Secretario etc. R. M.	210
»	5. april.	Posonio. Thomas Episcopus Agriensis Nicolao Olao	211
»	3. maii.	Friburgio. Erasmus Roterodamus Nicolao Olao Se-	
		cretario Reginae Serenissimae	211
»	7. »	Aldernardo. Nicolaus Olaus ad Amicum Paulum . . .	212
»	14. »	Brugis. Nicolaus Olaus ad Praepositum Quinquee-	
		clesiensem	212
»	18. »	» » » » ad Joannem Proberum . . .	213
»	20. »	» » » » ad Jacobum Tuberum . . .	214
»	20. »	» » » » ad Jacobum Praepositum . . .	214
»	23. »	» » » » ad Joannem Brecium . . .	214
»	26. »	» » » » ad Paulum Comitum . . .	215
»	24. »	» » » » ad Joannem Brecium . . .	216
»	27. »	» » » » ad Adalbertum Praepositum	216

	Lap
1532. 27. maii. Brugis. Nicolaus Olaus ad Paulum Comitem . .	216
» 31. » » » ad Joannem Staterum . .	217
» 31. » Posenio. Thomas Episcopus Agriensis Nicolao Olao	217
» 23. iunii. Gandano. Nicolaus Olaus ad Amicum Paulum . .	218
» 5. iulii. » Damianus Vissenacus N. Olao Thesaurario Alben. Secretario R. M.	219
» 10. » Londino. Joannes Antonius Pulleon Baro Burgi Orator Apostolicus in Anglia N. Olao Secretario R. M.	220
» 11. » Bruxellis. Nicolai Olai ad Damianum Vissenacum Responsio	221
» 19. » » Joannes Archiepiscopus Panormitanus, Cancellarius Caesaris in Brabantia Erasmo Roterodamo	222
» 19. » » Nicolaus Olaus ad Paulum Baronem . .	223
» 22. » Gandano. Damianus Vissenacus N. Olao Secretario R. M.	223
» 25. » Bruxellis. Nicolai Olai ad Damianum Vissenacum Responsio.	224
» 26. » » » » ad Erasmus Roterodamum Responsio	224
» 28. » » » » ad Paulum Comitem . .	229
» 1. augusti. » » » » ad Joannem Baronem . .	230
» 1. » » » » ad Eundem	230
» 5. » » » » ad Leuinum Panagathum . .	231
» 11. » Gandano Leuinus Panagathus N. Olao	232
» 13. » Bruxellis. Nicolaus Olaus ad Paulum Comitem. . .	232
» 20. » » » » ad Joannem Comitem . .	233
» 27. » » » » ad Joannem Comitem . .	233
» 29. » » » » ad Eundem	234
» 29. » Friburgo. Erasmus Roterodamus Nicolao Olao Thesaurario Albensi, Secretario et Consiliario S. R. . .	235
» 30. » Bruxellis. Nicolaus Olaus ad Joannem Rosconium . .	237
» 31. » » » » ad N.	237
» 2. septemb. » » » » ad Paulum Litorinum . .	238
» 3. » » » » ad Joannem Comitem . .	239
» 6. » » » » ad Amicum	239
» 7. » » » » ad Ladislaum Macedonem Episcopum Varadiensem	240
» 7. » » » » ad Ladislaum Macedonem Episcopum Varadiensem	240
» 8. » » » » ad Amicum	240
» 10. » » » » ad Paulum Comitem. . .	241
» 10. » » » » ad Kálmay Emericum . .	241

1532. 13. septemb.	Bruxellis.	Nicolaus Olaus	ad Joannem Praepositum	242
» 13.	»	»	» ad Eundem	243
» 14.	»	Vratislavia. Mathias Auctus Doctor N. Olao Secretario S. M.		243
» 15.	»	Bruxellis. Nicolaus Olaus	ad Paulum Rouenum .	243
» 16.	»	»	» ad Comitem Paulum .	244
» 17.	»	»	» ad Joannem Praepositum	244
» 17.	»	»	» ad Episcopum Tornacensem	245
» 18.	»	»	» ad Joannem Amandinum	246
» 19.	»	»	» ad Sebastianum Pemflingerum	246
» 20.	»	»	» ad Joannem Rutenum .	247
» 20.	»	»	» ad Albertum Praepositum Quinque-Eclesiensem	247
» 22.	»	»	» ad Amicum	248
» 24.	»	»	» ad Stephanum	248
» 25.	»	»	» ad Transsylvaniensem .	249
» 26.	»	»	» ad Transsylvaniensem .	249
» 27.	»	»	» ad Emericum Kálnay Archidiaconum	250
» die martis post Mauriti (22. sept.)		Schueidnicio. Johannes Henckel Nicolao Olao Thesaurario Alben. Secretario etc. R. M.		250
» 3. octobris.	Bruxellis.	Nicolaus Olaus	ad Kálnay	252
» 3.	»	»	» ad Eundem	253
» 4.	»	»	» ad Amicum	253
» 6.	»	»	» ad Eundem	254
» 10.	»	Binsio.	» ad Paulum Comitem .	255
» 12.	»	»	» ad Joannem Praepositum	255
» 19.	»	»	» ad Paulum Comitem .	256
» 24.	»	»	» ad Eundem	257
» 25.	»	»	» ad Eundem	257
» 25.	»	»	» ad Eundem	258
» 6. novembr.	»	»	» ad Amicum	258
» 6.	»	»	» ad Joannem Comitem .	259
» 9.	»	»	» ad Eundem	259
» 10.	»	»	» ad Joannem Ponderium	260
» 12.	»	»	» ad Eundem	261

XXVIII

					Lap
1532.	13. nouembr.	Binsio.	Nicolaus Olaus	ad Amicum	261
»	15.	»	»	» ad Eundem	261
»	18.	»	»	» ad Paulum Borium . .	262
»	19.	»	»	» ad Amicum, ne mutet locum	262
»	20.	»	»	» ad Albertum Praeposi- tum	263
»	20.	»	»	» ad Amicum Comitem .	264
»	26.	»	Bergis.	» ad Erasmus Roteroda- mum. . . .	265
»	28.	»	»	» ad Amicum Hungarum .	265
»	15. decembr.	»	»	» ad Joannem Comitem .	266
»	19.	»	»	» ad Paulum Comitem .	267
»	27.	»	»	» ad Volfgangum H. . .	267
»	30.	»	»	» ad Marcum Pempflinger ComitemGibiniensem .	267
»	30.	»	»	» ad Bernardum Cardina- lemTridentinumCan- cellarium Regis Fer- dinandi	269
»	30.	»	»	» ad Regem Ferdinandum	269
1533.	1. ianuarii.	Oeniponte.	Cornelius Scepperus Nicolao Olao .		269
»	10.	»	Bruxellis. Nicolaus Olaus ad Rescium . .		271
»	14.	»	»	» ad Cornelium Sceppe- rumOratoremR.M.	271
»	31.	»	»	» Thesaurarius Albensis Erasmi Rottero- damo	276
»	2. februarii.	»	»	» ad Stephanum Brode- ricum Episcopum Sirmiensem . .	277
»	7.	»	Friburgo. Erasmus Rotterodanus N. Olao Se- cretario S. R.		277
»	8.	»	Lincio. Cornelius Scepperus Orator Caesareae Majestatis Nicolao Olao		279
»	10.	»	Bruxellis. Nicolaus Olaus ad AlexiumTurzonem ComitemLocumte- nentem Regium in Hungaria		290
»	10.	»	»	» ad Thomam Episco- pum Agriensem Cancellarium in Hungaria	291
»	10.	»	»	» ad Paulum Comitem .	291

1533. 12. februarii. Bruxellis. Nicolaus Olatis ad Ladislaum Macedoniay Episcopum Varadiensem . . .	292
» 14. » » » » ad Xanthum Gabrielem	292
» 16. » » » » ad Joannem Praepositum	293
» 18. » Lincio. Cornelius Scepperus Serenissimae Reginae Mariae . . .	293
» 18. » » » » Nicolao Olao . . .	295
» 18. » Bruxellis. Nicolaus Olaus ad Joannem Cegledinum prouisorem Suum	296
» 18. » » » » ad Thomam Nádasdy . . .	300
» 18. » » » » ad S. Brodericum Episcopum Sirmiensem . . .	300
» 18. » » » » ad Joannem Burberium	301
» 21. » Vratislavia. Mathias Auctus Doctor Nicolao Secretario S. M.	301
» 23. » Oeniponte. C. Ursinus Velius Nicolao Olao . . .	302
» 27. februarii. Bruxellis. Nicolaus Olaus ad Paulum Comagenam	304
» ultima » Vienna. Cornelius Scepperus Nicolao Olao . . .	304
» 2. martii. Bruxellis. Nicolaus Olaus ad Paulum Amicum . . .	306
» 7. » » Nicolai Olai ad Cornelium Scepperum Responsio	307
» 8. » Posonio. Stephanus Brodericus Episcopus Sirmiensis Nicolao Olao	315
» 8. » » Alexius Turzo Nicolao Olao	316
» 8. » » » Nicolao Olao	318
» 9. » Bruxellis. Nicolai Olahi ad Cornelium Scepperum Responsio	319
» 9. » » » » ad Joannem Cegledinum Prouisorem.	321
» 9. » » » » ad Xanthum Gabrielem . . .	321
» 15. » » Nicolaus Olaus Cornelio Sceppero . . .	322
» 17. » » » » ad eundem suum amicum	323
» 17. » » » » ad Gabrielem Xanthum Protonotarium Apostolicum, Secretarium regis Ferdinandi	324
» 27. » » Joannes Archiepiscopus Panormitanus Erasmo Rotterodamo	325

1533.	27.	martii.	Bruxellis.	Nicolaus Olaus ad Paulum Comitem	
				Amicum	326
»	27.	»	»	» ad Eundem	327
»	28.	»	»	» ad Prouisorem	327
»	29.	»	»	Nicolai Olai ad Erasmum Rotterodanum	
				Responsio	328
»	2.	aprilis.	Vienna.	Cornelius Scepperus Nicolao Olao	330
»	4.	»	»	» Serenissimae Mariae	
				Reginae Secret	346
»	5.	»	»	» Nicolao Olao	347
»	6.	»	Bruxellis.	Nicolaus Olaus ad Ladislaum Macedo-	
				nem Episcopum Varadiensem	347
»	8.	»	Vienna.	Cornelius Scepperus Nicolao Olao	347
»	12.	»	»	» »	348
»	12.	»	»	» »	349
»	12.	»	»	» Serenissimae Mariae	
				Reginae	350
»	15.	»	Bruxellis.	Nicolai Olai ad Amicum	350
»	19.	»	Friburgo.	Erasmi Rotterodami ad N. Olaus res-	
				ponsio	351
»	25.	»	Vienna.	Ladislaus de Macedonia Electus Varadien-	
				sis Nicolao Olao Secretario et Consiliario R. M.	353
»	26.	»	S. Vito.	Cornelius Scepperus Nicolao Olao	354
»	27.	»	Barcinona.	Nic. Grudius Secr. Caes. Nic. Olao	354
»	1.	maii.	Bruxellis.	Nicolai Olai ad Cornelium Scepperum res-	
				ponsio	355
»	1.	»	»	» ad Joannem Cegledinum Pro-	
				uisorem	358
»	1.	»	»	» ad Franciscum Révay praesen-	
				tiae regis Locumtenentem	359
»	2.	»	»	» ad Thomam Episcopum Agri-	
				ensem Cancellarium Hun-	
				gariae	360
»	4.	»	Barcinona.	Nicolaus Nicolai Grudius caes. Secre-	
				tarius N. Olao Thesaurario Albens. Secretario	
				R. S.	361
»	6.	»	Gabala.	Cornelius Scepperus Nicolao Olao	362
»	7.	»	Bruxellis.	Nicolaus Olaus Joanni Archiepiscopo Lun-	
				densi	362
»	8.	»	»	» ad Tridentinum Cardinalem	363
»	18.	»	»	» ad Joannem Cegledinum	
				Prouisorem	364
»	18.	»	»	» ad Ludouicum Pekry Prae-	
				fectum Croatiae, Sclauoniae, Dalmatiae etc.	367
»	19.	»	»	Thomas Episcopus Agriensis Nicolao Olao	368

		Lap
1533.	19. maii. Bruxellis. Nicolaus Olaus Archiepiscopo Lundensi .	368
»	28. » » » » ad Agriensem Episcopum, Cancellarium Hungariae	369
»	die pentecostes. Friburgo. Erasmus Rotterodamus Serenissi- mae Reginae Mariae Hungariae et Bohemiae viduae, Inferioris Ger- maniae Gubernatrici	369
»	» » » » Erasmus Rotterodamus N. Olao Secretario R.	371
»	5. iunii. Bruxellis. Nicolai Olai ad Sebastianum Pempfinger	372
»	5. » » » » ad Joannem Cegledinum Pro- uisorem	372
»	5. » » » » ad Cornelium Scepperum .	374
»	5. » » Nicolaus Olaus Archiepiscopo Lundensi .	375
»	7. » Londino. Joannes Antonius Baro Nicolao Olao . .	376
»	12. » Bruxellis. Nicolaus Olaus ad Episcopum Agriensem Cancellarium Hungariae	377
»	13. » » Maria Hungariae et Bohemiae Regina Erasmio Rotterodamo	378
»	16. » » U. Dux ab Arschoth Erasmo Rotterodamo .	379
»	20. » Constantinopoli. Cornelius Scepperus Nicolao Olao .	380
»	21. » Bruxellis. Nicolaus Olaus Thesaurarius Albensis, Secretarius et Consiliarius Reginae Mariae, Erasmo Rotterodamo	380
»	23. » Gandano. Nicolai Olai ad Joannem Baronem Burgy Nuncium Apostolicum in Anglia responsio	381
»	23. » » » » ad Eundem	383
»	30. » Posonio. Thomas ep. Agr. Nicolao Olao	384
»	8. iulii. Constantinopoli. Corn. Scepperus Nicolao Olao . .	385
»	9. » Louanio. Ruthgerus Rescius Nicolao Olao	386
»	23. » Bruxellis. Nicolai Olai ad Amicum	386
»	5. augusti. Brugis. » » ad Amicum	387
»	6. » » » » ad Cornelium Scepperum Res- ponsio	387
»	6. » » » » ad Joannem Archiepiscopum Lundensem Oratorem Ca- roli Caesaris	389
»	11. » » » » ad Joannem Archiepiscopum Lundensem Oratorem Cae- sareum	392
»	12. » Gandano. » » ad Cornelium Scepperum .	393
»	16. » » » » ad Paulum Comitem	394
»	18. » E Valle Regia Carthusiana. Leuinus Atmonius Ni- colao Olao	395

			Lap
1533.	19. augusti.	E Valle Regia Cartusiana. Leuinus Ammonius monachus Carthusianus Nicolao Olao . . .	395
»	19.	» Gandano. Nicolaus Olaus ad Amicum . . .	396
»	21.	» E Valle Regia Cartusiana iuxta Gandanum. Leuinus Ammonius Carthusianus Monachos Nicolao Olao . . .	396
»	22.	» E Valle regia Carthusiana. Idem Nicolao Olao .	398
»	23.	» Friburgo. Erasmus Rotterodamus N. Olao Secretario S. R.	399
»	27.	» Gandano. Nicolaus Olaus Archiepiscopo Lundensi, Oratori Caesareo	400
»	31.	» Bucharo. Cornelius Scepperus Nicolao Olaho .	402
»	3. septembr.	» Gandano. Nicolai Olai ad Amicum	402
»	3.	» » » » ad Joannem Cegledinum Prouisorem	403
»	6.	» » Idem Archiepiscopo Lundensi Oratori Caesareo	406
»	7.	» » Nicolai Olai ad Cornelium Scepperum .	406
»	8.	» » » » ad Prouisorem	407
»	12.	» E Valle Regali. Leuinus Ammonius Nicolao Olao .	408
»	13.	» » » » Carthusianus Monachus Nicolao Olaho Secretario	408
»	13.	» Gandano. Nicolaus Olaus Archiepiscopo Lundensi Oratori Caesareo.	409
»	18.	» E Valle Regali. Leuinus Ammonius Nicolao Olao .	414
»	25.	» Vienna. Corn. Scepperus Nicolao Olao	415
»	27.	» Ex insulis Flandriae. Nicolai Olai ad Prouisorem .	415
»	27.	» » » » Nicolaus Olaus Archiepiscopo Lundensi Oratori Caesaris	417
»	1. octobris.	» Brugis. Marcus Laurinus Decanus Antuerpiensis Nicolao Olao	417
»	13.	» Louanio. R. Rescius N. Olao Thesaurario Albensi Secretario R. M.	418
»	16.	» Bruxellis. Nicolai Olai ad Amicum	419
»	31.	» » » » ad Prouisorem	419
»	31.	» » Nicolaus Olaus Archiepiscopo Lundensi Oratori Caesaris	420
»	1. nouembris.	» » » » ad Paulum Strigoniensem Archi-Episcopum, Primatem et Supremum Hungariae Cancellarium. .	422
»	1.	» » » » ad Thomam Episcopum Agriensem Cancellarium . .	423

1533.	1.	nouembris.	Bruxellis.	Nicolaus Olaus ad Nicolaum Gerendi Episcopum Transsylvaniensem . . .	423
»	7.	»	Friburgo.	Erasmus Rotterodamus Nicolao Olao Thesaurario Albensi etc.	424
»	9.	»	Bruxellis.	N. Olaus Archiepiscopo Lundensi Caroli Caesaris Oratori	424
»	19.	»	»	Nilolaus Olaus Archiepiscopo Lundensi Oratori Caroli Caesaris	425
»	19.	»	»	» ad Cornelium Scep- perum	427
»	23.	»	E Valle regali iuxta Gandanum.	Leuinus Ammonius Nicolao Olao Secretario R. M.	427
»	29.	»	Bruxellis.	Nicolai Olai ad Ammonium Leui- num Carthusianum Responsio	429
»	29.	»	»	» ad Amicum Kálnay	430
»	30.	»	Vesprimio.	Thomas ep. Agr. Nicolao Olao	430
»	5.	decembris.	Louanio.	R. Rescius Nicolao Olao Secretario etc. R. M.	431
»	7.	»	Bruxellis.	Nicolaus Olaus Joanni Archiepiscopo Lundensi Ora- tori Caesareo	431
»	7.	»	»	» ad Amicum	434
»	14.	»	»	» ad Eundem	435
»	27.	»	Montisono.	Cornelius Scepperus Nicolao Olao	435
»	28.	»	Bruxellis.	Nicolaus Olaus Archiepiscopo Lun- densi Oratori Caesaris	436
1534.	2.	ianuarii.	Louanio.	Goclenius D. Nicolao Olao Secreta- rio et Consiliario R. M.	438
»	6.	»	E Monasterio Quinocci.	Guilhelmus Lapidanus Monachus N. Olao	439
»	11.	»	Bruxellis.	Nicolaus Olaus ad Sebastianum Pem- pflinger	441
»	11.	»	»	» ad Viceplebanum Mys- kolczensem	441
»	11.	»	»	» ad Damianum de Nez- mel Vicepraefec- tum Arcis Dios- gyewr	442
»	15.	»	»	» ArchiepiscopoLunden- si Oratori Caroli Caesaris	442
»	15.	»	»	» ad Goclenium responsio	444

	Lap
1534. 17. ianuarii. Dola Sequanorum. Cornelius Scepperus Nic. Olao	445
» 22. » Bruxellis. Nicolai Olai ad Cornelium Scepperum	
Responsio	446
» 22. » » » » ad Archiepiscopum Lundensem Oratorem Caesaris	447
» 23. » Friburgo. Erasmus Rotterodamus Nicolao Olao	
Thesaurario Albensi, Secretario et Consiliario	
Serenissimae Reginae Mariae	448
» 30. » Bruxellis. Nicolai Olai ad Amicum Epistola	448
» 30. » » » » ad Amicum	449
» — — Friburgo. Erasmus Rotterodamus Joanni Archiepiscopo Panormitano Cancellario Caesaris in Brabantia	449
» 1. februarii. Bruxellis. Nicolai Olai ad Cornelium Scepperum	
Responsio.	451
» 8. » » » » Archiepiscopo Lundensi	
Oratori Caroli Caesaris	452
» 8. » » Nicolaus Olaus Cornelio Sceppero	453
» 8. » Praga. Cornelius Scepperus Nicolao Olao	455
» 8. » E Valle regali. Levinus Annonius Carthusianus Nicolao Olao Secretario R. M.	455
» 14. » Praga. Cornelius Scepperus Nicolao Olao	456
» 24. » Bruxellis. Nicolai Olai Paulum Comitem	457
» 17. » » » » Nicolaus Olaus Cornelio Sceppero	457
» 17. » » » » Archiepiscopo Lundensi Oratori Caroli Caesaris	458
» 23. » » » » » ad Desiderium Erasmus Rotterodamum	459
» 26. » Antuerpia. Erasmus Schetus Nicolao Olao Secretario et Consiliario M. S.	459
» ultima » Lubiana. Cornelius Scepperus Nicolao Olao	460
» 3. martii. Bruxellis. Nicolai Olai ad Nicolaum Gerendy Episcopum Transsylvaniensem Thesaurarium Regium	460
» 4. » » » » » ad Turzonem Locumtenentem R.	462
» 4. » » » » » ad Thomam Episcopum Agriensem Cancellarium Hungariae	464
» 4. » » » » » ad Joannem Archiepiscopum Lundensem Oratorem Caesaris	465

1534.	4. martii.	Bruxellis.	Nicolai Olai ad Sebastianum Pempflinger Comitem Borsodiensem	465
»	4.	»	» » » ad Joannem Cegledinum Protisorem	467
»		Die Cinerum Louanio.	Hadrianus Amerotius Nicolao Olao Secretario etc R. M.	467
»	5.	»	Bruxellis. Nicolai Olai ad Hadrianum Amerotium responsio	471
»	7.	»	Nicolaus Olaus Levino Ammonio Monacho Carthusiano	472
»	8.	»	Joannes Archiepiscopus Panormitanus Cancellarius Caesaris in Brabantia Erasmo Rotterodamo	472
»	10.	»	Nicolaus Olaus Archiepiscopo Lundensi Oratori Caroli Caesaris	474
»	11.	»	Antuerpia. Erasmus Schetus Nicolao Olao Secretario M. R.	474
»	12.	»	Bruxellis. Nicolai Olai Secretarii Reginae Mariae ad Erasmum Rotterodamum Responsio	475
»	17.	»	Vallis Regia. Levinus Ammonius Carthusianus Nicolao Olao Secretario	477
»	19.	»	Ex insula Lesina. Cornelius Scepperus Nicolao Olao	480
»	22.	»	Bruxellis. Nicolai Olai ad Archiepiscopum Lundensem Oratorem Caesaris	481
»	28.	»	Louanio. C. Goclenius D. Olao Thesaurario Albensi, Secretario R. M.	484
»	31.	»	Rhagnusio. Cornelius Scepperus Nicolao Olao	484
»	3. aprilis.	»	» » » » »	485
»	—	—	Petrus Philicinius Nicolao Olao Secretario R. M.	487
»	13. aprilis.	Louanio.	Gemma Frisius Nicolao Olao Thesaurario Albensi Secretario R. M.	487
»	13.	»	Bruxellis. Nicolai Olai ad Camillum Giliuum a Secretis Francisci Sforciae Ducis Mediolanensis	488
»	13.	»	Sempthé. Alexius Turzo Comes etc. Nicolao Olao	489
»	19.	»	Vallis Regia. Levinus Ammonius Carthusianus Monachus Nicolao Olao	491
»	22.	»	Friburgo. Erasmus Rotterodamus Nicolao Olao Secretario R.	491
»	24.	»	Bruxellis. Nicolai Olai ad Cornelium Scepperum	493
»	24.	»	» » » » » ad Archiepiscopum Lundensem Oratorem Caesaris	493

1534.	1. maii.	Bruxellis.	Nicolai Olai ad Sebastianum Pempflingerium Comitem Borsodiensem	495
»	10.	»	Nicolaus Olaus Cornelio Sceppero	496
»	10.	»	Antuerpia. Marcus Laurinus Nicolao Olao	497
»	21.	»	Mediolano. Camillus Gilinus N. Olao Secretario	498
»	29.	»	Vallis Regia. Leuinus Ammonius Charthusianus Nicolao Olao Thesaurario Albensi Secretario	499
»	31.	»	Mediolano. Camillus Gilinus Secretarius Francisci Sforciae Ducis Mediolani Nicolao Olao	501
»	31.	»	Idem Nicolao Olao	502
»	2. iunii.	Bizantio.	Cornelius Scepperus Nicolao Olao	503
»	4.	»	Medidano. Camillus Gilinus Nicolao Olao	504
»	6.	»	Bruxellis. Nicolaus Olaus Leuino Ammonio Monacho Carthusiano	505
»	15.	»	Mediolano. Camillus Gilinus Nicolao Olao	508
»	25.	»	Bruxellis. Nicolai Olai ad Desiderium Erasmum Rotterodamum	509
»	Dominica I. Post Sacramenti.		Louanio. Guilhelmus Lapidanus Monachus Nicolao Olao Thesaurario Albensi, Secretario et Consiliario R. S.	509
»	2. iulii.	Vallis Regia.	Leuinus Ammonius Monachus Carthusianus Nicolao Olao	511
»	7.	»	» Leuinus Ammonius Carthusianus. N. Olao Secretario	512
»	27.	»	Bruxellis. Nicolaus Olaus ad Alexium Turzonem	515
»	30.	»	Praga. Cornelius Scepperus Nicolao Olao	517
»	1. augusti.	Bruxellis.	Nicolai Olai ad Cornelium Scepperum	519
»	11.	»	Gandano. » » ad Joannem Zalay Comitem Posoniensem	520
»	19.	»	Louanio. Ruthgerus Rescius Nicolao Olao Secretario R. M.	520
»	27.	»	Mediolano. Camillus Gilinus Nicolao Olao	1
»	—	—	» » » » »	2
»	18. septembris.	Louanio.	Guilhelmus Lapidanus Monachus Nicolao Olao	512
»	19.	»	Brugis. Corn. Scepperus Nicolao Olao	523
»	4. octobris.	Cameraco.	» » » »	524
»	8.	»	Vienna. Alexius Turzo Comes Locumtenens Regis Ferdinandi in Hungaria Nicolao Olao	526
»	10.	»	Mediolano. Franciscus Sforcia Dux Mediolani Nicolao Olao	528
»	11.	»	Atrebato. Nicolaus Olaus Cornelio Sceppero	528
»	12.	»	Mediolano Camillus Gilinus N. Olao	532

	Lap
1534. 13. octobr. Mediolano. Camillus Gilinus N. Olao	534
» 18. » » » » »	534
» 19. » Ex arce Turmensi Christianus Sachaeus N. Olao	535
» 20. » Mediolano Camillus Gilinus Nicolao Olao	537
» 6. nouembr. Louanio Rutgerus Rescius » »	538
» 9. » Mediolano Camillus Gilinus » »	538
» 20. » » » » » »	539
1535. 10. ianuarii. Bruxellis. N. Olai ad N. Gerendi	539
» 21. » Mediolani. Cam. Gilinus N. Olao	541
» 25. » Bruxellis. N. Olaus ad Iodocum Hothfelther prae- positum	542
» 30. » » Nicolai Olai ad Nic. Gerendi	543
» 8. febr. Lincio. Corn. Scepperus Mariae Reginae	545
» 9. » Mediolano. Cam. Gilinus Nic. Olao	546
» 13. » Bruxellis. Nic. Olai ad — —	547
» 10. martii. » » Thomam episcop. Agriensem	547
» 11. » Mediolano Cam. Gilinus Nic. Olao	548
» 24. » Louanio. Christiernus Umbra Cymber Nic. Olao	549
» 2. april. Ex Vico Iouis Cam. Gilinus Nic. Olao	550
» 11. » » » » » » »	551
» 21. » » » » » » »	552
» 15. maii. Vratislatiua Mathias Auctus, physicus Nic. Olao	553
» 30. » Mediolano Cam. Gilinus Nicolao Olao	554
» 30. » » » » » »	554
» 14. iunii. » » » » »	555
» 30. » » » » » »	555
» 4. iulii. » » » » »	556
» 4. » Bruxellis. Corn. Scepperus N. Olao	556
» 16. » » Nic. Olaus Franc. Ujlaki episcopo Iauri- nensi	557
» 27. » Antuerpiae. Cornelius Graphaeus Nic. Olao	559
» 1. augusti. Bruxellis. N. Olai Corn. Graphaeo Antuerpiensi	559
» 1. » » » » ad Franc. Craneueldium	560
» 10. » Mediolani. Corn. Gilinus Nic. Olao	561
» 22. » » » » » »	561
» 31. » » » » » »	562
» 5. septemb. Vienna. Joannes Archiep. Lundensis Nicolao Olao	563
» 1. decemb. Antuerpia Corn. Graphaeus Nic. Olao	563
» 23. » Mediolano Corn. Gilinus Nic. Olao	564
» 27. » Louanio. Rutgerus Rescius » »	565
» 31. » » » » » »	565

XXXVIII

		Lap
1536.	16. ianuarii. Louanio. Petrus Nannius Nic. Olao	565
»	20. » Bruxellae. Nic. Olahi ad Amicum	566
»	27. » Louanio. Rutgerus Rescius Nic. Olao	657
»	28. » » Petrus Nannius » »	567
»	26. febr. Neapoli. Brodericus ep. Quinqueeccles. Nic. Olao	569
»	30. martii. Gandano. Nic. Olai ad Brodericum	569
»	22. aprilis. Roma. Brodericus Nic. Olao	574
»	26. maii. Louanio. Daniel Mauchius Nic. Olao	575
»	1. iunii. » Petrus Nannius » »	575
»	18. » Bruxellis. Nic. Olai ad Brodericum	576
»	10. iulii. E Viridi Valle Guilhelm. Louaniensis Nic. Olao	578
»	9. augusti. Brixina. Daniel Mauchius Nic. Olao	579
»	6. septem. Bolsano. » » » »	579
»	10. » — Franc. Craneveldius Caes. Caroli a Conciliis Nic. Olao	580
»	16. » Bruxellis. Ni. Olai ad Franc. Craneveldiam	582
»	22. » Mechliniae. Franco Craneveldius Nic. Olao	585
»	24. » Antuerpia. Corn. Graphaeus Nic. Olao	586
»	4. octobris. Mechlinia. Fr. Craneveldius » »	588
»	5. » Bruxellis. Nic. Olao Corn. Graphaeo	589
»	18. » Antuerpia. Corn. Scribonius Graphaei Nic. Olao	590
»	18. » Louanio. Petri Nannius Nic. Olao	592
»	3. nouembris. Mechlinia. Franc. Craneveldius Nic. Olao	594
»	10. » Louanio. Conradus Goclenius Nic. Olao	594
»	20. » Mechlinia. Franc. Craneveldius » »	595
1537.	— — — Petr. Nannius Nic. Olao	595
»	12. martii. Louanio. Nannius Nic. Olao	597
»	Dominica Laetare Rutgerus Rescius Nic. Olao	598
»	28. aprilis. Mechlinia. Franc. Craneveldius Nic. Olao	599
»	1. iunii. Louanio. Conr. Goclenius Nic. Olao	599
»	30. » » Petr. Nannius » »	600
»	2. iulii. Mechlinia. Franc. Craneveldius Nic. Olao	602
»	16. » Louanio. Petr. Nannius Nic. Olao	603
»	28. sept. » » » »	604
»	30. » Mechlinia. Franc. Craneveldius Nic. Olao	605
»	4. octobris. » » » »	605
»	5. » Louanio. Petr. Nannius » »	606
»	15. » Ex D. Bertini. Monasterio Joan. Hannoque Nic. Olao	607
»	20. nouembris — Petr. Nannius Nic. Olao	608
»	22. » — » » » »	609
»	4. decembris — » » » »	611
»	22. » — » » » »	612

			Lap
1538.	6. ianuarii.	— Petr. Nannius Nic. Olao	614
»	1. april. Louanio.	Petr. Nannius Nic. Olao	615
»	6. maii.	— » » » »	616
»	12. » Louanio.	» » » »	617
»	20. » Bruxellis.	Nic. Olai ad Amicum	618
»	18. iunii.	» » » ad Albertum Praepositum Quin- queecclesiens	619
»	22. augusti.	Louanio. Petr. Nopnius Nic. Olao	620
»	— —	E ViridiValle Guilelmus Canonicus Reg.Nic. Olao	621
